

STARI PISCI HRVATSKI

NA SVIJET IZDAJE

JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI

KNIGA VII

DRUGO IZDAŃE

U ZAGREBU

TISAK NADBISKUPSKE TISKARE

1930

DJELA MARINA DRŽIĆA

DRUGO IZDAŃE (SA DVIJE TABLE)

ZA ŠTAMPU PRIREDIO
MILAN REŠETAR

NA SVIJET IZDALA
JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI

U ZAGREBU
TISAK NADBISKUPSKE TISKARE
1930

PREGLED SADRŽAJA.

Uvod:

	Strana
I. Što je ušlo u ovo izdanje, § 1.—8.	I
II. Izvori: rukopis A § 9.—16. (str. VII); izdanje B, § 17.—19. (str. XVIII); izdanje C i novija izdanja § 20. (str. XXIII); rukopis K, § 21. (str. XXV); rukopis D, § 22. (str. XXVII); rukopis M, § 23. (str. XXVIII); rukopis F, § 24. (str. XXX); rukopisi Du i Be, § 25. (str. XXXII); Đurđević i Della Bella, § 26. (str. XXXIV)	VII
III. Novo izdanje, § 27.	XXXVI
IV. Život Marina Držića: § 28.—29. dosadašnje vijesti o njegovu životu (str. XL); § 30.—31. D-ćeva porodica i godina rođenja (str. XLII); § 32.—33. mladost u Dubrovniku do g. 1538 (str. XLVII); § 34.—37. boravak u Italiji g. 1538—1543 (?) (str. L); § 38. opet u Dubrovniku od g. 1544 (?) do g. 1567 (str. LXI); § 38.bis politička akcija g. 1566 (str. LXVI); § 39. obrazovanost i narav (str. LXXIV)	XL
V. Književni rad Marina Držića: § 40.—41. <i>Pjesni ljubene</i> (str. LXXV); § 42.—46. teatralne predstave prije D-ća (str. LXXIX); § 47.—50. razvitak D-ćeva dramatičarskoga rada i hronološki red njegovih drama (str. LXXXVII); § 51.—52. tužba radi plagijatorstva (str. XCVII); § 53.—54. D-ćevi osakaćeni i izgubljeni radovi (str. C); § 55.—59. kako su se predstavljale D-ćeve drame (str. CVI); § 60. dosadašnje studije o D-ćevu radu (str. CXV); § 61. stariji književnici o D-ću (str. CXVIII)	LXXV
VI. Prilozi: 1. Crijevićeva biografija (str. CXIX); 2. Genealogija antuninska (str. CXXI); 3. Genealogija Držića (str. CXXVI); 4. D-ć se g. 1526 potvrđuje za rektora i opata (str. CXXVIII); 5. D-ćeva politička pisma (str. CXXXI)	CXIX

Tekst:

Pjesni ljubene	1		Skup	199
Venere	29		Dundo Maroje	255
Stanac	44		Arkulin	390
Tirena	63		Ćuho Kerpeta	429
Grižula	127		Pjerin	438
Mande	166		Hekuba	455

Faksimil lista 51. ^a rukopisa A (pri kraju knige)	Tabla I
Faksimil svršetka D-ćeva vlastoručnog pisma s njegovim potpisom	„ II

Ispravci.

(Pred znakom „=“ stoji kako je naštampano a za nim kako bi trebalo da je.)

Str.	XI, redak	2, odozgo:	61. ^b = 61. ^a ;
"	XVI, "	14, odozdo:	sam = nam;
"	XLIV, "	21, "	par = per;
"	XLVI, "	8, odozgo:	otac D-čeve matere zvao se je Marin a ne Vlaho;
"	LII, "	12, odozdo:	sen(ensio) = sen(ensis);
"	LX, "	9, "	1553 = 1533;
"	LXXXVII, "	10, odozgo:	građanskih = svjetovnih;
"	CXVII, "	17, "	Držićevi = Dvičini;
"	CXXI, "	11, odozdo:	Antuninina = Antunina;
"	CXXIII, "	14, odozgo:	dall' = dell';
"	CXXVII, "	10, odozdo:	dignite = dignita;
"	5, stih 23:		scijeni = scieni;
"	6, pj. 3, stih 5:		sāviti = sāviti;
"	7, redak 1, odozdo:		mū = mu;
"	28, pj. 27, stih 5:		dal = dat;
"	31, stih 36:		t' je = ti 'e;
"	40, " 275:		bi = bih;
"	78, " 304:		posti = liposti;
"	91, " 697:		Ne = Ńe;
"	132, redak 14, odozgo,		desno nami = meni;
"	146, " 5, "		nim podi = nim, podi;
"	176, " 6, "		žudjel = žudjeli;
"	179, " 10, "		tvojim <i>mjesto</i> mojim?
"	225, " 17, odozdo:		Givo = Ġivo;
"	258, " 15, odozgo:		mojemuća = mojeimuća;
"	349, " 10, odozdo:		uboškôga = uboškoga;
"	351, " 1, "		chioffa = chioffá;
"	362, " 3, "		maglo D = maglo E;
"	395, " 9, "		dol = doli;
"	415, " 9, "		vost i = <i>vostri</i> ;
"	433, " 12, "		utješitt = utješit;
"	434, " 15, "		tvoja = tvoga;
"	442, " 1, "		regbi, ł = <i>regbi</i> , l;
"	486, stih 914:		čās = čās;
"	496, " 1202:		bit = biti;
"	502, redak 5, odozdo:		zemł = zemli;
"	536 stih 2309:		Ziv = Živ.

Uvod.

I. Što je ušlo u ovo izdanje.

1. — Ima već nekoliko godina da je raspačana VII. knjiga *Starih pisaca hrvatskih* gdje su g. 1875 za prvi put izdana zajedno sva sačuvana djela za koja se je tada mislilo da ih je napisao Marin Držić, pa je bila prijeka potreba da se spremi novo izdanje, tim više što je Fr. Petračić, koji je priredio to prvo izdanje, najviše s nepoznavanja staroga dubrovačkoga dijalekta, dosta slabo izdao najvažnije Držićeve stvari — njegove drame u prozi, kojih on nije imao u kakvim starijim štampanim izdanjima već samo u jednom jedinom rukopisu što je dosta trošan, te se stoga dosta često i teško čita. Zato se i ne može reći da je Petračić dao kritičko izdanje tih drama, o čemu će se svako lako uvjeriti ko isporedi ovo novo izdanje s njegovim, pa stoga neću pominati, ni ovdje ni u kritičkim napomenama, ona mnoga mjesta gdje je Petračić krivo pročitao ili krivo razumio što je u rukopisu napisano.

2. — Nego se novo izdanje razlikuje od prvoga i opsegom: u naima nije uzeto sve što je u prvome a dodano je nešto čega tamo nema. Nijesu u novo izdanje ušla oba crkvena prikazaña (*Porod Jezusov* i *Posvetilište Abramovo*) što ih je Petračić uzeo među Držićeva djela, oslanjajući se na Appendinija (*Notizie* II, 283) koji tvrdi: „... avendo scritto un dramma sulla *Natività del Signore*, ed un altro sul *sacrifizio d' Isacco*, i quali forse più non esistono.“ Nego to isto, prije Appendinija, i nešto malo detaljnije, tvrdi prvi dubrovački literarni historičar, pjesnik Ighat Đurđević (Đorđić), koji u svojem djelu *Vitae et Carmina nonnullorum illustrium civium ragusinarum*¹⁾ na str. 61 navodi kao Držićeva neizdana djela „octo comodiae soluta oratione; bucolicum item dramma Dominicae Nativitatis, mixtura prosae et carminis; tragicomoediam item Abrahami con-

¹⁾ Izdano kao zasebni otisak iz II. knjige II. odjela Zbornika za istoriju, jezik i književnost srp. naroda Srpske Akademije, ali ta knjiga, zbog balkanskih ratova, nije nikada izašla na svijet; pobliže o ovom spisu i o njegovu izdanju v. u *Star. pis. hrv.* XXV, CXXVI.

tractiorem versu, quam prius diffusioem fecerat D. Maurus Vetranus.“ S tom se vijesti u Durđevića doista slaže što se *Porod Jezusov* zbilja sastoji iz proze i stihova, dok je za *Posvetilište Abramovo*, što je izdano pod Držićevim imenom, Petračić, na VIII. str. svojega izdaña, pokazao da je velika većina stihova Držićeva *Posvetilišta* uzeta iz Vetranovićeva. Što je rekao Durđević, to ponavlja, možda po ñemu, S. Crijević (Cerva) u svojoj *Bibliotheca ragusina* (v. Prilog 1): i on, među sačuvanim djelima Držićevim, navodi pod br. 6 „Bucolicum dramma Dominicae Nativitatis, partim prosa, partim carmine editum“, a pod br. 7 „Tragicomoediam Abrahami filium Isaacum immolare cogitantis. De eodem argumento Vetranus poema ediderat; sed Darsii longe est contractius“, pa i Crijević pod br. 8 spominje „Tandem ex multis comoedias VIII soluta oratione scriptas.“ I S. Slade (Dolci) u svojim *Fasti litterario-ragusini* (str. 40) navodi kao Držićeva neizdana djela osam komedija u prozi i oba prikazaña, samo što ne spominje da je Vetranović bio sastavio opširnije *Posvetilište*. Dok dakle sva tri dubrovačka literarna historičara iz XVIII. vijeka složno tvrde da je Držić napisao oba prikazaña, a samo Durđević za *Posvetilište* kaže, iako ne sasvim jasno, da je Držić skratio baš Vetranovićevo, to jest napravio iz ñega izvod, stariji rukopisi, u kojima su nam se ta dva komada sačuvala, to ne potvrđuju: najstariji rukopis A (v. str. XI) iz sredine XVI. vijeka za *Posvetilište* nema nikakva natpisa, pa ni imena piščeva, a *Prikazanje od poroda Jezusova* bilo je u A u početku nepotpuno, te ga je tek kasnije popunio iz nekog drugog rukopisa O. Ivan Matijašević,¹⁾ koji je tomu natpisu dodao „složeno po Marinu Držiću Dubrovčaninu“, što će prije biti da je on sam dodao prema Durđeviću itd. negoli da je našao u rukopisu iz kojega je prepisivao početak *Poroda*, jer je i u rukopisu F (v. § 24), gdje je i *Porod* bez natpisa kao *Posvetilište* u A, opet on dodao da je „složeno po Marinu Držiću Dubrovčaninu.“ Sam je pak O. Ivan Matijašević u rukopisu Du (v. § 25) iz rukopisa A prepisao (Držićevo) *Posvetilište* i u natpisu zabilježio da je „skladjeno po Marinu Držiću Dubrovč.“ Biće pak da je, tek poslije O. Ivana Matijaševića, i Dum Pero Bašić g. 1785. oba ova prikazaña pripisao Držiću (v. § 26). Iz svega dakle izlazi da je Durđević najstariji svjedok da je Držić pisao dva prikazaña s ovakim sadržajem, a da je O. Ivan Matijašević prvi

¹⁾ Isusovac O. Ivan Marija Matijašević (pisao se je talijanskim oblikom *Mattei*), neumorni istraživač dubrovačke starine (g. 1713—1788); o ñemu v. *Appendini, Notizie II*, 304.

ustvrdio da su to ona dva prikazaña što je pak Petračić unió u prvo izdañe Držićevih djela; pa dok za Matijaševića možemo bar pomišljati da je on to ustvrdio povjerovavši starijim dubrovačkim literarnim historičarima, koje je on bez svake sumñe poznao, ne možemo sigurno znati na kojemu je temelju Đurđević kazao da je Držić napisao ovaka dva prikazaña, ali je lako moguće da je on to učinio na temelju rukopisa A, koji je bio svojina ñegova prisnoga prijateļa Dum Đ. Matijaševića,¹⁾ a u kojemu se ta dva prikazaña nalaze među Držićevim dramama u prozi i onima u stihovima, po čemu je vaļada Đurđević pomislio da su i oba prikazaña Držićeva; to je mogao tim lakše misliti što se u A samo za jednu komediju *Grižulu*²⁾ u natpisu każe da je „složena po Marinu“, dabome Držiću, dok se ni za jednu drugu (kojima se je natpis sačuvao) ne każe ko im je autor.

3. — Pa opet Držić nije sastavio ni *Porod Jezusov* ni *Posvetilište Abramovo*; to jest za ovo drugo prikazañe po riječima starijih dubrov. literarnih historičara naslućivalo se je a, po malo prije spomenutoj konstataciji Petračićevoj, znalo se je da je *Posvetilište* izdano pod imenom Držićevim samo vrlo skraćeni izvod iz Vetranovićeve, kojemu je izvodu samo dodan prolog i još nekoliko stihova, a inače su Vetranovićeve stihovi gotovo uvijek preuzeti bez promjene. Ali opet se je doslije mislilo da je sam izvod, pa ti dodaci i te promjene posao Držićev, te je zato bilo i opravdano što je ovo skraćeno ili, da opreznije rećemo, kraće *Posvetilište* ušlo među Držićeva djela. Pitañe o autorstvu nekih pjesama što su u III. i IV. kniži *Starih pisaca hrvatskih* izdane pod Vetranovićeve imenom a u VII.^{oj} pod Držićevim potaknuo je Dr. M. Medini člankom „Pjesme Mavra Vetranicia i Marina Držića“ što je izašao u 176. kniži *Rada*. U ñemu se od naša oba prikazaña Medini bavi (na str. 158—160) samo *Porodom Jezusovim*, i na osnovu nekih metričkih osobina i nekih jezičnih oblika dokazuje da to prikazañe ne može biti Držićevo a može biti Vetranovićevo. Naprotiv, mnogo ne znači što Medini ističe da je jezik u *Porodu Jezusovu* mnogo narodniji

¹⁾ Dum Đuro Matijašević (Mattei) stric O. Ivana i poznati dubrovački naućnik (g. 1670—1728), o kojemu v. Appendini, *Notizie* II, 303 i *Stari pisci hrv.* XXV, XX; za ñega mi je prof. P. Kolendić naknadno javio da se je rodio 2. januara 1670, a ne 1. januara 1669, kako je u dubrov. *Srđu* IV (1905), 134 i V (1906), 727.

²⁾ Tako zovem „IV. komediju“ Petračićeva izdaña, koju Vodnik (*Povijest hrv. knjiž.* 166), a za ñim i Skok (ļubļanske *Razprave* V), zovu *Plakir*; jasno je naime da je baš Grižula u toj komediji glavno lice a ne Plakir, a Držić zove svoje drame po glavnim licima. Nikako pak ne mogu da odobrim što Skok (o. c. 15, napom. 28) hoće da Grižulu pretvori u *Gržulu*, jer u rukopisu uvijek piše *Grićula* ili, skraćeno, *Gri* a ni jedan put *Gar(zula)*, kako bi trebalo da piše da bi se mogao stvoriti oblik *Gržula*.

negoli u Držića; pri tome je naime Medini metodološki krivo postupio: ispoređivao je jezik sasvim ozbiljnog crkvenog prikaza, namijeđenog prostomu, ponajviše seoskomu narodu, s jezikom vesele komedije koja se je predstavljala pred gradskom inteligencijom, pa se razumije da je u oba komada drukčiji i ton i stil i leksikon. Naprotiv, ne razumijem kako je Medini, konstatovavši da je u *Porodu Jezusovu* „sve u čistu govoru dubrovačkog seoskog puka“, mogao pitati „ima li u komedijama Držićevim mjesta gdje bi Držić tako govorio?“, kad uistinu u Držićevim komedijama seljaci, koliko ih ima, govore zbiļa također „čistim govorom dubrovačkog seoskog puka“; samo što je taj govor nategnut na šalu, da se tako postigne jači komički efekt. Svakako meni se čini da već to što je Medini iznio s metričke i gramatičke strane dovoljno dokazuje da *Porod Jezusov* nije Držićev, pri čemu naročito podvlačim metričke osobine, kojih je dokazna snaga vrlo jaka, jer pozniji prepisivači mnogo lakše i češće mijenjaju gramatičke oblike i cijele riječi negoli metar. Meni se dakle čini da je Medini i dokazao da *Porod Jezusov* nije Držićev, a uvjeren sam da će se to lijepo potvrditi kad se bude temeljitije proučio jezik Držićev. Međutim, ja ću u potvrdu Medinijeve tvrdnje iznijeti s metričke strane još ovaj jedan jak argumenat: prof. P. Kolendić, ispoređujući u Izvještaju kotorske gimnazije za g. 1908/09 metriku Držićevu s Vetranovićevom, konstatovao je (str. 11) da prvi vrlo često spaja u jedan metrički slog posljedni vokal jedne riječi s prvim vokalom druge bez obzira na broj slogova u obje riječi, dok je za Vetranovića već prije Medini (*Rad* 153, 105) našao da on tako spaja dva vokala samo ako je jedna od obje riječi jednosložna (može se dodati da je ta jednosložna riječ ponajviše proklitika ili enklitika, što dakle sačinjava s drugom riječi jednu izgovornu cjelinu). Kad to znamo, onda je vrlo važno da u *Porodu Jezusovu*, koji broji ravno 1600 stihova, nema ni jednog sigurnog slučaja gdje bi se dva vokala sažimala u jedan slog na Držićev način; imamo doista ove primjere: „koje anđel 786, da je prava istina 796, nití imam 1057, koje suncu odsieva 1438“, ali sva je prilika da su to prepisivači pokvarili a da treba čitati: „ko'e (kô) anđel, da 'e prava istina, nit imam, ko'e (kô) suncu odsieva“, pa možemo slobodno kazati da pisac ovoga prikaza nije ni jedan put metrički spajao dvije višesložne riječi. Karakteristično je nadaće za Držića da se on (Kolendić *l. l.*) gotovo nikada ne zadovoljava da se u ženskom rimu među dva posljedna vokala slaže i samo jedan konzonant, kakò se zadovoljava Vetranović (*Medini u Radu* 176,

106), pa i u *Porodu Jezusovu* nalazimo nekoliko takih rimova što Držić ne voli: dati + pasti str. 413, sazda + vlada, dopusti + puti str. 414, tutako + slatko stih 35, čezne + pelene 65, naviesti + svieti 127, najlipša + niša 137, prislavne + oстане 329, pa i mnoštva + robstva 17. Možemo dakle, već na temelju metrike, mirne duše izvaditi *Porod Jezusov* iz broja djela Držićevih.

4. — Ali to isto treba kazati i za kraće *Posvetilište Abramovo* što je izdano pod njegovim imenom, iako ne uzmemo u obzir da se preko 2 trećine svih njegovih stihova nalaze bez promjene u širem Vetranovićevu *Posvetilištu*. Ako prebrojimo koji su stihovi u oba *Posvetilišta* jednaki, koji preuđešeni a koji se nalaze samo u „Držićevoj“ redakciji, pa ako i preuđešene „Držićeve“ pribrojimo k ovim posljednim, izlazi da u Držićevu *Posvetilištu* ima oko 190 dvanaesteraca i 22 osmerca što bi mogli biti Držićevi. A kad bi se bar za tih 212 stihova moglo kazati da su Držićevi, onda bi se moglo misliti da je zbiļa Držić sastavio ovo kraće *Posvetilište* uzevši preko 400 stihova iz Vetranovićeva, prekrojivši još neke njegove stihove a dodavši nešto svojih — jednom riječi, moglo bi se misliti da je Držić zbiļa sastavio kraći izvod iz širega Vetranovićeva prikazaña. Ali to se ne može kazati, nego se naprotiv i za ove stihove može reći, već na temelju same metrike, da će prije biti Vetranovićevi negoli Držićevi: nema u njima ni jednog slučaja metričkog spajaña dviju višesložnih riječi, koje je kod Držića vrlo obična stvar, a naprotiv ima u prologu, koji broji samo 26 stihova a jedini je sasvim originalni komad u „Držićevu“ *Posvetilištu*, ipak jedan put Vetranovićev rim *oca + konca* 11. Zato ja mislim da ima pravo Kolendić, koji mi je već prije podosta godina u razgovoru kazivao da on misli da to „Držićevo“ *Posvetilište* nije ništa drugo nego jedna starija kraća redakcija Vetranovićeva prikazaña, tako da bi onda bilo (kako je opet Kolendić kazao u *Gradi* 7, 160) bar pet raznih redakcija toga Vetranovićeva djela: Držićeva, Divkovićeva, zagrebačka, koja je od česti sačuvana u rukopisu Jugoslav. akademije I. a. 78 i u rukopisu Du (v. § 25), onda dubrovačka redakcija samoga rukopisa Du i napokon bečka redakcija rukopisa Be (v. § 25).¹⁾ „Držićeva“ redakcija *Posvetilišta* ne smije dakle da uđe među djela Držićeva, nego će se trebati na űu obazirati kad se bude nanovo izdavalo Vetranovićevo *Posvetilište Abramovo* i raspravljalo i rješavalo ovo zagonetno pitañe kako je to da je po

¹⁾ Za ove redakcije v. moj članak u knj. 237. *Rada*.

svoj prilici sam Vetranović 5—6 puta davao dobrim dijelom drukčiji oblik jednog istog djela.

5. — Medini je u spomenutom članku (*Rad* 176, 155—158) posumnao i o tome je li i *Tirena* baš sasvim originalno djelo Držićeva, pa je, zbog savremenih glasova o Držićevu plačkaču Vetranovićevih pjesama, mislio da bi moglo biti da je prvo Vetranović ispjevao dramu *Tirenu*, koju je pak Držić preradio za prva 3 akta svoje *Tirene* i dodao 4.^{ti} i 5.^{ti} akt. Meni se čini da je Medini slabo opravdao tu svoju misao; ali potađe o tome v. u § 51.

6. — Kao što je opravdano da se *Porod Jezusov* i (kraće) *Posvetilište Abramovo* ne uzimlju više među Držićeva djela, isto je tako opravdano i potrebno da se naprotiv među njih uzme prijevod Dolce-ove tragedije *Hekuba* što je izdan kao Vetranovićeva stvar u IV. knizi *Starih pisaca hrvatskih*. To je najprije ustvrdio i ukratko opravdao Kolendić u *Srđu* IV (1905), 136—140, a onda i potpuno dokazao svojim člankom „Srpskohrvatski prevod Dolčeove *Hekube*“ (u Izvještaju kotorske gimnazije za g. 1908/09). Neodvisno od Kolendića, a otprilike u isto vrijeme, došao je do istoga zaključka i Medini u svojem članku u *Radu* 176, koji je doista izdan tek g. 1909, ali je članak u Akademiji primljen već 7. jula 1906, pa i Medini, na temelju metričkih i jezičnih osobina, tamo dokazuje da *Hekuba* „nije Vetranovićeva“ a da „prevodilac *Hekube* drži se načina Marina Držića“ (str. 147). A da je Držić bio poznat i kao tragički pjesnik može se izvoditi odatle što se on u Genealogiji njegove kuće zove „poeta . . . non solamente lirico, ma Comico et tragico“ (v. Prilog 3 pod br. 20); a i Nikša Gučetić čini se da je za živa Držića predstavljao u njegovim komedijama i tragedijama (isp. Jagićev *Archiv* XXV, 285 u napom.).

7. — Uzeo sam napokon u izdanje i pjesmu za sestrinu svadbu (v. str. 28) koju sam ja izdao u *Gradi* 9, 64 po rukopisu što ga je oko g. 1800 pisao poznati dubrovački kniževnik Dum Đuro Ferić, koji baš i tvrdi da je Držićeva. Kako možemo vjerovati da Ferić nije bez razloga kazao čija je pjesma, a u njoj nema ni u stilu ni u jeziku ništa s čega je ne bismo mogli pripisati Držiću, dok nalazimo sinereze „*miru* *uživala* 4, *božje* *ime* 24 i rimeve *sada* + *da* 1—2, *da* + *roda* 7—8, kakve Držić voli, to mislim da treba i ovu pjesmu uvrstiti među Držićeve. Naprotiv, nijesam amo uzeo talijanski sonet što sam u *Gradi* 9, 65 prešampao iz talijanskog zbornika od g. 1563, gdje se kaže da je taj sonet „di M[esser] Mario Darsa Raugeo“, ja sam naime mislio da i tu, kao što

inače može da bude, „Mario“ stoji mjesto „Marino“; ali kad bi to bio naš pjesnik, koji je tada bio već svećenik, onda bi se po svoj prilici kazalo „di D[on] Mario“ a ne „di M[esser] Mario“, pa zato sada mislim, da će taj sonet biti Držićeva sinovca koji se je zbiĳa zvao „Mario“ a nije bio svećenik.¹⁾

8. — Red pojedinih stvari u izdanu nameće se sam sobom: najprije pjesme što je izdao sam pjesnik, pa onda drame u prozi što su poslije űega ostale u rukopisu a na posljedñemu mjestu prevedena *Hekuba*; samo što je, po Petračićevu primjeru, promijeűen donekle red pjesama izdanih od samog Držića, te su najprije uzete lirske *Pjesni* pa *Venere* i *Stanac*, a tek za űima *Tirena*, dok je u pjesnikovu izdanu naopako, to jest *Tirena* na prvome mjestu; promjena je ućinena zato da sve drame budu na okupu. Pjesmu za sestrinu svadbu metnuo sam kao posljedñu *Pjesan*.

II. Izvori.

9. — Glavni su izvori za Držićeva djela rukopis A i izdanĳa B i C. *Rukopis* A bio je negda svojina Pucića u Dubrovniku, te je poslužio i Petračiću; još ranije je pripadao Dum Đuru Matijaševiću, koji ga je pri smrti ostavio s cijelom svojom bibliotekom Isusovaćkoj

¹⁾ U genealogiji Držića što je sastavio Jirećek (u Jagićevu *Archiv*-u XXI, 454) toga Marija nema, jer je Jirećek tu genealogiju dotjerao samo do našega Marina, ali ga ima genealogija što je iznio N. Petrovskij u *Radu* 148 po rukopisu *Orriĳine et descendenza della famiglia di darsa che(e) al presente sono cittadini di Raugia* u Fraűevaćkoj biblioteci u Dubrovniku pod br. 977 novim a 72 starim. Po genealogiji Petrovskoga vidi se samo da je najstariji brat našega pjesnika Vlaho, koji se je rodio g. 1503 a umro je g. 1567 (4 mjeseca prije brata pjesnika), imao sina Marija, ali po samom rukopisu (što sam, zahvaĳujući ljubaznosti O. Urbana Taliĳe mogao da proućim) znamo mnogo više: prije svega znamo da je taj brat našega pjesnika bio onaj „Biagio Drusiano (Darsa o Darscich)“ što ga Nikola Naĳešković u svojemu djelu *Dialogo sopra la sfera del mondo* (Mleci 1579) hvali kao vaĳanog slikara i urezivaća u drvu „na damascenski naćin“ (isp. Appendini, *Notizie* II, 207), a o kojemu rukopis kaĳe „si dilletto molto della scultura et pitura, et fece di molte belle cose note ad ogniuno, fu chiamato soprano me Biagio Drusiano“; onda iz rukopisa znamo da je taj Vlaho neko vrijeme trgovao u Mlecima, tamo se oženio Mletkićom i s űom imao dva sina, Marija i Jera, te se g. 1544 vratio s porodicom u Dubrovnik; znamo napokon da se űegov sin Mario oženio g. 1574, a budući da se je rodio prije g. 1544, to je on lako g. 1563 mogao biti u Firenci kao trgovac ili na naukama. O ovome interesantnom rukopisu Petrovskij je već prije nešto više kazao u svojemu djelu *О сочиненияхъ Петра Гекторовича* (Kazaű 1901) na str. 15—17, gdje je iz űega u cjelini izdao i kratku, ali vaĳnu biogrefiju Gore i Marina Držića, pa ću samo dodati da za ovoga posljedñega u rukopisu dosta jasno stoji da je bio, kao što i smisao cijele rećenice ište, „music o eccellentiss(i)mo“ a ne „muraio“ (zidar!). Za rukopis se na tri mjesta (a ne samo na jednom) kaĳe da je pisan g. 1603, a sva je prilika da ga je pisao prije spomenuti Vlahov sin Jero, za kojega je druga ruka zapisala da je umro 7. augusta baš te godine 1603; i posljedñi mladi zapis nije iz g. 1640 nego iz g. 1692, kada je za najmlađega Jerova sina Goru, koji se je najranije mogao roditi g. 1600, zabiĳeno da je umro na boĳić g. 1692.

VIII

kolegiji u Dubrovniku, gdje ga je pak imao u rukama njegov sinovac Isusovac O. Ivan Marija; sada je u mojoj „Dubrovačkoj Biblioteci“ pod signaturom M. III. 8. U A nema doista ni *Pjesni*, ni *Tirene* i *Hekube*, ali su zato u njemu sve ostale Držićeve drame, čak i oba prikazana što su mu se pripisivala, a njegova je naročita vrijednost u tome, što su se samo u njemu sačuvale Držićeve drame u prozi. Na žalost dosta je nepotpun: krú je u početku i pri kraju, a i u sredini na nekoliko mjesta. Pisan je na papiru u formatu male četvrtine (15×20 cm), i po svoj prilici bio je nekad uvezan, ali su mu bez sumnje korice kasnije skinute pa je, valjda tek u XIX. vijeku, opet uvezan, i tada su mu priliježene meke korice od modrog papira. Kako je pak vrlo čvrsto vezan, tako se ne vidi, po koliko listova ima svaki tabak, a samo posljedni (list 130—139), koji je ocijepšen od ostaloga rukopisa i potpun je, ima sigurno 10 listova. Kakav je sada, u A su najprije 23 lista što sam ja označio rimskim brojevima od I—XXIII; ti su listovi doznije dodani, i na njima su, do $\frac{3}{4}$ prednje strane lista XX, izvodi Dum Đura Matijaševića iz nekih drama. Tek poslije tih novijih listova počinje se stari rukopis s arapskom paginacijom od 3—139; trebalo bi dakle da je u njemu 137 listova, ali ih upravo ima samo 105, jer osim l. 1—2 fale još i l. 27—50, 93—98 i 121—124, a po dva su lista označena brojevima 11 i 13 (drugi put sa „11 : 2“ i „13 : 2“); kad je pak Petračić imao rukopis u rukama bili su pri kraju još l. 140—143, kojih ja nijesam više našao. Nego ova paginacija nije od prve ruke što je pisala rukopis nego od O. Ivana Matijaševića; istina, bila je i starija paginacija, ali ili je sobom izbljedjela, ili je otrgnut okrajak lista na kojemu je bila zapisana sasvim gore u desnome uglu, ili ju je O. Ivan jako prevukao svojim novim brojem — jednom riječju gotovo se nigdje ne vidi, osim što se na l. „13 : 2“ sasvim jasno vidi, kako je već opazio Petračić, broj 20 starije paginacije a na l. 14 stariji broj 21. Da se ta starija paginacija slabo vidjela dokazuje i to što O. Ivan u svojem zapisu u rukopisu M (v. § 23) nije mogao kazati broj lista, jer nije bio još proveo svoju novu paginaciju rukopisa A. Prema tome su dakle sadašnji listovi 11, 11 : 2, 12 i 13 bili stari brojevi 16—19, a budući da među l. 10 i 11 fale bar 2 lista, koji su mogli biti stari l. 14 i 15, to su sadašnji l. 3—10 mogli biti stari l. 7—14, tako da se je onda pred sadašnjim l. 3 izgubilo bar 6 listova a ne samo 2 kako bi izlazilo po novijoj paginaciji O. Ivana. Naravski, kad je O. Ivan imao rukopis u rukama nijesu falili l. 27—50, 93—98 i 121—124, jer bi inače trebalo kazati

da je pri novom paginovanu preskočio te brojeve, što se dabome ne može vjerovati; s istoga razloga treba uzeti da je on u početku imao još 2 lista, koje je on obilježio brojevima 1 i 2; a je li imao još štogod poslije l. 143, toga naravski ne možemo znati. Da je pak zbiła O. Ivan proveo tu novu paginaciju, sasvim se sigurno vidi po tome što on u Dum Đurovim izvodima iz A više puta naznačuje gdje se koja komedija počinje u A, pa se ti njegovi brojevi uvijek slažu s brojevima te novije paginacije.

10. — U A stvari idu (poslije Dum Đurovih izvoda na listovima s rimskom paginacijom) ovim redom: najprije *komedije* u prozi, a kao prva na l. 3—10 komedija bez natpisa koja se, po glavnome licu, može zvati *Grižula*, a kojoj pri kraju fali samo nešto od posljednjih riječi kojim se Grižula oprašta s publikom; to što fali bilo je u vrhu prvoga lista koji je nestao poslije l. 10, jer je na l. 10 i stražna strana sasvim ispisana, pa tamo nije bilo više mjesta. Naprotiv *Grižula* se počinje baš u vrhu l. 3^a, odakle slijedi da je na ono nekoliko (6?) listova što se je izgubilo pred l. 3 bilo nešto drugo — možebit opet kakva maña komedija za koju je moglo biti dosta 6 listova, možda *Pjerin* od kojega nam se je sačuvao samo izvod Dum Đurov, i to baš kao prvi njegov izvod iz Držićevih komedija. Ali u doba O. Ivana, kako smo vidjeli, od tih 6 listova bila su ostala samo dva (njegovi l. 1—2), na kojima je dakle mogao biti samo fragmenat te komedije, pa zato on u spomenutom zapisu u M (v. § 23), ne obazirući se na taj fragmenat, govori da je *Grižula* na prvome mjestu. Poslije *Grižule* ide druga komedija bez početka, pa zato i bez natpisa, koja se može zvati *Mande*¹⁾ a ide od l. 11—14; noj fali u početku cijeli prvi akt, pa prvi i drugi prizor i početak trećega prizora drugoga akta, a tako ju je krću imao i Dum Đuro, koji u početku svojega izvoda iz ne izrijekom kaže (na l. XIII^b) „niti je nadpisa ni početka“, a prve su riječi u izvodu „da mu izmamimo jedne deset pjeneza“, koje su gotovo prve i u samoj komediji (v. str. 166), samo što je purista Dum Đuro talijansko *škudi* zamijenio s *pjeneza*. Za posljednje riječi pri samom kraju *Grižule* i za početak *Mande* koji fali mislim da su među l. 10—11 mogla biti 2—3 lista, koji su već u Dum Đurovo doba bili nestali, ali više od toga neće biti tu nestalo, jer inače sadašni l. 13 : 2 i 14 ne bi mogli imati staru

¹⁾ Tako ju je prozvao prof. P. Popović u članku što je o noj napisao u *Nastavniku* g. 1905 u svesci za januar i februar; ja joj ostavljam to ime, premda mislim da bi je sam Držić radije prozvao *Tripe* po glavnome muškome licu u noj, što u komediji igra isto tako važnu ulogu kao i žena mu Mande.

paginaciju 20 i 21. Treća je po redu komedija *Skup* i obuhvaća l. 15—26, ali i ona je pri samom kraju krńa, te prekida baš ondje gdje sluga Munuo, koji je prouzrokovao cijeli zapletaj, razmršava ga i privodi cijelu stvar srećnomu kraju. *Skupa* je dakle mogla još biti najviše 1 strana, a Dum Đuro je svakako još imao l. 27 sa svršetkom *Skupa*, jer u svojem izvodu iz te komedije on ima (na l. IX^b) još četiri rečenice kojih na l. 26 nema (v. str. 254). Na 24 lista što poslije *Skupa* fale (l. 27 do 50) bilo je dakle još obilno mjesta za dvije čitave drame kolik je *Skup*, ili za jednu veću kolik je *Dundo Maroje* koji, nešto osakaćen pri samom kraju, zauzímle 25 listova, to jest l. 51—75^a; po svoj prilici i u Dum Đurovo doba *Dundo Maroje* već je bio tako pri kraju krń, iako se to ne da zaključivati iz njegova izvoda iz te komedije na l. XV^b—XX^a, jer je prije kraja l. XX.^a prekinuo taj svoj posao što ga je dotjerao do kraja drugog prizora IV. akta (posljedńa je prepisana rečenica „Na što ti se će ono uniganje obratit?“ v. str. 357), te nije ništa ispisivao odavle do 5. prizora V. akta. Najbođe bi na ovo mjesto pristajala „komedija od Pometa“ kad se u prologu k *Dundu Maroju* kaže da je ova posljedńa bila upravo nastavak *Pometu* (v. str. 259). I *Dundo Maroje* je dakle krń pri kraju, ali ni Ćemu ne fali mnogo, jer se jasno vidi da se primiće kraju — glavni su momenti u razvitku radńe svi već prošli, i još samo preostaje da se vidi kako je baš stvar svršila. Ali dok su i *Grižula* i *Mande* i *Skup* nepotpuni zato što je ispao po koji list iz rukopisa, *Dundo Maroje* je krń pri kraju stoga što prepisivač nije dađe u svojoj matici našao, jer dońa trećina strane 75^a nije ispisana, pa je prazna i cijela strana 75^b, kao što su prazni i l. 76—80; očevidno je dakle da je te prazne listove ostavio prepisivač u nadi da će moći kasnije popuniti *Dunda Maroja* odakle drugovdje, dok je l. 81 po svoj prilici umetnuo O. Ivan, sigurno zato da on opet kasnije popuni *Arkulina*, koji je sakat u početku, — jer su l. 76—80 od istoga papira na kojemu je pisan rukopis A, dok je l. 81 od drukčijeg papira.¹⁾ Naprotiv nije krń *Dundo*

¹⁾ Da je l. 76—80 ostavio prazne baš prvi pisar, vidi se sasvim sigurno po tome što je Ćihov papir isti koji je inače u A; to se pak razbira iz filigrana (vodenih znakova): papir staroga rukopisa kaže naime ili slova AP ili „jagańca božjega“, što drži barjačić, u dvostrukoj kružnici kojoj je na vrhu mali križ; naprotiv papir Dum Đurovih izvoda (l. I—XXIII) ima 7 vodoravnih pravaca i u l. XXI i XXIII još rijeći ALAROSA; O. Ivan piše l. 99 na papiru s 9 vodoravnih pravaca i slovima AG. A Ćegov će biti i papir l. 81 i 92 sa 6 vodoravnih pravaca, l. 92 još s velikom šestokrakom zvijezdom među slovima G i S, sve u kružnici nad slovom F.

Maroje poslije l. 60^b, premda je ostao l. 61^a prazan, jer po smislu je sasvim jasno da u tekstu ništa ne fali među l. 60^b i 61^b. *Arkulinu*, što ide od l. 82—88^a, fali u početku po svoj prilici prolog a svakako veći dio prvoga akta, pa je bez sumnje to u rukopisu falilo već kad ga je Dum Đuro imao u rukama, jer, iako toga ne spominje u početku svojega izvoda na l. XIV^b, opet i u nje ga su prve riječi „bob i leća korizmina hrana jes“ koje su i u samoj komediji prve (sačuvane!) poslije jedne talijanske rečenice (v. str. 390). Na l. 88^b „počinje komedija de Ćuho Kerpete¹⁾ e de Hlad“, od koje se je u A sačuvao na toj strani samo nepotpun prolog, ali ju je Dum Đuro imao regbi još cijelu pred očima kad je iz nje (na l. IX^b—XIII^b) ispisao raznih rečenica na preko 7 strana, nešto malo manje negoli iz *Skupa*. Poslije l. 88 imao je O. Ivan još 10 listova koje je on označio brojevima 89—98, ali su se sačuvali samo l. 89—92, koji su sasvim prazni — zašto? Najlakše bi bilo kazati da ih je O. Ivan umetnuo, da na nima iz kojeg drugog rukopisa prepíše *Ćuha*, od kojega je, poslije Dum Đura, našao samo prolog, ali tomu se protivi papir! l. 89—91 imaju filigranu što inače ima A a samo l. 92 od drukčijeg je papira! Ili je dakle od *Ćuha* u A odmah iz početka bio samo prolog pa pisar ostavio nekoliko listova praznih, da ga popuni iz drugog rukopisa, a Dum Đuro je za svoje izvode zbilja našao taki drugi rukopis, — ili je poslije l. 88 iz A ispalo nekoliko listova s nastavkom *Ćuha*, ali tada ne znamo zašto je pisar ostavio prazne l. 89—91, dok bismo se mogli domisliti da je O. Ivan dodao l. 92 i još l. 93—98 (koji su kasnije nestali) baš u tu istu svrhu popunjavaña *Ćuha*.

11. — S tom novom prazninom prestaju *komedije* a nastaju oba tobože Držićeva *prikazana*, i to u prvome redu *Porod Jezusov*, koji ide od 99^a—111^a; nego i on je u A bio u početku krn, ali po svoj prilici tako krn dobio ga je u ruke tek O. Ivan; svakako on je (kako se vidi po pismu) iz drugog rukopisa popunio na l. 99 ono što je falilo u pristupnoj igri do drugoga stiha što govori Tasovac drugi put (v. str. 414 Petračićeva izdanja), samo što je O. Ivan prepisao i prvu polovicu trećega stiha („ter božja taj sila“), po svoj prilici zato da se vidi da su oba posljedña stiha, od nje prepisana, u neposrednoj vezi s prvim stihom (trećim Tasovčevim) što je u samom vrhu na l. 100^a, a da ne bi ko pomislio da što po srijedi fali budući da je na l. 99^b poslije prva dva Tasovčeva stiha

¹⁾ U rukopisu uvijek piše tako sa *er* (a ne sa *ar* za vokalno *r*), kao što i u *Mandi* uvijek piše *Kerpe*.

ostalo nešto prazna prostora. Taj prazni prostor na l. 99^b, pa uopće to što O. Ivan šire piše negoli A, govori za to da u A početak *Poroda Jezusova* nije zauzimao cijeli jedan list, nego je možda na cijeloj prednoj strani bio svršetak jednog drugog komada. Nego matica s koje je ovo prikazanje prepisivao pisar A bila je i inače nepotpuna. Tako je na l. 100^b najdoña četvrtina strane prazna, a posljednje riječi „*Vukas: (hvala prevučeno) Hvala ti na daru, Ugleša brate*“ ponavljaju se u vrhu l. 101^a, pa se može misliti da je pisar A na tome mjestu isto tako postupao, kao što smo vidjeli da je činio O. Ivan nadovezujući svoj l. 99 na stari list 100. Sasvim je pak sigurno matica pisara A bila nepotpuna poslije stiha 1370, što ga je on (od 2 stupca na koje je razdijeljen l. 110^a) zapisao nekako u sredini a sve ostalo ostavio prazno, pa je na tome praznom prostoru lista 110^a druga ruka zapisala stihove 1370—1406 i prozu za nima, a pisar A nastavlja na l. 110^b riječju „Prorok“. Ta druga ruka nije ni jednog ni drugog Matijaševića nego nekakva krupnija i grublja iz XVII. vijeka, koja je opet pri dnu lista 111^a zapisala 4 posljednja stiha 1513—1516 i riječ „Svrha“. Neposredno uz *Porod Jezusov* pristaje na l. 111^b—116^a drugo prikazanje, *Posvetilište Abramovo*, a to je jedina drama što je u A sačuvana baš potpuno, samo što na l. 111^b nema nikakva natpisa nego se počinje s prvim stihom prologa a da nema nad ním ni te riječi „Prolog“. Završuju u A niz prepisanih drama obje Držićeve *Pripovijes kako se Venere božica užeže u ljubav lijepoga Adona* (na l. 116^b—118^b) i *Novela od Stanca* (na l. 118^b—120^b), koje su obje nepotpune zato što je otrgnuta najdoña trećina lista 118, pa zato *Veneri* fale na prednoj strani u lijevome stupcu proza poslije stiha 231 i stihovi 232—247 a u desnome posljednje dvije riječi stiha 268 i 269 te stihovi 270 do 285, a na stražnoj strani (u lijevome stupcu) prve riječi stiha 309 i 310 te stihovi 311—322; *Stancu* je pak osakaćen natpis a fale stihovi 1—14; taj je list u A dočnije zakrpljen praznim papirom za koji bih, po filigrani, rekao da ga je Dum Đuro prilijepio. Poslije *Stanca*, to jest poslije l. 120, fale opet 4 lista što su nosili brojeve 121—124, pa se ne može znati jesu li bili prazni ili je na nima bilo što napisano, a ako jest, što je to moglo biti — nešto od Držića ili od kojeg drugog pjesnika? Ako je pak bilo nešto Držićevo, onda bi trebalo misliti prije svega na *Pjesni* ili *Tirenu* kojih u A sada nema; nego na 4 lista, dakle na 8 strana, na kojima A piše pjesme u 2 stupca obično sa 42—45 redaka, moglo je stati oko 720 stihova, pa *Tirena* sa svojih 1690 stihova nije

mogla nikako da stane, dok bi *Pjesni* sa svojih 735 stihova mogle da stanu, iako nešto zbijeno, a stale bi vrlo komotno ako bismo uzeli, što bi moglo biti, da su tamo bile baš samo *Pjesni ljubene* bez *Tužbe Ljubmira* i drugoga prologa *Tireni*, bez kojih *Pjesni* broje samo 530 stihova.

12. — Poslije te nove praznine slijede na posljednim listovima neke druge stvari, koje su napisane od druge dvije ruke, ali na istome papiru na kojemu je inače pisan A, što dokazuje da i to pripada staromu rukopisu a nije kasnije s ņim sastavljeno: prva ruka, — koja nije nikako ni jednoga ni drugoga Matijaševića, a nije ni onoga pisara što je popunio *Porod Jezusov* pri kraju, nego će biti iz kraja XVI. vijeka ili iz samog početka XVII.^{oga} te piše tanka, među sobom nevezana ali poveća slova, — napisala je dvije Naješkovićeve drame, a to su na l. 125—131^a „*Komedija arecitanu u Mara Klaričića na piru*“ a na l. 131^b—136^b (na kojoj su posljednoj strani samo 4 stiha i riječ „Svrha“) „*Komedija od lovaca*“; te su obje komedije izdane, po mlađim rukopisima i bez ikakva natpisa, u V. knízi *Starih pisaca hrvatskih* kao „*Komedija V*“ (na str. 241 i d.) i „*Komedija III*“ (na str. 223 i d.). Od druge, mlađe i grublje i vrlo nevješte ruke napisana je na l. 136^b—139 „*Intromedija od Parida i od pastira . . .*“, čemu je, opet nova ruka dodala „složen po Antunu Krivonosoviću“;¹⁾ nego sada je i taj komad pri kraju krú, jer su otpali l. 140—143, a od Petračića znamo da je na l. 140 bio svršetak te „intromedije“ a na l. 141—143 tragedija *Dalide* od Savka Gučetića Bendeviševića, samo što, naravski, to je mogao biti samo početak *Dalide* s kakvih 500 stihova, dok ih *Dalide* (s dopunama u 9. knízi *Grade*) broji oko 4000!

Ovo je dakle sadržaj rukopisa A: 1) l. I—XXIII (l. XX^b—XXIII prazni) izvodi Dum Đ. Matijaševića iz nekih Držićevih komedija; 2) l. 1—2, i još kakva 4 lista pred ņima, jedna Držićeva komedija, možda *Pjerin*; 3) l. 3—10 *Grižula*; 4) fale 2—3 lista sa svršetkom *Grižule* i početkom *Mande*; 5) l. 11—14 *Mande*; 6) l. 15—26 *Skup*; 7) l. 27—50 (fale) svršetak *Skupa* i *Pomet*? 8) l. 51—75^a *Dundo Maroje*; 9) l. 75^b—81 prazni za dopunu *Dunda Maroja* i *Arkulina*; 10) l. 82—88^a *Arkulin*; 11) l. 88^b prolog *Ćuha*; 12)

¹⁾ I. Đurđević (*Vitae et carmina* u izdanju P. Popovića na str. 32—33) za ņega kaže: „Antonius Crivonosius, Thomae filius, satis eleganter drama concinavit quod inscripsit Judicium Paridis“, iz kojega navodi prve stihove; Crijević, u svojoj *Bibliotheca ragusina*, to ponavlja drugim riječima a još samo dodaje da je Krivonosović umro g. 1638.

1. 89—98 (l. 93—98 nestali) prazni za dopunu *Ćuha?*; 13) l. 99^a do 111^a *Porod Jezusov*; 14) l. 111^b—116^a *Posvetilište Abramovo*; 15) l. 116^b—118^b *Venere*; 16) l. 118^b—120^b *Stanac*; 17) l. 121 do 124 (nestali) *Pjesni ?*; 18) l. 125—136^b dvije Načeskićeve komedije; 19) l. 136^b—140 (l. 140 nestao) Krivonosovićeva „intro-medija“; 20) l. 141—143 (nestali) početak Gučetićeve *Dalide*.

13. — Sve Držićeve drame u A, pa i oba prikazaña što su među njima, dakle sve osim br. 1) i 18)—20), i osim dopunâ u br. 13), pisala je jedna ista ruka koja piše sitna i tanka, prilično pravilna slova što većinom nijesu povezana među sobom nego stoje svako za sebe, tako da ređe biva da su 2—4 slova ispisana jednim istim potezom pera, a samo iznimice biva da je tako ispisana cijela riječ s preko četiri slova (v. faksimil pri kraju knige). Pojedina slova i cijele riječi ponajviše su sasvim jasni, tako da se vrlo rijetko dešava da se koje slovo, a još ređe koja riječ teško čita; a gdje to ipak biva, tomu ponajviše nije kriv pisar nego ili mastilo, koje je gdjegdje izbljedjelo, ili papir, koji se je istrošio pa su se stvorile u njemu rupe, ili napokon uvez, koji je zahvatio po koje slovo, te se samo od česti vidi ili čak ne vidi nikako. Pisar je jako štedio prostorom, pa je u nega sve jako zbijeno, te zato prozu piše redovno bez prekidaña cijelom širinom strane, dok stihove piše u dva stupca. Broj redaka nije jednak kolebale se među 40—46, ali ponajviše ih je 42—45; gdje pak na koncu rastavlja riječ, tu ne meće nikakva znaka nego naprosto na jednome retku piše neka slova a na drugome ostala, pri čemu se nikako ne obazire na slogove (v. i za to faksimil pri kraju knige). Što se pak tiče vremena kada je A pisan (a odslije razumijem pod A u prvome redu ono što je pisala ta prva ruka), ja mislim da imamo vrlo dobro svjedočanstvo na l. 51^a gdje je, nad natpisom *Dunda Maroja*, zapisano „laus deo 1550“; ja naime mislim da je to godina kada je pisar prepisao tu komediju a da nije godina kada je ona sastavljena ili prikazivana, premda znam da bi se protiv toga moglo iznijeti da bi to bio jedini primjer gdje je pisar A zapisao svoju godinu, i da se osim toga ne bi razumljelo zašto bi on svoj datum metnuo u sredini rukopisa a ne u početku; pa bi se moglo spomenuti i to, da je Dum Đuro Matijašević u svojem izvodu natpis te komedije napisao (na l. XV^b) ovako: „Dalla comedia intitolata *Dundo Maroje*, prikazana u Vijećnici od kompanije *Pomet-družina* 1550.“, izostavivši ono „laus deo 1550“ nad natpisom, po čemu bi se reklo da je i on shvatio tu godinu 1550 kao godinu u kojoj se je *Dundo Maroje*

prikazivao. Ali u prilog mojemu mišleću može se istaći to, da se u A, osim toga jednoga mjesta, nigdje ne govori koje je godine koja Držićeva drama prikazivana, pa zašto bi to bilo baš samo ovdje i na sasvim neobičan način? Jer inače, to nam je dobro poznato, kada se u dubrovačkim rukopisima bilježi godina prikazivanja, to se kaže u tekstu samog natpisa (kako je ovdje učinio i Dum Đuro) a ne nad natpisom u zasebnoj bilješci, dok se baš zasebnom bilješkom izvan teksta kaže godina prepisivanja. Istina, tomu smeta okolnost da je Dum Đuro zabilježio da je *Skup*, koji je u A pred *Dundom Marojem*, prikazan g. 1555; ako je to tačno (a o tome v. § 50), trebalo bi onda reći da su pojedine komedije u A svaka za sebe u razno doba prepisivane, pa da je pri uvezivanju rukopisa *Skup* došao pred *Dunda Maroja*, dok bi mu pravo mjesto, po vremenu postanja, bilo poslije nega. Možda treba tako tumačiti i to što se oba prikazana sada nalaze među Držićevim dramama, ali i ako su ta dva komada zadržala svoje prvašnje mjesto, ne mislim da je time prepisivač rukopisa A htio pokazati da ih on pripisuje baš Držiću; u njegovo doba, dakle još za života Držićeva, bez sumnje se je dobro znalo što jest njegovo a što nije. Nego makar i ne bila g. 1550 godina u kojoj je pisan A, ipak on neće biti mlađi od sredine XVI. vijeka: to dokazuje prije svega njegovo pismo koje je dosta slično pismu Nikše Rašine koji je od g. 1507 dalje prepisivao pjesme Šiška Menčetića i Gore Držića (strica našega Marina) a od g. 1508 dalje dubrovački lecionar, premda s druge strane sasvim je sigurno da N. Rašina nije pisao A. Da je A pisan oko g. 1550 potvrđuje nam i papir: kako je već kazano (v. str. X u napom.), u A gotovo svaki list ima filigranu (vodeni znak), i to ili monogram AP (obično u doñemu desnom kutu, ali okomito na desnu visinu) ili „jagañca božjega“ u dvostrukoj kružnici s križem na vrhu (uvijek u sredini lijevoga ruba, tako da se na svakom listu vidi samo, sad veća a sad maña, njegova polovica). Po C. M. Briquet-u (*Les Filigranes I.*, Genève 1907) „jagañac božji“ nalazi se često kao filigrana na talijanskom papiru u XVI.^{om} i XVII. vijeku, i to u mnogim varijantama; tako se u arhivu grada Fabriano našlo 13 raznih varijanta iz g. 1542 do 1586 (str. 19), — ali među slikama što ima Briquet na svojim tablama samo je broj 52 koji ima uz jagañca i monogram AP, a ta je dvostruka filigrana nađena na dokumentima pisatim g. 1551, pa je vrlo vjerovatno da je i papir rukopisa A iz iste fabrike i iz istoga vremena, iako slika jagañca u broju 52 u Briquet-a nije baš ista kao u A (kružnica je na pr. jednostruka),

ali je zato monogram vrlo sličan, i prečaga slova A slomljena je kao što je u rukopisu A.

14. — Za grafiku u A kazaću samo neke za taj spomenik naročito karakteristične osobine. U glavnome i on piše kako je dobro poznato da su uopće pisali stari Dubrovčani, i to kako su pisali prije Gundulića, to jest ne razlikujući redovno *s* od *z*, ni *i-u* od *j-v* već pišući bez razlike *s* ili *ʃ* za *s* i *z*, *i* za *i* i *j*, *u* za *u* i *v*, a samo kao majuskule *J* za *I* i *J* a *V* za *V* i *U*; naprotiv razlikuje *š* od *ž* u toliko što, iako vrlo često piše *x* bez razlike i za *š* i za *ž*, opet ima i često *sc* (*ʃc*), ali gotovo uvijek samo za *š*. Napose pak za *i* ima vrlo često i *j*, i to redovno na kraju riječi a samo iznimice u sredini. U red starijih spomenika ide A napokon i po tome što za *đ* piše uvijek *g* (sa *i* za *đ* ili bez *đ*), ne razlikuje dakle u pismu *đ* od *g*, koji posljedni glas ima vrlo često u talijanskim riječima; naprotiv vrlo lijepo razlikuje (kako inače i svi koji tako pišu *g* za *đ* i za *g*) *é* od *č* pišući ono prvo sa *ch* a ovo drugo sa *c(i)*. Rijetko A udvaja slova, i tada po pravilu piše dvostruki vokal za dugi vokal a dvostruki konzontant poslije kratkog vokala, naročito tako piše dvostruko *ss*, za koje se može konstatovati da ga u početku ređe upotrebljava negoli kašne. Nema pak posla s kvantitetom što redovno piše dvostruko *u* za *v* pred konzontantom ili na kraju riječi; naprotiv *y* (obično s jednom tačkom ili, ređe, s dvije tačke nad *đ*) uzimlje (upravo mjesto *ij*) kao dvostruko, dakle kao dugo *i*. Ali specijalno za kvantitet A je vrlo važan, jer vrlo često ima nad vokalom akut (koji je, istina, kašto tako sitan da izgleda kao tačka ili se jedva vidi), pa uz rijetke izuzetke taj akut bileži dug vokal, te time sam vrlo lijepo pomaže da utvrdimo kvantitet dubrovačkoga govora XVI. vijeka. Majuskulâ A nema u tekstu nego samo u početku natpisâ, stihovâ i imenâ licâ što govore, a nema ih u tekstu zato što redovno nema ni interpunkcije; samo katkada dijeli dugim zarezom riječ od riječi, naročito prijedlog od riječi što ide za *đ* ili s kojom je složen, a katkada ih dijeli također tačkom i zarezom. Treba napokon spomenuti i to, da A katkada na kraju retka poviše posljednêga sloga ili uza *đ* meće svoj akut, tako da bi se reklo da i tu hoće da time naznači dužinu vokala, dok uistinu tako bileži samo svršetak retka. Nego o tome svemu v. sada moj članak *Kvantitet u djelima Marina Držića* u 233.^{oj} kniži *Rada* (isp. i § 19 i faksimil lista 51^a na kraju kniže).

15. — Osim onoga što je prije spomenuto da su u A dopuñavali i dodavali neki pisari iz kraja XVI. vijeka i iz XVII.^{oga}, nešto su

s ním imali posla u XVIII. vijeku oba Matijaševića. Za O. Ivana, isusoveca, već je kazano da je on popunio početak *Poroda Jezusova* i da je proveo novu paginaciju u cijelome rukopisu; on je nadaše, naročito u početku gdje su papir i pismo dosta stradali, precrtao crnim mastilom i pojedina slova a i cijele riječi, da se lakše čitaju, a s druge strane i jako zamrljao mastilom neke kletve koje su se nemu činile nepristojne, tako da se samo neke mogu ipak pročitati. Inače nije dirao u tekst niti ga je ispravljao ni dotjerivao, samo što je, sigurno on, promijenio donekle natpis *Grižule* (v. str. 127). Osim toga je poviše natpisa *Venere* dodao da je to „Marina Držića Dubr.“ (v. str. 29) i dodao slično nešto na kraju *Stanca* (v. str. 62). Dum Đuro pak, — osim što je možda u početku *Arkulina* napisao „Komedija Arkulin“ (ali bi mogao to biti i O. Ivan, jer im je pismo za čudo nalik jedno na drugo) i važada zakrpio list 118 (v. str. XII), — nije nikako dirao u sam rukopis nego mu je sprijeda dodao 23 lista na kojima je, do l. XX.^a, ispisao neke rečenice iz nekoliko Držićevih komedija. Ti izvodi imaju na l. I^a natpis „A. M. D. G. — Adi 11. Giugno 1702. — Stracci di prose e di versi dalle Comedie di Marino Darfeich.“, a uzeti su iz 6 komedija: 1. na l. I^a—V^a „Dalla Comed^a. intitolata Pjerin“; 2. na l. V^a—IX^b „Dalla Comedia intitolata Skup, prikazana u Saba Gajčina na piru godišta 1555 mjeseca marča“ (k čemu je O. Ivan dodao na rubu „Na listu 15 : 1 :“); 3. na l. IX^b—XIII^b „Dalla Comedia intitolata Giuho Kaerpetta“ (a O. Ivan dodao na rubu „prikazana na piru u Rafa Gučetića. — Na listu 88 : 2.“) s datumom pri kraju izvoda „Adi 18. Giugno 1702.“; 4. na listu XIII^b—XIV^b „Adi 18. Giugno 1702. — Niti je nadpisa ni početka“ (a O. Ivan dodao „Na listu 11 : 1.“, izvod je naime iz *Mande*); 5. na l. XIV^b do XV^b „Adi 19. Giugno 1702. — Dalla Comedia intitolata Arkulin“ (a O. Ivan dodao „Na listu 82. 1.“); 6. na l. XV^a—XX^a „Adi 20. Giugno 1702. — Dalla Comedia intitolata Đundo Maroje prikazana u Vijećnici od kompanije Pomet-družina. 1550.“ (a O. Ivan dodao „Na listu 51. 1.“). Po tim se izvodima vidi da je Dum Đuro ispisivao rečenice koje su mu se činile naročito interesantne bilo u pogledu smisla bilo u pogledu jezika, iako se za svaku lijepo ne vidi zašto je baš on o nju zapeo; ispisivao ih je obično istim redom kojim su išle u matici, ali je opet katkada poremetio taj red, po svoj prilici samo zato što je redak napola prazan popunjavao kraćom rečenicom što je našao u daljemu tekstu; ne može se pak znati zašto se Dum Đuro nije držao reda kojim u A idu komedije jedna za drugom. Za nas ovi izvodi nemaju naročite važnosti, jer je

Petračić u svojem izdanu spominjao rijetke slučajeve gdje se oni ne slažu sa A, pa tako sasvim jasno proizlazi da je Dum Đuro u glavnome savjesno ispisivao a samo je gdjegdje, biće često nehotе, zamjenjivao starije Držićeve oblike svojim novijim, a smišljeno mjesto nekih talijanskih riječi uzimao narodne (na pr. u *Skupu* „blago“ mjesto „tezoro“). Ali je ipak taj Dum Đurov posao u toliko važan što nam je sačuvao i nešto čega u A nema: *Pjerina* i *Ćuha Kerpete* (osim prologa) u A nikako nema, pa nam je izvod iz *Pjerina* vrlo dobro došao, jer je na njegovu temelju Budmani mogao u 148. knizi *Rada* u glavnim crtama rekonstruisati tu komediju, a po izvodima iz *Ćuha* možemo bar nagađati, da je to bio komad s nekom dvostrukom radnom iz kruga pastirske igre i građanske komedije; naprotiv od ono malo riječi na kraju *Skupa* što ih on ima a nema ih A, nema ni za nas nikakve pomoći. Pita se, otkle je Dum Đuro uzimao ono čega u A nema? Za svršetak *Skupa* sigurno je da ga je Dum Đuro još imao u A, jer su se na tome mjestu tek poslije O. Ivana izgubila 24 lista, ali, teško je izaći na kraj s *Ćuhom*, jer poslije njegova prologa već je pisar A ostavio nekoliko listova praznih (v. str. XI), a to bi značilo da i u njegovoj matici osim prologa nije bilo ništa više; za *Pjerina* također teško je naći pravog mjesta: poslije *Skupa* bilo bi ga, ali tamo mislim da bolje pristaje *Pomet*, a u početku rukopisa teško da je on bio (premda je Dum Đurov izvod iz *Pjerina* baš na prvome mjestu), jer je O. Ivan imao pred očima posljednja dva lista što su bili pred *Grižulom*, pa bi on sigurno opazio da se posljednje rečenice u Dum Đurovu izvodu tamo nalaze i to približio na rubu lista, kao što je učinio za ostale njegove izvode. Nije stoga nemoguće da je Dum Đuro za *Pjerina*, a možebit i za još koju komediju, imao nekakav drugi rukopis; pa u prilog toj misli moglo bi govoriti to što za *Skupa* Dum Đuro u natpisu kaže da je prikazan „godišta 1555 mjeseca marča“, a toga u A nema; a za *Ćuha* opet O. Ivan na rubu dodaje „prikazana na piru u Rafa Gučetića“, čega opet u A nema, — ako nijesu obojica to utvrdili prema bilješcima što su mogli naći u državnom arhivu (v. § 50).

16. — Iako dakle jako osakaćen, rukopis A je najvažniji izvor za Držićeva djela, jer je najpotpuniji i najstariji; naprotiv ne može se reći da je i najbolji: vidi se da je prepisivač brzo radio, pa je na mnogo mjesta morao da prevuče riječ zato što je u žurbi nešto krivo pročitao ili preskočio. Nego nije on svuda opazio i ispravio svoju pogrešku, pa je tako na mnogo mjesta ostalo njegovih pogrešaka koje mijenjaju smisao ili ga uopće nemaju, a kojim se ne možemo

svaki put domisliti, niti ih možemo ispraviti s pomoću drugih izvora. Osim toga očividno je da je prepisivač u jeziku ponešto i mijenjao, to jest mjesto nekih oblika koji su se u sredini XVI. vijeka u Dubrovniku u pjesmama pisali a u živom govoru nijesu govorili, on je uzimao — hote ili nehote — oblike živoga dubrovačkoga govora, naročito jekavske mjesto ikavskih. Sve te pogreške i sve te promjene naravno tačno se spominju u kritičkim napomenama. Ne znam pak ima li se pripisati toj njegovoj žurbi ili slabomu razumijevanju što riječi po pravilu piše doista odvojeno kako treba a samo akcenatske jedinice piše, po starom običaju, zajedno, ali opet vrlo često piše riječi tako da se čini da ih nije dobro razumio, te ih sastavlja ili rastavlja naopako; ali bih opet rekao da je tomu prije krivo to što on slova ponajviše piše odvojeno jedno od drugoga, pa se lijepo ne vidi gdje koja riječ baš prestaje.

17. — Uz rukopis A najvažniji su nam izvori *stara izdanja* nekih Držićevih djela — B od g. 1607 i C od g. 1630 —, u kojima su *Tirena, Pjesni, Venere* i *Stanac*, dakle lirske pjesme i drame u stihovima osim *Hekube*. Sigurno je bilo još jedno izdanje koje je priredio sam pjesnik g. 1551 (isp. *Građa* 9, 44—45), a to zato, što se je bar *Tirena* mnogo prepisivala, pa se on bojao „da bi ostala . . . razbijena i razdrta, da joj se ne bi znao početak ni svrha“ (v. str. 67), a regbi da je izdana od družine koja je *Tirenu* predstavljala na piru Vlaha Držića.¹⁾ Od toga izdanja na žalost nije nam se sačuvao ni jedan egzemplar; ali, kako su se priređivala nova izdanja naših pisaca prije našega vremena, možemo slobodno uzeti da — osim eventualno novog predgovora ili nove posvete (a katkada je, uz natpisni list, samo predgovor ili posveta bilo novo u „novom“ izdanju, dok su se inače uzimali za tekst neraspaćani egzemplari staroga izdanja), — možemo dakle slobodno uzeti da među tim prvim izdanjem i drugim od g. 1607 nije bilo znatnijih razlika, a to nam potvrđuje što ih nema ni među oba izdanja od g. 1607 i 1630. Sva je prilika dakle da je Držić g. 1551 izdao samo ono, i baš ono što imaju B i C, pa moramo u čudu da pitamo, a da zašto nije izdao i koju komediju u prozi, ili bar *Hekubu* što je također u stihovima? Istina, nešto od svega toga do g. 1551 nije bilo još ni napisano; jer, iako ne znamo baš sigurno koje su godine postala pojedina Držićeva djela, opet nema sumnje da naš pjesnik od g. 1551 pa do svoje smrti g. 1567, dakle za punih 16 godina, nije sigurno bio sasvim neplodan na književnome polju; nego bilo

¹⁾ Isp. *Jugoslav. Njiva* od 1. I. 1926, str. 36, napom. 7 i ovdje § 49.

je s druge strane i njegovih stvari koje su postale prije g. 1551, pa ih Držić ipak nije uzeo u svoje izdanje: eto prije svega *Dunda Maroja*, jer ma kako mi tumačili godinu 1550 što je u A nad njegovim natpisom — kao godinu kada je ta drama prikazivana ili kada je u A prepisivana, — ta je komedija svakako bila g. 1550 gotova, a onda je bio gotov i *Pomet*, jer je on sigurno prikazivan prije *Dunda Maroja*. Držić dakle g. 1551 nije izdao sve što je do te godine napisao. A što Držić nije uzeo u svoju knjigu *Hekubu* bilo je valada stoga što ju je preveo tek poslije g. 1551, a što nije uzeo ni svojih komedija u prozi (ukoliko ih je sigurno imao gotovih), to je po svoj prilici učinio zato što tadašnja čitalačka publika nije davala — a možda nije davao ni on sam — toliko važnosti baš tim najljepšim njegovim proizvodima, samo zato što nijesu u stihovima!

18. — Od izdanja B sačuvao nam se je samo jedan egzemplar u biblioteci Jugoslavenske akademije pod signaturom VII. a. 89, a i on je na žalost krn i u početku i na kraju. To je knjižica (9.5 × 14 cm) koja se sastoji od dva dijela, od kojih svaki ima svoj natpisni list, svoju paginaciju i svoju signaturu tabakâ, a nema među njima po srijedi kakvog zajedničkog tabaka na kojemu bi bio svršetak prvoga dijela i početak drugoga; tako su se u starije vrijeme često izdavale kao jedna tipografska cjelina knjige što su se sastojale od raznih djela jednog istog pisca a i raznih pisaca. U B je dakle u prvome dijelu *Tirena* a u drugome su *Pjesni*, *Venere* i *Stanac*; prvi dio ima nabrojanih 70 strana, ali ih je upravo bilo samo 68, jer s broja 64 paginacija griješkom preskače na broj 67, pa i od tih 68 strana fale prve dvije, to jest natpisni list; a drugi bi dio trebao da ima 56 strana, ali nemu fali opet posljednjih 8. Taj je natpisni list prvoga dijela naknadio, rekao bih, poznati dubrovački prepisivač Marko Marinović,¹⁾ dok je posljednjih osam strana drugoga dijela, kako se po pismu sigurno vidi, dodao Dum Đuro Matijašević. Marinović je natpis bio napisao ovako: „*Tirena* skazanje složeno po Marinu Držiću — U Mletcijeh 1732. polak Marka Ginami“, pa je regbi Kukušević ispravio godinu na „1607.“ a mjesto „Marka Ginami“ napisao „Frana Bariletta“, što je sasvim opravdano, jer ne može biti sumnje da su oba dijela ove knjižice izišla u isto vrijeme iz iste štamparije, a natpis drugoga dijela glasi: „Pjesni Marina Držića ujedno stavljene s mnozim družim lijepim stvarmi. — U Baecijeh, M DC VII. Polak Frana Bariletta“, prema tome je sigurno i na natpisu prvoga dijela stajalo „U

¹⁾ Živio od g. 1792—1871 (*Srđ* IV [1905], 473, napom. 2).

Bnećijeh, M DC VII. Polak Frana Barilletta“. U prvome dijelu 6 prvih strana nijesu označene brojevima: na str. 1 je (rukopisni) natpis, str. 2 je prazna, na str. 3 štampareva je posveta „g. Vlahu Jera Držić“, koja je sakata, jer se ne nastavlja na str. 4 koja je ostala prazna,¹⁾ na str. 5—6 Držićeva posveta „vlastelinu Maru Makuli Puciću“, a na str. 7—70 *Tirena*. U drugom dijelu nisu označene brojevima prve 3 strane: na str. 1 je natpis, str. 2 je prazna, na str. 3—4 Držićeva je posveta „svojim prijateljem“, na str. 5—31 idu *Pjensi* [sic] *luvene*; baš *Pjesni* (njih 24, koje nijesu označene brojevima nego među jednom i drugom ima malo prazna prostora) idu do dna str. 23, gdje je riječ „Svrha“, pa zatim ide na str. 24—25 *Tužba Lubmira* a na str. 26—31 „*Prolog drugi*“ *Tirene*; za *Pjesnima* je na str. 31—44 *Venere* a na str. 45—56 *Stanac*. U oba dijela glavni dio teksta, to jest stihovi, štampan je istim kurzivnim slovima kojim je štampana i Držićeva posveta u *Tireni*, naprotiv sve što je u prozi, pa natpisi, imena lica a katkada i prva riječ u stihu poslije proze štampano je ustavnom majuskulom. Sve je to po svoj prilici bilo i u izdanju od g. 1551, a nova je samo štampareva posveta *Tirene* Vlahu Jera Držića, za kojega štampar kaže da je „rodjak“ pjesnikov,²⁾ jer ona nije mogla biti u prvome izdanju budući da se u njoj naš pjesnik spominje kao pokojnik („dobre uspomene“, v. str. 65); tu je posvetu napisao za drugo izdanje neko u Mlecima, i to neko što je mjesto *sv-* u početku riječi izgovarao, pa zato i pisao *sf-*, čega inače u Držića nikako nema, a bez sumnje je samo pogreška štamparije što je ostala prazna str. 4 sa svršetkom te posvete. U B su nestale str. 49—56 s većom polovicom *Stanca* (od stiha 113 do kraja), pa je to Dum Đuro Matijašević svojom rukom dodao opet na 8 strana. Taj se njegov dodatak, kako se vidi iz kritičkih napomena u ovom novom izdanju, vrlo dobro slaže i s A i s izdanjem od g. 1630 (C), ali ipak nije prepisan ni iz A ni iz C, jer su u njemu stihovi 254—258 krni, dok su u A potpuni, a Dum Đuro nije ih mogao prepisivati iz takoga egzemplara izdanja C u kojemu bi bio otrgnut komad dista na kojemu su bile riječi što u tim stihovima fale, jer tada

¹⁾ Petračić na str. IX u napomeni kaže da je ta krni posveta — predgovor „prilijepljen iz 4. izdanja od g. 1632“, te se pozivlje na Kukuļevića (*Pjesn. hrv.* II, 74); ali Kukuļević toga tamo ne govori, nego kaže samo da je od *Tirene* bilo i 4. to izdanje od g. 1632, što ponavlja i u svojoj *Bibliografiji*. Toga 4.og izdanja nije vidio ni Kukuļević ni niko drugi, nego je Kukuļević iz one godine 1732 što je u B bila u natpisu iskombinirao tobožnje izdanje od g. 1632.

²⁾ Po rukopisnoj genealogiji Držićâ (v. str. VII u napom.) do početka XVII. vijeka bio je samo jedan Vlaho Jera Držića, koji se je rodio 26. aprila 1587 a umro neožeožen 21. marta 1639.

bi morali biti krñi i stihovi što im odgovaraju na drugoj strani lista, dok su poslije toga u (rukopisnom) B svi stihovi čitavi. Dum Đuro je dakle i za dopunu *Stanca* imao neki nama nepoznati izvor, za koji, po njegovim varijantama, možemo samo kazati da se je negdje slagao sa A a negdje sa C; na pr. 123 „drugojzi“ BC — „a drugoj“ A; 130 „idoše dlake“ BC — „i kose dalek“ A; 132 „ptilica“ C — „plitica“ AB; nad stihom 237 „V[ila]“ ima AB — nema C i t. d.; iznimice pak (rukopisni) B ima nešto treće: 167 „ima ju pri sebi“ AC — „doniet će je tebi“ B, nad stihom 279 „M[askar]“ AC — „Vl[ashić]“ B.

19. — Vrlo bi važno bilo znati kako stoji B prema prvome izdanu od g. 1551 što ga je priredio sam Držić, pa ako uzmemo u obzir da je štampar trećega izdanja C bez promjene preštampao drugo izdanje, zadržavši i njegove štamparske pogreške (i dodavši dabome i novih!), samo što je izostavio sve tri posvete (obje Držićeve i štamparevu), to je vrlo vjerovatno da i B sasvim tačno odgovara prvomu izdanu a da nije ništa mijenano ni u tekstu, ni u jeziku, ni u grafici nego da je sve ostalo onako kako je to Držić napisao i udesio. Ako je sve tako, onda izlazi da je Držićeva grafika kakva je u A, jer i B, kao i A, ne razlikuje *i*, *u*, *đ*, *s* od *j*, *v*, *g*, *z*, naprotiv, kao od česti i A, vrlo dobro razlikuje *š* (*sc* ili *fc*) od *ž* (*x*). Razlikuje se pak B od A utoliko što on mjesto *i* (za naše *i* i *j*) nema nikada ni *j* ni *y*, pa zato nemu je *I* veliko slovo i za naše *I* i za naše *J*; naprotiv po pravilu nema u početku riječi za naše *u* i *v* svoje *u* nego za jedno i drugo svoje *v*, dakle kao što je *V* za *V* i za *U*. Već je znatnija razlika u pisanju dvostrukih slova — B ih ima još manje od A, naročito su rijetki dvostruki vokali, ali zato ima katkada *ech* za *é*, čega u A, ako se ne varam, nema. Velika je pak razlika među oba spomenika u bilježenju dugih vokala akcentom: A ima u toj službi akut, i to vrlo često, dok B uzimlje za to teški akcenat, i to vrlo rijetko. Po tome bih rekao da to, u A tako često, bilježenje dužine nije došlo od Držića već od onoga koji je pisao rukopis A; pa zato možemo i razumjeti da to u A ide jednako od početka do kraja rukopisa, premda je njegov pisar po svoj prilici imao pred sobom raznih matica za razne dijelove svojega rukopisa, kako se može suditi po tome što u početku ima mnogo ređe dvostruko *s* negoli poslije a naprotiv češće *y* s dvije tačke negoli s jednom.

Da se pak vidi u cjelini kakva je grafika i ortografija u A i B i čime se razlikuju, donosim iz oba izvora početak *Venere* tačno kakav je kod njih:

A.	B.
Vu- Ah uinze gisdauó milotissi pitj tebetie prau doneba slautij Vodize studené menichiete oprostít napyru umené nechiete ni prag pryť Med nieký ushuále kakono slatku stuar pri uinzu ostálé slatissu sanisetár Setoie papar ký grie iciafran uessely tko uinza nepié uasdansse dresely	Vu. AH vinze gidauo milotifi piti, Tebetie prau doneba slauti; Vodize studene menichiete o profitit Napiru vmene nechiete ni prag prit; Med nieki vshuale kakono slatku stuar Pri vinzu ostale slatissu sanisetar; Setoe papar ki grieie, iciafran veseli Tko vinza nepie vasdaje dreseli.
Ko- bogdá uukodlace koisse suinzem aruése alie uinze iacé odkuda takoi gresc	K. Bog da Vukodlace kife suinzem aruese Alie vinze iace; od kuda takoi gresc?
Vu- Jasam grissiuino aniesam uukodlak grisem xuem i iem uyno bars kriepak hitar lak	Vu. Iafam grifivino, a niefam Vukodlak, Grifem, xuē, iem vino, bars, kriepak, hitar, lak.

Već po tim razlikama u grafici izgleda da A i B ne stoje među sobom u vezi, to jest B nije udešen prema A, nikako pak nije A, koji je svakako stariji od B, udešen prema nemu. Ali ja bih rekao da A nije ni prepisivao iz prvoga izdanja od g. 1551 ono što je mogao u nemu naći, to jest *Veneru* i *Stanca*, jer onda ne bi bilo toliko neslaganja, iako samo u detaļu, u tim komadima među A i B; jer to se razumije samo sobom da ko prepisuje štampanu knjigu gotovo nikada ne dolazi u nepriliku kako mu treba koju riječ pročitati a prema tome i prepisati. Biće dakle da je i za te stvari A imao pred očima nekakav rukopis iz svojega, to jest iz Držićeva vremena.

20. — Od *trećega izdanja* C od g. 1630 sačuvala su nam se dva potpuna egzemplara — jedan u biblioteci Jugoslavenske akademije pod signaturom VII. a. 90 a drugi u Frañevačkoj biblioteci u Dubrovniku pod br. 44 (novim a 1319 starim). I to je mala knjižica sa oko 8·5 × 13·5 cm i broji 109 strana. U C je sve što je u B i u istome redu, premda natpis na str. 1 glasi samo „Tirena komedija Marina Držića. — Con Licenza de' Superiori et Privilegio — In Venezia, MDCXXX. Presso Marco Ginammi.“, str. 2 je prazna, onda ide na str. 3—60 „Tirena komedija Marina Držića“, na str. 61—78 „Pjensi [sic] ljubene Marina Držića“, na str. 79—80 „Tužba Ljubmira“, na str. 81—85 „Prolog drugi“ *Tirene*, na str. 86—98 *Venere* i na str. 99—109 *Stanac*; izostavljene su dakle samo već spomenute tri posvete i zasebni natpisni list drugoga dijela, jer su ovoga puta oba dijela i izdana kao jedna knjiga s jednom paginacijom i jednim natpisnim listom. Inače, kako je već kazano, u C je tačno preštampano izdanje B, pa su, uz neke nove štamparske pogreške, zadržane i gotovo sve njegove;

u tekst nije nimalo dirano, samo što su u C stihovi štampani ustavnim a ne kurzivnim slovima, i što je za naše malo *u* i *v* i u početku riječi uzeto *u*, dok je ostalo veliko *V* i za *V* i za *U*. I tako C ima za nas neku vrijednost samo stoga što nam je na str. 102—109 sačuvao, po svoj prilici bez ijedne znatnije promjene, originalni tekst prvoga izdanja za str. 49—56 koje su se u B izgubile.

Ima i nekoliko novijih izdanja. Najprije je g. 1853 izdana, pod Vetranovićevim imenom, *Hekuba*: „Mavra Vetrančića Hekuba i Posvetilište Abramovo. — U Zagrebu. Tiskom i troškom Franje Župana. 1853.“, VIII i 179 str. na 8ⁱⁿⁱ; *Hekuba* je na str. 1—76 a izdana je po prijepisu načinenu u Zagrebu s rukopisa Du što ga je g. 1757 dao prepisati dubrovački vlastelin Gono Rastić a koji nije upotrijebljen za ovo novo izdanje, pa zato nije ni taj njegov zagrebački prijepis (v. str. XXXII). Zatim su dvije komedije oštampane u dubrovačkom „zabavniku“ *Dubrovniku*, i to *Dundo Maroje* u knizi za g. 1867 na str. 409—524 i *Arkulin* u knizi za g. 1870 na str. 273—303; po opisu rukopisa, iz kojega su obje komedije uzete, na str. 413—414 što je potpisan slovom „B“, vidi se da je to bio rukopis A, a nema sumnje da je izdanje priredio prof. Jozo Bunić, koji je i uredio knigu za g. 1870. Premda je izdavač imao dobar rukopis u rukama i bio Dubrovčanin, ne može se reći da je dobro svršio svoj posao: na mnogo je mjesta krivo ili netačno čitao što je u rukopisu, a često je ispuštao što nije razumio. Baš dakle za rekonstrukciju rečenica što su u A zbišla iskrivljene ovo izdanje ništa ne pomaže, a ja samo za nekoliko težih mjesta u *Dundu Maroju* (za *Arkulina* mi ni toga nije trebalo) uzeo sam u kritičke napomene Bunićeve varijante, da se vidi kako je on tu čitao, te ih označujem slovom E. Po istim glavnim izvorima A, B i C priređeno je pak prvo Akademijino izdanje, koje je izašlo na svijet g. 1875 kao VII.^a kniga *Starih pisaca hrvatskih* na vel. 8ⁱⁿⁱ sa XI i 480 str. i jednim listom bez broja; na str. V—XI Fraño Petračić, koji je priredio izdanje, kazao je nešto malo o M. Držiću i o svojem izdanju, o kojemu sam već kazao nekoliko riječi i ja; gdje u kritičkim napomenama navodim iznimice varijante iz toga Petračićeva izdanja, biželim ih slovom P. Poslije nega izdana je još dvaput *Novela od Stanca*: g. 1904 (po katalogu Univerzitetske biblioteke u Zagrebu) izdala ju je knižara L. Hartmana (St. Kugli) a g. 1915 (ili možda i nešto docnije) knižara Đ. Trpinca u Zagrebu kao XXXVIII.ⁱ broj svoje „Biblioteke opernih i operetnih tekstova“, naime kao tekst opere Božidara Širole koja je prvi put pjevana u Zagrebu krajem

oktobra g. 1915; u oba ova izdaña protumačene su neke sada neobične riječi, a inače preštampan je tekst iz P.

21. — Osim rukopisa A i izdaña B, C, E i P upotrijebio sam za ovo novo izdañe još ove rukopise:

Rukopis K Jugoslavenske akademije pod signaturom I. b. 86 a pod natpisom „Cvjetje Pěsnikah Ilirskih sabrao Ivan Kukuljević Šakcinski 1840“ na 4ⁱⁿⁱ s 55 numeriranih listova i još 22 numerirane strane; u ņemu su na numeriranim listovima i ove Držićeve stvari: na l. 19^a—39^b *Tirena*, na l. 40^a—44^b *Venere*, na l. 44^a—51^b „*Ľuvene Pjesni*“, to jest prve 24 *Pjesni* od kojih su 23 označene rimskim brojevima od I—XXIII, dok 24.ta nema nikakva broja; 25.ta (*Tužba Ľubmira*) nalazi se pri kraju *Tirene*, gdje na l. 39^a poslije riječi „Svrha komedije.“ piše „Izvadak od komedije *Tirene* — *Tužba Ľubmira*“, tako da od *Pjesni* u K fali samo 26.ta (Prolog drugi). Iako je dakle rukopis K pisan tek od Kukuljevića g. 1840, on ima svoju važnost. Prije svega, od 4 stvari što su u B i C on nema *Stanca*; drugo, i te tri stvari što su u ņemu idu drugim redom: *Tirena*, *Venere*, *Pjesni*, dok je u BC red *Tirena*, *Pjesni*, *Venere*; kod *Pjesni* pak K nema nikako *Prologa drugoga* a *Tužba Ľubmira* nije poslije 24.te *Pjesni Ľuvene* nego je došla na kraj *Tirene*. Nego sve bi to mogla biti samovoļa Kukuljevića, koji je htio da tako promijeni razmjestaj stvari što je inače prepisivao, recimo, iz B ili iz C; ali to baš nije: imamo naime u K nepobitan dokaz da je Kukuljević prepisivao iz nekog nama nepoznatog izvora, jer u K nema posvete pred *Pjesnima* ni štampareve posvete pred *Tirenom*, ali zato ima ipak dvije posvete pred *Tirenom*, jer pred Držićevom posvetom Maru Makuļi Puciću ima i druga posveta nekoga Maroja Vodopije „Silvestru Aldobrandinu kardinalu“ (v. str. 65—66); ta posveta nosi datum „u Dubrovniku 20. aprila 1607“ i u ņoj M. Vodopija kaže „odlučih ovu pripovijes pastijersku . . . dat je iznova na svitlos i vašemu je P. G. prikazati“, pa kaže i zašto je baš ņemu posvećuje — „budući se ganulo V. P. G. po naredbi svetoga otea pape Klementa VII. . . ; dunda vašega, taj [slovinski] jezik primiti, naučiti i ņim kako istijem materinijem govoriti.“¹⁾ Kako pak te posvete kardinalu Aldobrandinu nema ni B ni C, ni rukopis D, nego je ima samo K, po tome se sasvim sigurno vidi da je K prepisivan s nekog nama nepoznatog rukopisa. A da je to tako, potvrđuje napomena u K na l. 36^a gdje u sredini lijevoga stupca

¹⁾ Petračić ima samo pri kraju te posvete na str. 64: „Opazka. Ovo je iz rukopisa, prepisana g. Kukuljevićem.“, a ništa ne govori koji je to rukopis, niť inače spomiñe K.

poslije stiha 1392 piše: „ovde faliju dva listovi koji ni su prepisani“, pa je stoga K ostavio prazan ostali dio lista 36^a i list 36^b, da bi kasnije dopunio stihove 1393 (i prozu pred nim)—1498 koji u nega zbiļa fale. Ima pak u K još jedna napomena po kojoj se može naslućivati kakav je to rukopis bio što ga je K prepisivao: na l. 19^a k natpisu „Tirena Comedia“^{*} ima pri dnu strane ovo: „*Ova Comedia i ostale Pěsni koje slede, biehu iz novo prištampane u Mletcich po francesku Bariletti God. 1607 — i pripisane su po franji Bariletti.“ Što znače te riječi koje je bez sumne Kukuļević dodao? je li on sam prepisivao iz rukopisa što ga je Frańo Bariletti prepisao — onaj isti „Frano Bariletto“ što je g. 1607 izdao zbiļa u Mlecima drugo izdańe B? Inače ne znam kako bi se mogle razumjeti te riječi; pa bi tada trebalo kazati da je Kukuļević imao pred očima rukopis što ga je prepisao, ili još prije dao prepisati, mletački izdavač Bariletto, koji je htio bez sumne da priredi još iste godine 1607 „novo“ izdańe koje će posvetiti kardinalu Aldobrandinu, te zato dao i napisati od Maroja Vodopije odnosnu posvetu, — ili je možda htio da kardinalu prikaže samo jedan rukopisni, po svoj prilici kaligrafski napisani egzemplar toga Držićeva izdańa. Ako je tako, tada možda idu na račun Barilettove sve one promjene u sastavu i u rasporedu teksta što smo vidjeli da su među B i K. To bi bila još najbolja solucija ovog zamršenog pitańa, pa nam je žao na Kukuļevića, — ako već nije „sačuvao“ tu svoju maticu, — što nam nije bar kazao nešto više i nešto jasnije o ņoj.¹⁾ Svakako K je u vrlo uskoj vezi sa B, kako to dokazuju (osim toga što se K s B, pa zato i s C, vrlo lijepo slaže) naročito besmislene štamparske pogreške što su iz B prešle u K, na pr. u *Tireni* 1279 ‚iesc‘ (mjesto ‚chiesc‘) BC — jes K; 1573 ‚diuigni‘ (mjesto ‚duigni‘) BC — *divigni* K; *Pjesni* 1, 20 ‚hudite‘ (mjesto ‚budite‘) BCK i t. d. Ali opet, iako nema znatnijih razlika u tekstu, ima ih podosta u detaļu, i tu ponajviše K ispravlja neke pogreške u B, na pr. *Tirena* 1233 ‚bigha‘ BC — *bih ga* K; 1308 ‚niechie‘ B — *neće* K; 1323 ‚bieše‘ B — *běše* K i t. d.; samo što ne znamo da li je to ispravljao Kukuļević ili onaj što je pisao ņegovu maticu, a može biti malo jedan a malo drugi, jer to stoji da je i Kukuļević štošta krivo prepisao ili hote mijeńao; tako je na pr. sasvim sigurno on u *Tireni* na kraju posvete kardinalu Aldobrandinu zamijenio dubrovačko ‚gospodina‘

¹⁾ Ne mislim da je Kukuļević tu posvetu prepisao iz onoga „Ulomka *Tirene* Marina Držićeva“ koji je bio u rukopisu pod br. 362 Frańevačke biblioteke u Dubrovniku (v. štampani katalog str. 136); toga je rukopisa na žalost nestalo.

svojim kajkavskim ‚gospoŋa‘ (v. str. 66), a u prozi u početku *Venere* mjesto ‚šena‘ uzeo ‚kazalište‘. — U K u drugome dijelu na numeriranim stranama 17—22 počeo je Kukuļević prepisivati „Posvetilište Abramovo skladjeno po Marinu Držiću Dubrovčaninu Lita Gosp: 1546.“, ali od ŋega je prepisao samo „Skazaŋie prvo“, to jest do inkluz. stiha 196, a na str. 22 ima još samo „Skazaŋie drugo. — Govor parvi — na Gori — Abram i Šišman“; ostali dio te strane, i još nekoliko listova za ŋom, prazno je. Nego taj dio rukopisa K nema za kraće (Držićevo) *Posvetilište* nikakve važnosti, jer ga je u ŋemu počeo Kukuļević prepisivati iz rukopisa Du, kako se već vidi po onome dodatku „skladjeno“ i t. d. u natpisu. Ali taj drugi dio rukopisa K Kukuļević nije mogao prepisati već g. 1840 kao što je prvi, nego ga je doenije dodao prvomu dijelu (pa zato i ima posebnu paginaciju!), jer je Kukuļević prvi put bio u Dalmaciji tek g. 1854.¹⁾

22. — Rukopis D imao je već Petračić; on je u Jugoslavenskoj akademiji pod signaturom I. b. 53, pisan je na 87 listova male 4.^{ine} od ruke koja piše tanka nelijepa slova a često sama sebe ispravļa. U ŋemu su *Pjesni* i *Tirena*: na l. 1^a natpis je „Pjesni razlike gosp. Maroja Držića građani[n]ja Dubrovčanina — U Dubrovniku MDCCLXXXI“, a pri dnu (drugom rukom) „Jois [t. j. „Joannis“, u P „Typis“!] Altesti“, a na l. 2^a opet zaseban natpis „Pjesni razlike g.^a Marina Držića. — U Dubrovniku 1786.“, zatim idu na l. 3—18 *Pjesni*, bez posvete, ŋih 24, koje su označene rimskim brojevima od I—XXIV, posljedŋa je „Pjesan XXIV. — Tužba Ĺubmira“ koja je u B dvadeset i peta, a to zato što su u D pjesme 6.^{sta} i 7.ma uzete kao jedna (kao VI.); l. 19 i 20 prazni su a na l. 21 je opet natpis „Tirena pripovijes pastijerska, složena po Marinu Držiću. — U Dubrovniku 1786.“, pa onda, opet bez posvete, na l. 22—62^a tekst *Tirene*, a na l. 62^b—65^b *Prolog drugi* pod natpisom „Drugi . . .“, ali prolog istoga prikazana Tirene prikazane u Držića na piru“, na praznom mjestu poslije „Drugi“ prepisivač je htio prevesti riječ „Prolog“, ali nije znao kako; zatim idu još druge neke pjesme koje s Držićem nemaju posla. Rukopis je dakle sigurno pisan g. 1786, a ono „MDCCLXXXI“ na prvom listu sigurno je samo pogreška mjesto „MDCCLXXXVI.“ D se vrlo lijepo slaže sa C, pa pošto ima i nekoliko ŋegovih štamparskih pogrešaka (kojih nema B), jasno je da je s ŋega i prepisivani; to izlazi i odatle što su u ŋega 6.^a i 7.ma *pjesan* spo-

¹⁾ *Izvjestje o putovanju . . .* (Zagreb 1857), str. 1.

jene u jednu; u C naime, gdje *pjesni* nijesu označene brojevima, 6.^a *pjesan* se svršava pri samom dnu strane 65 a 7.ma se počinje u vrhu str. 66, i tako je D mogao uzeti da je ova druga pjesma nastavak one prve. Interesantno je vidjeti kako D na nekim mjestima mijenja Držičev tekst kako ga je bio već prepisao: u *pjesni* 18, 9 „ah tako“ ispravlja, t. j. iskrivljuje u „ak' budem“, u *Tireni* 805 „očasti“ u „oholosti“; naročito su mu smetali stihovi 559 do 562, pa ih je pri dnu strane opet napisao u „decentnijem“ obliku te u prvome mjesto „leć jednome ja bih rad“ piše „stat sad [nad prevučenim „prem“] bih ja bio rad“, pa je i to na rubu zamijenio sa „steć ljubav tvu [poviše „ja“] bih rad“, u trećemu je mjesto „da ležeš“ uzeo „da stojiš“, a u četvrtome mjesto „združiti se“ napisao je „naći se“ nad prevučenim „biti sved“. — Treba pak napose istaći da obje rukopisne redakcije *Tirene* i *Pjesni* što su nam se sačuvala u K i D ne stoje među sobom u neposrednoj vezi, jer K ima posvetu kardinalu Aldobrandini i u *Tireni* stihove 427—428 i 1127—1130, čega svega D nema, a opet D ima u *Tireni* stihove 1394—1493 kojih nema u K, a napokon se i dioba u prizore (koje u B nikako nema!) u K i D ne slaže, pa se i po tome svemu vidi da su neodvisno jedan od drugoga potekli — K iz B a D iz C.

23. — Za komedije u prozi imamo, uz A, još samo rukopis M moje „Dubrovačke biblioteke“ pod signaturom M. E. 12. To je mali rukopis od 12 listova na cijelom listu, u kojemu je rukom Dum Đura Matijaševića ispisan na l. 3—12^a prvi i drugi akt i dvije trećine trećega akta komedije *Grižule*; pri dnu lista 12^a još je napisana, po starome običaju, riječ („neprijateļa“) što je imala biti prva na l. 12^b, ali taj je prazan, po čemu se vidi da nije rukopis nepotpun nego je tu Dum Đuro ostavio prepisivanje. Poslije praznog l. 1 njegov je sinovac O. Ivan na l. 2^a napisao natpis „Prikazanje složeno od Marina Držića Dubrovčanina, prikazano na piru Vlaha Sarkočevića“, ¹⁾ a na l. 2^b zapisao je najprije ovo: „Pomena — Ovo prikazanje aliti komedija Marina Držića nahodi se izpisana prva među inijem njegovijem skladañima u staromu rukopisu koji bi pok. D. Đura Mattei Dubrovčanina a sad je kolegija Družbe Jezusove u Dubrovniku u Skladañâ razlićijeh slovinščijeh rukoveti na listu“ (bez broja lista), pa je isti O. Ivan kasnije (crnim mastilom) dodao još ovo: „Ovi pripis izet

¹⁾ To ime O. Ivan piše „Sarkočevichja“, po čemu se vidi da ga je on izgovarao „Sarkočevića“ a ne „Srkočevića“, inače bi on napisao „Særkočevichja“, kao što je napisao nad ñim „Dærščichja“, jer on redovno piše „ær“ za vokalno r.

je od istoga D. Dura Mattei iz kogagod drugoga rukopisa, erbo se u svemu ne pogađa s gorirečenijem rukopisom“. I ovdje su se dakle opet našla oba Matijaševića, to jest rukopis M, što ga je prepisao Dum Đuro, došao je poslije njegove smrti u dubrovačku Isusovačku kolegiju, pa tako i u ruke O. Ivana kao što je došao i rukopis A. Ne može pak biti sumne da je „stari rukopis“, za koji O. Ivan u svojem zapisu isprva govori da je iz nega Dum Đuro prepisao ovaj rukopis M, baš naš rukopis A; ali u dodatku k tomu zapisu O. Ivan ostavlja tu misao, jer je, isporedivši oba rukopisa, mogao konstatovati da se M „u svemu ne pogađa“ sa A. A ipak je prva njegova misao bila tačna — Dum Đuro je zbilja *Grižulu* prepisivao baš iz A a nije iz kojeg drugog rukopisa! To se vidi očito po tome što gdje se u A, naročito u početku, koja riječ teško čita ili je uopće nestala, tu u M Dum Đuro nasumce čita ili popuñava. Ali je s druge strane istina da se M sa A „u svemu ne pogađa“, štaviše razlika je dosta znatna. Prije svega M zamjenjuje — naročito u prozi a mnogo ređe u stihovima — starije Držićeve glasove, oblike i riječi svojim novijim, iako mu se to, bez sumne bar od česti, i nehote potkradalo; u tome je pogledu interesantno da je u prvim stihovima, što ih u prologu govori Slava nebeska, na tri mjesta podvukao neke riječi i mjesto njih na rubu ustavnim (a ne kurzivnim) pismom napisao druge, tako da se ovdje lijepo vidi što je M iz A prepisao, pa tek docnije (a ne odmah kad je prepisivao) mijenjao (v. str. 128); ali je svakako hote mnoge riječi pozajmljene iz talijanskoga zamjenjivao domaćim, kao što je hote na nekoliko mjesta i mjesto kletve „bogme“ uzeo nedužno „žinti“. Nego je M išao još daļe — on je htio dati i moderniju redakciju ove Držićeve komedije, pa je zato u prizoru među Grižulom i Omakalom (v. str. 139) mjesto Držićeva „Šile crjevvara“ uzeo „Vitka crjevvara“ zamijenivši Šilu, koji je živio u Držićevo doba, Vitkom što je možda i samomu Dum Đuru šio i krpio cipele, i okrenuvši stariji Držićev oblik *crjevjar* napola na svoj noviji *crjevje* već *crjevje*; na istome je pak mjestu M i mjesto Držićeva trgovca „Āan-Figina“ uzeo nekog „Araba žudjela“ iz svojega vremena. Čini se pak da je M mislio na to da bi se *Grižula* mogao još u njegovo doba prikazivati na kojoj svadbi, i zato je izostavio natpis u A da je (prvi put) prikazan „u Vlaha Sarkočevića na piru“ (to je u M docnije dodao O. Ivan), te odmah počeo pisati „Prolog. — Slava nebeska:“, a u riječima što ih govori tu Vila zamijenio je imena „Vlaho Sarkočević“ i samo

„Vlaho“ sa „N. N.“, tako da se do prigode može uzeti ime što treba (v. str. 127—128). U tehničkom pogledu pak je novo što je proveo do kraja diobu po kojoj je svaki akt (u A talijanski „atto“, u M „činjenje“) razdijeljen u prizore (u A samo u početku tal. „scena“, a u M „prikazanje“). Ali najjača je promjena koju je M izvršio ondje gdje se, po njegovoj diobi, svršava treći a počinje četvrti prizor I.^{ga} akta: on je najprije na l. 5^a napisao „Prikazanje četvrto. — Rade, Dragić i Mionica“, pa je ostavio prazna 3—4 retka na toj strani a na str. 5^b otprilike dvije trećine, očividno zato da tu nešto doda. I zbilja tu i jest nešto dodano, ali nije ni od njegove ruke ni od ruke O. Ivana nego od neke treće iz početka XVIII. vijeka, koja je, prevukavši maloprije spomenute riječi napisane od Dum Đura, napisala pjesmicu Remetinu u početku 4.^{oga} prizora a poslije ne opet napisala te prevučene riječi (v. str. 131—132).

Čudno je da je Dum Đuro Matijašević počeo i praviti izvode iz A i prepisivati ga, pa oboje ostavio. Ja mislim da će prepisivanje biti stariji posao, pa kad je vidio da to polako napreduje, tim više što je, bar kod M, štošta u matici mijenjao, onda se lati ispisivanja izvoda, jer ono što je ostalo od toga njegova posla bilo je gotovo od 11.^{oga} do 20. juna 1702. A što je i ovako ispisivanje prekinuo, biće da je tomu krivo što je posljednje vrijeme, prije nego se je g. 1710¹⁾ preselio za uvijek iz Dubrovnika u Rim, živio vrlo nemirno zbog svađe s arcibiskupom, a u Rimu pak nije više imao ni vremena ni voľe da se bavi ovakvim poslom.

24. — Nešto malo od Držića i njemu pripisivani *Porod Jezusov* ima rukopis F, to jest br. 128 (novi a br. 16 stari) Frañevačke biblioteke u Dubrovniku s 95 listova male 4^{ine}. U njemu su skupa vezana dva dijela što su i pisana od dvije razne ruke, naime: 1) na l. 1—25 čakavske lekcije za petak veliki i subotu veliku; 2) lijepom okruglom imitacijom štampe: a) na l. 26—52^a „Glavo-sjećene navještitelja Jezusova Ivana Krstitelja slavnoga Pjesan Nikolice Ćiva Bunića vlastel. dubrov.“; nego taj je natpis na l. 26^a napisao O. Ivan Matijašević, koji je na l. 52^a poslije riječi „Svrha“ opet dodao „treće i najposledne pjesni vrhu smrti S. Ivana Navještitelja spjevane po Nikolici Ćiva Vučićevića Bunića vlastel. dubrov. — Priminu slavni spijevalac zakovan u verigah u Silistriji God. Gosp. 1678“, čemu je druga ruka dodala „16. agosta“; b) na l. 52^b—81 „Prikazanje od porođenja Jezusova

¹⁾ Preselio se je u Rim, zato što ga je dubrov. arcibiskup progonio, odmah poslije 13. januara te godine (v. moj članak koji će izaći u 10.oj knjiži *Grade*).

složeno po Marinu Držiću Dubrovčaninu koji priminu oko G. G. 1580^a, pa je i taj natpis na l. 52^b napisao također O. Ivan, a sam tekst se počinje na l. 53^a u vrhu s prvim stihom Prologa bez ikakvog natpisa, tako da u F nema pristupne igre što je pred prologom imaju A i Du; c) na l. 82—95 „Kitica pjesniva iz razlicijeh spijevaoca skupjena“, pa je i taj natpis napisao na l. 82^a O. Ivan, a na l. 83—95 on je i numerirao 34 pjesme, ali ih ima uprav 36, jer poslije njegove 11.ste i 27.me ima još po jedna koju on nije označio brojem. U toj *Kitici* imaju i tri stvari Držićeve: na l. 88^b—89^a br. 11 „Na[d]grobnice“, čemu je Matijašević dodao „Marin Držić Pjesni lic. 19“, to jest *Pjesan* br. 21 „Epitaphio“ na str. 19 u B (v. str. 17); na l. 89^b br. 13 uz biješku Matijaševićevu „Marina Drže Pjesni na licu 18“, to jest *Pjesan* br. 20 „U smrt od Fjore Martinove Šumičić“ na str. 18 u B (v. str. 16); na l. 91^b br. 19 uz biješku Matijaševićevu „Ovo je početak od Tirene Marina Držića lice 14“, ali to nije „početak“ *Tirene* nego su to njeni stihovi 215—228, koji su na str. 14 u B (v. str. 75—76).

Porod Jezusov u F nije prepisan iz A nego predstavlja zasebnu redakciju toga prikazaña: prije svega u detaļu se oba rukopisa previše razilaze, naročito su didaskalije (proza što kaže razvitak radnje) u F duže negoli u A i prave utisak nečega naivnijeg i starijeg; u prologu je pak, čini se, Matijašević sa par slova naznačio koje lice govori koje stihove, jer prva ruka toga nije naznačila. Ali kad i ne bi toga bilo, činjenica da F nema stihova 207—208, 211—216, 421—422, 567—568, 1298—1301 i 1495—1498 što ih ima A, a opet A nema stihova 596—597, 1055—1056 i 4 nova poslije 1244, sasvim sigurno dokazuje da A i F nijesu u neposrednoj vezi. To potvrđuje i mjesto što ga imaju stihovi 1383—1406; oni dolaze u F poslije stiha 1308, a u A poslije stiha 1382, pa je sva prilika da ih je autor smjestio ondje gdje su u F: osmeračkim stihovima 1253—1308 Šišman prikazuje Mariji darove pastirā, na kojima ona zahvaljuje opet osmeračkim stihovima 1309—1332; poslije toga Kresoje dvanaestercima 1333—1346 moli Mariju da blagoslovi pastire, a ona taj blagoslov daje dvanaestercima 1347—1406. U A naprotiv Marija Šišmanu ništa ne odgovara nego, pošto je Šišman izgovorio, Kresoje moli za blagoslov, što ga Marija i daje, a tek poslije toga ona zahvaljuje na pastirskim darovima. Očito je dakle da je tu u A logički red poremećen; a da je to tako, vidi se i po tome što u A stihove 1309—1332 i stihove 1393—1406 pred nima nije napi-

sala prva ruka nego neka druga na prostoru što je prva ostavila prazan. — A kako F nije *Porod Jezusov* prepisivao iz A, tako se čini da ni *pjesni* 20 i 21, a i onaj komad iz *Tirene* nije uzeo direktno iz B (ili C) ni iz kojeg drugog nama poznatog rukopisa: osim drugih sitnijih razlika, prva se dva stiha *pjesni* 21 dosta jako razilaze, a i u *Tireni* 220 samo on ima „davaju“ mjesto „taj daju“, ali to mnogo mañe znači. — Iz F je pak *Porodjenje Jezusovo* sasvim vjerno prepisano, ponajviše ne dirajući ni u ñegove česte besmislene pogreške, u rukopisu Frañevačke biblioteke u Dubrovniku br. 193 (novom a 31 starom) na str. 261—324.

25. — *Hekubu* i *Posvetilište Abramovo* zajedno ima rukopis Du Frañevačke biblioteke u Dubrovniku br. 309 (novi a 57 stari), koji se sastoji od dva dijela, od kojih je prvi pisan na papiru mañeg formata (14.5 × 20 cm) nepravilnom rukom iz kraja XVII. vijeka ili početka XVIII, drugi je pak pisao O. Ivan Matijašević na papiru većeg formata (18 × 26 cm). U prvome je dijelu „Hekuba tragedija“ meñu dva prazna lista na 100 strana numeriranih od Matijaševića, koji je sprijeda dodao 4 lista svojega papira: prvi je prazan, na drugom je (od ñegove ruke) zajednički natpis „Prikazanja D. Mavra Vetrani Čavčića Dubrovčanina, opata melitenskoga. Priminu na 15. ñenara god. G. 1576 — Coll. Ragusini S. J.“, na trećemu zasebni natpis „Hekuba, tragedija Euripida grčkoga spijevaoca, u slovinski jezik prinesena po D. Mauru Vetrani Čavčiću Dubrovčaninu, kaluñeru i opatu melitenskomu. Priminu na 15. ñenara 1576“, a na četvrtom je ñegov „Predgovor“, to jest sadržaj tragedije, što ga je izdao Daničić u *Star. pisc. hrv.* IV, IX—X; Daničić je naime upotrijebio ovaj rukopis za svoje izdanje *Hekube*, i to pod oznakom „dubr.“ U drugom je dijelu rukopisa Du, poslije jednog praznog lista, na 55 listova *Posvetilište Abramovo* i *Vetranovićevo* i „Držićevo“, naime na l. 1—45 *Vetranovićevo* a na l. 47 (46.^{sti} je prazan)—55 „*Posvetilište Abramovo*, prikazanje skladjeno po Marinu Držiću Dubrovč.“, ali tekst ide samo do stiha 587 inkluz., a posljedña dva lista sa stih. 588—685 nalaze se, kako je približio Daničić pri kraju rukopisa Du, u rukopisu pod signaturom I. c. 23 (Kukuļeviću br. 538) Jugoslavenske akademije, u koji ih je Kukuļević umetnuo (kao l. 8—9) meñu *Vetranovićevo Uskrnutje Isukrstovo* i ñegovu *Suzanu čistu*. U Du nije nam sačuvan nov prijepis „Držićeva“ *Posvetilišta* već ga je Matijašević prepisao iz A, kako se to vidi ne samo po tome što se s ñim slaže od riječi do riječi, nego još više po tome što je preuzeo i neke pogreške iz A, na pr. 354 „sadruži“ protiv rima mjesto „sad ruči“, 468 „stvorenja po-

mišljena“ protiv smisla i metra mjesto „stvor i pomišljena“, 608 „pripravno“ protiv rima mjesto „naredno“, 622 „čuju“ protiv rima mjesto „znaju“. Inače Matijašević, gdje se je dosjetio pogrešci, nije slijepo prepisivao nego je ispravljao kako treba, i to ne samo ondje gdje je pogreška očevidna (kao na pr. u stih. 2, 35, 75, 95, 136 itd.), nego i gdje je trebalo i malo misliti da joj se dosjeti, na pr. 175 „tužbi“ mjesto „službi“, 289 „vrši“ mjesto „Vafsi“, 327 „neľubav“ mjesto „Neggliubau“ („neg ľubav“ P!), 595 „na časti“ (kako je u A i P) prevukao te, zbog rima, zamijenio sa „čestita“ i t. d. Kako je pak Matijašević vrlo savjestan prepisivač, to, ako nije kakav opravdan ispravak, vrlo rijetko ima nešto drugo negoli A: 86 „i dones“ mjesto „dones' ga“ A, 141 „er ću s ćaćom poći“ mjesto „ere ću s ćaćom poč“ A, pa zato i 142 „brzo ću opet doći“ mjesto „... doć“ A. Matijašević je napokon ovo prikazane razdijelio u tri „skazanja“ a svako „skazanje“ u „govore“. Ali opet, pored svega toga, ne mislim da je on imao uz A još koji rukopis „Držićeva“ *Posvetilišta*, jer bi inače to kazao i naveo najglavnije njihove razlike, kao što je to učinio za Vetranovićevo *Posvetilište* u ovome rukopisu a za njegovu *Suzanu čistu* u maloprije spomenutom rukopisu I. c. 23 Jugoslavenske Akademije. Treba pak istaći da on ovo prikazane pripisuje bez oklijevanja Držiću, premda je on inače vrlo oprezan, pa u natpisu *Suzane čiste* u tome rukopisu I. c. 23 ne kaže čija je, nego na stražnoj strani (na l. 12^b) ima ovu bilješku: „Ko je tvorac i spijevalac ovega prikazanja nije mi bilo naći, nu tvrdo sumním da je D. Mauro Vetrani Čavčić, kaluđer i opat melitenski, ki priminu god. gosp. 1578, radi er mni mi se vidjeti vas njegov način u složenju. Samo me istom smeta er se nahodi kojagod talijanska riječ umetnuta; ali zasve er u komugod njegovu pismu tega se ne susreta, susreta se u inijeh. A budući on živio deri do pristarosti slovinske pjesni slagajući, nije čudit se da je kadgod štogod i promjene učinio, navlaš za ugoditi puku dubrovačkomu, necijem inostranijem riječim običnu.“

Hekybu je izdao kao Vetranovićevo djelo Daničić u IV. knizi *Starih pisaca hrvatskih*; za svoje je izdanje on uzeo kao temelj rukopis Du (u nega „dubr.“), a pometao je u kritičke napomene varijante iz jednog rukopisa „Slovenske biblioteke“ u Odesi („od. a.“) i iz dva rukopisa Univerziteta u Odesi („od. b.“ i „od. c.“). Od ta 4 rukopisa upotrijebio sam za ovo novo izdanje samo dva, i to samo za varijante, naime Du i Daničićev „od. b.“ (što ga ja označujem sa O), koji je, po sudu Daničićevu, pisan u XVII. vijeku; nijesam

naprotiv trebao njegov „od. a.“, što ga je g. 1757 dao prepisati dubrov. vlastelin Ćono Rastić, jer je sam Daničić dokazao da je prepisan sa Du, a nijesam ni njegov „od. c.“, jer je ovaj opet tek u početku XIX. vijeka prepisan sa „od. a.“. Kao temelj novomu izdanju uzeo sam pak rukopis Be Državne biblioteke u Beču pod signaturom „Series nova 4472“, koji je došao u ņu iz biblioteke pok. prof. Vice Adamovića u Dubrovniku; taj je rukopis opisao Kolendić u 7. knizi *Građe* na str. 156—160, gdje je (na str. 160) i potkrijepio misao da je rukopis pisan „negdje između godina 1580 i 1590“; tamo je kazao i što najviše treba o njegovoj grafici i ortografiji, po čemu se vidi da se u tome pogledu dobro slaže sa A. U ņemu je na l. 13—71 *Hekuba*, ali nije cijela. Kako je opet Kolendić pokazao u izvještaju kotorske gimnazije za g. 1908/09 na str. 5, pred l. 12 istrgnuto je nekoliko listova na kojima je bio natpis i prvih 275 stihova. Uzeo sam pak kao temelj za tekst rukopis Be, jer je on ne samo stariji od Du i O nego je od ņih i bolji, premda i u ņega ima pogrešaka; za prvih 275 stihova, kojih nema u Be, uzeo sam tekst kakav je u Du i O, samo što nijesam ni ovdje navodio jekavske oblike kojima su u O zamijeņeni ikavski oblici što su u Du. Gdje je pak trebalo da se utvrdi koja je varijanta u našim rukopisima bolja, naveo sam u kritičkim napomenama pod T talijansku maticu s koje je prevodio Držić, to jest talijansku preradu Evripidove *Hekube* od Lodovika Dolce, koju sam imao pri ruci u mletačkom izdanju ņegovih *Tragedie* od g. 1566; iznimice sam upotrijebio T i za neka mjesta gdje se Držićev prijevod može tačno razumjeti tek uz pomoć talijanskog originala.

26. — Ponešto iz djela starih dubrov. pisaca ima i I. Đurđević u svojim *Vitae et scripta*, a vrlo mnogo citata iz ņih nalazimo u Delabelinu rječniku, pa je dobro da se pogleda nijesu li možda oni za taj posao imali pri ruci kakav izvor što se nama nije sačuvao, — a dobro je da se to učini, jer je Dr. Prohaska u *Radu* 178, 184—185 iznio za Đurđevićeve *Uzdahe Mandalijene pokornice* varijante po citatima u Delabelinu rječniku, po kojima sam opet ja (*Stari pis. hrv.* XXV, cii) mogao ustanoviti da je Della Bella uzimao svoje citate iz rukopisa koji predstavlja zasebnu redakciju *Uzdahâ* što se ne slaže potpuno ni sa štampanim izdanem ni sa inače sačuvanim rukopisima. Nego Đurđević nam za Držića ništa ne pomaže; on naime ima samo (v. Popovićevo izdanje na str. 60) iz 24.^{oga} broja *Pjesni razlikijeh* 6 stihova — 11—12, 15—16 i 43—44 — koji se potpunoma slažu s običnim

tekstom. Citata iz Držića ima u Delabele veliki broj: ja sam ih nabrojio (ako mi nije koji umakao!) 138 sa siglom „Tir.“ a 77 sa siglom „Dàrx. Razl.“; ali se pogdjekoji ponavlja pod 2 ili 3 razne riječi; sa „Tir.“ su označeni, razumije se, citati iz *Tirene* a sa „Dàrx. Razl.“ citati iz *Pjesni razlikijeh*, *Venere* i *Stanca*. Već po tome dakle što Della Bella nema citata ni iz komedija ni iz *Hekube* a niti iz prikazaña što se pripisuju Držiću, a uzimlje zajedno pod „Razl.“ ono što se nalazi zajedno pod imenom *Pjesni razlike* u izdanima B i C, sasvim se jasno vidi da Della Bella nije uzimao svoje citate iz kakvog rukopisa kakav je A nego po svojoj prilici iz jednog od štampanih izdanja. U prvom izdanju Delabelina rječnika od g. 1728 autor kaže na (4.^{om} listu pred paginacijom) za svoje izvore samo to da je „Tir.“ = „*Tirena komedija* di Marino Držić“, a „Dàrx. Razl.“ = „*Composizioni varie* di Marino Držić“, ali u drugome izdanju od g. 1785 njegov urednik Dum Pero Bašić¹⁾ tvrdi (str. XIII.) da su za *Tirenu* uzimani citati „ponajviše“ iz izdanja od g. 1607, dakle iz B, a „katkada“ iz izdanja od g. 1630, to jest iz C, dok za „Razl.“ kaže (na str. XI.) da su to „*Le poesie* di Marino Držić, cioè due drammi, uno che ha per titolo *Abramo e l'altro la Natività* di N. S. MS. *Canzoni ed altre Rime amorose* dell' Edizione Veneta di Marco Ginamo del 1630“. Vidi se dakle da je i Bašić imao pri ruci oba izdanja B i C a osim toga za oba prikazaña i nekakav rukopis, po svojoj prilici A. Ali se je Bašić u pogledu prikazaña prevario: među Delabelinim citatima nema naime ni jednog iz njih nego su svi iz onoga što je izdano u B i C! Jedan je samo izuzetak: pod *pecoraro* (na str. 549.^b) ima citat „Jošte ovčar ne izgoñaše / tankiem prutom krotka stada. Dr. Raz.“, pa je tako ostalo i u drugome izdanju; ali te rečenice nema u drugom dijelu izdanja B i C nikako, a nema je, kako je Maretić zabilježio u Akad. rječniku pod *ovčar*, uopće u Držićevim djelima; tu je dakle neka Delabelina (ili slagareva) pogreška, pa mjesto „Dar.“ treba da dođe nečije drugo ime, kao što i citat „*Veneru* svak slavi, vi sanak

¹⁾ To znamo po Appendiniju (*Notizie* 2, 304), koji kaže da je Bašić prešampao rječnik „con notevoli aggiunte“; ja sam za sada mogao konstatovati samo to da je Bašić kontrolovao citate Delabeline, pa je ispravio pogreške što je u tome pogledu opazio ili mogao ispraviti; naročito treba istaknuti da je Bašić one mnogobrojne Delabeline citate iz Palmotića, za koje Della Bella ima samo jednu siglu „Palm.“, razvrstao na „Chr.“ (*Kristijadu*), „Dan.“ (*Danicu*), „Pavl.“ (*Pavlimira*) i „Zapt.“ (*Captistavu*). Za Delabelin rječnik pogreške ovdje spomenuti da je dubrovački štampar Antun Martecchini htio da ga po treći put štampa, kako se vidi po egzemplaru u mojoj „Dubrov. Biblioteci“, koji potiče iz njegove štamparije, a na kojemu je uredovni „Reimprimatur“ zadarske cenzure od 21. juna 1837.

spite“ (pod *dormire* na str. 278.^b) nije uzet iz „Drž. Kom.“ (kako je ostalo i u drugom izdanju), to jest, kako bi trebalo misliti, iz njegovih komedija u prozi, već je to stih 160 iz *Venere*. Della Bella je dakle crpao iz B-C, i samo odatle; to nam jasno potvrđuje što se u néga dva puta nalazi štamparska pogreška iz B-C, naime on dva puta cituje stih 135 iz *Pjesni* br. 26 pod *bottigliere* na str. 146.^a i pod *taverna* na str. 723.^b, pa oba puta ima „... od krême Bolković“, tako sa *l*, kako što je i u B-C, dok A ima „... od krême Bojković“, što je bez sumnje pravilno, jer u našem jeziku ima i *Bojko* i *Bojković* a *Bolko-Bolković* nema nikako (slučajno u Akad. rječniku nema za Držića ni jednoga ni drugoga oblika); po Genealogiji Držićâ „Pietro Boicho di Nenco“ uzeo je poslije 29. IV. 1493 Givu sestru Držićeva oca (*Rad* 148, geneal. tablica). Koje je pak izdanje Della Bella baš upotrijebio, ne može se kazati, kad su razlike među njima tako sitne da za tako razlikovanje vrlo slabo pomažu, ali bih opet rekao da je imao drugo izdanje B, jer i on pod *piatto* na str. 562.^a navodi iz *Stanca* stih 132 te ima *plitica* kako je u B po prijepisu Matijaševiću (i kako je u A), dok C ima „ptiliza“, premda je to mogao Della Bella i sam ispraviti, jer je on u detalju i podmlađivao Držićev jezik. Nego, ili Della Bella uzimao svoje citate iz B ili iz C, opet izlazi da ni od néga nema koristi za tekst Držićev, osim možda onog jednog „plitica“ — ako ga je uzeo baš iz (potpunoga) B a ne iz rukopisnog dodatka Matijaševićeva, što bi također moglo biti.

Ovo su dakle skraćenice za izvore upotrijebljene za ovo novo izdanje: A = rukopis iz sredine XVI. vijeka (v. str. VII); B = izdanje od g. 1607 (v. str. XX); Be = rukopis iz g. 1580—1590 (v. str. XXXIV); C = izdanje od g. 1630 (v. str. XXIII); D = rukopis od g. 1786 (v. str. XXVII); Du = rukopis *Hekube* iz XVII. vijeka (v. str. XXXII); E = izdanje *Dunda Maroja* od g. 1867 (v. str. XXIV); F = rukopis iz XVIII. vijeka (v. str. XXX); K = rukopis od g. 1840 (v. str. XXV); M = rukopis *Grižule* oko g. 1700 (v. str. XXVIII); O = rukopis *Hekube* iz XVII. vijeka (v. str. XXXIII) i P = Petračićevo izdanje Držića (v. str. XXIV).

III. Novo izdanje.

27. — Između tih raznih izdanja i rukopisa trebalo je za ovo novo izdanje Držićevih djela izabrati kao glavni temelj one za koje se može misliti da najvjernije čuvaju tekst što je sam Držić dao, dok je trebalo unijeti u kritičke napomene razlike (varijante)

što ih nalazimo u ostalim dobrim izvorima a koje bi ipak mogle poticati od Držića, bilo zato što je možda i on sam štošta mijenjao u raznim prijepisima koji su se pod njegovom pažnjom priređivali, ili zato što je gdjegdje i slabiji (mlađi) izvor zadržao bez promjene Držićev tekst, dok ga je bolji (stariji) izvor tu mijenjao. Polazeći s toga stanovišta ja sam za *Pjesni, Veneru, Stanca i Tirenu* uzeo kao glavni temelj izdanje B (popunjeno pri kraju izdanjem C), jer, kako sam već kazao (v. str. XXII), mislim da je B sačuvao bez znatnijih promjena tekst prvoga (Držićeva) izdanja od g. 1551; za komedije u prozi morao se je uzeti rukopis A kao jedini izvor, napokon za *Hekubu* udesio sam tekst u glavnome prema najstarijemu i najboljemu rukopisu Be. U kritičke napomene pak naveo sam za A, B, C i Be svaku, pa i najmanju razliku, čak i štamparske i prepisivačke pogreške, jer se po njima može uhvatiti veza među njima i među mlađim izvorima; naprotiv iz ostalih rukopisa naveo sam samo one varijante u pogledu teksta i jezika koje bi eventualno mogle biti Držićeve a nijesam one mnoge očividno mlađe glasove i oblike što ne mogu biti Držićevi, jer ih u vrijeme Držićevo nije bilo ni u živom dubrovačkom govoru ni u tadašnjemu dubrovačkom književnom jeziku, pa ih zato u A, B, C i Be nema ni u Držićevoj poeziji ni u prozi. Mislio sam naime da je samo beskoristan balast nagomilavati take oblike za koje možemo pouzdano znati da ih Držić nije upotrebljavao. Da spomenem samo par primjera: ima smisla da se navodi gdje je u B ikavski a u A jekavski oblik, ili naopako, jer i jedno i drugo može biti Držićevo, ali kojega smisla ima navoditi one vrlo česte primjere gdje mlađi rukopisi imaju jekavski oblik a stariji izvori ikavski? ili gdje ovi drugi imaju *lj-nj* (*veselje, činjenje* i t. d.) a oni prvi *l-n* (*veselje, činjenje* i t. d.)? Spominjati sve to ne znači nikako rekonstruisati Držićev tekst niti davati eventualne varijante njegova teksta, nego to znači iznositi kako su mlađi prepisivači samovoljno i prema svojem u, a ne prema Držićevu govoru, mijenjali Držićev tekst.

Što se tiče samoga teksta nastojao sam da odgovara sasvim vjerno i tačno svojem u izvoru, samo što sam okrenuo staru grafiku na našu sadašnju; naprotiv nijesam dirao u ortografiju, pa s te strane proveo samo razlikovanje glasova *i, u, đ, s, š* od *j, v, ğ, z, ž* prema sadašnjemu pisaću, i gdje ih izvori u pismu ne razlikuju (v. str. XVI). U pogledu pak dugih slogova s praslavenskim *ѣ*, gdje sada pišemo *ije*, ostao sam pri onome što sam

proveo kod I. Đurđevića: u prozi i u rijetkim slučajevima gdje je u stihovima mjesto nega dvosložno *ije*, tako pišem i u ovome izdanju, a gdje je mjesto nega u stihovima jedan (dug) slog pišem *ie*. Najviše sam odstupao u pogledu grupâ gdje danas pišemo jedno ili dva *i* u vezi s jednim ili s dva *j*; u tim slučajevima na pr. A piše samo jedno *i* ili, ređe, *j* ili, ako je slog dug, vrlo često *y*, pa tako on bileži na jedan isti način, i redovno samo jednim slovom, sve ove razne kombinacije: a) u jednoj istoj riječi (osim našega jednostavnoga *i* ili *j*): 1. *ij* na pr. u *skrij*; 2. *ji* na pr. u *mojih*, *treći*; 3. *iji* na pr. u *stariji*, *Mariji*; 4. *jij* na pr. u *mojijeh*, *tvojijeh*; 5. *ijj* na pr. u *starijjeh*, *božijjeh*; b) među dvije riječi od kojih je druga redovno enklitika: 6. *i + j* na pr. *tebi je*, *vidi ju*; 7. *j + j* na pr. *moj je*; 8. *ji + j* na pr. *koji je*. U svim tim slučajevima ja prepisujem kako danas pišemo, a samo gdje A ima za te grupe više od jednog slova ili gdje u slučaju 6) i 8) druga riječ nije enklitika, to sve biležim u napomenama, a u slučaju 7) pišem „mo[j]je“ (mjesto „moie“); u napomenama također biležim kada *y* iznimice stoji gdje nema dugog *i*. To naročito napominem, jer se po tome može vidjeti kako je nemoguće transkribirati jedan naš latinicom pisani stari tekst tako da se može po transkripciji za svaku pojedinu riječ znati kako je u originalu pisana; ako hoćemo to znati, onda je najpametnije da izdajemo ovake stare tekstove onako kako su pisani, jer inače bi trebalo razlikovati u transkripciji *k* od *c* kad jedno i drugo znače naše *k*, *gliu* od *glu* kad oboje znači naše *lu*, *cia* od *ca* kad oboje znači naše *ča* i t. d. i t. d., pa kako bi izgledao tekst u kojemu bi se htjelo da se i sadašnjom grafičkom sve to razlikuje?! Zato sam samo neke neobičnije slučajeve biležio u napomenama, na pr. gdje A ima „cia“ ili „zia“ za naše *ca*, pa prema tome i „ciar“ ili „ziar“ za naše *cr* (na istom l. 9.^a za *crn* ima „ciarn“, „ziarn“ i „zarn“! v. str. 156).

U transkripciji biležim i kako se u A označuje kvantitet slogova, i to, po već utvrđenom običaju, uzimljam kurzivno slovo za njegov dvostruki konzont, koji redovno kaže da je vokal što je pred nim kratak; samo za njegovo „uu“ koje tako često stoji na kraju riječi i pred konzontom mjesto *v*, a nema nikakvo značenje za kvantitet, ne pišem kurzivno nego obično „v“. Isto tako uzimljam kurzivno slovo za njegov vokal s akutom, na koji način A obično označuje dug vokal, a kurzivno slovo s akutom za njegov dvostruki vokal, kako on ređe izražava tu dužinu, i to samo na kraju riječi, dakle na pr. „selo“ = „sello“, „dar“ =

„dár“, „já“ = „iaa“; specijalno pak za njegovo *y* (s jednom ili s dvije tačke nad nim), što redovno stoji na kraju riječi, a ređe u sredini, za dugo *i*, pišem kurzivno *i*, na pr. „mír“ = „myr“. Ređe slučajeve bilježim u napomenama, naročito gdje A piše svoj dugi vokal, dakle vokal *s* akutom, mjesto dva ista vokala od kojih se jedan nalazi na kraju jedne riječi a drugi na početku druge, na pr. „sáuanciat“ mjesto za *avancat*, „dóbjeda“ za *do objeda*, ili „sónjesiemi“ za *so onjezijemi* (v. Rad 233, 194), jer A, kao donekle i N: Račina prije nega, katkada, kada prijedlog *s* ili *k* stoji pred riječju što se počinje s vokalom, uzimlje uz prijedlog taj vokal na pr. *so očima*; u napomenama spominjem i kada A iznimice piše dug vokal dvostrukim slovom i akcentom, na pr. „iaá“ za *já*. O bilježenju dugih vokala treba napokon da spomenem i to, da u slogovima s dugim *Ā* A gotovo nikada ne meće akut na *e* — samo 3 puta nalazi se kod nega napisano *ié*; zašto je to tako, pokušao sam da protumačim u Radu 233, 162 i d. Zbog važnosti toga bilježenja proveo sam ga na gore označeni način i u *Veneri* i u *Stancu*, premda se inače za te dvije stvari držim teksta što ga imaju izdaña B i C. Samo za *Pjesni* i *Tirenu*, kojih u A nema, naznačio sam kurzivnim slovom dosta rijetke slučajeve gdje je dvostruki konzonzant a još ređe gdje je na vokalu teški akcentat. Dvostruki konzonzant i u drugim izvorima (B, C, Be) štampam kurzivnim slovom, a tako i vokal s teškim akcentom, kako se ne samo u B i C nego i u Be, iako vrlo rijetko, bilježi dug vokal, a osim toga još i *y* koje (u Be) stoji katkada mjesto dugoga *i*. A kad sam naš tekst štampao sadašnjom grafikom mislio sam da treba i talijanske i latinske riječi i rečenice okrenuti na normalnu ortografiju; ali opet nijesam mijeňao izgovora, pa sam zato na pr. ostavio *abet* i *michi* mjesto *habet* i *mihí*, jer se po pisanju u A, a i po sadašnjemu izgovoru Talijanaca, zbiľa izgovara *abet* i *miki* (pa je zato nekoliko puta u A i pisano baš tako „miki“). Stoga sam i pisao *š* mjesto *s* gdje u A piše ‚se‘ pred *e*, *p*, *t*, a pometao sam, gdje treba, i dvostruke konzonzante kojih A gotovo nikada ne piše, kao što ih ne piše ni u srpskohrvatskom tekstu, premda bi to moglo odgovarati i mletačkomu izgovoru koji ne zna dvostrukih (dugih) konzonzanta.

Što god je u uglastim zgradama [], sve sam to ja dodao, naprotiv pojedina slova ili riječi što su u oblim zgradama (), to se u odnosnome rukopisu slabo vidi, naročito u početku *Grižule* koji je dosta istrošen, pa je to tamo popunjavano, u oblim zgradama, po M. Drugo je što mećem u oble zgrade cijele rečenice

što ih u komedijama po koje lice govori za sebe a zato da ih ne čuju druga lica što su na pozornici. Mislim napokon da neće biti na odmet što sam poslije natpisa dramâ što nemaju takog popisa dodao (u []) popis licâ što govore, jer se u nekima lako zaboravi ko je ko. Napokon u cijeloj sam knizi proveo modernu interpunkciju i modernu upotrebu velikih i malih slova.

IV. Život Marina Držića.

28. — O životu Marina Držića do najnovijega vremena nije se gotovo ništa znalo. Najstariji dubrovački literarni historičar, pjesnik i učenak Ignat Đurđević, u svojemu spisu *Vitae et Carmina nonnullorum illustrium civium ragusinorum*, što ga je sastavio oko g. 1715—1720, nije umio da kaže (isp. str. I) nego par stvari što je našao, upravo iskombinirao iz njegovih pjesama: da je u Italiji zavolio mladu Toskanku, koje ni u domovini nije zaboravio — što je Đurđević izvodio odatle što je D. jednu svoju dramu prozvao *Tirena*, pri čemu je Đurđević mislio na *Τυρῆνοι*, grčko ime Etruščana, negdašnjih stanovnika Toskane; da se je ta djevojka zvala Pavla, — a to je bez sumne izvodio odatle što D-ćeva 18.^{sta} pjesan ima akrostih PAVLA (v. str. 15)¹⁾; napokon da je učio u Italiji, pri čemu se pozivlje na riječi „in prologo Adonidis“, t. j. *Venere*: „Držića svi znamo pobođe nego ti, / priko mora tamo ki ũči sviriti“, dok su to upravo stih. 123—124 u drugom prologu *Tirene* (v. str. 27); Đurđević se naime prevario, jer je taj drugi prolog *Tirene* u starim štampanim izdanjima neposredno pred *Venerom*, ali inače s ũom nema nikakva posla. Tim svojim kombinacijama Đurđević je još samo dodao vijest, upravo, kako ćemo vidjeti, tradiciju da je D. od stare porodice (a mislio je — vlasteoske) koja je izgubila vlasteostvo, ali nije znao da reče koje je to godine bilo, pa je zato zapisao „auno . . .“. I to je sve!

Nešto je više umio kazati Crijević (Cerva) u svojoj na žalost još uvijek neizdanoj *Bibliotheca Ragusina*, u III. kn. od g. 1741 (v. Prilog 1). On je, kako nam je dobro poznato, imao Đurđevićeve *Vitae*, pa je iz njih i uzeo njegove kombinacije, čak i njegov citat tobože iz prologa *Venere*, ali je imao i jedan izvor koji

¹⁾ Osim toga možda i PAVA u stih. 13—20 3.će pjesni; drugog ženskog imena kao akrostih u D-ća ja ne nalazim, dok P. Popović (*Преглед срп. књиже.*^s 119) tvrdi da ima „Paula, Pera i t. d.“. Tačno je naprotiv da ima njegovo ime kao akrostih: MARINA (*Pjesan* 13, 3—14), MAROVA (*P.* 16, 3—14), a osim tih imena još LIPA SLAVNA (*P.* 2).

Durđeviću nije bio poznat, a što ga on spominje pod imenom *Tiburtini cronologi*; to je tako zvana „Genealogija antuninska“, na koju se valjda pozivlje samo za to da je D. bio pop, jer ono što Crijević ima još nova prema Đurđeviću, to jest da je D. boravio nekoliko godina u Firenci i da je umro oko g. 1580, toga tamo nema.¹⁾ Slade (Dolci)²⁾ ponavlja ukratko što je Crijević kazao, a tako i Appendini,³⁾ koji je samo Crijevićevo nagađanje da je D. umro oko g. 1580 pretvorio u tvrdnju da je to bilo baš te godine. A kada se je, u povodu za ilirskim pokretom, i izvan Dubrovnika počela proučavati njegova književnost, onda se u pogledu D-ćeva života nije koraknulo dalje od onoga što ostaviše Crijević i, po njemu, Appendini, jer naprosto nije bilo nikakvih novih izvora; pa tako u uvodu k prvomu Akademijinu izdanju Petračić je g. 1875 na jednoj (V.^{oj}) strani iznio sve što se je tada znalo o D-ćevu životu.

29. — Nešto nova dao je i za D-ća tek Jireček; on je najprije g. 1897 u XIX.^{oj} knjiži Jagićeva *Archiv*-a na str. 74—75 dokumentarno utvrdio odnošaj građanske grane Držićâ, kojoj su pripadala oba pjesnika Ćore i Marin Držić, prema vlasteoskoj porodici istoga prezimena, a onda je u svojoj vanredno bogatoj raspravi *Beiträge zur ragusanischen Literaturgeschichte*, koja je g. 1899 izdana u XXI.^{oj} knjiži istoga *Archiv*-a, na temelju podataka vađenih iz dubrov. arhiva, na str. 454 sastavio genealošku tablu za Ćoru i Marina, i za ovoga posljednjega na str. 456—457 jasnije mu odredio mjesto u njoj, a onda na str. 481—494 iznio što je o njemu našao u dubrov. arhivu. Važan je nadalje prilog dao pok. kazański profesor N. Petrovskij; on je u svojem djelu *О сочиненіяхъ Пешра Гекторовича* (Kazan 1901) na str. 15 svratio pažnju na „Genealogiju Držićâ“ u rukopisu Frañevačke biblioteke u Dubrovniku *Orrigine [sic] et descendenza della famiglia di darsa ch(e) al presente sono cittadini di Raugia*⁴⁾ i iz njega na str. 16—17 izdao gotovo u cjelini biografiju Ćore i Marina D-ća. Na temelju pak te genealogije Petrovskij je sastavio svoj članak

¹⁾ Genealogija kaže za D-ća samo „fu prete e Poeta insigne“; v. Prilog 2, gdje se i potađe govori o samoj Genealogiji.

²⁾ *Fasti litterario-ragusini* 46.

³⁾ *Notizie* II, 222.

⁴⁾ K onomu što je o ovom rukopisu kazano u napomeni na str. VII može se dodati još ovo: Rukopis je sigurno pisan od nekog iz kuće Držićâ, jer kad spominje tu kuću kaže „naša kuća“, a mogao je to biti D-ćev sinovac Jero, jer iako je ovaj umro 7. augusta one iste g. 1603 kada je rukopis pisan, opet je imao dosta vremena da sastavi ovu Genealogiju koja obuhvata samo 6 listova, a za koju je izvore bez sumnje imao pri ruci. U životopisu Ćore i Marina D-ća Petrovskij je izostavio neke mañe važne rečenice; njen prvi dio do našega pjesnika v. u Prilogu 3.

O genealogiji Držića, koji je izašao u *Radu*, kn. 148 (g. 1902), 227—230 (s priloženom genealoškom tablom), a u kojemu je isporučio podatke ove genealogije s Jirečkovim arhivskim konstatacijama i pri tome našao da se u glavnome oba izvora vrlo dobro slažu, tako da se Genealogiji, sastavljenoj od D-ćeva sinovca, može u pogledu D-ća vjerovati i gdje Jireček za odnosnu vijest (kao na pr. za dan njegove smrti) nije našao potvrde u dokumentima dubrov. arhiva. Kako je to gledište opravdano, dokazao je članak P. Skoka „Držićev Plakir“ u ljubljanskim *Razpravama V* (1928), gdje se na str. 34—35 nalaze iz arhiva u Sijeni dokazi da je D. zbilja god. 1541 bio u sijenskom univerzitetu đak i rektor. Nema naprotiv ništa nova o D-ćevu životu u članku prof. Dr. Boranića *Marin Držić* (u zagreb. *Nar. Novinama* br. 35 od g. 1900), ni u članku prof. M. Medini *O životu i radu Marina Držića* (u dubrov. *Crvenoj Hrvatskoj*, br. 4 od 24. jan. 1905), jer su oba pisca samo htjeli da obavijeste širu publiku o novim momentima u životu D-ćevu što su iznijeli Jireček i Petrovskij.

To su dakle glavni izvori za D-ćev život što su nam bili doslije poznati. Ja sam ktomu dobio još nešto malo građe iz sijenskoga Državnoga arhiva, a mnogo više iz dubrovačkoga, iz kojega mi je prof. Jorjo Tadić s najvećom pripravnosti dao neke svoje bilješke i ispisao mi sve dokumente za koje sam ga molio, tako da je u prvome redu njegova zasluga što mogu iznijeti dosta nova o životu D-ćevu, na čemu najtoplije mu i najiskrenije zahvaľujem.

30. — Marin Držić¹⁾ pripadao je građanskoj („pučkoj“)²⁾ grani stare dubrovačke vlasteoske kuće, koja se je u najstarije vrijeme zvala čisto slavenskim imenom **Držimir*, od kojega su se sačuvali samo latinski oblici *Dersimiri* (još g. 1295) i *Dergimiri* a usto (od g. 1246 dalje) skraćeni oblici *Derge*, *Derza*, *Dersa*, *Dersia*,³⁾ napokon *Derza* (od g. 1480 dalje), koje treba izgovarati *Drža*.⁴⁾ U srphrv. se spomenicima oblik *Držimir* za ove Dubrovčane ne spo-

¹⁾ Taj akcenat uzeo je Budmani u Akad. rječniku, i biće tako tačno, jer je *Držić* postalo bez sumnje od *Drža*, koje sigurno nije moglo imati nego silazni akcenat; samo je pitanje nije li vokalno *r* bilo, bar nekad, dugo, nije li dakle bilo **Drža*, a da je tek, prema sadašnjemu dubrovačkom izgovoru, kao i inače svugdje, dugo vokalno *r* skraćeno; a što se danas, ako se ne varam, obično izgovara *Držić*, to je valjda prema glagolu *držati*.

²⁾ Za „građane“-„pućane“ v. Prilog 2 u napom.

³⁾ Mislim da je tek klasičko navijaње što se naš pjesnik jednom latinski zove *Drusianus* (v. § 35) a njegov brat Vlaho talijanski *Drusiano* (v. str. VII, nap. 1); valjda se je time htjelo dovesti njihovo prezime (i porijeklo!) u vezu s rimskim plemenom *Drusi* i odatle načinjenim pridjevom *Drusianus*.

⁴⁾ Jireček, *Die Romanen* 3, 23.

miše nego samo *Držić*, i to prvi put g. 1326 u povelji kralja Uroša Dečanskoga: поклицаремъ дѣбровъчскимъ Жѣню Влькасовику и Жѣню Дръжикю¹⁾; a da se je u starije vrijeme skraćeno ime izgovaralo *Drža* i kad se je pisalo latinski ili talijanski, vidi se prije svega po tome što se je katkada pisalo tako da je očividno da se je iza *r* izgovaralo *ž*; tako dubrovački anonimni Anali (iz XV. v.) pišu *Darsga* a N. Rašina u svojim Analima (iz XVI. v.) *Darxa*;²⁾ pa i Nikša Gučetić g. 1591 piše ga talijanski *Marino Darscia*.³⁾ To nam potvrđuje i pjesnik Gore Držić: on je u svojim pjesmama tri puta uzeo kao akrostih svoje prezime, i sva tri puta ga je uzeo u obliku DIRSA;⁴⁾ budući da se njegovo prezime nije nikada tako pisalo ni latinski ni talijanski, a naprotiv sada znamo da je on vokalno *r*, bar od česti, pisao sa *ir*;⁵⁾ to nema sumnje da je on time htio izraziti srphrv. oblik svojega prezimena, tim više što je sva tri puta pred prezimenom i ime, i opet u srphrv. obliku: *Ġore* prvi i treći put, *Ġoreta* drugi put; i sam *Ġore Držić* izgovarao je dakle *Drža*, jer što za *ž* ima samo *s*, to ništa ne smeta, jer su i on i njegov drug Š. Menčetić često tako pisali, kao što dokazuje Zbornik N. Rašine od g. 1507, gdje su i njihove pjesme sakupljene, a gdje se često piše samo *s* i za *ž* i (kako što redovno ima Menčetić u svojim akrostisima za svoje ime *Šišmundo*) za *š*.⁶⁾ Kada je zametnut izgovor *Drža* i zamijećen izgovorom *Darsa*, prema poznijemu talijanskom pisaču, neće se moći lako odrediti, jer i ko je pisao *Darsa* (sa *ar* za vokalno *r*) mogao je ipak izgovarati *Drža*, kao što je tako *Ġore Držić* izgovarao svoje *Darsa*; ali je sigurno da je još O. Ivan Matijašević u drugoj polovici XVIII. vijeka izgovarao *Drža* kad je uzimao iznimice taj oblik a ne i njemu običniji oblik *Držić* (v. str. XXXI).

Po Jirečeku Držići su potomci suca Držimira (*Dirsemirus*), koji se spominje g. 1190—1199, i bili su ugledno vlasteosko pleme koje se je dijelilo u nekoliko grana, ali se je krajem XIV. vijeka istražilo: posljednji je vlastelin ovoga imena Matko (*Matchus*) umro g. 1397 ili 1398. O njihovu porijeklu anonimni Anali govore da su došli „di Cattaro“;⁷⁾ to su i pozniji dubrov. pisci primili, pa i obje spomenute Genealogije; možda je to samo kombinacija zato

¹⁾ Miklosich, *Monumenta Serbica* 85.

²⁾ *Monum. Slav. Merid.* XIV, 152. 182.

³⁾ Jagićev *Archiv* XXV, 285 u napomeni.

⁴⁾ *Stari pisci hrv.* 2, 376. 397 i 402.

⁵⁾ *Slavia* VII, 640.

⁶⁾ Maretić, *Istorija hrv. pravopisa* 8—9.

⁷⁾ *Monum. Slav. Merid.* XIV, 152.

što je u Kotoru zbiła bila vlasteoska porodica *Derza-Dersa*, koja se javlja već g. 1124 a g. 1221 tamo je više nije bilo,¹⁾ tako da bi moglo biti da se je tokom XII. vijeka preselila u Dubrovnik.

U drugoj polovici XIV. vijeka javljaju se uz Držiće vlastele i Držići građani („pučani“); Jireček je konstatovao u to doba dvije grane Držićâ građana: jednu je osnovao *Lone* ili *Lunardo*²⁾ *Valis de Dersa*, koji se spominje g. 1356—1377 a bio je sigurno (zakoniti?) sin vlastelina *Vale* ili *Vallius de Dersa*, koji se često spominje g. 1312—1349; ta se je Lonina grana poslije zvala *de Lone* ili *Lonković* („Lonchouich“) a i *Lonetić*.³⁾ Drugu je pak granu osnovao Ćivko (Živko), koji se spominje g. 1362—1391 a bio je *filius naturalis* (ili *bastardus*) vlastelina Maroja („Maroe“) Držića koji je umro g. 1360; ovoj drugoj grani Držićâ građana, koja je uopće jedina grana Držićâ što je još bila živa u XVI. vijeku, pripadaju i oba pjesnika: taj je Ćivko Ćori bio pradjed a Marinu šukundjed.

S ovim Jirečkovim arhivskim konstatacijama o postanku građanskih grana Držićâ ne slaže se dubrovačka tradicija. Anonimni Anali u popisu vlasteoskih porodica kaže za Držiće ovo: „Darsga, di Cattaro, al presente di popolani, perchè non volsero venire a Ragusa in tempo di peste 1399“,⁴⁾ a N. Rašina ponavlja to gotovo istim riječima: „Darsca, da Cattaro, al presente plebei, par non esser venuti a Ragusa in tempo di peste“⁵⁾ bez ikakve godine. Genealogija Držićâ već zna pričati da je to bilo g. 1348 kada je po Dubrovniku morila kuga a vlada zabranila da iko bježi iz grada, pa je Marin Držić pobjegao i zato izgubio vlasteostvo, ali ipak od kuge umro; i zato su otada Držići, negovi potomci, prosti građani. Genealogija pak antuninska to malo drukčije priča: dva su se bogata Držića, *Leone* i *Marin*, te godine i na taj način ogriješili o tu zabranu, i tako su Držići prestali biti vlastelom; iz početka od žalosti („per dolore“) često se nijesu ni pisali *Darsa* nego samo „*Leone over figlio di Leone*“; ova je Genealogija⁶⁾ dakle griješkom uzela da su bila braća ona dva Dr-

¹⁾ Jireček, *Die Romanen* 3, 23.

²⁾ *Lone* (gen. *Loneta*, kao *dijete-djeteta*) dubrovački je umañeni oblik a *Lunardo* mletački oblik tal. imena *Leonardo* (Jireček, *Die Romanen* 2, 42 i Budmani u Akad. rječniku).

³⁾ Jireček, *o. c.* 3, 36; za ovo drugo ime v. i ЛОНЕТИЋ у Danićićevu Rječniku iz knjiž. starina; prvo je ime postalo od drugog umañenog oblika *Lonko* kojega nema u spomenicima, a drugo dabome od *Lone*, *-eta*.

⁴⁾ *Monum. Slav. Merid.* XIV, 152.

⁵⁾ *o. c.* 182.

⁶⁾ Pod „Genealogijom“ bez dodatka inače razumijem uvijek Genealogiju Držićâ.

žića što su osnovali obje grane Držićâ građana.¹⁾ Po svojoj prilici tu su tradiciju, koja se tako slabo slaže s arhivskim podacima, stvorili u XV. ili XVI. vijeku sami Držići, da bi tako prikriili da su potomci nezakonitog djeteta; a što se tiče vremena kada je postala, svraćam pažnju na to, da time što se nalazi u popisu vlastele anonimnih Anala, nije već dokazano da je postala kad i sami Anali, to jest u drugoj polovici XV. vijeka, jer je popis vlastele i u tim Analima i kod N. Rašine iz poznijega vremena.²⁾

31. — Naš je D. dakle pripadao onoj grani Držićâ građana koju je osnovao Ćivko (Živko) D., nezakoniti sin vlastelina Maroja D-ća. Otac mu je bio također Marin (i to, opet kao i sin mu, Marin „drugi“, jer je prije nega bio u roditelâ još jedan sin Marin koji je umro djetetom), koji se je (po Genealogiji Držićâ) rodio 12. XII. 1463 a umro je g. 1550 (Jireček nije mogao utvrditi ni jednog ni drugog datuma, te ima samo g. 1538 kao nesigurnu godinu smrti) i bio je mlađi brat pjesnika Ćore (po Genealogiji r. 6. II. 1461, u. 26. IX. 1501). Otac D-ćev oženio se poslije 6. XI. 1496, kojega je dana sklopljen vjenčani ugovor, s Anuhlom,³⁾ kćerju dubrov. građanina Marina Kotruševića (tal. Cotrugli), i rodio je s nôm (po Genealogiji) dvanaestero djece — šest muških i šest ženskih —, od kojih je Jireček našao u dubrov. arhivu 5 sinova (nije našao onoga prvoga Marina koji je umro kao dijete), a ni jedne kćeri (od kojih su također četiri umrle kao djeca). Ni za jednoga od sinova Jireček nije mogao utvrditi ni kada se je rodio ni kada je umro, a za pjesnika samo nagađa da je živio oko g. 1538—1561; Genealogija ima samo za jednoga sasvim tačno oba datuma: drugi sin Vlaho rodi se 20. XII. 1503 a umre 8. I. 1567, pa bi i to pokazivalo da je Genealogiju sastavio Vlahov sin Jero, koji je dabome mogao znati kojega mu se je dana otac rodio i kojega je umro; osim toga Genealogija još samo bilježi da se je treći sin Vice rodio g. 1505 (nema dana ni mje-

¹⁾ Taj *Leone*, kojega u Genealogiji Držićâ nikako nema, sigurno je baš *Lone* ili *Lunardo Valis de Dersa*, koji je osnovao granu Lonkovićâ (Lonetićâ), jer se je u Dubrovniku kao lat. oblik za *Lone* uzimalo i *Leo-Leonis*, pa se na pr. jedan sin toga Lone g. 1406 piše „Nichola Leonis de Dersa“ (Jireček, *Die Romanen* 2, 42).

²⁾ V. moj članak u *Glasniku dubrov. učenoga društva Sv. Vlaha* I (Dubrovnik 1929).

³⁾ Skok (*Razprave* V, 6) misli da je to latinski deminutiv od *Anna*, jer se u lat. spomenicima piše *Anucla* i *Anuchula*, ali ja mislim da je to slavenski deminutiv isto kao i *Anuša*, jer inače ne bismo imali u našim spomenicima *h* (ćir. Аноухла, lat. *Anuhla*, Jireček, *Die Romanen* 2, 22/23); nikako se pak po tome imenu ne može naslućivati da „i u Držićâ ima dalmatinsko-romanske krvi“: i danas ima u Dubrovniku i *Anetâ* i *Marijetâ* (sa sigurno tal. deminutivnim sufixsom *-etta*) u kojih nema ni kapi talijanske krvi, pa je zato sasvim izlišno što Skok malo dalje pita „da li je njegova familija još govorila stari dalmatiuski govor“.

seca) a da je pjesnik umro 2. V. 1567. I tako po Genealogiji možemo za D-ća samo to zaključiti, da je on po svojoj prilici bio najmlađi između braće: ona naime redovno navodi sinove, kada ih ima više, redom kojim su se rodili, pa možemo vjerovati Jeru D-ću da je znao koji je od njegovih stričeva bio mlađi a koji stariji. Inače to se donekle potvrđuje i njihovim imenima: prvi po redu Niko nosi, po dubrovačkom običaju, ime očeva oca;¹⁾ opet po tome običaju drugi sin Vlaho dobio je ime majčinog oca, a kako se po godinama rođenja slaže da je taj Vlaho (rođen g. 1503) stariji od Vice (rođ. g. 1505), to će se sigurno i slagati da je četvrti brat Givo (Ivo) bio mlađi od Vice a stariji od Marina „prvoga“; a kako se je naš Marin „drugi“ dabome rodio tek poslije rođenja i smrti „prvoga“, to je gotovo sigurna stvar da je on zbilja bio najmlađi od braće. Naprotiv ne može se znati kako D., po godinama, stoji prema sestrama, od kojih su četiri umrle kao djeca a samo dvije odrasle i udale se, jer obje Genealogije svaki put navode, gdje je bilo muške i ženske djece, najprije mušku a onda tek za nima žensku, te se zato ne može nikako reći da je D. bio stariji od obje udate sestre i odatle izvoditi kada se je mogao on sam roditi.²⁾ Ako su dakle tačni ti podaci, onda po Genealogiji možemo samo znati da su među Vicom, koji se je rodio g. 1505, i D-ćem bila svakako dva brata, a možda i koja sestra, tako da se je D. mogao najranije roditi g. 1508, nikako pak mnogo dočnije, kako se to može zaključiti po tome kada se D. prvi put pominje (v. str. XLVII). Ali što je Kukuļević³⁾ nagadao da je to bilo oko g. 1520, to je on po svojoj prilici kazao zato što je povjerovao Crijeviću da je D. umro oko g. 1580; nikako pak nema pravo Petračić koji čak misli da se je D. rodio poslije te godine, zato što u prologu *Tirene* (stih 119), koja je prikazivana g. 1548 (ili 1549), za sebe govori da je „jedan mlad djetić“, premda sam Petračić priznaje da te riječi ne dokazuju baš mnogo. To su doista samo puke riječi, kao što u istome prologu malo dalje (stih 127) kaže da je „mladac“, a u drugome prologu (stih. 90 i 113) da je „mladić“, pa se na tome temelju ne mogu određivati D-ćeve godine, kao na pr. ni kada ga njegov prijatelj pjesnik A. Sasin u pjesmi o njegovoj smrti zove „mladićem“,⁴⁾ kada je dakle tomu „mladiću“ bilo preko 50 godina!

¹⁾ Zato nije dobro što je Jireček u svojoj genealoškoj tabli metnuo Nika na četvrto mjesto, dok inače ima isti red kao Genealogija.

²⁾ To je pokušavao Kolendić (*Tri doslije nepoznate pjesme Dum Mavra Vetranića Čavčića* [Dubrovnik 1905], str. 15).

³⁾ *Stari pjesnici hrv.* 2, 72.

⁴⁾ *Stari pisci hrv.* XVI, 164.

32. — O prvim godinama D-ćevim ne znamo baš ništa; jer što Crijević priča da mu je učitelem i odgojitelem bio stric pjesnik Gore, to je dabome puka priča, jer se D-ćev otac oženio tek 5 godina prije Gorine smrti, a prije D-ća je bilo u roditelâ bar petero djece; Crijević je to izvodio možda iz riječi u *Pjesni* 24, 5—7: „poslušaj . . . Držića . . . s kim òpći i hòdi nekada i Gore.“ Jireček ga je prvi put našao u knigama dubrov. arhiva tek g. 1538, kada se, kako Jireček ističe,¹⁾ ne spominje još kao „klerik“, dok je uistinu D. tada već dvanaest godina bio i klerik i opat! Po onoj vijesti pri kraju njegove biografije u Genealogiji Držićâ ja sam naime dao potražiti u knizi *Diversa Cancellariae* pod datumom 29. XII. 1530, i tu se je zbiâ našao važni akt što ga saopćavam ovdje u Prilozima pod br. 4. Po ovome aktu D. je 12. IV. 1526, već kao klerik, bio priznat i potvrđen od dubrov. arcibiskupske kurije rektorom crkve Svih Svetih u gradu,²⁾ a 16^{oga} novembra i od pape Klementa VII. Tada je dakle D. bio već klerik, to jest imao prvi stepen svećeničkoga zvañia, po čemu se može misliti da nije više bio dijete, jer djetetu ne bi se predavala uprava crkve niti bi za dijete papa izdavao zasebno pismo; možda se baš pričekalo dok D. bude punoletan, pa se tada njegov prethodnik, a to je bio njegov stric Andrija,³⁾ odrekao na njegovu korist; nevolja je samo što ne znamo kada su u to doba mladi Dubrovčani postajali punoletnim, ali po svoj prilici bilo je onako kako u starije vrijeme, za koje Bogišić kaže:⁴⁾ „Zakonite godine počinju za muškarce navršenom 14. a za ženske 12. godinom života. Ali naši zakoni na nekim mjestima u kojim je riječ o odnošajima, na koje godine života upliva imaju, navode često 18. a gdje i 20. godinu ipak neoznačuje ih nikakvim imenom.“ Svakako i ovaj prvi pomen D-ćev iz g. 1526 potvrđuje da se je on morao roditi ili skoro poslije g. 1508, ili možda baš te godine, tako da mu je g. 1526 moglo biti 18 godina i time možda postigao godine potrebne da postane rektorom *Domina*. Kako proizlazi iz toga akta, Držići su „od pamtivijeka“ imali pravo da predlažu crkvenoj vlasti jednoga od oba „rektora“ koji su upravljali tom crkvom, dok su drugoga rektora predlagali vlastela Guče-

¹⁾ Jagićev *Archiv* XXI, 482.

²⁾ Kako se izrijeком kaže u Genealogiji antuninskoj, to je crkva „vulgo detta *S. Domino*“, dakle crkva u dnu Cingrijine ulice koja se i danas zove obično *Dòmino*.

³⁾ Bio je uprav nezakonito dijete, a čini se boleţljiv, jer je 8. VIII. 1526 stavio svoju oporuku, pošto je 12.og aprila te godine učestvovao kod toga kada je D. postavljen za njegova nasljednika.

⁴⁾ *Rad* V, 134.

tići.¹⁾ Kad se dakle g. 1526 radilo o imenovañu nasljednika Andriji Držiću, dođoše u arcibiskupsku palaču kao „veri patroni“ polovice *Domina* D-ćev otac Marin i sam Andrija, ñegov (nezakoniti) brat i stric D-ćev, pa D-ćev bratućed Niko, sin ñegova strica Vlaha, koji je zastupao i, vaļada odsutna, brata Pera, — a to su (osim D-ćeve braće, koji za živa oca nijesu imali pravo da se zasebno u taj posao miješaju) bili svi tada živi odrasli Držići, — te predložiše D-ća kao rektora za svoju polovicu; na što arcibiskupov vikar, uzevši u obzir „*morum tuorum efficaciam et quod sis unus ex patronibus*“ (koje riječi također pokazuju da je D. morao već biti odrastao i punoletan), potvrdi D-ća za rektora sa svim pravima i prihodima skopćanim s tom službom, pošto je na vrata crkve dao pribiti oglas da se u zakonitom roku javi ako ko ima što da iznese protiv prijedloga patronâ. Akt ukratko kaže na koji se je naćin potvrda izvršila: vikar je D-ću na glavu postavio kapu i dao mu „*poļubac mira*“, pa je poslao s ñim u crkvu svećenika Andriju Radulića, da ga uvede „u realni, tjelesni i aktualni posjed“ nove dužnosti i ñenih prava, što je Radulić učinio predavši D-ću, pošto se ispjevala himna „*Te deum laudamus*“, ključe crkve i sliku (palu) oltara.

Rektor crkve Svih Svetih, koji je bio postavljen sa strane Držića, bio je u isto doba i rektor i opat crkve Sv. Petra na otoku Koločepu; to se doista ne kaže u aktu o D-ćevu imenovañu, ali izrijekom to potvrđuje Genealogija Držića, samo što se ovdje govori (i kod Ćore i kod Marina) o „*rektoratu i opatiji crkve Svih Svetih u Dubrovniku i sv. Petra na Koločepu*“, dok je opatska titula bila vezana za ovu drugu crkvu, kako se vidi po tome što se D-ćev prethodnik piše „*rector et abbas eccl(es)ie s(an)cti Petri de Calamota*“ (v. § 33). Da je opatsku titulu nosio i rektor *Domina*, akt od g. 1526 to bi sigurno spomenuo; inače nije ni vjerovatno da bi ta crkva mogla imati tu titulu, jer ova je titula uvijek bila u vezi s crkvom koja je pripadala, bar nekad, nekome manastiru, pa to kod *Domina* nije nikako bilo, dok je možda sv. Petar na Koločepu imao nekad uza se manastir, premda ni o ñemu ni o „*opatiji*“ Sv. Petra nema više spomena. Što pak D-ćev akt ne spominje rektorat i opatiju Sv. Petra, to ne znaći da nije D. u isto doba dobio i to, jer bez sumne to se je računalo u „*prava i prihode*“ što su pripadali rektoru *Domina* u gradu. Tada

¹⁾ Bar je tako bilo g. 1458 kada su, zbog toga zajedničkoga patronata, vodili parnicu s Gućetićima otac pjesnika Ćore (a D-ćev djed) Nikola i ñegov brat Ćore (Jagićev *Archiv* XIX, 75).

se ima uzeti da je D-ćeva titula samo skraćena kad se u aktu od 18. V. 1549 zove „rektor ili opat Sv. Domina“ (v. str. LXIV, nap. 1).

33. — Poslije g. 1526 za punih 12 godina ne znamo ništa za D-ća: tek 24. VIII. 1538 Senat je jednoglasno zaključio da se daje neka novčana potpora Dum Marinu D-ću, koji ide na nauke, ali da mora dati jamca da „ide na nauke ili u gimnaziju“, a 30.^{oga} septembra pribiženo je da se je uhvatio jamac bogati i ugledni trgovac Bartuo de Zizeris, uz kojega se, kao drugi jamac, potpisao Niko Mažibradić.¹⁾ U jeseni g. 1538 D. se je dakle spremao da ide, kad mu je već bilo gotovo 30 godina, na više nauke, jer nema sumnje da se riječ „gimnazija“ nema uzeti u sadašnjemu smislu nego u značeću „viša škola“, kao što se je na pr. i padovanski univerzitet zvao „gymnasium“. Upada pak u oči da se u ovom zaključku Senatovu D-ću daje titula „Don“, jer se ona, po talijanskom običaju, od starine do današnjega dana u našem Primorju redovno daje samo zaređenim svećenicima, pa bi tada trebalo reći da je g. 1538 D. bio već svećenik; ali to ne bi bilo tačno, jer je D. postao uistinu svećenikom tek oko g. 1550 (v. str. LXIII, nap. 2), odakle slijedi da mu se je ta titula bez sumnje davala zato što je bio opat, iako još tek klerik, kao što se i njegov prethodnik g. 1524 piše „D(omi)n(u)s Andreas Nicolai de dersa clericus Ragusinus“ (v. dole nap. 3).

Kad se dakle D. g. 1538 spremao da ide na više nauke, prihvodi njegova dvostrukog rektorata i njegove opatije nijesu mu dopuštali, a njegov otac nije mu mogao dati potrebna sredstva, da izvrši tu svoju namjeru. Njegova, nekad bogata porodica bila je naime ekonomski stradala. Po Jirečeku znamo da su Držići bili bogata kuća što su posjedovali imanja u Konavlima, Gružu, Rijeci i Stonu;²⁾ otac pak D-ćev imao je zemljišta i na Koločepu,³⁾ a D-ćevi bratučedi Niko i Pero na izvoru Rijeke, u Gružu (s kućom) i kuću poviše Prijekoga u gradu.⁴⁾ Ali otac D-ćev i tri starija

¹⁾ 24 aug. 1538. — P(rim)a pars est de succurend(o) cum aliquo subsidio pecuniario Don Marino derae eunt(i) ad studium, cum hoc q(uod) teneatur dare plegiaria q(uod) se transferit ad studiu(m) seu gimnasium — p(er) o(mn)es (sa 33 glasa). — Sa strane na rubu: Die ult.^o sept. 1538 Bar.^s de Zizeris se constituit plegiu(m) et pro d(ic)to D. Marino fuit contra(scri)pt(u)s Nicolaus Masibradich. — Cons. Rogat. kú. 44 (g. 1538—1540), l. 80; ispisao prof. J. Tadić.

²⁾ Jagićev *Arhiv* XIX, 75.

³⁾ Die 13. octobr. 1524. — „Dns Andreas Nicolai de dersa clericus Ragusinus rector et abbas eccl(es)ie sc(i) Petri de Calamota de jure patronatus laicor. de dersa“ dao je, u svoje ime i svojih nasljednika, nešto zemlje Sv. Petra na Koločepu u zakup na 500 godina svomu sinovcu Niku Vlahovu; ta je zemlja graničila s jedne strane sa zemljom D-ćeva oca. — Div. Not. kú. 98 (g. 1524—1526), l. 101, ispisao prof. J. Tadić.

⁴⁾ Dioba dobara među ta dva brata u istoj knjiži; javio prof. J. Tadić.

brata Vice, Ivo i Niko nijesu imali sreće, bez sumnje u trgovini, pa su se 13. VI. 1538 morali nagadati sa svojim vjerovnicima; a 26. XI. 1544 ta su tri brata definitivno bankrotirali, pošto se otac, vaľada već prije g. 1541, povukao iz trgovine te ostavio cijeli posao njima. Jedino se održao brat Vlaho, koji je po Genealogiji bio trgovac u Mlecima, tamo se oženio i g. 1544 vratio s porodicom u Dubrovnik: on se je 5. XI. 1541 nagodio s ona tri brata, i sigurno im novcem pomagao, jer je i on među vjerovnicima kad g. 1544 braća mu bankrotiraše.¹⁾ Kod svega toga D. nije imao nikakva dijela, jer se on uopće, kao klerik, rektor i opat, sigurno nije ni smio baviti trgovinom; ali je zato bez sumnje posredno stradao od toga što su mu otac i starija braća, što su uz oca ostali, ekonomski propali; pa tako razumijemo da se je naš D., makar bio i rektor i opat, obraćao Senatu s molbom za potporu da može ići na više nauke. Vaľada mu nije bilo lako naći jamca, pa je zato 5. IX. 1538 ustupio četvrtinu majčinoga miraza, što je imao dobiti tek poslije majčine i očeve smrti.²⁾ S novcem što je tako dobio i s potporom što mu je Senat dao, pošto se 30. IX. te godine našao jamac, D. je pošao na više nauke.

34. — Po svojoj prilici D. je krenuo iz Dubrovnika još krajem te iste g. 1538, jer Genealogija Držićá, koja ima o njemu u glavnome tačne vijesti, kaže da je učio „mnogo godina“ u Sijeni, pa budući da je D., kako ćemo odmah vidjeti, najkasnije u jeseni g. 1545 opet bio u Dubrovniku, to za njegove nauke izvan domovine ostaje slobodno najviše 7 godina, što nije nikako previše za izraz „mnogo godina“. Nego po Genealogiji D. je bio ne samo u Sijeni već i u drugim nekim mjestima, ali nije jasno hoće li se time kazati da je D. i u tim mjestima učio ili samo za neko vrijeme boravio. Đurđević pak nije iz Genealogije preuzeo tu vijest o učeću D-ćevu u Italiji (jer bi inače sigurno spomenuo Sijenu), nego je to izvodio iz riječi samoga D-ća u drugom prologu *Tirene*, pa je po njemu to ponovio Crijević, dodavši da je sigurno boravio nekoliko godina u Firenci, što je Crijević opet bez sumnje sam izveo odatle što je tobože D. prozvao *Tirenu* zbog mlade Toskanke u koju je bio zaľubľen (v. Prilog 1), te je zato Crijević uzeo da je D. neko vrijeme živio u glavnome gradu Toskane, inače i on bi spomenuo Sijenu, kad bi poznavao Genealogiju. Što pak Kolendić³⁾ kaže da je D. učio pravo u Sijeni

¹⁾ Jagićev *Archiv* XXI, 482.

²⁾ *l. l.*

³⁾ *Jugoslav. Njiva* od 1. I. 1926, str. 35.

„i inače u severnoj Italiji“, to mi je on sam javio da za to nije imao kakvih drugih svjedoka osim Genealogije i Crijevića. Kako ćemo odmah vidjeti, sigurno je samo to da je D. učio u Sijeni: u Firenci nije uopće mogao, jer visoka škola (univerzitet), što je tamo bila osnovana g. 1348, prenesena je krajem XV. vijeka u Pizu, i tamo je i ostala. Ja sam dao tragati za D-ćem u starim spisima univerziteta u Pizi, Perugi, Boloñi i Padovi, ali odnikud mi nije javljeno da mu se je našlo traga, istina najviše stoga što se nijesu sačuvali katalozi upisanih đaka, gdje bi se najprije mogao naći. Zato je ipak najvjerovatnije da riječi Genealogije treba tumačiti tako, da je D. boravio u nekoliko mjesta u Italiji, ali da je učio samo u Sijeni. Nekoliko je mjesta vidio već na putu od Dubrovnika do Sijene, naročito ako je krenuo preko Mletaka gdje mu je tada živio brat Vlaho, a, po svoj prilici vraćajući se kući, bio je i u Jakinu (v. str. LXI). Zašto je pak D. među raznim talijanskim univerzitetskim gradovima izabrao baš Sijenu u Toskani a ne na pr. Padovu, gdje bi i bratu bio mnogo bliži, to se ne može znati, ali treba svakako istaći.

35. — Biće dakle da je D., kada je prema koncu g. 1538 krenuo iz Dubrovnika, ravno pošao, iako obilaznim putem i ustavljajući se u nekim mjestima (kroz Crijevićevu je Firencu svakako morao proći), u Sijenu i tamo stigao ili samim krajem g. 1538 ili u početku g. 1539; ali ga tamo nalazimo tek g. 1541 kada Genealogija Držića kaže da je tamo učio i da je bio izabran rektorom tamošnjega univerziteta (v. Prilog 3). Ja sam u maju g. 1929, s potporom Jugoslav. akademije, tragao za D-ćem u sijenskom državnom arhivu, gdje se nalazi i cijeli sačuvani stari arhiv tamošnjega univerziteta, i pregledao sve knjige od g. 1539 do g. 1545 u kojima se je moglo što naći o njemu; nešto sam i našao, a svakako se nadam da mi nije ništa izmaklo. Sve što se je našlo pada u godinu njegova rektorata — prvi put se on spominje kada je izabran za rektora a posljednji put kada je ta njegova služba prestala.

D. u Sijeni spominje se dakle prvi put 12. VI. 1541: toga je dana naime imenovan kao „rector domus Sapientiae et vicerector Universitatis studii senensis“, najprije od Senata (obično lat. *consistorium*, tal. *concistoro*), a to je bila u Sijeni u prvome redu egzekutivna vlast, a onda (potvrđen) od „Općega vijeća“ (*consilium generale*) što je imalo u rukama vrhovnu, pa zato i zakonodavnu

vlast.¹⁾ Istina, kod toga se imenovanja spominje samo „Marin Dubrovčanin“, kao što redovno i docnije, ali je već Skok sasvim tačno kazao da to ne može biti niko drugi nego naš D.; samo što neće biti da mu se prezime nije spominjalo zato što Talijanci ne bi mogli izgovarati *Držić* — latinski ili talijanski D. bi se naravno pisao *Darsa* ili *Dersa* —, nego se u to doba uopće vrlo često uzimalo samo lično ime i zavičaj, kao što je eto i treći kandidat kod toga izbora označen samo kao „Jakov (Fraňov) Nijemac“. A da ono „Raugeus“ znači baš „Dubrovčanin“, vidimo po tome što se rektor 8. X. 1541 zove „Marinus de Rausio“ (v. str. LVII, nap. 3). Svaku pak sumnju o istovjetnosti rektora Marina Dubrovčanina s našim D-ćem razbija okolnost da se taj rektor, posljednji put kad se spominje, zove „Marinus Drusianus Raugeus“ (v. str. LX, napom. 2), dakle *Drusianus* = *Držić*, kao što se jednom u Dubrovniku zove i D-ćev brat Vlaho (v. str. VII, napom. 1). Ali opet treba istaći da se u sijenskim dokumentima D. ni jedan put ne zove „clericus“ ni „abbas“, premda je to u Dubrovniku bio već prije dolaska u Sijenu, i premda je po svojoj prilici i ostao klerik i zadržao svoju opatiju za vrijeme dok je bio u Italiji (v. str. LXIV).

D. je dakle 12. VI. 1541 bio „scolaris“, t. j. đak sijenskoga univerziteta i toga dana postao „rector Sapientiae et vicerektor Universitatis studii senensis“. Kada je ušao u taj univerzitet, ne znamo, jer se nijesu sačuvali popisi sijenskih đaka iz toga vremena; najbliži je njegovu vremenu popis od g. 1533, ali D-ća tamo naravno nema. Treba pak razjasniti što je D. toga dana postao, treba naime znati da je i u Sijeni (kao gotovo u svim tal. univerzitetkim gradovima) uz univerzitet („Universitas studii“ ili obično samo „Studium“) bio i đачki konvikt „Domus sapientiae“ ili samo „Sapientia“, koji je osnovan g. 1393, ali je zbilja otvoren

¹⁾ „Die XII. Junij [1541] — Fuit ultimo loco in dicto consilio factum scrutinium(m) solemne de tribus infra se(rip)tis hon(orabilibus) uiris p(ro) faciendo et creando nouum rectorem domus sap(ientiae) et uicerectorem uniuersitat(is) studij. sen(ensio) p(ro) uno anno s(ecundu)m forma(m) legis de materia loquent(is) — quoru(m) nomina sunt ista v(idelicet) — D(omi)nus Martinus lopes portugalen(sis) v(triusque) J(uris) doctor et ad p(rae)se(n)s rector — D(omi)nus Marinus . . . raugeus. scolaris — D(omi)nus Jacobus Franc(isci) teutonicus — Et tandem ex p(rae)dictis obtinuit D(omi)nus Marinus raugeus p(ro) dict(o) rector(e) & uicerector(e) cum off(ici)o et s(ecundu)m forma(m) legis.“ (Concistoro, kn. 1048, l. 40.a). Odluku „Općega vijeća“ izdao je već Skok (u ljub. *Razpravama* V, 34—35), i ona se, uz par sitnih razlika, potpuno slaže s odlukom „Senata“, samo što je u ovoj drugoj kod trećega kandidata izostavljeno očevo ime; ali Skoku su se potkrale dvije pogreške što kvare smisao: nije „scaphinium“ već „scuptrjniu(m)“ (po sijenskom izgovoru mjesto „scriptinium“ „glasovanje“), a onda „... nouu(m) rectore(m) . . . et uicerectore(m)“ a ne „nomi(nare) . . . rectores . . . et uicerectores“.

tek g. 1404, i to u gotovo opustjeloj bolnici „Misericordia“ (s čega se katkada i zove „Domus misericordiae“); u početku je osnovan samo za 20 siromašnih đakâ iz Sijene i nene okolice, ali skoro zatim broj đakâ se povisio na 30, a počeli su se i primati inostranci, koji su zato morali nešto plaćati.¹⁾ Ti inostranci, koji su donosili i trošili svoj novac i u konviktu i u gradu, malo pomalo istisnuše iz konvikta siromašne domaće lude, tako da u prvoj polovici XVI. vijeka regbi da u nemu drugih nije ni bilo, bar od onih koji se po imenu spomiču ni jedan nije iz Sijene. Još je važnije to, da je to središte imućnih inostranskih đaka dobilo glavnu ulogu u sijenskom univerzitetkom životu, tako da je konvikt izbio na prvo mjesto pred univerzitet i iz noga se upravljalo ovim drugim. U starije vrijeme univerzitet je naprotiv imao svojega rektora, ali u prvoj polovici XVI. vijeka nije se, čini se, više birao zasebni rektor za univerzitet nego je redovno rektor konvikta, kao vicerektor univerziteta, nim upravljao, tako da se pod imenom „Studium“ počeo u prvome redu razumjeti konvikt kao glavni dio univerziteta. Zato u statutu konvikta od g. 1531,²⁾ u dodatku pod glavom „Del Rettore delo studio e sua elezzione“ kaže: „Se occorira trattarsi di fare il rector(e) dello studio, el quale si dice ancora uicerettore del' uniuersita . . . e quello . . . sarâ meritame(n)te Rettor(e) delo studio predetto, e uicerettore del' uniuersitâ“; pa tako razumijemo da se D. zove i „rector studii“ (v. str. LVII, napomenu 3), i možemo zato i slobodno uzeti da se on misli kada se spomiče, za vrijeme njegova rektorovaņa u konviktu, „rector studii“ bez njegova imena (v. str. LIX); naš je D. dakle 12. VI. 1541 izabran za rektora konvikta a time i za (vice)rektora univerziteta sijenskoga.

Još u XVI. vijeku naime, a do kada baš, ne umijem reći, u talijanskim su univerzitetima rektora birali daci, ali u D-ćevo doba izbor je bio prilično stegnut: po zaključku Općega vijeća o izboru D-ćeova prethodnika g. 1540 izlazi da su tada samo konviktualci izabrali tri đaka inostranca koje su oni za

¹⁾ Sve ove vijesti o sijenskom univerzitetu i konviktu, za koje se ne pozivljam na koji dokumenat sijenskoga arhiva, vadim iz djela „Zdekauer Lodovico, Lo Studio di Siena nel Rinascimento“ (Milano 1894), koje na žalost ide samo do kraja XV. vijeka.

²⁾ Pod signaturom „Studio 109“; glavni je dio, sa 19 glava, od 15. II. 1531 a za nim je dodatak od nekoliko glava bez broja, pisan drugom rukom otprilike u isto vrijeme; ima pak i nešto mlađi statut od 17. II. 1541 („Studio 110“), koji je dakle sastavljen ni puna 4 mjeseca prije D-ćeova izbora, a sadržava samo jedan dio onoga što ima u starijemu.

tu čast predložili Senatu, a Senat je opet prijedlog uputio Općemu vijeću koje je definitivno izabralo jednoga od ta tri kandidata.¹⁾ Po svoj prilici tako je izvršen i g. 1541 izbor D-ćev, jer i uz ňega su bili predloženi dva inostranca a prijedlog je došao pred Senat pa pred Opće vijeće, od kojih kandidata, kao što odgovara zahtjevu starijega statuta konvikta, jedan je bio rektor što je svršavao svoju godinu. Koji su uvjeti bili u D-ćevo doba da ko može postati rektor, nije poznato: stariji statut samo kaže da će đaci birati trojicu za koje misle da su sposobniji („quali giudicaranno essere piu jdonei“), ali za drugu polovicu XV. vijeka znamo da se je redovno tražilo da rektor bude neožen²⁾ klerik što uči kanonsko pravo a već je bar za jednu godinu posjećivao koji univerzitet, — da bude klerik zato da ne bi đaci klerici došli pod vlast kolege laika. Ako su se ti uvjeti tražili i u D-ćevo doba, onda bismo odatle mogli izvoditi da je bio klerik i neožen — što već znamo; da je bar već g. 1540/41 bio đak, vałada u Sijeni — što je sva prilika, i da je tamo učio kanonsko pravo, što je moguće, ali se ne može dokazati (v. str. LX). D. je dakle biran glasovima konviktualaca, pa je to baš donekle čudnovato, jer su konviktualci bez sumne redovno birali jednoga između sebe za to vidno i donekle uplivno mjesto, a D., kad je od ňih biran, nije bio ňihov drug u konviktu. Što je dakle dalo povoda da su se konviktualci na ňega obazreli? ňegova marljivost u učeću ili ňegova svetost u življeću? Neće biti ni jedno ni drugo, nego će prije biti da ga je iznijela ňegova vesela ćud a, kozna, možda i ňegova vještina u priređivaću đackih zabava, možda čak i teatralnih!

36. — Prva posljedica D-ćeva izbora bila je ta da je morao biti primljen u konvikt, jer po statutu rektor je morao dabome živjeti u konviktu, da može nadzirati konviktualce i uopće ćuvati red u kući, a naročito je morao predsjedati kod svakoga obroka. Dva dana poslije izbora, to jest 14. VI. 1541, D. je primljen u konvikt „na pola vremena uz plaćanje i ostale obaveze po statutu“.³⁾ Da je D. primljen „na pola vremena“ vałada znači da

¹⁾ „Anno D(omi)ni M.D.XXXX Indict(i)one XIII. & die XIX. Junij -- Deinde uole(n)tes . . . deuenire ad Electione(m) nouj Rectoris studij nec no(n) uice rectoris Vniuersitat(is) sen(ensis) . . . facto igitur solemnj scrutinio de tribus scolaribus forensibus porrectis III.mo consistorio p(er) scolares sapie(n)tinus p(ro) electione Rectoris predictj p(ro) uno anno p(roxi)me futuro p(er) plures uoces obtinuit & preualuit D(omi)n(u)s Martinus lupus portughesis“ („Consiglio Generale“, kń. 244, l. 132 b).

²⁾ Celibat za rimsku katoličku crkvu definitivno i obligatorno uveden je tek na tridentinskom koncilu u sredini XVI. vijeka.

³⁾ „It(em) ch(e) sia acceptato m(esser) marino rauego al p(re)sen(te) rectore della sapientia p(er) mezo tempo pagando secondo le forme delli stat(uti) et li altri

nije primljen na cijelo vrijeme za koje su se inače primali konviktualci, a koje je po statutu od g. 1531 trajalo 7 godina, po čemu bi se moglo reći da je D. zbiļa već krajem g. 1538 stupio u sijenski univerzitet (v. str. L), tako da je u junu g. 1541 već svršavao svoju treću godinu učenja, dakle bio otprilike na pola puta da dovrši učenje. I to primaće D-ća u konvikt, koje je bilo potrebna posljedica njegova izbora, kosilo se sa statutom od g. 1541 koji je u glavama XX i XXI određivao da u konviktu ne smije biti više od 40 đaka, a budući da ih je tada bilo više od toga broja, da se do kraja g. 1543 ne primaju novi. Po statutu pak od g. 1531 izlazi da se je redovno služba rektorova počinala 1.^{oga} jula, dakle svršavala 30.^{oga} juna; D-ću je ipak, kao znak njegove nove časti, već 23.^{ega} juna predan „crveni statut“ konvikta¹⁾ po kojemu se je imao ravnati, ali zato mu je tek 30.^{oga} jula doznačena (možda neka nova) soba i određeno da dobija dvostruku porciju kod svakog obroka, što je išlo na štetu dvojice njegovih sluga koji su zato dobivali smanjene porcije!²⁾

Preuzevši rektorat, D. je po XXII. glavi statuta od g. 1541 imao vlast da kažnava đake; ta je vlast odlukom uprave konvikta od 30. VII. 1541 dana i D-ću: da može prekoravati i kažnavati sve đake koji bi se ogriješili o statut i o dobri red u kući, to jest u konviktu, ali tako da se time ne dira u vlast uprave;³⁾ u njegovoj je vlasti bilo, kako ćemo vidjeti, i to da čak protjera pojedine konviktualce iz konvikta; naprotiv ne vidi se da li se je rektorova vlast protezala samo na konviktualce („*scolares sapientini*“ ili „*sapientiani*“) ili također i na ostale đake koji su živjeli izvan konvikta („*scolares universales*“). Nego D. je u konviktu, i u univerzitetu, imao uza se i druge neke vlasti koje treba ukratko spomenuti da se bolje razumije njegov rad za vrijeme

obligli co(n)ser(vando) da pagarsi in fin due mesi da oggi . . .“ („*Deliberazioni de' Savi dello Studio*“, kn. 4, l. 149.b).

¹⁾ „Die 23 Junij [1541] — It(em) ch(e) lo statuto del rectore rosso sia co(n)segnato a m(esser) marino al p(re)sente rectore a beneplacito p(er)o del lor magistrato“ (*ibid.*, l. 150.a).

²⁾ „Die 30 Julij 1541. — . . . It(em) ch(e) il mag(nifi)co cam(erleng)o habbi da dare al mag(nifi)co m(esser) marino rectore parte doppia in companatico e(t) parti migniole a due di sue seruidori come ebbe m(esser) lupu rectore passato. — It(em) ch(e) il mag(nifi)co priore gioua(n)bat(i)sta) e il mag(nifi)co cam(erleng)o insieme habbino autorita di far dare la camera . . . a m(esser) marino rectore . . .“ (*ibid.*, l. 150.b).

³⁾ „Die 30 Julij 1541. — It(em) che sia data autorita a m(esser) marino al p(re)sen(te) rectore quanto ha tutto il collegio de sau(j) di gastigare riprendere e(t) punire tutti li scolari che transgrediran(n)o alli stat(ut)i co(n)stituzioni e(t) deliberazioni et a boni eser(c)i zi della casa no(n) preiudicando p(er)o ne leuando alcuna autorita del collegio de sau(j).“ (*ibid.*, l. 150.a),

rektorovaña. Uz rektora je prije svega bio „il collegio dei savì dello Studio“, dakle kao „upraviteļi“, koji su, čini se, vršili vrhovni nadzor i nad konviktom i nad univerzitetom, tako da je rektor bio uprav kao njihov eksponent (v. str. LV, nap. 3); bilo ih je 6, a birali su se u decembru na godinu danâ. Cijelu administraciju vodio je pak administrator („camerarius“ ili „camerlengo“); on je po starome statutu morao biti građanin, ali se na jednom mjestu kaže da ga biraju s v i đaci na godinu danâ a na drugome da ga bira Opće vijeće na tri godine. Napokon su uz rektora bili i njegovi savjetnici: po starome statutu birali su i njih s v i đaci („dali scolari sapientiani e da tutti gl' altri scolari scritti nella matricola“), a bilo ih je devet: trojicu su birali konviktualeci a trojicu ostali đaci, a ktomu još svi zajedno tri građanina; s nima zajedno rektor je sudio đacima koji su nešto skrivili,¹⁾ a po Genealogiji Držićâ D. je imao „fra i suoi consiglieri il filosofo Fran(ces)co Picolhomeni“;²⁾ i po toj se sitnici vidi da je pisac te Genealogije bio vrlo dobro obaviješten, bez sumne od samoga D-ća.

Što je radio D. kao rektor? Regbi da je kuburio, kao što je i prije i poslije toga, a sigurno se svađao i s ostalim vlastima i s đacima. Već to što mu je dozvoljen rok od dva mjeseca za isplatu kad je primljen u konvikt (v. str. LIV, nap. 3), kao da pokazuje da naš D. tada nije imao uza se mnogo novaca. Ali i ta dva mjeseca prođoše a naš D. regbi ne plati ništa, ili ne plati sve što je imao platiti, pa zato upraviteļi („savì“) 27.^{oga} augusta odlučiše da D. mora do 8. septembra platiti sve što bi bio dužan, inače da mu administrator ne da njegovih obroka.³⁾ Među ostalim stvarima D. je bio još 14. XI. 1541 dužan da plati što je imao platiti svaki novi rektor za svoj izbor — valada kakav bolji objed ili večeru —, pa je zato Senat toga dana, saslušavši D-ća, upraviteļe i administratora, zaključio da D. mora to platiti do kraja mjeseca⁴⁾ — baš bi se moglo kazati „tant de bruit pour

1) „Die XIII.^a Nouembris [1541] — ... q(uod) d(i)c(t)us d(omi)nus rector [Marinus rangeus] habeat sua(m) auctoritatem in procedendo et puniendo scolares s(ecundu)m formam statutorum dicte domus sapientie et presertim in contemnendo cum consilio et consensu ac p(resentia) suor(um) consiliarioru(m) prout disponunt dicta statuta“ („Concistoro“, kn. 1051, l. 11.b).

2) Rodio se u Sijeni g. 1510 i tamo i umro g. 1603; neko je vrijeme bio profesor logike u rodnom gradu, a onda filozofije u Mačeratî, Peruđi i Padovi.

3) „Die 27. augusti [1541] — It(em) ch(e) si faci intender al rectore ch(e) p(er) tuto il di oto di setembre habbi da auer pagato in le mani del cam(erlengo) tutto quello ch(e) fosse debitore alla sapientia secondo la forma delli stat(ut)i li graui e(t) decreti al(ite)r hora p(er) allora si faci p(ro)cesso al cam(erlengo) e(t) non li dia le parti“ („Deliberationi de saui delo studio“, kn. 4, l. 154.^b—155.^a).

4) „Die XIII.^a Nouembris [1541] — Et auditis mag(nifico) D. Marino rangeo ... nec no(n) sapientib(us) uiris dicte domus sapientie et camerario ... Delibera-

une omelette“; inače bilo je po statutu od g. 1541 zabranjeno tražiti od novih konviktualaca da plaćaju starima užine.¹⁾ Važada je tom prilikom D., koji je uvijek bio gladan i žedan novaca, tražio da mu se podvostruče, kao obroci, i neki prihodi što je možda kao rektor imao, jer su uz tu odluku mudri sijenski senatori odmah dodali drugu, da mu se davaju u dvostrukoj mjeri samo obroci.²⁾ Drugog karaktera bile su naprotiv svađe i raspre što je D. imao s upraviteljima i administratorom konvikta s jedne strane a s nekim konviktualcima s druge: u prvome slučaju radilo se o kompetenciji tih raznih vlasti u konviktu, u drugome o protivleđu đakâ odredbama njihova rektora. Te su svađe i raspre izbile, čini se, skoro pošto je D. postao rektorom, a trajale su do kraja godine 1541 — docnije im nema traga, ili što se nijesu biležile u zapisnicima, ili što su se nekako odnosi sredili i prilike smirile. Ali iz početka D. se žestoko i često tužio na upravitelje i administratora kod Senata i čak kod policije, dok je 8.^{oga} oktobra došlo do dramatičnog „kraha“: došao pred Senat D., a s njim gotovo svi konviktualci, te iznio kako se je već često puta tužio „s raznih uzroka“ na upravitelje i na administratora i kod pret-hodnikâ sadašnjih senatora (koji su se međutim izmijenili) i kod policije („*officiales baliae*“); pa, kako ni sada nije odmah dobio odgovora, tako se razestio da je bacio „*vestis*“ (važada kabanicu) i rektorski pas („*becca*“ = pas od crne svile što se nosio preko ramena) te pobjegao. Tada se i đaci počеше tužiti na upravitelje i administratora, ali neki i na rektora, dok se i među sobom počеше grditi, na što je Senat zaprijetio teškim kaznama đacima koji bi prouzrokovali nemire u konviktu.³⁾ Kako se ta raspra tada svršila, ne zna

uerunt q(uod) d(i)ctus D. rector teneatur et debeat dar(e) et soluere pro elatione sue dignitatis ad d(i)c(t)um offitium rectoratus quicquid tenetur ex forma statut(orum) dicte domus sapientie“ („*Concistoro*“, kn. 1051, l. 11.^b).

¹⁾ „*Colationi no(n) si faccino: Considerato che no(n) fu mai p(er) legge ordinato ch(e) chi entra in sapientia facci o paghi le colationi a ueteranj*“ (Glava XXVI).

²⁾ „... et quantu(m) ad partes duas quas p(ro) eius iusta declarauerunt q(uod) no(n) habeat partes duas ni companaticorum.“ („*Concistoro*“, l. l.).

³⁾ „*Die Octaua Octobris [1541] — Quoniam D(omi)nus Marinus d(e) Rausio Rector Studij co(m)paruit in Consist(ori)o & conquestus fuit astantibus et(iam) fere omnibus scolaribus sapientianis, multifariam de Cam(erari)o et sapientibus Studij multis d(e) causis asserens se sup(er) huiusmo(d)i negocijs al(ia)s conquestu(m) esse cora(m) d(omi)n(is) p(re)decessoribus & cora(m) d(omi)n(is) off(iciali)bus balie & i(n)ter loquendum ira inflam(m)atus et succensus nullo i(n) p(re)se(n)tiar(um) resp(oi)so accepto exiit se veste et ut vulgo d(i)c(itu)r la becca et i(n) Consist(ori)o fuga(m) arripuit et Scolares qui i(n) Co(n)sist(ori)o adera(n)t ceperunt tumultuar(e) & et(iam) ipsi co(n)queri d(e) sapie(n)tiibus et d(e) Cam(erari)o & aliq(ui)s co(n)quer(i)t(u)r d(e) Rector(e) et ad inuicem iniuriosis uerbis i(n)surgere... Mandauerunt p(re)cipi omnibus scolarib(us) tam sapie(n)tiatis q(uam) uiuersalibus q(uod) nil aliud contra aliu(m) aut contra Cam(erariu)m innoent nec se offendant sub pena sapientianis priuationis domus et arbitrij (= druge kazne po uvidavnosti*

se, ali 9.^{oga} novembra opet se je D. pred Senatom prepirao s upraviteljima i administratorom o svojim pravima, pa je Senat zaključio da obje stranke iznesu svoja (dokumentirana) prava i statute, a dva njegova člana da to razvide te podnesu izvještaj.¹⁾ Ali toga izvještaja nema u aktima, a svakako raspra se nije izgledila, jer se je opet, baš na božić, u Senatu o tome vijećalo, pa je sutridan opet izabran kao uži odbor koji će saslušati upravitelje i administratora, te neke građane upućene u to pitanje, i odrediti što nađu da je pravo i korisno za konvikta, a te će odredbe vrijediti kao da su potekle od samoga Senata;²⁾ ni o toj drugoj istrazi nema u aktima više spomena.

37. — S druge strane D. je imao neprilika i s đacima; već smo vidjeli da su se 8.^{oga} oktobra 1541 neki đaci i na D-ća tužili, a 12.^{oga} novembra raspravljala se pred Senatom apelacija trojice đaka (jednoga Portugiza i dvojice Nijemaca) koje je, ne zna se zašto, D. bio protjerao iz konvikta. Senat odluči da se moraju ti đaci vratiti u konvikta, ali da se obje stranke ne smiju među sobom vrijeđati niti oružjem napadati, a sutridan da dođu pred Senat čuti njegovu odluku,³⁾ — koje u aktima nema. Ali ako je onu D-ćevu raspru s upraviteljima i s administratorom možda on najviše skrivio, što je važada presezao preko granica što su mu statutom određene (svakako je karakteristično da je on uvijek sam protiv svih ostalih), opet njegove neprilike s đacima idu možda više na račun đakâ, za koje se često u ovim spomenicima govori da su često uzrok neredima, protiv kojih se traži lijeka. Pa i posljednji put kada D. nastupa kao rektor radi se opet o nekom đaćkom neredu: 1. V. 1542 „D. Marinus rector studij senensis“

starješine), alijs aut(em) vniversalib(us) sub pena ut co(mun)iter d(i)c(itu)r d(j) quatro tratti di fune & del arbitrio“ („Concistoro“, kâ. 1050, l. 28.b—29.a).

1) „Die VIII Nouembris [1541] — Audito . . . D. Marino rageo super multis querelis per eum factis contra sapientes et camerarium dicte sapientie . . . Deliberauerunt citari dic(to)s magistratos pro prima et ambe partes portent secum iura sua et o(mn)ia statuta, et infra scripti audiant d(i)c(it)as partes et audeant earu(m) iura et referant . . .“ („Concistoro“, kâ. 1051, l. 8.a).

2) „Die XXVI decembris [1541] . . . super prouisionibus ordinandis circa autoritatem et iurisdictionem sapientum et d(omi)ni rectoris domus sapientie de qua no(n)nunq(uam) litigant inter se . . . fuit deliberatum . . . q(uod) . . . priores (i još neki magistrati) accersiri faciant sapientes et Camerarium domus sapientie in consistorio et ab eis circa predicta contenta in dicta proposita se informet, nec non a plurib(us) ciuib(us) de predictis notitiâ habentibus“ itd. („Concistoro“, kâ. 1051, l. 60.a).

3) „Die XIIa Nouembris [1541] — . . . auditis infra scriptis scolarib(us) domus sapientie se querelantib(us) per mag. D(omi)num Marinu(m) rageum . . . et se appellanti(b)us ad consistorium . . . ab sententijs latis contra eos per d(i)c(t)um d(omi)num rectorem . . . admiserunt d(i)c(t)am appellationem mandantes significari d(i)c(t)o d(omi)no rectori . . . nil innouet et permittat infra scriptos appellantes condemnatos star(e) in domo sapientie et habere partem in tinello p(ro)ut habebant ante condemnat(ionem) facta(m) . . .“ itd. (*ibidem*).

pozvan je u Senat da kaže koji je đak pred konviktom uvrijedio jednog činovnika, a na to D. imenuje đaka, ali izjavi da ga ne može predati pravdi, jer ga je nestalo iz konvikta; na što mu Senat zapovjedi da ga ne prima više u konvikt, a ako ga uzmogne uhvatiti, da ga preda vlasti.¹⁾

Nego D. kao rektor nije imao samo posla s tim rasprama, svađama i neredima, od kojih je sigurno samo jedan dio zabilježen u zapisnicima Senatovim, — on je u svečanim prigodama i zastupao sijenski univerzitet: početkom septembra g. 1541 imao je proći kroz Firencu papa Pavao III, koji je išao u Luku, da se tamo sastane s carom Karlom V, pa je Senat 2.^{oga} septembra zaključio da ga među ostalim dostojanstvenicima ima pozdraviti i „rector studii“;²⁾ a kad je 27. XI. 1541 došao u Firencu „D(omi)nus Nicolaus Pernot Fianorius D(omi)nus de Grande Vel a Cesarea M(aiestat)e uice Imperator in Italia constitutus“, opet je bio „rector studii“ među onima što su ga u ime grada dočekali i pozdravili;³⁾ prema onome što je prije kazano (v. str. LIII) nema nikakve sumnje da je taj „rector studii“ bio naš D.

O njegovu privatnom životu u Sijeni imamo samo jednu vijest, ali ta je najinteresantnija iz vremena njegovu tamošnjega boravka: 10. II. 1542 sijenski policijski ured sudio je nekim građanima i građankama zato što su neki od njih predstavljali a drugi gledali, u privatnoj kući, neku zabranenu komediju; među gledaocima bio je i „M(esser) Marino Raugo rector(e) di sapientia“, pa, dok su ostali gledaoci, sijenski građani, bili prognani iz grada na 4 mjeseca, D. je — bez sumnje iz obzira na njegovu čast — bio samo pozvan pred policijsku vlast i ukoren.⁴⁾ Za nas je ta vijest važna, jer se odatle vidi — čemu smo se inače mogli nadati — da se je D. već u Sijeni interesovao za dramu i teatar, pa je bez sumnje odanle i donio pobudâ, a lako moguće i uzorâ, za svoj dramatičarski rad u domovini.

Nego dramatičkom umjetnosti D. se je u Sijeni bavio ex privata diligentia, a došao je tamo na više nauke, pa treba pitati čime se je baš u Sijeni „oficijalno“ bavio. Genealogija Držićâ kaže uopće da se je bavio učenem literature („atese alli studij delle

¹⁾ „Concistoro“, kn. 1054, l. 3.b.

²⁾ „Concistoro“, kn. 1050, l. 3.b.

³⁾ „Concistoro“, kn. 1051, l. 20.b.

⁴⁾ „Balia“, kn. 99, l. 39.a—40.b. — Ovu je raspravu izdao Skok (u ljub. *Razpravama* V, 39—41) naznačivši kao datum samo „Die X. Februarij“; ona je među odlukama g. 1541, ali treba znati da se je u Sijeni (kao u Firenci i uopće u Toskani) godina brojila „ab incarnatione“, dakle od 25. marta, pa zato 10. II. 1541 po tome računu odgovara 10. II. 1542 po običnom brojeću.

letere“), a Crijević da je učio filozofiju; Genealogiji se može vjerovati, ali ona ne kaže da se je literaturom bavio baš u Sijeni, a Crijević teško da je imao kakav dokaz za svoju tvrdnju. Prema tome što je D. bio već prije dolaska u Sijenu klerik i opat, i što je poslije povratka u domovinu, iako ne odmah, postao svećenikom (v. str. LXIII, nap. 2), trebalo bi reći da je on u Sijeni učio kanonsko pravo, tim više što je možda i u njegovo doba vladalo pravilo da rektor konvikta i univerziteta bude neoženjen klerik, ali sigurno nije ni jedno ni drugo. Siguran bi nam dokaz dali samo popisi đakâ sijenskoga univerziteta, odakle bismo i vidjeli u kojemu je fakultetu D. bio upisan, ali se oni za vrijeme D-ćeva boravka na žalost nijesu sačuvali.¹⁾ Jedino je sigurno da D. nije u Sijeni završio više nauke postigavši, kako što se je za to tražilo, titulu doktora, jer nega nema u popisu sijenskih doktora, koji se čuva u tamošnjemu arcibiskupskom arhivu. Osim učenja u univerzitetu ja bih rekao da se je D. u Italiji bavio i muzikom; Genealogija Držićâ naime kaže da je bio „izvrstan muzičar i da je svirao u svakojake instrumente“, pa je sva prilika da je on tu vještinu stekao u Italiji; zato mislim da se one njegove riječi „priko mora tamo ki učić sviriti“ mogu slobodno uzeti i u pravome smislu, a ne, kako ih je već Crijević uzeo i kako se i inače obično uzimlju, kao dokaz da je bio na višim naukama u Italiji, — premda, to je istina, ono što slijedi za tim riječima jasno kaže da se one dalje uzimlju s obzirom na poeziju (v. str. 27). Fakt je naime da muzika i u D-ćevim dramama igra dosta veliku ulogu, pa može biti da je on i komponovao što se je pri tome pjevalo i sviralo (v. § 59).

Bivši izabran rektorom u junu g. 1541 D. je svoj jednogodišnji rektorat svršio u junu g. 1542, pa je zato sijenski Senat 25. oga juna te godine zaključio da se istoga dana, ako bi se Opée vijeće sastalo, raspravlja o izvještaju upravitelâ univerziteta da je „Marin Držić Dubrovčanin“ završio svoj rektorat,²⁾ to jest, drugim riječima, da se imenuje nov rektor. I bez sumne je nov rektor bio i izabran, ali za čudo u zapisnicima Senatovim (koji su za g. 1542 jedini sačuvani) nije zabilježen, s čega i popis rektorâ

¹⁾ Popis najbliži vremenu D-ćeva boravka iz godine je 1553; po njemu vidimo da su u Sijeni te godine, a sigurno i u D-ćevo doba, bila tri fakulteta: kanonskog prava (sa 23 đaka), civilnog prava (sa 96 đaka) i „vještinâ i medicine“ („artes et medicina“, sa 68 đaka), a osim toga, kao pripravnici tečaj za univerzitet, „humanitas“ (sa 59 đaka). („Studio“, kû. 17, l. 89.a i d.).

²⁾ „De XXV Junij [1542] — Deliberauerunt q(uod) hodie casu quo consiliu(m) congregaret(ur) in eo proponatur sup(er) infras(cript)is prepositis u(idelicet) — Sup(er) Recordio Sapientu(m) Studij & de tempore in(d)e finito Rectoratus D(omi)ni Marinj Drusianj Raugei . . .“ („Concistoro“, kû. 1054, l. 40.b).

sijenskoga univerziteta, koji je na temelju arhivskih podataka sastavljen g. 1725, navodi da je 19. VI. 1540 izabran D-čev pret-hodnik „M(esser) Martino Lupi Portoghese“ a 12. VI. 1541 „M(esser) Mariano [sic] Raugeri“, ali poslije néga ima tek rektore od g. 1566 daļe.¹⁾ Svršivši svoj rektorat, D. je vladala još neko vrijeme ostao u konviktu, ali ne znamo o tome ništa; ne pomaže nam pak u tome pogledu ni kniĝa u kojoj je uprava konvikta od g. 1478 do 1547 biležila koji je namještaj i koje rubļe primao svaki novi konviktualac, te on svojim potpisom to potvrđivao, a katkada sam pisao i cijelu odnosnu priznanicu; premda naime ta kniĝa obuhvaća i sve godine kroz koje je D. mogao biti u konviktu, nema ni jedne bileške o nému, nekmoli négov potpis ili mali autograf.²⁾ Mogli bismo znati dokada je D. bio u konviktu kad bi on bio postao doktorom, jer po XVI. glavi Statuta od g. 1531 konviktualac je smio ostati u zavodu najviše mjesec dana poslije doktorata, ali D. nije postao doktorom (v. str. LX).

Kao što ne znamo dokle je D. bio u konviktu, tako ne znamo ni dokada je uopće bio u Sijeni. Sigurno ga nalazimo opet u Dubrovniku tek u decembru g. 1545, pa ako se uzme u obzir da je on, po Genealogiji Držića, „učio mnogo godina u Sijeni“, a on tamo nije mogao doći prije kraja g. 1538 (v. str. L), to bi trebalo reći da se je on malo prije kraja decembra g. 1545 vratio u domovinu. Nego ima jedan notarski akt koji je sastavljen u Jakinu 4. I. 1543 kojim D. priznaje da je dužan, zajedno s Alvizom Sarakovićem, jednomu Firentincu, nastanenom u Jakinu, 100 zlatnih jakinskih dukata (v. str. LXIV, nap. 2), a onda je D. toga dana bio sigurno u Jakinu, jer se inače taj akt ne bi tamo sastavļao. Po svoj prilici dakle on je u to doba pošao iz Sijene, da se vrati u Dubrovnik, ali mu na putu nestalo novaca, te se morao u Jakinu zadužiti, a Saraković, koji je vladala tada tamo boravio, jamčio za propaloga studenta-opata. Ako je to tačno, onda je D. u Sijeni, i uopće u Italiji, svega zajedno proboravio najviše 4 godine (od kraja g. 1538 do kraja g. 1542), dakle svakako mañe negoli „mnogo godina“ u samoj Sijeni.

38. — Najkasnije u decembru g. 1545 D. je opet u Dubrovniku; Jireček je naime u tajnim aktima Maloga vijeća našao protokol kako su dva člana toga vijeća preslušavali 9. I. 1547

¹⁾ „Catalogo de Rettori della Casa della Misericordia e Serie de Rettori dello Studio, e de Rettori, e Camarlenghi di detto Luogo per il Governo dell' Università della Sapienza . . . fin a quest' anno 1725.“

²⁾ Kniĝa se čuva u sijenskoj Općinskoj biblioteci pod signaturom A. 11. 12.

D-ća, pa je Jireček po tome protokolu potanko ispričao¹⁾ kako je do toga došlo da je D. g. 1545 putovao u Beč a g. 1546 u Carigrad. U decembru g. 1545 stiže u Dubrovnik austrijski grof Kristof Rogendorf koji, posvativši se s tadašnjim kraljem a potoćnim carom Ferdinandom I., bio se uputio tobože u Svetu Zemlju, a uistinu u Carigrad, s namjerom da uđe u tursku službu protiv Ferdinanda. To potanko pričaju i anonimni Anali,²⁾ samo što je kod njih ime *Rogendorf* iskrivljeno u *Gandolfi*, a i ništa ne spominju da je D. s njim išao; to doznajemo tek iz prije spomenutoga protokola. Oko sredine decembra g. 1545 Rogendorf stiže morem u Dubrovnik, a kako se je znalo da je on vrlo ugledna i moćna ličnost u bečkom dvoru, dubrov. vlada odredi dva vlastelina da ga prate (a biće i pomalo na njega paze); jednog dana poslije ručka ta dva vlastelina pozvaše D-ća, da pozabavi i razveseli grofa („per dare qualche spasso al ditto conte“). Čini se da se je D. grofu jako dopao, te D. uđe u njegovu službu kao sobar³⁾ („per cameriero“ izjavlja sam D.), od puste žeļe „da pozna svijet“. Nego grof ne nastavi put u Carigrad, jer mu stigoše vijesti da je izglašena njegova raspra s bečkim dvorom, te se vrati u Beč a D. ode s njim; baš na božić g. 1545 krenuše morem preko Seña i Gradiške. U Beču D. osta samo 3 mjeseca (dakle otprilike od sredine januara do sredine aprila g. 1546), jer skoro uvidi „da nije sposoban za svoju službu“. Je li baš to protjeralo D-ća iz Beča, ko bi znao! ali bi lako moglo biti da mu je bilo teško u tuđem svijetu; nego D. toga nije kazao, premda bi dubrov. vlastelima što su ga ispitivali bilo još milije čuti ovaj drugi razlog. Preko Celovca i Mletaka D. se vrati dakle u Dubrovnik, vaļada u drugoj polovici maja g. 1546. Ali otprilike poslije 3 mjeseca eto Rogendorfa opet u Dubrovnik; opet se posvadio s bečkim dvorom, i ovaj put zbilja izvršio namjeru da pođe u „Svetu Zemlju“, to jest u Carigrad. Stigavši u Gruž krajem augusta g. 1546, zadržā se tu nekoliko dana, te opet poslaše po D-ća, a ovaj opet stupi u grofovnu službu, ali ovaj put kao dragoman (tumač), a kao takav grofu je mogao biti od koristi svojim poznavanjem srphrv. jezika nu kopnenom putu preko Balkana a poznavanjem talijanskoga jezika u Carigradu. Poslije nekoliko dana grof sa svojom pratćnom ode preko Carine (na hercegovačkoj

¹⁾ U Jagićevu *Archiv*-u XXI, 483—493.

²⁾ *Monum. Slav. Merid.* XIV, 110—114.

³⁾ Ali D. sigurno nije grofu služio kao prost sobar (on opat!), premda mu nagrada nije bila, ni po tadašnjim pojmovima, vrlo znatna: 2 dukata na mjesec, 2 odijela na godinu i „obićni darovi“, dabome uz stan i hranu.

granici) i Novoga Pazara u Carigrad, kamo stigoše 27. IX. 1546. Nego i tu D. nije dugo izdržao: tamo se je svađao sa sinom dubrov. vlastelina Miha Bučinčića (tal. Bucignolo), koji je bio prognan iz Dubrovnika; toga je mladića Rogendorf bio poveo sa sobom, i zbog néga je imao neprilikâ s dubrov. vladom, pa je u Carigradu mladi Bučinčić grdio pred D-ćem dubrov. vladu. Na čast našega pjesnika možemo vjerovati da je ovaj put to bio pravi uzrok s koga je ostavio grofa, tim više što je D. razumio da bi mogao kod kuće imati neprilikâ zbog toga što je zajedno sa sinom dubrov. prognanika. On dakle istupi iz grofove službe i vrati se, po svoj prilici istim putom, u Dubrovnik, bez sumne samo par danâ prije 9. I. 1547, kad je bio preslušan, jer se je dubrov. vlada sigurno požurila da čuje što je s Bučinčićem i u kojemu je odnosu D. bio s nim. I tako, zahvaljujući grofu Rogendorfu, D. je bio prvi dubrov. kniževnik što je stigao i u Beč i u Carigrad, a i jedan od prvih Dubrovčana što su uopće vidjeli Beč, ali na njegov kniževni rad to njegovo putovanje nije imalo nikakva uticaja.

Poslije avantire s grofom Rogendorfom imamo o D-ću još samo nekoliko vijestî, koje se sve tiču u prvome redu — njegovih dugova! vidi se po nimâ da je i u zrelijim godinama jednako „kuburio“ kao ono kad se spremao da ide u Italiju. Možda se je zadužio i zato da se povrati u Dubrovnik (v. str. LXIV, nap. 2), a svakako, poslije g. 1545/46, najprije nam se javlja u zadužnici od 30. VIII. 1548, na temelju koje vjerovnik Ćivo Marina Gundulića najprije je od arcibiskupske kurije dobio 21. X. 1552 presudu da može kad god hoće tražiti od D-ća da mu plati dug, što ga je D. priznavao, od 91 zlatnoga dukata, ili da se naplati od njegova imanja, pa je zatim tražio 13. VIII. 1561 da se ta presuda, u kojoj se citira i cijela zadužnica, unese u kancelarijske knjige.¹⁾ Vidi se

¹⁾ „Die XIII. augusti 1561. Mandato D(omini) C(omitibus) et ad instantiam s. Joannis de Gondola“ registrira se ovaj dokumenat: „Die XXI. di ottobre M.D.LII. — Coram r.do d. Joanne de Restis canonico et vicario gnali R.mi D. Joannis Angeli de Medicis S. R. C. Cardinalis et Archiepi Racusini; comparuit s. Joannes de Gondola tanquam creditor R.di pbrî Marini de Darsa, et presentans unum publicum instrumentum . . . tenoris sequentis, videlicet: In X' nomine amen, anno ab eius salutifera nativitate Millesimo quingmo quadragesimo octavo, indictione sexta, die vero trigma augusti, Racusij coram testibus infrascriptis: Ego Marinus Mar. de Dersa, clericus Racusin' confiteor quod supra me et omnia bona mea obligo me dare et solvere s. Joanni Mar. de Gondola, absentî, et s. Simoni Mat. de Benessa, eius procuratori presentî et pro eo stipulantî, duc. auri nonaginta unum cum dimidio ad voluntatem creditoris sub pena X pro c. . .“ a da se tome D. ne može nikako protiviti. Na temelju te zadužnice arcibiskupov je vikar izdao presudu, a sa strane je pribilježeno da „Petar co(mun)is Riverius“ istoga dana (13. VIII. 1561) izjavlja da je I. Gundulića „posuissio . . . in tenutam et possessionem“ D-ćeva dijela od majčine baštine. (*Diversa Cancell.*, kn. 147 [g. 1561], l. 56.b). — Ispisao prof. J. Tadić.

po tome da je D. bio spor dužnik, jer poslije 13 godina nije još isplatio duga, pa mu je vjerovnik uzeo, da se naplati, dio od majčine baštine. Iduće g. 1549 opet nam se javlja, i to kao dvostruki dužnik: 18. V. 1549 najprije ustupi „kao rektor ili opat sv. Domina“, za novac što mu je pozajmio Niko Iva Mažibradića (bez sumnje to je onaj isti Niko Mažibrudić što mu se je g. 1538 uhvatio jamac za potporu danu mu od vlade; v. str. II), za 5 godina cijeli prihod te crkve i od vinogradâ na Koločepu i od kuća u gradu.¹⁾ Iz toga akta nadalje saznajemo da je D. još uvijek bio „rektor ili opat“, da je dakle zadržao tu službu sigurno i dok je bio u Italiji, i da je poslije 30. VIII. 1548, kada je bio još tek „clericus“, a prije 18. V. 1549 postao „diaconus“. Istoga dana (18. V. 1549) uredio se onaj jakinski dug iz g. 1543: D., koji je onomu Jakiñaninu bio dužan 100 jakinskih zlatnih dukata „in solidum“ s Alvizom Sarakovićem, budući da nije imao gotova novca, obvezuje se pravnomu zastupniku vjerovnikovu da će isplatiti dug u 5 godišnjih obroka, uvijek o božiću, a opet za D-ća jamči Niko Iva Mažibradića;²⁾ iako se je dakle D. podigao činom, nije mu se podigao kredit! A nije bilo bolje s D-ćevim gospodarstvom kada ga godine 1552 opet nalazimo u spomenicima već kao svećenika: svojim testamentom od 21. aprila te godine ñegova mati ostavi sinu Vlahu (koji se po svemu vidi da je bio najsolidniji između braće) $\frac{3}{4}$ svojega miraza i svoj posjed na Koločepu a Dum Marinu $\frac{1}{4}$ miraza i sve ostalo svoje imanje — ostaloj dvojici sinova Vici i Ivu (onim propalim trgovcima) i udatim kćerima svoj blagoslov; Dum Marin svoj dio nije smio ni „darovati ni prodati ni otuđiti“, nego ga poslije ñegove smrti ima dobiti brat Vlaho i ñegova djeca.³⁾ Ali jedva mu je mati sklopila oči, a naš D. 20. V. 1552 založi sve svoje imanje bratu Vlahu za dug od 250

¹⁾ „D. Marinus de Derzza diaconus et rector seu abbas ecclesie S. Domini sponte et omni meliori modo cessit et renunciavit Nicolao Johan. Mazibradich presenti et stipulanti, omnes et singulas intratas dicte ecclesie tam vinorum possessionum Calamate, tam afflictuum domorum Rhagusij per annos quinque proxime futuros . . .“ (*Diversa Cancell.*, kn. 134 [g. 1549—1550], l. 70.^b). — Ispisao prof. J. Tadić.

²⁾ „Cum sit quod D. Marinus de Derzza diaconus Rhagusinus una cum s. Aloisio de Saracha in solidum sit obligatus D. Hiero Gerino (?) florentino Anchona commoranti in ducatis centum monete anchonitane ad carlenos quatuordecim pro quolibet ducato, prout apparere dixit per unum publicum instrumentum celebratum Anchone 1543. die IIII mensis Januarij manu s. Hieronimi Justiniani publici notarij Anchonitani. Hinc enim (?) quod pro accomodando dictum D. Marinum, quod pro nunc pecunias paratas non habet unde solvat, D. Laurentius Miniatus florentinus, procurator dicti D. Hieronimi [pristaje na uglavlene modalnosti isplaćivanja], pro observantia autem permissorum (?) [premissorum?] Nicolaus Jo. Maxibradich ibidem presens pro dicto D. Marino se plagium et principalem in solidum constituit super se et omnibus suis bonis . . .“ (*ibidem*). — Ispisao isti.

³⁾ Jagićev *Archiv* XXI, 493.

je D-ća potaklo da se obrati baš na toskanskoga vojvodu, koji se nije nikako mogao smatrati zastupnikom demokratskoga principa, i kojim je putom do néga došao; inače négov sadržaj, sudeći po onome što sam D. kaže u početku drugoga (1),¹⁾ bio je samo „opis grada Dubrovnika i négove vlade uopće“, a sada će mu (u drugome pismu) „potaće govoriti o vladi toga grada, zato da zna što ima u nój dobra a što zla.“ Poslije ovoga prvoga pisma, za koje ne možemo znati kada ga je D. pisao, poslao je D. 2.^{oga} jula Kozmu I. opširno drugo pismo, što je uprav pravi memorandum, u kojemu iznosi razloge s kojih treba mijeñati vladu u Dubrovniku, i pokazuje na koji bi se naćin ta promjena imala izvesti. Treće, mnogo kraće pismo pisano je sutradan poslije drugoga, ali ja bih rekao da je predano zajedno s nim, jer se u nemu kaže: „kako sam kazao u ovome drugome mojemu dugom pismu“ (2, 3), a to treće pismo doista je samo kao dopuna drugoga. Ne dobijajući nikakva odgovora ni na ono prvo ni na ova druga dva pisma, D. se 23.^{ega} jula obrati kratkim pismom na Kozmova sina Franćeska (kojemu je otac još g. 1564 zbog bolesti ustupio fakićnu vladarsku vlast), moleći ga da preporući stvar ocu. Kad ni to pismo nije ništa pomoglo, te je D. preko mjesec dana zaludu čekao ma kakav odgovor, on se posleđnim pismom od 28. augusta opet obrati Franćesku uviđajući da za sada ne može biti ništa, te se preporuča nemu i ocu i javla da se vraća u Dubrovnik.

Što je potaklo veseloga Dum Marina da uskoći na politićko poľe? Je li to bila négova lićna stvar ili izraz nekog nezadovoljstva meću bogatijim i obrazovanijim dubrovaćkim pućanima? Da je meću nim moglo biti, a sigurno i bilo u svako doba, pa i u D-ćevo, ľuđi koji su teško podnosili da u Dubrovniku samo vlastela zapovijedaju i imaju svakojaka prava (a i prihode!) kojih ostali državľani nisu imali, — to se može lako vjerovati; ali je opet s druge strane sasvim sigurno da u Dubrovniku nije nikada, pa ni u posleđne néno vrijeme, bilo pokušajć od strane pućana da silom sebi izvojšte ravnopravnost s vlastelom; nije se čak nigda u javnosti ni podigao teoretićarski glas koji bi to tražio, a ako se je privatno o takoj promjeni ustava govorilo, sigurno se je dobro pazilo da taj glas ne dopre do ušĩ vlastele, jer se je dobro znalo da se oni u takom pitaću ne šale. Svakako u D-ćevo doba nema traga od takvog pokreta — nema ga ni u dubrov.

¹⁾ Samo jedan broj u zagrada ma upućuje na odnosni odsjek u drugom (prvom saćuvanom) pismu, a gdje su tako dva broja u zagrada ma, prvi kaže redni broj saćuvanog pisma, a drugi kaže odsjek u pismu.

Analima, koji obuhvaćaju i to doba, a niti u odlukama Velikoga vijeća i Senata (Vijeća umoljenih) iz istoga vremena. A što Jireček navodi¹⁾ da je g. 1513 jedan Dominikanac na vrata od crkve pribio natpis „s buntovnim i opasnim riječima“, to se ne zna što je taj jedan fratar htio i protiv koga su bile upravljene njegove riječi; prije bi moglo biti da su imali karakter buñeña protiv vlastele pamfleti koji su g. 1521 bili noću pribijeni na više mjesta a u kojima se kaže „da su neka vlastela urotnici i da su sklopili opasne dogovore što ruše mir u državi“, ali i to je osuđivanje neke vlastele a nije traženje pravâ za pučane.

Vrlo je lako moguće da je D. ipak imao jednomišlenikâ, ali je sasvim drugo pitanje je li bilo uza ñ ljudi koji su znali i odobrivali njegov plan i bili spremni da mu pomažu. On doista više puta govori „mi“ a ne „ja“, o „našim želama“ i o „našim mukama“, traži od Kozmova sina da se zauzme za ñega „i cijeli njegov narod“ (br. 3), izrijeekom pak kaže da će staviti u akciju svoje „sleđbenike“ (22). Nego to mogu sve biti i prazne riječi, kao što su sigurno prazne riječi kojima je on više tosk. vojvodu negoli sebe varao tvrdeći da su i $\frac{2}{3}$ same vlastele nezadovoljni sa sadašnjom dubrov. vladom, te bi naročito sva mladež pristala uz promjenu vlade (7). Zato ja mislim da će prije svega biti da je D. sam začeo tu misao i sam je htio i provesti s pomoću Kozma I., nadajući se da će pak naći dovoljno pristalica kad on jednom sa Kozmovim ljudima provede tu promjenu. Svakako, ili D. imao ili ne imao za sobom i uza se drugih ljudi, on je trebao da vodi cijelu stvar: on je imao raspolagati Kozmovim ljudima i dati im oružje (18), on je imao da k ñima privede svoje „sleđbenike“, selake i strance (22). Kao što je po svoj prilici sam D. bio začetnik misli, tako je trebao da bude i vođa cijeloga pokreta, pa je stoga razumljivo da on ni u jednome pismu ne kaže da je svećenik, niti se kao takav potpisuje, — on nije „D(on) Marino Darsa“ već samo „Marino Darsa“, — sigurno je mislio da se ne dolikuje svećeniku da igra glavnu ulogu kod ovakoga preduzeća; inače on i u Sijeni kao đak nije pokazivao da je klerik i opat (v. str. LII).

Kako je pak D. došao do te misli da hoće razbiti dubrov. aristokratski režim? Kod kuće nije mogao gledati taku borbu demokratskoga principa protiv aristokratskoga, jer je u Dubrovniku nije bilo; ali zato u Italiji je mogao o ñoj mnogo čuti pri-

¹⁾ Jagićev *Archiv* XXI, 418.

povijedati, naročito u Sijeni, i od ljudi koji su u takim borbama učestvovali, iako baš za njegova tamošnjega boravka Sijenu je u miru držala španjolska vojska Karla V. Začevši tu misao D. dođe u Firencu svršetkom aprila ili početkom maja g. 1566; taj datum proizlazi odatle što u posljednjemu pismu od 28. augusta spominje „ova 4 mjeseca što sam ovdje“ (4, 2); dabome on je u Dubrovniku morao kazati nekakav uzrok s kojega ide tamo, jer se je bojao da bi inače poduži boravak u tuđini mogao kod kuće pobuditi kakve sumnje, i zato je rekao da ide — „za zabavu“ (2, 6), a to je ponovio i dvojici dubrov. vlastele s kojima se je tamo sastao (4, 2), pa to je razlog koji je za D-ća bio vrlo dobar. Kad je izašao pred Kozma I. sa svojim planom, ne znamo, kad nije sačuvano ono prvo pismo, ali ja bih rekao da nije mnogo prije drugoga pisma od 2. jula, jer bi D. to već nekako iskazao da ga je već duže vrijeme predao i da čeka ma kakav glas o ņemu. Biće dakle da je D. prva dva mjeseca tražio naćin kako bi pred vojvodu iznio svoj plan; možda mu je kod toga pomogao Kozmov sekretar Vinta, za kojega on familijarno kaže da mu Kozmō može odgovoriti „per mezzo del Vinta“ (22), iako je to mogao biti redovni birokratski put; može biti da mu je taj isti sekretar isposlovao da glavom izade pred Kozma, ako se imaju uzeti u pravom smislu rijeći D-ćeve „sendo comparso denanzi all' Illmo et Eccell^{mo} Sig^r Duca“ (br. 3).

D. je svoj plan iznio u glavnome svojim drugim pismom (br. 1), što ga je donekle upotpunio i potkrijepio svojim trećim (br. 2). On je dakle htio prije svega uvjeriti Kozma I. da je ova promjena potrebna, pa se samo sobom razumije da je on nastojao da prikaže vlastelu što upravljaju gradom kao prave lude i nakaze, kao što ih i zove („mostri“ 4 i 12). On pokazuje kakvi su to ljudi i potkrijepljuje primjerima: sramotno su škrti (2—3); upropašćuju zbog svoje sebićne i lude lakomosti dubrov. mornaricu — taj izvor dubrov. bogatstva i znamenitosti (4); velike su kukavice (6); u krivićnim stvarima nepravo i okrutno sude (8—11); miješaju se u crkvene poslove (12); ludo troše za nevaljale gradske utvrde (13); neobjektivno presuđuju u civilnim parnicama (14), i silovito postupaju sa strancima, uzevši kao primjer, dabome ne bez računa, jednog trgovca baš iz Firence (15). Slika je dakle vrlo crna, ali dabome ne može se očekivati da D. u ovome sasvim tajnome spisu piše o dubrov. vlasteli kao što je o ņima govorio u posvetama i prolozima svojih drama što su se u Dubrovniku javno predstavljale. Ali opet mislim da se ne kaže o dubrov. vla-

steli previše ako se reče da je dubrov. uprava bila uvijek, a naročito i u D-ćevo doba, mnogo čovječnija, a i pametnija, negoli u mnogim drugim državama i državicama prosvijetlene i kulturne zapadne Evrope. Pa i neki pojedini prigovori D-ćevi nisu opravdani: da bi dubrov. vlastela svjesno išla za tim da upropašćuju mornaricu (4), to apsolutno nije istina; naprotiv, oni su se za nju jako brinuli, jer su i sami imali od nje velike koristi, pa tako i u D-ćevo doba zakonom od 14. decembra 1535 obećavani su zajmovi građanima koji hoće da grade brodove. I tvrdia da su ludo trošili za gradske utvrde (13) ne stoji: po dubrov. Analima znamo¹⁾ da je g. 1538 inženjer Ferramolino vrlo lijepo utvrdio Dubrovnik, naročito podigavši jaku kulu *M'nčetu*. Zato ja ne znam može li se slijepo vjerovati i ostalim prigovorima i primjerima iznesenim od D-ća. On ne spominje između vlastele nikoga po imenu, ali upada u oči da par puta kaže da ih je uprav samo nekoliko koji baš upravljaju gradom — njih 15 (12 i 2, 3) ili 20 (4), ciljajući tim brojem po svoj prilici na uglednije članove Senata koji je zbiła u prvome redu imao u rukama svu vlast.

U tu svoju optužnicu D. umeće i svoje mišljenje u čemu bi trebala da se sastoji promjena vlade. Dubrovnik bi trebao da dođe pod vrhovnu vlast i vojnu upravu Kozma I, koji bi ga mogao sačuvati da mu se, zbog nevaljalstva i slaboće njegove vlade, ne dogodi što se je dogodilo otoku Hiosu što su ga Turci baš te godine 1566 osvojili od Genoveza (4—5). U samome gradu pak trebalo bi promijeniti ustav tako da u „Vijeću“ — a ne kaže u kojemu, ali biće u zakonodavnom Velikom vijeću — bude pola vlastele a pola pučana; ali bi trebalo „otvoriti jedna vrata u Vijeće“ i strancima, jer bi se onda stjecali u Dubrovnik mnogi bogati ljudi iz Dalmacije, Albanije i Grčke koji „ne mogu podnositi lakomost mletačku i silovitost tursku“ (7).

Pošto je iskazaó kakvu promjenu hoće i zašto je hoće, D. u drugom dijelu razlaže kako bi se imala ta promjena izvesti. Prije svega treba da Kozmo I pribavi papinsku ekskomunikaciju dubrov. vlade zbog nenog (u 12 spomenutih) miješanja u crkvene poslove, pa bila ona podmetnuta ili autentična („o finta o vera“), jer bi ona jako djelovala, naročito na prosti narod koji je vrlo pobožan (17). Zatim bi trebalo da vojvoda pošalje u Dubrovnik 50 svojih vojnika, 2 kapetana i 1 pukovnika, i to vojnike preko Mletaka u nekoliko putâ, svaki put po petoricu, a pojedince ona 3 oficira,

¹⁾ *Mon. Slav. merid.* XIV, 291, a v. i V. Adamovića, *O бедемима града Дубровника* (Dubrovnik 1921), 43 i d.

ali opet tako da niko od njih ne zna ni zašto ga šalu u Dubrovnik ni za ostale koji tamo idu; vojnici da dođu siromaški obučeni, kao da traže zarade, a da su oružani najviše mačem, ali među njima da bude svakako i jedan vješt kovač „koji umije obijati brave i otvarati vrata“; zašto su došli u Dubrovnik, to će im, kad ustreba, kazati sam D. i on će im dati puške i oružje (što je vladara računao da će ih uzeti iz dubrov. arsenala s pomoću onoga vojnika kovača) (18). Osim toga vojvoda bi imao dobiti iz Rima pouzdanog čovjeka koji bi u ime pape i cijeloga kardinalskog zbora u Dubrovniku raspravljao s vladom o raspru koja je dala povoda eskomunikaciji, čim bi i ova dobila još više značenje (19); a da bude pri ruci jedno 20 vojnika više, neka napulski potkralj pošalje svojega izaslanika sa 20 momaka, da raspravlja s dubrov. vladom o nekom drugom pitanju (20). Kad sve to bude, onda će se stvar lako i „bez buke“ svršiti (21), jer bi Kozmovim ljudima D. dodao dovoljan broj svojih sledbenika, pa selakâ i stranaca, a uz njih bi sigurno odmah pristao i cijeli narod. Samo treba brzo raditi — vojnici neka budu na mjestu najdale do kraja idućega januara (22). Izvršeću toga plana D. razumije da bi mogli smetati Turci, pa zato više puta uvjerava Kozma da se nije njih bojati; pod toskanskom zaštitom Dubrovnik se ne bi trebao bojati Turaka (4); u unutrašnje dubrov. poslove Turci se ne miješaju, a inače novcima se kod njih može sve postići (16); Turci neće smetati, jer je Dubrovniku prijatelj moćni veliki vezir Mehmed Sokolović (21). Sasvim je naivno pak kako D. hoće da prikaže kako se ne treba bojati ni ratne sile turske: čuo je od nekoga, i on to vjeruje, da bi se Turcima mogao lako preoteti i otok Rod (21)! Drugih neprilika i teškoća D., u glavnome pismu, ne vidi.

Na eventualne teškoće i komplikacije s turske strane D. je dakle mnogo mislio — i to s potpunim pravom, jer su Turci bili sa tri strane oko Dubrovnika; ali s četvrte su bili Mlečići sa svojim lađama, pa opet D. ništa se ne boji da bi njima moglo smetati kad bi se na obalama „njihova“ Jadranskoga mora uvriježila još jedna nova jaka vlast. Mlečićâ se D. sjetio tek u drugome (sačuvanom) pismu kad mimogred spominje da bi se cijela stvar imala voditi potajno „s obzirom na Turke, a i na Mlečice“ (2, 2). Još se nečega u tome pismu D. sjetio — novaca! on ih nema, a tražiti ih od drugih, makar i bili jednomišljenici, bilo bi opasno, jer bi se stvar mogla otkriti, zato moli Kozma I da dade potrebne novce na „našu“ (t. j. D-ěevu) mjenicu (2, 4). U tome drugome pismu, „prema obećanju danom u molbi“ (a to je sigurno ono prvo nesa-

čuvano pismo, jer u memorandumu o tome nema ništa), daje i neke vijesti o kretańu i nezadovoljstvu turske vojske i o „starome sultanu“, koje su mu javlene iz Dubrovnika 17.^{oga} juna, tako da su za ono vrijeme brzo stigle u Firencu, kad ih je on mogao dalje saopćiti već 3.^{ega} jula.

Ovo je bio D-ćev plan — smiješno naivan i bez ikakvog izgleda da bi se mogao izvršiti! Zato da u Dubrovniku uđe u Vijeće nekoliko pućana i stranaca trebalo bi da se makne i toskanski vojvoda, i rimska kurija s papom i sa zborom kardinala, i napulski potkralj, — i to na poziv jednog samog ćovjeka koji je u Dubrovniku bio poznat, ali za kojega izvan Dubrovnika niko nije znao ništa, i niko nije mogao znati odgovara li ćegov prikaz situacije u Dubrovniku faktićnim tamošńim prilikama. Pa i kad bi ćemu pošlo za rukom da skloni sve te lićnosti da ućestvuju u toj akciji, ipak je vrlo naivan naćin kojim bi se ona po D-ćevu mišleńu imala izvesti: D. je uzimao da se ona ima otpoćeti papinskom ekskomunikacijom, ali autentićna se ne bi nikako postigla za onako dosta neznatnu povredu crkvenih prava koju D. istiće (12), a krivotvorenom bi u Dubrovniku, koji je vrlo dobro poznao obićaje i akte rimske kurije, još mańe uspjeli. Treba pak da se zbiļa ćudimo kako je D., koji je ipak poznao opreznu i sumńićavu dubrov. gospodu, mogao ozbiљno misliti da će u Dubrovniku ostati nezapażeno da se u ćemu zgrnulo nešto preko 60 ļudi (toliko ih on traţi u 2, 2) bez posla i bez zvańa, pa da ne bi vlada propitkivala i od jednoga ili drugoga između njih i saznala da se tu nešto sprema. Cijela je dakle od D-ća zamišljena akcija bila vrlo slabo osnovana, pa se nije ćuditi da je ni Kozma I ni ćegov sin nisu ozbiљno uzeli ni ikako na ņu reagirali, nego D-ćeva pisma bacili u arhivski koš, gdje su mirno spavala eto preko tri vijeka i po! D. je dakle bio mnogo boļi dramatićar negoli politićar, i u ovome ćegovu propalom politićkom radu, iako nas nemilo dira ćegovo neobjektivno i nepravedno crtańe dubrov. vlastele, ipak nam je simpatićno ćegovo zauzimańe za prosti narod i ćegova nesebićnost, jer ako je u Italiji mogao sakrivati da je svećenik, nije toga mogao u Dubrovniku, a kao svećeniku bila bi mu zatvorena vrata Vijeća što ih je on htio otvoriti pućanima i strancima.

U trećemu pismu D. o svojemu planu ne govori ništa više nego ga samo preporućuje knezu Franćesku. O ćemu nema ništa nova ni u posleđńemu oproštajnom pismu, jer se je tada bio već uvjerio da Kozma I. i ćegov sin ne pristaju uza ņ; priznaje samo

da sada nije zgodno vrijeme da se plan izvodi, „jer mu se protivne mnoge teškoće“. Napose kao jednu od tih teškoća D. ističe da se sada grad bolje čuva, po čemu se opet vidi da ga je neko iz Dubrovnika tačno obavješćivao o onome što u njemu biva, jer je zaista dubrov. Senat 18.^{oga} maja odlučio da se skupe u dubrov. luku sve lađe što se nalaze u dubrov. granicama, i da se s njih topovi prenesu u grad; pa je opet 11.^{oga} jula povisio do 150 momaka gradsku posadu a dva dana kasnije pozvao još 200 otočana da čuvaju grad i naredio svim porodicama što su bile pošle iz grada da se u nj vrate.¹⁾ Ali ako u tome pismu nema ništa nova o planu, ima ponešto o samom D-ću. Već je spomenuto da u njemu ima vijest da je do 28.^{oga} augusta proboravio 4 mjeseca u Firenci, i kako je on govorio da je tamo bio „zbog zabave“. Ali ima još nešto u pogledu njegovih daljih namjera i njegova odlaska iz Firence; premda nije sada zgodno vrijeme da se njegov plan izvodi, ipak biće dobro da on pođe u Dubrovnik zato da „dobro promotri prilike“, jer je on uvijek pripravan, ako bi ga Medici trebali, ali ih zato i moli da nastoje da se „ovomu siromašnomu strancu i njihovom poniznom slugi, koji je amo došao da čini dobro, ne desi zlo“; otputovaće dakle put Dubrovnika zajedno sa svoja dva prijatelja, s g. Lukom Sorkočevićem i Franom Lukarevićem.²⁾ Ova je posljednja vijest za nas u toliko važna što po njoj prije svega znamo da je D. zbilja imao namjeru da se vraća u Dubrovnik, jer dotada nije imao nikakva razloga da se boji povratka; ali po njoj možemo i pretpostaviti da je on tu namjeru i izvršio, te da se je, poslije svoje jalove avanture u Firenci, zbilja povratio u Dubrovnik, i to baš u društvu sa Sorkočevićem i s Lukarevićem,³⁾ — ako se je vratio! Jer sada, kada znamo za ovu njegovu revolucionarnu namjeru, nije isključeno da treba s njom dovesti u vezu to da je D., nekoliko mjeseci poslije svog boravka u Firenci, 2.^{oga} maja 1567 umro u Mlecima i bio tamo pokopan; moglo bi naime biti jedno od ovoga dvoga: ili se u Dubrovniku ipak nešto saznalo o njegovu rovañu protiv dubrov. vlade, i on to dočuo u

¹⁾ Iz ispisâ mog pok. oca iz zapisnikâ Senatovih sjednica.

²⁾ „Luka Sorgo imao je trgovačku radnju u Firenci, sa svojim zetom Franom Lukarevićem, pjesnikom, dok ovaj posljednji nije bankrotirao 1569“ (Revija *Dubrovnik* I, 339).

³⁾ Kako mi prof. Dayre saopćuje, on je u dubrov. arhivu u kn. 118 *Diversa Notariae* našao nekoliko pisama što su ta dvojica pisala iz Mletaka, iz kojih se vidi da je Lukarević odanle pisao ocu 6.^{oga}, 8.^{oga} i 20.^{oga} juna a Sorkočević 12.^{oga} istoga mjeseca, pošto je potpuno uredio poslove i isplatio dugove propale trgovine: obojica su dakle najdale 12.^{oga} juna bili u Mlecima, pa su se sigurno poslije 20.^{oga} juna opet vratili u Firencu, što je valjda zbog te trgovine izbila još kakva poteškoća.

Mlecima, pa stoga tamo i ostao, ili, vrativši se u Dubrovnik a uvidjevši da zaludu čeka da se Medici odluče na kakvu akciju, pošao u Mletke, opet „zbog zabave“, ali ovaj put s namjerom da traži pomoći od strogo aristokratske Venecije, iako je znao da bi ona vrlo rado pomogla da slomi aristokratski režim u Dubrovniku, ali da u isto doba i uništi dubrov. slobodu. Nego ja se nadam da slijepa D-ćeva mržnja protiv dubrov. vlastele nije išla tako daleko, te je on ovaj put pošao u Mletke zbiļa zbog prave zabave ili kojeg drugog bezazlenog uzroka, te da tako ne trebamo s imenom D-ćevim spajati sliku mahnitog izdajice svoje domovine.

39. — O D-ćevoj obrazovanosti ne može se ništa kazati, osim što se i za űega može sasvim općenito reći što vrijedi za sve naše kniževnike iz Primorja, to jest da je znao talijanski i (već kao svećenik) latinski, i da je sigurno — kako se inače vidi i iz űegovih djela — bar donekle poznao talijansku i latinsku literaturu. A što se čudi tiče znamo samo, opet iz űegovih djela, da je bio vrlo veseo čovjek koji se nije žacao da umeće u svoje komedije često paprene šale, kakve danas niko ne smije iznositi u pristojnome društvu a nekmoli svećenik, ali ih je iznosio na pr. űegov nešto stariji vrsnik kardinal Bibbiena u svojoj komediji *La Calandra*. Za űegovu u cijelom Dubrovniku poznatu veselost karakteristično je i to što su baš űega zvali da zabavlja grofa Rogendorfa. Kakav se pak pokazao kao rektor u Sijeni, regbi da je usto ipak bio i naprasit i svadljiv (v. str. LVII i d.). Vrlo simpatično dira pak trijeznost kojom govori o svojim pjesmama i dramama gotovo u svakoj posveti i u svakom prologu, premda bi to dobrim dijelom mogla biti šablonska čednost mnogih pjesnika koji su svoja djela potejeűivali, nadajući se da će ih zato čitaoci tim više cijeniti. Ali i ako je D. možda iskreno tako govorio o sebi, nije dao, kako ćemo odmah vidjeti, da mu se s te strane čini krivo.

Kakve űegove slike nemamo nikako, a nadimak mu je bio *Vidra*,¹⁾ to jest *viđra* — po imenu zvjerke koja se još dandanas katkada vidi u Rijeci dubrovačkoj; mozebit da je D. i živio u Rijeci (gdje su mu stric i bratučedi imali svoj posjed, v. str.

¹⁾ Za pjesnika „Vidru“ znalo se po A. Sasinu (*Stari pisci hrv. XVI*, 158): „posred divna togaj kola slavni Vidra tuj idiješe“, ali se nije znalo ko je to, pa je zato Budmani tu uz ime Vidra metnuo znak pitaűa; tek iz članka Petrovskog o Genealogiji Držića (u *Radu*, kn. 148) saznasmo da je D. bio „Marino secondo, chiamato Vidra“, a to se potvrdilo Vetranovićevim pjesmama o smrti D-ćevoj izdanim od Kolendića (*Tri doslije nepoznate pjesme M. Vetranića Čavčića*. Dubrovnik 1905).

II), pa odatle mu to ime; svakako je Rijeku slavio kao vilići stan gdje se pjesme stvaraju, v. (prvi) prolog *Tirene*, st. 107 i d. (v. str. 72), pa drugi prolog, st. 93 i d., naročito gdje se kaže: „tuj [u Rijeci] vidjeh njeku vil . . . gdi dipli izbrane dariva Držiću od riečkih vil strane veleći mladiću: Tebi se hraniše dipli ove samomu ke mnozi želiže u lugu ovomu“ (v. str. 26); sasvim jasno to pak kaže u pjesmi Sabu Nikolinovu: „Nika vil . . . ka mene . . . kraj rike studene užiže . . . na pjesni ľuvene“ (v. str. 20). — Rijeka je dakle D-ća učinila pjesnikom, pa nije li možda i njegova PAVLA iz akrostiha bila obična Dubrovkića (iz Rijeke?) *Paula* a ne Talijanka *Paula (Paola)*? Nego se ne smije smetnuti s uma da je D. možda htio da od lijepe dubrovačke Rijeke (koju je, čini se, zbilja volio) napravi kao neki dubrovački Helikon.

V. Knjževni rad Marina Držića.

40. Crijević priča da je D. već kao dječak pokazivao veliku ľubav za poeziju i da je pod ravnañem strica Gore toliko napredovao, da su se svi ĉudili kako je bio pametan preko svojih godina te je sipao stihove duhovite i lijepe, pa ĉak i improvizirao. Lako je moguće da je tako i bilo, ali po svoj prilici Crijević nije imao za to nikakva svjedoĉanstva nego je sam tako nagađao. Za to dakle da je D. vrlo rano poĉeo sastavľati stihove nemamo dokaza, ali da mu je to vrlo lako išlo za rukom, kaže nam on sam: u posveti svojih *Pjesni*, s kojima su štampane i obje male drame *Venere* i *Stanac*, on kaže: „kojijem [neprijateljima] da ja reĉem kako sam komedirole, koje su ovdí unutra, u dva sjedeća sklopio, er me je tako brijeme silovalo i potreba od prijateľa komu . . . mnokrat sam obećao“ (v. str. 3—4); pa ako i uzmemo da je za svaku trebao po „dva sjedeća“, dakle za dva dana po nekoliko sati, na nima se ne vidi da su tako brzo rađene, naroĉito se to ne vidi na *Stancu* u kojemu je sve vrlo zgodno smišľeno i vješto sklopljeno, tako da bi se reklo da se je autor oko njeuga dugo mućio i dugo ga modelirao i klesao. Ali i za najveću svoju dramu, *Dunda Maroja*, koja je, istina, u prozi, ali zato bar dvaput tolika kolike su obje „komedirole“ zajedno, a osim toga ima mnogo zamršeniju kompoziciju, D. u prologu kaže: „. . . i ne scijen'te da se je vele truda, uľa, knige i ingvasta oko ove komedije stratilo:

šes pometnikâ u šes danâ ju su zdjeli i sklopili“ (v. str. 260),¹⁾ — dakle i najveća D-ćeva drama bila je za šest dana gotova.

Čovjek koji je tako lako pisao i stihove i prozu sva je prilika da je zbiĳa i rano počeo pisati. Pobude za to mogao je imati dovoljno i u samom Dubrovniku: Gore Držić bio mu je stric, Šiška Menčetića je sigurno zatekao još živa, Vetranović je bez sumne već u njegovu djetinjstvu živo radio i bio priznat i štovan pjesnik u Dubrovniku, i da ne govorimo o mlađoj generaciji njegovih vrsnika. Pa je D. sigurno i pošao tragom prvih dubrovačkih pjesnika i dao bez sumne najprije svoje lirske *Pjesni* u kojima je gotovo svima i on dao izražaja svojoj, pravoj ili fingiranoj ljubavi za Pavlu, i to sasvim prema načinu Šiška i Gore, koje on s velikim poštovañem spomiñe nekako kako uzore svojoj poeziji (v. str. 18 i 72). Tim lirskim pjesmama D. je dao natpis *Pjesni ljubene*, ali nijesu baš sve „lubene“; prije svega ne spada k nima br. 25 „Tužba Ľubmira od komedije Tirene“, ni br. 26 „Prolog drugi“ *Tirene*, pa zato poslije br. 24 ima u Držićevu izdanu riječ „Svrha“. Od ostalih pjesama ljubavne su samo prvih 19; br. 20 i 21 ispjevane su o smrti Fjore Martiuove Šumićić; br. 22 i 23 strogo su elegičke: u prvoj odriće se ljubavi a pristaje uz „krjepost“, a u drugoj mudro svjetuje svijet da ostavi „tamnosti“; posljedñom pak (br. 24), koja je upravljena Sabu Nikulinovu Gunduliću, brani se od optužbe da je plagijator Vetranovićev. D-ćeve *Pjesni ljubene* mogle bi se dakle prije zvati *Pjesni razlike*.

41. Nego ime je sasvim sporedna stvar, dok je naprotiv važno da se vidi može li se kazati kad su one postale. Da su ove lirske pjesme najstariji plod D-ćeve poezije, mislim da se ne može sumñati; zato se može i slobodno uzeti da su ponajviše postale prije njegova boravka u Italiji, jer pošto je tamo došao u neposredni dodir s talijanskim teatrom, bez sumne nije zatim više mario ni za što drugo već za pozorište i pozorišne predstave i drame. Kad se ne bi radilo o D-ću i o pjesniku XVI. vijeka, moglo bi se u potvrdu toj misli reći da D. u zrelijim godinama kao svećenik ne bi pjevao ljubavnih pjesama; ali kad ih je g. 1551, možda već kao svećenik,

¹⁾ Vodnik (*Pov. hrv. knjiž.* 174), citirajući te D-ćeve riječi kao dokaz kojom je lakoćom i brzinom D. sastavĳao svoje drame, misli da su mu „pometnici“, t. j. članovi Pomet-druųine koja je predstavĳala *Dunda Maroja*, kod toga pomagali te „da su oni i učestvovali bar kod dispozicije komedije“; ali ja mislim da D. nije trebao nićije baš pomoći, nego je vaĳada samo u dogovoru s nima sastavio plan za kompoziciju i dispoziciju komedije, što ga je pak sam izradio, prihativši možda od kojega od njih motiv za koji prizor ili gdjekoju šalu. Ali zašto baš šest pometnika? jesu li to bili predstavĳači glavnijih uloga ili ih uopće nije ni bilo više nego je svaki igrao i po više od jedne uloge?

sam izdavao, ne bi se sigurno ustezao i da ih pjeva. Ali opet neće biti baš sve postale prije negoli je D. pošao u Italiju, pri čemu ne mislim na *Tužbu Iubmira* i drugi prolog *Tirene*, jer su one pisane za drugu predstavu te drame, dakle pošto se D. vratio u Dubrovnik; naprotiv treba pitati kada su postale pjesme br. 14 i br. 23: stih. 1—6 prve pjesme donose drugim riječima iste misli što su izrečene u *Tireni* stih. 259—266, a ostali nen dio, t. j. stih. 7—14, ponavlja bez promjene stih. 267—274 u *Tireni* (samo što je u pjesmi 13 *ktje'* a u *Tireni* 273 *ktij*); cijela se pak pjesma br. 23 bez promjene ponavlja u *Tireni* stih. 1563—1576 (samo što je i ovdje u pjesmi 7 *sljepi* a u *Tireni* 1569 *slipi*). Pita se dakle jesu li ove dvije pjesme izvađene iz *Tirene*, dakle postale poslije ne, ili su naprotiv postale prije ne te u nu bile umetnute; pa ja mislim da je sigurno bilo ovo drugo; jer, prije svega, zašto bi D iz *Tirene* docnije odvajao samo dva komada kao zasebne pjesme? a onda, pjesma br. 23, koja je kao mala moralna prodičica, tamo je na svojem mjestu poslije br. 21—22, dok se očito vidi da je u *Tireni* docnije umetnuta pred riječi „Pastiri mo'i mili“ i t. d. kojima Remeta iskazuje svoju žalost čuvši od pastirâ što se dogodilo s Tirenom. Bez sumne je dakle D. te svoje dvije starije lirske pjesme utkao u *Tirenu*. U doba poslije prve predstave *Tirene* trebaće naprotiv metnuti pjesmu br. 24 kojom se D. brani od plagijatorstva, jer regbi sigurno da su ti glasovi o plagijatorstvu izbili tek poslije te prve predstave: u prvome prologu, gdje D. u st. 105 i d. dosta opširno govori o sebi (v. str. 71—72), ni jednom se riječi ne brani od kakvih potvora da je plagijator; a što u posveti moli vlastelina Mara Pucića: „... sjencom je [*Tirenu*] od tvoje vridnosti pokrij, da ju slana od zlijeh jezika ne oznobi, da ju vitar od nenavidnosti ne povali, da ju magla od neumjeteostva ne obujmi“ (v. str. 67), to su općenite riječi koje se čitaju u mnogim posvetama, a specijalno u našem slučaju mogle bi najviše značiti da je D. nešto tako načuo. Ali kako on drukčije, jasno i žestoko, govori u pjesmi br. 24 kad su se ti glasovi počeli zbiļa širiti! Ta pjesma dakle po svoj prilici postala je tek g. 1548 ili 1549. Sigurno su pak obje pjesme o smrti Ejore Šumičić (br. 20 i 21) ispjevane tek g. 1549 kada je Ejora umrla.¹⁾ Možda pak nije slučaj

¹⁾ „Testamentum Honestae Juvenis Florae uxoris Martini Šumicich“ od 14. XII. 1549 zapisan je u 42oj knizi *Testamenta* (g. 1562—1568), nal. 14.b, pa valja da je Ejora umrla skoro zatim, jer je već 1. X. 1550 Martin Šumičić sklopio ženidbeni ugovor s Givom, kćerkom pok. Nika Držića (a to je bio bratućed D-ćev), obvezujući se da će je povesti svojoj kući „hinc ad . . . annos prox.^e futuros“ s nenaznačenim brojem godina (*Pacta Matrim.*, kn. 8 [g. 1543—1558], l. 95.b). (Javio prof. J. Tadić); taj ženidbeni ugovor registrirala je i Genealogija Držića.

da one dvije „moralne“ pjesme (br. 22 i 23) dolaze poslije onih o smrti Fjore Šumičić — možda ih je baš ta žalosna zgoda i izazvala, jer inače zgodnije bi im mjesto bilo odmah poslije prvih 19 ljubavnih, baš kao šablonski oproštaj od ljubavi i uopće od svjetskih taština. Ima zato pravo Medini¹⁾ kad nagađa da su te pjesme o Fjori Šumičić dale povoda kasnijoj legendi da je D. bio zaljubljen u *Fjoru Zuzorićevu*, poznatu dubrovačku lepoticu iz druge polovice XVI. vijeka; to je već stoga sasvim nevjerovatno što je *Zuzorićeva* rođena tek oko g. 1555. Prema tome ja računam da su najstarije D-ćeve pjesme te njegove prave ljubavne pjesme; ali i od njih treba možda odvojiti posljednu, 19^{stu}, jer je ona možda postala tek pošto je D. već bio u Italiji. U njoj naime tobože ljubavnica tuži zbog nevjere dragoga koji ju je ostavio; ta tužba ne bi imala za nas inače nikakva interesa, kad se u stih. 21—22 ne bi nalazile riječi: „more li taj Rika [opet Rijeka!] prislavne gdi vile vašega jezika slatke pjesni dile...“ (v. str. 16), jer ako su vile „*vašega* jezika“, onda je ona što tuži inostranka, to jest Talijanka, pa bi to značilo da je pjesma postala pošto je D. bio u Italiji. Nego je lako moguće da je u D-ćevu izdanu *vašega* („*nascega*“) štamparska pogreška mjesto *našega* („*nascega*“), što bi moglo tim lakše biti, jer bi bilo dosta da slagar okrene *n* uzbrdo pa da dobije *u* koje u tome izdanu vrijedi i kao *v*. Kadgod eto i u literarnim pitañima treba računati i sa štamparskim pogreškama; ali ako take pogreške tu nema, onda bi trebalo kazati da je D. k svojim ljubavnim pjesmama iz prvoga dubrovačkoga vremena dodao ovu jednu „talijansku“, možda tek kada je priređivao prvo izdanje u koje je uzeo i nekoliko prigodnih pjesama iz vremena pošto se je g. 1545 vratio u Dubrovnik.

Naravski ne može se tvrditi da je D. tako sakupio i izdao sve svoje lirske pjesme; naprotiv, sva je prilika da ih je bilo više, pa on nije htio sve izdavati, a i gdje koju možda nije više imao ni on sam. A lako je moguće da će se u sačuvanim a još neproučenim zbornicima starijih dubrov. pjesama gdje koja naći koja jest ili bi mogla biti D-ćeva, kao što sam uvjeren da je zbiļa njegova ona o sestrijoj svadbi (v. str. 28), koja ide bez sumnje među njegove najstarije pjesme, jer i ako uzmemo da se to tiče njegove mlade sestre Pere a ne starije Nike, pjesma bi išla nekako u g. 1535; po Genealogiji Držića naime vjenčani ugovor Perin sklopljen je 5. XII. 1535 a Nikin čak 22. VI. 1530. Ali mnogo

²⁾ *Povjest hrv. knjiž.* 137.

više od ovih lirskih pjesama što je sam izdao mislim da D. nije pisao — on nije bio lirski pjesnik, a svakako je karakteristično da ni od néga svećenika nema ni jedne pobožne pjesme, kao što ih nema ni od Dum Ćore, ali je razlika među njima dvojicom što je Dum Ćore obukao svećeničku haljinu malo prije smrti, dok ju je Dum Marin nosio nekoliko godina.

42. — Nego nekoliko lirskih pjesama više ili mađe kod D-ća malo znači, jer on nije svojim lirskim pjesmama stvorio sebi mjesto u historiji naše kniževnosti već svojim dramama. Ali dok je sasvim jasno da D. na poļu lirske poezije samo nastavlja petrarkističko sentimentalno pjevanje Šiška Menčetića i Ćore Držića, mnogo je mađe sigurno negoli se obično misli koje je négovo mjesto u historiji dubrovačke dramske literature, te treba tek pitati je li tko prije D-ća u Dubrovniku sastavljao i predstavljao drame, pa ako jest, ko je to bio i kakve su to bile drame.

Iako pozorište u Dubrovniku, i uopće u našim primorskim krajevima, nije samoniklo te se nije razvijalo normalnim putom nego je presađeno kao gotova stvar iz Italije, ipak se može misliti da su i kod nas pozorišne predstave bile najprije vezane uz službu božju i uz crkvu; naročito se to može misliti otkada je Fancev¹⁾ našao u najstarijem ritualu zagrebačke stolne crkve, koji je pisan oko g. 1100, dvije latinske „liturgijske igre“ što su bile sastavni dio službe božje o uskrsu i na Tri kraļa. Ali te liturgijske igre bile su uvijek mnogo više u običaju izvan Italije negoli u samoj Italiji, pa je, specijalno za naše primorske gradove, mađe vjerovatno da ih je tamo ikada bilo. Svakako to stoji da mi u Primorju kao najstariju fazu pozorišnoga života nalazimo tek „crkveno prikazanje“, koje nije više u direktnoj vezi sa službom božjom, niti ga predstavljaju svećenici u crkvi, nego ga laici priređuju, namjeđujući ga pouci i zabavi naroda, a samo je svojim sadržajem u vezi s crkvom a katkada i time što se je prikazivalo pred crkvom (nema sigurnog primjera da je to kod nas bivalo i u crkvi) i o nekim svetačnim danima. Kada je kod nas uvedeno crkveno prikazanje, ne može se reći tačno, ali po sačuvanim rukopisima izlazi da neće biti mnogo prije samoga kraja XV. vijeka; specijalno za Dubrovnik ne može se sigurno znati je li ga bilo prije kraja prve polovice XVI. vijeka: najstarije dubrovačke drame ove vrste Vetranovićeve su, a prva godina za koju u rukopisima nalazimo da je u Dubrovniku bila neka predstava, to je

¹⁾ *Narodna Starina*, svez. 10 (Zagreb 1925), str. 1 i d.

g. 1546,¹⁾ koje je godine prikazivano Vetranovićevo *Posvetilište Abramovo*, i to u njegovoj najstarijoj redakciji koja je do nedavno općenito pripisivana D-ću (v. str. V i d.). Medini je doista mislio da je jedna druga redakcija te iste drame postojala „već prije Vetranića“ i da je ona „otražak dubrovačkog književnog rada negdje iz druge polovice XIV. vijeka“,²⁾ ali to se mišleće osniva na sasvim krivom shvaćanju odnosa među raznim redakcijama *Posvetilišta*.³⁾ Time neću da rečem da je *Posvetilište* i najstarije Vetranovićevo prikazaće; naprotiv, *Uskrsnutje Isukerstovo* — njegova najmaña i najslabija drama — biće prije iz starijega vremena, dok *Suzana čista* može biti i mlađa od *Posvetilišta*, iako se je pak Vetranović u nekoliko puta vraćao k *Posvetilištu* koje mu je bilo k srcu priraslo. Naš je D. dakle mogao, po svoj prilici, još prije negoli je pošao u Italiju, gledati u Dubrovniku na *Polju* ili *Poljani*⁴⁾ (sadašnjemu Gundulićevom trgu) koje Vetranovićevo crkveno prikazaće; ali to ga nije načinilo dramatičarom, jer sada možemo slobodno reći da on nije imao posla ni s jednim crkvenim prikazaćem (v. str. III i d.); i na užemu polju drame on je samo pjesnik svjetovnih vedrih i šaljivih drama kojima je u prvome redu htio da zabavlja svoje gledaoce a ostavljao je njihovim ispovjednicima brigu da ih uče pameti i pobožnomu životu.

43. — Pitaće se dakle svodi na to, jesu li se u Dubrovniku prije D-ćevih predstavljale koje druge drame sličnog sadržaja. Obično se uzimlje da jesu, te se misli na „Pirnu dramu“,⁵⁾ koja je naštampana među pjesmama Ćore Držića,⁶⁾ i na Vetranovića i Našeskićeva, koji da su bili D-ćevi prethodnici i na tome užemu dramatskom polju. Ta je prva misao bila opravdana samo dotle dok se mislilo da su sve pjesme u poznatome Zborniku Nikše Rañine, odakle je ta „Pirna drama“ uzeta, ili Menčetićeve ili Ćore Držića i da je cijeli Zbornik pisan g. 1507. Nego otkada se zna da je ta mala drama prijevod talijanske drame koja je prvi put prikazivana i naštampana te g. 1507,⁷⁾ o Ćori Držiću, koji je umro već g. 1501, ne može biti govora kao o njenom prevodiocu; inače jezik i metrika dokazuju sasvim

¹⁾ Pavić, *Histor. dubrov. drame* 97.

²⁾ *Rad* 176, 153.

³⁾ V. moj članak *Posvetilište Abramovo* u *Radu* 237, str. 38 i d.

⁴⁾ V. *Narodnu Starinu* I, 97.

⁵⁾ Jagić ju je grijeskom prozvao *Interlokutorij*, ali je Pavić (*Hist. dubrov. drame* 27) dobro ispravio da to nije ime drame nego talijansko *interlocutori*, t. j. „lica što u dramu govore“.

⁶⁾ *Stari pisci hrv.* II, 441—448.

⁷⁾ V. moj člančić u Jagićevu *Archiv-u* XXII, 613 i d.

sigurno da prijevod ne može biti ni njegov ni Menčetićev, a, možemo odmah dodati, ni Vetranovićev. Ali ako sada to znamo, pa ako znamo i godinu prije koje „Pirna drama“ nije mogla postati, još uvijek ne znamo ni čija je, ni kada je prevedena, a ni kada je prikazivana, jer, premda je Pavić tvrdio¹⁾ „da se sigurno nije prikazivala“, ja mislim da jest, kao što se je prikazivala i žena talijanska matica, a inače teško da bi se i prevodila. Svojim člankom o Račininom Zborniku²⁾ nadam se da sam dokazao dvoje: prvo, da otprilike četvrtina njegovih pjesama nijesu ni Menčetićeve ni Gore Držića, a drugo, da je N. Račina g. 1507 tek počeo sastavljati svoj Zbornik, ali da je dugo bio zabavljen prepisivanjem. Kad je bio gotov sa svojim poslom, ne znamo; znali bismo, bar otprilike i to, kad bismo znali ko je taj pjesnik „Niko“ o čijoj je smrti Vetranović ispjevao pjesmu pod br. 750 Zbornika, i koje je godine on umro, ali ne znamo ni jedno ni drugo.³⁾ Svakako „Pirna drama“ se nalazi prema kraju cijeloga Zbornika, jer je između njegovih 820 pjesama po redu 740.ta; ako je dakle ta Vetranovićeva nadgrobnica (br. 750) bila isprva zbiļa namijeñena,

¹⁾ *Historija dubrov. drame* 27.

²⁾ U Jagićevu *Archiv-u* XXII, 215 i d.

³⁾ S ovom pjesmom velika je nevoļa: u Račininom Zborniku i u Dodatku k Dimitrovićevim pjesmama broji 32 stiha i namijeñena je pjesniku „Niku“, a među pjesmama Vetranovićevim (*Stari pis. hrv.* III, 196) ima 22 stiha više pod natpisom *Pjesanca Lili na grobu*, a taj se pjesnik apostrofira riječima „moj Maro gizdavi“. Sada je bar riješeno pitanje autorstva te znamo da je ta pjesma u Zborniku pod natpisom *Maurus Vetrani* a ne *Mavru Vetrani* (v. *Slavia* VII, 643). Pored članka Matićeva u Jagićevu *Archiv-u* XXVI, 262 i d., i Urličeva u *Gradi* 10, 106 i d., niti znamo kako je Vetranović prvu polovicu jedne iste pjesme namijenio pjesniku Niku, a cijelu pjesniku Maru Lili, niti znamo koji je to Niko ni ko je bio taj Maro Lila, a ni koje je godine ta pjesma ispjevana. Nikako pak ne mogu pristati uz Vodnika koji uzimlje (*Pov. hrv. knjiž.* 144) da Vetranović u svojoj *Pjesanci u vrijeme od pošlice*, kada među pokošanim od kuge „meu mladostalu tuj poznah . . . i Krista i Lalu . . . gdje upored hođahu“ (*Stari pis. hrv.* III, 76), time misli Marina Kristićevića i Marina Lilu; da je „Kristo“ — Kristićević, to bi moglo vrlo lako biti, ali da bi „Lala“ bio Lila, to je apsolutno nemoguće, a nema govora da bi mogla biti koja pogreška, jer *Lalu* rimuje sa *ostaluu*. Nego i „Kristo“ neće biti Kristićević; ovaj je umro g. 1531 (Jagićev *Archiv* XXI, 463), dakle kada u Dubrovniku nije bilo „pošlice“, jer poslije kuge od g. 1526, od koje je umro i Š. Menčetić, kuga je u Dubrovniku opet buknuła 27. III. 1533 po svjedočanstvu analiste Nikše Račine (*Mon. Slav. mer.* XIV, 281—283) koji je prvu i drugu kugu prekužio, pa je sigurno dobro upamtio kada su bile; a Vetranovićev „Kristo“ umro je, kao i Lala, od kuge, dakle ne može biti Kristićević. Izlazi dakle da niti je „Lala“ Maro Lila niti „Kristo“ Maro Kristićević, čak se ne može reći ni da su bili pjesnici, jer bi inače Vetranović to bar s nekoliko stihova spomenuo, nego samo govori da „upored hođahu roneći suzice i smrtno nošahu na grlu uzice“, to jest da su zajedno spremali da, kao saveznici francuskoga kralja Frañu I. protiv Karla V., navale na Italiju, što su i učinili u trećemu njihovom ratu g. 1535—1536.

kao što je naznačeno u rukopisima gdje su pjesme Nikole Dimitrovića, ovomu pjesniku,¹⁾ onda je ta nadgrobница sastavljena i unesena u Račinin Zbornik poslije januara g. 1553 kada je Dimitrović bio još živ,²⁾ pa tada i „Pirna drama“ nije mnogo prije ušla u Zbornik; moglo bi dakle lako biti da nije ni prevedena i prikazivana prije D-ćevih drama.

44. — Od drama što su izdane pod Vetranovićevim imenom, pošto mu je oduzeta *Hekuba*, ostala su doista samo tri crkvena prikazaña, ali izvan toga imaju opet tri drame pastoralnog ili mitološkog sadržaja što se ñemu pripisuju. Već je Pavić³⁾ pristajao uz mišljenje da su „po stilu“ ñegove dvije male anonimne pastirske igre koje u jednom dubrov. rukopisu iz druge polovice XVIII. vijeka mlađa ruka ñemu pripisuje.⁴⁾ Ni zapis tako mlade ruke ni Pavićeva tvrdña „po stilu“ (a „stil“ se Vetranovićev tada vrlo slabo poznao) ne znače mnogo; naprotiv mnogo znači što je Kolendić „iza savesne analize uspelo konstatirati da su to zbiļa Vetranovićevi radovi“,⁵⁾ pa se ñemu može vjerovati da je tako, jer je već pokazao da umije dobro razlikovati što je Vetranovićevo a što nije. To je Kolendić dokazao i kada je utvrdio da je Vetranović autor (u početku krñe a pri kraju, u rukopisu, nedovršene) mitološke drame *Orfeo*,⁶⁾ pa ja bez oklijevaña pristajem uz ñega da je zbiļa Vetranović autor i onih dviju pastirskih igara i *Orfea*. Naprotiv ne mogu se složiti s ñim što se tiče vremena kad su te tri drame postale; za *Orfea* naime Kolendić misli da ga je „zgotovio . . . odma poslije svoga povratka iz Italije, negdje tridesetih godina šesnaestoga vijeka (str. 84)“, dakle već kao „kaluđer“ (benediktinac), dok za one dvije pastirske igre misli da ih je napisao kao mlad čovjek, „kako su ove vrsti ekloga i u Italiji pisali mahom mladići“, i to prije negoli je, kako je opet on našao, 25. I. 1509, najmañe poslije godinu kušñe, stupio u benediktinski red, — dakle da ih je napisao prije 25. I. 1508. Ako je kao kaluđer mogao napisati *Orfea*, zašto ne bi mogao i one dvije male drame koje su takoder sasvim bezazlene, — tako bezazlene, da Kolendić misli da je prva, nešto duža, napisana „za neku intimnu vlasteosku gozbu, kad je u toj kući neka mlada

1) *Stari pisci hrv.* V, 105.

2) *o. c.*, str. I.

3) *Historija dubrov. drame* 56.

4) *Stari pisci hrv.* XVI, str. XVII.

5) *Ветрановићеве бинске сцене* u *Срп. Књиж. Гласнику* od 1. V. 1923, str. 27.

6) *Vetranovićev „Orfeo“* (*Nast. Vjesnik* XVII [1908], 81 i d.).

plemićka slomljena srca odlučila odreći se sveta i otići u kaluđerice (str. 29)⁴. Ne bi li oba komada imala sasvim drugi karakter kad bi ih Vetranović napisao u mladićkim godinama? A i što se tiče *Orfea* treba svakako pitati zašto je on pri kraju nepotpun, jer nije tu rukopis krn, nego prepisivač nije po svoj prilici da je našao u svojoj matici te je prestao posred stiha i posred strane, pa nije li ga sam Vetranović ostavio tako nedovršena? Ako jest, onda bi to značilo da je i *Orfeo*, kao i *Piligrin* koji je također nedovršen, jedan od najmlađih a ne jedan od najstarijih Vetranovićevih radova. Ja zato mislim da se istupaše Vetranovićevo na poļu svjetovne drame može drukčije shvatiti: kad je razumio da se publika javnih predstava ne zadovoljava više pobožnim, ali dosadnim crkvenim prikazanima, a još manje učesnici veselih svadbi u bogatijim kućama, te kad je vidio kojim su, po njegovu mišleću, krivim putem u tom pogledu pošli D. i Naješković, on je valjda htio i publiku i autore svratiti na pravi put nudajući svoje ozbiljne i bezazlene komade. To svoje mišleće mogu potkrijepiti sličnim postupanjem Vetranovićevim i na drugom poļu. Niko neće pomisliti da je baš kaluđer Vetranović uveo u Dubrovniku pokladne pjesme, pa ako ih je ipak nekoliko ispjevao, koje su mahom sve pristojne, i sve ozbiljne (osim jedne *Lanci Alamani*, gdje ima mnogo zdrava humora, ali opet koja razlika među njegovim *Lancima* i talijanskim!), to je sigurno učinio samo zato da njegove pokladne pjesme budu ustuk onakim kakve su Naješkovićeve i kakvih je sigurno bilo još mnogo više u njegovo doba u Dubrovniku. Ja bih dakle ipak rekao da na poļu svjetovne drame Vetranović nije išao pred Naješkovićem i Držićem nego za njima. Inače ne smijemo zaboraviti ni ovo: ni za jednu od te tri Vetranovićeve drame nije dokazano da se je i predstavljala, a uvjeren sam da se nije našla ni jedna vesela družina koja je zbiļa u pokladima išla dubrovačkim ulicama pjevajući njegove „pokladne“ pjesme — osim, možda, *Lanaca*. Iako dakle dopustimo da je i na poļu svjetovne drame Vetranović najstariji dubrov. pjesnik, njegov je uticaj s te strane bio po svoj prilici vrlo slab ili upravo nikakav.

Medini¹⁾ je pak specijalno za početke komedije u Dubrovniku svratio pažnju na dubrov. humanistu Iliju Crijevića, koji je i u Dubrovniku kao javni učitelj predavao o Plautu i tumačio njegove komedije, te savjetovao Dubrovčane „da slijede primjer Plautov, neka opet procvate otačka veselost“, te misli da su ga mogli

¹⁾ *Pov. hrv. knjiž.* 332.

slušati i Dimitrović i Naješković, pa i sam Držić, koji u prologu *Skupa* kaže da Plauta „djeci na skuli legaju“ (u školi čitaju; v. str. 200). Kolendić (o. c. 26), prihvaćajući tu Medinijevu misao, ide još mnogo dalje, te drži da je time nekako i dokazano da su se u Dubrovniku već u Crijevićevo doba (a Crijević je umro g. 1520) predstavljale drame svjetovnog sadržaja, te da je Crijević baš htio da Dubrovčane odvрати od tih predstava (za koje Kolendić umije kazati da su na nima još nevješti predstavlači, kao u prikazañima, više psalmodirali negoli recitirali, a pisci zadržali i formalnu osnovu prikazañâ i mnoge ñihove tehničke detaļe), a htio ih privoļeti staroj rimskoj komediji. Nego tako je tumačeñe Crijevićevih riječi vrlo smjelo: po onome što Rački¹⁾ donosi o toj stvari, vidi se jedino da je Crijević htio da odvрати Dubrovčane od „ilirskoga“ divļastva a da ih natjera da se bave latinskom kniževnosti, koje je, po ñegovu mišļeñu, Plaut jedan od najboljih predstavnika. Inače kao dokaz za egzistenciju takih drama u Dubrovniku Kolendić navodi samo one prije spomenute pastirske igre Vetranovićeve, za koje on uzimļe da su postale prije početka g. 1508. On se napokon (*l. l.*) pozivļe na portugalskoga humanistu Didaka Pira, koji je u Vetranovićevo doba živio u Dubrovniku, te za ñega kazao da „primus . . . duxit in Illyriae littora Pegasides“, te opet odatle izvodi da je time „jamačno hteo reći da je on [Vetranović] prvi kod nas izveo na pozorišne daske eklogske vile, jer bi bila gruba greška podmetnuti Piru, koji je gotovo naturaliziran Dubrovčanin, da je on Vetranovića držao našim po vremenu prvim pesnikom“. Ali i to je tumačeñe vrlo nategnuto, pa ja mislim da je mnogo priličnije istini da je Didak, hvaleći kao prvoga našega pjesnika Vetranovića, kojega je živa poznao, zaboravio već davno pokojne Menčetića i Goru Držića, — ako ih je uopće znao, — negoli da ñemu, izvrsnomu latinisti, *Pegasides* ne znače ono isto što i Ovidu i Propercu, naime „muze“ a nikako „eklogske vile“ pozorišnih predstava; po Didaku je dakle Vetranović uveo prvi na ilirskim obalama poeziju na „ilirskom“ jeziku.

45. — Ako dakle na poļu svjetovne drame Vetranović nije bio prethodnik D-ćev, je li možda to bio Naješković? I to se ponajviše smatra kao stvar koju ne treba tek dokazivati, ali nije ni to baš tako sigurno. Prije svega nije nikako dokazano da je Naješković godinama stariji od D-ća; što je on umro baš 20 godina poslije D-ća, to naravski ne dokazuje ništa, a u dokumentima

¹⁾ *Starine* IV, 155 i d.

se D. javlja prije Naješkovića — g. 1526, već kao klerik, rektor i opat, a Naješković tek 12. V. 1528,¹⁾ kad je uz neke druge imenovan, poslije očeve smrti, štitnikom svoje maloletne braće, što je mogao da postane i s navršenih 18 godina; što dakle znamo o godinama obojice upućuje jednako na vrijeme oko g. 1508 — za D-ća možda par godina kasnije a za Naješkovića par godina ranije, ali velike razlike svakako među njima nije moglo biti. Po godinama pak kada se može datirati koja njihova pjesma D. ide prije Naješkovića: D-ćeva pjesma o sestrijoj svadbi postala je ili g. 1535 ili čak g. 1530 (v. str. LXXVIII), dok je najstarija Naješkovićeva pjesma, sa sigurnim datumom, od 5. III. 1539;²⁾ ali dabome po tome ne može se znati ko je od obojice prvi „propjevao“. Uopće, za nas bi bilo važno da znamo ko je prvi počeo sastavljati i predstavljati drame, ali samo za D-ća znamo prilično sigurno da je prvi put izašao s jednim svojim komadom pred publiku g. 1548 (ili 1549), dok ni za jednu Naješkovićevu dramu ne znamo kada je otprilike postala, a samo za V.^{tu} njegovu komediju znamo sada po D-ćevu rukopisu A da je „arecitanu u Mara Klaričića na piru“ (v. str. XIII); nego time nam nije pomoženo, jer opet ne znamo koje je godine bio taj pir.³⁾ Nikako se pak Naješkovićeve komedije ne mogu dovoditi u vezu s odlukom Velikoga vijeća od 4. VI. 1535⁴⁾ protiv razuzdanosti mladeži, kao da je Naješković tobože htio svojim komedijama da pomaže toj odluci šibajući u njima poroke dubrov. mladića; već je Pavić⁵⁾ sasvim tačno rekao da su Naješkovićeve komedije takove, da su prije mogle izazvati onu naredbu od g. 1535 negoli je potpomagati, pa zato i misli da su one plod najranije mladosti pjesnikove. To posljednje može biti, ali ne mora biti, kako najbolje dokazuje D. koji sa svojim komedijama izlazi pred svijet kad mu je već bilo 40 i više godina i kada je možda već i bio svećenik.

46. — I tako, niti godine obojice pjesnikâ niti godine postaća njihovih drama ne pomažu nam da odlučimo ko je od njih

¹⁾ Jagićev *Archiv* XXI, 480.

²⁾ *Stari pisci hrv.* V, 299.

³⁾ Prof. J. Tadić je tragao za nim u dubrov. arhivu, ali ga nije mogao naći; ime Klaričić se ne nalazi u našim spomenicima, pa se ne može ni znati je li baš pravo prezime ili nadimak lični ili cijele porodice.

⁴⁾ Veliko je vijeće zbiļa toga dana izdalo naredbu protiv razuzdanosti mladeži, naročito odredilo kazne za momke koji bi zadirkivali ženske na ulici, ili bi sjedali pred tuđom kućom, ili krišom ili silom provalivali u tuđe kuće od večera do zore. Ta je naredba unesena i u zbirku zakonâ *Liber Croceus*, ali je Kukušević (*Stari pjesn. hrv.* 2, 29) griješkom identifikuje s drugom poznijom kod koje je imao posla i književnik Nikša Gučetić koji se je rodio tek g. 1549 (Appendini, *Notizie* II, 66).

⁵⁾ *Hist. dubrov. drame* 79.

stariji dramatičar; zato se ističu dva argumenta što se vade iz samih njihovih drama, te se kaže: Načeskovićeve su starije, jer su jednostavnije složene i sve u stihovima. Ali onaj prvi argumenat ne vrijedi mnogo, jer u tome pogledu najviše odlučuje individualnost, ukus i vještina svakoga pjesnika; pa nije li i kompozicija D-ćeve *Venere* i njegova *Stanca* mnogo jednostavnija od *Tirenine*? a ipak je *Tirena* starija i od *Venere* i od *Stanca*. Naprotiv i ja dajem veliku važnost tomu što su napose i građanske komedije Načeskovićeve u stihovima, dok su D-ćeve u prozi, jer sam uvjeren da bi se teško Načesković za komedije vratio stihu po što je D. dobro uspio sa svojim komadima u prozi; pa je to, prema onome što sada znamo, jedini razlog s kojega se može uzeti da je Načesković prije D-ća sastavljao, ili bar počeo sastavljati građanske komedije. A tada sva je prilika da je Načesković prije D-ća pisao i pastirske i mitološke igre, jer je uopće vrlo vjerovatno da su i u Dubrovniku, kao i u Italiji, predstave te vrste ušle u modu prije građanskih komedija. Osim toga imamo bar jedan siguran znak da je od naše dvojice pjesnikâ jedan uzeo nešto od drugoga. U *Tireni* naime i u najvećoj Načeskovićevoj pastirskoj igri (I. o¹ „komediji“ štampanoga izdaⁿa) nalazimo po dva selaka što se zovu Ľubmir i Radat; ta dvojica igraju doista sasvim drugu ulogu kod jednoga negoli kod drugoga: kod Načeskovića Radat je glavno lice — on je momak sentimentalno zaľubľen u vilu a ni jedna njegova riječ ne cilja na komički efekt, Ľubmir je naprotiv trijezan ožeⁿen čovjek koji Radata odvraća od take ľubavi; kod D-ća Ľubmir preuzimľe ulogu Radatovu a Radat Ľubmirovu, ali samo do časa kad se i sam Radat zaľubi u vilu (Tirenu), te tada postaje smiješan. Uloge su dakle izmiješene, ali ostala su ista vrlo neobična imena, pa je bar njih jedan od dvojice uzeo od drugoga. Prema onome što je prije rečeno, biće da je D. uzeo ta imena, a u glavnome možda i te uloge, u Načeskovića; a tada se može i pomišľati da je D. uzeo od Načeskovića i motiv da se vila smili ľubavniku kad ga nađe (zbiľa ili tobože) mrtva, premda je D. taj motiv mogao lako uzeti i iz koje talijanske drame sličnog sadržaja. Svakako direktni uticaj Načeskoviće^v na D-ća daľe ne ide. Ne mislim zato da ima pravo Medini¹⁾ koji uzimľe da je komiku u pastirskim igrama uveo po svoj prilici D., odakle bi slijedilo da je Načeskoviće^v I. va „komedija“ (s Radatom i Ľubmirom), u kojoj se nalazi njegovo jedino komičko, to jest uprav bezobrazno

¹⁾ *Pov. hrv. knjiž.* 311.

lice — starica koja hoće da izliječi Radata, — postala naprotiv u povodu za D-ćevim dramama ove vrste, u svakoj od kojih ima komičkih lica i prizora. To nije vjerovatno, a nikako pak potrebno, jer je Naššković svojim pokladnim pjesmama i komedijama i na pretek dokazao da za bezobrazluk nije trebao učitelja. Inače komika je Našškovićeva sasvim drukčija od D-ćeve: njegova je zbiļa prostačka i bezobrazna, kao na pr. Aretinova ili Calmova, — D-ćeva je fina i dosjetljiva i kad je škakljiva.

Po mojemu mišleću dakle Naššković je prvi u Dubrovniku dao građanskih drama, i to prije svega nekoliko bezazlenih pastirskih i mitoloških igara, zatim je slijedila I.^{va} „komedija“ gdje se je usudio umetnuti onu jednu „komičku“ scenu sa staricom, pa mu se jezik razvezao te je iznio svoje vrlo paprene a vrlo slabo dosjetljive komedije. Da su pastirske i mitološke igre sa svojim vilama, satirima, Kupidom i t. d. svakako, pa makar i ne bile Našškovićeve, u Dubrovniku starije od građanskih komedija vidi se jasno po tome što u prologu D-ćeva *Skupa* „njeke od žena“ žale što se ta lica ne vide više na pozornici nego „njeke se sad maškarate čine — para da se na Placi razgovaraju“ (v. str. 199), a te su „maškarate“ dabome komedije, koje su dakle prema pastirskim i mitološkim igrama bile novina. Dabome ja neću da rečem da je Naššković napisao svoju najmlađu dramu prije najstarije D-ćeve, nego samo da se u tim općenitim linijama razvijala svjetovna drama u Dubrovniku, i da je u svakom pogledu Naššković bio slabiji prethodnik a D. boļi nasljednik, — jer bi inače trebalo reći da je Naššković završio svoju dramatičarsku karijeru već prije g. 1548, pa da je za gotovo 40 godina bio jalov na tome poļu. Istina, i za D-ća dramatičara moramo računati, prema njegovim sačuvanim dramama, samo s najviše 10 godina rada. Ali je na žalost još veća istina da je naša starija literatura tako nepotpuno sačuvana, da je lako moguće da se je i Našškovićevih i D-ćevih drama podosta izgubilo.

47. — Ako je dakle Naššković, kao dramatičar, stariji od D-ća, onda je ovaj mogao od nega prihvatiti otprilike u isto doba oba smjera — i pastirske (mitološke) igre i građanske komedije, i nastaviti tim radom u oba smjera. I doista, ako su svjedočanstva o D-ćevim predstavama tačna, izlazilo bi da je jedne iste godine (1548.me) izašao pred publiku s pastirskom dramom *Tirenom* u stihovima i s građanskom komedijom *Pometom* u prozi; ali dok je najkasnije g. 1551, kada je sam izdao *Tirenu*, *Veneru* i *Stanca*, prestao s komadima u stihovima, nastavio je pisati ko-

made u prozi najmañe do g. 1555, tako da kod ñega drame u stihovima sačinjavaju ipak neku stariju grupu a one u prozi mlađu. Po spolašnoj formi D-ćeve se drame dakle mogu tako grupirati, ali ta se grupacija po formi ne poklapa s ñihovim sadržajem, jer među prvima imamo i *Stanca* pokladnu šalu, uzetu iz običnoga života, što samo donekle ima aparat pastirske igre; a među drugima *Grižulu* s nekim partijama u stihovima, ali i s mnogo elemenata građanske komedije, i *Guha* koji je vjerovatno bio kakav je *Grižula*. Za sebe stoji *Hekuba*, koja je jedina D-ćeva drama u stihovima iz poznijega vremena; jer da ju je imao gotovu g. 1551, bio bi je D. sigurno i našampao; a da je D. i docnije preveo stihovanu *Hekubu* opet u stihovima, razumije se samo sobom, jer u XVI. vijeku niko nije ni pomišljao da bi se tragedija mogla predstavljati u prozi. Ali zato opet ne mislim da treba taj D-ćev prijevod odmaknuti do „zadnjih godina Držićeva života, valjda za boravka u Mlecima, upoznavši se i lično sa Dolce-om“, kako Vednik misli,¹⁾ koji, i previše oštromno, nagađa da je D. jedan egzemplar svojega prijevoda poslao iz Mletaka Vetranoviću, u čijoj se je ostavštini taj rukopis našao, te to dalo povoda mišljenju da je Dolce-ovu *Hekubu* preveo Vetranović.

U glavnim crtama tako se je razvijao D-ćev rad na dramskom poju, ali kad se taj rad hoće da u detaļu utvrdi, to jest da se odredi kada je koja ñegova drama prikazivana, naime kada je postala, — jer prema brzini kojom je D. radio (v. str. LXXV), nema sumnje da je svaka drama napisana neposredno prije predstave, — stvar je prilično zamršena. Nego u tome pogledu drame u stihovima (ostavivši na strani *Hekubu*) zadaju svakako mnogo mañe teškoća negoli drame u prozi. Prije svega eto znamo da su sve tri g. 1551 bile gotove; onda za *Tirenu* rukopis K biļeži da je „prikazana prid Dvorom²⁾ godišta 1548“ (v. str. 63), i ta se je godina doslije uvijek uzimala kao sigurna. Ali ja ne znam je li to baš tako; oblik te biļeške (dubrovačko *prid* mjesto *pred*, *godište* mjesto običnijega *godina*) każe doista da je ñu Kukuļević (koji je g. 1840 pisao rukopis K) našao doista tako u nekom starijem dubrovačkom rukopisu; nego bi ipak moglo i to biti da je on tu godinu uzeo iz Crijevića (a Kukuļević ga je dobro poznao), koji takoder za *Tirenu* ima tu istu godinu, samo što on każe da je ñena (prva) predstava bila na piru (svadbi) Vlaha Držića, što nije nikako tačno, jer je na tome piru *Tirena* prika-

¹⁾ *Pov. hrv. knjiž.* 173.

²⁾ „Dvor“ je negdašnja vladina a sadašnja kraljevska palaća u Dubrovniku.

zivana po drugi put dvije godine kasnije. Moguće je dakle da je Crijević našao u „vjenčanim ugovorima“ (Pacta matrimonialia) u državnom arhivu da je Vlaho Držić sklopio svoj ugovor, kao što i jest, g. 1548 pa, — vidjevši po drugom prologu da je *Tirena* prikazivana na njegovu piru, a ne zapazivši da po istome prologu proizlazi da je prije dvije godine predstavljena prvi put na javnom trgu, — sklopio svoju bilješku da je *Tirena* prikazivana (samo) g. 1548 na piru Vlaha Držića. Kukuļević je pak sa svoje strane mogao lako uvidjeti tu pogrešku Crijevićevu te opet sastaviti svoju bilješku da je *Tirena* doista prvi put predstavljena g. 1548, ali, kao što je i bilo, „prid Dvorom“ a ne na piru Vlaha Držića. Godina 1548 za prvu predstavu *Tirene* nije dakle baš sigurna, ali mogla bi biti tačna, jer je Kukuļević mogao zbiĳa naći tu noticu u svojoj matici, a isto tako i Crijević je mogao naći tu godinu u kojĳem rukopisu, pa od sebe samo griješkom dodao da je predstava od g. 1548 bila na piru Vlaha Držića. Ali kad se prva predstava *Tirene* dovede u hronološku vezu s drugom, izlazi ipak da g. 1548 za prvu nije sigurna (v. str. XCII).

Nego, ma koje godine bila prva predstava *Tirene*, sigurno je da su i *Venere* i *Stanac* mlađi od űe: da je *Venere* pisana poslije *Tirene*, vidi se jasno po tome što se u űoj spomiűe da su „vile Miĳenka stravile, Radata uzele“ i t. d. (v. str. 42), a Miĳenko su i Radat dva markantna lica u *Tireni*; a da je i *Stanac* mlađi, slijedi odatle što tamo, kad se Miho i Vlaho susretnu s Ćivanom, Miho ovomu kaűe: „Ćivane o brate, . . . naš stari Radate“ (v. str. 48), a to ne moűe drugo znaĳiti nego da je Ćivan prije toga predstavĳao publici dobro poznatoga Radata iz *Tirene*. Sasvim sigurno je i to da je *Venere* za dvije godine mlađa od *Tirene*, jer je ona, zajedno s *Tirenom* po drugi put, predstavĳana na piru Vlaha Držića, a u prologu za tu drugu predstavu *Tirene* kaűe se za D-ća: „Onomlani u pjesni pripieva ĳubmira i vile ĳubezni i divjaĳ űut . . ., sjever odtud dmaűe usiono tolikoj, da srca pucahu od studeni i mraza“ (v. str. 27), pa znamo opet da je to bilo „onomlani u vrime od poklad“ (stih 87). Taj je red dakle sasvim siguran: najprije *Tirena* (prvi put), pa dvije godine kasnije opet ona i *Venere*, a vaĳada poslije toga *Stanac*, u kojĳemu se kao stih. 151—156 ponavĳaju stih. 64—69 *Venere* — dakle te bi drame iűle istim redom kako ih je D. naűtampao, űto moűebit nije sluĳajno.

48. — Nego mi znamo joű viűe: prikazivane su *Tirena* po drugi put i *Venere* na piru Vlaha Držića a *Stanac* na piru Marto-

lice Vidova Hajdinova. Bilo bi dakle dosta naći kada su bili ti pirovi, pa bismo i znali i kada su sve te tri drame postale; ali to baš ne znamo, jer ne znamo kada se je u Dubrovniku XVI. vijeka obično pirovalo: kod zarukâ, ili uz vjenčanje, ili kad je mladožeňa vodio svojoj kući nevjestu? A to su tri akta među kojima je moglo proći i nekoliko godina! U to doba naime obično su u Dubrovniku, kao i inače u svijetu, roditelji sklapali ženidbe, ne pitajući mnogo ili baš nimalo mlade, a prije svega su se dogovarali o mirazu što će ga nevjesta dobiti; čim bi taj dogovor bio gotov, odnosni bi se ugovor zapisivao u „Pacta matrimonialia“, a sigurno tek poslije toga bivalo je vjenčanje. Ali u nerijetkim slučajevima kada jedan od mladih, ili oboje nijesu imali godine zakonom propisane za vjenčanje (14 godina kod muškaraca a 12 kod ženskih), oboje bi ostali kod svojih roditelja, a u ugovoru bi se odredilo za koliko će godina mladi povesti mladu svojoj kući „pro consumatione matrimonii“. Ne mogu za sada to dokazati konkretnim primjerima, ali čini mi se da je sobom očevidno da je u tom posljednjemu slučaju vjenčanje moralo biti prije negoli bi mladi poveo mladu svojoj kući, jer nije moglo biti govora o „consumatio matrimonii“ ako nije prije toga svršen sam „matrimonium“.¹⁾ Nego za hronologiju D-ćevih drama nema važnosti ni čas kada se je sklapao vjenčani ugovor, ni čas kada su se u crkvi mladijenci vjenčavali, pa ni čas kada je eventualno mladožeňa vodio svojoj kući nevjestu, nego jedino čas kada se je pirovalo, jer za *Tirenu*, *Veneru* i *Stanca* s jedne strane, a za *Grižulu*, *Skupa* i *Āuha* s druge, doba se postajna određuje po piru na kojemu je svaka od tih drama prikazivana. To treba istaći, jer se je, kako ćemo odmah vidjeti, i u starije vrijeme mislilo, a i sada gotovo redovno misli, da je vjenčani ugovor, samo vjenčanje i pir bilo sve u isto vrijeme, pa da je dosta znati koje je godine sklopljen vjenčani ugovor, da se tako zna i kada je bio i odnosni pir, i tako, govoreći o D-ćevim pirnim

¹⁾ To bi se moglo sigurno znati po matici vjenčanih, ali ona za ovo doba na žalost nije sačuvana. Zbog tih preranih, a često i prisilnih vjenčanja često je bivalo i to da „oficijalni“ muž nije pak hotio da u određenom roku povede svojoj kući nevjestu „pro consumatione matrimonii“; tako je 3. XII. 1460 Veliko vijeće jednoga Ārijevića oprostilo tamnice pod uvjetom, da povede kući svoju ženu „pro consumatione matrimonii“, a inače da se vrati u tamnicu. Osobito u XVI. vijeku čini se da je to bilo ušlo u običaj, te je zato Senat 11. VII. 1584 zaključio da svi koji „se desponsaverunt“ (a to ovdje sigurno znači „koji se vjenčaše“) prije više od godine danâ moraju svoje žene („sponsas“) povesti kući „pro matrimonio consumando“, bez obzira na to da li se vjenčani ugovor tomu protivi, i zaprijeti konfiskacijom cijeloga imetka onima koji ne bi do 20. XI. iste godine ispunili tu dužnost, ili bi joj htjeli izmaći pobjegavši iz Dubrovnika ili ne vrativši se za 6 mjeseci u domovinu.

dramama, da se po tome zna i koje je godine svaka od tih drama postala. A tako nije, nego je pir mogao biti i za nekoliko godina poslije vjenčanoga ugovora, eventualno i ranoga vjenčanja, a pirovalo se tek kada je mladožena ili odmah poslije vjenčanja, ili u roku određenom u ugovoru, vodio nevjestu iz nene kuće u svoju. Već je „Ordo de dotibus et nuptiis“ od g. 1235¹⁾ propisivao: „Et eo die, quo nupta uadit ad domum uiri, celebrentur nuptie (str. LXIV)“, a i iz kasnije naredbe od g. 1503²⁾ proizlazi da se je pirovalo baš onoga dana kad „... sponse seu nouicie... traducetur ad domos maritorum causa consumationis matrimonii“. Da je pak tako bilo i u D-ćevo doba, dokazuju obje njegove drame što su se prikazale na piru Vlaha Držića; u drugome prologu *Tirene* kaže se za Vlaha, starijega sina Nika Držića: „Stariji se [sin] sad ženi... djevojku je sada doveo u svoj dvor“ (str. 24), a opet u *Veneri*: „ženi se taj mladić i vodi vladiku...“ (stih 21).

49. — Za većinu dakle D-ćevih drama treba znati kada se je slavio odnosni pir, pa treba da to najprije vidimo za pir Vlaha Držića, na kojemu su se predstavljale *Tirena* drugi put i *Venere*. Kolendić³⁾ je iznio iz Genealogije antuninske jedan dio biļeske o njegovoj ženidbi, a O. A. Posinković⁴⁾ nešto je popunio tu vijest iz istoga vrela, ali je ta vijest tako interesantna da zasluļuje da se ovdje u cjelini iznese.⁵⁾ S tom vijesti vrlo se lijepo slaļe što sâm D. kaže o tome piru: slavio se je „u stanu Ćula Pjorovića“ (a to je bio po Genealogiji „Giuliano de Mar° de Florio Turcinovich“), „ki srebro mjeraše starići⁶⁾ i srebrom pijaše“,

1) Izdan je od Bogišića i Jirećeka u uvodu k dubrov. Statutu, str. LXIV-LXVI.

2) Jagićev *Archiv* XXI, 421.

3) *Tri... pjesme M. Vetranića* 16.

4) *Iz staroga Dubrovnika u Svetoj Ceciliji* XVII (Zagreb 1923), 143—144.

5) No 18. — Biagio figlio di Nicolò ebbe per moglie Maria unica figlia di Stefano di Simone Aligretti Citad.º come per P. M. de 1548: 12 Nõbre con la quale ebbe l' infrãtti figlioli: ... Il sud.º Biagio ebbe la dote con d.ª Maria, e con eredità di d.º Stefano suo Socero ascendeva sopra D(ucati) 50 M(ila). In tempo delle nozze di sud.º Matrimonio fù recitata in Casa di d.º Stefano nella strada di Calzolari *Megiu Veliche Zreugliare*, quella famosa Comedia d.ª Tirena, dalli compagni di d.º Biagio, la quale fecero stanpare. Per un mese, continue furono fatte feste, e Banchetti in d.ª Casa con intervento di molta Nobiltà, e Citadinanza, ma sopra tutto rende fortunato questo matrimonio la benemerenza publica verso la Casa di d.º Stefano Aligretti cognominato Sincicievich, per aver più volte nellì bisogni della patria somministrato alla Republica con i denari, e dal Principe in segno di gratitudine fù decorata con due sonate dei pifari o sia musici publici da farsi ogni sabato sotto la sua casa, e fù continuato questo onore sino alli figlioli di d.º Marino [sina Vlahova], dai quali fù comutata in onore della SS.ª Croce nella Chiesa di S. Biagio ove si fa di continuo in memoria sopradetta. — Ispisao prof. J. Tadić.

6) Toliko je bio bogat da je starićima mjerio srebro, a iz srebrnih čaša pio; *stâr* i *starić* su stare dubrov. mjere za žito, od kojih je druga primala otprilike 8 litara (v. moju *Dubrov. Numizmatiku* I, 90—91).

dakle nije više bio živ, i doista on je umro g. 1548¹⁾; Vlaho Držić uzeo je „djevojku svijetla roda Sinčićević“ (v. str. 24), a svadba je zbiła trajala cijeli mjesec dana, jer mislim da se ne mogu drukčije shvatiti riječi u *Veneri*: „jučer me Vlahe Držić ruči . . . da ću pjan i sit bit za vas mjesec ovi“ (str. 30, stih. 18—19). Nego iz drugoga prologa *Tirene* saznajemo i nešto što je za nas još važnije; stih. 136—137 glase: „. . . i Martin Šumičić, komu ovdí sad služim na piru šurinu“ (str. 27), znači dakle da se je Martin Šumičić, poslije prve svoje žene koju je D. oplakivao dvjema pjesmama (v. str. 16-17), već bio po drugi put oženio s Ćivom, sestrom Vlaha Držića; ali vjenčani ugovor Šumičićev s Ćivom sklopljen je tek 1. X. 1550, i to s obvezom da je povede svojoj kući tek za neko vrijeme (v. str. LXXVII, napom. 1). Ako i uzmemo da je Šumičić odmah poveo Ćivu kući, što je sigurno smio a nije morao, pa budući da je prva predstava *Tirene* po rukopisu K i Crijeviću bila g. 1548, a znamo da je druga predstava, dakle i pir Držićev bio 2 godine kasnije, i to u pokladima (v. str. 26, stih 87), to bi onda trebalo da je druga predstava a s ņim i pir bio u pokladima g. 1550, t. j. jedno 10 mjeseci prije nego je Vlaho Držić mogao postati šurinom Martina Šumičića. Ako je dakle Vlaho na svojem piru bio zbiła već šurinom Martinovim a nije tek anticipando tako prozvan, onda je pir Vlahov, a s ņim i druga predstava *Tirene* i postanak *Venere* mogao biti tek g. 1551 kad su sve ove tri D-ćeve pirne drame i naštampane, a *Tirena* sama nije sastavljena g. 1548 nego g. 1549.

Već se na ovome prvome primjeru vidi kako je teško kazati kada su postale D-ćeve pirne drame, kad se ne zna tačni datum odnosnoga pira, a ta se teškoća pojavlja i kod *Stanca*, Rukopis A bilježi uz natpis ove „Novele“ da je „prikazana u Martolice²⁾ Hajdinova na piru“ (ali kod „Hajdinova“ otrgnut je komad lista, pa se od prva 4 slova vidi samo vrh, nego su zato slova „inova“ sasvim sigurna; zato P nema uopće te bilješke), a pri kraju uz riječ „Svrha“ dodaje „od Novele od Stanca, prikazana u Martolice Vidova na piru“, dok stara izdanja nemaju ni jedne ni druge bilješke. S obzirom na tu drugu bilješku P. Popović³⁾ je naslućivao da bi to mogao biti pir Martolice Vidova Ćamačića, za koga

¹⁾ Jagićev *Archiv* XXI, 456.

²⁾ *Martolica* je umañeni oblik od *Martholus*, a to je opet mjesto *Bartholomaeus* (Jireček, *Die Romanen* 2, 45).

³⁾ *Срп. Књиж. Гласник* g. 1925, br. 1, str. 43.

je našao da je živio g. 1530—1578, a Kolendić¹⁾ je zbilja našao da je taj Ćamačić 13. V. 1549 sklopio vjenčani ugovor s Anicom, kćerkom Frana Marinova Kabužića, te uzimlje kao stvar sigurnu da je *Stanac* ispjevan za njegov pir. Ali to baš sasvim sigurno nije, jer što Kolendić nije našao drugoga Martoliceu Vidova koji bi se u to doba ženio, to još ne dokazuje da ga nije bilo, jer odnosne knige dubrov. arhiva ne sadržavaju ugovore svih vjenčanja bez izuzetka; ne smeta pak što se u rukopisu A mladoženja zove jednom Martolica Ćajdinov a drugi put Martolica Vidov, jer je *Ćajdin* mogao biti nadimak njegova oca, pa zato i ja mislim da se može pristati uz to mišljenje da je na piru toga Ćamačića prikazivan *Stanac*. Naprotiv, ne slažem se s Kolendićevim računom kada je bio taj pir. Budući da se je u vjenčanom ugovoru od 13. V. 1549 Martolica obvezao da će Anicu povesti svojoj kući²⁾ najdaleže za dvije godine a da mu tast miraz nije isplatio prije 2. V. 1550, to odatle Kolendić izvodi da je pir a zato i predstava *Stanca* bila potkraj aprila ili početkom maja te godine. Nego ni to neće biti tako: *Stanac* je sigurno prikazivan u pokladima — cijeli je komad pokladna šala, ali se izrijeком u stihu 217 kaže, „maskari na pir idu“, predstava dakle nije mogla biti ni krajem aprila ni početkom maja, jer su se g. 1550 pokladi svršavali 18^{oga} februara. Zato je vjerovatnije da je i *Stanac* postao i bio prikazivan u pokladima g. 1551 kada, po mojemu računu, i *Venere* i po drugi put *Tirena*; on bi mogao spadati u poklade g. 1550 samo ako oni stihovi što se nalaze i u njemu i u *Veneri* nijesu prešli iz *Venere* u *Stanca* nego iz ovoga u *Veneru*, što ipak ne bi smetalo da su *Venere* i po drugi put *Tirena* mogle biti prikazivane g. 1551, jer ona aluzija u *Stancu* na *Tirenu* mogla se odnositi na njenu prvu predstavu.

50. — Još je veća nevođa s dramama u prozi: ima ih mnogo više negoli u stihovima, ali samo je jedna s naznačenom godinom, a ni ta nije sigurna; inače su pak opet gotovo sve pirne drame, koje za svoju hronologiju gotovo više smetaju negoli pomažu. S naznačenom je godinom *Dundo Maroje*, koji nad natpisom ima u rukopisu A bišešku „laus deo 1550“; pa ma kako se ta godina tumačila — ili kako godina kada je ta drama u A prepisivana ili kada je

¹⁾ *Kad je postala Držićeva „Novela od Stanca“?* (Jugoslav. Njiva X. [Zagreb 1926], br. 1, str. 35—36), gdje na str. 35 treba ispraviti štamparsku pogrešku da je ona postala „pre Držićeve *Tirene*“ mjesto „posle D. T.“

²⁾ Kolendić uprav govori „da će tu svoju verenicu povesti pred oltar“, ali u ugovoru Martolica se obvezao „de traducendo domum habitationis suae“ Anicu, a ova „de eundo domum suam [t. j. Martolice] pro dicta matrimonii consumati cne“

prikazivana (v. str. XIV) —, to stoji da je *Dundo Maroje* g. 1550 bio gotov. Po njemu se računala i godina kada je postao *Pomet*: on je svakako stariji od *Dunda Maroja*, za koga se u njegovu prologu kaže da „slijedi onu prvu komediju od *Pometa*, kako da je ona i ova sve jedna komedija“ (v. str. 259); iz samoga pak *Dunda Maroja* saznajemo da su među radnom *Pometa* (kada je sin pošao s novcima u Italiju) i među radnom *Dunda Maroja* (kada je otac pošao za sinom) prošle tri godine (isp. str. 264, 269), te je zato najlakše pomisliti, — a tako se obično i misli, — da je ona prva komedija prikazana tri godine prije ove druge. A ako bi se i moglo uzeti da su te tri godine uzete u komediji samo zato da sin uzima dovoljno vremena da potroši za ondašnje pojmove grdnu sumu od 5000 dukata što je dobio od oca, opet se na sličan način ne bi mogle protumačiti riječi što ih *Negromant* u pozdravu publici govori: „Ja što jesu tri godine, ako se spomenujete, putujući po svijetu srjeća me dovede u ovi vaš čestiti grad, i od moje negromancije ukazah vam što umjeh“ i „... kad se, jes tri godine, od vas odijelih...“ (v. str. 255, 256); tu se više ne govori o radni jedne i druge komedije već o jednoj i drugoj predstavi, pa se zato mora kazati da je *Pomet* prikazivan zbiļa tri godine prije *Dunda Maroja*. Ali onda račun se s druge strane nikako ne slaže: ako je *Dundo Maroje* bio već gotov najkasnije g. 1550, onda je *Pomet* postao najkasnije g. 1547, i time bi on bio stariji i od *Tirene* (koja nije nikako mogla postati prije g. 1548 nego po svoj prilici tek g. 1549); a to baš ne mogu vjerovati da je D. izašao prvi put pred publiku jednom građanskom komedijom u prozi, tim više što imamo dobra razloga misliti da je njegova prva drama bila baš *Tirena* (v. str. XCVII). Ja ne znam kako bi se izašlo iz toga škripca nego time da je ona godina 1550 u rukopisu A, premda je sasvim jasna (isp. faksimil), ipak jedna od mnogobrojnih prepisivačkih pogrešaka u tome rukopisu, te da stoji mjesto „1556“.

Za još tri drame znamo na čijim su pirovima prikazivane; to su *Grižula*, *Guho* i *Skup*. *Grižula* je prikazivan „na piru Vlaha Sarkočevića“ (tal. *Sorgo*), jer mislim da se radi o jednom članu te dubrov. vlasteoske porodice, iako mi nije inače poznato da se je u našem jeziku neno prezime drukčije pisalo negoli *Sorgočević* ili *Sorkočević*. U to se je doba ženio samo jedan Vlaho iz te kuće, koji je sklopio 24. XI. 1548 vjenčani ugovor s Katom pok. Valen-

¹⁾ Ja tako prepisujem ovo prezime a ne, kako obično, *Srkočević*, jer ga i O. Ivan Matijašević u rukopisu M (v. str. XXVIII u napom.) piše sa *ar*, a to znači da ga je on tako izgovarao.

tina Sorškočevića; nu su zastupali njeni štitnici, jer je bila još „in etate pupillari“ (to jest nije joj još bilo 12 godina), i zato se Vlaho obvezao da će je povesti svojoj kući kroz 8 godina; ali kad je njen miraz 10. V. i 10. VI. 1550 isplaćen, nije bila još povedena.¹⁾ Prema tome dakle pir Vlahov mogao je biti od g. 1551 do g. 1556. — Za *Guha* je O. Ivan Matijašević zabilježio „prikazana na piru u Rafa Gučetića“; da je *Guho* „arecitavan“ na piru nekoga Rafa, to se vidi iz prologa (v. str. 430), pa je O. Ivan mogao odatle to i uzeti, ali otkle je znao da je to bio Rafo Gučetić? Možda se to vidjelo iz potpune te komedije, bilo opet iz potpunog prologa, ili pri kraju iz oproštaja s publikom; ali ako nije to, mogao je O. Ivan, koji je toliko radio i u državnome arhivu, to u nemu naći. I doista u martu (između 1^{oga} i 20^{oga}) g. 1553 sklopio je Rafo Gučetić vjenčani ugovor s Anicom pok. Benedikta Đurđevića i obvezao se je da će je za godinu danâ povesti svojoj kući; kako se u *Pacta Matrim.* ne nalazi da se je od g. 1543—1578 ženio koji drugi Rafo Gučetić, a ni od g. 1543—1565 koji drugi vlastelin s imenom Rafo (tek je 19. V. 1565 sklopljen vjenčani ugovor Rafa Prodančića [tal. *Prodanello*]),²⁾ sva je prilika da je na njegovu piru prikazivan *Guho*, pa je to, prema sklopljenome ugovoru, vjerovatno bilo u pokladima (6. I.—14. II.) g. 1554. — Za *Skupa* pak Dum Đuro Matijašević uz bišesku rukopisa A da je „prikazana u Saba Gajčina na piru“ dodaje „godišta 1555 mjeseca marča“. Valjda je opet to i Dum Đuro našao ili u kojemu drugom rukopisu *Skupa*, ili također i on u arhivu, premda bih rekao da će prije biti ono prvo, jer bi inače Dum Đuro kazao i koje se porodično ime krije pod tim očevitim nadimkom *Gajčin*. Od g. 1548—1566, po *Pacta Matrim.*, samo su se dva Saba ženila, — jedan Palmotić a drugi Gučetić; prvi je 22. V. 1553, kada su mu bile 23 godine, sklopio vjenčani ugovor s Nikom Dragoja Crijevića, pri čemu je ostalo prazno mjesto za broj godinâ dokle će povesti nevjestu svojoj kući, a Sabo Gučetić je 5. XI. 1562 sklopio vjenčani ugovor s Franom pok. Jera Basiļevića (tal. *Bassegli*), pa je i u njegovu ugovoru prazno mjesto za broj godinâ, a to bi možda moglo za obojicu značiti da su imali odmah povesti nevjestu. Od te dvojice *Skupov* Sabo Gajčin biće sigurno Sabo Palmotić, jer *Skupov* prolog govori nevjestin brat Stijepo (v. str. 199), a samo je Nika Crijevićeva imala brata Stijepa, kojemu je g. 1553 bilo 17 godina; naprotiv niti je Frana Basiļevićeva imala

¹⁾ *Pacta Matrimonialia*, kn. 8 (g. 1543—1558), l. 72. — Javio prof. J. Tadić.

²⁾ Javio isti.

brata Stijepa, niti je uopće za sve to doba bilo i jednog Bašilevića s tim imenom,¹⁾ a onda je Palmotićevo pir mogao biti od maja 1553 dale, možda g. 1555, kako tvrdi Dum Đuro, ali nikako „mjesece marča“, jer je te godine cijeli mjesec mart padao u korizmu kada se sigurno nije smjelo ni pirovati ni predstavljati; ako je dakle pogriješeno Dum Đurovo „mjesece marča“, je li tačno njegovo „godišta 1555“? Opet dakle nesigurnost i za *Skupa*.

Ostaju još tri D-ćeve drame, naime *Mande*, *Arkulin* i *Pjerin*, za koje ne znamo ni kojom su prilikom prikazivane, jer im se nije sačuvao početak s natpisom, gdje je to po svoj prilici bilo kazano; samo se za *Mandu* po posljednim riječima vidi da je i ona po svoj prilici bila pirna drama: „Brigato . . . vas invitavam u Garzariju na večeru“ (v. str. 198), premda bi to mogla biti i zabava priređena od toga društva za svoje goste; naprotiv u posljednim riječima *Arkulina* nema nikakve aluzije na pir, a *Pjerinu* fali i svršetak. A što se tiče vremena kad su te tri drame postale, sigurno je samo to da je *Pjerin* mlađi od *Dunda Maroja*, jer se u njemu sasvim jasno aludira na *Dunda Maroja* riječima: „Drugi se si učinio Maro Maroje, koji kad splavio imanje biješe, ne htje da oca pozna“ (v. str. 445), a to baš čini Maro Maroje u *Dundu Maroju* (v. str. 303).

Po podacima što pružaju same drame, koji su nešto malo popunjeni od oba Matijaševića, i po vijestima što su se našle u dubrov. arhivu, ovo bi bio red D-ćevih drama: g. 1547? *Pomet* (pred Dvorom); g. 1548 ili g. 1549 *Tirena* (pred Dvorom); poslije g. 1548 *Grižula* (na piru Vlaha Sarkočevića); g. 1550? *Dundo Maroje* (u Vijećnici); poslije g. 1550? *Pjerin* (gdje?); g. 1550 ili g. 1551 *Tirena* (drugi put) i *Venere* (na piru Vlaha Držića); g. 1550 ili g. 1551 *Stanac* (na piru Martolice Ćamačića); g. 1554 *Ćuhò* (na piru Rafa Ćučetića); poslije g. 1553, ili g. 1555 *Skup*; g.? *Mande* (na nečijem piru?) i *Arkulin* (gdje?). Po tome se najbolje vidi koliko je nesiguran hronološki red D-ćevih drama, jer se ne možemo pouzdati ni u one jedine tri godine što su nam sačuvane — g. 1548 za *Tirenu*, g. 1550 za *Dunda Maroja* i g. 1555 za *Skupa*. Naročito je nesigurno, to jest apsolutno nevjerovatno, kako već rekoh, da bi *Pomet* bio stariji od *Tirene*, dok bi joj *Grižula* mogao biti lako vrlo blizu i u isto doba biti i prva D-ćeva drama (ponajviše) u prozi, za kojom su onda mogli doći *Pomet*, pa *Dundo Maroje*. Ne bi naprotiv smetalo što bi se

¹⁾ I sve te podatke saopćio prof. J. Tadić.

tako *Guho*, ta svakako pretežno pastirsko-mitološka igra, g. 1554 našla među samim građanskim komedijama; D. je u prologu *Skupa* —, spominući kako se neke žene tuže da „njeke se sad maškarate čine — para da se na Placi razgovaraju“ i žalile za vilama, satirima i Kupidom, — obećavao „do godišta na poklade ja vam ću komediju arecitat od vila“ (v. str. 200); ta za iduće poklade obećavana „komedija od vila“ ne može doista biti *Guho*, jer je on prikazivan ili godinu prije *Skupa* ili iste godine s ņim, ali kad je D. jednom bio spreman da učini tu koncesiju zastarjelomu ukusu nekih sentimentalnih dubrovačkih gospođa, mogao je to učiniti i drugi put, pridržavši novi prozaički oblik što ga je uveo *Grižulom* i *Pometom*.

51. — Da je *Tirena* bila zbiļa prva D-ćeva drama, dokazuje ono što je bilo poslije prve ņene predstave g. 1548, po rukopisu K i Crijeviću, ili, kako ja mislim, g. 1549. S tom prvom svojom dramom D. nije imao sreće! ćuli smo kako se D. žalio da je toga dana duvao jak i studen vjetar, tako da gledaoci „prid Dvorom“ nijesu ćuli što se na pozornici govori a zebli su od zime (v. str. 27). Ali je za D-ća bilo još gore što se po gradu prosuo glas da je D. plagijator, jer *Tirena* nije ņegova nego Vetranovićeva. Jasno to izbija iz pjesme koju je D., bez sumne poslije te prve predstave (isp. str. LXXVII), upravio Sabu Nikulinovu Gunduliću (v. str. 18—20): „mnozi nesviesni . . . lupežom i mene još ćine . . . A zli vele . . . ņi sada pjesnivac neg jedan . . . u pjesan taj stavi sve Držić što poje“; na što D. odlučno odvraća: „To Ćavčić ne pravi, istina ni to je“. U toj D-ćevoj pjesmi nema, istina, direktne aluzije na *Tirenu*, ali se zato jasno vidi da D. tada nije još bio poznat kao pjesnik, jer o sebi każe: „lupeštvo, aħ, time ne tvor' me nitkore, neznano er ime još slavno bit more“ (stih. 21—22), pa opet: „A tko zna ako i sad i Držić, istući steći ćas, ovi grad prosvietli pojući“ (stih. 61—62). Da se pak kod ove potvore plagijatorstva zbiļa radilo o *Tireni*, dokazuje sasvim sigurno Vetranovićeva *Pjesanca Marinu Držiću u pomoć*,¹⁾ kojom je „starac“, kako Vetranović u ņoj sama sebe zove, najodlućnije odbio tu potvoru: u početku se obraća „plemenitim Dubrovćanima“: . . . „vašeg starca namirite kriva suda ne ćineći, kiem Držića sad tvorite . . . ki pjesance rajske poje . . . a nikoga ne podkrada“ (stih. 9—17), a završava rijećima: „ . . . a ne gries'te duše vaše koreći ga takoj prava, zać što muže ņemu daše u pje-

1) *Stari pisci hrv.* III, 208 i d.

sance taj vam sklada“¹⁾ (stih. 129—132). Odatle vidimo da se radi o nekom sastavu u stihovima, kojemu su se divili „pred polačom . . . ki stahu gledajući te ljeposti“ (stih. 73—74) koje D. „poje prid polačom od gospode“ (stih. 13—14); dakle se radi o drami u stihovima koja se predstavljala „prid Dvorom“, jer Dvor je „polača od gospode“, a kojoj je predmet jasno iskazan u stih. 33—72: „razgovor od pastirâ“, „starac koga ljubav luto rani“, „diete malo ko imaše zlata krila, sliepo, krasno i pristalo“, „a pastirče njeko malo, bojeći se svojiem ćaćkom, protiv nemu bieše stalo, da ga osveti svojom pračom“, — to jest Vučeta i Obrad u prologu i Vlasi u samoj *Tireni*, pa Radat, Kupido i Dragić; sasvim je sigurno dakle da Vetranović ima pred očima D-ćevu *Tirenu* kakva je prikazivana „prid Dvorom“. Važno je napokon što Vetranović u toj tako lojalnoj i tako simpatičnoj obrani D-ća ni jednom riječi (a „starac“ nije štedio riječima!) ne spomigne kakve druge pjesme D-ćeve, čime se potvrđuje što proizlazi i iz D-ćeve vlastite obrane, to jest da je on najprije *Tirenom* istupio u javnosti kao pjesnik.

Što je dalo povoda toj potvori da *Tirena* nije D-ćeva već Vetranovićeva? Medini²⁾ ipak misli da nije bila sasvim neopravdana, ali nema pravo; prije svega on sasvim krivo shvaća prije spomenute riječi u D-ćevoj obrani da nije istina što zli ljudi govore da je Vetranovićevo „sve Držić što poje“ — „jer se iz njih — govori Medini — prirodno izvodi da u pjesmama Držićevim nešto može biti Vetranovićevo. Inače ono sve ne bi imalo nikakva smisla“. Ali taj je izvod sasvim kriv: tužioc D-ćevi govore da je Vetranovićevo sve što je pod imenom D-ćevim, a D. se sasvim energički brani da to nije istina, dakle ono je sve na svojem mjestu, niti D. time što se brani da nije istina da je sve ukrao, dopušta da je ipak nešto ukrao — to bi bilo možda fino jurističko cjepidlačenje, ali se ne bi slagalo ni s energičnim nijekañem D-ćevim ni s odlučnom odbranom ni velikom pohvalom Vetranovićevom. Pa kad sam Medini priznaje da „u stihovanju, sricanju i jeziku nema u *Tireni* baš ništa što ne bi pristajalo Držiću“, onda je vrlo smjelo što on —, zato što u IV. i V. aktu Dragić ima drukčiji karakter a dijalog je živli negoli u tri prva akta, — misli da je D. za ta prva tri akta preradio neku Vetranovićevu *Tirenu* i ñoj dodao dva posljedña akta. Da je D. zbiļa za svoju

¹⁾ *sklada* je sigurno prepisivačka pogreška — rim sa *práva* zahtijeva *dava*.

²⁾ *Rad* 176, 156—158.

Tirenu „ukrao“, pa makar i upotrijebio s Vetranovićevom dozvolom nešto njegovo, i on bi i Vetranović mučali, ili bi sasvim drukčije govorili; a što u karakteru Dragićevu i u tehnici ima u *Tireni* inkonzekvence i nejednakosti, treba odbiti na brzinu kojom je D. radio (isp. str. LXXV), pa nije stigao da sve svede na isti kalup. Nemamo dakle nikakva razloga da pomišlamo da je D. bio tako bezobrazno drzak da za živa Vetranovića stupa u javnost s pjesmom kojom je, makar od česti, preradio tuđu stvar, a još mañe da je, Vetranoviću na oči, iznosio njegovu pjesmu kao svoju.

Ni nagañane Vodnikovo¹⁾ da se je u to doba bilo već proćulo da Vetranović piše pjesmu (*Piligrina*) u kojoj vila Tirena igra vidnu ulogu, pa da je tako moglo „lako nastati prićanje da je Držićevo djelo u ućoj vezi sa Tirenom u *Pelegrinu*“, nije nimalo ubjedljivo, jer je *Piligrin* sigurno posledñe, nedovršeno djelo Vetranovićevo, koje g. 1548—1549 po svoj prilici nije bilo ni otpoćeto; naprotiv, prije će biti da je Vetranović vilu Tirenu uzeo od D-ća, ako je nije uzeo iz talijanske literature. Najviše je dakle i vjerovatno i jednostavno da je povod toj potvori dalo ono što sam D. kaće — vjerovañe da „ñi sada pjesnivać neg jedan zemaľska ki sklada i rajska²⁾ u pjesan“ (v. str. 19); zato, kad je D. istupio kao nepoznat pjesnik, nije se vjerovalo da je *Tirenu* on ispjevao, nego se pomislilo na toga „jednog pjesnivaća“ za kojega se mislilo da moće taku stvar napisati. Nego nije izlišno pitati, a zašto se nije pomislilo i na Naćškovića, ako je on već prije g. 1548 iznosio na dubrov. pozornici neke svoje drame? I u prologu *Tirene*, kad je Obrad ćuo da je D. „postavio u pjesan“ što će sad gledati, pita Vućetu: „Je li tko drugi sad u ovoj drćavi da takoj ovi grad pjesnima tim slavi“, a ovaj mu odgovara: „Mnozi su, Obrade, meću ine jes jedan remeta svet sade na škoľu bogom dan“ (v. str. 73) — opet dakle u prvome redu Vetranović! Vidi se dakle koliko je Vetranović bio cijeañen od svojih savremenika, ali od toga što se uz ñega za *Tirenu* i u samoj *Tireni* ne spomiñe i Naćšković ne mislim da se smije izvoditi da Naćšković nije prije g. 1548 istupio kao dramatićar.

Kako ne vjerujem da je D. u svojoj *Tireni* preradio od ćesti neku hipotetićku Vetranovićevu, tako ne vjerujem ni da ju je on sam preradićao za drugu predstavu. Kolendić naime, ne pristajući

¹⁾ *Pov. hrv. knjić.* 164.

²⁾ „zemaľska i rajska“ nije sigurno nikakva aluzija na *Piligrina* i ñegovo pjevañe „o raju i paklu“, nego na Vetranovićeve pjesme poboćnog i svjetovnog sadrćaja.

uz Medinijevo mišljenje da je D. preradio Vetranovićevu *Tirenu*, ali priznajući nejednakosti od néga istaknute, nagađa da je D. za drugu predstavu *Tirene* „tekst u koječem doterivao, možda i povećé izmene proveo te, valjda zbog nestašice dovoljnog broja predstavljáča, ranije dve uloge Dragića i Radića poverio, ne pazéći na krupne nesuglasice, licu, koje nosi ime Dragić“.¹⁾ Ni to nije nimalo vjerovatno: za drugu predstavu D. je samo napisao nov prolog i novu „tužbu Ľubmirovu“, ali u izdańu, koje je priređeno poslije te druge predstave, nije ni ta dva, zbiļa nova komada stavio na svoje mjesto, nego ih je dodao uz *Pjesni*, a stare komade iz prve predstave ostavio je gdje su i prije bili; kad bi on i inače tekst dotjerivao, povećé izmjene provodio pa čak i dvije uloge u jednu strpao, zašto ne bi promijenio i prolog i tužbu Ľubmirovu? Nemojmo D-ću primjenivati načela nekakve hiperkritičke metode po kojoj u pjesnika ne smije biti onoga što se odnosnomu kritičaru čini pogreškom.

52. — Kako je stupańe u javnost D-ća kao novoga pjesnika dalo povoda négovoj tužbi zbog plagijatorstva, te négovoj i Vetranovićevoj odbrani od te klevete, tako je možda i novina, koju je sigurno D. uveo, da se drame prikazuju u prozi, izazvala i drugu Vetranovićevu pjesmu *Pjesanca u pomoć poetam*,²⁾ u kojoj se kaže da lončari pristavljaju loncima ručice „kako hoće sa svih strana“, slikar može „kako hoće da penga [slika]“, „a poetam čes pogodi neka sliede mužu svoju, da na voļu pjesni poju, kako hoće u slobodi“. Nego ovoga je puta Vetranović bio neobično kratak, — to je čak négova najkraća pjesma sa samo 12 osmeraca! Za sebe Vetranović valjda tu slobodu nije tražio nego ili za svoje drugove pjesnike uopće, ili za jednoga između njih, a to bi opet mogao biti D. kojega je već jednom zbog *Tirene* branio, premda ne znam bi li Vetranović drame u prozi tako lako smatrao kao pjesničke proizvode. A ako nije D., to bi opet mogao biti Naļešković i négove „nepristojne“ komedije u stihovima, za koje bi se moglo lako razumjeti da ih „starac“ nije potańe označio i da se za njih nije eksponirao dugom pjesmom, koja mu možda ne bi ni išla od srca; ali je ipak važno i karakteristično da je on već u XVI. vijeku branio, bar u principu, slobodu pjesničkoga stvaranja!

53. — Prema lakoći kojom je D. pisao, od néga nam je ostalo prilično malo, a i od toga najveći i najbolji dio, naime

¹⁾ *Južnoslav. Njiva*, br. od 1. I. 1926, str. 35—36.

²⁾ *Stari pisci hrv.* III, 212.

drame u prozi, sačuvalo nam se je u jednom jedinom rukopisu A (iz kojega je u rukopisu M prepisan dio *Grižule*); pa da se je kojom nesrećom taj jedan rukopis sasvim izgubio, kao što ga je već dobrim dijelom nestalo, D. bi mnogo mañe znaćio negoli, zahvaľujući tomu rukopisu, zbiľa znaći u historiji naše literature. Nego ñegove su drame u prozi bile hude sreće! već je matica rukopisa A bila nepotpuna: *Dundo Maroju* je falio svršetak, pa se u A tekst svršava u sredini strane, a i prolog *Ćuha* bio je nepotpun u sredini gdje se Ćuho razgovara s nekim komu se ni ime ne każe, s čega je taj prolog ostao tako krñ i u A. Po svoj prilici u tome stañu imao je u rukama rukopis A Đurđević, koji każe da je od D-ća neizdano osam komedija u prozi i ona dva prikazaña što ih on prvi ñemu pripisuje,¹⁾ a to se baš nalazi u rukopisu A, — pa to ponavľaju i svi pozniji literarni historici. Istina, sada je rukopis A krñ na više mjesta (v. str. XIII), pa u ñemu je samo 7 drama — od *Pometa* nema više traga, ali u Đurđevićevo vrijeme sigurno i ñega je bilo, pa ih je zato on i nabrojio osam; a što Dum Đuro Matijašević nije pravio iz *Pometa* nikakvih izvoda, ne dokazuje nikako da ga u rukopisu nije bilo; jer nema Dum Đurovih izvoda ni iz *Grižule*, a opet se ova komedija još dandanas nalazi u rukopisu A iz kojega je jedino Dum Đuro pravio svoje izvode; ali već g. 1702, kad je Dum Đuro pravio te izvode baš je *Grižula* bio ovako nepotpun, jer on każe za ñega da „niti je natpisa ni početka“ (v. str. XVII). Na žalost poslije te dvojice što su imali rukopis A u rukama u početku XVIII. vijeka, rukopis je još daľe stradao: nestao je iz ñega sasvim *Pjerin* i, osim jednog dijela prologa, *Ćuho*, od kojih su nam se sačuvali samo Dum Đurovi izvodi, nestao je napokon i svršetak *Skupa* iz kojega je Dum Đuro dao u svojemu izvodu nekoliko rećenica kojih u A više nema. I tako je sada u rukopisu samo pet „komedija“, a ni od ñih ni jedna se nije potpuna sačuvala: *Mande* i *Arkulin* krñi su u početku, a *Grižula*, *Skup* i *Dundo Maroje* pri kraju. Teško je kazati kako se je razvijala radña u onim dijelovima sačuvanih komedija koji su se izgubili: najlakše je s *Grižulom*, jer se za ñega jasno vidi po Grižulinim posljedñim rijećima da se on u ime svoje družine oprašta s publikom: „Svak veće pròsti! Što umjesmo, činismo; a veće naprijed ni umijemo ni hoćemo...“ (str. 165); inaće to se vidi i po dužini pojedinih akta: 1.^{vi} broji 6½ strana, 2.^{ti} i 4.^{ti} po 7 strana, 3.^{ći} 8½ strana, a 5.^{ti}, ovako nešto krñ pri

¹⁾ *Vitae et carmina* 61.

kraju, preko 7¹/₂ strana. Zato ne mislim da Medini ima pravo kad, pored spomenutih Grižulinih riječi za koje i on priznaje da bi ih trebalo onako shvatiti, — ipak kaže¹⁾ „da su se izgubile dvije, tri zadnje scene“, jer da je prekinuta radnja Mudrosti i Oposlovnice a da se ne vidi da se je „Remeta“ opametio; ali onaj prvi argumenat dokazuje samo da je D. naprosto — hote ili nehote — propustio da tu radnju izvede do kraja, a drugi argumenat dokazuje još mañe, jer tu se je Medini prevario: „Remeta“ nije kakvo zasebno lice nego to je Grižula (kao što i u *Tireni* sama Tirena sad je pod tim imenom a sad opet kao „Vila“) — on uzimlje Omakalu za svoju „domaću“ i ide s ñom kući, i time je stvar, bar za publiku, gotova! Nešto više fali na kraju *Skupa*, ali ni tu neće biti mnogo, jer se vidi da stvar nagiñe kraju: Zlati Kum se odrekao Skupove kćeri, ulovljen je Munuo koji je ukrao Skupovo blago, i on baš počinje raščišćati zamršenu situaciju: „Gospodo, utazište se, er vam ću dobar glas dat“, pa pošto je sigurno javio da se je blago našlo, Skup pristaje da dađe kćer Kamilu i „komedija je svršena“. Da ni ovdje ne fali mnogo, vidimo po tome što prva četiri akta obuhvaćaju 8—10 strana, a šti ih ima već 9. Prolog nam pak o svrsi komedije kaže samo ovo: „Što će od ñega [t. j. od Skupa] i od ñegova tezora bit, komedija vam će spovidjet“ (str. 200). Ne mogu pak dovesti ni u kakvu vezu s radnjom *Skupa* riječi što govori Satir (nevjestin brat Stijepo) u prologu: „I tko bi ktio znat što ću ja satir u ovoj komediji rijet, ja sam starcu u gori kameni tezoro objavio“ (*l. l.*); ima li to značiti da je pri kraju jedan satir javio Skupu gdje mu je (po dogovoru ljudi oko ñega) sakriveno (od Munula ukradeno) blago? A što bi drugo moglo biti, teško se je domisliti.

Za *Dunda Maroja* prolog nam samo kaže: „Što će segvitat [poslije dolaska Dunda Maroja u Rim], komedija vam će sama rijet, koja će svršit u veselje“ (str. 260). Prema tome veselome svršetku, koji se inače kod starih komedija sam sobom razumije, sin Maro se sigurno nagodi s ocem i vraća sa zaručnicom u Dubrovnik, a po svoj prilici, da bude još više vesela, Ugo Tedeško uzimlje Lauru, koja je i sama kći Nijemca, a Marov sluga Pomet Laurinu „djevojku“ vragolastu Petruñelicu; i tako se komedija završavala trojim svatovima. Ali u saćuvanome tekstu glavna radnja je doprla tek do momenta kad je Maro, kako se čini, sasvim propao: otac mu odnio sve, ljubavnica se od ñega odbila,

¹⁾ *Povjest hrv. knjiž.* 325.

te on se sprema da provali u nenu kuću pa da zakoše sve što mu pod ruku dođe a zatim da ubije sam sebe (v. str. 387); tu je dakle bilo još štošta prije negoli se došlo do obligatnog i u prologu obećanog veselog svršetka, a to nam potvrđuje i dužina pojedinih akta: četiri potpuna imaju od 24 1/2 do 29 strana a peti krni samo 10.

Kod *Grižule*, *Skupa* i *Dunda Maroja* možemo se dakle bar domisliti kako su se svršavali, ali za *Mandu* i *Arkulina* teško je kazati što im fali u početku. Od *Arkulina* nema prije svega, bez sumne, prologa a onda veća polovica 1.^{oga} akta; kakvi su prizori i razgovori u njoj bili, ne može se ni naslućivati po onome što se je od te komedije sačuvalo. Još je više osakaćena *Mande*, jer njoj fale prolog, cijeli prvi akt, pa prva 2 prizora i početak 3.^{oga} od 2.^{oga} akta; dabome, ni tu ne možemo znati kako je stvar išla, ali opet možemo nešto nagađati: sigurno se je prvi javljao na pozornici Tripče, jer on, opraštajući se pri kraju komedije s publikom, izrijekom kaže: „... ja sam počeo i ja dosvršujem“ (str. 198); on je imao i nekakav lekarski „consilium“ s Jeđupkom koja ga je imala izliječiti, pa zato ona poslije kaže: „... dobila sam sve što je od potrebe, kako mi si rekao“ (str. 173) — možda je taj dogovor među Tripčetom i Jeđupkom bio prvi prizor u komediji. Vidi se osim toga da je u izgubljenome dijelu morao biti i prizor gdje se je Tripče opio a *Mande*, njegova žena, ugrabila tu priliku da se pozabavi s jednim dubrovačkim vlastelinom (str. 174).

Najgore su nastradali *Pjerin* i *Guho*: od *Guha* je u A ostao samo prolog, i to nepotpun, a inače i od *nega* i od *Pjerina* imamo samo Matijaševićeve izvode iz A. Što se odatle daje izvesti o sadržaju *Guha*, pokazao je ukratko Medini,¹⁾ a po Matijaševićevim izvodima iz *Pjerina* Budmani je majstorski rekonstruirao tu komediju.²⁾

Za osmu „komediju“ *Pomet*, koju je Đurđević, a bez sumne i Dum Đuro Matijašević, još imao u A, znamo samo ono što se o njoj kaže u prologu *Dunda Maroja*: da *Dundo Maroje* „slijedi onu prvu komediju od *Pometa*, kako da je ona i ova sve jedna komedija“, i da „ćete vidjet u njoj [u *Dundu Maroju*] one iste prve prikazaće, a to jes *Dundo Maroje*, Pavo Novobrđanin, *Pomet* i ostali“, da „prva, t. j. *Pomet* je prikazana u Dubrovniku“, zatim: „Ako nijeste zaboravili kako mu [t. j. *Dundu Maroju* u *Pometu*] biše ukradeni dukati i vraćeni s patom da se sinu spodesta od svega po smrti“ (str. 260). To je glavni predmet *Pometa*, a što dalje

¹⁾ *Povjest hrv. knjiž.* 328—329.

²⁾ „*Pjerin*“ *Marina Držića* u 148. knjiži *Rada*.

slijedi: „Po tomu znajte er su novi pat učinili“ i t. d., to, kako već sama riječ „znajte“ pokazuje, nije više sadržaj *Pometa* nego tumači kako se iz situacije što je ostala pri kraju *Pometa* prešlo u situaciju što je u početku *Dunda Maroja*. Osim toga znamo da je i u *Pometu*, kao i u *Dundu Maroju*, prije prologa publiku pozdravio „Dugi nos negromant“, jer on kaže: „Ja što jesu tri godine, ako se spomenujete, . . . srjeća me dovede u ovi vaš grad“ i „Znate er kad se, jes tri godine, od vas odijelih . . .“ (str. 255/6), a *Pomet* se prikazivao tri godine prije *Dunda Maroja* (v. str. XCIV).

54. — To se je dakle u rukopisu A sačuvalo od D-ćevih drama u prozi, ali može biti da ima u A bar spomen još o nečemu. Sam je D. u prologu *Skupa* obećavao: „ . . . do godišta na poklade ja vam ću komediju arecitat od vila“ (v. str. 200), pa je li održao to obećanje? I ako jest, je li to možda bio *Grižula* ili *Guho*? Po vremenu kada su vađada postale te dvije, u glavnome, pastirske igre „s vilama, satirima i Kupidom“ prije bi to mogao biti *Grižula* nego li *Guho* (v. str. XCVII). Medini¹⁾ je svratio pažnju na riječi što govori Satir u prologu *Skupa*: „Narñase je večeras tokalo da učine maškaratu. I htjeli su, i vilu ku rekoh spravili bijehu, da . . . prolog reče; ma se ne ugodiše: smete ih jedna svekrva u ovoj komediji . . . Narñasi cijeć ñe, kako rekoh, nijesu htjeli arecitat . . . Uvezli su njeke mlade ki nijesu prije arecitavali“ (str. 200), i odatle izvodi da je „to po svoj prilici aluzija na kakav nedovršen komad“. Meni se čini da se time sasvim jasno kaže da će te večeri biti sasvim druga predstava negoli se je isprva mislilo: „vila se spravila biješe doći s versi . . . da prolog reče“ (str. 199), a govori ga Satir u prozi; „Narñase je večeras tokalo da učine maškaratu“, a tamo glume „njeki mladi ki nijesu prije nigda arecitavali“; imala se prikazivati komedija u kojoj je, kako se vidi, jednu od glavnih uloga igrala jedna svekrva, a mjesto ñe predstavlja se *Skup* gdje o kakvoj svekrvi nema ni govora. Pa opet veliko je pitañe ima li se uzeti to ozbiljno; D. sigurno ne bi se našao u velikoj neprilici da za jedan dan dovrši zbiļa započetu komediju; stoga će prije biti da je on sve to rekao samo zato da opravda što nema „galante vile s versi“ nego ružan Satir što govori kako „na Placi“, a i da umetne nekoliko zlobnih riječi o svekrvama i da preporuči publici predstavlaće novajlije. Inače bi trebalo kazati da je D. imao gotova *Skupa* u svojem pisaćemu stolu, te ga izvukao kad se našao u neprilici za pir Saba Gajčina sa svojim „nedovršenim komadom“,

¹⁾ *Pov. hrv. knjiž.* 347.

a to se ne može nikako vjerovati: kako je on radio, sigurno je izrađivao svoje komedije tek kad su se od néga tražile.

Prije će biti da se je sačuvala aluzija na neku izgublenu komediju D-ćevu u riječima što ih u *Mandi* upravlja jedan Kotoranin jednomu od Dubrovčana što su došli u Kotor: „Je li vam, bože, Cvijeta živa i Vukota? Ja vas poznavam: vi ste Garzarija; velike ti smijehe i vi njegda činahote o pokladijeh“ (v. str. 188); Cvijeta i Vukota su bez sumne dva lica iz neke D-ćeve komedije što su je u pokladima prikazivali članovi družine Garzarije, a kako ni jednoga ni drugoga nema ni u jednoj od sačuvanih D-ćevih komedija, to treba kazati ili da su bili u *Pometu* ili u *Ćuhu* (u *Pjerinu* regbi da za taka lica iz prostoga naroda nema mjesta), ili da se je izgubila bez traga još jedna D-ćeva komedija. S pravom pak Medini misli¹⁾ da se odnose na neku D-ćevu komediju i riječi u *Ćuhu*: „kad bi godišnica gospi ukrala peču larda, ter bi ju vrgli u tamnicu; a gdje bi Pužiz pužiški govorio, a Masora latuštinom [nema u Akad. rječniku] udarala i kad se ženik ne bi brinuo“. A možda je u nekakvoj vezi s nekom komedijom (možda i s tom od Cvijete i Vukote) i što opet u *Mandi* sama Mande govori, čuvši da su stranci koji su došli u Kotor „dubrovački vlasteli što to se zovu Garzarija“: „Ovo su Garzarija? Čula sam da ovizijeh poklada ti vlasteli čine [a to bi značilo da se je i *Manda* prikazivala u pokladima] jednu lijepu večeru i da se će po večeri izmrčiti; i vele da će i žene izmrčit, ter se će izmrčeni svi pak u kolo uhvatiti“, pa opet: „Kako se će moć one vladike trpjet da ih mrčenijeh gledaju?“ (v. str. 190). Svakako, ili se to ticalo neke komedije, ili neke maškarate (što je vjerovatnije, jer su se komedije davale prije večere a ne poslije ne), dobro je upamtiti da su se i vladike u Dubrovniku XVI. vijeka „mrčile“, t. j. maskirale, i izmrčene „u kolo hitale“. Još jednu aluziju na taku maškaratu, ili možda čak i na pastirsku igru, imamo u rečenici u *Ćuhu*: „Er su ljudi vas smijeh ispuhali, a to se je vidjelo ove-zijeh poklada kad vile u garbiješijeh tancahu“ (v. str. 432), premda je to mañe sigurno, iako vjerovatno, da se to tiče neke D-ćeve pjesme ili drame. U istome *Ćuhu* nalazi se, u početku prologa, opet neka nama nerazumljiva aluzija koja bi se također mogla odnositi na neko lice već poznato iz D-ćevih komedija: „I ja, za rijet vam kao rabota stoji, ko maloprije sam bio Žuho, a sad sam Kerpeta“ (v. str. 429). A nejasna je opet pri kraju toga

¹⁾ *Povjest hrv. kniž.* 327.

istoga prologa i ova rečenica: „Ma bogme oni Kotorčić mali smiješan bijaše; ako i néga mogosmo pritegnut k nam, nećemo ni toliko gofo proč. Poć ga ću rećerkat . . .“ (v. str. 431). Koji je to „Kotorčić mali“ kojega je publika već gledala? Tripčeta iz *Dunda Maroja*, ili Tripče iz *Mande* ili iz *Arkulina*, ili Pasimaha iz *Skupa*? ili neki drugi Kotoranin iz neke izgublene komedije?

Kad je prof. P. Karlić g. 1921 izdao bezimenu i anonimnu komediju, kojoj je on nadio ime *Ljubovnici*, mislio je i tvrdio da je našao nepoznatu komediju D-ćevu; ali pošto je A. Delalle u spletskom *Novom Doba* od 13.^{og} i 14.^{og} januara 1922 dokazao da radña te komedije biva u Trogiru, a Kolendić u spletskom *Životu* od 22. februara iste godine iznio da u ňoj ima i jedan citat iz Palmotićeve *Alćine*, koja je predstavļana tek g. 1647, dakle samo 80 godina pošto je D. bio pokopan, sasvim je sigurno da ta komedija nije D-ćeva nego nekoga dalmatinskoga pisca najranije iz druge polovice XVII. vijeka, možda Petra Kanavelovića koji je imao, kako je poznato, veza i s Dubrovnikom i s Trogirom. Inaće, i bez oba ta dokaza, vidi se odmah da ta komedija nije ni D-ćeva a ni uopće dubrovaćka, ni nikako iz XVI. vijeka; i to se je i kazalo prof. Karliću još prije nego ju je izdao, ali on nije vjerovao.

55. — D-ćeve su se drame, koliko znamo, predstavļale do našega vremena samo u Dubrovniku i samo u onim prigodama za koje ih je sam pjesnik namijenio, a da bi se koja od ňih i kasnije prikazivala, nije potvrđeno; istina, Dum Đuro Matijašević, prepisujući u početku XVIII. vijeka *Grižulu* iz rukopisa A, mijenao je u ňemu sve što je pokazivalo da je taj komad napisan za pir Vlaha Sarkoćevića — oćevidno je htio da se može upotrijebiti za kojigod pir i u ňegovo doba, ali se ta ňegova namjera nije sigurno ni jedanput izvršila, jer on svojega prijepisa nije ni dovršio (v. str. XXX). I radña se ponajviše razvija u Dubrovniku, samo u *Mandi* to biva u Kotoru a u *Dundu Maroju* u Rimu; ali i u ovome posljedňemu glavna su lica Dubrovćani, a i u *Mandi* dolaze, istina tek kao sporedna lica, neki Dubrovćani, koji su samo zato tu da se autor, kako dobar Dubrovćanin, može narugati susjedima Kotoranima; zato je bez sumňe *Mande* i prebaćena u Kotor, da se smiješna figura prevarenoga muža vidi u Kotoru, dok je fabula *Dunda Maroja* zahtijevala da se radña razvija izvan Dubrovnika.

Kao lica za svoje drame D. je uzimao, uz mitološka bića pastirskih igara, dubrovaćke građane i seļake („pastire“ i „Vlahe“) iz dubrovaćke okolice (Lopuđane u *Arkulinu* i *Dundu Maroju*) i iz Hercegovine, kao što se i za sluge („djetiće“) i sluškiňe („dje-

vojke“) može pretpostavljati da su bili iz okolice, kao što je to u Dubrovniku redovno bivalo sve do najnovijega vremena; karakteristično je pak da se D. usuđuje uvoditi dubrovačku vlastelu samo u *Mandi*, gdje se oni rugaju Kotoranima i zabavljaju s njihovim ženama. Osim Kotorana u *Mandi* i Rimljana u *Dundu Maroju*, D. uvodi i nekoliko inostranaca koji treba da svojim neobičnim ili pogrešnim govorom ojačaju komiku situacije; takav je Kotoranin Tripče u *Arkulinu* i *Dundu Maroju*, koji je možda nastupao i u *Ġuhu* (v. str. CVI), a donekle i Pasimaha u *Skupu*, pa Negromant Talijanac u *Arkulinu*, Grk, a donekle i Turčin u *Mandi*, te Ugo Tedeško u *Dundu Maroju*; naprotiv, s istoga razloga s kojega se *Mande* razvija u Kotoru, biće što i u *Dundu Maroju* kurtizana Laura nije Dubrovkiña već „Krkarka“ (Korčulanka).

D-ćeve drame prikazivale su se ili kao javne predstave ili kao privatne zabave na pirovima (svadbama). Ono prvo nam je posvjedočeno za dva njegova najveća komada — za prvu predstavu pastirske igre *Tirene* u stihovima i za komediju *Dunda Maroja* u prozi. Za *Tirenu* je sasvim sigurno da je prvi put predstava bila „prid Dvorom“: to svjedoči natpis u rukopisu K (v. str. 63), s čime se slaže što u prologu Obrad, gledajući pozornicu, u stih. 53—54 pita: „Ka je ovoj dubrava? ali su i ovdj gore? kô li se gizdava uvrže meu dvore?“ (v. str. 70); dakle predstava je bila među dvorovima na otvorenom mjestu, što potvrđuje prolog druge predstave gdje se u stih. 143—146 kaže da kod prve predstave „vjetri ne daše ništa čut“ te se publika zbog zime razbježala (v. str. 27). Nije pak osnovano što Medini¹⁾ iz riječi „pri vodi“ u prologu (stih 119) izvodi da je prva predstava bila „blizu zdenca pred Lužom²⁾“, jer se te riječi nikako ne tiču mjesta gdje se predstavlja nego mjesta gdje D. s vilama „svû mlados provodi“, t. j. Rijeke. *Dundo Maroje* je naprotiv prikazivan u Vijećnici, kako je to zabilježeno u njegovu natpisu u rukopisu A; ali kako da se tomu protivi što Negromant u svojem pozdravu kaže: „... Placu, tu gdje sjedite...“, jer bi to značilo da *Dundo Maroje* nije prikazivan u zatvorenoj Vijećnici nego na otvorenoj Placi pred nom, dakle opet „prid Dvorom“. Na istoj Placi po drugim riječima istoga Negromanta regbi da se je prikazivao i *Pomet* (v. str. 255). Ostale su D-ćeve drame predstavljane po svoj prilici

¹⁾ *Povjest hrv. knjiž.* 313.

²⁾ „Pred Lužom“ zove se onaj dio dubrov. *Place* pred crkvom sv. Vlaha gdje je nekad bila *Luža* (tal. *loggia*) u kojoj su se sastajali vlastela na razgovor i na zabave.

sve na pirovima; tako sigurno *Tirena* drugi put, *Venere*, *Stanac*, *Grižula*, *Skup* i *Ġuho*, pa biće i *Mande* i *Arkulin*, iako nam to za njih nije posvjedočeno, jer u *A* fali i njihov natpis i njihov prolog iz kojih bi se to moglo vidjeti; za *Mandu* pak, po poslednim njenim riječima, vidi se jasno da je prikazivana u užemu krugu (zato: „brigato!“), pa će biti opet na piru, ali bi moglo biti i na večernjoj zabavi družine, koja ju je predstavljala. Nema sumnje da su se sve ove „pirne drame“ predstavljale u odnosnim kućama gdje se je pirovalo, iako nam je to izrijeком posvjedočeno samo za *Tirenu*, *Grižulu* i *Skupa*: u (drugom) prologu *Tirene* Pribat pita „gdje smo ovo mi sade“, a Obrad mu odgovara: „Svitli je ovoj stan Ġuha Pjorovića“ (v. str. 24, stih 35), a to je pokojni djed nevjestin (v. str. XCI), po čemu bi se reklo, što je i razumljivo, da je pir bio u nevjestinoj kući a ne u mladožeñinoj; a što se daļe (u stihu 47) każe da mladožeña „djevojku je danas doveo u svoj dvor“, to treba tako shvatiti da će to tek „danas“ da bude. U prologu pak *Grižule* Slava govori: „Spomeni ovi stan . . .“ (str. 128), a u prologu *Skupa* po svoj prilici nevjestin brat, tobože u čudu, pita: „je li ovo naša kuća?“ (v. str. 199). Zato ne mogu nikako pristati uz Medinija (*l. l.*) koji i za *Stanca* uzimļe da se je predstavļao na trgu „pred Lužom“ gdje se njegova radña razvija: pozornica je predstavļala taj trg, a sama predstava je dabome bila u kući nevjestinoj.

56. — Predstave su bile redovno u pokladima, dakle od 6. januara pa do početka korizme; za prvu predstavu *Tirene* to proizlazi iz riječi što ih u 2.^{om} prologu govori Obrad (koji učestvuje i u prologu 1.^{ve} predstave): „u vrime od poklad onomlani dođoh“ (str. 26, stih 87), a to potvrđuje maloprije spomenuta okolnost da se je publika zbog jakog vjetra i ļute zime razbježala. Ali bez sumnje je i druga predstava bila u pokladima kad su ostale bez promjene riječi „ovo brieme od poklad“ u poslednim stihovima kojim se *Kupido* oprašta s publikom (v. str. 126). Kod *Stanca* pak govori za pokladno doba sam njegov predmet i to što „na pir maskari idu“ (v. str. 56). I u *Mandi* se spominu pokladi: „ . . . ovizijeh poklada ti vlasteli čine . . .“ (str. 190), pa i u *Skupu*: „do godišta na poklade“ (str. 200), i u *Dundu Maroju*: „u ovo brieme od poklada“ (str. 256), „ovo brieme od poklada“ (str. 259). Kod svih ovih predstava dakle ili se izrijeком każe da su bile u pokladima, ili se bar spominu pokladi i „maskari“, pa možemo odatle slobodno zakļučiti da su bile u pokladima i ostale predstave za koje nemamo tog direktnog ili indirektnog svjedočanstva; jedino bi između onih prvih

trebalo da *Skup* pravi izuzetak kad bi bila tačna napomena Dum Đura Matijaševića koji je uz riječi u natpisu „prikazana u Saba Gajčina na piru“ dodao „godišta 1555 mjeseca marča“, jer bi tada ta predstava padala u korizmu, što se ne može vjerovati (v. str. XCVI) S istoga razloga mislim da i *Guho* nije prikazivan u martu g. 1553, kada je sklopljen ženidbeni ugovor Raša Gučetića, nego tek docnije (v. str. XCV).

Javne predstave *Tirene*, a možda i *Dunda Maroja* i *Pometa*, bile su po svoj prilici još za vidna, jer tada dabome u Dubrovniku ulice nijesu bile rasvijetlene¹⁾, možda pod večer, kako znamo da je bilo s Vetranovićevim *Posvetilištem Abramovim*, gdje se pri kraju Sara obraća ženama u publici te im kaže: „... i pođ'te sve k stanu... , zašto je jur kasno, mjesec je u oblaku, a ženam nie časno putovat u mraku.“²⁾ Pirne drame davale su se sigurno u večer — „večeras“, kako se izrijeком kaže i u *Grižuli* (str. 157) i u *Skupu* (str. 199), a *Venere* (str. 43) i *Mande* (str. 198) svršavaju se pozivom na večeru.

57. — D-ćeve drame predstavljale su razne diletantske „družine“. O njima nemamo nikakvih potačnih vijesti iz D-ćeve vremena; tek nam je nešto malo kazao Stjepan Gradić o onima XVII. vijeka u svojoj biografiji Gona Palmotića pred prvim izdanem njegove *Kristijade* od g. 1670. Prema tome kazivanu omladina se je dubrovačka sabirala u razne družine („societates“), pri čemu su se strogo dijelili vlasteličići i mladi građani; svaka je družina izabirala sebi godišne ili mjesečne starješine („magistratus“); svrha je tih družina bila da se priređuju razne zabave a naročito u pokladima pozorišne predstave.³⁾ Budući da Gradić govori da je to stari običaj u Dubrovniku, po svoj prilici je tako bilo i u D-ćevo doba. Po imenu se za njegove drame spominu tri take družine: *Pomet-družina*, *Garzarija* i *Narhasi*. „Od kompanije *Pomet-družina*“ bio je prikazan *Dundo Maroje* (str. 259 i 260), a bez sumne i *Pomet*, po kojemu se je sama družina i prozvala; ali biće da je ona prikazivala i *Tivenu* i *Stanca*, kad je Ćivan Pešica bio jedan od glumaca u oba ta komada (isp. str. LXXXIX), te bi onda to bila glavna družina D-ćeve, koja je, ako je *Pešica* pravo prezime, bila sastavljena

¹⁾ Jireček (Jagićev *Archiv* XIX, 29) kaže da su rasvjetu ulica u Dubrovniku uveli Francuzi, ali to nije tačno: ne mnogo prije, ali svakako najkasnije g. 1802 bilo je bar nekoliko feñera po ulicama, jer je Senat 22.og juna te godine odredio da se postavi na Placi „8 feñera što su ostali od onih koje je narućio pok. Mato Andrović“.

²⁾ *Stari pisci hrv.* IV, 337—338.

³⁾ Preštampano u *Radu* 68, 72.

od građana, kakav je bio i sam D. *Garzarija* je predstavljala samo *Mandu* (str. 188 i 190), a njeni su članovi sigurno bili mlada vlastela, jer se za njih izrijekom kaže: „Dubrovački su vlasteli što to se zovu Garzarija“ (str. 190), zatim u prologu *Guha*: „dođe Garzarija družina Rafova“ (a Rafo Gučetić je vlastelin!), i opet o nima: „Misli gdje se nađoše ti vlasteli“ (str. 430).¹⁾ *Narñasi* se spominu samo u prologu *Skupa*: „Narñasi, kako znate, danas festižaju“ (str. 199) i: „Narñase je večeras tokalo da učine maškaratu“ (v. str. 200), ali, ako sam dobro protumačio što se u tome prologu govori o toj predstavi (v. str. CIV), nijesu oni predstavljali *Skupa*, nego je cijela ta priča o izmjeni predstave na piru Saba Gajčina izmišlotina, a tada je lako moguće da je i to samo ime *Narñasi* izmišleno zajedno s íom a da take družine nije ni bilo. *Skupa* su dakle predstavljali „njeni mladi ki nijesu prije nigda arecitavali“ a koje su Narñasi mjesto sebe „uvezli“ (str. 200); to su dakle bili mladi ljudi koji su se, s nevjestinim bratom Stijepom na čelu, sastali baš za ovu domaću predstavu a da se nijesu „konstituisali“ u pravu družinu sa svojim imenom. I *Guha* je prikazivala neka, bar za nas, bezimena družina; kad se dočulo da u Rafa (Gučetića) na piru „arecitava ta i ta kompanija“, sasuš se kritike, te je trebalo da ih Garzarija, „ti vlasteli“, osokole (po čemu bi se reklo da su oni bili prosti građani) i da im obeća da će ih pohvaliti (v. str. 430).

Napose treba spomenuti da je Medini²⁾ u riječima u prologu *Guha* „ma ovo odovud u vijencu poete, u veras će vas molit...“ (str. 430/1) nalazio „dokaz“ da je sâm D. igrao ulogu toga „poete“. Meni se ne čini da je to baš „dokaz“, jer „poeta“ ne mora značiti baš autora drame nego može vrlo lako značiti uopće pjesnika; štaviše ja bih prije rekao da u Dubrovniku ni u XVI. vijeku ne bi se klerik ili svećenik usudio stupati na pozornicu. Podvlačim ono „u Dubrovniku“, jer s obzirom na í treba odgovoriti i na pitaće: a ko je u D-ćevim dramama igrao ženske uloge? Ma koliko Dubrovnik bio u to doba prožet duhom talijanskoga činkvečenta, mislim da bi se teško koja poštena Dubrovkiña dala (a nepoštenu ne bi pustili) da čak u javnosti aktivno sudjeluje pri kakvoj predstavi, dok su to u Italiji i gospođe i gospođice bez straha činile. Ali kako je bilo u Dubrovniku s djevojkama, vrlo karakterističan

¹⁾ Po svojoj prilici je bio član te družine već spomenuti književnik Nikša Gučetić (v. str. XLIII), koji je na poziv svoje družine (*brigata*) vrlo mlad predstavljao u D-ćevim dramama (v. Jagićev *Arhiv* XXV, 285).

²⁾ *Povjest hrv. knjiž.* 328.

primjer nam daje u *Dundu Maroju* sam D. kad mlada Dubrovkiña pokazuje da poznaje „Svetu Gospođu“ (današnu „Gospu“, stolnu crkvu dubrovačku), pa joj se pratilac čudi kako to zna, na što mu ona odgovara: „Kako ne znam? s tetkom nijesam li svaki božić u Svetu Gospođu na misu bila?“ (str. 285), po čemu se vidi da je tada u Dubrovniku samo kojagod mlada djevojka, i tek na božić, smjela da izlazi iz kuće, i to samo praćena od starije rodice!¹⁾ Istina, udate žene nijesu bile tako skućene: u *Grižuli* gospođa (građanka) ide čak svaki dan sama u crkvu na misu (v. str. 141), ali opet ne vjerujem da bi ijedna od njih aktivno učestvovala u predstavama D-ćevih komedija, iako su ih sigurno sve rado gledale.²⁾

Publika kod D-ćevih predstava bila je različna prema vrsti odnosno predstave: javne predstave bile su bez sumnje pristupačne svakomu, dok su se „pirne drame“ dabome priređivale samo za „pirnike“ — za rođake obiju porodica i ostale zvanice. Prema tome u 1.^{om} prologu *Tirene* Vlasi vide u publici „liepu mladost, što milo šetaju“ (nijesu dakle sjedili!), „starce u bradah do pasa“ (dobro je i to znati za dubrov. nošću XVI. vijeka), „vladike“ kojih se „lica svietle meu lipim graćkami“ (a ne „pućankama“) i „vlastele“ (v. str. 69), a pri kraju komada Kupido „govori puku“ (str. 125). Pa tako i u *Dundu Maroju* Negromant pozdravlja vlastelu i „ovi stari puk: ljudi—žene, stare—mlade, velike i male“ (str. 255), a prolog se poćine rijećima: „Plemeniti i dobrostivi skupe, puće stari i mudri“ (str. 259), a nešto daće se obraća napose na „žene“ (l. l.); vidi se dakle da je cijeli „puk“ gledao *Dunda Maroja*, pa je to za mene nov razlog da nije prikazivan u vijećnici nego pred nom, jer ne bi dubrovaćki gospari dopustili da im prosti puk profanira vijećnicu. Naprotiv u „pirnim dramama“ nema više govora o puku; tako se u 2.^{om} prologu *Tirene* spomiñu samo svojta ženikova, vladike i nevjesta, koje se lice svijetli „meu lipim plemkami“ (str. 24—25); u *Grižuli* vila se u prologu obraća samo na „pirnike“ (str. 128), na kraju *Mande* Tripće se oprašta s „brigatom“ i pozivlje je na večeru (str. 199); u *Skupu* prolog se obraća na „žene“ i „vlastele“ (str. 200); a u *Ćuhu* Kerpeta pozdravlja „vlastele“ i „vladike“ (str. 429). U koliko se dakle u pirnim dramama spomiñe publika, vidi se da je uvijek bilo malo društvo, ponajviše vlastele i vladikâ, jer su i bile ponajviše svadbe u vlasteoskim kućama.

¹⁾ Ja se još sjećam kakav je „škanal“ bio u Dubrovniku kada je sedamdesetih godina prošloga vijeka jedna gospođica (koja nije bila Dubrovkiña) prvi put po danu izašla sama na ulicu.

²⁾ Protiv toga ne govori što su g. 1615 u Šibeniku u ženskom manastiru koludrice i njihove pitomkiñe predstavljale, i to muške uloge u muškim haljinama, prikazane od sveta Tri kraļa pred svojim rođacima, ženskim i muškim (*Građa* 7, 393 i d.).

58. — Osim *Venere* i *Stanca*, koje zbog njihove kratkoće nije trebalo dijeliti u akte, svaka je D-čeva drama, koja se prilično potpuna sačuvala, razdijeljena, po primjeru talijanskih drama istoga vremena, na 5 akta koji su, kako smo vidjeli (v. str. CI i CIII), otprilike jednako dugi; tako su razdijeljene *Tirena*, *Grižula*, *Mande*, *Skup*, *Dundo Maroje* i *Arkulin*, a po svoj prilici je tako bilo i kod *Pometa*, *Ćuha* i *Pjerina*. Akti su opet ponajviše podijeljeni na prizore („šene“), ali ta dioba nije konzekventno provedena; tako na pr. u *Grižuli* odijeljeni su u I.^{om} aktu samo prva 3 prizora, a nema sumnje da bi scenički trebalo da se ostali dio I.^{og} akta razdijeli na još nekoliko prizora. To neće biti nepažnja prepisivača rukopisa A, nego valjda sam D. nije diobu do kraja proveo, jer je očividno da je za nega ta dioba na prizore nešto novije: u *Tireni*, koju je on sam izdao, nema je još nikako. Izvan okvira same radnje što se predstavlja, a pred nom, stoji, opet po primjeru talijanske komedije, prolog, u kojemu se pozdravlja publika i ukratko joj se kaže sadržaj komada; ni nega nema u *Veneri* i *Stancu*, a imaju ga sve ostale drame kod kojih se sačuvao početak. Nego nije kod svih jednak: najjednostavniji je u *Skupu*, gdje ga govori jedan glumac; tako je i u *Dundu Maroju*, ali tu pred nim je još jedan dugačak govor-pozdrav drugog glumca. Sastavljeniji je prolog u ostalim komadima: u *Tireni* (prvi i drugi put) to je mali prizor među dva „Vlaha“; u *Grižuli* najprije „Slava nebeska“ govori pjesmicu, „za ovjezajem se mužika kanta“, a napokon Vila pozdravlja pirnike; u *Ćuhu* najprije govori (u prozi) Kerpeta, od česti razgovarajući se još s nekim, a onda je trebao „u vijencu poeta“ da progovori u stihovima, ali taj se drugi dio nije sačuvao.

Dabome i D. čuva tobožnja Aristotelova tri jedinstva radnje, mjesta i vremena. Jedinstvo radnje D. shvaća vrlo široko: ne gleda on na kakvu strogo provedenu unutrašnju vezu, nego iznosi često i lude i događaje bez kojih bi odnosni komad mogao vrlo dobro biti, jer ništa ne pomažu da se tačno shvati veza među uzrokom i posljedicom onoga što se vidi, — a iznosi ih samo zato da izbací koju zgodnu šalu ili dosjetku. U tome pogledu stoji za sebe *Venere*: u njoj su uprav dvije radnje sasvim odijeljene jedna od druge — s jedne strane ozbiljna i sentimentalna „pripovijes kako se Venere božica užeže u ljubav lijepoga Adona“, a s druge strane šaljivi prikaz „Vlahá“ koji se malo među sobom svađaju, napose mati odvrća sina da ne traži djevojku u gradu, a svi se prepadaju pa bježe videći čarobne slike Venere i njenoga društva. Prema toj dvostrukoj radnji, u *Veneri* je sigurno bila i pozornica podijeljena, ili su na-

prosto Vlasi stajali malo sa strane, što mi se čini vjerovatnije, jer inače se D. strogo drži jedinstva mjesta, to jest radna se cijela drame razvija na jednom istom mjestu, tako da se kod D-ća nikad ne mijenja scenerija, a u *Veneri* neka promjena ima samo u toliko što se, poslije prvoga razgovora „Vlahâ“, „šena otkriva“ (zavjesa diže) kad nastupaju *Venera* i njeno društvo, a „šena zakriva“ (zavjesa spušta) kad oni prestanu govoriti a „Vlasi“ nastave, i tako još jedanput. Zato neće imati pravo Popović kad misli¹⁾ da početak *Stanca* ne biva na Placi kod česme gdje je Stanac, nego „u mračnim, sporednim ulicama“. Ali Ćivo i njegovi drugovi dogovarali su se i prije i poslije na istome mjestu gdje je Stanac drjemuckao, vađada ledima prema njima; zato kad su se dogovarali kakvu će mu „novelu“ učiniti, Miho opominje: „Da nas on ne čuje!“ (stih 216). Naprotiv moglo bi biti da je neka promjena mjesta bila u *Pometu*; bar kao da na to slute riječi što ih Negromant kaže u svojoj pozdravnoj govoranciji u *Dundu Maroju* o onome što je činio kad je prije tri godine (kad se davao *Pomet*) bio u Dubrovniku: „Scijenim da nijeste zaboravili kako vam Placu, tu gdje sjedite, u čas glavom ovamo obrnuh i ukazah prid očima, a na noj bijehote, i opet ju stvorih u zelenu dubravu“ (str. 255/6); znači li to da su gledaoci, sjedeći na Placi, na pozornici najprije vidjeli Placu na kojoj bijahu, pa da se je „šena zakrila“ i mjesto Place vidjela se dubrava? — I jedinstvo vremena je strogo održano: svaki se komad svršava za jedan dan, uprav za onoliko vremena koliko traje sama predstava.

59. — O tehničkoj strani D-ćevih predstava može se vrlo malo kazati. Scenerija je sigurno bila vrlo jednostavna: dosta je bila jedna scena i možda još par kulisâ, jer se sve njegove radnje razvijaju na otvorenim mjestima — nikada u zatvorenoj sobi! Ulica s par kuća s vratima i prozorima trebala je za *Mandu*, *Skupa*, *Dunda Maroja*, *Arkulina* a sigurno i za *Pjerina*, više ili manje vjerna reprodukcija Place s česmom za *Stanca*, „lug“ za *Veneru* i *Tirenu*, za *Ćuha* vrt sa 4 kuće (za personifikacije 4 godišnja doba), a za *Grižulu* „pustiña“, što je bilo najlakše napraviti. Za sve te scenerije trebalo je sigurno malo posla (i malo troška!), i zato je bez sumnje samo za šalu kazano u prologu *Dunda Maroja*: „I ako ne uzbude šena lijepa kao i prva [kod *Pometa*], tužimo se na vrijeme koje nam je arkitete odvelo“ (str. 259). — Kostimi su sigurno bili za građane obični građanski, za seljake iz okolice njihovi

¹⁾ *Срп. Књиж. Гласник* od 1. IX. 1925, str. 40.

a za „Vlahe“ vlaški, kao što i u *Stancu* Givo pristupa k *Stancu* „obučen na vlašku“ i „odgovaraju družu maskari na vlašku obučeni“ (str. 59); zaludu bi pak bilo pitati kako su bili obučeni sentimentalni „pastiri“ à la *Љubmir* u *Tireni*, vile, satiri i ostala mitološka bića, pa personifikacije u *Čuhu*.

Komedije u prozi bile su naravski naprosto govorene, ali ne može biti sumnje ni o tome da su se samo govorele i one drame, odnosno i one partije, što su sastavljene u stihovima. Nego je bilo i pjevaña, — iako mañe negoli bi se moglo očekivati od D-ća koji je bio tako vješt muzikaš. U dramama u prozi pjeva se samo u *Mandi*, gdje Turčin „sjede začinat i začine turski“ (str. 183), te opet „kanta turski“ (str. 184), i u *Dundu Maroju*, gdje Popiva pjevucka jednu talijansku kanconetu (str. 312). Naprotiv u ona tri komada što je sam D. izdao i pjeva se i pleše: u *Veneri* „ukažu se šes vila, koje najprvo poju, pak tancaju“ (str. 35), i „satir s vilom tanca“ (str. 40); u *Stancu* „tanac vode“ (str. 60); u *Tireni* „ovdi se poje u lugu“ (str. 76), „Miljenko popijevavši . . . govori“ (str. 74), i „s tancem čine mir, i s tancem odhode“ (str. 125). Treba napomenuti da ove pjevane partije nijesu bile dio dijaloga, i stoga D. i ne daje njihova teksta; zato, gdje se u *Veneri* kaže „Svršivši [vile i satiri] pjesni i tanac . . . odhode“ (str. 36), nemaju se shvatiti kao „pjesni“ stihovi 131—166 što ih prije toga govore vile a za njima satiri, jer se po posljednjim riječima satirâ jasno vidi da su vile tek poslije njih imale da pjevaju a oni zatim da plešu. A od plesova treba istaći didaskaliju u *Tireni* poslije stiha 1636: „Ovdi dobar čas boj biju [s jedne strane *Љubmir* s *Radmilom* i *Љubenkom* a s druge *Miljenko* s *Radatom* i *Dragićem*]; utó izidu tri satiri i na njih udare, i u troje boj biju“ (str. 124), — to je naime bez sumnje onaj „bojni način od moreške“ što se spominje u natpisu *Tirene* u rukopisu K (v. str. 63), premda je *moreška* (tal. *moresca*) u Italiji, — odakle je, kako već samo ime kaže, k nama došla, — bila sasvim drukčija igra¹⁾; a „tanac na način pastijerski“, što se također spominje u natpisu rukopisa K, biće „tanac“ što ga izvode pastiri i satiri pošto se pomire. U *Grižuli* pak ima nešto čega nema inače kod D-ća — jedan orkestralni komad; tako bar mislim da se imaju shvatiti riječi „za ovjezijem se mužika kanta“ (str. 128), premda bi dabome glagol „kantati“ prije pristajao pjevañu negoli „mužici“ (danas se u Dubrovniku govori „mužika udara“). Osim toga od *Nikše Gučetića*, koji je sam pred-

¹⁾ V. u *Nar. Enciklopediji* „Moreška“.

stavljao u D-ćevim dramama, doznajemo da je i izvan baš same recitacije bilo kod toga svirke, jer on izriekom kaže, budući da je tada bio vrlo mlad, da je tražio, prije nego stupi na pozornicu, da truble i svirale („le Trombe et i Pifari“) veselo svire, da se on tako osokoli.¹⁾

60. — Iako je D. jedan od najistaknutijih i najjačih naših starijih pisaca, nema još specijalne studije o njegovu književnom radu koja bi ga sa svih strana osvijetlila te bi pokazala što taj rad znači za historiju naše literature. Najviše se još može naći u novijim našim literarnim historijama, u prvome redu u Medinijevoj, pa onda u Vodnikovoj i Popovićevoj. Medini je docnije nešto kazao o književnom radu D-ćevu i u svojem već spomenutom članku (v. str. XLII), gdje se nalazi i vrlo čudnovat sud da D. nije htio, kao Vetranović, da vrati stare običaje nego da ušćuva „skladnost“ dubrovačku, i da je bio ujedno „magister elegantiarum“ i „magister morum“ — zar D. magister morum? Bojim se da bi se sam D. najviše začudio toj pohvali, on koji sigurno nije išao za drugim negoli da svojim dosjetkama i šalama, koje često nijesu baš sasvim „skladne“, zabavlja a nipošto poučava publiku. Nego koliko su tačni i potpuni sudovi izrečeni o D-ću od naših najnovijih literarnih historičara, trebaće da se tek razgleda i utvrdi.

Ima pak nekoliko studija o pojedinim D-ćevim dramama. Već su spomenuti članci Medinija i Kolendića o autorstvu *Porodača*, pa *Tirene* i *Hekube* (v. str. III i d.). Ali najprije je svratio pažnju na sebe *Skup*, jer sâm D. u prologu kaže da je ta komedija „sva ukradena . . . iz Plauta“ (str. 200), s čega se samo sobom nametalo pitanje kako stoji D-ćevo djelo prema Plautovu. Najprije se tim pitanjem pozabavio prof. Ferdo Ž. Müller,²⁾ koji je dabome lako konstatovao da je D. sasvim slobodno preradio Plautovu *Aululariju* (koja je, sasvim slučajno, isto tako pri kraju krna kao i *Skup!*). Sa spojašnim svijetom upoznao je D-ćevu preradu, iznesavši njen sadržaj, Polivka,³⁾ a Šrepeš⁴⁾ je opet detaljnije isporodio *Skupa* s *Aulularijom* i s njenim talijanskim preradama i došao do zaključka da je D. upotrijebio uz *Aululariju* i nenu talijansku preradu od G.B.

¹⁾ Jagićev *Archiv* XXV, 285.

²⁾ „*Skup*“ komedija od Marina Držića Dubrovčanina u programu osječke gimnazije za g. 1878/79, str. 3—31.

³⁾ *Der Geizige in Ragusa. Ein Nachtrag zur Schrift: „Plautus. Spätere Bearbeitungen plautinischer Lustspiele von K. von Reinhardtstötner.“* u *Archiv-u für das Studium der neueren Sprachen und Litteraturen*, LXXXI. kn. (Braunschweig 1888), str. 433—442.

⁴⁾ „*Skup*“ Marina Držića prema Plautovoj „*Aululariji*“ u *Radu* XCIX (1890), str. 185—237.

Gelli-ja *La sporta*, koja je prvi put štampana g. 1543 u Firenci. S obzirom na taj Šrepelov članak napisao je pak Jagić¹⁾ za spolašnji naučni svijet opširnu analizu *Skupa*, gdje se protivi mišleću Šrepelovu da je D. upotrijebio i tal. preradu, jer to nikako ne dokazuju jedina dva razloga što Šrepel navodi — da su obje prerade u prozi i obje lokalizovane u svojem gradu, dok u sadržaju *Skupa* nema ništa što bi bilo preuzeto iz *Sporte*.

Šest mañih članaka o D-ćevim dramama (za svaki se od prva četiri kaže da je „Odlomak iz većega rada o Marinu Držiću“) objavio je A. Živašević u I.^{oj} i II.^{oj} knizi svojega *Kola* od g. 1901 i u IV.^{oj} od g. 1902,²⁾ od kojih su samo drugi i treći donijeli nešto novo — drugi, da je D. za *Pjerina* upotrijebio Terencijevu *Andriju* i Plautove *Menehme*, a treći, da je isto tako za *Arkulina* upotrijebio Ariostova *Il Negromante* a donekle i Plautova *Amfitriona* i Terencijeva *Eunuha*; interesantno je pak što Živašević u 6.^{om} članku javlja da se još đandanas u Crnoj Gori riječ *novela* govori u značeñu „bruka, sprdnja, šala“. Što je inače Živašević govorio o *Ćuhu* i *Pjerinu* nema nikakve vrijednosti, jer je on sasvim krivo shvatio kako je rukopis A sastavljen.³⁾ Naprotiv već spomenuta Budmanova rekonstrukcija *Pjerina* (v. str. CIII) dokazala je opravdanost Živaševićeva mišleća o postanku *Pjerina*; Budmani je naime isprva mislio samo na Plauta, ali doznajući za Živaševićev članak tek kad se njegov štampao, priznao je u dodatku tačnost njegova tvrđenja i sam naveo motive što je D. uzeo iz Terencija. D-ću je P. Popović posvetio najprije dva članka u biogradskom *Наштавнику*,⁴⁾ koje je pak spojio u jedan članak.⁵⁾ U tomé članku Popović je pokazao da je glavni motiv isti u *Skupu* i u *L' Avare*, u *Mandi* i u *George Dandin*, u *Arkulinu* i u *Le Mariage forcé*; nego budući da ne može biti govora o tome da bi mladi Molière uzimao te motive od D-ća, Popović je tražio i našao za obojicu zajednički izvor ili neposredno u nekim novelama Boccacciovim ili posredno u talijanskim dramskim obradama tih novela; naprotiv s razlogom odbija mišleće Živaševi-

¹⁾ *Die Aulularia des Plautus in einer südslavischen Umarbeitung aus der Mitte des XVI. Jahrhunderts* u *Festschrift J. Vahlen* (Berlin 1900), str. 615—641.

²⁾ 1. *Skup* (I, 32—38 i 88—94); 2. *Неизрађени Држићеви драмати* [o *Ćuhu* i *Pjerinu*] (I, 229—232); 3. *Аркулин* (I, 504—508. 564—567 i 634—637); 4. *Држићева „Венера“* (II, 109—113); 5. *Завршна реч о Држићевом „Скупу“* (II, 697—701); 6. *Новела од Шанца* (IV, 593—595).

³⁾ To se još jasnije vidi iz njegova referata o Budmanovoj rekonstrukciji *Pjerina* (*Kolo* IV, 222—224).

⁴⁾ *Марин Држић и Молијер* (sv. za mart—april g. 1904, str. 5—26 i 81 do 96) i *Накнадно о „Манди Марина Држића“* (sv. za jan.—febr. g. 1905).

⁵⁾ *Марин Држић и Молијер* u izdanju *Из књижевности* (I. vi sv., Biograd 1906), str. 62—111.

ćevo o izvorima D-ćeva *Arkulina* (str. 111). Nego opet ni Popović nije pogodio što misli da je „vrlo verovatno“ da je D. glavni motiv *Mande* (prevareni muž koji zatvara izvan kuće nevjernu ženu, a opet ona nega) uzeo iz komedije *La Rhodiana* Talijanca Andrea Calmo (str. 92); on je naime mislio da će tamo biti motiv da je žena pred zatvorenim vratima prijetila da će se nožem zaklati, kojega u Boccaccia nema, pa premda je Matić još g. 1906 kazao¹⁾ da toga motiva u *Rodijani* nema, Popović i u posljednjemu izdanju svojega *Прегледа* od g. 1927 odlučno tvrdi da predmet *Mande* D. nije neposredno uzeo iz Boccaccia nego iz *Rodijane* (str. 152). Uistinu, osim glavnoga motiva, *Mande* s *Rodijanom* nema nikakva posla, a i sami glavni motiv drukčije je izveden: u *Mandi*, kad žena prijeti da ide da se zakoše, muž je mirno pušta da ide i grdi je, naprotiv u *Rodijani* žena ide tobože da se utopi, a muž joj se smiluje te trči za nom da je spase.

Popović je još dao dobru analizu *Stanca*,²⁾ gdje je (na str. 41—43) i protumačio što su oni „Držićevi skalini“ u stihu 10. Za istoga je pak *Stanca* Kolendić, u članku o kojemu je već bilo govora (v. str. XCIII, napom. 1), utvrdio da je prikazivan na piru Martolice Ćamañića, po njegovu računu, g. 1550. Napokon dobru analizu *Grižule* dao je Skok³⁾ u članku, koji je također već spominjan zbog novih podataka o životu D-ćevu u Sijeni (v. str. XLII), a u kojemu je i dobro osvijetlio odnos D-ćevih pastirskih igara prema sijenskim istoga vremena.

O spošlašnoj strani D-ćevih djela malo je što doslije pisano: Jagić je *vragu l* u Petračićevu izdanju ispravio na *vragut*, a Leskien opet neka mjesta u *Pjesnima*.⁴⁾ Ja sam pak konstatovao⁵⁾ da u komedijama u prozi lica što nijesu Dubrovčani (Kotorani, jedna Korčulanka i jedan Hrvat) nešto drukčije govore od Dubrovčana: govore znatno više ikavski i imaju često nepromijeñeno -l na kraju riječi (*rekal* i t. d.), *vazeti*, *ča* i *zač*, čega svega u govoru D-ćevih Dubrovčana nikako nema. Kako se imade tumačiti ta, bar u pogledu Kotorana, vrlo čudnovata stvar, o tome nije ovdje mjesto da se govori. Nadaše sam svratio pažnju na to da u *Pjesnima* D. sâm ima gotovo same ikavske oblike, dok ih u komedijama gotovo nema.⁶⁾

1) *Rad* 166, 131.

2) *Новела од Станца* у Срп. Књиж. Гласнику од 1. IX. 1925, стр. 34—43.

3) *Držićev „Plakir“* u ljublanskim *Razpravama*, kć. V, str. 1—41.

4) U Jagićevu *Archiv-u* V, 93 i 627/8.

5) U Jagićevu *Archiv-u* XIII, 372—373.

6) o. c. 378.

Ja sam nadaše protumačio što su *hasasi* u *Stancu* (stih. 36 i 37)¹⁾ i napokon pokazao u koliko se bileži kvantitet slogova u štampanim izdanjima D-ćevih djela a naročito u rukopisu A.²⁾

61. — Premda ponajviše nema velike važnosti, ili nema baš nikakve ono što naši stari pisci govore, — ako uopće što govore, — jedan o drugome, ipak može se pri kraju spomenuti i što su o D-ću kao pjesniku kazali neki njegovi sugrađani i vrsnici. O nemu živu progovorio je samo Vetranović onom važnom pjesmom „Marinu Držiću u pomoć“ (isp. str. XCVII), a o nemu mrtvu opet Vetranović onom od Kolendića izdanom a za D-ćev život i rad važnom „tužbom na priminutje Marina Držića“. Osim Vetranovića prosuše o smrti D-ćevoj grozne suze a prazne riječi Antun Sasin srphrv. pjesmicom³⁾ a Miho Monaldović i Savko Bobašević po jednim talijanskim sonetom (v. Prilog 1). Začudno je da Našeskić, koji je pisao više negoli ijedan stariji dubrovački pjesnik i poslanicâ i nadgrobnicâ, nije ni jednu namijenio D-ću; nije li tu bilo malo kolegijalne zavisti?

D-ćev kniževni rad treba dakle da se tek temeljito prouči; naročito će trebati tačnije ga isporediti s njegovim „izvorima“ i „uzorima“. Samo što se bojim da se u tome pogledu ide predaleko: čim se nađe ista, ili čak samo slična situacija ili tip u D-ća i u nekog savremenog ili starijeg pisca, odmah se pomišlja da je D. to uzeo od ovoga drugoga — kao da ne bi dva razna komediografa mogli stvoriti istu situaciju, uzeti iz svoje neposredne okolice isti tip, domisliti se istoj dosjetki ili šali! Kad bi se to apodiktički nijekalo, to bi bila po mojemu mišleñu teška metodološka pogreška, koja bi nas malo pomalo dovela do toga da nijećemo D-ću svaku vrijednost. Tako Kolendić⁴⁾ misli da je na D-ća jako utjecao Lodovico Dolce, Jireček je opet⁵⁾ nagađao da je isto tako na ű utjecao Pietro Aretino; da je D. poznavao obojicu, o tome ne treba sumñati, ali pročitavši komedije obojice ovih Talijanaca⁶⁾ moram reći da ni za jednu D-ćevu nijesam našao da bi se moglo reći da je makar samo od česti izrađena prema jednoj od tih talijanskih. A što Jireček napose kaže da mladi Maroje i kurtizana Laura u *Dundae*

¹⁾ o. c. XXXI, 478—479: *Was bedeutet „hasasi“ bei M. Držić?*

²⁾ *Kvantitet u djelima Marina Držića u Radu* 233, 145—196.

³⁾ *Stari pisci hrv.* XVI, 161—162.

⁴⁾ U programu kotorske gimnazije za g. 1908/09, str. 16.

⁵⁾ Jagićev *Archiv* XXI, 484.

⁶⁾ Od Dolce-ovih komedija *Il Capitano* biva u Dubrovniku, ali dubrovačkoga ima u űoj samo to da se jedno od űenih lica zove „Messer Biagio“. Interesantno je pak da u njegovoj *Fabritia* u 17. om prizoru III. ga akta dolazi ovo mjesto: „... che pareste appunto una di quelle Turchette, che piů volte ho veduto vendere a Rhagusi, a tempo quando con vostro padre me vi trovai“.

Maroju podsjećaju na Aretinovu *La Cortigiana* a da je njegov Arkulin možda u vezi s Arcolanom u istoj Aretinovoj komediji, ni to ne stoji: u tal. komediji zaľubľen je stariji gospodin u udatu gospođu, a Arcolano je muž lijepe majstorice koju podvode tomu gospodinu mjesto gospođe. A nije tačno ni što Medini¹⁾ kaže da se je D. odalečio od Talijanaca a približio Plautu time što je u komedijama opet dao glavnu ulogu slugama; Medini doista misli u prvome redu na Aretina, kod kojega su sluge tobože sporedna lica, ali ja vidim da i kod ńega ńihova uloga nije ništa mańa negoli kod Drzića. Već dakle po ovo nekoliko primjerá jasno se vidi koliko je potrebno da se revidira cijelo ovo pitańe o ovisnosti D-ćevoj od latinskih i talijanskih komedija, odnosno o ńegovoj originalnosti.

VI. Prilozi.

1. Crijevićeva biografija Drzića.²⁾

[str. 52] Marinus Darsius.

Darsiorum familia, Ascriuo priscis olim temporibus profecta, Ragusii sedem fixit in Patritiorum Ordinem transcripta; licet deinde anno MCCCC (eo quod grassante peste fuga periculum declinans, publica mandata contempsit) de nobilium statu delapsa, et ad plebejos dejecta fuisset, ueteris tamen originis indole seruata, singulis aetatibus uiros protulit omni uirtutum genere nobiles, et rebus praeclare gestis clarissimos. Illi dumtaxat, qui do[^{str. 53}]ctrina clari fuere laudandi nobis sunt, caeteros ad institutum nostrum minime pertinentes ommittimus. Ex laudandis jam modo occurrit Marinus Darsius Poeta eximius, et in paucis numerandus. Is Patre Marino, Matre Anna Marini Cotrugli filia prognatus, jam inde a puero propensum ad Poesim ingenium ostendit, ac sub domestica Georgii Poetae celeberrimi, supra a nobis laudati patruí sui disciplina, magnos eo in studio progressus fecit, ut omnibus admirationi esset, quod puer supra aetatem saperet, et uersus non sine sale, et lepore, etiam ex tempore funderet. In Italia deinde, uti ipse in Adonidis Prologo fatetur, aliis etiam studiis, Philosophiae praesertim, operam nauauit. Florentiae certe aliquot annos uersatus est. In Patriam reuersus Ecclesiasticae militiae, ut Tiburtini Cronologi habent,

¹⁾ *Povjest hrv. knjiž.* 339.

²⁾ Iz pišćeva autografa III.će kniģe od g. 1741 ńegove *Bibliotheca Ragusina* prepisao O. Anđelko Posinković, na čemu najtoplje mu zahvalujem.

nomen dedit. Musas, praesertim Illyricas, quas puer adamauerat, uir etiam factus, et Sacerdos inauguratus studiose colere perexit. Hinc, ut ad Poesim facillimi erat ingenii, multa scripsit, quae extant Illyrico carmine lucubrata ab eo opera, alia forte perierunt. Circa annum reparati hominis MDLXXX e uiuis excessit.

II. Haece autem eius lucubrationes adhuc integras habemus:

1 — Bucolicam Comoediam, Tyrrhenam inscriptam, ob carminis uerborumque elegantiam, sententiarumque pondus magno numetiam in pretio habita ab eruditis. Eam adhuc iuuenis lucubrauit, quod puellam, forte Paulam nomine, in Etruria, cui proximum est Tyrrhenum mare, adamasset. Occasione nuptiarum Blasii Darsii, quod supra a nobis observatum est, in scenam producta fuit anno MDXLVIII. Maurus Vetranus, qui tunc uiuebat magni nominis Poeta, creditus est Comoediae author; nemo enim facile sibi in animum inducere poterat [str. 54] a Darsio admodum adolescente lucubratam, nemini quippe adhuc uis eius ingenii perspecta erat, adeoque Plagiarii notam effugere minime potuit, qua de re ipse uersibus ad Sebastianum Gundulam scriptis conqueritur. At Vetranus uir grauis, et religiosus, carmine edito, et in uulgus producto, ingenue testatus est, Poema illud ad se nihil pertinere, multisque rationibus Darsio legitimo, uti res erat, authori uindicauit. Primum Venetiis Typis edita fuit anno MDLI ac Marino Puteo ab ipso Authore inscripta.

2 — Adonidem Comoediam Aristophanicam Illyrico carmine redditam.

3 — Ludibria Stantii. Typis edita anno MDLI.

4 — Librum erotica carmina continentem. Praelo subjectum anno MDLI.

5 — Cautiones multas, et Poemata. Quae hactenus laudauimus opera, saepius fuere Typis impressa.

6 — Bucolicum Drama Dominicae Natiuitatis, partim prosa, partim carmine editum pium aequae, ac elegans.

7 — Tragicomoediam Abrahami filium Isaacum immolare cogitantis. De eodem argumento Vetranus Poema ediderat, sed Darsi longe est contractius.

8 — Tandem ex multis Comoedias VIII soluta oratione scriptas.

III. Laudatus est a Nicolao Gozeo in opere, quod de Republica edidit, his uerbis: „Quant' ancora siano rari nell' Idioma nostro . . . Marino Darscia con molti altri diuini spiriti, e pellegrini, ogn' uno sa etc.“. Ardelius Dellabella in Lexico uaria eius opera commendat, praecipue uero Tyrrhenam, utpote omnibus plane numeris absolutum

Poema; adeoque authorem inter classicos, et primae notae scriptores recenset. Michael [str. 55] Monaldus defuncti Darsii laudes hoc epigrammate prosecutus est:

Darsa nouello Cittadin del Cielo
 Oue il tuo uago cuor fù sempre uolto
 Ben' a ragion dal mondo hor ti sei tolto
 Per fuggir dell' età uicina il gelo.
 A te mal conuerebbe il bianco pelo
 Che delle gratie in sen qui fosti accolto
 E sempre ne' tuoi dì fosti riuolto.
 Al crin biondo, al bel sen, al casto uelo.
 Se qui amasti il Fattor in due be' lumi
 E risonando in dolci uersi, e gai
 Festi più uolte già fermar i fiumi
 Hor gl' Angeli la sù più lieti fai
 Cantando il maggior sole, onde t' allumi
 Ne temer puoi, che ti sia tolto mai.

Sabinus etiam Bobalius in eius mortem ita cecinit:

Darsa il cui puro, uago, e dolce canto
 Nel ben soaue tuo sermon natio
 Non pur mille alme tolse al cieco oblio
 Ma fè pari Epidauro a Flora, e a Manto.
 Se ai rai d' un uiuo sol ti festi tanto
 Chiaro, mentr' il mortal uel ti coprio
 Quale, et quanto risplendi hora, che 'n Dio [str. 56]
 Ti specchi, nè te 'l uieta il frale manto?
 Credo fra l' altre sue dilette ancelle
 Che il terzo cielo accoglie, e bea, riluci
 Come la luna e 'l sol fra le altre stelle.
 Felice, che quà giù per guide, e duci
 Tai lumi hauesti: et hor là sù si belle
 Ch' auanzano ogni bel ten godi luci.

2. Genealogija antuninska.

Tako zovem zbirku talijanski napisanih genealogijâ „građanskih“ ili „pučkih“¹⁾ porodica u Dubrovniku koje su pripadale brastvu Sv. Antuna (tako zvanih „Antuninina“) i računale se u najuglednije poslije vlasteoskijeh.²⁾ Crijević je zove *Tiburtini Cronologi* a Slade

¹⁾ Što znači sada u Dubrovniku „pučki“ i „pučanin“, prvi je dobro protumačio Budmani u *Star. pisc. hrv.* XXI, VIII, napom. 2 (a isp. i XXV, XXXII, napom. 5); ali u starije vrijeme uzimalo se, prema lat. *civis* i tal. *cittadino*, u istome smislu i „građanin“: bar se B. Bettera g. 1699 i 1702 piše „građanin dubrovački“ (Akad. rječnik VI, 934b), a mislim da će toga biti još više; naprotiv ne mogu da se sjetim da sam kod kojeg starijeg dubrov. pisca našao „pučanin“ ili „pučki“ u ovome užemu smislu.

²⁾ O tome brastvu v. K. Vojnovića *Bratovštine* II, XI—XIII, i moju *Dubrov. Numizmatiku* I, 563.

Genealogia antoniana; potađe o ňoj saznajemo od Appendinija¹⁾ koji kaže da je imao u rukama isti rukopis, što ga je upotrebljavao Crijević, pod natpisom „*Origine e genealogie di tutte le famiglie dei Cittadini della Città di Ragusa*, quali successivamente sono uscite di tempo in tempo cominciando da circa l'anno 1300., fino all'anno 1500., cominciate a descriversi da Bjeloslavo di Gradoje Tiburtini fino all'anno 1400., e seguitate da Evangelista di Brailo Tiburtini nipote del detto Bjeloslavo fino all'anno 1450., ed ampliate per me Giovanni Evangelista fino all'anno 1500.“ Nadađe Appendini priča da je u toj Genealogiji bilo govora o preko 300 porodica, a usto da je bila i slična knjiga o vlasteoskim porodicama (ne kaže da li od istih autora), ali da je propala.

Na ovo za dubrovačku prošlost vrlo važno djelo mislim da se je prvi u novije vrijeme obazrio Vlad. Makušev u svojemu djelu *Измлѣдованія объ историческихъ памятникахъ и бытописателяхъ Дубровника* (Petrograd 1865), 85—88; poslije Makuševa ne znam je li ga još ko u naučne svrhe trebao, osim što je Kolendić iz ňega objavio opis svadbe Vlaha Držića²⁾ i što sam ja iz ňega izdao³⁾ genealogiju porodice pjesnika Đurđevića. Od Genealogije ima, koliko ja znam, 5 rukopisa: 4 u Dubrovniku, naime u Frañevačkoj biblioteci pod br. 386 (novim a 239 starim), u arhivu Svećeničkoga Zbora, u Dominikanskoj biblioteci i kod D.^{ra} Melka Čingrije, a 5^{ti} u arhivu Jugoslavenske akademije. Ali po svoj prilici sve su to prijepisi, s kasnijim dodacima, jedne iste matice; bez sumnje je zagrebački egzemplar, kako mi javlja prof. Fr. Fancev, prepisan u prvoj polovici prošloga vijeka s frañevačkoga egzemplara, koji je opet u početku istoga vijeka prepisan, čini se, s onoga kod Sveć. Zbora; taj je opet u drugoj polovici XVIII. vijeka prepisan valjda s Čingrijinog ili Dominikanskog rukopisa, koji su postali u drugoj polovici XVII. vijeka, a oni su opet po svoj prilici ili prepisani jedan s drugoga, ili s iste matice — bar u jednom komadu što mi je prof. J. Tadić ispisao iz Čingrijina rukopisa a O. A. Posinković isporodio s dominikanskim, oba se slažu od riječi do riječi uz vrlo sitne razlike u jeziku. Rukopis pak što je u svoje vrijeme imao u rukama Makušev, a što ga je on našao u kući poslednega redaktora Genealogije Krista Vlajki († 1728), po svoj prilici je onaj što je sada u D.^{ra} Čingrije, jer je Vlajkijev rukopis imao onaj isti uvod, što ga inače ima samo Čingrijin, i isti broj listova (400); Makušev

¹⁾ *Notizie* II, 17.

²⁾ *Tri doslije nepoznate pjesme M. Vetranića* 16.

³⁾ *Stari pisci hrv.* XXV, CXLVII.

je taj uvod i štampao, pa, ne obazirući se na podosta njegovih pogrešaka, vidi se da se njegov tekst od riječi do riječi slaže s Čingrijinim, u kojemu neki mladi dodaci idu do g. 1750. Taj je uvod vrlo važan, jer se u nemu, prema vrlo mršavim i od česti sumnjivim podacima Appendinijevim, vrlo jasno i trijezno priča postanak ovog važnog historičkog spomenika, pa ga zato ovdje iznosim iz Čingrijina rukopisa po prijepisu prof. J. Tadića.

Descrizione delle Origini e Genealogie dei
Cittadini Ragusei.

Nel presente libro sono descritte l'origini e genealogie dei Cittadini Ragusei, che furono in Offitio della Confraternità di S. Antonio nei tre secoli, e più, da che cominciò la medema che fu l'anno 1343, e seguito poscia la sua real foundation con consentimento dall'Ecc.^{mo} Maggior Consiglio della Rep.^{ca} di Ragusa, che fu l'anno 1348 in sino, e per tutto l'anno 1667. Anno in vero per-sempre memorabile, et insieme deplorabile per la estintione di tanti Cittadini e le loro fameglie nel funestissimo Terremoto seguito il giorno di 6 Aple. Di tutte le descritte fameglie tre sole non furono in Offitio cioè Barsizza, Braichi, e Gloghie, ma per esser state aggregate nei Capitoli, e goduto tutti gl'honori come altri Cittadini si sono descritte le loro Genealogie.

Il primo scrittore dell'origini di dette fameglie fu s. Marino Darsa, che scrisse alcune poche, e non tutte, che à tempi suoi furono insin à 1400, come lui descrisse l'origine di tutte le fameglie Nobili el altre Notitie di tempi antichi. Doppo di lui seguitarono altri scrittori sotto nome suo insin à 1550 secondo che venivano le persone à far Domicilio nella Città di Ragusa, avvertendosi che l'anno, che vien posto a ciascheduna fameglia della venuta in questa Città possi esser qualche poco di svario nel tempo ma il più certo è di tenersi all'anno del primo Matrimonio contratto in questa Città!

Intorno poi l'anno 1570 Gio. di Gabriele Vangelista cittadino diede principio a descrivere con ordine Genealogico le dette fameglie con autentica Matrimoniale e Carte Dotali come si vede in questo libro, ricavando la maggior parte dalle scritture pubbliche con assistenza di s. Aurelio Amaltei Bolognese Canc.^{re} di Ragusa, e di s. Marino Stay Sec.^{rio} e da molte scritture particolari, che le dette fameglie conservavano in casa per testimonij di verità, e continuò con l'opera insin a 1605, e seguitata poscia da s. Luigi Bicich Sec.^{rio} e finalmente da s. Cristof.^o Vlaichi Canc.^{re} del quale per

maggior comprobatione fù ampliato con Testamenti, e molte altre scritture pubbliche, et in fine descrivendo tutti li Cittadini, che son stati in Offitio da 1400 in poi, come anco il Specchio dei medemi Cittad.ⁱ da 1603 in poi con la morte di quelli che furono oppressi dalle ruine dell' accenato Terremoto; e li Matrimonij contratti da loro con personaggi forestieri et altri Nobili tanto di Ragusa, eome fuor di Ragusa.

Nel principio di ciascheduna fameglia vien nominato il primo di quella, che si trova sù la Matricola di detta Confraternità in maggior prova dell' origini e cittadinanza loro in Ragusa.

Il primo scrittore ha tenuto stile d' anteporre li maschi alle femine, e così fù seguitato, benche molte di queste fossero state maggiori d' età alli maschi, e se qualche curiato trovasse mancamto di qualche maschio o femina tralassato in qualche genealogia, questi al certo non furono maritati, ma più tosto morti di poca età, dei quali non s' è havuta intiera notitia ne cognitione.

Prema tome je Genealogiju, i građanskih i vlasteoskih porodica, osnovao Marin Držić i dotjerao do g. 1400; to će dakle biti pradjed D-čev koji je, po samoj Genealogiji, umro g. 1445, pa su građansku (antuninsku) drugi nastavljali pod njegovim imenom, ali je „počeo opisivati“ genealogije pojedinih porodica tek Ivan Gabrijelov Vangelista oko g. 1570 i nastavio do g. 1605 s pomoću kancelara Aurelija Amaltei i vladinog sekretara Marina Stojkovića (Stay). Za toga Vangelistu opet Genealogija bižeži ovo: „[Giovani] Evangelista di Gabriele pred.^o fù scrivano delle ragioni [računovođa] hebbe per moglie Francesca fig.^a di Marino d' Antonio Rugia cittad.^o Rag.^o come per P. M. 1539. 6. Gen^{ro},“ s kojom je imao 6 sinova i 4 kćeri. Ali opet s njegovim sinom Ivom, koji umre oko g. 1620, kuća se, kako je pribižeženo drugom rukom, ugasi. Interesantno je pak što Genealogija priča za te Vangeliste: oni su se najprije svali *Tibur-tinići* i doselili su se g. 1298 u Dubrovnik iz Jajca u Bosni, a od druge polovice XV. vijeka uzeli su ime *Evangelista* ili *Vangelista* po Ivanu (Krstiteļu) (*[Giovanni] Evangelista*),¹⁾ čiji je otac Bjeloslav trgovao u Beneventu u Italiji i tamo se oženio s djevojkom iz kuće Evangelista della Mora, iz koje je bio Papa Grgur VIII.²⁾

¹⁾ „Dal nome di sud.^o Evangelista fù cominciata questa casa chiamarsi con la casata Evangelista, posponendo quella di Tiburtinich loro antica.“ (Ispisao prof. J. Tadić).

²⁾ Taj se Bjeloslav oženio „con la sig.^{ra} Angiolina fig.^a del Sig.^{re} Evangelista della Mora e di questa casa fù Papa Gregorio VIII creato Pontefice de 1187, il quale fù figliolo di Serterio della Mora di Benivento, et avanti di questa fameglia fù Cardinale Alberto della Mora creato da Papa Adriano 4. dell' anno 1157, la quale sig.^{ra} Angiolina detto Bieloslavo condusse in Ragusa dell' anno 1395.“ (Ispisao isti).

Tu promjenu prezimena vaļa odbiti na račun sujete same porodice, jer je Grgur VIII. (g. 1187) bio doista rođen u Beneventu, ali se je prije zvao Albertus de Spinacchio; a treba i to spomenuti, da Jireček u dubrov. arhivu nije našao do kraja XV. vijeka ni Tiburtinice ni Vangeliste. Konačnu je redakciju napokon dao Genealogiji dubrov. kancelar Kristo Vlajki, koji je obuhvatio i vrijeme od g. 1603 do poslije velike trešne od 6. IV. 1667.

Iz Genealogije antuninske donosim, po prijepisu prof. D.^{ra} A. Halera, ova dva komada što su za D-ća najvažniji:

a) *Porijeklo Držića.*

[l. 96.^b] Darsa.

Questa fameglia de Darsa non è dubio che è stata delle antichissime e nobilissime della Città di Cataro di che ne fanno chiara testimonianza le Croniche antiche tanto di Ragusa come di Cataro. Del anno . . . questa Fameglia si portò a Ragusa dove con altri nobili della med(esim)a Città fù ascritta, e continuò nel governo e Magistrati della med(esim)a fino alla sua estintione che segvì d(e)

In questo tempo furono della med(esim)a casa due Fratelli infrascritti S(er) Leone e S(er) Marin di Valo Darsa nobili ricci, e di gran riguardo qvali del 1348 in tempo d-un morbo Pestilenziale che crudelmente affisse la povera Città di Ragusa con aver estinto più della metà del popolo secondo narrano le Cronice di Ragusa, e molti scrittori, cioè Lucari, Razzi, con molti altri manuscritti, e sopra tutto libro publico dei Testamenti di Notaria del 1348. nel qvale furono per ordine di Sig(nor)i Tesorieri di S. Maria scritti tutti li Testamenti conditi in tempo di qvesto crudele morbo, e di qvesta fameglia che era numerosa di Case, molti ne perirono, e molti furono preservati, ma li d(ett)i Fratelli per schivare qvesto pericolo della vita s'absentarono dalla Città, e con la loro assenza cadero nella disobediencia publica diciarati incorsi nel Bando della privatione della Nobilta, e restarono fra li Citadini come si vede ne primi anni della institutione dalla Confrate(rnita) di S. Antonio de med(esim)i Citadini sù la loro Matricola del 1348 Leone de Darsa ed il med(esim)o Leone si vede inanzi qvesto tempo fra li magistrati della Nobilta di Rag(us)a in moltissimi libri publici. Qvesta Fameglia mai fù con altra Casata nom(ina)ta per le scritture publiche, che con qvesta de Darsa over Dersa, ben vero nei primi anni, prima per dolore schivarono in molte scritture mettere la Casata Darsa, se non con semplice nome Leone over figlio di Leone, onde sia d'averti-

mento a chi leggerà le scritture publiche di questa Casa. Questa Fameglia tiene ab imemorabili un Ius patronato della Chiesa di tutti li Santi vulgo detta S. Domino in Rag(us)a con il beneficio del Retorato di d(ett)a Chiesa e di quella di S. P(iet)ro in Isola di Calamotta e saranno in perpetuum datori li discendenti legittimi di questa Fameglia di darsa come sono stati ab antiqvis, ed aparisce per le scritture publiche

b) *Roditel'ski dom Držicev.*

Nr. 13. — Marino figlio di Nicolò pred.^o ebbe per moglie Anuhla figlia di Marino di Gio. Cotrugli Citad.^o come per P. M. del 1496: ultimo Nöbre con la qual ebbe l-infratti figlioli

Nicolò }
Marino } non ebbero moglie

Biagio — ebbe moglie, e figlioli come al N.º 16

Giovanni — non ebbe Moglie e mori in Scopie

Vincenzo — ebbe Moglie e figlioli N.º 17

Marino 2.do — fù Prete, e Poeta insigne

Nicca — fù Moglie di Marino di Natale Nale Citad.^o come per P. M. del 1530: adi 22 Giugno

Perra — fù Moglie di Stefano di Jerolimo Nenchi Citad.^o come per P. M. del 1535: 5 Dēbre, e C. D.^o del 1552: 23 Maggio

Testam(en)to di d.^a Anuhla del 1552 fog.^o 132.

3. Genealogija Držićâ.¹⁾

a) *Porijeklo Držićâ.*

Orrigine et descendenza della famiglia di Darsa ch(e) al presente sono cittadini di Raugia.

La nobil famiglia di Darsa è Antiquissima in Raugia, la orrigine sua deriuu dalla citta di Cataro, nel qual locho li antepassati di questa famiglia sono stati nobili, poi ch(e) sempre in q(u)ella citta mentre ch(e) era in liberta et in republica, hanno goduto officij et beneficij d-ogni sorte di magistrato, et poi in Raugia continuamente hanno governato la republica con li officij et magistrati, li quali godeuano si come si uede in libro delle reformacioni di notaria del anno 1287 et per il specchio del gran Consiglio, et

¹⁾ V. str. VII, napom. 1; pe prijepisu prof. Dra A. Halera iznosim i iz ove Genealogije, uz biografiju D-čevu, porijeklo Držićâ, jer se donekle razlikuje od pričanja u Genealogiji antuninskoj.

per altri libri di notaria et Canc. per li quali apare ch(e) molti della detta famiglia di darsa sono stati di Consiglio grande, cosi anco di Consiglio di pregati, et d-ogni altro supremo magistrato, et continuam.^{te} de-anno in anno sempre sono stati, et hanno goduto li detti magistrati, sino al tempo di Marino di darsa il qual morì del anno 1348 in quella grande et crudele mortalita, la qual fu generalmente per tutta l'europa, della qual mortalita morirono dentro delle mura di Raugia in sei mesi cento e dieci gentilhomeni di Consiglio et dieci milia anime de altre condicioni perchè non poteuano absentarsi dalla citta ne fugir dal male essendo stato fatto publico bando per non abandonar la citta ch(e) ciascaduna persona non ardischa partire dalla citta inponendo pena alli nobili di perpetua privacione di officij et beneficij, et alli ignobili di perpetuo esilio, della qual mortalita et del sopra detto numero di persone morte, si è fatta nota ab eterna memoria alla prima faciata di un libro negro de testamenti di tesoreria del medesimo anno 1348 et cosi il detto Marino resto priuato dalli officij et beneficij della republica per hauer contrauenuto al sopra detto bando, et po apresso si seguira la descendenza da lui, et non prima, poi ch(e) per mancam.^{to} de libri antichi non s-e potuto per ordine ritrouare la particularita delli altri sua antecessori; ma da questo Marino in-qua, da poi che sono priui de officij et beneficij si descriueua con ogni diligenza la loro descendenza la quale sara dimostrata et atestata con publici libri di raugia come apresso si dira —

b) *Držićeva biografija.*

N.º 20. — Marino secondo figliolo del sop(ra)detto marino de n.º 12 fu chiamato vidra, atese alli studij delle letere, e tra-li altri lochi studio molti anni in-siena doue fu fatto da quella celebre vniversita rectore l'anno del 1541 et tra molti altri valenthomeni ch(e) in quella dignite furono sui Consiglieri fu quel grande filosofo fran.º picolhomeni poi tornando nella patria si fece prete et fu molto amato dalla nobilta di raugia, fu poeta in lingua n(os)tra non solamente lirico, ma Comico et tragico ancor Come si vede (in molte opere . . . che compose . . .)¹⁾ oltre di cio era musico eccellentissimo et sonaua d-ogni sorte de instrumenti, ebbe il sop(ra)-detto patronato della Casa di Darsa della abatia et rectorato della chiesa di ogni Santi di raugia et S: Pietro di Calamota Come apare

¹⁾ Što je evdje u zagradama nepotpuno je i nejasno, jer je na tome mjestu papir u rukopisu trošan.

in diversi di Canc. del 1530 adì 29 Decemb. a f. 3 doue apare il modo osseruato da atti della n(ost)ra Casata per dare il detto patronato così anco apare la Confermacione del papa, Mori a-venetia del 1567 adì 2 magio et fu sepolito nella chiesa di san gioanpolo

4. Držić se g. 1526 potvrđuje za rektora i opata.¹⁾

Die dicta [to jest 29. decembra 1530]. — Man.^{to} D. C. et ad instantia(m) infrascripti Marini registrat(a) fueru(n)t infrascripta brevia autentica cu(m) suis pendentib. sigillis, tenoris q(uod) sequitur v(idelicet):

Nos Marcus de Gratianis d(e) Cotignola in Th(eologia) doctor et R.ⁿⁱ in xpo p(at)ris et D.ⁿⁱ D. Raynaldi Gratiani d(e) Cotignola dignissimi archiep(iscop)i Rhagusini in spiritualibus vicarius generalis, dilecto in xpo Marino Marini Nicolai d(e) Derza clerico Rhagusino rectori pro dimidia eccl(es)ie omniu(m) sanctor. intra muros Rhagusij salute in D(omi)no. Cum igitur dimidia eccl(es)ie omniu(m) sanctor. predicte que de iure p(at)ronatus laicor. existit sine cura p(er) libera(m) resignatione(m) ac renunciacione(m) ven.^{lis} viri Andree Nicolai de Dersa clerici Rhagusini ultimi et immediati Rectoris dicte ecclesie in manib. n(ost)ris factis comparueru(n)t cora(m) nobis infra terminu(m) iuris discreti viri tanquam veri p(at)roni dicte ecclesie Marinus Nic.ⁱ de Derza et ipsemet renu(n)cius tanq. unus ex patronibus Andreas predictus, Nicolaus Blas. d. Derza q(ui) etia(m) de ratihabitione promisit pro f(rat)re suo Petro Blas. d. Derza sub hypotheca omniu(m) suor. bonor. ad quos ta(m) de iure q(uam) etia(m) de antiqua et laudabili consuetudine ius spectat et pertinet presenta(n)di et ad nos confirma(n)di te antedictu(m) Marinu(m) Marini Nic.ⁱ d. Derza in rectore(m) eiusdem dimidie eccl(es)ie sic ut i(n) vacantis presentaveru(n)t postulantesq(ue) humiliter dicta(m) presentatione(m) de te facta admitter(e) et confirmar(e), Nos igitur volentes quantu(m) d. iure possumus eor. petitione(m) exaudire et in negocio isto prout iuris forma requirit mature procedere per edictu(m) publicu(m) q(uo)d affigi fecimus ad valvas eccl(es)ie Rhagusine monuimus o(mn)nes et singulos sua quol. interesse putantes quatenus infra certu(m) terminu(m) competente(r) peremptoris assignatu(m) cora(m) nobis comparer(e) deberent si in aliquo vel aliq(ui)bus contra presentationem huiusmodi aut persona(m) pre-

¹⁾ U 119.oj kniži *Diversa Cancellariae* (g. 1530—1531) na l. 12b—13, u dubrov. Državnom arhivu; po prijepisu prof. J. Tadića.

sentata(m) dicer(e); opponere seu probar(e) intendu(n)t, cu(m) igitur infra statutu(m) a nobis terminu(m) nemo ad q(uo)cq(uo)d opponendum comparuisset, Nos itaq(ue) ad instantia(m) et exorabilem huiusmodi patronor. p(re)sentatione(m), considerata moru(m) tuor. efficacia(m) et q(uo)d sis unus ex patronibus ut ex officij n(ost)ri jure tenemur presentatione(m) sic ut premittitur de te facta tanq(uam) iniust(am) [sic!] atq(ue) legiptima(m) admisimus et confirmansumus [sic!], teq(ue) antedictu(m) Marinu(m) in rectore(m) dicte dimidie eccl(es)ie omniu(m) sanctor. p(er) impositione(m) bereti in caput tuu(m) et osculu(m) pacis instituimus cu(m) omni plenitudine juris ecclesiastici. Comittentes nihilominus honorabili viro p(res)b(ite)ro Andree Radulich ut se personaliter conferat ad dicta(m) eccl(es)iam omniu(m) sanctor. et te antedictu(m) Marinu(m) in realem, corporalem et actualem possessionem eccl(es)ie predictae juriu(m)que et pertinentiar[um] eiusdem inducer(e) et inductu(m) defender(e) tibi q(ue) d. omnib. fructibus, redditib., proventibus et juribus universis faciat integraliter responderi [sic!], q(ui) q(ui)dem pbr Andreas retulit iuxta forma(m) ma(n)dati n(ost)ri per traditione(m) claviu(m) et palle altaris factu(m) cantato solemniter himno „te deu(m) laudamus“. In realem, corporalem et actualem possessione(m) dimidie eccl(es)ie predictae te induxisse, atq(ue) imposuisse, in quor. omniu(m) et singulor. fidem et robur et testimoniu(m) has n(ost)ras patentes l(i)te(ras) sive hoc presens n(ost)rum publicu(m) instrum(entum) per notarium n(ost)re curis [sic!] infrascriptu(m) fieri facimus sigilliq(ue) n(ost)ri incoriatus [mjesto vicariatus!] officij ins . . . appensione co(m)muniri.

Date et actu(m) Rhag(us)ij in Palatio archiepiscopali sub anno a nativitate D.ⁿⁱ M.D.XXVI Indict. XIII Die vero duodecima mensis aprilis present. ibidem ven.^{li} viro pbro Andrea Radulich et Matheo Radicij nu(n)cio curie Archiep(isco)palis testib. ad premissa vocatis habitis et rogatis.

Et ego Hier.^s Nici Spatarij clericus Rhag(us)inus publicus imperiali autoritate notarius ac iudex ordinarius nec no(n) ad presens curie archiepiscopalis scriba et cancellarius, q(ui) a predictis omnibus du(m) sic ut premittitur fierent et agerentur una(m) cu(m) preno(m)i(n)atis testibus presens interfuit, eaq(ue) omnia et singula sic fieri vidi et audivi, ideo hoc presens publicu(m) et autenticu(m) instrum(entum) manu mea propria conscripsi, signoq(ue) et no(m)i(n)e et cognomine meis solitis et consuetis una cu(m) prefati R.^{di} D. Vicarij sigilli appensione signari in fidem omniu(m) et singulor. premissor. req(ui)situs et rogatus.

Omisso sigillo appenso cu(m) cordula rubea et in concha impresso.

Clemens eps servus servorum dei dilecto filio Marino Marini Nic.ⁱ d. Derza rectori alterius portionis eccl(es)ie per duos rectores regi solite omniu(m) sanctor. intra muros Rhagusieñ, salute et ap(osto)lica b(e)n(e)dictione. Justis petentiu(m) desideriis dignu(m) e' nos facile prebere assensu(m) et ea que a ro(ma)nis tramite non discorda(n)t ex effectũ pro sequente complere ea pp dilecte in D.^{no} filii tuis justis postulationib. grato concurrentis assensu altera(m) portione(m) eccl(es)ie p(er) duos rectores regi solite omniu(m) sanctor. intra muros Rhagusieñ qua(m) te canonice proponis adeptum, sicuti illa(m) iuste possides et... tibi ap(osto)lica auctõritate confirmamus et presentis scripti p(at)rocinio comunimus, nulli ergo omnino hominu(m) liceat hanc pagina(m) n(ost)re confirmationis et commissionis intriger(e) [mjesto infringere] vel ausu temerario contraire, siq(ui)s aut(em) hoc attentar(e) presumpserit indignatione omnipotentis dei ac beator. Petri et Pauli et ap(osto)lor. eius se noverit incursum.

Date Rome apud S. Petrum anno incarnationis Dominice Mill.^o quinq.^o sexto 16. Novembr. pontificatus n(ost)ri anno tertio.

P. Luno

Io. Faignoy

F. d. Vega pro comp.^{re}

omisso signo plumbeo pendenti ad cordula(m) canapi rubei

Io. Cor.

a tergo Io. Martelli

D. Scaput.^s

Ova dva pisma nijesu dobro prepisana u dubrov. državnoj kancelariji, ali pogreške su gotovo sve takove da ne smetaju tačnomu razumijevañu; smeta naprotiv što je pokvaren datum papinog pisma. Papina potvrda izdana D-ću ne može, naravski, biti od godine „millesimo quinq(uagesim)o sexto“, t. j. od g. 1056, nego je bez sumñe ono „quinq.“ zlo prepisano mjesto „quing.“; ali ni to nije dosta, jer u D-ćevo doba bio je samo jedan papa s imenom Klemens, naime Klemens VII. od 19. XI. 1523 do g. 1534, tako da je 16.^{sti} novembra treće godine ñegova vladaña bio 16. XI. 1526; prema tome u matici je sigurno bilo „mill.^o quing.^o vig.^o sexto“. Nego ima još nešto što smeta u pismu dubrov. kurije: izdaje ga g. 1526 Marko de Gratianis, generalni vikar dubrov. arcibiskupa Rajnalda de Gratianis, čiji je bio sinovac, ali po Coleti-ju (*Illyricum sacrum* VI, 217 i d.) Rajnald je doista već g. 1516 ostavio Dubrovnik te upravljao crkvom po generalnim vikarima, pa se je

g. 1519 odrekao svoje časti, te mu je već g. 1521 imenovan nasljednik; Coleti ipak priznaje da pisci i katalozi dubrovački tvrde da je nasljednik Rajnaldov Filip Trivulzio imenovan tek g. 1527, s čime bi se slagalo i ovo pismo izdano D-ću, ali razlozi Coleti-jevi su tako jaki da treba još dobro proučiti ovo pitaње dokada je Rajnald upravljao po generalnim vikarima crkvom dubrovačkom, tim više što i u djelu Gulik-Eibel, *Hierarchia Catholica medii aevi* III (Münster 1910), str. 299, koje je izrađeno po aktima Vatikan-skoga arhiva, stoji da je Rajnaldov nasljednik Filip Trivulzio imenovan već 13. III. 1521. S druge strane ne može se misliti da je u tome pismu dubrov. kurije godina pokvarena, pa da je iz vremena kada je Rajnald (po Coleti-ju) još upravljao crkvom, dakle iz g. 1516—1519, jer se po samome pismu vidi da je D-ćev prethodnik u toj časti Andrija Držić još 13. X. 1524 držao mjesto što ga je g. 1526 dobio naš D. (v. str. II, napom. 3), a pismo pape Klemen sa (VII. ^{oga}) nije se nikako moglo izdati prije 19. XI. 1523 kada je taj papa bio okružen.

3. Držićeva politička pisma.¹⁾

1. *U Firenci 2. jula 1566: Razlaže toskanskomu vojvodi Kozmu I. zašto i kako bi se imala promijeniti vlada u Dubrovniku.*

[I: 1.^a]. — Illmo et eccell^{mo} Signore Duca;

[1] Mandai all' Ecc^a Vr'a la descrizione della Citta di Raugia et del suo gouerno in generale; hora in particolare dirro alchune cose del gouerno di detta Citta, acio l' Ecc^a Vr'a s' informj et del bene, et del male, di qlla; et conoscha che nō p legger moto ci siamo mossi a desiderar la sua rafforma; ma che p causa piena di giustiss^a raggione siamo riccorsj a l' aiuto di tanto Principe; il quale e bene (inspirandolo Iddio a farne gratia dell' aiuto suo) che minu-

¹⁾ Pisma se čuvaju u Državnome arhivu u Firenci — prvo pod signaturom „Miscellanea Medicea, filza 77, fasc. 65“ a ostala tri pod „Carteggio, filza 522“. Prvo je pismo zasebni svečić od 8 velikih prošenih listova, od kojih je prvih 7 ispisano, dok je na 8.ome samo spoja adresa i pečat od bijelog papira na vosku sa slovima MD što se upliću jedno u drugo. Ostala su tri pisma sastavljena s drugim dokumentima u zbornike, kojih su listovi označeni rednim brojevima; i kod njih je na posljednoj (spoljašnjoj) strani samo adresa a nema pečata; kod br. 3 ispisane su samo prednje strane l. 571 i 572. Pisma su od početka do kraja pisana D-ćevom rukom (v. reprodukciju posljednjih redaka i potpisa br. 1 pri kraju knige na t. 2.). Ovdje se izdaju sasvim vjerno ne mijenjajući ništa ni u ortografiji ni u interpunkciji, samo što se razni njihovi odsjeci označuju brojevima u uglastim zgradama; slova što nisu jasna štampana su kurzivom.

tam^{te} sappi li errorj, et mancanti di detta citta; et la virtuosa, et buona intentione del suo popolo; et come Eccell^{te}, Virtuoso et potente Principe possa darle quel rimedio che se le conuiene; il che Dio Benedetto permetta, et a q̄lla conceda fortezza che có suo grand animo supplisca alli bisogni del suo ben gouernato stato; et fuori sparga seme della sua virtù, et del suo valore.

[2] Li Rauegi al tempo mio piu uolte, mandorno imbascaria fauoreuole fina in Spagna a Carlo Quinto Imper^{re}; Al suo figliolo Re Philippo nó mai senone una uolta nó so che Basso gentilomo come priuato p cause che importauano; hora mandanno un pouer frate che p esser stato guardian di Gierusalemme et occorsolj andar una volta p bisogni della chiesa Ierosolimitana a trouar sua Maesta Catholica; loro p sparegno fuora di tempo, et p persuadersi che l frate p hauer una uolta parlato col re Philippo, sia fatto suo familiare, et che sia p ottenir ogni qualunq: cosa appresso a sua Maesta, hanno uoluto a tanto Re hora p cose che l' importano cosi bassam^{te} mandar detto frate che e Vescouo di ducento Scudj all' anno, cō un scudo al di p ispesa fina in Spagna.¹⁾

[3] Poco fa al Vice Re di Cicilia p la medesima Causa mandorno un gentilomo con otanta scudj p spesa, et con un presente a sua Ecc^a ch' era uno Bacile col suo ramino d' argento cosa bassa, al qual presente sua Ecc^a rise et lo ridono a quel che l' hauea portato.

[1. 1.^b] Conto q' ste bassezze có rossore p che q̄lla Citta ha, et ha hauuto honestam^{te} il modo semp' p honorarsj a tempo; ben spendeno doue nó bisogna; pocho tempo e che p sciochezza et p una garra vile d' un turco speseno alla Porta del Gran Turcho da vintj cinq: millia ducatj; li quali nó spesero ma butorno in mar.

Lascio star la goffarria di messj che mandano có le noue a Napoli, et spaccj tardissⁱ, et tutto cio p auaritia desutile et p goffarria, et che uorrebbero manco che si puo essere conosciutj; p viuer come Dei da se medesimj; et cio p loro e impossibile sendo forzatj p marcia necesita, e p trafichi et p bisogni della vita praticar col mondo; et in quel buso che con tanta supbia possegono, accarezzar quei che accarezano loro.

[4] Circa le nauj di dettj Rauegi che sogliono alchuna uolta essere ritenute p bisognj dell' armata catholica costoro p paura uana et fuor di tempo, che l Turco nó s' adirj contra di loro p causa di

¹⁾ To je po svoj prilici frañevac O. Bonifacije de Stephanis koji je g. 1564 postao stoiskim biskupom, a zatim bio i od pape Pija V slan kao nuncij Filipu II.

dette nauj, hanno nouam^{te} prouisto cio e che piu alchuno nó possa sotto gran pena fabricar nauj, ne comprar, senza dar una grossa pleggiana di stare a l'obediencia loro, cio e, qñ a dette nauj sia comandato che schiuino la retentione, et che qñ si dubita che habbino a esser ritenute, schiuino, prima tre mesi, cio e si riduchino a Raugia il che le pouere nauj in modo alchuno nó possono osserrar, et cio hanno fatto p senestrar [t. j. sinistrare] detta marinarezza; et p anichilar l'uso delle nauj, a cio loro dentro di quel buso, doue li pare d'esser accomodatj siano sicurj tutto il resto mora, chreppi et uadj male; et insomma qlla marinarezza che hoggidi e necessariss^a al uso di ponente et alli bisogni della Cristianita, marinarezza in fiore, della quale loro nó sono stati ne inuentorj ne maestrj, ne quei che l'hanno incaminata, [l. 2.ª] ma isolan^j l'hanno messa inanzi p necesa di viuer, et son fattj l'ecell^{ti} et buonj maestrj di detta marinarezza, dico cercano di disfarla, anichilarla et redurla a niente con nó poco detrim^{to} della Cicilia et di tutta qlla costa di punente Al rimedio del qual disordine Dio ha mandato ora a Vr^a Ecc^a dico miracolosam^{te} messole inanzi, che a si gran detrimento prouega, di che ha una occassione belliss^a, un campo largo, sop' il tutto la cosa e secretiss^a V'e un popolo che altro nó prega Dio che tal gratia, cio e che a vintj mostri, disarmatj, pazzi, et da poco si lieu^j la desutile autorità et che l'Ecc^a Vr^a formi nouo gouerno in Raugia; il quale fin che pietra dura sop' pietra tenga nel core la Ill^a Casa de Medicj; l'abbraccj p signora, maestra e sua guida; et hora piu che mai hauemo bisogno d'aiuto di tale Principe et ci bisogna anticipar il tempo; ne perderne punto, visto l'atto crudele, che pare si uerifichi, della isola di Scio¹⁾; et che si puo sperar d'un crudele barbaro? che bestialita et crudelta?

[5] Laudato sia Iddio che Raugia e hora in boniss^o termine di marinarezza, di denarj, della citta, la quale tengo (se nó m'inganno) piu potente di Rodi et di Maltha, et piu forte qñ ogni poco di fortificam^{to} le si agiongesse; il che douè sono animj prontj, popolo denarioso, sop' il tutto gouerno di Cosmo de Medicj Principe di Consiglio et Fortuna feliciss^o si potra far presto, et bene, si che forse faremmo al Turco pensar altro che in tempo alchuno disegnar sop' qlla Citta qualche bestialita; et hauerra di gratia di contentarsj de l'utile et seruitu di qlla Citta, che in tempo alchuno nō li manco del suo tributo, et di quel che ha possuto in seruitio suo, senza detrim^{to} della Cristianita, la quale Citta nó ten-

¹⁾ Još te iste godine 1566 Turci osvojiše od Genovljana otok Hios (tal. Scio)

tarra a modo di Sciottj di adirare il lione col mancarli di qllo che gli e obligata.

[l. 2.^b] Le qualj cose Benigniss^o Principe, ne si farranno, ne la cosa andarra bene, se nó si muta gouerno, et se tanto Principe nó mette mano; pcio che hauemo gouernatorj pazzi et si tengon sauij; da pocho et sono da niente, impotentì et la loro superbia homai nó si puo sopportare.

[6] Pochi anni sono che s'era leuata una uoce chel Turco mandaua l'armata p occupar Raugia et detta uoce gli era scritta fin da Constantinopoli; di detta uoce era pieno il mondo; et loro in quel tempo nó atesero ad alchun rimedio, senone a pianger; et da vil femine aspetar che dalle stelle miracolosam^{te} gli uenisse aiuto senza mettersj a far prouisione alchuna in tanta necessita, senone apparecchiare le chiauj della Citta p presentarle senza contrasto alchuno al Turco qñ uenisse; considera l'Ecc^a Vr'a che animj son qsti et chi gouerna qlla marinarezza che ogni di combatte si ualorosam^{te} co' corsallj turcheschj; et che spesso resiste a gran forze o more non senza vendetta? Nel medesimo tempo qñ si viderro fuora del pericolo et che la uoce era vana di quel che s'era detto, subito fuor d'ogni proposito si missero ad aconcar [t. j. aconciare] le lor galie come che di corto hauessero a fuggire et lascando [t. j. lasciando] Raugia cercar noue habitationj, et cio faceuano senza saputa del popolo; et faceuano conto senza l'hoste.

[7] Signor Duca al giuditio di tuttj qlli che gli hanno praticato sono indegni del gouerno; et di 3 do terzi di loro istessj, non si contentano del presente gouerno; la giouentu tutta adherirria a qsti mia disegni, ne si puo far appresso Dio miglior opera; che leuarlj il gouerno; et crear vna noua Republichetta che starria tanto bene in qlle bande quanto si puo immaginar; fin qui hanno hauto gouerno alla Veneziana; hora formarlo alla Toschana; [l. 3.ª] il popolo et gli altrj nisuna cosa nó goderebbero piu che qlla cosa di signorj inpalazzo; con un collonello impiazza che p conto di Vr'a Ecc^a gouernasse le arme della Citta; et stesse p guardia della liberta del Popolo; et alla genouese si gouernasse il consiglio cio e che la mita di Nobilj et la mita di popolanj intrasse in consiglio con apriruj una porta di detto consiglio alli forestierj; il che nó sarria senó d'assai utile a qlla citta, la quale di raccolta di diuersi di qua, et di la s'e fatta quel ch'ella e; et hora piu che mai crescerria; p cio che molti di luochi circunucinj ricchi ma da Turchi mal tratatj si ridurrebbero a Raugia qñ hauessero luoco nella Nobiltà; Similm^{te} di

tutta la Dalmatia, Albania, Grecia sarebbe come un refugio opportuno la Citta di Raugia di quei che nó possono piu sopportar l'auaritia di Venezianj; et la violenza di Turchi; come e stato in un tempo; ne q'sto sarria cosa noua ma cosa che li n'ri antichi hanno usata, et có qsto modo ampliata la citta et arricchitala;

[8] Circa l'administration del Criminale mi parrerria cosa necessariss^a metteruj in Raugia, un Capitan di Giustitia italiano, huomo di Vr'a Ecc^a p che q'sti n'ri nó sepper mai amministrar il Criminale et ancora che sarro longo, et fastidioso, e, bene, che l'Ecc^a Vr'a sappi come senestram^{te} l'hanno administrato et contarro alchuni casi piu breuem^{te} che potro.

Piu anni sono fu un padron di naue che in casa da una sua fante li furno robbatj sei cento ongarj; mette mano alla fante; la fante confessa d'hauerlj robbatj ma che l'hauea dati a un prete in saluo; chiamano il prete; nega il prete d'hauerlj hautj; subito senza altro danno la corda al meschino et innocente prete; nó confessa; una altra uolta li derno tanta corda che li restorno le braccia sulla corda, et morj; la fante punta da coscienza et vinta da timore confessa la verita che al prete nó haueua dato li ongarrj ma che li hauea sotterratj in casa propria del padrone; trouatj li denarj, cessata la lite et satisfatta la giustitia; la fante tengono un mese in preggion, ne li danno altro castigo;

[l. 3.^b] [9] Vn altra volta do contadinj vengono a parole, un a l'altro da della zappa sulla testa, et l'amazza, et fuggie; la corte salta p pigliarlo; nol pigliano; trouano un suo frello in casa; menano alli giudecj; li giudecj lo trouano innocente; corre vn gentilomo padron del morto, et con vehementia parla allj giudecj dunq: sti contadinj ardiscono a qs'to modo amazar li uilanj di gentilomenj; et voj li lascate [t. j. lasciate?] senza punitione andar a qs'to modo? rispondeno i giudecj, costui trouam'o in'ocente, che uolete che li facciammo! risponde il gentilomo; darli un tre trattj di corda accio il suo frello sappi che cosa e amazar seruitorj di gentilomenj; si, si; et cosi danno tre tratti di corda, al meschino innocente; et poi lo lascano [t. j. lasciano] andar a casa.

Qs'ta ultima volta che nó e ancora un anno fecer pigliar di moltj homicidarij gia uecchj nel bando; et usorno insolita dilligenza p pigliarlj; come gli hanno hauto in pregione a tutti perdonorno la vita p rimetter nella citta un lor gentillomo bandito p homicidio.

[10] Vn altra contarro crudelliss^a; falisce un mercante leuantino; et p uolersj aconcar [t. j. acconciare] có suoi creditorj viene

al confin di Raugia su quel del Turco; Vn gentilomo creditore del leuantino li apostata et prendelo sula franchisia et mettello in pregione; il frello del leuantino vista la tirrania et il modo violentè delli reggitorj di Raugia p disperation si fa Turco et có animo di giouar al frello; et la disgratia sua uolse che presto morj; hora costoro p hauer il frello usato quel modo disperato condanano il meschino fallito (che nó era consentiente al proceder del frello) a perpetua carcere fra quatro murj senza lume et in ferrj; et hora ui sta; il quale patientem^{te} aspetta la vendetta de Dio di tanta impietà;

[l. 4.ª] Perdonamj l' Ecc^a Vr'a se son longo et fastidioso in contar qs'te impieta le quali e bene ch' ella le sappi, a cio le lagrime nr'e nō paion da scherzo, et li lamentj leggierj appresso al Mondo, et appresso a Voi altri Principi che sete in terra in locho de Dio p administrar giustitia et p opporsi alli violentj.

[11] Q'sta altra oda l' Ecc^a Vr'a che poco fa intrauenne;

Tre giouinettj sbarbatj una notte uanno a solazzo p la citta et riceueno nó so che dispiacer da uno et pche la giouentu di Raugia e di boniss^a pasta, q'n giocano alle cortellate tirano di piatto; q'sti si consigliano d' assaltar coluj che gli hauea fatto dispiacere, nó p ferirlo ma farlo un poco fuggire et trouarlo, a doi di qs'ti nó parue altram^{te} di assaltarlo; il terzo un pocho piu sconsiderato mena un colpo et feriscello in un braccio; il giorno sequente si salua in chiesa; li doi che nó hauean fatto male non volsero fuggir altram^{te}; il ferrito era gentilomo; li parenti di detto ferrito di propria autorita uanno in chiesa có alquanti ongarj et cauano della chiesa; il fanciullo spauentato accusa li compagni; costoro a furia metteno mano ancho alli compagni et pche un di q'sti che nó hauea ferrito, asaltamolo auea detto, fu condanato li fusse tagliata una man; et a quel che hauea ferrito legger castigo; ma tanta impieta modero il pregai; pure il detto fanciullo fu condenato a lunga preggione in ferrj; et hoggi di ui sta; et le stranezze che usano allj padronj delle nauj non si potrebbero contar; Qs'ta altra e bene che intenda l' Ecc.^a Vr'a che fu disonesta assai et tocca alla chiesa.

[12] Tra frati di San Fran^{co} fu nó so che disparer dentro del conuento; et ad alchunj di loro parue di mandar al suo generale li mandasse uno Comessario, extra tempore, et vedesse di rasse- [l. 4.^b]tar le differenze loro; il Generale ch'era spagnuolo manda un comesario a Raugia, et perche alchuni frati gentilomenj haueuano romorigiato, p autorita che da se stessi si pigliano e p supbia loro

solita, et dubitando il reggim^{to} di Raugia che a quei frati gentilomenj nó facesse il Comessario qualche dispiacer, senza altro fanno commandam.^{to} al Comessario p un loro secretario che p tutto quel di debba spacciar il paese; et senza altro bandiscono quatro frati popolanj di case honorate li piu essemplarj, uechi, predicatorj, et di Santa Vita di tuttj gli altrj, senza processo; il generale nó pote saper mai quel che dettj frati haueano fatto; et del Comessario nó era paziente; in Roma al generale fu ricordato che p obliuione passasse detto disordine; p manco male hauédosi a fare có gente vicina al Turco, barbara, et senza raggione; et anche p causa di diuersj moti che p il Mondo si suscitano da gente che aderiscono alle cose noue; ma non e cosi Sig^{re} Duca i Raugei sono catholicissⁱ et di quieta natura; et buoni christianj; et che possegono raggione; ma hauemo quindej mostrj, pazzi et da niente che ne fannoin felicj, et troppo miserj; se Dio nó ci aiuta.

[13] Nel fortificar la Citta mostrorno la goffarria loro; nel tempo che i spagnuolj possedeuano Castelnouo nella Seruia alla marina vicino a Raugia hora in mano di Turchj dettj gouernatorj di Raugia cominciorno hauer sospetto di Spagnolj et p armarsi cótra tal sospetto preseno uno di que spagnuolj di detto Castelnouo che li fortificasse la citta; et li facesse sicurj del sospetto che di loro preso haueano; et qs'to fu un ingegnere p nome fiera mulino;¹⁾ il quale li fecece far di molte spese nel fortificare, delle qualj si son pentitj; et come qlli che del popolo nó uogliono ne consiglio, ne aiuto, manco si fidano di forestierj, le cose loro [l. 5.ª] stanno circa le difese della citta languide et abbandonate, nó mancando ne artigliarria, ne industria ne cosa che p un apparecchio di guerra bisognasse, senó gouerno;

[14] Et circa il maneggiare le Cause ciuilj pensano che ogn' un di loro sia padrone della sua ballotta²⁾ nó ostante il pro et contra che dagli auocatj si produce; pch' in ultimo p le ballotte passano dette cause; et la maggior parte di loro la dona al suo affettionato.

[15] Molte bestialita potria contar che hanno usato alli forestierj et usano tutta uia, ma homai mi pare hauere stancato sua Ecc^a có suono di tante poltronarie; delle qualj io ho testimonij qui proprio in Firenze; ma qlla del Miniati (che sta al presente in Raugia) nó si puo tacer, che hauendo i suoi giouani fatto parole có marinarij

¹⁾ To je bio inženier Antonio Ferramolino, što ga je u novembru g. 1538 poslao u Dubrovnik Andrea Doria, đeneral Karla V., i o kojemu sasvim drukčije priča N. Rašina u svojim Analima (*Mon. Slav. mer.* XIV, 291).

²⁾ Po ovome se vidi da se je u Dubrovniku glasalo kuglicama (*ballotte*) ne samo u vijećima nego i u sudovima.

d' un suo brigentino, corseno dico di gen[t]ilomenj soli, et io mi sono trouato presente; ne poteuo far altro, dico corserro senza intender altro in casa del Miniatj, et con bastonate, pugni e schiaffi cauorno fuora il Miniatj có quei ch' erano seco, et li acompagnorno con schiaffi, pugni et có ogni sorte di busse fina alla preggione; il Beccadello hoggi proposto del Prato dal suo Pallazzo episcopale guardaua la festa,¹⁾ et diceua che mai nó hauea uisto contrafar meglio; a un giouene di detto Miniatj p nome Antonio Pelieri, che hoggi e in Firenze genero del Miniatj fu dato vn freggio alhora sul viso da uno che hoggi e di primj nel gouerno in Raugia; Desti, da li un poco, dalla bestialita i nobilj di Raugia, et trouato che haueuano fatto male lasciorno di pregione il Miniatj có i suoi compagni pesti et maltratati; vn certo di rustiej che per conto di francesi littigaua con un padron della naue ritrouandosi al' hora [l. 5.^b] in casa del Miniatj alla trescha, a cui in quel romore sendo detto ch'egli il primo sarria impiccato, rispose; pche? ho io crucifisso Christo? et tocco anche lui la parte delle pugna. Mi vergogno contar alla Ecc.^a Vr'a tali barbarie; ma e bene che le sappia; et sarria da sgarare similj prosuntuosj, mal creatj, et da poco; et mostrarlj che cosa e, essere cosi bestialj contra i forestierj dalli qualj loro da p tutto receuono amor et cortesia; dico insegnarli senza vendetta a Viuer; che la intentione nr'a e amoreuoliss^{am}te remediar a tanti disordenj; ne có bestialita rimediar alla bestialita; ma có aiuto de dio, e della buona Fortuna di Cosmo de Medicj, Duca di Firenze e di Siena si potra far faciliss^{am}te dandomj ampio campo la loro goffezza et loro poco gouerno, sop' il tutto il loro tenirsj sicurj quanto al popolo et potentj quáto al' di fora.

[16] Io non voglio piu tediar l' Ecc.^a Vr'a col contarle si sporchj portam^{ti} di Costoro, che ne trouarria infinitj ma attendero di persuaderle pregando Dio la ispirj a si giusta impresa; et al aiuto si christiano che có facillita credó ogni cosa le riuscirria, có tutto che q'sto et ogni maggior cosa sta in mano de Dio et in mano della Fortuna, ma se gli omenj hanno da confidarsj della giustitia de Dio, et appagarsi di raggione, noi hauemo a sperar buon fine al nr'o desiderio; e in quanto alli garbugli di Turchj et pericolj che potrebbero succeder dalla parte di dettj Turchi, dico che siamo armati di moltj remedij salutiferrj; có buone parole et denarj et có nó andar contro di loro, appresso i Turchj si aconcia ogni

¹⁾ Arcibiskup Lodovico Beccadelli dođe u Dubrovnik u decembru g. 1555 a ostavi ga 13. juna 1560 i nije se više u n vraćao (Farlati-Coletti, *Illyr. saerum* VI, 233. 240)

cosa; et e comune opinione fra noi che nelle cose intrinseche di Raugia i Turchi ne si sono impaciatj ne si impaciarranno gia mai; et in conclusione qui e il nr'o punto o vita, o morte; o liberi a pagar il tributo al Turco, o hauendo a pericolar come li Sciottj far un altra delliberatione; e có qs'to gouerno presente nó potremmo senón e esser preda di Turchi ogni uolta che li uerra uoglia tal che e necessariss^o, sig^{re} Duca p salute di Raugei mutar gouerno; ne dimorar piu có star ad aspetar la manna dal Cielo; —

[l. 6.ª]. — [17] Et in far tal opera santa p dirla apertam^{te} ne si possono usar cose grandj, ne sono di bisogno; Vna scomunica papale, contra costoro scomunicatj p la prima vorrei hauere; o finta o vera, che tanto farria p cominciar dal' honor de Dio il che darrebbe gran forza et animo a quel popolo nó uso alle cose noue, che con simil fondam^{to} et principio a ogni cosa si metteria p esser catholiciss^o; et quanto alla chiesa molte buone opere christiane si corroborarebbero in Raugia a essemplio et beneficio di Bosna, Seruia, Dalmatia; et di tuttj quei luochj circumuicinj alli qualj có aiuto di Dio nó e ancora penetrata la peste della heresia luterana; p scomunicar costoro necessariam^{te} la Citta sarria forzata mutar gouerno; et ci sono moltiss.ⁱ di Nobilj che sono esclusj dal gouerno; in compagnia di qsti si principiaria la cosa.

[18] Appresso desidero un cinquanta soldatj buonj del suo stato et che deppendino da sua Ecc^a có quatro Capitanj et vn Colonello; che hauesse qualche Autorita; questi mandar in diecj parte, a cinq: per volta appartatam^{te} có barche da Venezia cio e có brigantini, e raugei et altrj che passano p raugia et dilla [t. j. di là] di Raugia et che comincino imbarcarsj da settemb. per tutto genaro tuttj siano al loco; et dar a ciaschaduno cap: [t. j. capitano] finto carico, o comprar cauallj; o intender delle noue; o rescatar schiauj o qllo che parrera meglio; ne in modo alchuno sappino pche ui uadino; senó qlla notte che la cosa s' hauesse a metter in opera et che io li mostrasse la comession di Vr'a Ecc^a et espedir ciaschuno Capitano da se senza che sappi cosa di altrj Cap: il Collonello da p se ancho et che nō sappi cosa di quatro Cap: detto finga d'hauer nemicitie et che uoglia passar in Cicilia; Vengano disarmatj o có spada sola per homo; fra qs'ti sia qualche valente fabro sappi a un bisogno apprir una porta, romp un cadenazzo; vn altro facci professione di lauorar role di archibusj; et sappi aconcar [t. j. acconciare] archibusj et a un bisogno ne apra una butega; a dettj al bisogno io prouederro di archibusj et arme che

bisogনারanno; detta gente venghi mal vestita et piu presto fingino di cercar reccapito chi d' un essercitio, et d' un a[ltro]¹⁾

[l. 6. b]. — [19] Appresso Ecc^{te} Sig^{re} vorrei che q̄lla mandasse un suo homo destro a Raugia il quale si potesse hauer da Roma con industria sua et suo fauore qualche secreta autorita contra li scomunicatj; et potesse usar l' autorita in q̄lle bande di chiarire q̄lli che sono incorsj in scomunica: ma in modo alchuno nó si sappi che habbi d' andar a raugia; se si puo; e qs'ta e q̄lla scomunica finta o uera ch' io desidero; qs'to huomo comparrarebbe có quindecj valentomenj appresso; che saria buon aiuto a quei cinquanta; et con amoreuolezza et destrezza negotiarria fintam^{te} có que S^{ri} circa le cose della chiesa; et da parte di Sua Santita et da tutto il concistoro di Cardinalj essortarlj amorevolm^{te} che no si impaciasseno piu nelle cose della chiesa; mentre secretam^{te} s' operarra il fatto nr'o; et detto huomo nó sappi pche ui uada ma che semplicem^{te} mandato da Vr'a Ecc^a s' operj in q̄llo gli harrete comesso; finche ultimam^{te} io gli mostri la vera comessione di Vra Ecc.^a

Perdonimi Vr'a Ecc^a se io semplicem^{te} desideroso di metter in essecutione qs'ta mia impresa sòno intrato forsi in cose difficillj e fastidiose; a un Principe tale penso nó sia cosa difficile considerata la sua Potenza et la sua Benignita nó lj farra essere fastidioso il mio sollicitarla, a opera buona, et santa;

[20] Per metter senza sospetto ancora vintj homenj in Raugia usarej ancora qs'to stratagem'a, cio e fingerria che dalla Parte dello Illmo et Eccell^{mo} Don Gartia²⁾ venisse un gentillomo condolarsi con que S^{ri} della parte fatta contra la marinarezza in detrim^{te} et danno di suo bisogno; et che fusser contentj di nó proceder cosi riggidam^{te} contra li soi homenj, li qualj p esser christianj serueno a principi christianj et lusingarlj piu che si puo; et io sarria che có tal gentillomo in secreto presso alla marinarezza operaria arti che bisognano, et con gente nó usa a cose noue; la quale marinarezza e di grā bisogno che aderischa caldam^{te} a qs'ta impresa; et se qualche pigro o spauroso uolesse esser neutrale, menacarlj [t. j. minacciargli] có autorita dello Illmo et Ecc^{mo} Gartia che debbino sotto pena d' esserlj abrugiate le navi, fauorir la Santa chiesa; et esser contra li scomunicatj; O, Sig^{re} qs'ta seomunica hauerra gran forza et l' autorita del Vice Re di Cicilia; có arte si vince il mondo.

¹⁾ Otrgnut je komadié papira, pa je ostalo samo prvo slovo a.

²⁾ Špañolski potkraľ Sicilije.

[l. 7.ª]. — [21] Et a reprobar qs'te cose se qualche licenza s'usasse, chi sarria? credamello V^{ra} Ecc^a che qs'te cose si farebbero con molta destrezza et quiete; ne io dubito anzi sono sicuro che riuscirebbero senza strepito; conoscendo la Natura timida di detti regitorj nr'i. Li qualj p' nò incorrer nel peggio s'accostarebbero al voler nr'o; spendeno hora l'Autorita pche nò hanno contrasto, ma qu' vedessero contra di loro forze maggiori abbassarebbero subito di loro supbia; et si scoprirebbero conegli timidj et harebbero di gratia di hauer luoco nel gouerno insieme col popolo; Pensi l'Ecc^a Vr^a che io nò mi ci metterria a qs'ta impresa senza saldo fondam^{to} di riuscir al sicuro ne tentaria si gran Principe se nò fusse sicuro che la cosa hauesse ad hauere ottimo fine; cò aiuto del' Altiss^o;

Et cose degli omenj sono tali chè con arte et si possono vincere et si possono asicurare; et ancora che l gran Turcho sia potente pero ci e di homiciuolj che si persuadeno et si tengono sicurj che con otto galie et cò arti che loro sanno ripigliarebbero Rodi al sicuro; facendo gran fondam^{to} di turchj che nò mettenno inanzi similj pericolj cò tenerej nulla guardia, si puo dire nelle fortezze; tenendosi sicurj col nome solam^{te} et la guardia delle gallie, l'astate ua in buscha qua et la, tal che Rodi (secondo il detto Raueo) sta esposta al predatore se ui si troua; et sarria da caricargliela in contracambio di Maltha; Qsto tramessj S^{re} Duca che conosco io un Raueo (che e a Pisa al presente) che sendo praticiss.^o di tutto l' Arcipelago, di Rodi promette dette cose et con fondam^{to}; Ma le cose nr'e sono leggere; et ci persuademo leggerm.^{te} et senza romore vincerle; nò manchi il denaro ai rauei col quale con turchi s'acconcia il bene, et il male, nò ci e da dubitar di niente; p' lunga esperienza noi conoscem'o la natura di Turchj; et qsto Mehmet bassa¹⁾ e della lingua et *natione* nr'a, il quale in Raugia nò conosce Pietro ne Paulo ma tuttj i Rauei insieme: et p' esser del sangue nr'ó Bosnese et fautor di²⁾ [l. 7.^b] et noi non mancaremmo di imboccarlo et conseruarcello amico; et cò buon gouerno fra gli omeni e d'ogni cosa rimedio, et le ferrociss.^e Bestie cò arte si domano;

[22] Alle genti che Vr^a Ecc^a mandasse a Raugia io agiongerrej di mia seguacj et terrazanj et forestierj un numero sufficiente al' impresa nr'a; ma prometto che tutto il popolo subito sarra velociss.^o a qs'ta buca opera; la quale loro desiderano come la vita et bastarebbe Signore il Popolo senza altro aiuto a simil impresa ma p' natura e timido e nò uso alle cose nuoue; et e duro a risoluersj;

¹⁾ Poznati Mehmed Sokolović, veliki vezir od g. 1565—1579.

²⁾ Sasvim nejasna riječ, jer je papir istrošen.

ma uiuer sotto costoro ne puo ne vuole; onde darli animo con la gente di Vr'a Ecc^a et có gouerno suo sarra ottimo rimedio alla loro timidita; et detta gente rimarra in Raugia p conto di Vr'a Ecc.^a et p liberta del popolo; et Dio benedetto sia qllo che inspirj Vr'a Ecc^a di far qllo che sarra p meglio; et a noi conceda conseguir qllo ch'e sua volonta;

Et perche se si hauesse a deliberar sop' detta domanda mia cosa alchuna, nó bisognarria tardare; et simil impresa p molte cause bisogna essequir l'inverno per tutto Genaro; Onde qlla sia contenta di darmi qualche risposta p mezzo del Vinta accio, sua Ecc.^a risoluendosj a fauorire la nra domanda, io possa tornar a tempo in qlle bande p suministrar a quanto bisogna; et se p auentura nó le parresse q'sto anno tentar della impresa; la stia sopita fin che le parrerra tempo da essequirla; A ogni suo uoler ci acquaremo; Col pregar Dio semp p la sua salute; p il Principe, et p la Principessa et p tutta sua felice famiglia; Dio presto le facci veder del suo Principe et la Principessa Prole cara a Dio, et alli soi popolj, che ppetualm^{te} goda có ogni felicitta impace il suo et maggior stato; et la Beneditione de Dio, la quale include tuttj li benj; in Firenze adi 2 di Luglio del Lxvi.

Di Vr'a Ecc.^a humiliss^o ser.^{re}

Marino Darsa Raguseo;

[Spo]a na l. 8.^b] All' Illmo et Eccell.^{mo} S.^{re}

Duca dj Firenze et di
Siena; in mano propria
cose secrete

2. U Firenci 3. jula 1566: Još jednom uvjerava Vojvodu da će se stvar srećno svršiti, ali će trebati da Vojvoda i novcima pomogne.

[l. 20.^a] Illmo et Eccell.^{mo} Signore Duca,

[1] Io so che a q'sti tempi caldi s'ha piu bisogno di riposo che di faticha; ma hauendo io cominciato có supliche, lire, et preci fin qui comparire si caldam^{te} dinanzi a sua Ecc.^a p qlla cosa di Raugia non restarro hora, col mostrarmj freddo, doue che sono caldiss^o di seguire a pregar, et sollicitar qlla, che appresso a suoi negotij di maggior importanza doni qualche tempo a pensar sop' detta cosa di Raugia; et mi dia qualche risposta; Et ancora che paia, secondo

un certo mio considerar, che la Fortuna cominci sop' detta cosa mostrar qualche difficulta, Prima con la morte di Papa Pio quarto; di poi col caso di Scio; Apreso có qualche altra cosa[.] Sop' l' aiuto di Papa Pio noi faceuamo gran fondam^{to}; ma lodato sia Iddio; nó dimeno in sop' le dette difficulta piglio buon augurio; Perche la Fortuna e semp̄ sospetosa, qñ alla prima viene ridente, et con faccia lieta; si come la terra senza faticha nó ci da cibo; ne il cielo senza tuoni la desiata pioggia cosi, i sucessj (senza contrasto)¹⁾ della buona Fortuna nó vengono senza contrasto; in qs'to Mondo ordinariam^{te} combatteno, buoni coi tristj; virtuosj co vitiosi; li pij có violentj; et l'ingegno có la forza; et e cosa humana hauer trauagli fra gli omenj; cosa da valentomenj nó lascarsj (vincer)²⁾ vincer da malj; et aiutarsj di mezzi p i qualj si puo hauer vittoria, e cosa da homenj che si sanno consigliare[.] [2] Hora p esser breue il popolo Raueo oppresso da quindej pazzi impotentj e da pocho; alli quali p lungo uso, fin qui s' e hauto rispetto, che hora tema et dubitj? riscoter il capo? et opporsi a tanta violenza? có l' aiuto de Dio et la buona Fortuna di Duca Cosmo de Medicj? et che al popolo Genouese hauendo da far có altrj capi che nó sono li nr̄j, basto animo hauer l' intento suo?³⁾ et noi col fauore di tanto Principe? et che ha il braccio che ben puo agionger fina Ragusa, se vuole? il quale có un dir dj si; et con un accenar col capo, sia, puo guadagnarsi Raugia p sempre schiaua; et le cose nr̄e redur a desiato bene, che ci spauentiamo? et stiamo sospesj? in conclusione Sig^{re} Duca q' ste cose nó⁴⁾ da far col trombetta, ma tacite et secrete; col [l. 20.^b] principio della chiesa p rispetto di Turchi et di Veneziani ancora; ne harremmo a render conto delle cose nr̄e al Mondo; et lo braccio secreto di Vr'a Ecc^a p hora darra Vittoria alle cose nr̄e; et al suo scetro ducale luocho in Raugia; ne harremmo che temere hauendo Dio in Prottetione; et tanto Duce in fauore; [3] Ne desiderammo gran cose in q' sto giocho vn sesanta o pocho piu di soi Valenthomenj come ho descritto su q' sta altra mia longa scritta nella penultima, et ultima carta; la quale Sua Ecc^a con la comodita vederra; et se ancha le paresse p veder il fine di q' sta guerra

1) Te je obje riječi D. prevukao.

2) Prevukao D.

3) D. sigurno misli na g. 1339 kada se je prosti narod u Genovi pobunio protiv vlastele te izvojsťio da se bira *doge*, a da mu uz bok bude vijeće od šestorice vlastele i šest pučana.

4) Otrgnut je mali komad papira gdje je moglo biti do 10 slova, možda „si hanno mai“.

d' Ongaria,¹⁾ et similm^{te} il vero successo di Scio; indugiar a q' sta cosa si facci q̄llo le torna bene; ma ben le suplicarria caldam^{te} ancora che si indusiasse che qualche principio si desse a detta cosa cio e s' incominciasse a indrizare qualch' uno a poco a poco, come io le potria ricordar et descriuer come harrebbe a fare; [4] Vn altra cosa vorrei suplicar a q̄lla che q̄n si risolvesse a tale santa opera che fusse contenta di aiutarej delle spese che occoresseno; p ch' io n' sendo denarioso, et có quei che hanno il modo nó e da slargarsj, basta che io conoscha l' animo disposto di tuttj; ma tentarlj hora piu in la nó trovo che sia sicuro, et e bene in q' sta impresa nó hauer mancam^{to} a tempo di q̄llo che sarra di bisogno; li qualj denarj q̄n si pigliasseno a cambio p conto nr' o a tempo si satisfarriano o riescha o nó riescha a tutto[,] chiedendo perdono, se io nó sendo pratico di q' sti negotij errasse in qualche conto; Ma mi confido in Dio da cui certa Vittoria spero; che appresso a satisfar di subito a dette spese conoscera Sua Ecc^a p segni pieni di gratitudine quanto benefitio e a un popolo oppresso da insolentj renderli la sua sicurtà, et desiata liberta; [5] oltra la promessa fatta nella mia suplica, alla quale s' attenderra largam^{te} ne voglio esser piu lungo, ma le dirro come di 17 giugno scriueno di Raugia come l' imbascadorj di Raugia hanno trouato il Gran Turcho in onisc²⁾ intorno a fillipopolj e Sofia in macedonia et consegnatolj il tributo, et egli fattolj buona ciera; et ordinato si ate³⁾ tre nauj [l. 21.ª] carriche di grano prese l' anno passato p Maltha, cio e, li sia data o la Valuta di detto grano, o il grano; li ha gratiosam^{te} licentiat; scriueno ancora che detto andaua có gran vanagloria et pompa all' impresa che va; ma che l' essercito suo era molto mal disposto a tale viaggio; et mormorano et bestemiano la inquiete del loro Re Vechio; li nr' i raugai similm^{te} hauean fatto do altrj imbascadorj p mandarlj có vn presente solito a farlj q̄n il Turco ua in persona alla guerra; [6] nó dirro altro Dio la inspirj a fare q̄llo ch' e la sua volonta et le conceda perpetua fellicita; a me sarria summa gratia d' hauer qualche resolutione presta acio il mio longo dimorar qui nó dia allj nr' j qualche sospitione; o imagination ch' io negotij in firenze qualche cosa; doue ch' io do ad intender a tutti di star p solazzo solam^{te}

¹⁾ To je bio rat s Turcima u Ugarskoj koji je g. 1566 doveo Sultana Sulejmana da umre pred Sigetom što ga je branio Nikola Zriński.

²⁾ Biće Niš.

³⁾ I tu je otrgnut komadić papira, pa se valada ima popuniti „si[eno satisf]ate“.

et in tutto mi rimetto a quanto ella vuole; alla cui gr'a et benignita humilm^{te} mi raccomando; In Firenze di tre di luglio del Lxvi

Di Vr'a Ecc^a humill^{mo} Ser^{re}

Marino Darsa Raguseo

[Spola na l. 21.^b:] All' Illmo et Eccell^{mo} Sig^{re}

Duca di Firenze et di Siena

in mano propria

l'ra secreta

3. *U Firenci 23. jula 1566: Moli Vojvodina sina kneza Frančeska da se zauzme kod oca za ovu stvar.*

[l. 247.^a] Illmo et Eccell^{mo} Sig^r Principe,

Io Marino Darsa Raguseo sendo comparso denanzi all' Illmo et Eccell^{mo} Sig^r Duca suo Padre, con una causa di qualche importanza; la quale si come ricerca aiuto del potente braccio vr'o cosi promette beneficio all' Illma casa vr'a di Medicj, la Benignita e la Virtu della quale e degna che i popolj lontanj riccoreno al soccorso di q̄lla; et che tanta virtu nó stia otiosa; et perche la cosa ricerca secreto grande; ne a me p causa di tenir la cosa secreta e licito andar atorno alla Corte; ne posso sollicitar l' Ecc^a del Duca; onde m' e parso riceorer al Benigno soccorso di Vr'a Ecc^a col supplicarle et pregarla con tutte q̄lle sumissionj di core che si posson fare gia che non m'e licito (p causa del secreto p nó dar da pensar a soi da torno) di gettarmj alli piedi di q̄lla, et usar tutte q̄lle sumissionj có atti, che p gente bisognosa d' aiuto si posson fare; che voglia appresso al Sig^r Duca suo Padre spender doi parole in fauor mio; et di tutta la mia Natione; et esserne insieme con esso luj d' aiuto; Ne voglio piu esser longo có l' ecc.^a vr'a ma prego l' Altiss.^o la conseruj in perpetua Felicità: in Firenze all xxij di luglio del Lxvj

di sua Ecc.^a humiliss^o seruitore

Marino Darsa Raguseo;

[Spola:] All' Illmo et Eccell^{mo} Sig.^r

Principe di Firenze et di Siena. In mano propria

supplica secreta

4. *U Firenci 28. augusta 1566: Uvida da se momentano ne može ništa učiniti te se oprašta.*

[l. 571.^a] Illmo et Eccel^{mo} Sig^r Principe,

[1] Io Marino Darsa, Raueo, humile forestiero buttandomj alli piedj dell' Ecc^a Vr'a col core nó potendo personalm^{te}, supplico a q̄lla, p̄ q̄lla Benignita et Cortesia ch' ella suole mostrare a tuttj che q'sto (ancor che indegno, forestiero) ricorso semplicem^{te} alla giustitia et aiuto di q̄lla, usi se nó altro et concedj una sola parola buona in consolatione di tutto il mio desiderio; et di qllo che cercauo dalle Ecc^e Vr'e piu ardito che fortunato; et accorgendomj di gia che alla cosa mia s' oppongono molte difficulta son mi chiarito che accio bissognarra aspetar piu atto et comodo tempo di q'sto; ne tediari piu l' Ecc^e Vr'e ma q'sta cosa mia reseruar, (s' ella e di qualche importanza, o di consideratione appresso a q̄lle) a tempo da riuscire; et anche in Raugia secondo intendo, p̄ paura di casi occorsj usano noue dilligenze circa alle guardie della citta; sarra bene ch' io uada la et ueda et considerj dilligentem^{te} le cose, accio se alle Ecc^e Vr'e mai venisse comodo seruirsj di quanto io le offeriua possa a suo comodo servirsi, che io sarro semp̄ al comádo di q̄lla; et tal qual sono nó le sarro seruitor d' auanzo; [2] et con sua licenza in compagnia de m. Lucha di Sorgo et m. Franc^o Lucharj mie amiej, et della Ecc^a Vr'a affetionatj seruitorj; partirro per andar a Raugia; mostrando a dettj gentilomenj che nó hauea a far qui; ma p̄ piacer esseruj stato q'sti quatro mesj; et se altro nó mi comanda Vr'a Ecc^a humiliss^{am}^{te} bascandole la mano et a q̄lla p̄ semp' riccomandandomj piglio comiato; et se in qualche cosa hauesse mancato, o peccato alle Ecc^e Vr'e p̄ loro Benignita si degnino di perdonarmj massime hauendo proceduto có simplicita senza malitia alchuna; et l' udiencia di tanto Principe Dio, ha, priuileggiato col mandar contentj cosi li accortj come li sempliciej; et facendo fine pregarro l' Altiss^o che le conseruj et augmentj la fellicita; et con sua Beneditione semp' la benedica; recordan[l. 572]-dole in ultimo che p̄ q̄lla carita có la quale ai soi popolj si mostra essere, et Padre et Duce Eccell^{mo}, che a q'sto pouéro forestiero, et humile seruitor suo p̄ esser venuto a far bene facciate nó li auenga male; il che sta nell' Ecc^a vr'a; che di la io sono sicuro; et ancora che q'sto sia superchio ricordar a q̄lla, ma doue ua la vita e necessario auerne cura; ma p̄che có la inuocation de Dio

cominciaj, có l' aiuto de Dio et sua protetione nó temerro di male;
 apoggiandomj come a una saldiss^a collonna alla Benignita di sue
 Ecc^e alla bona gratia delle quai humillissimam^{te} inchinandomj p
 semp' mi raccomando; di Firenze adi 28 di Agosto del Lxvj;

di sua Ecc^a indegno, ma affetionato
 ser^{te} Marino Darsa Raguseo;

[Spóla na l. 572^b] All' Illmo et Eccell^{mo} Sig^{re}

Principe di Fiorenza et di Siena.

In mano propria
 l'ra secreta.

PJESNI
MARINA DRŽIĆA

[str. 1]

UJEDNO STAVLENE S MNOZIM
DRUZIM LIJEPIM STVARMİ.

[ŠTAMPARSKI ZNAK: MALA MAPA POZNATOGA SVIJETA.]

U BNECIJEH, M DC VII.
POLAK FRANA BARILETTA.

Izvori: a) za tekst: B (izdañe od g. 1607); b) za varijante: C (izdañe od g. 1630), D (rukopis Jugoslavenske akademije I. b. 53 od g. 1786), F (rukopis Frañev. biblioteke u Dubrovniku broj 128 iz druge polovice XVIII. v.), K (rukopis Jugoslavenske akademije I. b. 86 od g. 1840), P (Petračićev tekst u prvom Akademijinom izdañu).

Natpis: Ljvене pjesni spjevane po Marinu Držiću oko lita gospod. 1549 K.

MARIN DRŽIĆ

SVOJIM PRIJATEĽEM.

[str. 3]

Drazi prijatelji, nemojte scijenit da sam ove ne dobro složene pjesni činio dat na svitlos za ukazat ljepotu od moje poezije i dobrotu od moga uma (od šta se uistinu ne varam), ma za slobodit se, vjerujte mi, truda vazdaš-
nega i omraze vas prijatelja koji, ljubeci i scijeneci mene za vašu dobrotu, ljubite i scijenite moje pjesni, od kojih svaki vas hoće da mu dar učinim; a ja ni vam mogu ne ugodit, ni sam dobar pisalac, ni mogu pismom svim ujedno zadovoljno učinit ovako kako stampom. I ako ne uzbude stvar, koja bi kniževne¹ uši kojomgodi vridnosti pásla, za to ne imam bit ja kriv nego vi koji, što ste pitali ja vam sam dao, i dao ono što sam umio i imao. Ni vi ne imate bit krivi; zašto ste ovi dar pitali za vas, a ne za družih, kojim ja dobrovoljno davam što umijem i imam; a druži neka istu što za njih čini. Znam er ova moja písma ne mogu neg koris učinit: ako su krjepka, sočna i vrijedna, plod će učinit; ako li nijesu, nauk će dat svakomu, da tko se na ovo stavla, da razmišla hoće li s časti izit; er se mnogi ovim putom scijene počtit, a osramo|te se. Ja ću samo ovo rit er, za ugodit prijatelem, mnokrat sam dao neprijatelem o meni govorit. Ma sam u meni razmišlao er se prije ima stavit naprijed pogodaj od prijatelja neg pomrnenje od neprijatelja, prid kim što si veće praviji,² to si veće kriviji.³ Kojijem da ja rečem kako sam komediole, koje su ovdí unutra, u dva sjedenja sklopio, er me je tako brijeme silovalo i potrjeba od prijatelja komu, u ovi

[str. 4]

¹ ,knixeune' B; ² ,prauí' B; ³ ,kriui' B, *isp.* ,Nai uerni' za najverniji P. 10, 33, ,Stari' za stariji P. 26, 45.

način za poslužit, mnokrat sam obećao. Što izvršivši, sâm se sam pak od sebe čudio kako se može učinit — ne bi mi vjerovali kako. I ne mogu vjerovat da ja umijem veras učinit; a ne za ino neg, er su triš mudri, kažu se šeskrat ludi. Sada, drazi prijateļi, neću drugo rit neg vas éu molit da uz ovi dar moj mali primite veliko¹ srce, koje stoji vazda pripravno za poslužit vam.²

¹ ‚veliko‘ B mjesto ‚velicko‘ (*velicko*)?; ² ove posvete u C nema, a K ima poslije posljedne riječi još Marin Držić.

PJESNI LUVENE

[str. 5]

MARINA DRŽIĆA.

[1.]

O koji ljubene sej pjesni slišate,
požal'te, jaoh, mene, a sebe čuva'te
ljubavi ke oblas, pod suncem koje sja,
satira svaku vlas, — svjedok sam tomu ja,
5 ki njekad ne scienah ljubene tej strile,
odveće kad se uzdah u moje, jaoh, sile,
dobrota s liposti ke slomi u meni
ljuvenom kriposti s kojom se rvat ni!
Koje sam sužan bio, mladosti moje cvit
10 odkad je procaftio; a toj ni mogao skrit
niz blido lice ovoj plač ki sam prolivao
i i[z] srca uzdah moj koji sam podirao,
kunući nemilos gospoje svih vila,
nemilos u milos ka se je stvorila.
15 Er što mi braniše i što zвах nemilos,
tizi[m] me shraniše, toj moja bi milos;
tizim ću na svit saj sloviti vrh inih,
tizim ću vječni raj uživat u višnih.
Tim, koji cvilite u ognu ljubenom
20 i ogañ budite u ledu studenom,
ne scien'te da je led sve što je studeno;
ima lik svaka zled; ni je sve medeno
što slatko tko scijeni; a želim ljubenim
sve uzde puštat ni. Likara ćud je tim
25 drugo dat neg žudi smagļivi nemoćnik,
ki želi što mu udi, a mrzi što mu 'e lik.
Ma sada poznam ja er sve što svit lубi
u vjetar ide tja i sve se, jaoh, gubi;
nego što slidimo put višne dobrote,
30 u kojoj vidimo sve vječne ljepote.

[str. 6]

Život naš — kratak dan, žuđenja — nemoći,
 svjetovna dobra — san, a naši dni — noći!
 Zatoj noć ođimo svjetovne tamnosti,
 a sunce slidimo od više svitlosti,
 35 čim nam je dana moć po božjoj milosti,
 pri neg nas smrtna noć obujmi mrklosti.

[2.]

Lipota od danice sve zvizde dobiva,
 a, vilo, tve lice danicu prisiva;
 jur s' u nem odkriva što vik ni moć izrit,
 narav nim ođiva i resi ovi svit.
 5 Pram, ki ti hotje svit taj narav na glavi
 i zlatom uresit, uza je ljubavi,
 a pozor gizdavi ljuven stril s koga mrem,
 cić koga i javi i u sni tužan grem,
 s koga, jaoh, suze trem, da žali svak mene,
 10 a srcem podirem uzdahe ogúene.
 Lir, ruže rumene, u raju kojih ni,
 u obraz tvoj skićene, trkač su ogúeni;
 a koraļ crveni od usti medenih
 i biser — ljuveni luk odkle strila svih.
 15 Veseli a tvoj smih, medena i rič taj,
 lip uzras i hod tih — ljuven je slatki raj,
 nad kime, vilo, znaj, blaženstva meni ni;
 gospoje, na svit saj ti s' moj raj jedini!
 Ah, tako mene ini ljuven plam ne gorit,
 20 mislim te sve mo'e dni i služiti i dvorit.

[str. 7]

[3.]

Tko je taj na saj svit anđeoski ki poje
 u pjesan da će izrit lipos mē gospoje?
 ka nosi obraz bil i ures gizdavi,
 jakino D'jana vil kad se u lov odpravi.
 5 Ne prami od kosi u venčac sāviti,
 na glavi ke nosi, zlato su viditi;
 a sjaju ne oči, ljuveni ke su stan,
 jak zvizda s istoči ka vodi bieli dan;

- a gore né lica jakino u gori
 10 rumena ružica pri danka o zori.
 Koraļ su né usti ke resi drag kami,
 od kih rič izusti, svakoga da smami;
 prolitna sva rados né je smih ļuveni,
 u kom je taj slados ku izrit moći ni;
 15 a prsi né mile lir bili odiva,
 kojima sve vile na lasno dobiva.
 Uzrasom vidi se kraļica svih vila,
 svim inim vik ni se ljepša vil vidila;
 a slavno, dim uprav, i milo tač hodi,
 20 regbi da š nom ļubav tanačac izvodi.
 Kako ju lipotom višni bog s nebesi,
 tako ju i dobrotom nada sve uresi;
 ter se ona može rit kruna i čas od svih vil
 ke je ikad na saj svit višni bog satvoril.
 25 Krostoj se ne trudi, ako tko u pjesan
 né lipos rit žudi, er ti je sve zaman!

[4.]

- Je li se ikada, o luzi, gdi vidil
 pod nebom dosada od ove ljepša vil?
 Rumeno né liče prisiva sunačce!
 O svitla danice, ustav' se za mal čas,
 5 viliņa stražice, ter pozri na obraz
 od ove, ka je cvit svih vila na saj svit.
 I vi, ine svitlosti, pozrite za milos
 ovojzi mladosti jedinu na lipos,
 ke ures i dika višna je prilika.
 10 Eto je blažena, pri kojom počiva
 i voda studena kom liče umiva,
 i ruža ku nosi za ures od kosi.
 Blažena trava i cvit ki pleše né stupaj,
 blažen se može i rit zeleni dubak taj
 15 ki sjencu noj čini u ovoj planini.
 Blažena i strila kom ļubav striļa svih
 iz lica né bila i iz oči ļuvenih,
 er tužit slatko jes kroz rajski né ures.

[str. 8]

P. 4, 10 pri kojom *griješkom* mjesto pri kojoj *ili* mjesto prid kojom?

Ma blažen zadosti komu da dobra čes
 20 ne rajске liposti i rajski ne ures
 u slatkoj ljubavi uživati na travi!

[5.]

Tko hoće liposti anđelske sve vidit,
 od ove mladosti na lice ktjej pozrit
 pogledom ka slatkim zanosi srce svim.
 Rusi su ne prami sunčana uresa
 5 kim mladost zamami i srca njih sveza,
 neka je vas vik svoj svak sužan i rob noj.
 Svitle su ne oči, kim srce me rani,
 neg zvezda s istoči, koja se uzbani
 prid suncem vrh gora kad svitla sja zora. [str. 9]
 10 A kad rič medenu tko bude ne čuti,
 svu rados ljuvenu u srcu očuti,
 kojom se na svit saj okuša vječni raj!
 A kad smih veseli otvori, u taj čas
 ina se ne želi pod nebom veća slas,
 15 gorko se dreselje stvara u veselje.
 Kad stupa ne stupaj, Dijana svak bi mnil
 prislavna da je taj gospođa bielih vil;
 ljuveno tolikoj uznosi ures svoj.
 A bila ljuvena kad svrne svā lica,
 20 na kojih rumena taj cafti ružica,
 s zorome, svak reče, prid suncem istječe.
 Blažena i trava, blaženo i cvitje,
 i, ki ga sazdava, blaženo prolitje,
 kud lipos ne hodi i tance izvodi.
 25 Ma blažen svasma taj može se zvat vrh svih,
 kako ki vječni raj uživa u višnih,
 komu u dar dala jes ne ljubav svoj ures.

[6.]

Ljubavi, ljepša vil neg je zrak sunčani
 pod nebom vik vidil srdače me rani.
 Ne ures izbrani, zlati pram [i] kosi,
 prilike komu ni, svim srce zanosi;

- 5 a lićcem ko'e nosi jāk anđel zgar s nebes,
uzdišu kim mnozi, zatrovil mene jes;
a ne vim koja čes može me izvidat,
ako mi ne ures ne bude lika dat.
Lubavi, tvoj stril zlat spravi k noj ognjeni,
10 ako ona bude stat nemila proč meni;
er razlog n'jedan ni da jedan suze tre [str. 10]
kroz plamen luveni, a drugi vesel gre.
Ma tko je da ne mre želeći luveno,
anđelsko kad pozre ne lice rumeno?
15 Tako je suđeno, toj hoće višna moć
da za nom skroveno svak gori dan i noć,
da, vajmeh, nije moć nigdar mir prijati
neg u ognju, ili hoć ili neć, stojati,
negoli plakati, ljubavi, i tvu vlas
20 na pomoć vik zvati, — ma gluhu na moj glas!

[7.]

- Tko hoće zgar s nebes pozriti na svit saj
anđelski vas ures, ovuj vil pogledaj,
ka prami od kosi i lićcem rumenim
ne kteći zanosi luveno srea svim;
5 a slatkim pozorom, kim mene čini mrit,
jaoh, čini mramorom studenim u plam it.
Pogledaj, mladosti, od svita ka s' ures,
cvit ove liposti, dočim ti dano jes;
ar lićece svitlo toj s brjemenom utječe,
10 a sunce ovakoj urietko istječe.

[8.]

- Dvi zvizde luvene na lićcu rajskomu
strile su ognene srdaćcu, jaoh, momu.
Vaj, tko bi ikad mnil da pogled slatki taj
priliepe ovej vil srcu je plać i vaj?!
5 I zvizde tej sjaju u višnih na nebi,
a, vajmeh, ne imaju taj čemer u sebi.
Oto smrt mû vidim, a ljubav i ne vlas
sili me da slidim očiti moj poraz!

Oto kad ne pozrem tej zvizde danice, [str. 11]
 10 ako i š njih na smrt grem, more me tužice.
 Stvoren sam, viđu ja, letušte naravi,
 ka na plam gre er sja, gdi život ostavi.

[9.]

Ili ogañ ugasi ili slugu tvoga
 svasma ognem porazi, ili užež' drugoga,
 neka smo, jaoh, druži, ljubavi mā draga,
 u ljuvenoj tuzi, čim se trud odlaga.

[10.]

Gizdava nika vil rajskoga uresa,
 ka nosi obraz bil jāk anđel s nebesa,
 lipotom zaveza pritužni život moj,
 5 koje[m] me, jaoh, steza, da sam rob uvik ņoj!
 A ljubav hoće toj, ka u ņoj ima moć,
 ka čini srce ovoj da tuži dan i noć,
 da, vajmeh, nije moć slobodu ufati
 neg sužan, ili hoć ili neć, stojati,
 neg suze lievati, tej grozne, niz obraz
 10 i svakčas, jaoh, zvati gluhu smrt na moj glas;
 dočime koja vlas od više svitlosti
 zgar satre zlu oblas hude nemilosti
 ka u toj liposti, ka suncu odsiva,
 mojojzi mladosti ufanje sakriva.
 15 Ter se, jaoh, snebiva mē srce nemilos
 gdi u ņoj dobiva dobrotu i lipos.
 Tim cvili mā mlados i javi i u sni,
 prid tom vil er milos ufati meni nī;
 cić toga tko ne mnī da mogu ne tužit,
 20 bolestan i sve dni grozni plać ne družit.
 Uzdaše tužni moj, pokli se spravi sad [str. 12]
 da svietu nepokoj naviestiš i gork jad
 kroza ki tač vene mladosti moje evit,
 požalit a mene nitko bi na saj svit,
 25 prid' sprva k onojzi najlipšoj od vila,
 u liću kojojzi ljuvena 'e sva sila,

- srce ka pogledom rani mi, ter ja tim
 stvaram se sad ledom, sad oĝnem goruŝtim.
 Reci joj: „Gospoje, gospoje od svih vil,
 30 priklon' uŝi tvoje da ĉujeŝ grozni cvil,
 da ĉujeŝ tuŝan glas ki zove dan i noć
 usiona tvoja vlas da tuŝnu da pomoć.
 Najvern'ji oda sve gizdave mladosti
 mre raĝen, jaoh, od tve anĝelske liposti!
 35 Srdaće omehŝaj, dragoga pomili,
 ne ĉini smrtni vaj da ga već tać cvili;
 tvojom ga ljubavi obesel', gospoje,
 neka te vik slavi, neka te vik poje.“
 Ako bi obraz tja za ne ĉut odnila
 40 tuŝan glas, jāk zmija da je vik nemila, —
 uzdaŝe tuŝni moj, k meni se ne vrni,
 ma hrli stupaj tvoj kamo hoć obrni;
 ŝelahnno pripievaj, kud godi budeŝ prit,
 ljubeni plać i vaj koji me ĉini mrit.

[11.]

- Jaoh, plamen ljubeni raŝćini ŝivot moj,
 vjerovat a meni gospoja neće toj.
 U suzah vas plovem, uzdiŝem dan i noć,
 vapijem i zovem, a zaman, ne pomoć.
 5 Pogledom ljubenim srdaće me rani, [str. 13]
 a lićcem rumenim slatki pokoj zani.
 Sad za me ne haje, boli se a mnom svit,
 u gizdah ma traje liposti svoje cvit;
 u pjesneh provodi vesele sve danke,
 10 a mene smrt vodi na plaćne svo'e stanke.
 Jaoh, mramor studeni ciepa se u sto dil
 na moj plać ljubeni, na moju tuŝbu i cvil,
 i srca kamena rastapla u suzah
 mā tuŝba ljubena, ŝelahni moj uzdah.
 15 Kroz ljubav ki cvile, ponavla'u bolizan,
 ĉuvŝi me plać dile sa mnome po vas dan;
 a ona se ne boli nit mari ĉut moj trud,
 ma obraz oholi od mene svrće svud;

kaže se od zmija i zviri oda svih,
 20 nalipâ gorčija i travâ jadovnih.
 Ah, tko bi toj sumnil na ličce ljuveno?
 tko li bi u nem mnil da je toj skroveno?
 Pogledu ljuvenu virovat nî sada
 ni ličcu rumenu, — puno je sve jada!

[12.]

Čemu je priverno, jaoh, moje služenje,
 kad plata čemerno meni jes tuženje?
 Čemu je cviliti, pokli se gorčije
 na moj plač smiliti srce ima od zmije?
 5 Čemu zvat dan i noć da mramor studeni
 bude mi dat pomoć u mucu ljuveni?
 Čemu li, jaoh, kripas od zvizda zlim tvorit,
 od srca nemilos pokli me čini mrit?
 Oto mi dano jes za smrtni moj poraz [str. 14]
 10 i za mû hudu čes sliditi lip obraz, —
 lip obraz svitlosti ki suncu odsiva,
 a rajske liposti lipotom dobiva,
 u komu za mû smrt dobiva nemilos,
 ka me će skoro strt, dobrotu i lipos,
 15 s koje sam ufanje mē slatko izgubil,
 a gorko plakanje i tužbu sadružil.

[13.]

Pokli ktje taj tvoja, ljubavi, zla strila
 da meni gospoja kaže se nemila,
 meni već nî mila ni svitlos sunčana
 ni družih kih vila taj lipos izbrana;
 5 a molim prî dana životu suđena
 da bi mi zgar dana taj svrha žuđena.
 Rad bih znat, ognena usiona ljubavi,
 taj lica rumena, kojim me zatravi,

P. 12, 13 za mû] ,ša nu' rukom ispravljeno u ,ša mu' B, ,šanu' C, samu DK, Leskien u Jagićevu Archiv-u V, 628 čita također za mû, u BC riječi ,ša nu, smrt' i u sljedećem stihu ka me će skoro strt u zagradaama su, čime se sigurno htjelo pokazati, da se ove druge odnose na smrt a ne na nemilos, pa prema tome riječi po smislu treba poredati ovako: u komu [obrazu] za mû smrt, ka me će skoro strt, nemilos dobiva dobrotu i lipos.

jaoh, kako òstavî da nîma ovakoj
 10 i u sni i javi skonča se sluga tvoj?
 Nî razlog, vajmeh, toj da je ona srcem mraz,
 a tužno srce ovoj da gori kroz ñe obraz;
 a smrtni, jaoh, poraz da mori mene vik,
 a da mi ñe ukraš ne bude dati lik,
 15 da moj glas i jezik, nemiloš budeći,
 jaoh, zaman morim vik prid tom vil cvileći.

[14.]

Suze ovoj nisu vik ke ronim niz lica, —
 suze su srcu lik, kad mu je tužica;
 bolesnu suzami boles se odlaga, —
 mojim se tugami svakčas jad prilaga.
 5 Smrtni je nepokoj, a ljubav toj tvori, [str. 15]
 ki plačem život moj skončava i mori!
 Zlamenje koji su bolesti od moje,
 uzdasi toj nisu, ni slika ñih to je;
 uzdahom svrha jes, a prsi më svakčas
 10 čute veću boles i smrtni, jaoh, poraz;
 ljubav ka je u meni, srce mi goreći,
 ovi vjetar čini oko ognâ leteći.
 Kim čuđom toj činiš, ljubavi, ktje' mi rit,
 da ga u ognju tač držiš, a neć ga izgorit?

[15.]

Pokoli, jaoh, ljubav, moj cvite, hoće toj
 da za te ne pristav uzdišem ovakoj
 i da ino s istoči, jaoh, ne sja sunačee
 na plačne më oči neg rajsko tve ličee,
 5 nemoj mi zazirat, molim te ljuveno,
 toj slatko pozirat tve ličee rumeno!
 Er kada ličee toj ne budem tve pozrit,
 jaoh, smrtni nepokoj hoće me umorit;
 i mene tamnosti obujme sve tada
 10 bez tvoje liposti ka život moj vlada.
 Oto tebe izbavi i uzê i strilâ,
 moj cvite gizdavi, ljuvena taj sila;

P. 14, *stihovi 7—14 ponavljaju se u „Tireni“, stih. 267—274.* — P. 15, 9 obujme] ,obiume' B, objume K, ,ohiume' C, obujme D.

oto ti slatki goj u sreću uživaš,
 a što je nepokoj ljuveni, jaoh, ne znaš.
 15 Ljubav ti u prsi kim ne vlas satireš
 tih plamak uvrzi, u sebi da čuješ
 ljuveno što 'e mriti i ki je nepokoj
 dragoga želiti, izbrani cvite moj!
 Ružice rumena, taj svitli tvoj ures [str. 16]
 20 i gizda ljuvena slave te do nebes;
 gdino si kraj rika u vrime prolitja,
 sva si čas i dika izbranoga cvitja.
 Svitle se tva lica prie danku u gori
 jak zvizda danica prid suncem o zori;
 25 mladosti tim mile ubrat te sve žude,
 tobom da pribile nih prsi uľude.
 Vrhü svih mā mladost sve smagne, ružice,
 za gizdu i rados da združü tve lice;
 ma njeka prem huda protiva meni čas
 30 brani mi odsvuda združiti tvoj ures.
 I rieke duboke i drače i grane,
 tej tvoje visoke, k tebi mi prit brane,
 ter takoj tvoj obraz, ružice, želeći
 skončam se jakno mraz na suncu kopneći.

[16.]

Pozor tvoj ljuveni, izbrana liposti,
 primaga u meni sve sione kriposti.
 Mojojzi mladosti, tva lipos ku stravi,
 eto sve sladosti tvoj pozor objavi;
 5 a obraz gizdavi i zlati ti prami,
 rič puna ljubavi koga da ne smami?
 Raj svitlim zvjezdami tvo[j] je ures i dika,
 a među vilami tebi ni prilika.
 O časti velika svih vila, ni na svit
 10 podobna jezika za lipos tvu slaviti!
 Vaj, tko da može izrit rumene ružice,
 eto s kih hoću umrit, kim cafti tve lice?
 Ah, tako suzice ne roniti a zaman [str. 17]
 rad tebe, diklice, budem ti, vik sužan,

P. 15, 14 ‚scenasc‘ BC; 31 drače] drake C, trake D, drače K. — P. 16, 11
 može] ‚moke‘ BC, ‚mož‘ D, može K; 13 tako suzice] tko suzice C, tko će suzice D,
 tako suzice K.

15 lipos tvu noć i dan slaviti u vas glas,
ako i ni podoban za tvoju slavu i čas.

[17.]

Cvit liepe mladosti s godišti odhodi
i š nima radosti sve naše odvodi.
Tva lipos i gizde i ures izbrani
i svitle dvi zvizde, kim srce mē rani,
5 lipsaju na svak čas jakino ubran cvit,
na suncu jakno i mraz. Krostoj prim' ovi svit:
veselo prolitje vrimena slatkoga
ne upus', čim cvitje cafti lica tvoga;
uživaj liposti, uživaj i rados,
10 ljuvenom kriposti uzvisi tvu mlados,
er vrime toj slatko jāk vitar utječe, —
puštav ga, ukratko kajanje se stječe.

[18.]

Pogled tvoj ljuveni, gospoje od svih vil,
smrtno je u meni srdačce izranil;
a gizde tej tvoje i rajsko ličce toj
sili me, gospoje, da sam rob uvik tvoj.
5 Vaj, ma tko može bit toliko srcem mraz,
da neće u plam it pozrivši tvoj obraz?
Lipos tva i dika i slavni taj ures
eto je sva slika anđela zgar s nebes.
Ah, tako, diklice, u milos tvoju prit,
10 budu mi tužice sve slatke za te bit.

[19.]

Odkoli zgar s nebes odluka nemila
od tebe mene jes, moj cvite, odilila,
tučem se plačući, dragoga jak druga [str. 18]
grlica ištući od luga do luga;
5 i plačna, jaoh, takoj kudi grem bez mira,
anđelski ures tvoj svud mi se prizira.
Jaoh, tužna, i mnokrat blažena mneći bit
i grlit bili vrat i ličce tve lubit,
nađem se kako taj ki u san uživa
10 [s] svo'im drazim vječni raj, ter se pak snebiva,

kada se probudi daleče od dragoga
 koga, jaoh, uzžudi vrh svega inoga.
 More li toj biti da budeš, jaoh, takoj
 u zabit staviti mû vjeru, cvite moj?
 15 Ma tko bi ikad mnil, izbrana liposti,
 da taj tvoj ures bil skriva sve gorkosti?
 Ne mogu vjerovat tolika da lipos
 u sebi neće imat kugodi još milos,
 i da se na plač moj još nećeš smiliti
 20 i tužno sree ovoj napokon smiriti.
 More li taj rika prislavne gdi vile
 vašega jezika slatke pjesni dile
 učinit tolikoj tim pjesni od raja,
 drag gîlu, da s' ti moj kako sam ja tvoja?

[20.]

U smrt od Fjore Martinove Šumičić.

Gizdava mladosti, ka grozne suze treš
 za mojom liposti i priku smrt kuneš,
 koja ktje potlačit u vrime kad etieše
 mladosti moje cvit, kim se svit resieše,
 5 kad sjaše mē ličece meu lipim vilama [str. 19]
 kakono sunačce meu svitlim zvizdama, —
 tej suze ustavi, suze su tej zaman,
 jer u višnoj slavi uživam vječni dan
 ki vrime ne vlada, ni stiže mrkla noć;
 10 gdi nî prî neg sada, i gdi smrt ne ima moć;
 gdi gorko dreselje ne ima n'jednu vlas,
 ma gdi je veselje i gdi je vječna slas;
 gdi vernim spraval jes uvike slatki stan
 vladalac od nebes, bez noći gdi je dan.
 15 I ako telesnom lipotom slavna bieh,
 na nebu duhovnom ljepša sam vila svieh,
 ku prika huda smrt izagnana s nebes
 ne može vik satrt, — vječni ūe život jes.

P. 19, 12 vrh] ‚urah‘ B, ‚vrah‘ C; 13 ‚budeše‘ BC, bude se K, budeš D. —
 P. 20, *natpis*: ‚Scumicich‘ BC, ‚Sciunicich‘ D, Šumičić K, *natpisa nema* F; 1 grozne
 suze treš] suze otireš F; 3 htje F; stiše F; 4 resieše F; 5 vilami F; 6 zvizdami F; 7
 ostavi F; 8 jer u višnoj] ‚er viscnoisi‘ F; 10 gdi nî prî] ‚dijm‘ F; 13 ‚spauil ies‘ B,
 ‚spauibies‘ C, spraval jes DFK; 15 telesnom] tole snom C, toli s mom D, telesnom FK;
 bih F; 16 lipša F; vila] oda F; svih BCF; 17 huda prieka F.

20 A i ti é, mladosti, sjemo doć, a ne mniš,
 zašto u tamnosti telesnoj sanak spiš;
 ma oči otvori i djeluj djela taj,
 sa mnogom da i ti gori uživaš vječni raj
 i višne liposti ke su ine neg moje,
 u vječnoj svitlosti kim se duše goje.

[21.]

Epitaphio.

O koji gledaš sad gdje je ovdje cvit proctil
 na zemlji ki nikad priđe se ni vidil,
 lipotom ki cvitja dobiva ostala,
 dragoga prolitja ki je sad sva hvala.
 5 Bila sam mladica koja se zвах Fjora,
 sva kako ružica ku goji zgar zora,
 koja se mogah rit meu svitlom mladosti
 svim dobrom slavni cvit oda svih liposti.
 Ma višni na nebi vidiv me, pravo dim, [str. 20]
 10 uzet me ktje sebi, da mu raj uludim.
 Tad u plaču osta svit kako kad sunače
 od zemlje bude odnit zimni dan svo'e liče;
 i za plač od svita utješit višni zgar
 za Fjoru od cvita stvori mu ovi dar.

[22.]

Ktje mi se nekada i bi mē žuđenje, —
 u srcu mom sada drugo je hotjenje.
 S pameti stajem se, ter kteći što trudih,
 prem svasma kajem se i što ufah i žudih.
 5 Ljubav me i lipos pod svoju vlas stavi,
 razložna nu kripos tej sile me izbavi,
 slobodi me i uze u kōj se samohoć
 zapletoh, na suze kad ne mñah ñome doć,
 kad liče rumeno bez sumne pozirah
 10 u kom sve ljuveno blaženstvo zamirah,
 a srce jadovno puno nemilosti
 stojaše pripravno za dat mi žalosti.

P. 20, 19 a i ti é, mladosti, sjemo] gdje i ti, mladosti, imaš F. — P. 21, *natpis*: Na[d]grobnice F; 1—2 Putniče, ki gledaš gdi ovdje cvit proctio | na zemlji ki prije znaš da se nie vidio F; 5 koja se zвах Fjora] na ime Fiora F; 6 goji] blazi F; zora F; 7 koja] kako F; 8 slavni] slava i F; 9 vidje F; 10 htje F; 11 tad] tuj F; ,suanacze' BC; 12 svo'e] ,ive' F; 14 za] na F; mñ] mu FK, mi CD; ovi] rajski F.

Slobodu sad slavim pojući u vas glas,
 ljubavi, a pravim: tva minu svasma vlas!
 15 ognjene tve strile zaman su ke tratiš;
 njегда su ranile, — slavu istom sad kratiš!

[23.]

O svite, ti ti si pun tamne tamnosti;
 daleče koli si od višne svitlosti!
 G zlu tvomu pristaješ po grešnoj naravi, —
 od dobra ostaješ ko'e ti bog objavi;
 5 nebeske darove andelske ohodiš,
 zemajske otrove a s tvojim zlom slidiš.
 O sliepi čoviče, zemļa ti omili,
 ka te, nesviesniče, na gork plač usili;
 a nebo oštavi, gdi višni pribiva
 10 i gdi se u slavi vječni mir uživa.
 K nebesom dvigni oči, pogledaj vrh gora
 gdi sunce s istoči sad tvoj vid otvora;
 ostavi tamnosti, kako ti on sviti
 svojome svitlosti, čovječe, ktjej iti.

[str. 21]

[24.]

**Svitlomu i vridnomu vlastelinu Sabu Nikulinovu
 Marin Držić.**

O ki si svitla čas izbrane mladosti,
 od grada ures vas pun svake milosti,
 plemiću, mudrosti ki sliediš drum pravi,
 a put od ludosti svim ludim oštavi,
 5 poslušaj s ljubavi Držića, pri vodi
 u slavnoj dubravi ki s vilam dan vodi,
 s kim opeč i hōdi njekada i Gore,
 i Šiško izvodi tanače kraj gore,
 s večera do zore spievaje tej pjesni,
 10 zemļa, lies i more od slasti ter biesni.
 Mnozi su nesviesni i čudi nemile
 ki vele: „Držić sni da opće š nim vile,

P. 23 ponavlja se u „Tireni“ stih. 1563—1576; 7 čovječe BCFK. — P. 24, natpis: rukom, čini se, Dum Đura Matijaševića u B poslije Nikulinovu dodano Gunduliću; i Crijević (u svojoj Bibliotheca ragusina) govori da se Držić brani pjesmom upravlenom ad Sebastianum Gundulam.

- ke lube i mile mladiće luvene
 i kim pjesni dile kraj rike studene“.
- 15 Lupežom i mene još čine prid tobom,
 kako oni ki sciene i sude svih sobom.
 Putnici, ki gorom vrh rike putuju,
 što spivam ja zorom s vilama sve čuju;
 ma koji vuhuju, dičiv se tuđime, [str. 22]
- 20 dugo se ne čuju, — otkriva sve vrime!
 Lupeštvom, ah, time ne tvor' me nitkore,
 neznano er ime još slavno bit more;
 slavici od gore jur pjesni mē znaju,
 od zore do zore na ke mi odpivaju.
- 25 Božji dar poznaju i gluhe dubrave,
 komu hvalu daju, koga sa mnom slave;
 i cvitja i trave časti se vesèlê
 od ove države, kojoj dobro žele.
 A zli se dresese, kako sve kim vlada
- 30 nenavis; tim vele: „Toj nî čas od grada,
 i ako 'e, nî sada pjesnivac neg jedan
 zemałska ki sklada i rajska u pjesan,
 od boga ki bi dan ovojzi državi
 za ures prislavan kim da se proslavi.
- 35 U pjesan taj stavi sve Držić što poje!“
 Toj Čavčić ne pravi, istina ni to je.
 Vridne časti svoje dosta je Čavčiću,
 boļi dio od koje zač će dat Držiću?!
- 40 Može se, rieti ću, darovat zlatan pās,
 razumni plemiću, ma nigdar vridna čas;
 razumnu sva je slas blaženstva od svita
 meu ļudmi častan glas, — toga se svak hita.
 Čavčića nu pita' što će rit na ovoj, —
 „Časti se svak čitâ svojome“, riet će toj.
- 45 Plemiću, mir i goj u srcu tvom budi;
 ja ću rit razlog moj, a razum tvoj sudi.
 Počteno tko trudi ima li, rad bih znat,
 od boga i od ļudi počtenu platu imat?
 Lupež se ne mao zvat može svak ovdi i svud [str. 23]
- 50 tko bude platu iskat za tuđu muku i trud;

P. 24, 49 mao *nema* CD, *ima* K; zvat] nazivat D; 50 iskat] ,iskad' BC, iskat DK.

- istine ma je ćud: što ju već sakrivaš,
 odkud ne mniš, otud kaže se većma dvaš.
 Plemiću, svaka laž na laži ostaje,
 a zemlji svaki daž nie hranu da daje.
 55 Razuma plata je, ka ne mre nikadar,
 vridna ćas, nam ka je od boga ljepši dar.
 Ćas je ona vridna stvar ku glavom štitiše
 Leksandro i Ćezar i ćić ke umriše,
 i koju slidiše pjesniveći svi njekad
 60 koji osvitliše pjesnima svak svoj grad.
 A tko zna ako i sad i Držić, ištući
 steći ćas, ovi grad prosvietli pojući!
 Vide se, živući, i veća ćudesa,
 sve može mogući učinit s nebesa.
 65 Nika vil uresa prislavna ka mene
 lipotom zaveza, ter mladost mā vene,
 kraj rike studene užije na svak ćas
 na pjesni luvene, da se dam svasma vās,
 u pjesneh da svu ćas od svita postavim,
 70 ne gizde u vas glas i lipos da slavim.
 U meni ter pravim, učinit tko će toj
 da ikad ostavim sej pjesni, bože moj!
 Besjedi već ovoj stavit ću svrhu ja;
 sad reci razum tvoj je li pravda moja.
 75 Istina suncem sja, s ljubavi ćić toga
 ćti dobrota tvoja lis Držića tvoga.

SVRHA.

[25.]

Tužba Ljubmira
 od komedije Tirene.

[str. 24]

Vaj, da li ovakoj u želi luveni
 vaskolik život moj evilit je, jaoh, meni?!
 da li obraz rumeni, lipotom na sviti
 prilike komu ni, ćini me eviliti,

- 5 čini me, jaoh, mriti? A ne da huda čes
da bi mi izriti dragoj vil mû boles;
andelski ne ures er kako liposti
mnim tako i da jes pun svake milosti.
U gorkoj žalosti tko da ne tuguje,
10 tolike gorkosti kad moje začuje?
Ma, jaoh, čemu je da čuje svak plač moj
i da me žaluje, a da ona ne zna toj?
Ah, da bi meni noj kadgod i moć izrit
kako me nepokoj kroza nu čini mrit,
15 činio bih još oblit suzami ne lice,
na pomoć srcem prit u moje tužice.
Morebit, diklice, ti s vilam u gori
sad bereš cvietjice, a mene plač mori,
a srce mē gori u tvojoj ljubavi, —
20 ljubavi u gori koja me zatravi.
Ah, tko da izbavi mene sad gorkosti
u ovoj dubravi, kad nī tve liposti?
Nī ufat radosti liposti bez tvoje
mojojzi mladosti, mā liepa gospoje!
25 Vrh tužnih tužno je, izbrani cvite moj,
tužno srce moje bez tebe ovakoj.
Vaj, gluhoj da li ovoj spoviedam ja gori [str. 25]
moj gorki nepokoj koji mi domori?
koji me umori, pokoli, vajmeh, nī
30 liepe vil da stvori mojojzi lik rani,
od mene ka brani svo'e gizde luvene,
kad umrem ka hrani smilit se na mene.
O gore zelene, o guste planine,
o vode studene, o poļa, o ravnine,
35 o vi sve živine, žalite boga dil
Lubmira ki gine cić liepe svoje vil!
Ma, jaoh, tko bi mnil andeoski da obraz
u sebi nosi cvil i smrtni, jaoh, poraz?!
Ma tko je, ne ukras kad bude viditi,
40 da se u plam i u mraz ne bude stvoriti?
Vaj, da li cviliti meni je dan i noć
i svakčas, jaoh, mriti, a umriet nie mi moć?

O smrti, tvoja moć pomozí mene sad,
 bolesnim na pomoć ako opéiš doć ikad.
 45 Čemu je biti mlad i častan meu drúzi,
 a u sreú útití jad, a živít u tuzi,
 a živít u uzi lúvenoj gorko tać?!
 Jeste li, o luzi, ćuli ikad gorć'ji plać?
 50 Ma, vajmeh, sada zać tuge se ne izbavim
 i oštri ovi mać u sree ne stavim,
 a ja da sada ním lik rani lúvenoj
 nađem i tugam svim u gori zelenoj?

[26.]

PROLOG DRUGI

[str. 26.]

komedije prikazane u Držić na piru.

OBRAD I PRIBAT.

O[BRAD]:

Maj, tko će bit ovaj?

P[RIBAT]:

Nut ćuda ćudnijeh!

O[BRAD]:

Pribate, ti li s' toj?

P[RIBAT]:

Nut stvari uludnieh!

O[BRAD]:

Što su te besjede? Ovamo pogledaj!

Tko li te dovede, zla naplato, ovdí?

P[RIBAT]:

Haj t

O[BRAD]:

5 Ali me ne poznaš, vuhvino?!

P[RIBAT]:

Ne, brate!

O[BRAD]:

Vlatkovića ne znaš Obrada, Pribate?!

P[RIBAT]:

Ti li s' toj, Obrade, žuđeni tolikoj?

Ma tko da te sade tuj pozna, brate moj?

Kakono knez jedan u svitlih haĳinah

10 baniš se; ja, biedan, da s' ti, nikad ne mĳah.

[OBRAD]:

Gdi su dobri ĳudi, dobro je tuj svako,

meu ĳudmi zle ĳudi nĳ ĳasti nikako;

a razum svakoja i uĳiva i vlada,

beĳ ĳega nĳ goja ni sreće nikada.

15 Tko opĳi s dobrima, blizu je dobra taj,

a tko opĳi sa zlima, sledi ga plaĳ i vaj.

Ma nu mi kaĳi sad: kako si uljezao?

jeda si koje mlad za ovi pir donesao?

P[RIBAT]:

Nijesam, nego sad zgodi mi se upazit

20 urvom mnogu ĳelad u ovi dvor ulazit;

i takoj š ĳima ktjeh zajedno uljesti;

ali već ne umjeh, moj brate, izljesti.

Njeke godišnice k sebi me zovĳahu,

ovake rilice nadute nošahu;

25 svaka ĳih veĳaše: „Jes' li se oženio,

Vlaše kukuĳaše? briĳan se okamenio!“

Tisknuše mnom gori, gdje kad se ugledah,

[str. 27]

raj mi se otvori, ter ĳuda gledat stah.

Sad, brate, Obrade, kako oni ki sve znaš,

30 gdje smo ovo mi sade, moĳu te, sve mi kaĳ?.

O[BRAD]:

Ah, ah, ah, Pribate, sreća te je danas

dovela ovdı, brate, gdi ĳ imat svaku ĳas;

odkle ĳeš pjan i sit i s punim bisaci

s blagosovom izit s mnozima junaci.

20 urvom] ‚Uruom‘ B, koje treba ĳitati urvom, isp. još V. 30 i H. 1967, Della Bella naprotiv ĳitao je vrvom pod affollatamente (‚Varvóm‘), pod concorrere (‚vĳrvom‘) i pod entrar (‚Vĳrvom‘), a po ĳemu i Stulić.

- 35 Svitli je stan ovoj Ćula Pjorovića,
 u gradu tolikoj počtena plemića,
 ki srebro mjeraše, Pribate, starići,
 i srebrom pijaše s družinom plemići.
 Unuci negovi, junaci primili,
 40 kakono knezovi šetaju u svili,
 a Nika Držića sinovi gizardi,
 svijetla mladića u ovoj državi
 od roda staroga Držića vridnijeh,
 ki su mjesta ovoga kruna i čas vrh inieh.
 45 Starji se sad ženi, komu je Vlaho ime,
 ah, vitez hrabreni, pravi plemić svime!
 Djevojku je danas doveo u svoj dvor,
 koje sja lip obraz jak sunce iza gor,
 svijetla plemena Sinčićević kuće,
 50 od davnih vremena vridne i moguće.

P[RIBAT]:

Ljepotâ s nebesa ja se ovdi nagledah,
 ma svasma čudesa od tebe naslušah.

O[BRAD]:

Još niesi tretji dio, što ti ću spovidit,
 ni ćuo ni vidio, — čuda ćeš još vidit!

P[RIBAT]:

- 55 Nut mile čeladi, nut božje milosti!
 i stari i mladi puni su radosti!

O[BRAD]:

[str. 28]

- Svojta je čestita sve ovo ženika,
 sve krv plemenita, ures Dubrovnika,
 sviem dobrom ki sada od istoka deri
 60 slove do zapada i odkud dmu sjeveri.

P[RIBAT]:

Odzgor je taj milos, ku, bože, jedina
 umnôži tva kripos s nebesieh visina!

Nut liepih vladika, nut rajske milosti!
Je li ním prilika u višnoj svitlosti?

O[BRAD]:

65 Rumena nih lica svitlosti već gore
neg zvizda danica u jutro vrh gore.

P[RIBAT]:

Ljepši bog ki stvori ljeposti tolike,
meu vilam u gori nie nima prilike.

O[BRAD]:

70 Nevjestu pogledaj! Ne vidiš ništa ti,
gdi je sva kako raj u zlatu viditi?

P[RIBAT]:

Svitli se ne liče meu lipim plemkami
kakono sunače meu svitlim zvjezdami.

O[BRAD]:

Ljuvena i mila vidjet je u biseru
u gori jak vila pri bistru jezeru.

P[RIBAT]:

75 Što je nad zvjezdami u višnoj svitlosti,
kad su ovdí meu nami tolike liposti?

O[BRAD]:

Vidiš li ovu čelad, toliko gizdavu?
vridnosti časte grad i svu ovu državu.

P[RIBAT]:

80 Da ih bog sahrani u svojoj milosti
i da ih ubrani svakoje žalosti!
Ma, nu mi kaži sad: po čem si ovdí ti?
odkad li s' u ovi grad došao čestiti?
ke li su svitle toj na tebi hałine?
85 Hałinam, braće moj, a i obraz prosine;
drugi si viditi, žimi ljubav tvoja!

O[BRAD]:

- Nemoj se čuditi, — sve ti ću kazat ja.
 U vrime od poklad onomlani dođoh [str. 29]
 u liepi ovi grad i Vučetu nađoh, —
 ako znaš Vukčića, — odavna ja ga znah, —
 90 od koga mladića čuda se naslušah
 a nagledah većih. Pribate, odtada
 dielit se ne umih iz ovoga grada.
 Kaza mi, brate moj, u rieci kraj gore
 od vila čudo toj, ko'e se izrit ne more,
 95 ko'e vidjet otidoh, ma ja ne vjerovah.
 Ali tuj kad pridoh, u raju se ugledah!
 tuj vidjeh prolitje gdi vodi tihi dan
 i gdi blazni cvitje da ide zemlje van;
 a ptice razlike odsvud žuberahu,
 100 regbi tuj kraj rike ližo pripievahu;
 sva narav veselje odasvud kazaše,
 a gorko dreselje nadalek stojaše.
 Tuj vidjeh njeku vil prisvitla uresa
 ke sjaše obraz bil jak sunce s nebesa,
 105 gdi dipli izbrane dariva Držiću
 od riečkih vil strane veleći mladiću:
 „Tebi se hraniše dipli ove samomu
 ke mnozi želiše u lugu ovomu;
 uzmi ih, ter odsad kraj rike na travi
 110 Dubrovnik slavni grad svireći proslavi,
 Apolo da se i nim odsada pogizda
 gradovi jak inim ki slovu vrh zvizda.“
 Vazam ih mladić tî nače t' mi, brate moj,
 tuj u ņe sviriti u njeki tolikoj,
 115 Obrade, meden glas, da moju dušu tad
 objumi veća slas, ner se izrit može ikad;
 tuj tiho prolitje od slasti biesnieše, [str. 30]
 komu lipo cvitje zlati pram resieše.
 Vrativ se ja gradu, taj čuda spoviedah
 120 i staru i mladu i koga susrietah;
 ali se, brate moj, mnozi mnom rugahu;
 „Istina nije toj, Vlašiću!“ veļahu,

- „Držića svi znamo poboļe nego ti,
 priko mora tamo ki ũći sviriti,
 125 komu se raspuknu sviraoca ućeći,
 a grlo zamuknu, u gradu hoteći
 [s] spievaoci boļima glasom se natjecat,
 visok glas tko ne ima, s kojim ga ni spievat!“
 Ma kad on dođe, pak i poće sviriti,
 130 tuj, kako manen, svak ide ga sliditi.
 A mene darivat poćeše vlastele
 i na njih službu zvat i ljubiti vele;
 istini er taj glas donio bieh iz rike,
 od grada ki je čas i bit će uvike.
 135 Ključe mi ončas da od krĕme Bojković,
 ke držim i sada, i Martin Šumičić,
 komu ovdi sad služim na piru šurinu
 kruh, larad, — vladam svim, a kũplu se u yinu;
 er toga Držića lube ti vlastele
 140 kako sve mladića lubeļļa vele.
 Onomlani u pjesni pripieva Lũbmira
 i vile lubezni i divjač satira;
 ma vjetri ne daše ništa čut, brate moj!
 sjever odtud dmaše usiono tolikoj,
 145 da srca pucahu od studeni i mraza,
 ter ļudi bjeżahu smrtnoga poraza.
 Tim hoće Lũbmira pripievat i danas [str. 31]
 sega slavna pira na poćenje i na čas.

P[RIBAT]:

Ah, čuda, bože moj, kojih se naslušah!
 Ovdí li 'e dubje ovoj uzraslo?

O[BRAD]:

150 Ah, ah, ah!
 Nu hodi sa mnome! sada ćeš sve znati.

P[RIBAT]:

Ne mogu s tobome neg dobro imati.

131 darivat] ‚dakriuat‘ BC, darivat K; 133 ‚rieke‘ B, ‚riche‘ C; 135 Bolković
 CD i *Della Bella pod bottigliere*; 136 ‚Scumicich‘ BCD.

O[BRAD]:

Jesti ćeš tih slasti kieh vieku niesi io,
plovaćeš u masti.

P[RIBAT]:

Višni bog hvalen bio!

SVRHA.

[27.]

34. Marina Držića.

Mā sestro, ja sada davam ti blagoslov
ki sinu Izak da, kada mu donie lov.
U sto se dobrih čas s tvo'im drugom sastala,
s kim da bi život vas u miru uživala.
5 Da ti bog bude dal s tim drugom dobâr tih,
da ne imaš vik imat potrebu od družih,
i da ti višni da od srca plod tvoga,
ki će bit čas roda, koris grada svoga,
u goju vašemu ki da se uzdvigne,
10 u strahu božjemu dug život da stigne;
od koga da vidiš od sinov sinove,
a imaš čiem da ženiš i čekaš svatove.
Da ti da višna vlas živjet u ljubavi
s tvo'im drugom život vās i svih zal izbavi;
15 a evit tve mladosti s poštenjem da gojiš,
u božjoj milosti ki dugo da vodiš.
Da ti cti prolitje, a ljetu da rodi,
jesen, zimne bitje s koristi da t' hodi.
Godišta sčekala s tvo'im drugom bez broja,
20 u život ne znala ni rata ni boja.
Bila t' laka staros, ka se s trudom vodi,
a veselje i rados da tvoj stan ne odhodi;
a s drugom tvojjime s svetijem životom
slavila božje ime u život i potom,
25 komu vik i sada slava i hvala budi,
i dušu tvu vlada' i svega zla blūdi.

PRIPOVIJES

[str. 31 B, l. 116^b A]

kako se Venere božica užeže u ljubav lijepoga Adona
u komediju stavljena.

[Lica što govore:

Venere	Vukodlak	} Vlasi]
Kupido, sin Venerin	Kojak	
Adon	Grubiša, sinovac Kojakov	
Vile	Vlade, mati Grubišina	
Satiri		

Priđe neg se šena odkrije Vlasi govore.

PRVI AT.

VUKODLAK, KOJAK, GRUBIŠA, VLADĚ.

VU[KODLAK]:

Ab, vince gizdavo, milo ti si piti,
tebe ti je pravo do neba slaviti!
Vodice studene, meni ćete oprostiti,
na piru u mene nećete ni prag priti!
5 Med njeki ushvale kakono slatku stvar, —
pri vincu ostale slasti su za ništar!
Što 'e papar ki grije i čafran vesel?
Tko vinca ne pije, vazda se dreseli.

K[OJAK]:

10 Bog da', Vukodlače, ki se s vincem rveš,
ali 'e vince jače. Odkuda takoj greš?

Izvori: B (za tekst) i CDKP (za varijante) kao za Pjesni (v. str. 1), pa još A (Rešetarov rukopis M. III. 8 iz sredine XVI. v.).

Natpis: nad nim O. Ivan Matijašević napisao Marina Držića Dubr.; Venere A; Pripovijes od ljubavi Venere prama Adonu, u komediju stavljena po Marinu Držiću god. 1550 K; Prvi at nema A; 1 'gidauo' BC; 5 slatka A; 7 'grieie' BC (tako i T. 1186); 8 vazda] 'uasdan' A; 9 'koi' A.

VU[KODLAK]:

Ja sam Grizivino a niesam Vukodlak:
 grizem, žvem, iem vino brz, krjepak, hitar, lak.
 Uklon' se svak meni, knezu Grizivinu; [str. 32]
 prilike meni nî, kad što dobro pinu.

K[OJAK]:

15 Nut hlapa gdi hlapa! Hlapa', hlapa, takoj!
 Da je pečû štapa! Nu čeka', sviño, stoj!

VU[KODLAK]:

Muči, kozo, muči! Jučer me vlastelin,
 Vlahe Držić, ruči, vlasteoski pravi sin,
 da ću pjan i sit bit za vas mjesec ovi.

K[OJAK]:

20 Odkle ideš, umieš rit? Jeli te vukovi!

VU[KODLAK]:

Ženi se taj mladić i vodi vladiku
 roda Sinčićević andeosku priliku.
 Stárom tî vlasteli mjere srebro i zlato.

K[OJAK]:

Istom hlap dedeli! Ter, kozo, gdi je to?

VU[KODLAK]:

25 Vreću jarebica jučera mu prodah
 i peset piplica, i dobru platu imah.

K[OJAK]:

Sviña je nješto snio, ter pjan sad bugari.

VU[KODLAK]:

Bogme sam iznio pò torbe dinari.

K[OJAK]:

Nu čeka', hlapino, neć rijet odkle ideš?

12 ,iem' BC, ,iem' A; 15 Nu A; 17 jučer] sinoć A; 19 za nema A; 23 ,uulastele' A; 27 nešto BC; bugari] nad prevučenim ,gouorij' A; 29 odkle ispravljeno od odkud A.

30 VU[KODLAK]:
Znaš, ere je vino sa mnome; kud urveš?

K[OJAK]:
Sinovče, uzmi bat, omjeri mu pleća!

VU[KODLAK]:
Bogme ti činih znat što je vruća leća.
Nut biede, ku ište u Dubrovniku oženit!
Što će ovo smetlište?

35 K[OJAK]:
Što hoćeš, sviño, rit?
Jeda mu neće dat djevojku kmecku kээр?
A da t' je, sviño, znat; govoreno 'e jučer
u gradu za néga, odkle pjan ideš ti;
djevojku mu i svega obećaju dati.
Vlahe, gdi si bio i, hlape, gdino si [l. 117.^a]
glavu vina nalio?

40 VU[KODLAK]:
Grbavoj toj kozi?
A prem za ním mraše njeka godišnica,
sve me ispitovaše ovacieh rilica;
a prem se će vitez uza nu ispokojit, [str. 33]
a za nidan pinez neće ga ona izgubit.

45 G[RUBIŠA]:
Ako nije liepa, neće ju uzeti.

VU[KODLAK]:
Jednim je okom sliepa.

G[RUBIŠA]:
Da neka ide k šteti!
Neću ni pozirat na tu ja, majdet ne!

VU[KODLAK]:
Da[t] ti će izbirat vitez u s krajine!
Gdje ti 'e koñ, kopje i štít, junače, za boga

30 er BC; ,uaruesc' A, ,vruesc' B, ,urvesc' C, urveš K, *isp. P. 26, 20*; 32 je] ,e' BC; 36 'e] je A; 39 Vlahe] *griješkom mjesto* Vlaše? 42 me *nema* A; ,ouatieh' BC; 44 n'jedan pjenez A; 46 slipa BCDK; 48 da[t] ti] ,Dati ABC; 48 vitez u] junaku A.

50 na poľe da ti 'e izit? I govna li ovoga
mislite ženiti?

K[OJAK]:

Mislimo, hlapino!

G[RUBIŠA]:

Ter što hoć, jarče, riti?

K[OJAK]:

Probav', sviño, vino,
inako t' ovaj bat omlatih o glavu.

V[UKODLAK]:

55 Isto[m] me nemoj dat izjes tomu lavu, —
nemoj, gospodine, prosti mi boga rad!

G[RUBIŠA]:

Kurvine hlapine!

K[OJAK]:

Sinovće, hod'mo u grad.

V[UKODLAK]:

Kako upravite u Pločku ulicu,
u rep celunite Rusu Milašicu;
a ti, krajičeniče, Orlandu se javi . . .

K[OJAK]:

Nut gdi sviña viče!

V[UKODLAK]:

60 . . . da t' ono opravi.

G[RUBIŠA]:

Pjanico uscana, još ti ću odgristi nos,
proće malo dana.

V[UKODLAK]:

Grubiša, nu ti mõz!

Što mi se gonenu?

52 rit A, tako bi tražio metar, jer sa riti ima u polovini stiha 7 slogova, ali je opet riti potrebno zbog rima sa ženiti, možda je dakle i u B i u A griješkom hoć mjesto ć; 54 ,nemo' A; 57 u] o BC; 59 ,kraicnize' BC, krajčeniče K; 61 uscana] vsrana' BC, ali v. stih 118 i 129; ogristi A.

65 „Zovem se Sedmi muž, prezime Dugi nos,
 nosim dom kako spuž na sebi gdi sam gos.
 Pijem vince bez vodice;
 voda mi je bistra mila,
 gdi m^a l^ubi mⁱje lice,
 kad je od ruže venčac svila.“

VLADE, MATI GRUBIŠE:
 70 Mladahtⁱ sinko moj, djetece mo'e drago,
 kuda mi ideš toj, moje velje blago?
 kuda mi hoćeš poć, mo'e vito kopjice,
 a majku hoćeš oć, da roni suzice,
 da tebe, sunačce, tva majka ne gleda,
 75 da majci srdačce tužno se raspada?
 A ti, zli čovječe, kuda mi vodiš sad
 toliko daleče hrañenje moje u grad,
 m^u perlu, moj bosil, moj [mio] garopalak
 koji sam j^a gojil' u staros m^u štapak?

[str. 34]

VU[KODLAK]:
 80 Oto ga ide prodat, bracki ti ću riti;
 nemoj mu š nime dat, sestrice, otiti.

K[OJAK]:
 Pođ' s vragom i š nime! Jeda ga ja vodim?
 On putem svojime, a ja mojim hodim.

VL[ADE]:
 85 Vрати se, sinko moj, k tvõmu stanku, mⁱle;
 ne hodi mi takoj, da te ne uzmu vile,
 ke noćno kon vode, moj sinko l^ubeni,
 tanačce izvode u gori zeleni.

VU[KODLAK]:
 Čuva' ga od vila! Ako ga vidješe
 tako ličca mila, ončas ga uzeše!

VL[ADE]:
 90 Jaoh meni, ne sluti, moļu te, junače!
 zlo mi srce ćuti! Hodi mi, moj brače.

64 se *nema* A; 69 venčac] vienac A; *pred* 70 ‚Grubišina‘ A; 70 moje A; 71 ‚tõ‘ A; 72 moje A; 79 m^u] za *Della Bella pod basilico i bastoncello*; 80 ‚bazki‘ A; 83 putom A; 86 l^ubeni A; 88 čuvaj A; 89 lica A; 91 ‚brace‘ *ispravljeno od ‚brate‘* A.

G[RUBIŠA]:

- Majdet ga neću sad vragut bat domom it, —
 svakako poču u grad djevojku isprosit.
 Bogme ga na pašu ne mogu veće it;
 95 ja se sam, da t' kažu, odlučio oženit.
 Njeka godišnica za mene sve pita
 kako mjesec lica.

VU[KODLAK]:

Ku li gospar pītā
 priklami i ckvarom? Jes, bogme, za nīm mre.

VL[ADE]:

Nemoj ve, sinko, tom!

VU[KODLAK]:

I ta gospara tre!

VL[ADE]:

- 100 Nie bo tuj gospoje; zatoj se gubine
 tuj čine svakoje.

VU[KODLAK]:

Kadgod i se i pine.

VL[ADE]:

[str. 35]

- Um'ju godišnice i gosparu bradu
 oskubsti, obiesnice, tamo u tomem gradu,
 gospi odgovarat i, što mogu, krasti,
 105 i po gradu udarat, kučetine, u lasti;
 ckvaru opilaje, a hljebe mažući
 zadnica svaka je, da im ih nī moé vući;
 a vina lončine sve pune imaju
 što kradu, rabine, pak pjane igraju.
 110 S gospodarom vole na baštinu otit
 neg s gospom; tuj stole nose gdi će sidit.
 Koliko ohšubār gospe im omlate
 o glavu, — čudna stvar, kako u gvozdje mlate;
 tvrdē su glāvinē neg sohe hrastove,
 115 a kako kravine vazda su jalove.

97 mjesec] sunce A; 100 „gospogió“ A; 105 „kuxetine“ BC; 107 „sagniza“ A;
 da im] „dim“ A; 113 o] u A.

VU[KODLAK]:

Naš vitez to bi ktio, mliječno štogodi;
bez truda rad bi bio da mu odar plod plodi.

K[OJAK];

Nut svihe uscane, gdi neće, brate moj,
da nas se ostane!

VU[KODLAK]:

120 Grubiša, ja sam tvoj:
peci loj, ter se goj, i brate zbogom stoj!

VL[ADE]:

Ohaj ve, sinko moj, graćeke godišnice
voditi na stan svoj hude puštenice.
Ja ti ću u selu djevojku isprosit
gizdavu Veselu, ka ti će draga bit.

G[RUBIŠA]:

125 Ja hoću prutilu, da me u zimu grije.

VU[KODLAK]:

Nađ' mu gorsku vilu! za žiganta nije
ka suha kožina; nađi mu prutilo,
ne umori sina, bludilo tve milo.

[l. 117. b]

G[RUBIŠA]:

130 Ohaj me se, jarče! Ah, pjanče uscani!
Oto za nas parče parci i neznani.

*Ovdi se odkrije šena. Vlasi se pripadu, a ukažu se šes vila,
koje najprvo poju, pak tancaju. Uto Venere božica izide, a
vile joj se klañaju govoreći:*

[str. 36[

Zdrava si, božice, kruno svih liposti,
puno je tve lice nebeske radosti.
Zemļa se veseli, kud stupa tvoj stupaj;
gdje si ti, svak veli ondi je vječni raj!
135 Tobom eti prolitje, a lito rod rodi,
razliko i cvitje tobom se svud plodi.

121 graćsko AC; 123 u nema A; 126 žiganta A; pred 131 šena odkrije A;
134 ondi] ovdi A.

- Zdrava si, kriposti usione naravi!
 tvojome liposti Višni svit objavi,
 tobom se sva narav umnaža, gospoje,
 140 objavi se i ljubav od utrobe tvoje.
 Ljuveni kud pogled obrne tva lipos,
 stvori se jad u med a dreselje u rados.
 Blažen je vječni raj koji te uživa;
 blažen je i cvitak taj ki tvoj pram odiva,
 145 i zemļa blažena ku pleše stupaj tvoj
 i trava zelena, kraļice svih gospoj;
 blažen je i pogled taj ki pozri tvoj ures.
 Oto nam na svit saj taj milos dana jes!
 Prospite cvietjice, na otar stavite
 150 mirise, sestrice, Veneru slavite;
 slavite, ptičice, žuberom slatkime
 Venere božice prislavno toj ime. [str. 37]
 Prolični vjetrici, ako ikad, uzmite
 mirise ružici, mirisom puhnite;
 155 Venere božica po zemļi sad hōdi,
 prislavna kraļica koja ljubav rodi.
 Slavte ju, dubrave, pjesni od slavica,
 dostojna jes slave Venere božica.
 Satiri, gdje ste vi, da tance vodite?
 160 Veneru svak slavī, a vi sanak spite!
- Ovdi satiri dotrče govoreći:*
- Veselje činimo, pokli nam srjeća da
 da s neba vidimo Veneru mi sada.
 Pojte sada vi pjesance,
 gorske vile, a mi ćemo
 165 po travici vodit tance;
 nu vas prvo da čujemo.

Svršivši pjesni i tanac, klanajući se Veneri odhode, a Venere božica, užežena od ljubavi svoga Adona, tužeći se govori:

O luzi zeleni, mnim da prī do danas
 meu nami čuven nē božice tužan glas;

142 a nema A; 152 to A; 153 „Prolichný“ A; 154 ružici] travici A; 157 je A; 161 sreća BC; 167 čujemo] vidimo A; pred 167 a nema A; od ljubavi svoga Adona] u ljubavi Adonovi A; 167 „donas“ BC; „donas“ ispravljeno u „danas“ K.

- er narav božica nî tužit ni livat
 170 suzice niz lica neg blaženstvo uživat.
 Oto ktje moja čes, umrlo da liče, [str. 38]
 jaoh, meni rani! jes neumrlo srdačce!
 Oto me liposti zemaljske smamiše,
 oto sve kriposti me rajske straviše;
 175 oto sam sad sluga pastira od gore,
 a njekad za druga imat me ne more
 taj Marte veliki, krjepki bog od boja,
 na nebu sužan ki moj se zvat dostoja.
 Oto drage oči slidi mē srdačce
 180 kakono s istoči danicu sunačce;
 oto bilo lice u želah roniti
 čini me suzice, čini me, jaoh, mriti!
 Božicam a umrit nî dano zgar s nebes,
 a, vajmeh, nî moć skrit ljubenu mū boles!
 185 Što će rit božice, kad vide, jaoh, mene
 roniti suzice cić žele ljubene,
 i Ćove s bogovi? Ćovor' što im drago,
 a ja ću lugovi slidit moje blago, —
 Adona dragoga, mē slatko željenje,
 190 Adona za koga obljubih tuženje.
 Ostavih vječni raj, ostavih bogove,
 s Adonom na svit saj obljubih lugove. —
 A bježiš od mene, Adone dragi moj,
 u gore zelene sakrivaš obraz tvoj.
 195 Adone, nisam já lovac za košutom,
 ljubim sam já tvoja, mrem za tvom lipotom;
 nisam vil od gore ni koja diklica, —
 s neba sam odzgore Venere božica;
 majka sam ljubavi: Kupida ja rodih,
 200 Adone gizdavi, i prsmi ovim dojih.
 Adone, daj se u dar meni ka te ljubim; [str. 39]
 bit ćeš kralj, bit ćeš car i blažen, pravo dim.
 Vaj, s kijem govorim? komu li, jaoh meni,
 ovu tužbu tvorim, kad moga Adona nî?

171 htje A; 172 mene BCK; 181 ‚xeliab‘ BC; 183 umriti A; 187 Jove A;
 188 mo'e BC; 189 željenje A; 193 Adonu A; 196 ljepotom A.

205 Tužbe su i riči zaman! ja ću poći
k sinku, koji liči ljubene nemoći.

Ovdi Kupido izide, a Venere mu govori:

Sinko, mā kriposti, sinko, mē hrañenje, [l. 118.^a]
mojcojzi liposti vridno uzvišenje!
sinko, komu vas raj ne može odoliti,
210 a njeki na svit saj hoće se oholiti!
Kraļevstvo ako tve ne budeš svetiti,
luk i tve strile sve zaman ti će biti.
Pastir je u gori izvrsne liposti
gorske vil ki mori gorkom nemilosti,
215 ki ništa ne scieni tve sile ljubene.
Tīm, sinko ljubeni, uzmi strile ognēne,
srce mu užeži i jadom tvo'im otruj;
tvrdom ga uzom sveži, meni ga pak daruj;
er tužba jes mnoga od vila, sinko moj,
220 na mladića toga, — čin' da zna što 'e ogañ tvoj!

K[UPIDO]:

Majko, mā radosti, majko, mē blaženstvo,
tvojome liposti stoji mē kraļevstvo.
Moje je željenje tebi samo ugodit;
tīm na tve hotjenje sve ti će sada bit.
225 Svi ki su proć meni oholas tvorili
kroz moj plam ljubeni gorko su cvilili;
tīm za tvoj zlati vlas, liposti izbrana, [str. 40]
vodićeš ti danas Adona svezana.

V[ENERE]:

230 Poznaću, sinko moj, od sione ljubavi,
učiniš ako toj, jesi li bog pravi.

K[UPIDO]:

Poznaćeš sinak tvoj, što veliš, je li toj.

*Ovdi Venere, celivavši Kupida, odhodi; šena se sakrije, a Vlasi
čudeći se govore:*

205 rieči A; 206 lieči A; 208 ,moiojfi' A; 211 kraļevstvo . . . ,budés' A; 213
pastier A; 220 je ogan A; 222 kraļevstvo A; 224 sve ti će sada bit] tebi samo
ugodit A; posljuje 231 u A otrgnuta je doña polovina lista 118, pa zato fali
proza posljuje stiha 231 i stihovi 232—247.

KOJAK, VUKODLAK, GRUBIŠA, VLADE.

K[OJAK]:

Brate Vukodlače, ali spiš ali bdiš?

VU[KODLAK]:

235 Ah, ne spim, Kojače! ali me ne vidiš?
Niti ga mogu spat ni što sad bijedan
vidismo mogu znat ali 'e biļ ali san.
Mnokrat sam kon vode vidio gdi vile
tanačce izvode kakono snig bile;
ma ova čudesa ja ne čuh ni vidih.

K[OJAK]:

Nješto je s nebesa!

VU[KODLAK]:

Ja t' malo ne umrih
od straha, brate moj.

VL[ADE]:

240 Da što veliš meni
tužnoj Vladi tvojoj? U meni duha ni!
Biedna išla slidit sinka nesviesnoga, —
neću t' mi t' živa bit do stanka, jaoh, moga.

G[RUBIŠA]:

245 Voh, maje! Liepa ti bieše ona zlatna vil,
milo ti gledati bieše ne obraz bil!
Ti se si strašila, ne lipos a meni
srce je ranila u gori zeleni.
Bogme ću k nojzi poč da joj sam za slugu,
a tebe ću ovdi oć s družinom u lugu.

VL[ADE]:

250 Jaoh meni, što je toj, ke li su beside?
nesviesni sinko moj, gdje li hoć da se ide?

[str. 41]

K[OJAK]:

Maj, tu vrag s djetetom! Što ćemo još vidit?!
Pođ' mi ti igrom tom, — neću te ja slidit.

VU[KODLAK]:

Što? Majde, neka ide! Tej vile ljubene,
255 Grubišu kad vide, ostaće smamlene!

G[RUBIŠA]:

Jeda sam kako i ti, kurvin Grizivino,
ki ne umieš piti nego gristi vino?

VL[ADE]:

Da li hoć, sinko moj, u meni dušice
što 'e ostalo malo ovoj, da pustim s tužice?

VU[KODLAK]:

260 Neboge Maruše! ostaće cvileći,
neće im bit duše Grubišu želeći;
proklinat će vile koje su ljubavi
Grubišu stravile u pustoj dubravi;
a junak Grubiša s vilam će uživati,
265 a biedna Maruša suze će prolivati.

*Opet se otkrije šena i satir s vilom tanca, pak dotrče pet satir i
hoće mu vilu ugrabiti i [s] svijema boj bije, i odrve im se i vilu shrani.*

Za ovim Adon, izgubivši družbu, umoren od lova tuži se govoreći:

A[DON]:

Je li tko u gori? O drūzi, gdje ste vi?
Jaoh, trud me umori u pustoj dubravi;
a nie čut nikoga ni se umim gdi svrnut
a od pasa jednoga blizu ovdí nije čut
270 ki bi mi straža bio, ako bih u gori
počinut ovdí smio. Jaoh, trud me umori!
Daj da ka izide od vila ke mene [str. 42]
po gori svud slide cié žele ljubene!
Kojim sam njekad bio srdačca nemila,
275 vaj, sad bi svaku ktio za drūgu od vila,
kojoj bih trūđahan u pustoj dubravi
srjed krila sladak san zaspao na travi.

259 je A; 262 proklinaće A; 265 najprije 'prolieuat' pa preko e načíneno j A; pred 266 i odrve| odrve BC; družbi A; 266 'drussi' nad prevučenim 'lussi' A; posljednje 2 riječi stiha 268 i 269, pa stihovi 270—285 otrgnuti su u A.

Dosad mi sto sluga ne mogahu ugodit,
 a sad mi za druga ne more jedan bit.
 280 Taj ne zna što je mir ni pokoj uživat
 tko priđe što 'e nemir ne bude hudi znat.
 Je li tko u gori? O liepa zeleni,
 sanak me umori, a živa duha nî!
 Travice zelene, u vaš kril gizdavi
 285 trudahta, jaoh, mene daj prim'te sada vi;
 a ti zgar, zèlèni, gorska družbo moja, [l. 118. b]
 ne bran' mi tve sjeni, čim budem pospat já.
 Slavici, molim vas, od gore zelene,
 kad pospim njeki čas, probud'te pak mene.

*Ovdi zaspi, a Kupido dođe i svojom ga uzom sveže, pak Venere
 izide i s Adonom govori.*

A[DON]:
 290 Jaoh meni, što je ovoj? Svezan sam, vajmeh, ja!

V[ENERE]:
 Mladiću, što takoj tuži lipos tvoja?

A[DON]:
 Svezan se nahodim, gospoje, ja sada;
 a ne znam, pravo dim, ni kako ni kada;
 ni se umim odvezat, gospoje, ni tužan
 295 u gori mogu znat čigov sam ja sužan.

V[ENERE]: [str. 43]
 Tvrđa je uza taj kojom si svezan ti,
 mladiću, ovoj znaj, neg n'jedna na sviti.
 Ma te já mogu u čas, mladiću, odvezat;
 od toga imam vlas, ma ku mi é platu dat?

A[DON]:
 300 Da ti sam vik sužan, i tvojoj liposti
 da služim noé i dan sa svom mom kriposti.

V[ENERE]:
 Ne mogu te odvezat, ako te uzome
 ne budem zavezat, mladiću, mojome.

287 čiem A; 289 probute A; 290 ovo A; 291 tako A; 292 i 294 gospođe A;
 297 ovo A; 299 od toga] ,otoga' A.

A[DON]:

Övo t' vrat, — veži me!

V[ENERE]:

305 Vežem te od kosi
mo'im pramom zlatime; uza se taj prosi
za roba takoga koga ću na sviti
vrh svakoga inoga uvike ljubiti.

A[DON]:

Ako je sužanstvo ovako svezan it,
za moje krajevstvo neću ga promienit!
310 Vodi me, gospoje, vodi me tva lipos,
liposti vik tvoje slidit će mā mladost;
dočime obraz taj andeoski meni sja,
ne budem ini raj, gospoje, žudit ja.

Venere s Adonom odhodi, a šena se zakriva i Vlasi govore:

KOJAK, VUKODLAK, GRUBIŠA, VLADE.

K[OJAK]:

Brate Vukodlače, što se ovoj sad čini?!

VU[KODLAK]:

315 Ja t' ne znam, Kojače, u meni duše ni
od straha, brate moj, nit umim što kazat!

K[OJAK]:

Nie zdravo mjesto ovoj, neka ti 'e, Vule, znat;
ovdi su prem vile njekad, stari vele,
Miljenka stravile, Radata uzele!
320 Radata staroga starci ga svi znaju, [str. 44]
Radata od koga čuda spoviedaju;
djetece s krilama hode po dubravi
s lukom i strilama Radata zatravi.
Taj Radat slidaše bielu vil po gorah,
325 a od ljudi bježaše jāk prid psi jelin plah.

VU[KODLAK]:

Ono i mi djeteta vidismo s krilama.

Prve riječi stiha 309 i 310 i stihovi 311—322 otrgnuti su u A; 309 krajevstvo A; ,promienit' sa e nad retkom A; 316 ,ctraha' BC; 317 ovo BCK; 323 strjelama A; 324 slidaše A; 326 vidjesmo A.

K[OJAK]:

Ona mala sjeta vazda opći s vilama:
 ini mu nije stan neg prsi od vile;
 odtole noć i dan trati svoje strile.
 330 Koga odtle ustrži, svi stari govore,
 vas život taj cvili, a ozdravit ne more.

VU[KODLAK]:

Znaš ka je? Žiti já, pokli smo svi moćni,
 odovle pod'mo tja, — ovdí nam stana nŕ!
 Grubiša, dvigni se, u zao čas se oženio, —
 335 stan' gori, otreši se, ti s' vitez vazda bio!

G[RUBIŠA]:

Smie li se, jaoh, meni? Voh, maje, što činíš?

VL[ADE]:

U meni duha nŕ, sinko, — ali ne vidíš?

VU[KODLAK]:

Grubiša, hodimo!

G[RUBIŠA]:

Ne mogu nikuda!

K[OJAK]:

Daj da ga nosimo; sve ovo od bluda.

VU[KODLAK]:

340 U zli se čas smurao i ženu prtilu
 u gradu iskao i ktio gorsku vilu.
 Pokrij ga vrjećinom, da ga u dubravi
 biela vil planinom žiganta ne stravi. —
 Grubiša, ovamo! Veseli da' vjeru,
 345 a Vlaho vas tamo čeka na večeru. —
 Primate u ljubav razgovor naš ovi;
 nitko u svem nije prav neg sam bog. Zbogom svi!

SVRHA.

329 ,otole' A; svo'e BC; 330 ,otlé' A; 333 ,uam' BC, nam K; 334 u zao čas se] ,usaciafe' A; 336 voh] jaoh A; 340 ij] a A; 341 htio A; 342 vrećinom BC; 343 žiganta A; ,strauy' ispravljeno od ,smaruy' A; 346 naš] ,nax' nad prevučeni'm ,uas' A; 347 nije u svem A.

NOVELA OD STANCA,

[str. 45]

prikazana u Martolice Hajdinova na píru.

[Lica što govore:

Stanac, Vlah	
Vlaho	
Miho	} mladi Dubrovčani
Ćivo Pešica	
Vile	} maskari]
Vlah	

Noćnici govore:

VLAHO, MIHO, ĆIVO PEŠICA.

V[LAHO]:

Ogñili ti kosti! Što se ne javlaše?
Ktijah te probosti, da se ne odkrivaše.

M[IHO]:

Ne bieh te poznao, ter oto malo sad
niesam te štropijao.

V[LAHO]:

Nies' pratik, još si mlad.

M[IHO]:

Vidiš li mčinu ovu?

V[LAHO]:

Vidim, sva je rđava.

5

M[IHO]:

Bila je na provu!

Izvori: B (za tekst) i ACP (za varijante) kao za Veneru (v. str. 29).

Natpis: dodatka prikazana — píru nemaju BC; od 'haidinova' u A vidi se samo vrh od 4 prva slova, tako da nijesu sigurna; píru] ,pýnu' A; od govore do Ćivo otrgnuto u A; stihovi 1—14 otrgnuti u A; 4 još si] ,iosci' BC.

V[LAHO]:

Zato je krvava!

M[IHO]:

Nu ukaž' tu tvoju! daj da se siecamo.

V[LAHO]:

Ne kažem ja moju, neg kad se škrimamo.

M[IHO]:

Nut obraza od škrim'je! Što 'e taj brokjerina?

V[LAHO]:

10 Činit skakat umie s Dvičinieh skalina
gamad'ju kako s' ti.

M[IHO]:

Zatoj sad bježaše.

V[LAHO]:

Sad ti dah sto liti!

M[IHO]:

Koga ono tjeraše?

V[LAHO]:

Po muku božju, smih!

M[IHO]:

Izreci! što će bit?

V[LAHO]:

Sad sastah na vratih — ne mogu od smieha rit...

M[IHO]:

[l. 119.^a]

U one pr'jateljice...

V[LAHO]:

15 ... frotu njekieh mladieh...

M[IHO]:

... koja penga lice?

V[LAHO]:

... i satjerah ih svieh.

M[IHO]:

Hoć mi riet u koga?

V[LAHO]:

Riet ti ću sve poslie.

M[IHO]:

Iz Podmirja u onoga?

V[LAHO]:

Po muku božju, nie!

M[IHO]:

Zaniekao s'! smiešan t' si, tajiš stvar od ništa!

V[LAHO]:

20 U one, čudan t' si, stareži s Garišta.

M[IHO]:

Kurvine zlostare, s kiem ti se 'e sastala!

Obraza od bokare ka je triš opala!

V[LAHO]:

A ti gdje s' dosle bio? kako li s' od oca
iz kuće izit smio?

M[IHO]:

Bogme imam smiešna oca!

25 Kuću mi zatvori, ma já, kad večeram,
fengam poč leć gori; a ja ti omieram

kako ću se kalat niz njeku funjestru

[str. 46]

i, kad pođu svi spat, obučem se u pjastru;
čelatu na glavu, brokier na bedru u čas

30 stavim, a rđavu ovu mčinu na pas,

pak se niz konopac na ulicu kalam,

a mudri moj otac u odru mni da sam.

17 riet ti] ,rietit' A; 18 ,boxu' A; 19 ,fanieko' A; 21 je A; 24 bogme] ,bogim' A; oca] ,oz' B, u C rukom ispravljeno u ,oza'; 29 bedru] pas A; 30 ,mčinu' A.

V[LAHO]:

Smiešni su oci ov! neće im se njekad
da su i oni bili svi lovci kako i mi sad,
ki noćno lovimo kako i jeji.

35

M[IHO]:

Taki 'e sviet!

V[LAHO]:

Neg er se bojimo hasasa, ja ću t' riet...

M[IHO]:

Useru hasase! ter što će hasasi?
Od Place čuva' se, indje svudi lazi.

V[LAHO]:

Ho'mo ta! Gdigodi imaš što?

M[IHO]:

Ja li tvoj?

Bogme imam.

V[LAHO]:

Da hodi!

40

M[IHO]:

Nu prvo čuj ovoj!

Sinoć je došao neki Vlah smiješan
i nebog nie našao u gradu nigdje stan,
ter se je prislonio prid fontanu uz mir;
kozle je donio i grudu i jedan sir.

45

Š nime sam dosada sprdao, — smiešan je!
ma mu glava pada oda sna, lušan je.
Da' da mu kugodi novelu učinimo!

V[LAHO]:

Per Dio, da', da hodi! — Koga ovo vidimo?
Sad ću na ņ udarit.

M[IHO]:

Da' mu deset liti!

33 smiešni] smiešni t' A, „Smiečni“ BC; 35 „louino“ BC; 36 reć A; 38 „placé“
čuvaj A; indje svudi] a indje svud A; 48 koga] „koka“ BC.

V[LAHO]:

50 Ki će vrag ovo bit? Vrag se će š' nim biti.

M[IHO]:

Ne basta t' animo, po muku božju, to!

V[LAHO]:

Da' da mu se javimo. — *Cumpare, fa motto!*

Ć[IVO]:

Sta largo, ne srti, er te sad štropijah!

M[IHO]:

Cumpare, tko si ti?

Ć[IVO]:

Nie me od vas pero strah.

M[IHO]:

Ćivan je po boga!

V[LAHO]:

Ko'i Ćivan?

M[IHO]:

55

Pešica!

V[LAHO]:

A prem žuđah toga!

M[IHO]:

Skrijmo ova gvozdjica! —

Ćivane a brate, hodi sjemo k nami;

[str. 47]

naš stari Radate, bogme ćeš doć s nami.

Ć[IVO]:

Vi li ste? *Addio!* Njeki me vrag sada

malo nije ubio.

V[LAHO]:

60

Na kom mjestu? kada?

Ć[IVO]:

Biehu tri; ma im dah potege, žimi já!

M[IHO]:

Što je to? paraš Vlah!

Ġ[IVO]:

Nu hod'mo, pod'mo tja;
Vlahu ću njekomu novelu učinit.

V[LAHO]:

Da si ide k onomu!

M[IHO]:

Komed'ja će ovo bit.

Ġ[IVO]:

65 Ogrn' se kapom ti i hran' mi baretu;
sad ćete viditi, obadva sje'te tu.

Ovdi Ġivo, obučen na vlašku, [s.] Stancom govori:

Ġ[IVO]:

Dobra kob, junače! Što si tuj takoj sam?

S[TANAC]:

Zdrav, milí moj braće, ovo ni sam ne znam!
70 Sinoćka u ovi grad uljezoh čestiti,
u kom ni star ni mlad ne ktje me primiti
na stan svoj; ter, ne znav kud se inud svrnuti,
k vodi idoh ovdi uprav, da bih počinuti.
Studena vodica umjesto pr'jateļa,
75 ter mi je družica, a kami posteļa;
i meni t' nije spat nego bdjet i javi
danicu svitlu zvat da bil dan objavi,
u noćnoj da tmasti zločinac ki mene
ne bude pokrasti kon vode studene.
Tržak sam donio: kozlece, grudicu,
80 od šta sam ončas mnio primiti aspricu.
Ovdi sam toj takoj; ma nu mi kaži sad
tko si ti, brate moj, er ti sam veomi rad.

Ġ[IVO]:

[str. 48]

S Gacka sam trgovac, govedi trgujem,
vri mi pritio lonac, dužan se ne ćujem;

62 'e BC; ,tiá' sa i nad'vretkom A; 66 sa[d] ćete A; ,fietto' BC, ,fiete' A;
pred 67 ,Vlasku' BC; 70 htje A.

85 putujem na suho, more mi drago n²,
 sp¹im s uha na uho, zlo mi se i ne sni;
 u vjeru ne davam, jamac se ne hitam,
 na vrat ne prodavam, mo'e posle činim sam.

S[TANAC]:

90 Čestit se kažeš ti i obrazom svitl¹im
 i dobrom pameti i tvojim trgovim tim.

Ć[IVO]:

Ne mjerim ja gori nebeske visine,
 ni pamet m²a nori tej morske dubine;
 u sriedu udaram, blaženi gdi idu,
 sam sebe ne varam hode u nevidu.

S[TANAC]:

95 Ti s' nek¹i razumn¹ik, viđu j²a, brate moj;
 ja dosad niesam v¹ik besjedit čuo takoj.

[l. 119.^b]

Ć[IVO]:

Ako je ki razum i mudros u meni,
 taj mudros ni taj um od Gačka, brate, n².
 Ja prvo u ovi grad kad dođoh čestiti
 100 bijeh star a ne mlad j²ak sam sad viditi.

S[TANAC]:

Da to se s' pomladio?

Ć[IVO]:

Pomladio, brate moj!
 Bradat sam i sied bio.

S[TANAC]:

Koje je čudo toj?!

Ć[IVO]:

U ovi grad jednome j²a dođoh na iva¹ndan
 i srjećom mojome ne nađoh nigdi stan,
 105 ter k vodi tuj sjedoh u ovoj prem dobi;
 tuj malo pojedoh, pak me sanak dobi.

88 moje A; 89 ti] ,suým' A; 90 tvojiem A; 91 gore A; 96 ,biesiedit' A;
 104 srećom BC; nigdir A; 105 ,ouó' A.

- I speći já takoj čuh gdi se igraju
 tej igre, brate moj, i pjesni spievaju,
 da dušu moju tad obujmi veća slas
 110 ner se izrit može ikad. Probudih se u taj čas
 i vidjeh kon vode, tuj gdje s' ti, gdi vile
 tanačce izvode gizdave i mile.
 Pruži se jedna od njih, hvati me za ruku, [C str. 102]
 a druga ljepša od svih pazlatnu jabuku
 115 pokloni tuj meni. Tretja reče: „Hodi,
 pri vodi studeni ter nam kolo vodi!“
 Četvrta: „Pij, reče, ako budeš piti,
 nočas razum steče kim ćeš slavan biti!“
 Napih se, brate moj, i jabuku prímih
 120 i tanac pri ovoj vodi š nîmi izvodih.
 Prašah ih za ime; zvalu se, junače, [C str. 103]
 imeni čudnime!

S[TANAC]:

Spovjeđ mi, moj brače!

G[IVOJ]:

- Jednojzi Perlica, drugojzi Kitica,
 tretjojzi Pavica, a Propumanica
 125 četvrtoj bieše ime; ma bieše Pavica
 batesa nad svîme, koja penga lica.
 [S] sobom me na dvore tej vile vodiše
 i mene do zore slastima pojiše.
 Svukoh se odtada iz kože jak zmija,
 130 opade mi brada, idoše dlake tja;
 a mlada kožica lašti se na meni
 kakono plitica na kojoj písma nê.
 Ja ostah mlad! Što, mlad? Domaća mene već
 ne poznavашe tad ni kt'jaše sa mnom leć;
 135 veļaše: „Neću te! ti niesi ki si bio!“
 Ali 'oj kosti ćute!

110 ner] neg A; more A; 112 je posljedni stih na str. 48 u B, daļa 4 lista od stiha 113 do konca nijesu se sačuvali, nego ih je Dum Đuro Matijašević odnekud prepisao; 118 slavan] ,lanā' A; 120 nîm BC; 123 drugojzi] a drugoj A; 127 sobom me] ,sobome' A; 129 ,otadā' A; 130 idošo dlake] i kose dalek A; 131 lašti] ,nasci' B; 132 plitica] ,plitiza' C, ali i Della Bella pod piatto navodi stih 131 i 132, pa i on ima ,plitice', isp. u „Mandi“ IV, 3 semo netti in questo come un tagliar; 134 ,htiasce' A; 136 'oj] ,o' A.

S[TANAC]:

Da si ju si bio?

G[IVO]:

Bogme ju nalandah, a ona biedna viče;
 od mene ju bieše strah, ma me pak öbiče.
 140 Velah joj: „Kučko zla, to li t' sam draži star
 negli mlad? je li, a? I ne imaš još za har?“

S[TANAC]:

Ah, čüdá kih sada ovdí se naslušah!
 I sieda mi 'e brada, a ne čuh ja toj, ah,
 koliko kon vode! I ja znam er vile
 tanačce izvode kakono snig bile.
 145 I ja sam njekada š nímí tance izvodio
 ma sam bio sved' tada kako sam i prie bio.
 Čoek da se pomladi, čüdo je velje toj!

G[IVO]:

Nije svakoj bradi toj dano, brate moj.
 Kako se zoveš ti?

S[TANAC]:

150 Stanac se zovem ja,
 s rieke Pive; a ti? kaž' mi milos tvoja.

G[IVO]:

Zovem se Sedmi muž, prezime Dugi nos,
 na sebi kako spuž nosim dom gdi sam gos.
 Pijem vince bez vodice; [C str. 104]
 voda mi je bistra mila,
 155 gdi mā ľübi mije lice,
 kad je od ruže venčac svila.

S[TANAC]:

Brate Sedmi muže ali t' Dugi nose,
 moj počteni družé, ne jele te ose!

G[IVO]:

Da sam mlieko ali mäs, ose bi me izjele.

136 da si ju si bio] ,dafi iufbio' C, ,Dasiusi bio' B, ,dasiussi ubio' A, *neće biti* da si ju zibio; 147 velje toj] ,uelie toi' *ispravljeno od* ,ueliko' A; 150 kaži A; 155 ľubi] vila A; 156 vienac A; 159 ali mas] ali maslo A.

S[TANAC]:

160 Oto si slađi vas neg što beru pčele.
Ku ti daše travu tej vile, kaži mi.

G[IVO]:

Travu na ime bravu, ka eti liti i zimi, —
nome se pomladih; liti i zimi rađa,
od trava oda svih ona je najslađa.

S[TANAC]:

165 Gdi ve se nahodi, umieš mi što riti?

G[IVO]:

Sjutra pri ovoj vodi moć ju ćeš viditi:
prvu vil upaziš ima ju pri sebi;
čin' noćas da ne spiš, er će doći k tebi.

S[TANAC]:

Gdi bih se po srjeći i ja ovdì pomladio!

G[IVO]:

170 Bogme ti ću reći, ne bi prvi bio.

S[TANAC]:

Što bi Miona dala, domaća mo'a mila!

G[IVO]:

Bogme bi uzigrala!

S[TANAC]:

Ah, rada t' bi bila,
gdje je ona hubava mladica a ja star.

G[IVO]:

Bila bi 'oj zabava.

S[TANAC]:

175 er ne bi naprieda uza me plakala
grijav peću leda, ma bi mirna stala.

162 bravu] zdravu B; 162 i 163 ljeti A; 164 od trava] ,otrauá' A; 167 ima ju pri sebi] doniet će je tebi B; 168 ne] sne A; 169 gdje AB; sreći BC; i nema A; 170 prvi] ni prvi A; 171 Miona] mi ona B; moja A; 172 t'] ti A, l' C; 174 'oj] o' A.

Ć[IVO]:

Nemoj se pripasti, ako bi tej vile
 noćaska u tmasti iz vode isplile [l. 120. a] [l. 120. a]
 i ktjele s tobome tanaćac izvodit,
 180 er srećom tvojom mogao bi čestit bit.

S[TANAC]:

Rekao t' sam er i prie s vilam sam općio.
 Ohaj, strah me nije, niesam vik strašiv bio.

Ć[IVO]:

Vjerujem, a bogme s' prem junak viditi.

S[TANAC]:

Dano mi 'e toj s nebes.

Ć[IVO]:

Imaš li što piti?

S[TANAC]:

Vodica je uza me. [C str. 105]

Ć[IVO]:

185 Taj drievo i kami
 nosi, — taj nie za me i zbogom ostani!

S[TANAC]:

Kudi se odpravi?

Ć[IVO]:

Poći ću domome.

S[TANAC]:

Cić moje ljubavi postoj još sa mnome.

Ć[IVO]:

190 S tobom bih još sidio, ma bi mi domaća
 vikala: „Gđje s' bio?“ ka je bogme udaća!
 Debla je neg viša, a ima nos od pedi
 a gubicu od miša a od osla ledji,
 po kih ju pobubam jak po talambahu,
 a ona skrip|e zubam.

179 htjele . . . tanaćac A; 181 vilama A; 182 vieku A; *pred* 185 Ć[ivo] *nemas* A; 190 ka] ke ABC; *stih. 193—194 nema* B; 193 kih] njih A.

S[TANAC]:

Drži ju u strahu.

195 Kobila obiesna bez uzde pruca se,
a žena nesviesna bez straha osieca se.

Ć[IVO]:

Ah, mudro ti umje rit! Sjutra te za tuj rič
budem liepo gostit, tako mi zdrav Radič!
Zbogom mi ostani, Stanče, dobri družē!

S[TANAC]:

200 Sa mnom se opet stani, moj ve Osmi muže.

Ć[IVO]:

Nijesam Osmi muž neg Sedmi Dugi nos,
nosim dom kako spuž na sebi gdi sam gos.

S[TANAC]:

Oto se zarekoh! prosti, Sedmi muže,
jezikom utekoh.

Ć[IVO]:

Prosto t', zbogom, družē!

Odhodi Ćivo.

Ć[IVO]:

205 Ővo smješnijega, brate, Vlaha od svieta;
nije ga luđega od Rta do Mljeta.

M[IHO]:

Pod' s vragom! Boci mi pukoše od smieha.

V[LAHO]:

Bogme smieh!

Ć[IVO]:

Reci mi

V[LAHO]:

Ho'mo ta!

Ć[IVO]:

... iz tiha
jesam li kako umio š ním sprdat?

M[IHO]:

Pođi tja!
210 vazda si vrag bio, a sad si kolik já.

Ć[IVO]:

Kozle me delekta, koje uza ú veči.

V[LAHO]:

Vrag! Ho'mo domom ta.

Ć[IVO]:

Smiešnieh tvojieh rieči!
Ne bih za perperu dao kozleta onoga [C str. 106]
s bisaci, na vjeru! Slušaj mene tvoga!
215 Ovi Vlah vjeruje sve što mu se veli.

M[IHO]:

Da nas on ne čuje!

Ć[IVO]:

Tko se ono bielí?

V[LAHO]:

Na píř maskari íđu.

Ć[IVO]:

Prem su na prepozit!
Kad opet izíđu, ah, smiešno ti će bit!
Pod'mo ih *per Dio* zvat, prie neg na píř pođu
220 molit i skonćurat da ovamo dođu.
Scienit će Vlah ovi da su vile zbiľne.

M[IHO]:

Pod' ih sam ti zovi, — oni čas će doć.

211 ‚dektá‘ A; 212 ho'mo] pod'mo A; tvojieh] tjeħ A; 214 sluša' A; 217 maskari A; 221 scieníće A; 222 onćas AB.

Ġ[IVO]:

Ne!

pođ'mo svi ujedno, ter ćemo kugodi
novelu zajedno ordenat.

M[IHO]:

Da hodi!

225 *Per Dio* će smiešno bit, ako sam jedan ħao
uskrtjebudu učinit.

M[IHO]:

Hod' brzo! Što si stao?

Ovdi odhode, a Stanac sam govori:

Ah, vile vilice, mođu vas boga rad,
vodene diklice, pridite ovdi sad,
tuđinu da meni razgovorak date
230 pri vodi studeni, veće ne krsma'te.
Vašima liposti nie slike na sviti,
a sione kriposti tko će vaše izriti?
Možete od stara mlada učiniti,
a slavn'jega dara nie inoga na sviti.

Ovdi dohode maskari, obučeni kako vile, i Stancom se rugaju.

V[ILA]:

Junače, dvigni se!

S[TANAC]:

235 Da bude, gospoje!

V[ILA]:

Na, uzmi, napij se!

S[TANAC]:

Na počtenje tvoje!

223 pođ'mo] ,pgmo' A; 224 za'edno BC; 226 ustjedbdu A; 228 diklice] *poslije prevučenoga* sestrice A; 230 ,karšmaite' A, ,karšmajte' B; 231 slika B; *poslije st. 232 početak stiha 233* Možete od etc. i pod *nim prazan prostor za 3 stiha, koji je prevučen, a onda tek potpuni stih 233* B; *pred 235* maskari AB; *rugaju poslije prevučenoga* ,igraiu' A; 235 gospode A.

V[ILA]:

Da bi se pomladio i da bi t' probilo! [C str. 107]

S[TANAC]:

Tomu bih rad bio, bog te čuo, m \bar{a} vilo!

V[ILA]:

240 Nemojmo krsmati, sestrice gizdave,
neg pođ'mo iskat i kripodne sve trave
kiem čemo ovoga u osla satvorit.

S[TANAC]:

Nemojte, za boga! Biedan, što će ovoj bit?!

V[ILA]:

Pod'mo ga junaka u pticu stvoriti.

S[TANAC]:

Neću moć bisák \bar{a} leteći nositi,
Nemojte, moļu vas!

V[ILA]:

245 A mi ga stvorimo
u pakļenu napas, da žene strašimo.

S[TANAC]:

Nemojte, u tmasti er mi se će biedna
domaća pripasti, Miona m \bar{a} vriedna.

V[ILA]:

Stvor'mo ga buhome, ter će k Mioni skoknut.

S[TANAC]:

250 Nemojte ni t \bar{o} me, er me će utuknut.
Rad bih se pomladit, Miona bi rada toj.

V[ILA]:

Od ko'e dobi hoć bit?

Pred 237 V[ila] nema C; 240 ,kærfmati' B; 242 ovo B; 245 ga] nema A; 250 tome] tieme A; 251 to A; 252 koje A; doba B.

S[TANAC]:

Od dvaes godiš takoj.
 Domaća 'e mo'a mlada, a ja sam, vile, star
 da 'o' dođem mlad sada, bogme bi 'oj bilo u har. [l. 120^b]

V[ILA]:

255 Da t' bude što pitaš! Sjedi tuj malo sad.

S[TANAC]:

A bit ću vazda vaš, teke istom da sam mlad.

V[ILA]:

Lipo ti 'e gledati po poļu ovemu.

V[ILA]:

Ljepše bilje brati razliko po nemu.

V[ILA]:

260 Još ljepše pri vodi tanaćac voditi.
 Hodi, kolo vodi, ki putem greš, ču'eš ti?

Odgovaraju druzi maskari na vlašku obućeni.

[MASKAR:]

Tko zove ovamo?

V[ILA]:

Vile su ļuvene!
 Hodi da igramo kon vode studene.

M[ASKAR]:

Vi li ste, gospoje, vodene diklice,
 kim se ruže goje na bil vrat i lice?
 265 Mnogo smo žudili da bismo kad s vami [C str. 108]
 tanaćac vodili, slavnim gospodami.

V[ILA]:

Uhit' se s tizim ti a ti s tim! s ovim ja
 kolo ću voditi.

252 od dvaes] ,oduaes' . . . tako A; 253 je AB; vilo A; 254 bi 'oj] ,bio' A; od st. 254 u B nema da 'o' dođem mlad; 255 t' nema A; od st. 255 u B samo da t' bude što pitaš; od st. 256 u B samo a biti ću vazda vaš; 257 liepo C; od st. 257 u B samo ,ljepotie gledati popog'; od st. 258 u B samo ljepše bilje brati razlik; 259 tanaćac voditi] tanac izvoditi A; 260 čuješ ABC; pred 261 maskari A; 261 ļuvene] gizardave A; 263 vi li] vile B; gospode A; 264 kiem A; 266 slavnem A.

S[TANAC]:

Ja li bih na odmet tja?

V[ILA]:

270 Ti naš ćeš gledati, ter nam ćeš rit paka
ki će boļe igrati od ovih junaka.

S[TANAC]:

Da bude, gospoje! istom se spomeni
od potrjebe moje vaš ures ļuveni.

M[ASKAR]:

275 Sviri, glumče veseļače,
udri, er nam sree uzavri;
pod nogami nie nam drače,
a inamo krila u igri.

Ordi tanac vode, pak vile govore:

V[ILA]:

Gizdavi Vlašići, pita'te koju stvar!
hrabreni mladići, bit vam će svaki dar.

M[ASKAR]:

280 Da biste činili da se ne staramo,
toj bismo sad ktili, žudimo toj samo;
er je teška staros, ne može skakati,
a laka je mladost, sve bi ktjela igrati.
Volio bih mrtav bit neg kad vi igrate
da ja budem sidit kako i ti uza te.

S[TANAC]:

285 Sokoli se! takoj neće vele iziti
da ću i ja ovakoj lotar star siditi.
Sad, vile, ako ikad, Stanca pomozite,
učin'te da sam mlad, — Stancu se umolite!

269 naš] nas A; 271 budem gospode A; 272 .gliueny' A; 273—276 u A
ova 4 stiha idu ovim redom: 273, 275, 274, 276; 274 udri] utri B, Viti' C; 276
a] mi A; pred 279 M[askar]: Vl[asić] B; 280 to B; htjeli AB; 282 'e C; htjela
AB; 285 sokolij] svekoli B; 286 i ja] jaoh B; ovako A.

M[ASKAR]:

Gospoje, prvo nas, pak nega oprav'te.

S[TANAC]:

290 Došao sam pride vas, — tej rieči ostav'te!

V[ILA]:

Junaci, mučite! sv'ih ćemo smiriti;
dolu svi sjedite! — Uz ove sjedi tž.

S[TANAC]:

Da bude, diklice, na vašu zapovied,
moje violice! Nut, što sam veoma sied!

V[ILA]:

[C str. 109]

295 Odsada n'jedan vas nemoj progovorit, —
progovcivši ončas jezik će izgubit!
I liepo sluša'te što vam mi velimo.

M[ASKAR]:

Što zapoviedate, da vam pogodimo!

V[ILA]:

300 Kada mi rečemo: „Stanče, progovori!“
i sv'ih zazovemo, tad usta otvori.

V[ILA]:

Kriposti zvizda sv'ih zovemo na pomoć,
svitlosti od kojih diči se mrkla noć.

V[ILA]:

Zovemo i cvitja i bilja ostala,
dragoga prolitja ki su čas i hvala.

V[ILA]:

305 Odzdala i odzgara sve moći molimo
da Stanca od stara mlada učinimo.

289 gospode A; 290 došo C; prije A; 292 doli BC; ovu A; 294 mo'e BC; viovlice A; veomi B; 297 slušajte BC; 299 kad B; 305 i *nema* A; odzgara] ,od suara' C.

V[ILA]:

Nu mi da' sjemo mäs, da Staneu najprvo
učinim svietao obraz, i da' mi toj drvo.

Ovdi Stanca omrče i svežu mu ruke, i bradu mu ostrigu govoreći:

Da bi se pomladio i da bi mnogo lit
310 drag i mlad Mioni bio; i pođ' da si čestit!

*Uto mu kozle i što je u bisacijeh dvignu iza njih ostali, i ostave
mu dinara što ta pratež vaļa, i otiđu tja. Uto se on od varke
osvijesti i skoči za nimi vikajući:*

Kozle mi! Bog te ubio! Je li tko? pomaga'!

Prem ti sam ludjak bio! Nije ovo bez vraga!

Biedan se pomladio, — ostrigoše bradu!

Haram'je tko bi mnio da su u ovomem gradu?!

315 Kozle mi uhiti! Je li tko? Drži ga!

A, brate, čuješ ti? Poteci, stigni ga!

SVRHA.

308 daj AB; to BC; *pred* 309 izmrče AB; mu *nema* AB; 314 ovome A; 315 „ubitesc“ B; *pri kraju*: Svrha od novele od Stanca, prikazana u Martolice Vidova na píru A, a O. Ivan Matijašević u A k tomu dodao: složene po Marinu Držiću Dubrovč. Priminu oko g [ospodinova] 1580.

TIRENA

[str. 1]

SKAZANE SLOŽENO PO
MARINU DRŽIĆU

U MLETCIJEH 1607.

POLAK FRANA BARILETTA.

Izvori: B (za tekst) i CDFKP (za varijante) kao za Pjesni (v. str. 1).

Natpis cio je u B rukom dočnije napisan (regbi od Marka Marinovića), ali mjesto 1607 bilo je najprije 1732, a mjesto Frana Bariletta bilo je Marka Ginami,³ pa je tako neko drugi (Kukulević?) ispravio; svakako prema natpisu Pjesni u B, trebalo bi da je U Bnecijeh, MDCVII. — Polak Frana Bariletta. Natpis je u C: Tirena komedija Marina Držića. — Con Licenza de' Superiori et Privilegio — [Štamparski znak.] — In Venezia, M DC XXX. Presso Marco Ginammi; u K: Tirena komedija, spjevana po Marinu Držiću u Dubrovniku, prikazana prid Dvorom godišta 1548., u kojoj ulazi bojni način od moreške i tanac na način pastijerski K.

**Uzmnožnomu i sfake časti dostojnomu g. Vlahu
Jera Držić.**

[str. 3]

Tirena, komedija s razlicijem pjesni i družim lijepim stvarmi složena u jezik dubrovački po izvrsnomu i slovitomu spijevôcu Marinu Držiću (dobre spomene), rođjaku vašemu, kada prvom na sfitlos izide, tako hrlo bi raskupljena od onih ki ľube oni jezik, i s takom pomnôme skrovena i sahrañena među ostalih razumnika pjesni, kako pridrago kamenje među blagom, da, jedva poznana, potaja se s neizmjernim žalosti sfijeh onijeh ki ju želahu. Koju stvar bivši ja većeokrat promislio, i naho-deći se veoma držan onomu slavnomu narodu, ne ćuteći druge na sfijetu radosti nego kad mu mogu ukazati kojegodi zlamenje moje službe, hotio sam je drugi put nadvor izvesti u oni bolji način kako sam mogô i kako mi je brije me dopustilo, ne ostavivši nazada truda kim sam je urešeniju mogô učiniti. Ma zašto znam da nije na sfijetu toliko dobra djela da mu neće zli jezici naći zabave, bilo mi je od potrebe poslati ju pod sjenu V. G., neka bude brañena vašijem razumom, kako sfe vaša stvar vlašćita¹

**Prisvijetlomu i pripošćovanomu
gospodinu i gospodaru mojemu, gospodinu Silvestru
Aldobrandinu, kardinalu cesarovomu.**

[l. 19.^a]

Zasveda slovinski jezik, prisvitli gospodaru, u velikoj časti i dostojanstvu² po sebi nahodi se, imavši mnoge nepridobite kraľeve i gospodu koji ñim naravno govore, i prostirući se [po] vele većem³ dijelu od Europe,

¹ ta pod retkom kao prvi slog na strani 4, koja je, zabunom u štampariji, ostala prazna, u C ove štamparove posvete nikako nema; ² dostojinstvu K; ³ ,većeje' K.

ništanemañe vidi se sada očitó da ñegovo običajno dostojanstvo neizmjernu cijenu i čas dobilo je, budući se ganulo V. P. G., po naredbi svetoga oca pape Klementa 8 čestite uspomene, dunda vašega, rečeni jezik primiti, naučiti i ñim, kako istijem materinijem, govoriti. Koja stvar učinila je da rečeni jezik sada se nahodi u vašemu bitju i hipu toliko¹ cijeñen, koliko jedan dragi kami usađen u jednomu dragomu prstenu od zlata pričistoga; i kako zlato umnaža čas i cijenu kamenu dragomu, tako² sada V. P. G. vele veće³ dostojanstvo, čas i cijenu umnaža ovomu jeziku, bivši ga u vašu zamjernu pamet usadilo. I zašto razlog prosi da svako dobročinstvo bude spoznano, i milos da bude harnosti odslužena,⁴ odlučih ovu pripovijes pastijersku, složenu od dobre uspomene | po Marinu Držiću dobre uspomene, dat je iznova na svitlos i vašemu je P. G. prikazati. Plod od istoga jezika vami se prikazuje, da vás svijet bude vidjet koliko vi ste držan i haran. Priklonó dake molim V. P. G. da se bude dostojati ovi malahni darak od mene najmañega od vašijeh sluga, milostivo primiti i mene u vašoj milosti uzdržati. Molim gospodina⁵ boga da, kako je počeo velikijem dostojanstvom V. P. G. naresivati, tako bude na najviše od svijeh pristoje uzvisiti.

[l. 19.^b]

Pisan u Dubrovniku na 20. aprila 1607.

V. prisvit. i pripošt. gosp. umiñeni i vjekoviti sluga
Maroe Vodopija. m. p.⁶

**Svitlomu i uzvišenomu vlastelinu Maru Makući
Puciću Marin Držić.**

[str. 5]

Budući, gospodine Maro, vridni vlasteline, plemenita krvi, srčani prijateļu, od mnogih moļen bio da komediju *Tirenu* (koju ovo minuto vrime, za ne stat zaludu, složih i za arajdat prijatele prikazah) dam na svitlos, i budući se rodio naravi za poslužiti i pogoditi svakomu u stvari razložite, nije mi se moglo smañe neg ñih voļu učiniti, i najliše, er ova ista komedija biješe jure u rukah od

¹ tolike K; ² take K; ³ ,veće' K; ⁴ odslužiona K; ⁵ gospona K; ⁶ ova je posveta samo u K mjesto štamparove posvete Vlahu Držiću, koje u K nikako nemu.

njekijeh ki je davahu svojijem prijatelem ispisovat, kojijem pismom s brjemenom bi ostala (kako i u Rimu Paskvin)¹ bez nosa i bez ruka, razbijena i razdrta, da joj se ne bi znao početak ni svrha. I razmišljajući er bez pomoći od uzvišena gospodina ona bi bila kako lijepa divica bez uresa od svitlih hašina, odlučio sam (uzdavši se u ljubav ku mi si vazda nosio za tvoju slatku narav kojom si svakomu drag, kako su sve izvrsne stvari drage) rečenu komediju stavit prid tvoje svitlo lice, da ju ti tvojom dobrotom nakitiš, tvoijem razumom uresiš, tvojom plemštinom braniš i kriposti mnozima, kojima sjaš među vlasteli, tvojima druzi, kako sunce među zvjezdama. Sada, svitla | krvi, hrabreni vlasteline, časti grada Dubrovnika, sinu velikoga vlastelina Ćiva Makušića, koga je svitla vridnos među nami kako sunčani zrak na nebi i na zemlji, primi ju za tvoju dobrotu i sjencom je od tvoje vridnosti pokrij, da ju slana od zlijeh jezika ne oznobi, da ju vitar od nenavidnosti ne povali, da ju magla od neumjeteostva ne obujmi. I ako nije dostojna da ju štit od takoga vlastelina štiti, dostojna je tvoja kripos da male stvari velike čini; i što je podobno da tvoje uši pase, dostojno je da svak sliša. Ne drugo! Ja, koji sam vazda s velicijem² priklonstvom tvojima se kriposti klaňao, sad, humiľeno celivajući ti ruke, [s] srcem i s dušom na tvoju se službu uvjetujem.³

[str. 6]

¹ ‚Pasquin‘ B; ² ‚uelitiem‘ B; ³ u C nema ni ove Držiceve posvete.

TIRENA,
komedija Marina Držića.

[str. 7]

[Lica što govore:

Tirena, vila	Obrad	} Vlasi
Љubmir, pastir	Љubenko	
Kupido	Radmio	
Iz neba glas	Radat	
Satir	Miljenko, Vlašić	
Remeta	Stojna, mati Miljenkova	
Vučeta	Dragić, sin Radatov]	

VUČETA I OBRAD

prolog govore:

[VUČETA]:

Ti li s' toj, Obrade, zla kozokradice?

Znaš kad mi ukrade dvije jalovice,
tere čtova nima lupeže družinu,
četir dni pak s kima izleža u vinu?

O[BRAD]:

5 Družbu sam ja gostio i još ću gostiti,
er nisam rđa bio ni vedaš kako ti.
Promieni vuk dlaku, ali ćud nikada:
prikladan si k raku ki ide nazada.

V[UČETA]:

10 Komu se kažeš, haj? ali te ne znamo?
Raku mi sjemo daj; nu odkle te imamo?

O[BRAD]:

Iz doma, brate moj; masaoca ovi mieh
u liepo mjesto ovoj, da prodam, donijeh.

V[UČETA]:

Ostavi maslo sad, nu istom obidi
očima ovi grad. Kakav ti se vidi?

O[BRAD]:

15 Gizdav si naime, Dubrovniče slavni,
 danu si ti svime na vidjenje spravni.
 Diči se tve bitje nebeskim dari svim
 kakono prolitje cvijetjem razlicim;
 20 vidu te u goju pokojno gdi stojiš,
 i jāk bubreg u loju gdi se liepo toviš.

V[UČETA]:

Besjede ostavi! Gdi je mir, tu je bog;
 a život je pravi gdi je pravda i razlog.
 Ovdí, brate, putnik ima mirno stanje,
 ne sumní zao človik da mu uzme imanje;
 25 lupežom lova nî, ni krvnikom stana;
 zlo se ovdí i ne sni, milos je zgor dana.

[str. 8]

O[BRAD]:

Nut liepe mladosti, što milo šetaju,
 njèkòme radosti sunčanom svi sjaju.
 Do pasa u bradah starce vidim šetat,
 30 da ih je, brate, strah u obraz zagledat.

V[UČETA]:

A nuti vlādiká! ne vidiš ništa ti?
 ljeposti nîh slika je li gdi na sviti?

O[BRAD]:

Svietle se nîh lica meu lipim gračkami
 jak zvizda danica meu svitlim zvjezdami.

V[UČETA]:

35 Nut što se milo sad ljepotom gizdaju,
 grimizom jāk zapad a svíte nîh sjaju.

O[BRAD]:

Ljepši bog ki stvori ljeposti tolike,
 meu vilam u gori nie nîma prilike.

V[UČETA]:

40 Vidiš li ovi grad i vlastele ove?
 Po svemu svitu sad dobro ime nîh slove.

Istočna gospoda po božjoj milosti
 otmanskoga ploda miluju ih dosti;
 i tamo od zapada uzumnožna gospoda
 ľube ih sva sada, — milos im tuj bog da;
 45 razmirja ne imaju na svitu s nikime,
 korabľe plivaju njih vitrom svakime.

O[BRAD]:

Božji su dari toj, svakoja ki vlada,
 najveći, brate moj, čovjeku ke on da.
 50 Mogu se oni zvat blaženi i čestiti,
 ako budu poznat njih dobro na sviti,
 i ako hvaliti višńega budu ki
 može umnožiti i uzet dar svaki. —
 Ka je ovoj dubrava? ali su i ovdí gore?
 kô li se gizdava uvrže meu dvore?

V[UČETA]:

[str. 9]

55 Ah, ah, ah, bogme smieh! Obrade, ovdí se é
 nagledat čuda tich kich vieku vidjet neć:
 iz vode ée ispliti jedna vil ku Ľubmir
 njeki ée ľubiti, vele uzumnožan pastir,
 koga ée jedan dan liepa vil gledati
 60 gdi hoće žalostan sam sebi smrt dati,
 pokli ga ne ľubi (tako ée tužan mnit)
 draga svoja ľubi, ka se ée na ű smilit,
 ka ga ée svojome ľubavi darovat,
 uvieke kojome moć se ée blažen zvat.
 65 Ma huda nesreća, od slatkoga mira
 koja je zla smeća, doniet ée satira,
 ki ih ée tuj smesti i ki ée njih rados
 divjome obiesti svrnuti u žalos.
 Satir ée u taj čas u čudan bies udrit,
 70 kad bude na obraz priliepe vil pozrit;
 Ľubmiru dragu vil hotjeće ugrabit, —
 vila ée kako stril iz luka prid űim bit;
 satir ée ma zaman it za űom po gorah,
 slidiv ju noć i dan trajat ée u suzah.

- 75 Vila će pak iskat dragoga Ľubmira;
 Ľubmir će vilu zvat a kleti satira,
 koji njih veselje veliku i rados
 u gorko dreselje obrnu i žalos.
 Sumnit će tuj Ľubmir da svoju dragu vil
- 80 ne bude zli satir po nesreći osvojil;
 svud ga će tim iskat, da mu se osveti,
 š' nim se će pak sastat i š' nim će boj biti:
 satir će udarit stijenom sa svu moć
 Ľubmira, — i neće umrit, ma se će prinemoć.
- 85 Vila će tuj priti; od gorke tužice [str. 10]
 hotjeće umriti, razdrieće svē lice.
 Bozi se će smilit, dušu će toj vili
 od tiela odilit, da veće ne evili;
 pak ju će vratiti na slatki goj i mir,
- 90 kad se oporaviti bude tužni Ľubmir.
 Mnogo će još tužit i gorcieh dana proč,
 dočim ih sadružiti Ľuvena bude mōć;
 er mnozi liepu vil ki budu viditi
 za nom će Ľuven stril u sreću ćutiti,
- 95 koji će smetati Ľuvenu njih rados,
 čim budu iskati sadružiti ne mladost.
 I sve se će što t' riech govoriti u pjesan!

O[BRAD]:

Ah, bože, čudá kiech naslušah se u ovi dan!
 Sve li se će ovdi toj što kažeš zgoditi?

V[UČETA]:

- 100 Sve, mili brate moj, sve ćeš sad viditi!
 U boļi čas nikad nijesi mogao doć
 neg danas u ovi grad, iz koga ć veseo poč.

O[BRAD]:

Tko toli razuman nađe se ter takoj
 postavi u pjesan taj čuda, brate moj?

V[UČETA]:

- 105 Tko doma ne sidí i ne haje truda,
 po svietu taj vidi i nauči svih čuda.

81 svud ga će] svuda će CD, svud ga će K.

- Hladenac jes jedan tuj blizu kraj gore,
 izvire mora van, a teče u more;
 „Rieka“ se taj zove hladenac medeni,
 110 vrhu svih ki slove u gori zeleni.
 Vilići tu je stan i s vencem na glavi
 prolitje ljepši dan tuj vodi u slavi;
 a zemlja na lice luveno gledaje
 razliko cvietjice i[z] skuta mu daje.
- 115 Tuj jedna dubrava, Obrade, jes koja [str. 11]
 zlate duće dava, — toj čudo vidjeh ja;
 čuju se i pjesni tuj, brate, andelske,
 da duša uzbiesni od slasti tej rajske.
 Sad jedan mlad djetić s tim vilam pri vodi
 120 stare kuće Držić svū mladost provodi,
 koga su tej vile od bistra hladenca
 dostojna učinile od lovorna venca,
 ki mu su na glavu stavili za ures,
 da ovu državu proslavi do nebes.
- 125 Otajna naravi sva mu otkrivaju,
 ka im bog objavi u vodah da znaju.
 Taj mladac sad pjesni tej spieva kraj rike,
 da ljudem duh biesni od slasti tolike.
 Taj stavi u pjesan nesreće Ľubmira
 130 i vile luvezan i divjač satira;
 taj složi čim će sad izabrana mladost
 proslavit ovi grad i puku dat rados.
 I stari negovi vodu su tuj pili
 odkle je grad ovi i s vilam općili;
- 135 svud Gore Držića slove svitlo ime,
 uresna mladića božjim dari svime.
 Kad mladac spievaše, jāk Orfeo zvirenje
 za sobom vodaše i dubja i kamenje.
 Mnogi su još bili pri vodah ki takoj
 140 s vilam su općili u vrime staro toj.
 Gdje Šiško Vlahović ne slove mudrosti,
 toli slavan plemić, meu svitlom mladosti?
 Pune su planine, pune su i gore,
 poļa i ravnine i široko more

- 145 imena puno je Šiška Vlahovića [str. 12]
 vridna čas koji je izbranih mladića.
 S tolikom radosti taj mladac spievaše,
 er svakoj mladosti srca podiraše;
 gizdave sve vile lugove ohođahu,
 150 stanove svo'e mile, a za nim hođahu.

O[BRAD]:

Je li tko drugi sad u ovoj državi
 da takoj ovi grad pjesnima tim slavi?

V[UČETA]:

- Mnozi su, Obrade! među ine jes jedan
 remeta svet sade na školu bogom dan,
 155 pričiste tej vile od voda studenih
 koga su obljubile vrh mlādac svih inih.
 Na školu tuj stoje andeoski u vas glas
 pripieva i poje višnega slavu i čas,
 u kom se veseli, liposti koga i moć
 160 svakčas već znat želi za već ga slaviti moć.
 Kad pjesni ljubene taj spieva kraj mora,
 zamuknu sirene i vile od gorā;
 a ribe, ke more široko plivaju,
 i zviri od gore sve ga uzslušaju.

O[BRAD]:

- 165 Blažen se rit možeš, Dubrovniče, svime,
 pokoli tač sloveš pjesnivci takime.
 Kako te liposti vrh mnogih gradova,
 tač svakom milosti višni bog darova;
 višni te i shrani u svojoj milosti
 170 rata i glada ubrani i svake gorkosti.

V[UČETA]:

Stan'mo ovdi gdigodi, ter ćemo sve vidit.

O[BRAD]:

Makar tuj pri vodi.

V[UČETA]:

Ne, tudi će oni it.

PRVI AT.

[str. 13]

Љubenko i Radmio govore:

Љ[UBENKO]:

Kud takoj, Radmile, gorom se sam tučeš?
 Jeda i ti cié vile s očiju suze treš
 175 i hodiš, trajeći slatke dni, za nóme,
 a ona bježeći rug tvori tobome?
 Ne znaš li er vile sadaña vrijemeña,
 moj dragi Radmile, srea su kamena?
 Krostoj se ustavi, ako ku vil slidiš
 180 po gustoj dubravi, da uvik ne cviliš.

R[ADMIO]:

Љubenko, nepokoj pr'jateļski skončava
 mene sad, a ne moj, i trud mi zadava.
 Dobro znaš Љubmira, — kroz vilu Tirenu
 bolestan umira u lugu zelenu.

Љ[UBENKO]:

185 Љubmir, ki vrh inih razumom slovieše,
 dubravá od ovih slava i čas ki bieše?!

R[ADMIO]:

Oto ima takuj moć ognéna ljubav taj
 da vrha može doć i mudru na svit saj.

Љ[UBENKO]:

190 Sad dobro mogu rit da ljubav taj može
 nebo užeć i vas svit, kad néga primože.

R[ADMIO]:

Takoga je uresa Tirena slavna vil,
 er sunce s nebesa ljepšu vik nī vidil'.

Љ[UBENKO]:

Mañe zlo rob biti i sužan gospoji
 koja se slaviti za lipos dostoji.

R[ADMIO]:

195 Ma večkrat s liposti združi se oholas.

Ľ[UBENKO]:

Ah, nî bez gorkosti na svietu n'jedna slas.
 Radmile, ako greš Ľubmira ištući,
 oko ove prie ga ćeš nać vode idući,
 er vile sve hode, vjenačće kad sviju, [str. 14]
 200 gdi su bistre vode da ličca umiju.

R[ADMIO]:

Ľubmir je prid tom vil najlipšom na sviti
 ufanje izgubil; tim hoće umriti.
 Bojim se, brate moj, da dosle skratio
 ne bude život svoj i sam sebe ubio.

Ľ[UBENKO]:

205 Ľubavi nemila, dotle li človika
 dovodiš, jaoh, mila da mu je smrt prika?

R[ADMIO]:

Krostoj ću tiekom it, jeda ga, brate moj,
 gdi nađem, i nie cknit, dubravi u ovoj,
 při nego potlačio bude, jaoh, svû mladost
 210 i ovim skratio planiam svu rados.

Ľ[UBENKO]:

Radmile, za pomoć Ľubmira slavnoga
 s tobom ću i ja doć.

R[ADMIO]:

Pače hod' za boga!
 Potriba nam kaže pr'jateljska srca uprav,
 a dilo ne laže, kad je u sreću ljubav.

Vila Tirena idući u lov sama:

215 Slatko ti 'e, bože moj, při danku zorome
 putovat ovakoj zelenom gorome;
 travicom prolitje gdi poļa uresi,
 razliko i cvitje gdi se svud umiesi;
 gdi toli slavici ļuveno spievaju,
 220 regbi da danici razgovor taj daju;

- a miriše gora ružicom odsvuda,
 putniku umora ter nî čut ni truda;
 a tihi vjetrici po poljih igraju
 i vrhe travici razbludno kretaju;
 225 studene vodice a šušne odasvud, [str. 15]
 oko njih ptičice tiraju ljuven blud.
 Miloga cvietjica! oh, ljubko t' miriše!
 od slasti dušica i sree uzdiše.
 Slatko t' bi pri vodi na cvitju ovakoj
 230 provodil tkogodi s kiem drazim život svoj.
 Čemu je mladica bez druga na sviti?
 jakino lozica bez pritke 'e viditi.
 Uh, brižna, da mene što rih sad ne čuje
 tkogodi iz planine tko nome putuje! —
 235 Ma ka je zvir onoj pod hrastom ku viđu?
 Ah, medo, ti li s' toj? Prem tebe nać iđu.
 Ovi stril cić moje ljubavi primićeš
 u prsi u tvoje, a žimiti hoćeš!
 a ovuj strjelicu, hladenac što smuti,
 240 u samu rilicu primićeš, žimiti!
 Sad revi, toj hoću, sad se, medo, oderi,
 naudi sad voću i želud poberi. —
 Gdi uđe zvir pusta, kamo li uteče?
 Gora je prem gusta, tko da ju obtječe?
 245 Ah, bože, gdi uđe? ali bi trud zaman?
 Nesriće vik huđe ne vidih u lip dan.
 Koli me izmori bježeći zvir pusta,
 obraz mi vas gori, vrućina ka usta!
 Ovdi ću u sjenci kon vode počinut
 250 ovojzi zelenci ljuvenoj malo u skut,
 pusta zvir jeda odkud rañena opeta,
 stegnuv ju žeđa i trud, na vodu došeta.
 Čula sam nekada spievat pri ovoj vodi,
 koli bih ja sada rada čut štogodi.
 255 Čudo ti 'e da nije gdi ovdj Ljubmira, [str. 16]
 s kim nikad menije u gori nie mira.
 Koli su himbeni! varkami hoće nas
 u ogañ ljuveni postaviti koji čas.

Ovdi se poje u lugu; zatim Ljubmir sam ishodi i govori:

L[UBMIR]:

- Suze već nisu ovoj što livam niz obraz, —
 260 suzama nepokoj oblahša koji čas,
 a suze zadosti ne biše odvratit
 od srca gorkosti ni boles zlu skratit!
 Ljuven plam usioni ki srce mē prži
 kripos mi svu goni ka život uzdrži;
 265 toj roni očima, rieke su grozne toj,
 na prješū, jaoh, s kima odhodi život moj!
 Zlamenje koji su bolesti od moje,
 uzdasi toj nisu ni slika njih to je;
 uzdahom svrha jes, a prsi mē svakčas
 270 čute veću boles i smrtni, jaoh, poraz.
 Ljubav ka je u meni, srce mi goreći,
 ovi vjetar čini oko ognā leteći.
 Kim čudom toj činiš, ljubavi, ktij mi rit,
 da ga u ognū tač držiš, a neč ga izgorit?
 275 Ja niesam, niesam već Ljubmir, jur koji bih,
 ki se čas može reć pastira oda svih,
 vesele pjesance ki njekad spievaše,
 ki njekad i tance po lugu vodaše,
 ki toli slovieše u ovoj dubravi,
 280 prī neg ga žežieše plam gorke ljubavi,
 prī neg ga huda čes ovakoj uhili
 da uvik tužan jes, da uvik, jaoh, cvili,
 da plāčem ovakoj, žalostan kudi gre,
 svud smeta mir i goj, pjesance i igre.
 285 Er mene tko čuje cvileći gorko tač
 sa mnome tuguje, sa mnome dili plač;
 razgovor a prī bih i družba vesela
 diklica planinskih i divic od sela.
 S večera do zore pripievah u pjesni
 290 jāk slavie od gore njih slatke ljuveni
 i š njih izvođah tanačce po travi
 i mlados provođah veselo u slavi.
 U suzah sad plovem, ljuvenu kunem vlas,
 cić koje sve zovem smrt gluhu na moj glas,

[str. 17]

- 295 cié koje usišem, cié koje na svak čas
 srdačcem uzdišem i kopnim jakno mraz,
 cié koje nemilo, vaj, svemu dotrudnih
 i dušu i tilo i ime izgubih.
- O višna kriposti, koji je ovo sud,
 300 kroz rajske liposti da patim tolik trud?
 Lipota zgar s nebes, višuega prilika,
 na saj svit dana jes za rados človika, —
 mene vil gizdava, koja se može rit
 posti svih slava, lipotom čini mrit;
 305 skončava ne pogled me želno srdačce
 studen i jakno led zgar svitlo sunačce.
 Da li je ljepota umjesto radosti
 skončanje života mojojzi mladosti?
 Ljubavi, ali s' ti ka činiš, jaoh, sada
 310 u gorkoj žalosti me srce da jada,
 iz lica liepe vil trativši sve tvoje
 ognene lute stril u srce, jaoh, moje,
 ter činiš nemilo da kunem sam sebe
 i lice ne bilo da krivim za tebe?
- 315 Ali je, gospoje, kameno, jaoh, toli
 srdačce toj tvoje ko'e se mnom ne boli,
 ter je uzrok svih tuga mojojzi mladosti,
 ne koja vlas druga ne[r] tvoje liposti,
 ter čini, diklice, da braniš od mene
 320 anđelsko tve lice i gizde ljubene?
 Tolike liposti, ah, draga gospoje,
 dobro s nemilosti od srca ne stoje.
 Polipše taj zora sva ružom ka cafti,
 danica vrh gora potamni gdi si ti;
- 325 tva lipos dobiva sve ine liposti,
 sunačcu odsiva tvoj obraz svitlosti, —
 od srca nemilos da li će grditi
 anđelsku tvu lipos jedinu na sviti?
 Što mogu ino rit od tebe, diklice,
- 330 vidiv te takoj krit od mene tve lice?
 Vaj, s kijem govorim? komu li kažem ja
 grozni plač ki tvorim s čemerom od zmija, —

[str. 18]

- kamenju i granam i vodi studeni
 i pustim sim stranam i gori zeleni?
 335 Komu se tužim ja? glusima dubravam?
 u vjetar da li tja sve riči mē davam?
 Da li ću ovakoj vas život moj tužit?
 da li će nepokoj smrtni me vik družit?
 da li ću, jaoh, zvati tko me čut ne haje,
 340 da li ću iskati tko me tač skončaje?
 Boļe je umriti i svršit tužne dni [str. 19]
 nego zlo patiti i javi i u sni.
 Boļe je, vaj, meni prieku smrt sad zvati
 u gori zeleni ka mi se će ozvati,
 345 ka me će izbavit ļuvene gorkosti
 a mira dobiti i vječne radosti.
 O smrti, tim sad ja vapijem tvoju moć,
 usiona vlas tvoja budi mi na pomoć!
 Izbavi, izbavi Ľubmira tužnoga
 350 nemile ļubavi i plača groznoga!
 Slađa će tvoja stril u sreću mom biti
 neg pogled ovej vil, — pravo ću toj riti.
 Ne pogled ļubveni rados mi ktje skratit,
 tvoja stril a meni slatki će mir vratit;
 355 ne pogled ktje stavit pakļeni u me jad,
 a ti ćeš izbavit svega zla mene sad.
 Što činiš, o smrti? vaj, da li nećeš doć?
 nesrećnim ali i ti ekniš doći na pomoć?
 Pokli doć k menije, o smrti, nećeš ti,
 360 a ja ću k tebije slobodno sad priti;
 put mi će gvozdje ovoj ukazat k tebi sad,
 gdi me će nepokoj ostavit i gork jad.

Ovdi se Ľubmir hoće ubit, a vila mu skrovena iz luga govori:

V[ILA]:

- Ľubmiru, ka boles usiona tolikoj
 stegnula tebe jes da t' mrzi život tvoj,
 365 da toli nemilo u gorkoj žalosti
 grdiš lice bilo bez n'jedne milosti,
 da toli neredno sam sebe kteći ubit [str. 20]
 tve ime vrijedno tač hoćeš ogrubit,

- i slavu kojome lug ktje te uzvisit
 370 prikornom sad tome smrti hoć ponizit?
 Ako se tobome, Ľubmiru, ne boliš,
 boli se onome vrh svega ku Ľubiš,
 tać gorko ka neće da plaćeš i tužiš
 i toli odveće tvu mlados da mučiš.
- 375 I Ľubav tać nemoj, Ľubmiru, huliti,
 ka neće vas vik tvoj da budeš cviliti.
 Ufanje gdje ti je, razgovor Ľuvenim?
 mrtvo je tebije, a žive svim inim?
 Otvori tve oči, nemoj tako ginut,
 380 ar sunce s istoći skoro ti će sinut.
- Ľubmir, ispadši mu iz ruke oružje, govori:*
- Ki čuju Ľuven glas u zelenoj gori,
 u kom je velja slas? tko sa mnom govori?
 Ko li se boli tać mojima nevołam
 i neće bridak mać na prsi da stavlam,
 385 ufanje ner slatko obećava meni,
 razgovor ukratko u mucu Ľuveni?
 Jeda si, Tirena, mē slatko željenje,
 ter takoj skrovena kažeš mi smiļenje?
 ter tužba, ter gork jad, plać i moj gorki cvil
 390 u sreu tvomu sad milos je probudil,
 prislatkome rići ter toli Ľuveno
 taj milos sad lići mē srce rañeno?
 Rić sama nije vik, gospoje od gospoj, [str. 21]
 Ľuvenoj rani lik, — ukaži obraz tvoj!
- 395 Pogled tvoj Ľuveni sunčanom svitlosti
 istjera' u mene pakļene tamnosti,
 prisvitli tvoj obraz objávi sunce toj,
 odagni smrtni mraz ki skonća život moj,
 od tužbe trjeskove, zle vitre od uzdáh,
 400 od plaća dažde ove, od žeļe vihar plah;
 odagni magline od misli gorcieh tać,
 s kieh Ľubmir tvoj gine, s kieh tvori grozni plać;
 ukaži ružicu i rajsko toj cvitje,
 u sunčanom licu objavi prolitje, —
 405 ali sad Ľubmir tvoj da svrší objednom
 s tugama život svoj kom smrti nerednom!

Izlaziv suproč' nemu vila, Ľubmir joj govori:

L[UBMIR]:

- Je li ovoj Tirena, veseli je li obraz,
toliko žuđena od mene na svak čas?
Tirena ovo je, ne je hod Ľuveni,
410 kriposti, jaoh, moje umiru u meni:
jezik se zaveza, da ne vim slova rit,
Ľubav me a steza da budu k noj hrlo it,
da suze, da boles noj skažem i trud vas
kroz rajski ne ures ki patim na svak čas,
415 da bi me pomilit, da bi me svojome
Ľubavi nadilit blažen sam kojome.
Ľubavi, tvoju moć i tvoju vlas zovu,
budi mi na pomoć potribu u ovu;
dopus' mi Ľuven glas i riči medene,
420 da čuju tvoju vlas ne prsi studene,
da srce kameno bude omehšati
ali ja svršeno prieku smrt prijati.
Ma što sknim ter k nojzi ne budem tiekom it?
na sreći ovojzi ovako nie ga eknit! —
425 Tireno gospoje, gospoje od svih vil,
pogleda' na moje tužice boga dil,
pogleda' er, svakčas želeći ures tvoj,
na suncu kako mraz skonča se život moj,
u suzah er plovem, er cvilim dan i noć,
430 ne pristav a zovem tvu lipos na pomoć.
Lipos me tva zani sunčanom svitlosti,
pogled me tvoj rani Ľuvenom kriposti,
tvoj me ures osvoji usionome vlasti,
rič me tva opoji rajskome svom slasti.
435 Lipos me tva i shráni sad svojom milosti,
smrti me ubrani, jedina liposti,
tvojome Ľubavi obesel', gospoje,
neka te vik slavi tvoj sluga i poje.

[str. 22]

V[ILA]:

- Toliko kamene ni toli nemile,
440 u paklu rođene nijesmo mi vile

411 ‚Iefih‘ BC; 437 tvojome] možda treba čitati tvojo[m] me.

- luvenih suzami da se ne bolimo,
 da gluhe, jāk kami, na njih plač stojimo;
 ni zviri dojiše nas u toj dubravi,
 ma vile gojiše pune sve ljubavi.
 445 Tugu mi zadava gorki tvoj nepokoj,
 srce mi skončava, pastiru dragi moj.
 Čujem te uzdisat i cvilit na svak čas
 k nebesom i dvizat odveće tužan glas;
 450 čujem te gdi zoveš smrt prieku noć i dan, [str. 23]
 bolestan i gdi greš kako drug tvoj nidan;
 čujem te Tirenu sad gluhu a sada
 nazivat kamenu i gorčiju jada.
 Ovo ti Tirena u zelenoj gori,
 ku voda studena dā na svit i stvori.
 455 Hladenac, pastiru, studeni mo[j] je stan,
 s vilami u miru gdi trajem noć i dan.
 Stvoritel naravi pričudne tuj meni
 kriposti objavi u vodi studeni:
 riči sam većekrat činila jednom ja
 460 da sunce bude stat kadgod i da ne sja;
 i imam kriposti na zemlji još velje,
 mogu sve žalosti svrnut u veselje.
 Što uspitaš od mene, sve ti ću dopustit,
 neć dobro luvene tve riči izustit;
 465 ako ćeš imanje, pastiru gizardavi,
 razum i sve znanje usione naravi,
 budi tve hotjenje, — ma zlato se u vodi
 i drago kamenje najveće nahodi.

L[UBMIR]:

- 470 Nit želim imanja, koje svit tač slavi,
 ni razum ni znanja usione naravi;
 ma želim u milos liposti tvoje prit,
 inako usilos meni je, vilo, umrit.

V[ILA]:

Koja je toj milos ku pitaš sada ti?

L[UBMIR]:

Za slugu tva lipos da bi me primiti!

V[ILA]:

475 Kako ćeš bit sluga, pokli ni nidna vil
koja te za druga u gori ne bi ktil'?

L[UBMIR]:

Volim se sluga zvat tvoj, draga i mila,
neg svit gospodovat s kom drugom od vila.

V[ILA]:

[str. 24]

480 Ako je meni stan hladenac studeni,
služba je taj zaman, pastiru luveni.

L[UBMIR]:

U vodi ako stan višni ti satvori,
dao ti je bieli dan da uživaš u gori;
a toli t' kameno, znam, srce ne stvori,
da hoćeš svršeno da me smrt umori.

V[ILA]:

485 Tve rieči medene pune sve ljubavi
primagaju mene, pastiru gizdavi,
ter mi je usilos da činim sve sad ja
što hoće tva milos. Ovo sam ja tvoja,
ovo ti darivam mu vjeru, odsada
490 tvoja se nazivam, već mnome ti vlada'!

L[UBMIR]:

Veliki bože moj, mogu li t' zahvalit?

V[ILA]:

Jaoh meni, tko je ovoj?

L[UBMIR]:

Vaj, tko će ovoj bit?

*Ovdi satir usktjebude vilu ugrabit, a vila prid nim uteče, a Lubmir
za nime; i svršuje prvi at. Počine*

DRUGI AT.

Vila, za Lubmirom užežena, govori:

V[ILA]:

Srcem je kamena prem svaka nas vila
pri neg nas luvena dosegne taj strila:

- 495 ne znamo što je cvil ni tuga na sviti,
ni što je luven stril u srcu ćutiti,
ni što je, jaoh, žalos, ni što je boljezan
ku pati taj mlados kroz ljubav noć i dan,
ni što je dragoga na svak čas žuditi,
500 jaoh meni, bez koga nije moć živiti.
Nemoćan tko nî bio, taj ne zna što 'e bit zdrav; [str. 25]
a tko nî ljubio, jaoh, ne zna što 'e ljubav!
Što ću rit od mene u srcu ka njekad
tež strile ognene ne ćujah kako sad?
- 505 Ljubmira suzami ništa se ne boľah,
ma gluha jāk kami na negov plač stojah;
a sada živiti bez nega nie mi moć
bez nega cviliti meni je dan i noć.
Veliki bože moj, ako je znati moć,
510 koji je sud ovoj, daj mi znat tvoja moć!
Kad žudim dragu stvar, ne mogu je imati,
a imam tuj na har ku ne budu iskati.
Gdje te ću sad zvati, Ljubmiru luveni,
gdje li te ću iskati u gori zeleni?
- 515 Sumim da zli satir oznobio tebe nî,
jaoh, da te u nemir nî stavio pakľeni.
K vodi svak dohodi: pri vodi ću ovdî stat,
da mi je štogodi za Ljubmira ispitat.
Gorko ću tužiti, Ljubmiru dragi moj,
520 ćim budu združiti izbrani ures tvoj.

*Vlasić Miljenko popijevavši k vodi dohodi i s vilom govori, zašadći
u ljubav:*

M[ILJENKO]:

- Mir s tobom, gospoje, i dobra kob svudi!
Tužice svakoje višni te sabľudi;
prolitje veselo cvitkom od ružice
resio ti vik ćelo i zlate kosice!
- 525 Na nebu što 'e gori u vječnoj svitlosti,
kad su ovdî u gori tolike liposti?
Ah, tako t' bog shrani liposti tej tvoje [str. 26]
i svega zla brani, ktij mi rit, gospoje,

- ali si sletila s nebesa od višnih,
 530 ali si ka vila od voda studenih,
 ali te zelene dubrave sazdaše
 i tuj sad ljubene žele dotiraše?
 Tvrđi je kamena, nalipa gorčji je,
 od društva ljubena tko se tvoga krije.
 535 Ka s' godi ti vila, ljepša s' ner sunačee,
 ka s' meni stravila ljepotom srdačee. —
 Ah, da mi bit može u gori zeleni
 ovojzi, moj bože, da sam rob kupljeni,
 priverna služica da joj sam uvike,
 540 ufana stražica nezgode ke prike,
 da š' nome zelencu uživam u gori
 pri živom studencu, kad sunce domori.
 Koli bih ja rado tvoj se, vilo, zvao,
 za te drago stado i slatki dom ošao! —
 545 Koje je cvitje ovoj? gdi, bože, bi brano?

V[ILA]:

Pastiru, tamo stoj! tuj ticat nî t' dano!

M[ILJENKO]:

Čudno ti 'e kičeno!

V[ILA]:

Ter stani malo tuj.

M[ILJENKO]:

Vidjet je smičljeno.

V[ILA]:

Mir s tobom, nu me čuj!

- Jeda si satira gdi vidil tireći
 550 Ljubmira pastira, umieš mi što reći?

M[ILJENKO]:

Gospoje, dušu inu ja ovdî ne pozrih
 neg tebe jedinu cić koje vas umrih.

531 zazdaše *Della Bella* pod produrre; 533 .gorci' BC, *ali isp.* gorčija u *st.* 955; 546 ‚Pašlira‘ B, Pastiru C; 548 ‚smičljeno‘ BC.

V[ILA]:

Pastiru, umro nis', svjedok sam ja tomu;
ne izgub' istom svis i mir sreću tvomu.

M[ILJENKO]:

555 Ali ću skoro umrit', pridraga m̄a vilo,
ne budem ako prit tebi sad u krilo!

V[ILA]:

[str. 27]

Ne umri, pastiru! Zemlje ove toj daju:
u njih ki umiru veće ne ustaju.

M[ILJENKO]:

560 Gospoje, s tobom leć jednome ja bih rad,
a makar ustat već ne budem prem nikad!

V[ILA]:

Što bi ti pribilo, da ležeš sa mnome?

M[ILJENKO]:

Istom bi mi milo združiti se s tobome.

V[ILA]:

Budi ti što žudiš! slobodno prid' k meni,
i stan moj da vidiš u vodi studeni.

*Ovdi vila skoči u hladenu, a Miljenko se začudiv govori, pak
Radat izide.*

M[ILJENKO]:

565 Ali me, gospoje, ovako ođe sad,
da srce, jaoh, moje skončava gorki jad?!
Uteče od mene, neharna diklice,
u vode studene, tere skri tve lice,
ter m' ovdi prieku smrt zovući ostavi,
570 da me pri bude strt i muke izbavi.
Vaj, da je srce toj tač gorko tko bi mnil
ljeposti u rajskoj anđelske ove vil?!
Diklice, iznori, vrni mi veselje,
čin' da me ne mori jadovno dreselje;
575 sunčanim pogledom Miljenka obasja',
er smrtnim neredom na prješuu ide tja.

Ali ćeš da t' ruku ja dodam, gospoje?

Ček' neka se svuku. Gdi s', putačee moje?

Ružice rumena, gdi mi ti 'e ručica?

580 Izid' da t' studena ne naudi vodica;

a žimiti 'e i brieme ručit se, mā vilo,

izidi tijeme, odkrij lice bilo!

Jes mlika, jes sira i, ktomu još boļe,

ļubavi i mira, jes brašna dovoļe.

[str. 28]

R[ADAT]:

585 Miljenko, jes' li zdrav? Što se toj posluje?

U vodi bogme 'e uprav, — prilično to oslu je!

M[ILJENKO]:

Ah, Rade, ovdī je jedna vil uplila

lipotom ka mi je srdačee zanila;

prisvitli ņe obraz sunačeu odsiva,

590 a dika i ukras svakoja dobiva.

R[ADAT]:

Nesrića tuj ti je i bieda uplila

velika, ka ti je svu pamet odnila!

Oči ti 'e svojome uzela tamnosti

noćnica, kojome tužan si zadosti. —

595 Je li tko, pomaga', u ovoj planini?

Nut ņegova vruga od vode što čini! —

Dvigni se otuda, magaño nesviesna! —

Junaci, nut čuda! Otud, sviño obiesna!

M[ILJENKO]:

Ne tiči, Radate, u mene, moļu te,

600 ne vriedi, moj brate, mē rane priļute!

ostan' se sad mene, er tvoja taj vika

u muke ļubene neće mi dat lika.

R[ADAT]:

Što te ću ostavit?! Besjede ke su toj?

Ja te ću ozdravit, — bud' miran, nut postoj!

605 Ovi bat ozdravļa od nemoći svake,

ļubavi izbavļa i svake zle mrākē.

586 bogme 'e] ,bogmie' BC; to oslu je] ,toi sluie' BC.

M[ILJENKO]:

Ne griješ i tvu dušu, Radate, o meni,
 dosta je da tužu kroz plamen ljuveni!
 Ubjen sam zadosti, a vidiš i ti toj,
 610 od ove liposti ka sakri obraz svoj
 u vode studene, kad vidi zla ljubav
 sve strile ognjene da strati u me uprav,
 ter m' ovd i prieku smrt zovući ostavi, [str. 29]
 da me pri bude strt i muke izbavi.

R[ADAT]:

615 Boje bi tisućkrat da te smrt umori
 neg da te sad Radat takoga u gori
 pogleda, kijeme častan bi dosada.
 Načina sve vrieme, a pamet nikada!
 Uteću! takoga ne mogu te pozrit;
 620 po živoga boga, gledav te hoću umrit.

M[ILJENKO]:

Nemoćnu nikada zdrav ne razumije
 ni lačnu sit! sada na tužna svak vije.

R[ADAT]:

Njeka je vrazja bies u ljudi udrila,
 ter im je prem svu svies i pamet odnila.
 625 Kad trbuh pun čuju, pjani i obiesni
 plaču i tuguju kroz njeke lubezni;
 na ljubav tuže se i lasni uzdišu,
 bez truda muče se, bez nemoći usišu;
 i kako magare sito na Đurđev dan
 630 prdeći ne mare ni za čas ni za stan,
 obiesni neg idu ku pustoš slideći
 po luteh i hridu, gorska je vil mneći.
 Uzme im bies oči, vrag im se čini lip;
 taj dobro svjedoči pameti ki je slip.
 635 Star obraz kigodi, napisan kom masti,
 vidjet im se zgod i, — tu t' im su sve slasti,
 tu t' im su od gore gizdave sve vile,
 ljubeno s kieh gore, ljubeno s kieh cvile!

- A ljubav govore djeteta s krilama,
 640 nebo, zemlju, more ki smeta strilama,
 gola breka, liepa s trkačom na pleću;
 vele ga i sliepa i biedu još veću.
 Strilama, govore, oĝnenima njekim [str. 30]
 sve strieļa, ter gore srca ludim svakim;
 645 i, prave, veći dil od strila tih trati
 iz lica koje vil gdi opći stojati.
 Vragut bat ne znaju tej skične što čine,
 neg istom sprdaju, er im mōz ostine;
 pamet im uzleti sljepački ter hode
 650 kud biesi prokleti nesu ih i vode.
 Što lačan ne haje toliko za ljubav?
 Rádi činit da je, napravio bi ih uprav:
 motikom kako bih ali obietlicom
 ubrzō činio svih da u se udru tjelicom,
 655 da im s mesom sva obies od oćasti spádē
 i da im se vrati svies, ter da o drugom rade,
 da im se na svak čas ne prizira takoj
 vilići lip obraz u sjeni u svakoj,
 i pustoš da svaka s rilicam tustima
 660 toliko nī jaka potezat svud nīma.
 Nu vrime ozdravļa od svake obiesti,
 žeđa i glad izbavļa ljubene nesviesti.
 Hod' takoj zimni dan, doći ćeš domome,
 vik neć bit sit i pjan mutivodom tōme.

Stojna ovdī ište Miljenka sina i zove ga iz glasa; Radat odgovara.

S[TOJNA]:

- 665 Voh, Miljenko, Miljenko! Tužna majka vele
 ištući te, sinko, lele majci, lele!

R[ADAT]:

- Tko Miljenka zove? Miljenko ljubeni
 s vilama sad plove u vodi studeni.
 Ne zovi Miljenka, vilići er je vas. [str. 31]

S[TOJNA]:

- 670 Od miloga sinka koji ve čuju glas?!

641 ‚brecka‘ B, ‚breka‘ C, hreka D, brečka KP; 650 nesu] ‚mesu‘ BC; 665 Miljenko (prvi put)] možda mjesto mile, jer u stihu ima 1 slog previše.

R[ADAT]:

Miljenka ostavi, Miljenko da takoj
u slatkoj ljubavi provodi život svoj.
Ne brin' se nitko nim, — u vodi hladi se!

S[TOJNA]:

675 Zaklinam te višnim, Radate, vrati se!
ukaz' mi diete toj, — sumna me porazi!

R[ADAT]:

Oto ti sinak tvoj u vodi gdi gazi.

S[TOJNA]:

Miljenko, što činiš?! Kamo si otašao?
Vukovom, a ne mniš, živo si sve ošao?
680 Tuče t' se sve stado pusto po dubravi,
ter staro i mlado na voļu vuk davi, —
a ti se ne haješ! Vaj, ni znam kako toj
jäk manen tuj traješ u vodi život tvoj.
Što se toj od tebe sad čini? gdi ti 'e vid?
kako sam od sebe, Miljenko, nie te stid?

R[ADAT]:

685 Danaska nie stida meu ljudmi nikako,
razbora ni vida, — žive se opako:
stari se ne čtuju, kako razlog prosi,
ni svjeti nih čuju; tim rika sve nosi!
690 Mlados je obiesna kakono sit tovar,
za razlog nesviesna, ne mari n'jednu stvar.

S[TOJNA]:

Miljenko, što mučiš? hoće li razlog toj
tvu majku da mučiš pod staros ovakoj?

M[ILJENKO]:

Ah, majko, sinak tvoj nije oni ki je bio!

R[ADAT]:

Vidimo i mi toj: pamet je izgubio.

M[ILJENKO]:

695 Jedna vil od gore, ke ures izbrani
 izriet se ne more, srdačce mē zani!
 Ne lipos dobiva sve ine liposti,
 sunačcu odsiva ņe obraz svitlosti! —
 Oči mē nikadar ne mogu viditi,
 700 gospoje, ljepšu stvar od tebe na sviti.
 Diklice, izidi, dosta si norila,
 da te Radat vidi i majka mā mila!

[str. 32]

R[ADAT]:

Blizan se razbludio, a blizan mladahan
 gorsku vil vidio, ne javi neg u san,
 705 a blizan vil gorske u vodah zamirao
 i siriene morske po gorah tirao.
 Da li toj dčstoji od tebe u staros
 tva majka, ka goji jāk bosil tvu mladost,
 da joj si odmjena i štap ņe starosti
 710 i slatka spomena u ņe nejakosti?

S[TOJNA]:

Moj sinko, kon vode usprizri se Vlahom
 da tance vil vode pod starim orahom;
 ma to je nakazan, moj sinko, sve djavla
 u napas noć i dan umrle ka stavla.
 715 Zla napas kagodi tebi se 'e prizrila
 danaska pri vodi, — vil toj mi t' nī bila! —
 ka ti je, sinko moj, pametcu zamela
 i u zli nepokoj srdačce, jaoh, spela.

M[ILJENKO]:

Što 'e napas znam dosti, vil što. Vil taj biše;
 720 ņe rajske liposti oči ove vidiše.
 Š ņom ovdi govorih kako sad s tobome,
 srce joj otvorih, er gori za ņome;
 i prašah ju odkud je lipota tolika,
 na svitu er nigdje nje ņojzi prilika.
 725 Toj ne ktiv kazati, nače za Ľubmira
 nekoga prašati uzmožna pastira,

od koga ništor ja ne umjevši joj riti
u vodu skoči tja i tuj se ktje skriti.

S[TOJNA]:

[str. 33]

730 Hoću da je istina i da je taj bila
od gornih planina gizdava ka vila.
Moj sinko, tej vile ohvaone su ćudi,
ni ľube ni mile našć rúkê ľudi;
pastiri ubozim one se rugaju,
tim ruzi i mnogim tużicu zadaju.
735 Uzmnoţne pastire i ľube i mile,
Radmile i Ľubmire, ohole tej vile;
a tobom rug tvore i tebe u nemir
stavľaju i more jāk lovac gorsku zvir.
Cić toga, sinko moj, g domu se it spravi;
740 a va[s] si zlotvor tvoj s tom vilom ostavi,
koja se tobome oćito naruga
ne ktiv te sobome u gori za druga.
Ter od kmeckih kćeri za dragu tvu ľubi
najlipšu izberi ku t' srce već ľubi.

M[ILJENKO]:

745 Ah, majko, sa mnome srdaće moje ni,
liposti rajskome liepa ga vil zani.
Tim sreem sad ľubi izbirat ni meni, —
mê srce oblubi ne ures ľuveni,
mê srce sluţit noj u ţivot odlući
750 i pak kad tielo ovoj s dušom se razlući.
Tim mene ostav'te pri hladencu š nome,
a vi se odprav'te bez mene domome.

S[TOJNA]:

Moj sinko, što je toj? da li majku milu
ostavit hoć takoj za pustu tuj vilu?!
755 koja te njegova i prsi ovim dđji
i liepo pjestova i kako cvit gđji,
da joj si u staros tvojome mladosti
odmjena i rados, ne uzrok ţalosti!

M[ILJENKO]:

[str. 34]

760 Hotješe toj zvizde, višni sud hotje toj
ne lipos i gizde da slidim vas vik moj!

R[ADAT]:

Zla pamet hoće toj, a ovi bat hoće
 da ovdí taj bies tvoj ostavi sve zloće.
 Bez bata nî lika djetetu obiesnu,
 slatka rič i vika većma udi nesviesnu.

M[ILJENKO]:

765 Radate, boga rad ohaj se, ohaj se
 bolesna mene sad i razlogu daj se!
 Taj tvoj bat ne lieči od gorke ljubavi,
 zaman su i rieči, — tim sve toj ostavi!

R[ADAT]:

770 Ček', sve ću ostavit, tako ne bio človik!
 Batom ćeš ozdravit, u kom je tebi lik.

Ovdí Miljenko uteče, a Radat se obrne k Stojni i govori:

[RADAT]:

Veľah ti ja, Stojna: oženi diete toj,
 neka si pokojna, — ti ne ktje čut svjet moj!
 Obiesna djeteta ukroti ženome,
 neka se zla sjeta zabavi domome:
 775 Er djecu svu sada, kom se ki izleže,
 ľuveni bies vlada i ogań zli žeže;
 za ženom er biesne u poľu kako koń
 kobile obiesne kad čuje gđi ke voń.
 A kad su združeni s domaćom dan i noć,
 780 već biesi ľubeni ne imaju svrh nîh moć;
 ukroti kobila obiesna paripa,
 tom igrom i vila domori prilipa.
 Tad stoje domome, po gori ne skaču
 za pustoši kome, — djeca im usplaču,
 785 kruha im usprose, zabudu svu ľubav, [str. 35]
 ter idu da nose domome kako mrav.
 Sad ti je ne mneći sve palo zlo u skut, —
 mnokrat se ne kteći natrta na zao put.
 790 Nu dosle što bi, bi! odsada, sestrice,
 brieme je i tebi da pojmiš, dušice,

765 ohaj (*drugi put*)] ,ohaie' BC; 788 kteći] ,ekechi' BC.

da veće počineš pri ognju sjedeći
 i da se ne brineš svim takoj hodeći.
 Tko trudi u mlados i stanom se brine
 razlog je u staros da trudom počine.
 795 Djevojku plemku tim, od dobrih rođenu,
 ka se će brinut svim, vodi domom sinu,
 ka ti će djeteta domome zabavit
 i tuge opeta ovake izbavit,
 ka te će odmienit u kućne sve posle
 800 i ljubit i scienit, a razlog bi i dosle.

S[TOJNA]:

Biedna ti odmjena nevjesta sadañih,
 a sjetna taj sejena ku čine od starih!
 Susjectvo svjedoči toj dobro, Radate;
 tko ne ima oči ne vidi, moj brate!
 805 Nevjeste t' mi sade očasti svê goje,
 o kući ne rade, na gizde nastoje.
 Nih je taj posao vas obrve tančati
 i laštiti obraz, — ne presti ni tkati;
 i sve se nadzirat nad bistra jezera,
 810 i gizde tuj smierat vazdan do večera.
 U kose uvijat i biser i zlato
 i ludo se smijat nastoje sve na to,
 i tance voditi s pastiri od gore,
 na svoj stan mrziti cić nješta što 'e gore.
 815 Ne svrši im se pir, nastoje od prve [str. 36]
 [s] sinovmi u nemir postavit svekrve;
 tere sinka draga od majke svê mile,
 i mirna i blaga, hudobe odile,
 da kami proplače od muke tuj na ñih.
 820 Život je taj, braće, nevjesta sadañih!

R[ADAT]:

Pre, Stojna, odveće razlozi tančiš ti!
 Griha i zle sreće svak ima na sviti,
 bez griha nidan ni pod nebom živ človik;
 toj vele razumni, i tomu nije lik,
 825 da drug druga svoga kakono zvir kosi,
 ma jedan drugoga da bracki podnosi.

- Kad bi se po sebi človik vas vidio,
 zloćom družih ne bi, ma sebe pogrdio;
 er nije človika tač blaga pod nebi
 830 ki vraga velika ne ima pri sebi.
 Oto mi počesmo družih grine tresti,
 a i mi čisti niesmo, mā sestro, žimiti.
 I ako od mladih može se što riti,
 bogme se od starih ne može zlo skriti.
 835 Može se od mene rit, a bogme i od tebe,
 er vi stare žene sve ste tkane sebe.
 Mi stari učimo svu mlados od gore,
 a nas ne umimo naučit ništore.
 Kolika oholas i s nōme mala moć
 840 u starih jes danas, izriet ju nije moć,
 ka je sva u hvali da od sto godišta
 još bi djecu imali, — što istina nie ništa!
 Zavide ludjaci djetinskomu biesu
 čineći se jaci i krjepki što niesu;
 845 i ako su odsvuda sjedinavê glávê, [str. 37]
 zelena im je kúda kako u lūka, pravê!
 Ma toj ka od žena nīm bude virovat,
 ona će studena vazda už nīh tugovat!
 Ma što ću od vas rit starica nesvisnih?
 850 Zlo se ne more skrit, — pune ste grina svih:
 slobodan ki jezik otresao još vas nī,
 da tadi vrag velik veće u vas ne biesni?
 Svjedoče svi ljudi, i mladi i stari,
 er za vaše ćudi svud se pakao vari.
 855 Sinovi svidoče, na kojih svaka vas
 kako kokoš kvoče u kući na svak čas,
 ter im je trijebi iz doma bježati,
 vragovi er ne bi s vami mogli stati.
 A kad se staricom koja vas zvat čuje,
 ukriviv rilicom pogano uspsuje:
 860 „Jošte sam pristala, ako i peset godiš
 jes er sam se udala, — govore, — a što mniš?“
 A vraguta zuba u glavi ne uzima,
 i uzvidi se guba i hodom i svima.

- 865 Dano je mladice o gizdah da rade,
ali nî staricam da se čine mlade.
S brjemenom u mladih pamet mlada vitri,
a kazat se u starih ima razum hitri.
A psovati nevjeste počnete za ništa
- 870 govore: „Nijeste prilične k nam ništa!
U toj doba vaše ne pristav svaka nas
predieše i tkaše, ne znaše što je las;
a kuća naredna kako crkva bieše,
po kući er vriedna nevjesta idieše.“
- 875 Ter takoj uskose kako kruh mladice [str. 38]
i na njih nos nose jak na pristavnice.
I ka je svetija i jošte boļa svim,
ta je mrzećija svekrvam nemilim.
A sve je prokleta toj vaša oholas,
- 880 nemilo ka smeta kućni mir na svak čas;
[s] stola zapoviedat hoćete svakako
i svemu zakon dat, a živit opako.
Triebi je onomu bit života sveta
tko hoće drugomu dat nauka i svjeta.

S[TOJNA]:

- 885 Uh, brižna, nisam ja, Rade, takej ćudi,
da ni Jela tvoja, — tim po pravdi sudi!

R[ADAT]:

- Ni prsti niesu svi jednaci od ruke,
ni žene nieste vi sve takoj zle struke.
Govori se onim koje su zle ćudi,
a ženam tim vrlim: tebi nauk budi.
- 890 Pod'mo zvat Dragića i ostalih! Hodimo
ovoga djetića da domom vodimo;
i ako ne ktje it, triebi će bit tada
silome ga vodit, — nut našega jada!

S[TOJNA]:

- 895 Neka idu ja sade u selo po čelad,
a ti ostan' š nim, Rade, moļu te boga rad.

872 je] ,e' BC; 874 ,uridna' B, ,vridna' C; 889 onim] ovim CD, onim K;
890 a] *griješkom mjesto* ne?

R[ADAT]:

Budi ti! A ti pođ' i nemoj ništa eknit,
najbrže š' nima dođ' pri neg gdje bude it.

Ovđi Stojna ide po čelad, a Radat za Miljenkom otide; i svršuje drugi at.

Počine

[str. 39]

TRETJI AT.

Miljenko sam.

M[ILJENKO]:

- 900 Je li tko, bože moj, u sreću ikada
ćutio nepokoj ki ćutim ja sada?
Srce mi sve gori u živoj žeravi,
a duša se mori da se tiela izbavi.
Što vidim, sve je jad; što čujem, sve je plač;
jaoh, prješno njeki sad koļe me smrtni mač.
- 905 Majka mi nie mila, — djed i stric nemili,
sama liepa vila na svietu mi omili!
Sama je ovaj vil ke pogled ļaveni
može ovi grozni evil utješit u meni;
jedina ne milos može me smiriti,
- 910 inako usilos meni je umriti.
Ne razum tadi tvoj ni tvoj svjet srčani,
Radate, nije toj ļuvenoj lik rani.
Koliko mao razlog svi stari imaju,
toj vidi pravi bog, što na nas vikaju.
- 915 Vikaju, er mladost mladosti provodi,
sad kađ ih zla starost u tamni grob vodi;
kako da nijesu nigda mladi bili
i mladost u biesu huđe od nas vodili.
Vaj, da li ne vide od pameti očima
- 920 er ovi svit ide razlozi svojima?
Djetinstvom diete toj, a starac starosti
provodi život svoj, a mladać mladosti.
Narav je dala red svemu i dobro bitje:
zimi je dala led, a prolitju cvitje;
- 925 dala je mladosti snagu i veselje,
dala je starosti nemoć i dreselje.

[str. 40]

- Sree oto nam stvori u slatkoj ljubavi,
 na lasno da gori i u snu i javi;
 a leda od starih napuni tej prsi,
 930 tim veći dio njih na ljubav sad mrzi.
 U starih krv umre, s kom umru i voļe;
 zla staros taj satre snagu i sve boļe;
 a sad vri krv u nas i š nom voļe izviru,
 ljubav nas tim svakčas drži u nemiru;
 935 ljubav nas primaga, ter ka vil gizdava
 veće nam je draga nego naša glava. —
 Ma što ću sad riti od vile ljubene
 koja se ktje skriti u vode studene?
 Mogu li ne ljubiti ne lipos od raja,
 940 mogu li i živ bit ikako bez ne ja?
 mogu li ne tužit, gospoje, vas vik moj,
 čim budu sadružiti anđelski ures tvoj?
 Ako bi se i ktilo, nije moć, jaoh, ne da
 tva ljubav, m vilo, koja me sad vlada.
 945 Nije te, ja vidim, sad ovdí, gospoje;
 gdje da te sad slidim, u strane u koje?
 Budem te sliditi, u pakao da znam sit,
 i za te podniti sve muke i još umrit.

Odhodi Miljenko a Ljubmir izlazi i govori:

L[UBMIR]:

- Vaj, huda nesrećo, i ti li prispje sad,
 950 od dobar svih smećo, za dat mi gorki jad?
 Ne bi li zadosti zla ljubav što mene [str. 41]
 napuni žalosti i muke paklene?
 ali i ti ktje pristat g zlu hudom naravi,
 neka ja budem znat kako uza tva davi!
 955 Gorčija s' od jada, smrtno me ucveli,
 pokoli, jaoh, sada s drazi[m] me razdili,
 Tirenu pokoli s očiju mi odnese,
 satira a, toli vrlo zvier, nanese,
 ki moje veselje i moju svu rados
 960 u gorko dreselje obrnu i u žalos. —

- Satiru nemili, da s' proklet od višnih,
gorč'ji te vik cvili srjetali od mojih!
Žele te uvike ljubene morile,
nezgode sve prike vazda te tirile! —
- 965 Gdje te ću sad zvati, mā draga gospoje,
gdje li te ću iskati, u strane u koje?
gdje te ću, jaoh, slidit? er priđe mrim umrit
ner tebe već vidit, ner tebe već pozrit!
Gdi je glas slatki tvoj toli pun milosti,
- 970 da tužno sree ovoj slobodi žalosti?
gdje je obraz veseli, da plačnu mû mladost
i život dreseli obrne u rados?
Morebit u rukah nemilu satiru, —
ah, toga me je strah, ah, krostoj umiru!
- 975 Morebit oni cvit sad grdi ki bog zda
da se nim ovi svit i diči i gizda.
Pri na me sve hude nesriće udrile,
neg da vik toj bude od drage mē vile;
i mene zle zviri na kuse trgale
- 980 pri neg se satiri tim igdar pohvale. —
Hoću li, satiru, s tobom se gdi ja stat? [str. 42]
Ah, na moju viru, budem te svud iskat,
budem ti znat činit nemilo kako je
dragoga odilit od svoje gospoje!

Lubmir odhodi, a Radat ishodi umoren, budući iskao Miljenka, i govori:

R[ADAT]:

- 985 Radate, zlo s' pošao, ja viđu, žimiti,
odkad si došao mahnice liečiti.
Tovare goniti i vodit zle žene,
s mahnici obćiti muke su paklene.
Pod' tamo, voh, Stojna, naći ćeš Miljenka,
- 990 žimt neć bit pokojna skoro s tvoga sinka.
Miljenko pameti, što Kupido krili,
po gori sad leti. Ah, bože moj mili!
Što čini bieli kruh i dobra ljetina,
do grla pun trbuh najbolęga vina!

962 'Gorci' BC, *isp. u st.* 955 gorčija; 973 i 975 'Morebit' BC; 976 'nim']
'gofm' C, 'goji D, 'nim K; 978 'neg'] 'Ned' BC, 'neg DK.

- 995 Oto ih sitijeh, — Kupido, strijela' sad!
 Vragut kus! u lačnieh ne tiče on nikad!
 Las i san i grlo boga su učinili
 golo diete vrlo, bez vida a s krili,
 u ruci gdi drži luk i strile ognjene,
 1000 kim strijela i prži s glave pokradene.
 Slična njih pameti, svaki njih kojome
 petsat miļa leti na uru gorome,
 obiesne taj striļa, za lačne ne haje,
 i plača nadiļa i tuge zadaje.
- 1005 Ľubav se taj zove, ku vele svi ludi
 toliko da slove na nebu i svudi.
 Koje je božanstvo toj vražje cić koga
 plač, nemir, sužanstvo stječe se za boga?
 ka li je ľubav toj ka stavļa ľubene
 1010 u vječni nepokoj, u muke pakļene?!
- Ľubav je živiti s družinom junáci,
 rujno vince piti s dobrim veselaci,
 popievke veselo junačke spievati
 i činit sve selo u igri stojati,
 1015 i tance na vrime [s] seļankam izvodit,
 i igram takime blaženim dan vodit.
 Nevjeste oto i mi tej liepe gledamo,
 besjedimo š nima, tamašimo i igramo;
 u igri štipļemo, gdino se prigodi,
 1020 i po šji pleštemo i indje kadgodi.
 Ma zatoj ne mrems ni striļa tuj tko nas
 kako njih, ma grems veseli već svakčas.
 Zla pamet gdino je, zle misli tuj budu,
 ke, brate, ne stoje nikada zaludu,
- 1025 gubi se snaga i dan hodeći za nima. —
 Od truda njeki san mrtvi me se prima:
 bogm' ovdí ja zaspah! — Voh, Stojna, pri vodi
 Miljenka ne iskah, a ti za ním hodi.

Ovdí Radat zaspi, a Kupido izide i govori:

- Kolika oholas i š nime mala moć
 1030 u ľudeh jes danas, izriet ju nije moć.

- Oto su ki vele da nije bog ljubav;
 i toj tko mni ciele pameti nie ni zdrav.
 Što sam ja, znaju toj visoka nebesa, [str. 44]
 ognjeni a stril moj i u pakao doseza;
 1035 zna Marte, zna Gove, svi znaju što sam ja
 bogovi, i slove meu ljudmi vlas moja!
 Dobro zna toj oni ki drazih bježeći
 grozne suze roni sam sebe želeći,
 lipotom sve vile ki nekad moraše,
 1040 a moj luk i strile za ništa scienāše,
 ki bi se blažen zvao, od šta se svak čudi,
 kad ne bi imao uza se što žudi.
 Nu svaku oholas koja je proč meni
 satira moja vlas i moj stril ognjeni.
 1045 I stari znaju toj, ako se i hoće rit
 njih srca ogañ moj da ne može gorit.
 Stare sam ja mnoge činio cié vile,
 kim su nad greb noge, da tuže i cvile,
 kako trud da gore dragu vil želeći
 1050 i da se ne mòrê svud za ñom hodeći.
 Svjedoče toj oči koje ih poziru
 i moj stril svjedoči kroz ki suze otiru. —
 Radate, i ti sad svjedòči na sviti
 u srcu što je jad ljubeni trpiti,
 1055 i što je moja moć na zemli i na nebi,
 ka vrha može doć svakomu i tebi.
 Sada se ohòli i tolik razum tvoj
 sad ljubavi odoli, inako rob si moj.
 Tirene, liepe vil, lipotom striļam te,
 1060 u vječni plač i cvil za ñome stavļam te.

Ovdì se Radat probudi, a vila Tirena prođe govoreći:

[str. 45]

V[ILA]:

Je li ki, bože moj, veći trud na saj svit
 negoli ovakoj dragoga, jaoh, želit,
 bez koga nije mòć srdačce smiriti,
 bez kog[a] dan i noć meni je cviliti?

Radat, vidjevši vilu, za ñom se užeže i govori:

R[ADAT]:

- 1065 Radate, koji san vidio si ti sada?
 Zao ti je došao dan, ni ovaj bez jada!
 Koju li ljepotu sad ovdje vidi ti
 ka momu životu gdje pokoj odniti?
 Odnese mir i goj liepa vil ka prođe!
- 1070 Što može biti ovoj? što na me sad dođe?
 što je ovoj, vaj meni? tko mi smrt zadava?
 Njeki me ognjeni živi plam skončava!
 Vaj, ka će biti zled? ali me zatravi
 vilići taj pogled pun svake ljubavi?
- 1075 ali ka nakazan od gorsekih nemani,
 zaspavši zao san, srdačce me rani?
 ali je istina što u san vidih ja,
 tere zgor s visina peči me zla zmija?
 Ter ljubav, kom nekad rugah se na svak čas,
- 1080 osvetit hotje sad na meni svoju čas,
 ter mene ucivilo pogledom i mene
 liepe vil ustrili kon vode studene,
 neka znam što je moć ljubena na sviti
 i što je taj nemoć u srcu trpiti;
- 1085 ljubeno ki cvile da umim požalit, [str. 46]
 š nima plač i cvile da umim još dilit.
 Ako je ljubeni što ćutim trud ovoj,
 on ti je pakljeni i smrtni nepokoj!
 Ali ja snim ovoj? Ako će san, učini
- 1090 ovi trud, bože moj, da se [s] snom rasčini!
 Radate, ne spiš ti, ma si rob ljubavi!
 Rajskome liposti vila te zatravi,
 vila te opoji pogledom ljubnim,
 a ljubav te osvoji kriposti skrovenim.
- 1095 Ljubav te usili da odeš sad tvoj stan,
 a obraz ne bili da sliidiš noć i dan.
 Ma što cknim ter sad ja ne sliedim najbrže
 ne lipos od raja, vaj, što me uzdrže?!

Iz doma svojta, po Miljenka idući, s Radatom govore:

1073 vaj ka će] ‚vact achie‘ C, ‚Tasetàchie‘ D, vaj ka će K; 1088 pakljeni
 i] ‚pakglieni‘ BC.

DRAGIĆ, VUČETA I OBRAD.

D[RAGIĆ]:

- 1100 Gdje je taj naš ludjak za vilom ki pođe,
vukovom a divjak u gori stado ode?
Vuk mu je uio ovcu i tro'e mlado.
Gdi se je k vragu on gđio? Zlo mu ide sve stado!

V[UČETA]:

- 1105 Koja je bijes toj u ljudi udrila
da stado i dom svoj ohode cié vila,
da tlače svoju čas i pravdu i razlog
jak prase kad se vas umiesi u brlog?

O[BRAD]:

- Moj brate, svi ljudi koji su pod nebom
rađaju se s čudi tko s dobrom a tko [s] zlom.
1110 Tko se bude rodit [s] zlom čudi, ja ću t' rit, [str. 47]
[s] zlom čudi će i živit, [s] zlom čudi će i umrit.

D[RAGIĆ]:

- Radate, hodimo toga vilenika
da domom vodimo, zloga obiesnika.

R[ADAT]:

- 111 Mo'a bratjo, vaš Radat nije oni ki je bio!
za družim pomoć dat na ogañ je nastupio.
1111 Nika vil kojoj nî prilike na sviti
srdačce mē zani, ter hoću umriti;
ter mi je usilos za ŕome hoditi,
anđelska ŕe lipos da bi me smiriti.
1120 Tanka i visoka bañase se u gori
jak zvizda s istoka prid suncem o zori.
Vi tamo gledajte za Miljenka odsad,
a mene se ohajte, junaci, boga rad.

D[RAGIĆ]:

- 1125 A boļe, Radate! sprāvī se dake i ti,
počteni naš brate, gorske vil sliditi!
Tej vile u mlados nijesi ľubio,
a sad se s' u staros biedan izgubio!

Pred 1099 'Veetta' BC; 1100 a divjak] ,adiuiak' BC; 1102 je BC; 1109 ja] ,i' CD, ja K; 1123 boļej ,boglie' BCDK, ,griješkom mjesto bogme?.

V[UČETA]:

Maj, tu vrag s Radatom! Što ćemo još vidit?

Uh, za ljubavi tom i Radat poče it!

Radata uzeše tej vile od gore

1130 kmecka čas ki bieše. Sada zlo i gore!

O[BRAD]:

Mo'a bratjo, zlo se ide, pokoli ovako

stari se ne stide živiti opako.

Veli se, bit će sud i svrha svita onda

kad stare ljuven blud, ne razlog, uzvlada.

1135 Što ćemo sada rit, družino mā mila,

Radata pokli mrit čini gorska vila?!

Razumni naš Radat za nome hoće poć,

s vami ovdí čas postat Radatu nije moć.

D[RAGIĆ]:

[str. 48]

Radate, boga rad, ka uzma toj dođe

1140 i tebe takoj sad uzeta ovdí ođe,

ter tebe takoga gledamo mi sada,

sramotu od koga ne imasmo dosada?

R[ADAT]:

Mā bratjo, moļu vas, g zlu mi ne pristajte,

ljuvena što je vlas po meni poznajte.

1145 Ljubav me osvoji, s kom se rvat ne more,

liposti m' opoji liepe vil od gore,

koju kad pozrih ja u gori zeleni

sunačcem gdi sva sja, vas umrih u meni.

V[UČETA]:

Tolik trud, nut me čuj, ne bismo imali,

1150 da te sad mrtva tuj budemo zastali,

neg da te takoga gledamo mi sada,

sramotu od koga ne imasmo dosada;

er je boļe umriti tisućkrat, brate moj,

negoli živiti na opaku takoj!

O[BRAD]:

1155 Radate, za boga, jesi li oni ti

ki njekad svakoga učaše živiti?

ali si ka neman koja se Radatom
nam kaže u ovi dan š njegovom sramotom?
Radat si obrazom, ali nisi dli!

V[UČETA]:

1160 Zločestvo porazom svojim ga uhili!
Je li ka, bože moj, grubša stvar na sviti
neg starca ovako bez srama viditi?!

R[ADAT]:

Nemoćan tko nî bio, taj ne zna što 'e bit zdrav,
a tko nî ljubio, prem ne zna što 'e ljubav.
1165 S ljubavi mudrovat, mā brafjo, nî ga moć.
Ja, makar ludovat, za vilom hoću poć.
I zbogom ostan'te!

O[BRAD]:

Vučeta, što j' ovoj?

V[UČETA]:

Ovo i sam pitam te, Obrade, brate moj.

D[RAGIĆ]:

[str. 49]

Ovdi su nemani! odovle bježimo!
1170 Zlo se ovdi i nam hrani, ali ne vidimo?

V[UČETA]:

Bjež'mo, brafjo moja, za Miljenka neka
ište majka svoja. Što veće Obrad čeka?

O[BRAD]:

Sčekasmo zla dosti, kad ludos staraca
dobiva ludosti svih ludih mladaca.

I svršuje trefji at.

AT ČETVRTI.

RADAT I DIJETE DRAGIĆ.

R[ADAT]:

1175 Kamo ide, diklice? Nuti moga jada!
Kamo li tve lice od mene skri sada?
Oto me s' zanila lipotom, sunačce, —
ne bud' mi nemila, smiri mi srdačce! —

- Radate zločesti, s vjetrom li govoriš?
 1180 Oto se istom ti biedan ovdi moriš.
 Divojka plemka taj od stara od mene
 bježat će vazda, vaj, u gore zelene! ---
 Mā kéerce, tolikoj niesam ti ni star ja;
 bogme sam jošte moj, žimi ljubav tvoja.
 1185 Jošte bih bio boj ne huđe neg prije;
 staro je i sunce toj, ali dobro grije. —
 Gluhozji, viđu ja, besjedim toj gori;
 oto ktje čes moja da me ljubav mori!

D[RAGIĆ]:

- Voh, ćaća, dobar dan! Zlovoľan što s' tako?
 1190 U gori taj tvoj stan nie mani nikako.
 Maja se skončava, er domom ne ideš.
 Jeda ti 'e ka strava što tako uzdišeš?

R[ADAT]:

[str. 50]

- Mo'e diete, tvoj ćaća ne scieňaše ljubav
 njekada, sad plaća objednom griehé uprav.
 1195 Djetetom s krilama ćaća se rugaše
 i svojim strilama, pri nego ga znaše;
 usiono diete toj ali se osveti,
 prem svasma, mile moj, ćaću tvoga ošteti.
 Iz lica nike vil, gdi mu je stan mili,
 1200 vazamši luk i stril ćaću tvoga ustrili
 u grozno sree toj, nemilo ter svakčas
 skonča se ćaća tvoj na suncu kako mraz.
 Jadovan a ne znam ki će lik bit meni;
 njeki se živi plam razbija po meni.

D[RAGIĆ]:

- Žimt, bih ga batićom privrzao ovim ja,
 1205 ter bih ga zlom srićom domome poslao tja,
 da takoj ne ide strila'uci čeljad.
 Ah, da gdi izide, ja bih mu dao sad!

R[ADAT]:

- Ali ima on krila, ončas bi poletio,
 1210 i ognjenih strila, — s neba bi se osvetio.

D[RAGIĆ]:

Ja bih ga i daleče dokućio praćom,
neka se zlo breće ne rve već s ćaćom.

R[ADAT]:

Mo'ę diete, svak gubi tko se rve s nime:
ćaću tvoga on ubi pogledom jednime,
1215 pogledom ljepše vil neg igdar vidih ja;
ne prsi snig su bil, a ružom lice sja.

D[RAGIĆ]:

Voh, ćaća, što je toj? Ako ću, žimt, mati
da ideš ti takoj, neć mira imati!
Kada te gdi ćuje [s] susjedom kojome
1220 govorit, sve psuje [i] vika domome.

R[ADAT]:

Da pod' joj rec' takoj: „Radat tvoj njekad bi,
a sada nije tvoj neg vile ku obľubi;
slidit ju on poče po gori i vodi,
a tebi stan ođe, — čin' sama što t' godi!“

[str. 51]

D[RAGIĆ]:

1225 Voh, ćaća, ku[d] ćeš poč? što ti je pripalo?
Kako li ć maju oć i diete tvo'ę malo?

R[ADAT]:

Triebi je hoditi, nie mi moć inako!
Pođ', mile, dćmom ti.

D[RAGIĆ]:

Poći ću opako!
Voh, ćaća, ku[d] ćeš toj? Zao božić toj vili
1230 i onomu ki takoj strilom te ustrili.
Ah, da gdi srjetem ja toj biesno divjaće,
žimi praća moja, ćinio bih da plaće.
Ja bih ga naućio što je strilāt ľudi!
Još se nĭ stućio s kiemgodi zle ćudi
1235 ki bi mu skršili luk i ruku desnu
i strile olomili o oćas obiesnu. —

1233 bih ga] ,bigħa' BC, bih ga DK; je] ,e' BC; 1234 se] ,e' BC.

Ma čemu ja puštah ovako ćaću it
 a ovdi sam ostah? K maji doć neću smit.
 Poći ću za nime, da vidim ku[d] će poč,
 1240 bogme t' maji š nime dobar dan neće doć.

Dijete odhodi, a Kupido izlazi, pak dijete i vila Tirena.

K[UPIDO]:

Diete ovoj ki praćom hoće ćaću osvetit
 činiću da s ćaćom za vilom bude mrit;
 načinom kim dosad nitkor nī ljubio
 žudiće a, veomi mlad, neće znat što bi ktio.
 1245 Neka zna svaka moć, ter da se ne oholi,
 ljubavi er nī moć da itkor odoli.
 Poći ću promienit haļine na meni, —
 da sam ja tko će mnit Kupido ļuveni?

Ovdi se Kupido na vlašku priobrazi i s djetetom govori; uto vila izide.

[str. 52]

D[RAGIĆ]:

Voh, ćaća, voh, ćaća! Bogme ćaća uteče!

K[UPIDO]:

1250 Gdi je tebi praća? Nu čeka', zlo breće!

D[RAGIĆ]:

Što pitaš praću ti? Ti li si ki strieļaš?

K[UPIDO]:

Sad me ćeš poznati, ako me ne poznaš!

D[RAGIĆ]:

Ter što će tej strile?

K[UPIDO]:

Sree ti ću ustrilit.

D[RAGIĆ]:

Obiesno kopile, zašto neće s mirom it?

K[UPIDO]:

1255 Kobilu ti 'e mati, a ti si kopile!
na vjeru é plakati, ma cié liepe vile.

V[ILA]:

Uh, brižna, što éeš toj? Mene li hoé udrit?

D[RAGIĆ]:

Nie nego diete onoj koje me hoéé bit.

V[ILA]:

1260 Ostavi praću tuj, nemoj se, brajo, bit,
a starih vazda čuj, tere éeš miran bit.

D[RAGIĆ]:

Bogme mu ktijah dat da ide u štetu.
Mož li ga, bože, znat? Ja mu éu brečetu!

V[ILA]:

Nu dosta! ostavi praćicu, žit maja.

D[RAGIĆ]:

Cié tvoje ljubavi za pas ju stavih ja.

V[ILA]:

1265 Jeda si pastira, moj brajo, njekoga
na ime Ljubmira vidio, za boga?

D[RAGIĆ]:

Nie mi se zgodilo viditi n'jednoga
pastira, mā vilo, nego éaću moga,
ki mnogo za tebe, gospoje, pitaše,
1270 imat te kon sebe i mnogo žudaše.
Ma tko si, vilo, ti? od kieh li si strana?
Mila ti s' viditi, lica si sunčana.
Nut luka zlatnoga, — liep ti je, gospoje!
nut sniega bieloga, — sieh čuda nigdir nie!

1275 Sve poje na tebi kakono u raj,
jak sunce na nebi a lica tva sjaju.

V[ILA]:

Pod', brajo, domome! Oto je blizu noé.

[str. 53]

D[RAGIĆ]:

Bogme ću s tobome, lijepa vilo, doć!

V[ILA]:

Ter što ćeš činiti, kad budeš sa mnom doć?

D[RAGIĆ]:

1280 Verno ću služiti tvu lipos dan i noć.

V[ILA]:

Da to ćeš oć maju za doći sa mnome?

D[RAGIĆ]:

Za maju ne haju, ja ću doć s tobome.

V[ILA]:

Što umieš činiti?

D[RAGIĆ]:

1285 Umijem, gospoje,
u dipli sviriti na počtenje tvoje,
i svračke puhati, i ptice ostale
umijem hitati, velike i male;
i umiem zapinat zecovom tonote
i pod ploću hitat lisice meu plote.

V[ILA]:

Da umieš igrati?

D[RAGIĆ]:

1290 Umijem, gospoje,
i umiem pjevati pjesance svakoje.

V[ILA]:

Da s kieme spiš domom?

D[RAGIĆ]:

S majome u nogah.
Mogao bih i s tobom, er niesam pero plah.
Maja me ne usćuje, kad spim š nom, vragut kus;
zato me ne psuje vik, tako ne ostao pus!

V[ILA]:

1295 Čula sam, — drago mi 'e! Budi, brajo, dobar!
 Tako svak ne umie, a to je božji dar.
 Stoj zbogom! Ja ću poč, tuj ćaću čeka' ti.

D[RAGIĆ]:

Da to li é mene oé?! Nemoj me ostaviti!
 1300 Veće mi ni maja ni ćaća mio nž
 nego lipos tvoja ka srce mē zani.

V[ILA]:

Ovu ti jabuku darivam za ljubav
 a uzmi dipli u ruku, ter se, brajo, zabav',
 dočim ja budu poč ružice nabrati;
 sada ću opet doć, neću ništa stati.

D[RAGIĆ]:

1305 Da hoć li opet doć?

V[ILA]:

Hoću sad, žimiti.

D[RAGIĆ]:

Nemoj me, draga, oć, er ću inako umriti. —
 Nut liepe jabuke! bogme je od zlata! [str. 54]
 Neće m' ju iz ruke izet n'jednā plata. —
 Ma tko ide odovud? Voh, ćaća, gdi pođe?
 1310 Ja te sam iskao svud. Kako li mene ode?

R[ADAT]:

Tužan je ćaća tvoj, — ljubena ktje toj vlas.

D[RAGIĆ]:

Nut!

R[ADAT]:

Biedan, što je toj?

D[RAGIĆ]:

Da t' spoviem dobar glas.
 Onaj lipa vila za ku ti pitaše
 ovdi je sad bila, njekoga iskaše.

R[ADAT]:

1315 Dragiću, sad ću umrit! Što je toj što kažeš?

D[RAGIĆ]:

I ktijah ja š nom it.

R[ADAT]:

Ah, ti mi sve lažeš!

D[RAGIĆ]:

Ne lažem! I reče: „Nemoj ti sa mnom it;
neću poć daleče, sad ću opet ovdi bit.“1320 Tuj me pomilova i ovuj jabuku
zlatnu mi darova, — ljubih joj ja ruku.

R[ADAT]:

Bijedni Radate, a tebi nije moć
lubit ne podplate ni k nojzi blizu doć!

D[RAGIĆ]:

1325 Mila ti biješe, slavna t' se vidaše,
gizdavo t' idieše, sunačcem sva sjaše.
Voh, ćaća, i meni ne obraz sunčani,
prilike komu nî, srdačce, jaoh, rani.
I ako opet doć ne bude, ja ću t' rit,
skoro će biedan oć tvoj Dragić ovi svit.

R[ADAT]:

1330 Da li je nemila zla ljubav, sinko moj,
i tebe stravila, mladahto srce toj?
mladahat ter tužiš i u srcu nepokoj
lubenî, jaoh, ćutiš kakono i ćaća tvoj!

D[RAGIĆ]:

Voh, ćaća, bogme ću it po tusto kozle onoj,
ter ga ću poklonit priliepoj vili ovoj.

R[ADAT]:

1335 Čin' što znaš, moj mile! Ne toj, ma sve stado
ćić liepe tej vile podao bih ja rado. —

1323 biješe] ,biefe' BC, ,biesce' D, ,bše' K; 1333 ,chiachiu' BC, ćaća D, ,ćaća' K.

Ma tko ide ovamo? Njeka 'e zvir viditi. [str. 55]
 Bjež', mile, ti tamo, sad naš će ubiti.

Ovdi satir izlazi i, užežen za vilom, govori:

S[ATIR]:

- Vaj, što je u meni? ki ćutim gorki jad,
 1340 plam ki li ognjeni mē sree praži sad?
 Vaj, tvorim grozni plač, a iskru ne gasi
 plamena smrtno tač koji me porazi.
 Vaj, čujem kriposti u meni lipsati,
 tej vile liposti kad počnem smišlati,
 1345 kad ures, kad dike tej zbrajat počnem ja,
 kojoj nī prilike pod suncem koje sja.
 Ka drazim rumenim ličcem me priblazi,
 pak smrtno ļuvenim pogledom porazi,
 pak svasma rasčini, jāk vitar kad k onoj
 1350 uteče planini u koj skri obraz svoj,
 ne nađe da ju vik sto oči ki ima,
 ni drugi ki človik kriposti sionima;
 ma da ju upije po gorah noé i dan
 i jāk vuk da vije za nome sve zaman.
 1355 Vaj, guste planine obtukoh i gore,
 poļa i ravnine, — onuđ se ne more!
 obtukoh jezera i bistre sve vode
 tej vile s večera nīh tance gdi vode.
 Ne nađoh dragu vil, ne pozrih, već ne čuh;
 1360 a moj plač i moj cvil može čut svaki duh.
 O zeleni luzi, o vode studene,
 u ļuvenoj tuzi pomoz'te sad mene!
 Pomoz'te, er svakčas kroz njeki nepokoj [str. 56]
 na suncu kako mraz skonča se život moj.
 1365 Objav'te, molim vas, iz tejzi zeleni
 anđelski taj obraz meu vami skroveni.
 Mnokrat ste ļuvenim utočište bili
 i granam zelenim radosti nīh krili;
 nemojte ostavit ni mene ovakoj,
 1370 molim vas, objavit hotjejte lice toj.

- Kroz lice drago mrem, kroz lice toj venem,
 vrh tužnih tužan grem i smrtno, jaoh, stinem!
 Komu se tužim sad, vaj, s kiej li govorim?
 komu li kažem jad, komu ogañ kim gorim?
 1375 Kamenu gluhomu i vodam studenim
 i lugu pustomu i granam zelenim!
 Ma što eknim ter hode dubja ne koripim,
 ne svrćem dnom vode, ne koļem, ne slipim?
 Što ne žežem gore pastirske i sada
 1380 ne haram obore, ne pobijem stada?
 Što ne orim spile i jame od gore
 gdi se kriju vile ke nami rug tvore,
 anđelskim ke licem človjeka priblaze,
 od zmiije pak srcem smrtno ga poraze?
 1385 da smetem ñih mîre, da pozna ñih taj stan
 kako je satire moriti noć i dan!
 Lav je li u gori? je li gdi ki pastir?

L[UBMIR]:

(Tko ovo govori? Nemili je satir!)

S[ATIR]:

Desnicom da sve toj ovome potlačim.

L[UBMIR]:

- 1390 Satiru, bit ćeš boj od lava s nejačim,
 a i pri sam umio mastit se u krvi,
 i s kim sam boj bio nijesi ti prvi.

*Ovdi Ľubmir boj bije [s] satinom, koji ga napokon jednom
 stijenom udari i smete ga, ter pade na zemļu kako mrtav;
 a vila ga nahodi i nad ñim plače govoreći:*

[str. 57]

T[TIRENA]:

- Što je ovoj, jaoh meni,
 što nesrećna vidim sada?
 1395 Ľubmir je ovoj moj ļuveni!
 Što bi ovoj, kako i kada?

- Što bi ovoj, huda srećo?
 Tko me tuge sad napuni?
 Od radosti svake smećo,
 1400 toli drag cvit tko otruni?
 Cvit gizdavi kojim mladost
 toli se je mā dičila
 i u komu svu bih rados
 i blaženstvo postavila!
- 1405 Ter srdaće, vajmeh, moje
 cijepa se u sto dila,
 potlačene gizde svoje
 pogledavši i lica bila;
 1410 pogledavši, vajmeh meni,
 ures vridni od pastira
 zemlji u skutu gdi studeni
 duh poteza i umira!
- A pomoći nije odnikud:
 1415 pusta gora odsvud muči,
 obrnut se nie moć ikud,
 ter se duh moj toli muči.
- Jaoh, pridragi moj Ľubmire, [str. 58]
 ka odluka nebeska bi,
 da t' od krvi sad otire
 1420 lute rane tvoja ľubi?
 Tvoja ľubav, ka cvietjice
 bra zorome po dubravi,
 da t' vjenaćac od ružice
 sviv na rusu glavu stavi;
- 1425 urešena da te gleda,
 urešena da te uživa,
 studenija a sad leda
 vrle zvizde sve naziva.
- 1430 Zlobne višne svasma zove
 rađe tuzi i nemiru,
 pokli od svita trude ove
 bez milosti zgar poziru.

- More li igdar bit na sviti
gora tuga, višna moći,
1435 draga u krilu mrit viditi
a ne moć mu dat pomoći?
Nije mila, nije draga
da požali, jaoh, mene,
i cvilit mi da pomaga,
1440 gledav Ľubmir gdi moj vene;
gledav Ľubmir gdi Tirenu
svoju dragu sad ne vidi,
koju žudi, kroz ku venu,
liće gdi ne smrtno blidi;
1445 srce gdi ne gorko tuži,
boleći se nime toli,
i jadovna gdi smrt moli [str. 59]
da ju [s] životom razdruži;
oči da ne sad ne vide
1450 što su blizu, jaoh, viditi,
gdi Ľubmiru lica blide
kteći u krilo Tireni umriti!
Jaoh, kaži mi, moj Ľubmire,
ka nesreća na te dođe,
1455 ali satir ali zvire
tač poražena ovdi te ođe.
Kaži meni, tvojoj Ľubi,
svitla časti od pastira,
tko dva draga sad pogubi,
1460 s tobom Ľubi er tva umira.
Ako 'e satir, proklet da si,
o satiru ti oholi,
ki nemilo tač porazi
dva Ľuvena verna toli,
1465 prieka smrt kih razdiliti
neće ni taj divji bies tvoj;
Ľubav ih će sadružiti
onđi gdi je vječni pokoj.

1453 *jedan je slog previše, možda treba čitati u kril'*; 1456 'paroxena'
BC; 1465 prieka] ,pritka' BC.

- 1470 Duše se će njih sastati
vele u ljepšoj u dubravi,
gdi će mladost uživati
u radosti i ljubavi.
- 1475 O gisdave liepe vile
bistre vode ke plovete,
mê sestrice drage i mile,
tužbu moju ne čujete?
- 1480 Uživajte vi u miru
cvit mladosti liepe vaše,
grozne suze a ja otiru
ke me svasma, jaoh, skončāše.
- 1485 Ne čujete gdi se boli
sestra vaša i gdi cvili
i bolesna gdi smrt moli
da ju [s] životom razdili?
- Er žalosti sej podniti,
jaoh, ne more tužna vila;
s Ljubmirom se sadružiti
želi sestra vaša mila.

[str. 60]

Ovdi se vila prinemaga; i scršuje četvrti at.

AT PETI.

Ljubmir se oporavlja i govori:

L[UBMIR]:

- 1490 Jaoh, gdi sam ja ovoj? u kojoj dubravi?
koji li nepokoj ja čuju u glavi?
Svit mi se vas mete, ter dužja i gore
oko mene lete. Što ovoj bit more?
Jeda je san ovoj ki smeta, jaoh, meni
noćni mir i pokoj u gori zeleni?
- 1495 Ali mi nī dosti, jaoh, obdan tužiti
drage vil liposti želeći združiti?
Ma ovdi, jaoh, tko je? koga ovdi vidim ja?
Tirena ovo je, mā draga gospoja!

- Tirena ovó je! ah, bože, što je ovoj? [str. 61]
- 1500 Tko tako, gospoje, potlači ures tvoj?
 Ki vihar otruni cvit tvoje liposti
 i mene napuni paklene žalosti?
 I čemu taj lica pogledam sunčana
 gdi su jak ružica ubliedili ubrana,
- 1505 ter sree, jaoh, moje gorko se raspada
 pogledav na tvoje blido ličce sada?
 Zli satir je uzrok vas, — sad poznam zlo moje! —
 da takoj tvoj obraz pogledam, gospoje!
 da ures izbrani na zemlji gledam ja,
- 1510 prilike komu ni pod suncem koje sja.
 Odveće, diklice, mnom se si bolila,
 pokli s' tač tve lice za me potlačila.
 Velika ljubav jes ku nosi sad meni
 andelski tvoj ures u gori zeleni,
- 1515 pokoli za mene drage vil ostavi
 i vode studene u slavnoj dubravi,
 gđino su sva dobra i rajsko sve bitje
 i gdi stan svoj obra razbludno prolitje.
 Ma što cknim, gospoje, ter ne idem združiti
- 1520 s tvojom dúšé mójô? Er, vajmeh, živiti
 bez tebe nie mi moć; bez tebe dan meni
 svrnu se u mrklu noć u gori zeleni.
 Da li ću patiti tolike žalosti?
 Budem sad skratiti sve ove gorkosti!

*Ovdi Ljubmir usktjebude se ubit, a družba mu pridóde, ter
 ga uzdrže.*

Radmio i Lubenko, pak k nim remeta dođe.

[str. 62]

R[ADMIO]:

- 1525 Ljubmiru, boga rad, što se toj, vaj, čini
 od tebe ovdi sad u pustoj planini?

L[UBMIR]:

Bole je umrići, takoj se meni mni,
negoli živiti nesrićan po sve dni.
Blaženi, Radmile, koji se ne rode,
1530 er nesrećne sile toga ne nahode.

L[UBENKO]:

Vrijedni uresu izbrane mladosti,
na te sad koje su napale žalosti,
ter svitli tvoj obraz nemilo grdi tač
njeki smrtni poraz i njeki smrtni plač?

L[UBMIR]:

1535 Tirena liepa vil cić moje ljubavi
potlači obraz bil i ures gizdavi!
[S] satirom zao bih boj, — satir me rani, jaoh,
i rañen ja takoj jāk mrtav tuj padoh.
Tuj me je tužna vil jak mrtva zastala,
1540 sama je toga dil sebi smrt zadala!
Koli se, vajmeh, rih malo pri ja blažen,
a sad sam vrhu svih nesrećnih poražen!

L[UBENKO]:

Jaoh, što sad vidimo? Tirenu liepu vil?
S Ljubmirom dilimo, Radmile, grozni cvil.

R[ADMIO]:

1545 O smrti nemila, izaguana s nebes,
da li s' potlačila od svita vas ures?
da li sve radosti obrćeš svjetovne
u gorke žalosti, u tužbe jadovne?

L[UBENKO]:

1550 Oči, vi suzite, — jaoh, srce prosi toj!
suzami skratite gorki naš nepokoj.
I vi, vode i luzi, pomoz'te nam cvilit,
er tolikoj tuzi, jaoh, nî moć odolit.

Pred 1531 skraćunica je u B za Lubenka G1 a za Ljubmira G; 1537 boj bih BC.

RE[META]:

[str. 63]

Mir s vami, pastiri, u vaše željenje
 višni vas samiri! Što je toj cvičenje,
 1555 ka li je tužba toj i boles vaša taj?
 lik je li koji noj na zemli? Što li 'e ovaj
 gizdava diklica?

R[ADMIO]:

Od voda je ovoj vil;
 biela je ne lica prieka smrt potlačil',
 našadči ovoga na zemli pastira,
 1560 ljubovnika svoga, račena od satira,
 gdi leži jak mrtav u planini pusti,
 koga tužna zgliedav od muke duh pusti.

RE[META]:

O svite, ti ti si pun tamne tamnosti,
 daleče koli si od višne svitlosti!
 1565 G zlu tvomu pristaješ po grešnoj naravi,
 od dobra ostaješ ko'e ti bog objavi;
 nebeske darove anđelske ohodiš,
 zemałske otrove a s tvojim zlom slidiš.
 O slipi čovječe, zemļa ti omili,
 1570 ka te, nesviesniče, na gork plač usili;
 a nebo oštavi, gdi višni pribiva
 i gdi se u slavi vječni mir uživa.
 K nebesom dvigni oči, pogledaj vrh gora
 gdi sunce s istoči sad tvoj vid otvora;
 1575 ostavi tamnosti, kako ti on sviti,
 svojome svitlosti, čovječe, ktjej iti.
 Pastiri mo'i mili, ki ste čas i slava,
 i vazda ste bili, od ovih dubrava,
 vašim se suzami boli duša moja,
 1580 i ovdi sam k vami, pastiri, došao ja,
 da bih vam dao pomoć, zač mnoga objavi
 menije višna moć u ovoj dubravi.

Stih. 1563—1576 nalaze se i u „Pjesnima“ kao br. 23 (str. 18); 1573 „divigni“ BC, dvigni D, divigni K.

- Tim, drazi, za mal čas poslušajte starca, [str. 64]
 er vam će višna vlas skoro smirit srca.
- 1585 Pastiri, znajte ovoj, er višni za milos
 dušu su vili toj uzeli, ne lipos,
 da takoj dan i noć za drazim ne cvili,
 bez koga nije moć živiti toj vili,
 koju će povratit, vjerujte vi meni,
 1590 i žalos vam skratit, pastiri ljuveni.
- L[UBMIR]:
 O višni, vratite pridragu vil meni,
 srcu mi skratite nepokoj paklени!
- R[ADMIO]:
 Tirenu ljuvenu a svitlo sunce nam,
 ružicu rumenu zelenim planinam!
- L[UBENKO]:
 1595 Vrat'te nam veselje ovome liposti,
 odžden'te dreselje od naše mladosti.
- RE[META]:
 Priklono svaki vas, pastiri gizdavi,
 k višnemu dvigni glas, zla da vas izbavi,
 ki može veselje sada vam povratit
 1600 i gorko dreselje u rados obratit.
- L[UBMIR]:
 U ogañ postavlam gorušte ljubavi
 me srce, kim spravlam i u sni i javi
 vas višne hvaliti, Tirenu kad meni
 budete vratiti u gori zeleni.
- R[ADMIO]:
 1605 Liru vam ovuj sad, o višni, darivam,
 uz koju već nikad spievati ne imam
 neg kada hvaliti budem vašu kripas,
 kojome vratiti možete ovuj lipos.

L[UBENKO]:

1610 Sve pjesni koje ja služeći neharnoj
u vjetar metah tja, — višnji, vi znate toj, —
u hvalu u vašu sad hoću obratit,
a liepu vil našu hotjete nam vratit!

R[ADMIO]:

[str. 67]¹

Љubmiru Tirenu a svitlo sunce nam,
svu rados ļuvenu vratite planinam!

IZ NEBA GLAS:

1615 Zavjete primamo, pastiri ļuveni,
a dušu vraćamo priliepoj Tireni.

Ocdi se vila uporavla, a remeta govori:

RE[META]:

Oto vam gizdava Tirena, pastiri!
bogu hvala i slava koji vas samiri.
I zbogom!

L[UBMIR]:

Gospoje Tireno!

V[ILA]:

Dragi moj

Љubmiru!

L[UBMIR]:

1620 Övo je priverni sluga tvoj!

*Ocdi Miljenko dotече i vili govori, a Љubmir na њega vrkne, Radmio
i Љubenko, a Radat i Dragić dotrče na њegovu pomoć.*

¹ Preskočeni su brojevi strana 65 i 66.

M[ILJENKO]:

Gospoje gizdava, Miljenko sluga tvoj
u ruke tve dava pritužni život svoj;
bez tebe živiti, gospoje, ne more!

L[UBMIR]:

Stani tamo, čuješ ti, divjače od gore!

M[ILJENKO]:

1625 Što tiskaš? Vila taj moja je gospoja!

R[ADMIO]:

Bježi tja, ne vikaj!

M[ILJENKO]:

Neću je oči ja.

L[UBENKO]:

Vidu ja, život tvoj omrzao tebi jes.

R[ADAT]:

Što biješ diete toj? Probavi taj bijes;
taj vila sva tvoja neće bit, neka znaš;
naša je gospoja!

D[RAGIĆ]:

1630 Što ljudi tuj tiskaš?

L[UBMIR]:

[str. 68]

Ne šteti divjake! udari, Radmile!

R[ADAT]:

Što b'jete junake? koje su toj sile?

L[UBMIR]:

Sad éete viditi što je po dubravi
nesviesno hoditi.

R[ADAT]:

Hodimo kako i vi.

- 1635 Udari, Dragiću! strašiti nemoj se,
a, moj dobri ptiću, Miljenko, ne boj se!

Ovdi dobar čas boj biju; uto izidu tri satiri i na njih udare, i u troje boj biju, a vila im iz gore govori, na riječi od koje se ustave.

V[ILA]:

- 1640 Ljuveni pastiri, izbrana mladosti,
 i vi svi satiri, planinska radosti,
 vaj, što toj činite? hoće li razum toj,
 ali bojem mnite u gori steć pokoj?
 Čovječe, što s mirom bez boja mož imat,
 nikada s nemirom ne imaš toj iskat.
 Ako se cie mene bijete, ljuveni,
 ovo vam Tirene u gori zeleni.
 1645 Odžden'te zli nemir od vaše mladosti,
 a prim'te božji mir pun svake radosti.
 Ja vam ću vila dat darove tej sada
 ke ne biste pitat umjeli nikada:
 1650 pastirom vas razum od svita i znanje,
 satirom pamet, um i lucko spoznanje;
 ostalim daću svis, da znaju na sviti
 kako je u nesvis gruba stvar živiti.
 Svakomu ću još dat jednu od mo'ih sestara,
 ku će vik uživat, š nom da se istara;
 1655 er mnoge ja vile sestre imam u vodi, [str. 69]
 priliepe i mile, koje voda rodi;
 a ja od vas inoga ne pitam neg mira
 i vjerenika moga, dragoga Ljubmira.

Ovdi, budući se od boja ustavili, Radmio govori:

- 1660 Junaci hrabreni, oto vil gizdava
 u gori zeleni milos vam svo'u dava.
 Ne bi li boje nam sada boj ostavit,
 a ovim planinam, junaci, za nom it?

U rajskoj liposti ovej slavne vile
 1665 čudne su kriposti na sviti i sile:
 može svaku žalos i svako dreselje
 obrnut u rados i u rajsko veselje.
 Oto nam hoće dat darove tej sada
 ke ne bismo pitat umjeli nikada;
 1670 tim, bratjo, pođimo za nome boga rad,
 veće se ne bijmo, mir budi s nami sad!

S[ATIR]:

Mir budi!

S[ATIR]:

Mir éu i ja.

S[ATIR]:

Da i ja, brate moj.

RA[DAT]:

Mir éu i ja, kad moja gospoja hoće toj.

M[ILJENKO]:

Ja ino ne želim, junaci, nego mir.

D[RAGIĆ]:

I ja mu se veselim, — zla mräka uzmi nemir!

RE[META]:

1675 Veliki bože moj, usiona tvoja vlas
 milosni pogled tvoj obrni svrhu nas,
 i ovi mir potvrdi komu je svak nas rad.
 Bože, ne pogrdi molitvu moju sad!

*Ovdi s tancom čine mir, i s tancom odhode za vilom, a [str. 70]
 Kupido izlazi i govori puku:*

K[UPIDO]:

O ki nas slušate s ljubavi i s radosti,
 1680 veće ne čeka'te sad ove mladosti;
 zač oni pođoše njih dragu vil slidit,
 a mene ođoše ki vladam nebo i svit,
 da budem moliti priklono sada svih,
 da srce primiti budete dobro njih
 1685 i ljubav kome sad hotješe zadosti
 ovo brieme od poklad uzvisit radosti.
 Za drugo ništor ja, o puče, neću rit,
 zač sunce, koje sja, svitlo će vazda bit;
 nenavis ne more učinit nemila
 1690 da ruža od gore ni rumena i bila.

SVRHA.

 1679 „sluxiate“ BC.

[GRIŽULA.]

Počine komedija prikazana na Vlaha Sarkočevića na [l. 3. a]
piru, složena po Marinu.¹⁾

[Lica što govore:]

Slava nebeska (u prologu)	Grižula starac, remeta
Dijana	Radoje (Rade) } Vlasi
Kupido	Dragić } Vlasi
Plakir (Plako), sin Kupidov	Gruba } Vlahiñice
Mudros	Miona } Vlahiñice
Pravda	Staniša, otac Dragićev
Vile	Vukosava, mati Grubina
Oposlovnica, sluga Mudrosti	Omakala, djevojka]

[PROLOG.]²⁾

[*Slava nebeska.*]²⁾

Cti drago prolitje, daždi med s nebesi,
razliko jur cvitje livade urési,
danica vòdi dan jur draži neg ikad,
a sunce gorâ van najsvitlje svíti sad,
zač vile kriposti, uzdrže koje svit,
drage³⁾ sad³⁾ mladosti vladaju slatki cvit;
pričista Dijana življenje sad vlada,
nebeska svud māna na zemlju sad pada.

Izvori (za sve komedije u prozi): za tekst A (*Rešetarov rukopis M. III. 8 iz sredine XVI. v.*) a za varijante P (*Petračičev tekst u prvome Akademijinom izdanju*), napose za Grižulu još M (*prijepis Dum Đura Matijaševića iz početka XVIII. v.*).

¹⁾ Cijeli je natpis u A u jednome retku, a nad ñim je nešto ostrugano: prva se riječ Prolog može nekako da pročita, dok se ostalo ne vidi, ali je vaļada bilo napisano Prolog. — Slava nebeska kao što je u M. Od drugoga a riječi prikazana pa do kraja natpisa neko je, po svoj prilici O. Ivan Matijašević, kasnije crnim mastilom prevlaćio slova. U M natpis glasi: Prikazanje složeno od Marina Držića Dubrovčanina, prikazano na piru Vlaha Sarkočevića; ²⁾ uzeto iz M; ³⁾ zamijeñeno na rubu sa dvie vjerne M.

Spomeni¹⁾ ovi stan s veseljem uvike
 čestiti ovi dan, pun slave i dike,
 u koji dva mila po milosti od nebes
 tač slavno združila nebeska slava^{1*)} jes.

Za onjezijem se mužika kanta.²⁾

Vila govori:

Pirnici,³⁾ znajući ja vila od planina srce Vlahu⁴⁾ Sarkočevića⁴⁾ er je vele užeženo za obeselit vas, Vlaho⁵⁾ prid nas vile velike je molbe činio da mi⁶⁾ vile⁶⁾ dođemo na njegov pir. I budući Vlaho⁵⁾ mladić slatke riječi, crnok,⁷⁾ s . . love⁸⁾ čudi,⁹⁾ naučan s lovom se vraćat doma, umje toliko,¹⁰⁾ er mi vile (od) planine¹¹⁾ dođosmo na njegov pir s našijem pjesni, s našijemi igrami i (s) našijemi ostalijemi planinskijemi salaci¹²⁾ za Vlahu⁵⁾ ugodit a vam kojigo(d) plakijer dat. I ja sam sama došla sada ovdí za navijestit vam (da su) na(še) planine veće¹³⁾ neg je vaš grad, naše ravnine veće¹⁴⁾ neg vaše (Pile); (mož)emo vam ukazat kudije lov lovimo i koliko daleko trke činimo. (I sve to) možemo se¹⁵⁾ ukazat u mału mjestu. Koliko se uzmože, onoliko se će učinit, i što učinimo, primite u ljubav. I znajte, u ovoj strani stoje četiri vile, koje se zo(vu) kriposti: jedno[j] je ime pravda, drugo[j] je ime hitros, tretjo[j] je ime ja(kos), četvr(to[j]) je ime tihoća; ove kriposti svit vladaju. S ovu stranu stoji čista (Dija)na [s] (svijem) divicami, a tamo stoji žuđenje, boj bije s čistoćom; a sve te kriposti me(đu) nými mir čine. Koja igra ovdí bude bit, vidjećete! U ovoj planini s(toje) satiri i stoji jedan smiješan remeta, koji¹⁶⁾—nas vile vele čini smijejat: upije, dan (i noć pomoć) pita.—¹⁶⁾ Ljubav ga mori, a ljubav se nýme ruga, a satiri se oko (nega), kako oko čuvete, kupe i igraju. Što vidite, primite u ljubav; čini se što se m(ože). Ne recíte zlo od nas vilá, er mi vile uzimľemo onjezijeh koji od nas zlo govo(re).

¹⁾ zamijeňeno na rubu sa proslavi M; ^{1*)} zamijeňeno na rubu sa srjeća M; ²⁾ cijele ove napomene nema M; ³⁾ O vi svi ki me slušate M; ⁴⁾ „N. N.“ M; ⁵⁾ „N. N.“ M; ⁶⁾ mu M; ⁷⁾ „ciar . och“ sa i nad retkom A, nema M; ⁸⁾ „s . . [loue“ A, plemenite M; ⁹⁾ čudi, dobar, izvrstan i M; ¹⁰⁾ toliko prid nami M; ¹¹⁾ planina M; ¹²⁾ arajdanima M; ¹³⁾ vele veće M; ¹⁴⁾ prostranije M; ¹⁵⁾ nema M; ¹⁶⁾—¹⁶⁾ nam vilami čini se vele smijat: pjeva dan i noć u svojijeh tugah pomoć pitajućí M.

PRVI¹⁾ AT.¹⁾

STARAC GRIZULA:

O vile vilice od guste planine,
 čin'te, mé dušice, da me tuga mine;
 molite dragoga plahoga djetića,
 [s] strilama onoga ognjena²⁾ božića,
 koji me ustrili pogledom gorske vil
 ke obraz pribili zada mi gorki cvil,
 [l. 3. b] (i s)пусти jednu stril ognenu put prsi
 (od) ove gorske vil na mene ka mrzi,
 (ka) je mē žuđenje, vaj, ka je m̂ ljubav,
 (k)a je mē tuženje i ka je m̂ nezdrav!
 (A)li mi mol'te sad Plakira ljubeno
 da me upusti u grad kaogodi skroveno,
 da mi 'e prid onoga božića kleknuti,
 da božo gorušti³⁾—pogleda na moje³⁾

Jaoh, (mo)ja srčana tužice, moji uzdasi i moje plačne oči, kad se
 ćete⁴⁾ utješit? gleda⁵⁾ na moje ljubene tuge, da djeteece strje-
 lovito ustrili, užeže, už(eže), užeže, jaoh, ledeno srce od vile. Pomi-
 lite, pomozite, smilite se, ⁶⁾—nemojte ile bit, ⁶⁾ oh, oh, oh!

SCENA SECONDA.⁷⁾VLAHIŃICA GRUBA:⁸⁾

(Kud) tnžna Gruba sama se ovako tučeš, jaohi meni, po pustoj
 planini slije(deć)i onoga koji o(d) tebe bježi, ki je tvoj, a neće da
 je tvoj, koga uzeše gorske (vile), a on moje srce nosi, ki vilu
 slijedi, a mene, jaoh, za sobom poteže, ki se . . . dar⁹⁾ drugoj, a ja
 ne mogu neg negova bit, ki je moj, a družim se dava,¹⁰⁾ a ja (sam)
 negova, ni mogu neg negova bit, ni se moje srce može smirit,¹¹⁾
 bije(d)na.¹²⁾ Dragiću¹²⁾ nevjerni,¹³⁾ kud od tvoje vjerenice bježiš?
 Bježiš, a po razlogu ne mož mi uteći! Jaohi¹⁴⁾ meni tužni, komu se
 tužim? kamo li grem? tko da u pustoj planini mene tužnu razgovori?
 što iščekujem neg ku vrlo zvijer, da me tužnu razdrpi?!¹⁵⁾

¹⁾ Čiúenje prvo. — Prikazanje prvo M; ²⁾ ,ognjena' A; ^{3)–3)} u M *ova druga polovica stiha prazna je*; ⁴⁾ *iza toga nad retkom opet se* A; ⁵⁾ *valada* Da pogleda A, pogledaj M; ^{6)–6)} *valada* ,nemojte zle vile bit' A, na moje nevoľno biće M; ⁷⁾ Prikazanje drugo M; ⁸⁾ ,Gruboliepa' M, *pa tako i dalje, samo što obično piše* ,Grubolieppa', *koje bi dakle trebalo čitati* Gruboljepa; ⁹⁾ *valada* da u dar A, jaoh darova M; ¹⁰⁾ dava, dariva M; ¹¹⁾ bez néga smirit M; ¹²⁾ Bijedan Dragiću M; ¹³⁾ nevjerni Dragiću M; ¹⁴⁾ jaoh si ve M; ¹⁵⁾ na kuse razdrpi M.

SCENA¹⁾ TERZA.¹⁾GRŽULA, STARAC REMETA.²⁾

(REM)[ETA]:

Vile, gizdave vile, planinski razgovoru, slatke, dobre, drage, medene jabučice vam rodile, kruške mednice vam se rađale, rozice,³⁾ viojle,⁴⁾ trator, bosilak, ružice vam ctjele; ako nećete za mene ljubav molit, molite ⁵⁾—moju vilu makar—⁵⁾ da me uzme, neka me uzme, i da se veće zovem vilenik i da reku: „Vile ga uzeše, oh, oh!“ Ah, da bi me uzela, da bi me uzela, da bi me uzela!

GRUBA:

Tužna, koji glas ono čujem? ali je čovjek, ali je ka neman?

RE[META]:

Ah! oh! brajo, tko je? (hodi napri)jeda!

GRU[BA]:

Brižna, smijem li naprijeda?

RE[META]:

Na travici zelenoj da počī(nemo).

[GRUBA:]

Brižna, nije ga meni počīvat ni stat ovdī. Smijem li naprijeda?

(REM)[ETA]:

Hodi, brajo, jes gdje počīnut.

GR[UBA]:

Tužna, gdje sam ja ovo došla? tko li me zove?

(REM)[ETA]:

Zove te ki te je zvao i ki te, vilo,
 žudi i želi noć i dan, a moj dragi biseru,
 jāk jelin kad žedan želi prit k jezeru.⁶⁾

GR[UBA]:

Tko si ti ki sa mnom govoriš?

¹⁾ Prikazaće 3. e M; ²⁾ M dodao i Gruboljpa; ³⁾ „rozice“ A, nema M; ⁴⁾ ljubice M; ⁵⁾—⁵⁾ daj bare moju vilu M; ⁶⁾ ova 2 stiha napisani su i u A i u M kao da su proza.

(REM)[ETA]:

Vilo vi[lice], vilo vilice, tvoj rob, tvoj sluga, tvoj sužan, tvoj verni ljubovnik!

(GRUB)[A]:

Bijedna, sjetna, tko je ovo? što je ovo?

RE[META]:

Jaoh! jaoh! gdi je snijeg, gdi je lijer? Nije ovo moje sunce; ti nijesi *ku* ja zovem.

GR[UBA]:

Ni ti koga *já* ištem. Starče, ukaži mi put kud se ovamo idé.

R[EMETA]:

Moja kćerice, ne govori tako! nije[sam s]tar! bijela moja vila, — bijela moja brada. Kudi tako šetaš?

GR[UBA]:

Ištem moga vjerenika; zovem ga, a ne oziva mi se.

RE[META]:

I *já*, kćerice, zovem tko mi se ne ozivó; vapijem, uzdišem, plačem, suzice ronim. Jeda ćeš, brajo, uljesti, da počí(neš?)

(GRUB)[A]:

Sjetna, starče, grub ti si! Tko si ti?

RE[META]:

Ja grub?! Gruba ti mati, grub ti otac, sve ti grubo; gruba i *ti*¹⁾ bila!

GR[UBA]:

A i jesam *já* Gruba.²⁾

RE[META]:

Da kad si gruba, gruba pođi tja od mene, — lijepá, k meni!

GR[UBA]:

Sjetna, sjetna! Ma koga vidim odovud? Dragić je, mo[j] je Dragić! Ah, tužna, poču se skrit, da čujem što govori.

[U M je poslīje toga prevučeno Prikazanie četvrto: Rade, Dragić i Mionica, pa je pri dnu str. 5 u 2. stupcu i u gornjoj polovici str. 6 u jednom stupcu drugom rukom zapisana ova pjesma:

¹⁾ ti ista M; ²⁾ gruba, ali sam i lijepa a poslīje toga prazna 4 retka M.

REM[ETA]:

Ako s' gruba, dalek pođi;	liepu i grubu,
ako s' liepa, k meni dođi,	grubu i liepu
er za liepom suze ¹⁾ otirem,	ľubit — mrzit,
er za grubom ja ne umirem.	mrzit — ľubit.
Gruba od mene dalek stoji,	Liepu hoću,
liepa srce meni osvoji.	grubu hoću ³⁾ —
Ja ću liepu sveđ ľubiti,	grubu mrzit,
neću grubu viek pozriti.	liepu ľubit,
Od grube ću sveđ bježati,	jere vik su
sveđ za liepom uzdisati,	u 'ednom kipu
uzdisajuć liepu zvati,	liepa s grubom —
grubu u smrti još bježati,	gruba s liepom,
i po smrti grubu mrzit,	kako nami ⁴⁾ svi rekoše ⁵⁾
i po smrti liepu ľubit ²⁾	sastati se ne ⁶⁾ mogoše. ⁶⁾]]

RADE, DRAGIĆ I MIONICA.⁷⁾

(RADE):

Dragiću, crni⁸⁾ Dragiću, kudi se odpravi? komu stado, komu sir, mlijeko,⁹⁾ [l. 4.^a] komu maslo ohodiš?

DRA[GIĆ]:

Rade, moj ve Rade! radala¹⁰⁾ se, Rade, tobom: ne pristaj (mi) tuzi! Bijela vila od planine moje srce odni, bijela vila mene osvoji, bijeloj vili odlučih služiti, bijela vila moje misli uze. Vi o stadu mislite — ja idoh za nóme!

MIO[NICA]:

Bijedan Drago, sjetan Drago, kud se odpravi i bez ručka? Sjetna te vile uzele, ¹¹⁾-a kud ću⁻¹¹⁾ ja?

RA[DE]:

Voh, Dragiću, kud pođe? Čeka' da t' rečem, Dragiću!

DR[AGIĆ]:

(Ra)de, ohaj besjede, ni me zovi veće! Što odlučih, odlučih — za bijelom vilom idoh!

Grube s Dragićem govori:

¹⁾ nad prevučeni^m samo; ²⁾ pošlje toga prevučeni^m stih Grubu i liepu; ³⁾ ispravljeno od neću; ⁴⁾ .nenni'; ⁵⁾ podvučeno pa sa strane dodano govore; ⁶⁾ podvučeno pa sa strane dodano viek ne more; ⁷⁾ U M nad tim Prikaza^{ne} četvrto; ⁸⁾ ,ciarnj' A, ,carni' M; ⁹⁾ komu mlijeko M; ¹⁰⁾ Radala M. ¹¹⁾-¹¹⁾ ,akochiu' A, a kud ću M.

(GRUB)[E]:

Dragiću nevjerni, Dragiću nemili, Dragiću nedragi, da li ide za drugom a tvoju lubi ostavi? Ostavljaš ka je tvoja, a slijediš ko t' ne more bit! Kudi se to gre? kamo li zama(m)len ideš? gdje li tvoju Grubu ostavljaš?

DR[AGIĆ]:

Moja Grube, ne grub(a), ma¹⁾ grimizna svilice! U hladu na zeleni, a pri bistroj vodici danas tretji dan stadom plandujući, budući mliječca umuzao, kravajca²⁾ ugrizah, sirca prigrizah, a tebe mi Grube, pripijevah, er mi sva u srcu biješe. Prikaza mi se vila iz planine bjela od snijega, svjetla od sunca, rumenija od r(u)že, tanka, visoka, strilovita pogleda, draga u vidjenju, mila u hodu, slatkòsmjeha, a pozorom ne moje tužno sree ma lijes, kami, zviirenje k sebi potezaše. Moja Grube, uze me, ostavih stado, ostavih brašno, skoćih bijedan, noj se utekoh, rekoh joj: „Vilo, tvoj Dragić veće da je tvoj!“

GR[UBE]:

Nuta,³⁾ tužna, tužnijeh riječi!

D[RAGIĆ]:

A ona brža od vjetra, bjeguća kako košuta, ozrivši se na mene, smijehom reče mi: „Ako me stigneš, kolač ti“. Já bijedan i još ju tjeram, a ne stižem ju.

RA[DE]:

Bijedan se tjerao i povilińio! ⁴⁾-Manenika magane besjeda mu.—⁴⁾

MI[ONICA]:

Sjetan i brižan ne pošao! komu Grubu ostavljaš? Tjerao se i istjerao se! komu mlado čelade ostavljaš? Punduriła ti slatka; neka, naćeš po pustoj gori tko ti će večeru povidat⁵⁾ i tko te će od buha opudat!

DR[AGIĆ]:

Grube, lijepa⁶⁾ ne gruba, oprostí mi. Sve tebi: mriľuľ⁷⁾ pitomi i grlice koje sam onomadne izeo iz grńjezda, i šaruľa moja ovćica — sve ti na darov, a ja se vili dah. Ne imam kad stāt — podoh. Zbogom! tvoj sam njeka(d) bio, sad nijesam tvoj ni moj. Tko me uze, uze!

RA[DE]:

Maj pre, tu vrag s Dragićem, nut magane!

¹⁾ ma sva lijepa, moja M; ²⁾ krušca M; ³⁾ Nuti M; ^{4)–4)} nema M; ⁵⁾ pripravat M; ⁶⁾ moja lijepa M; ⁷⁾ mriľul M.

M[IONICA]:

Tako rasuta ne bila; kako ga su vile uzele!

G[RUBE]:

Jaoh ve, Mione, nuti mojijeh *t/iga!*

M[IONICA]:

Drago, Dragiću, brižan! nije li nam skoro svetac? Da li se će bez Dragića kola vodit? što će rijet, tužan, sełanke? vijenci koji se spravljaju da¹⁾ li ih¹⁾ će družiti nosit? ružu, trator i bosilak za kog Grube goji? Drago, ²⁾—bogme ti ću^{—2)} i prjesnačić umijesit i ušnu[t] ti ću³⁾ od grude.

D[RAGIĆ]:

Sest(re), i ti, brate Radoje, što odlučih, odlučih, i zbogom!

G[RUBE]:

Jaohi, tužna, što se ovo čini? Dragiću, kamo greš?

R[ADE]:

Mione, tako sjetna ne hodila, uzmi ti mene: ja neću bježat, vazda ti ću i od ručka ⁴⁾—i od večere^{—4)} štogodi dohrañevat; a meni vazda baba ušne i kad se siriz i kad se mijesi.

M[IONICA]:

Bijedan Radoje, upitom⁵⁾ paganioce koje s gnijezdom onomadne nađe, i oblakom⁶⁾ se na ne!

R[ADE]:

Za tebe ih hranim, Mione, a maja veli vazda: „S Mionom čuva' živo“; a ka[d]⁶⁾ ti ću, Mione, ukazat gnijezdo staglinâ koji lijepo poju?

M[IONICA]:

Ne smijem od majke!

R[ADE]:

A ja ću maji rijet da te isprosi.

M[IONICA]:

Brižan, tako mi nećeš ni od ručka donijet?

R[ADE]:

Bogme⁷⁾ ti⁷⁾ ć(u) i pločicu zaimat, ter ćeš pticam zapinat.

¹⁾ „dalijh“ A; ²⁾—²⁾ žinti ti će M; ³⁾ će M; ⁴⁾—⁴⁾ nema M; ⁵⁾ tako u M, u A slova upito *nijesu sasvim jasna*, uhititi mi P; ⁶⁾ ja M; ⁷⁾ žinti M.

M[IONICA]:

Bijedna nestala! stado mi se [l. 4. b] rasprša, a Dragića vile uzeše, a Gruba i ne znam kud pođe.

R[ADE]:

Tužan se ja zagovorio, a meni ovčice udariše u stranu! Gruba stigla Dragića, a Radoje stekao Mionu.

M[IONICA]:

Veće tebi od ručka ne pribilo neg će meni što boļe s tobom bit.

R[ADE]:

Ali će meni s tobom dobro bit.

M[IONICA]:

Tu, tu!

SVRHA PRVOGA ATA; POČIŃE DRUGI.¹⁾

Kupido, vidjevši jednu vil, govori:

(O) Plako, sinko moj, zamčica gdi ti je?

Zapni mi vil onoj, na poslu spat ga nie!

(Ov)o je ona vil ka toli ne scieni

(o)gñene moje stril ni moj plam ogneni:

(sat)ri joj oholas, čiu' da zna s gorkosti

ognena što je vlas ļuvene kriposti.

Ukazat budem ja oholim svim vilam

koja je moć moja i što je ļuven plam.

PLAKO:

Malahni čačko moj, ma²⁾ sioni,²⁾ ovo je

pripravan sinak tvoj na službe na³⁾ tvoje;³⁾

neka je Plakiru s vilama boj biti,

a ti stoj u miru, nu ćeš sad viditi,

usiona ļubavi, srjed ove planine

jesam li⁴⁾ tvoj pravi sin Plako ali ne.

Mudros i Dijana govori:

(M)[UDROS]:

Gospođe Dijana, pričista božice!

¹⁾ Svrha prvoga čineña a počine drugi M; ²⁾ svaki čas M; ³⁾ ,svakoje', pa to na rubu zamijeñeno sa na tvoje M; ⁴⁾ ,gli' A.

D[IJANA]:

Što zoveš, *mâ* znana Mudrosti divice?

M[UDROS]:

Plako je srjed gore, *ki* nosi med i jad;
čuva¹⁾ čiste dvore, ako igda, vilo, sad!

D[IJAŃA]:

Hvala ti, Mudrosti, *ka* ne spiš i toli
vrh tihe mladosti srce se tve boli! —
Ustan'te, divice, vience vit ostav'te,
uzmite strjelice, na boj se sve sprav'te!
(P)lako je u poļu, onoga sin koji
vodi na²⁾ svû²⁾ voļu, kad koga osvoji.
Plako je himben tač, ne štedi nikoga,
pod nebom nosi mač, kim koļe svakoga;
u vidu veselje, a nosi u prseh
toj gorko dreselje, kim truje paka svieh,
ter se u ņ varaju i mladi i starzi,
a ki ga ne znaju, svi(h)³⁾ lasno privari.

Odgovaraju vile:

- 1.⁴⁾ Božice gospoje,⁵⁾ spravne smo obslužit
zapoviedi tvoje i s time sad boj bit
koji med u licu, u sreću gorki jad,
koji plač, tužicu zadat nam nosi sad.
- 2.⁶⁾ Oružje drugo, m(n)im,⁷⁾ htíl' bi se nego stril
za boj biti s timim *kî* trije⁸⁾ gorske vil;
a toje⁹⁾ i *mî* sad d(a)¹⁰⁾ varkami¹⁰⁾ igramo,
proć jadu damo jad, proć himbi himbu damo.
Znam, slavna božice, er Plako vazda nam
zapína uzice i o(n) nas sliedi sam;
daj da mu zamčicu zapnemo gdi sade,
jeda pod pločicu zločinac upade.

Dijana odgovara:

Sve dobro velite! takoj da se činiž,
zamčice¹¹⁾ spravite najbrže, cknjet ga nê.

¹⁾ ,ciuá' A; ²⁾ ,nasun' A, ,nascu' M', našu P; ³⁾ ,suij' A, ,svieh' M; ⁴⁾ *to jest 1va vila*; ⁵⁾ *gospođe* AM; ⁶⁾ *to jest 2ga vila*; ⁷⁾ *mim* A; ⁸⁾ ,trié' A, ,strjela' M, *ono prvo biće mjesto tjeri*; ⁹⁾ ,toie' A, ,toje' M; ¹⁰⁾ ,duarkamj' A, *da varkami* M, s varkami P; ¹¹⁾ ,samej se' A.

Plakir govori sam:

Cvitje, razliko cvitje, i vi, travice zelene, vam pridavam tvrde uze od zamčica koje sam ovdje zapeo: čuva'te ih i skroveno ih držite! Já ću poć na tvrdi stan Dijane božice, da spijam gdje su bijele vile; prve vidim, hoću na njih udariti slatkome riječi. One, videći me samoga, htjeće na mene udarit, er vile Plakira na samu ištu, a ja ću prid nimi uteć, — trijeba je lisićit! — one se će za mnom tisknut, tjerat me će, tako ih ću dovesti na stupicu. Nije ga vazda strjelami igrat, — varkami se je sada pomoć.

Mudros govori:

Božice¹⁾ Dijana, Mudros ne spi, tobom se brine, na tvoje dobro nastoji. Plako je zapeo zamčice, s varkami gre. Nije tvojim vilam sada Plakira samoga tjerat; odpri mu se iz dvora, ne da' sada vile nadvor.

[DIJANA:]

Mudrosti, hvala ti! tvoje nespanje naše je shrañenje. — Divice, ni jedna iz dvora da nije izišla! ostavite sad lukove i stržle, starijem oružjem odzgora udrate na ñega.

V[ILA] 1.:

Da bude, slavna božice! sada ćeš vidjeti vaľamo (li) u boju.

V[ILA] 2.:

Óvo ga, sestrice, iz cvijetja,²⁾ kako lisica gdi se vuće. Hodi naprijeda: i [l. 5.^a] lisica upade u stupicu.

V[ILA] 3.:

Sestrice, be(z) straha hrlo udrate na ñega sva(ka) (s) svoga mjesta; ne slušajte ñegove slatke riječi, ni gleda'te ñegov veseli pogled. Pod onim medom jađ skroven stoji.

Plako govori:

Bijele vile, drage vile! poľa pengana razlicijem cvijetjem, livade urešene bijelijem ġili,³⁾ rumenom ružom, gora odjevena zelenim liškom, studenci bistri, hladni, žuber tihijeh slavicá, prolitje veselo, gorske vile, zovu vas, i Plakir vas zove; izidite, bijele vile, brijeme je kola vodit, brijeme je od pjesni, brijeme je od slatkoga mira, daleko od nas zli nemir!

¹⁾ ‚boxici‘, posljedñe slovo reklo bi se da je ispravľeno e A, Božice M; ²⁾ ‚zuietia‘ s drugim i nad a A, tako da bi se moglo ćitati i zuietá, jer to drugo i nema taćke, cvijetja M; ³⁾ lijerim M.

V[ILA] 3.:

Slatka riječi, gorki sreću, zli hiniče, daleko od našega dvora!
 Ovo ti mir: primi ove jabuke.

(Ovdi ga biju jabukami.)

PLA[KIR]:

Neka, jeda vam Plako plakijerom plati.

Grižula i Omakala govori:

G[RIZULA]:

Tko je tamo? tko je ono onamo? Čuva' se zla! boji su, zamčice se zapiñu; ovdi se upada u zlo! Kćerce, momice, djevojko, obidi uokolo, da ne upadeš u stupicu; ovčice, da te vuk ne uije,¹⁾ iz travice da mi te zmija ne peči.

O[MAKALA]:

Sjetna brižna, koji je čovjek ono? gdje sam já ovo? ružna se skitala: isto²⁾ me²⁾ će nemani uzet! Smijem li naprijed?

GR[IŽULA]:

Da mi te, moja kokošice, orlić ne podbije odzgara; obidi!

O[MAKALA]:

Bijedna Omakala išla nad pšeničan kruh iskat, a sjetna od gospođe utekla! Gdje sam já ovo došla? Boje biješe i zlu gospođu podnijet neg se ovdje³⁾ po pustiñi tuć; mekša biješe ne ohšubra, koja mi kako smokvu glavu biješe učinila, neg ove luti po kojih bijedna derem noge.

GR[IŽULA]:

Ovčice, vuk mi te ujede! pridi ovamo.

O[MAKALA]:

Brižna, starče, ružna já ne hodila! tko si ti? jeda si pustiñak?

GR[IŽULA]:

Pustiñak sam; utekoh u pustiñu od zle godišnice.

O[MAKALA]:

A já utekoh u pustiñu od zlé gospođe. Brižan, da tko ti kuha ovdi? kako li sam stojš?

¹⁾ ,u, ije' A; ²⁾ ,istome' A, koje možda stoji mjesto istom me, ,isctome' M; ³⁾ ,ouudie' A, koje se možda ima čitati ovudije, ,ovdje' M.

GR[IŽULA]:

Ti si utekla od zle gospođe i u pustiņu si došla — gospodar od službenice, djevojka od gospođe utekli od zla života i u pustiņi se stanili. Dobro čujem što prije ne čuh: u pustiņu si došla!

O[MAKALA]:

U pustiņu sam došla, utekši¹⁾ od zle gospođe.

GR[IŽULA]:

Kako ti je ime?

O[MAKALA]:

Omakala mi je ime.

GR[IŽULA]:

A meni je Grižula Omakao ime; Omakao Omakali može nauzdano rijet: moja Omakalice, kaži mi, spovjed' mi kako si od gospođe utekla, a ja ću tebi spovidjet zašto sam od moje goduļe utekao. Utekao sam, ma me su, kćerice, vile uzele.

O[MAKALA]:

Moj starče Omakao, meni ne može gora uspomena bit neg zao život koji mi gospođa zadavaše. S tugom ti ću, nesrječna, spovidjet, ma t' neću stoti dio kazat od tuga kojijeh sam š ņom imala. Jaohi, ružna Omakala, poslala bi me i rekla bi: „Omakala, pođi u Đura²⁾ crjevjara, je li obijelio one crjevje, koje se, ružna, bijele svaki dan, i je li ohšubre sašio, je li pantufe na bnetučku svršio — nu broji koliko posala — i pođi na Podmirje u one, — i ime joj sam zaboravila — i da t' u škatulici da bijeloga, crlenoga,³⁾ u gostarici vodice, u krpici nekijeh guba — pametuj! Pođi za rigulet, pođi za spik i svrati se u Sentalije na Garište i ponesi joj tartare⁴⁾ što mi su s pira poslali.“ Tako ja neboga i zabudi: zanesi tartaru u Šile⁵⁾ crjevjara. Šile⁶⁾ me gleda: „Tko je poslao?“ — „Gospođa je poslala.“ Svrati se u Ćan⁷⁾-Figina⁷⁾ i kupi glavičatijeh igala. Donesi ja velicijeh igala; vraćam se doma. Zla došla! „Gospo, velim, crjevjar je zahvalio“; a ona meni: „Na čem, [l. 5. b] brižna?“ — „Na tartari.“ — „Na kojoj tartari?! gdje si ponijela, ružna vazda?“ — „U crjevjara, kako mi si rekla.“ — „Nije⁸⁾ u Sentalije! brižna pošla i sjetna vazda! čeka'! u Šile!“⁹⁾ A oko moje brižne glave cokula igra! Istupila je, dušom mojom, toliko cokula mečući¹⁰⁾ mi glavu; a ja, neboga, ne mogu toliko

1) ,utehsej' A, ,utekuhvsj' M; 2) Pava M; 3) ,ciarglienóga' A, ,i zarljenoga' M; 4) i' M ,tartare', a to je po negovu písanju tartare a nije trtare; 5) Vitka M; 6) Vitko M; 7) Araba žudjela M; 8) A ne M; 9) Vitka M; 10) mečeći M.

pametovat. A u jutro dozove me, rukovet glavičatijeh igala držeci u ruci: pribod' ovdí, pribod' ondi, da mi se moz¹⁾ smete toliko pribadajući; a kad što zlo učinim, — a nigda joj nijesam prava, — onome mekom rukom [usne nos, tako²⁾ mi se svi svićnaci³⁾ obrnu⁴⁾ ukolo.

GR[IŽULA]:

Ti si, Omakalice moja, martorižana bila od tvoje gospođe ka je sva u rozicah i u vodici rusatoj, a ja sam tugovao s goduļom koja ne dadiješe mi se ni (s) susjedom razgovorit. A kad bih nadvor pošao, tako bi me i polila juhom mješte vodice rusate: „A kupi kupusca, a kupi larda; ne kup' goveda mesa; kup' morača, kup' luka, kup' voña, kup' konavaoskijeh loćika,“ — kup' ovo, kup' ono, kup' tretje, kup' deseto! Vrgoh se tobocem, utekoh u pustiñu, da odahnem, da respiram⁵⁾; ali, Omakalice moja, s tuge u tugu upadoh — vile me uzeše!

O[MAKALA]:

Sjetan se star uzeo! tko da tebe uzme?! Nijesam ti dopovidjela deseti dio.

GR[IŽULA]:

Bogme⁶⁾ ni já tebi stoti dio!

O[MAKALA]:

A tužna, kad joj ulomih njeko gvozdjice, jaohi ve meni! A prije 'o' bijeh od ekla razbila drugo, čijem njeko čičke oko glave čiča: bijedna Omakala, koja martorija podnijeh! Ako já nijesam tužna sve grijehe uza ñu platila, tad se veće ne izlazi iz purgatorija! A, bijedna, u jutro toliko koreta sapina, traká, traćićá, dušom mojom, toliko litár konaca u te trake ide: sapni primetak, sapni opet koret vethi, koji je još u majke nosila. Toj da je lakše, moj remeta, koji pleteš rešeta?

GR[IŽULA]:

Oh, oh, moja jarebičice, pletem u pamet od čudnijeh tvojijeh besjeda zapletancu koju ne bi zapletalo odpleo. Hod' naprijed; od koreta mi tu spovjeđ, er ti ću já od guña moje godišnice spovidjet.

O[MAKALA]:

Er, moj Omakalo, nose naše gospođe, najliše kad idu u crkvu ali na pír, brjeme svite na sebi koje jedva bi jaki bastah ponio: primetak, koret vethi, kožuh ali t' koret o(d) toliko lakata, pak sukñu koja je dvaesti i osam lakata široka, — koliko t' uteza ja ti najbolje

¹⁾ ,mós' AM; ²⁾ *poslije prevučenog* da A, da tako M; ³⁾ svijetñaci M; ⁴⁾ ,obarné' A, obrnu M; ⁵⁾ oživem M; ⁶⁾ žinti M.

znam koja ju ujutro i pobjed vadim iz kofana, a metlicom se, kad se ide nadvor, četa, četa. A kad se je sve učinilo, gospodar vika: „Oslico, magarico, kad se će na komardu poč?“ Dođi já s komarde na brijeme od objeda, pristavi — gospođa se s mise vraća: odpni gospođu, a ne imaj kad spjenit; svuci gospođu, a lonac kipi; da' gospođi košuļu, da se promijeni, a lonac iskipje. Gospodar ide na objed, a meso ni uzavrijelo. Gospodar vika: „Kupi vina, naprav' trpezu, daj djeci jesti prije toga, i pod' dones' vode (iz) gustijerne“ — sve ujedno! A gospa me se meće' cokulom: „Oslico, što su tolike besjede s gospodarom i raspredance?“ A já, neboga grješnica božija, velim: za moje sam grijehe došla [l. 6.^a] u purgatorijo! Blaženici se priporučujem, korunicu govorim, a idem po vino. A zle česti oko mene se vrte a vele mi: „Kad ćeš kolende uzet? kad ćeš po ono doć? Udat se je dobra stvar.“ A oni pravi: „Nuti ti buhe na vratu. Što bosa ideš?“ A já neboga o(d) tolicijeh čuda mislim kako nijesam iz pameti izišla. Učinih zavjet, učinih seňao na sebi, — utekoh, pođoh u pustiņu; ma bijedna ne znam ku(d) ću, ni što ću, ni gdje sam ovo.

GR[IŽULA]:

Djevojčice mlada, momice, čudim se neboga kako si živa! Ma pokli si došla u pustiņu i na mene se namjerila, ti si dobra došla, i dobro si došla. Já pustiňak, ti puštenica, dobro ćemo stat; srječna si, er se si na mene namjerila. Ovdí su, momice moja, boji velici, zamčice, vile igraju, vile uzimju; mene su, moja smokvice meka, uzele. U tuzi sam, uzdišem, cvilim; ma ćeš ti moj garofalak, ružica, moj razgovorak bit u pustiňi.

O[MAKALA]:

Sjetna, mene je stráh ovdí s tobom stat.

GR[IŽULA]:

Ako podeš, veći će te strah biti.

O[MAKALA]:

Ovdí ću sjesti.

GR[IŽULA]:

Ako vile izidu, pazmaćeš; ako li ih čuješ začinat, strah te će bit; a u ovo ih doba čujem pjeti. Ako uljezeš k meni unutra, ja ću tebi dospovidjet martorija koje sam patio s kunduricom godišnicom.

¹⁾ „mechić“ *poslije prevućenoga* „mé“ A.

O[MAKALA]:

Sjetan, kakva ti je kuća? Spilica je, dušom mojom!

GR[IŽULA]:

Slobodno uljezi; u pustiini je, i odveć je ovi lijep stan.

O[MAKALA]:

Uh, smijem li?

GR[IŽULA]:

Uljezi, košutice, da mi te orlak ne ugrabi; ti dobra došla! Kako da je moja vila došla, tako ti se sam obeselio.

SVRHA O[D] DRUGOGA ATA; POČIŃE TRETJI AT.

R[ADE SAM]:

Voh, Miona, Miona! bijedan, kako ju izgubih! Mione, da li uteće od mene? Bogme¹⁾ ću maji rijet er bježiš od mene, a dohranio bijeh da ručamo; a ti vjetar što vjetar! Ne bježi, Mione! Bogme¹⁾ u bisacijeh nuta prjesnačić ti nosim! bogme¹⁾ sad dozvah Pribisavu, a ti ga ne ōkus²⁾ vragut kus. Bijedan, ako i bježi od mene, bež³⁾ ne ne mogu vragut bokun okusit. Istom ono kad mi reće: „Rade, Radiću!“ tako mi se srce i strese. Nije je, bijedan, a živo mi u goru ōdar⁴⁾. Kee ovamo, pusto ostalo!

M[IONICA]:

Ah, ah, brižna Radoja! za Mionom plaka. Isto³⁾ mi³⁾ ga je drago gledat gdje mu se srce trese. Ušnuli mu su prjesnačić, a bogme¹⁾ ga bez mene, Rado, neć mucnut. Bijedan, prije bi izdahao neg bi bez mene vragutijem se bokunom založio. Da je ovdj koja djevojka, naučila bih je; ma ne bih, ako mi ne bi što dala. Djevojke, gdje ste? Kad ti djetić govori: „Uzmi me!“ ti mu reci: „Ne smijem od majke“; a kad ti reće: „A ja te ću isprosit u majke“, ti mu reci: „Kad majka reće!“ da mu izmamiš i⁴⁾ svile⁴⁾ i da bez tebe vragut bokun ne ruča. — Bijedna, koja je ovo ružna? Kako da je vila?! tako ružna ne hodila! Ova je Dragića uzela. Sjetna Miona stala, gdje bi i mene uzela.

Vila govori:

¹⁾ žinti M; ²⁾ ,bex' A; ³⁾ ,istomi' A, koje možda treba čitati isto[m] mi, ,isctomi' M; ⁴⁾ ,isuijlé' A, ,i'f' svile' M.

V[ILA]:

Je li gdje koja od mojijeh druga, da joj smijeh spovijem, uistinu smijeh! Pastirić me je jedan snašao: gleda, uzdiše. „Zdrav, brajo“ já mu velim; a on meni govori: „Dragić, vilo, da je tvoj!“ A ja mu odgovaram: „Ne budi moj,¹⁾ er ako te já uzeh, osta uzet.“ A on meni veli: „Tvoj živ, tvoj mrtav Dragić! i ovo ti na čas grudica: umijesi prjesnačić.“ Rekoh mu: „Grudicu primam, ma tebe ne uzeh, da se ne zoveš uzet; bi(t) ti će uzdarov, drugovja me ćeš nać.“ Ovdí podoh já, a on osta ondi. Sada, je li [l. 6.^{b)}] koja nevjesta, da prjesnačić umijesi od ove grudice? Vidim jednu nevjestu onamo. Nevo, ovo ti grudica, umijesi²⁾ i sjutra ga pokloni tvomu Vláhí, da ruča, i reci mu: „Lovci u lov, junak na boj, a hrabar g djevojci; prjesnačić tebi, Vláhé³⁾ meni.“ Za tebe t' mi nije, mila, veće slidit gorske vile. — Ma gdje mi je moj remeta smiješni? Nije t' mi remete rešeta ki plete.

REMETA, OMAKALA, V/IA.

GR[IŽULA]:

Rozice, diklice, mē svitlo sunačce,
veselo tve lice grabi mi srdačce!

Uzmi ga, tvoje je, uzmi me i svega, da sam tvoj i veće da nisam mrvu moj. Oh, oh, moja ružice, moj gílu rumeni, uljezi, na zelenoj travici da počihneš.³⁾

O[MAKALA]:

Sjetan ti ne došao, gdje zoveš ovaku gospodu!

VILA:

Remeta, koja je toj djevojka⁴⁾ s tobom? To li je što veliš da si vas moj? Pođi, pođi, — ti imaš čigov si.

GR[IŽULA]:

Hajme, vilo! ti me s' uzela i tvoj sam, tvoj, tvoj, tvoj.

O[MAKALA]:

Nuti, sjetna, čudâ i lažâ što govori, gospo, bijela vilo! a meni je rekao da me će uzet; a nuti sada što govori!

¹⁾ ‚mój‘ *poslije prevučenoga* ‚moý‘ A; ²⁾ umijesi prjesnačić M; ³⁾ ‚Vlahhe‘ M; ³⁾ ‚pocihnésc‘ A, ‚pocinesc‘ M; ⁴⁾ *poslije prevučenoga* ‚nijla‘ A.

V[ILA]:

Djevojko, odakle si *ti* i tko si *ti*?

GR[IŽULA]:

Čelade je, rozice,¹⁾ — dobra je ovako, ne umije ništa, puštenica je, promjeňuje gospođe.

V[ILA]:

Hoće me dobro?

GR[IŽULA]:

Já li, *já* li? hoću li te dobro? hoću li te? Ah, jaoh!

V[ILA]:

Da, pomuči, neka mi je je malo ispitat.

GR[IŽULA]:

Pita' ju, ispita' ju, bud' mudra *ti*.

V[ILA]:

Djevojko, spovjed' mi odakle si.

O[MAKALA]:

Iz Dubrovnika.

GR[IŽULA]:

Iz grada je gdje su *Među crjevjari* i *Prijeki* i *Među polače*, gdi se djevojkam zapiše.

V[ILA]:

Jesi li mi obećao da ćeš za moju ljubav mučat?

GR[IŽULA]:

Za tvoju ljubav da mučim, za tvoju ljubav da umrem!

V[ILA]:

Za moju ljubav da nigdje ne progovoriš, dokle t' *já* ne rečem.

GR[IŽULA]:

A *já* da mučim. Zamuknuh veće, nijem sam, dokle *ti* hoćeš.

V[ILA]:

Ti si iz Dubrovnika?

O[MAKALA]:

E, gospo.

¹⁾ 'rozice' A.

V[ILA]:

Što se čini u Dubrovniku?

OMAKALA:

Gospo,¹⁾ sra(m) me je i govorit! Gospođe su počele bačkjelom djevojke bit, a gospari hoće da ih djevojke izuvaju; a *Među crjevjare* su tolike štipance, er sve djevojke na²⁾ variete²⁾ otidoše. A i djevojke se ištetiše: ostaviše krasti gospođam hljebe, larad i mavasiju, a staviše se krasti peče od zrcalaca, i crlenoga³⁾ i bijeloga, i guñe sentat na prove. A gospođe zaboraviše i kuhat i posle kućne činit; a sto posâl hoće objednom da se čine, i sve im objednom zapovijedaju. Tako zlo, gospe, cokule lete kako grād po kućah, a djevojke počese u pustiñu bježat od gospođa.

GR[IŽULA]:

Uh, uh!

V[ILA]:

Neću da progovoriš! — Čudâ se naslušah. Nije tjezijeh guba u gori zelenoj. — Moja djevojko, je li što drugo?

O[MAKALA]:

Jes, njeki se crnok⁴⁾ ženi; odahnuće godišnice, pravê da se će hudoba pokrstit.

V[ILA]:

To li oni ki riječmi veze a okom namiguje? I s nami se je u gori zelenoj utjecao⁵⁾; odsela će lakše trčat.

GR[IŽULA]:

Oh, uh!

V[ILA]:

Remeta, što bi ktio? ktio bi nješto rijet?

GR[IŽULA]:

Ah, uh!

V[ILA]:

Jâ znam što mu se hoće. — Djevojka, pođi onamo u onu livadu i naberi mi ružica i svakoga cvitja, da remeti vijenac učinim.

O[MAKALA]:

Da bude, moja lijepa gospođe! Da bi mi taku gospođu služit, a da veće makar ne okusim ni hljeba u vruću ckvaru udroblena,

¹⁾ nema M; ²⁾ „nauariete“, koje se može pročitati i „nauaróete“ A, pa je zbiļa u M „na vœrcete“; ³⁾ „ziarglienóga“ A; ⁴⁾ „ciarnók“ A; ⁵⁾ „utieziao“ A.

ni varenoga vina, čijem se mi graćcke godišnice na despet od lakomijeh gospođa guvernamo.

VILA:

Dobrijem se guvernate, zato ste zračne, a gospođe mledne; tot nim pođi. Lijepa cvijetja naberi.

Remeta progovori:

Vilo dušo, tvoj srčani rob!

Övo ti mē grlo, veži me, diklice,
učini da sam tvoj,¹⁾ mā biela ružice;
vodi me svezana, vodi me noć i dan,
mā [l. 7.^a] zvizdo sunčana, vodi me na tvoj stan!

V[ILA]:

Remeta, a bi li došao sa mnom gdje bih te já povela?

GR[IŽULA]:

Ah, zvijezdo danice!

V[ILA]:

Já imam vele vila družica; o(d) tebe bi se pripale, a ti si zao, rukami igraš. Ako é da sa mnom dođeš, já ti éu ruke svezat, i na grlo ti éu uzu stavit; govoriću da te sam uhitila i da mi si rob.

GR[IŽULA]:

Na t' ruke, na t' grlo, moj rajju, övo me,
ter brzo i hrlo vodi me domome.

V[ILA]:

Vila te svojom uzom veže i uzu ti na grlo stavļa, da si vazda viliñi. Ah, da je jedna duga vrjeća, stavila bih te u ñu; tako bih te i činila ponijet u moj dvor: svak bi mñio da su haļine, a ti bi moj sa mnom bio.

GR[IŽULA]:

Ah, vilo, já tvoj! Da sam tvoj, övo me, — ovo ti jes vrjećica, ne budi t' trudañno, prostri tvoju meku bijelu rućicu, er ja veće neću da me odvezuješ:

suzanstvo jur ovo[j]²⁾ toli mi jes milo,
er dragi já pokoj ne želim, mā vilo.

Oto vrjećica, dohiti ju.

¹⁾ *z bog rima možda bi trebalo da sam tvoj, čin' hrlo;* ²⁾ ovo A, ovo M.

V[ILA]:

Ah, dobra je! Vrjeću ti ću na glavu stavit, da te nitko ne pozna, i nemoj govorit.

GR[IŽULA]:

Da zanijemim, da zamuknem; dokle mi ti ne rečeš, da ne progovorim; samo jednu votu da glasac puštam, moja medovinice.

V[ILA]:

Puštaj.

GR[IŽULA]:

Umiru, a poju ne kako kuf pribil,¹⁾
a to je, er moju ne vidim bielu vil;
a živem, er sam rob i bit ću, vilo, tvoj,
dokoli tamni grob pokrije tielo ovoj.

V[ILA]:

Veće da nijesi progovorio, i hodi tako tiho. Ovdj sjedi i prostri se po tleh; ja te ću činit unijet u dvor kako vrjeću hašina.

GR[IŽULA]:

Oh, ah!

Ovdi vila upade u zamčicu.

V[ILA]:

Tužna vila, što ovo bi? Nesrječna moja mladosti, gdje te huda čes dovede? Upadoh, jaoh, upadoh u hudu mrježu Plakira, našega²⁾ neprijatelja, neprijatelja smrtnoga! Moj se salac, vajmeh tužna, obrnu u plač; moj mir, jaohi nesrječna, stvori se u nemir! Tko da me pomože, jaohi meni? tko da me izme iz nerazmrsite mreže?! Vile, drage vile, je li gdi kojá? Moje sestrice mile, pomozite! robiña osta vaša sestra, sužna osta, jaohi meni, hudoga neprijatelja vašega! Remeta, o remeta, remeta, vila te zove!

GR[IŽULA]:

Oh, ah, ah! Čujem glasac, a ne smijem progovorit, dokle k meni ne dođe moje žudenje.

V[ILA]:

Remeta, za moje te gore svezah! za moje gore rugah se tobom, jaoh! I ti bi mi sada pomoću dao; a, jaoh, sada koga da zovem?

GR[IŽULA]:

Glasac mi se pričeva, a ne smijem; neću jo' žao učinit.

¹⁾ najprije „pribýljí“, pa je preko j zapisano opet l A; ²⁾ ovo je posljedna riječ u tekstu rukopisa M, a još je samo pri dnu strane zapisano neprijatelja kao prva riječ naredne strane, ali je ova prazna, pa odavde dalje ide samo rukopis A.

DRAGIĆ, GRIŽULA.

D[RAGIĆ]:

Dragiću, srječni blaženi Dragiću, ako vilu nađeš, kako je rekla. Kad joj grudicu poklonih, veselo je primi i reče mi: „Da te nađem u ovoj planini paka.“ — Bijedan, što je ovo prida mnom? Vrjeća halina! Odkud su ove haline u pustoši ovoj? Poću nožićem razaprat,¹⁾ da vidim što je unutra.

GB[IŽULA]:

Oh, ah! Ne tegni, ne prti se u zlo!

Uzma ga uze,
tko ovdi uze;
ne vadi nožić,
zao ti božić!

D[RAGIĆ]:

Bijedan, što je ono? koji glas ono čujem? Kako da iz vrjeće nješto²⁾ govori! da nije ka neman? Bijedan, strah me obide.

V[ILA]:

Jaoh, gospođe Dijana, da li ti nije dano sada pomoć dati tvojoj vjernoj službenici? tvoja čista vila da li osta robiña tvoga neprijateľa? Da li, jaoh, na moj glas sada nije nitko da se ozove? da li nesrječna svak ostavlja? da li ni lipos ni mlados sada, jaoh, meni ne vaľa?

D[RAGIĆ]:

Tužan, ma koji glas ono onamo čujem? što li bijedan vidim? Vidim bijelu vilu, i kako da se tuži; i kako da pomoć pita, ovamo pogleduje.

GR[IŽULA]:

Jaoh što čujem³⁾? [l. 7.^b] Zlo, nije dobro; brajo, brajo!

D[RAGIĆ]:

Bijedan Dragiću! vilu vidim, a glas njeki čujem koji mi od straha čini da mi duša odhodi; a srce mi čezne da k vili pridem, a ne smijem ni znam što ću.

GR[IŽULA]:

Ne hod' tamo, uzma te uze! ove malo odvež' uze, brajo.

¹⁾ rasaprat' biće grijeskom mjesto rasparat'; ²⁾ najprije ,nietko', pa je ispravljeno u ,nieseto'; ³⁾ ,iem' je pri dnu l. 7.^a kao početak naredne strane, ali ga tamo nema.

DRAGIĆ:

Bijedan, strah me mori, a srce mi tužnu gori da k vili
 pridem, a ne smijem tužan. Što ću bijedan? Što vidim?!

Plako vodi vilu.

P[LAKO]:

Bijela vilo, tko lov lovi i ulovi. Ti si naša, ako i nećeš. Tko
 od Plakira utječe, ali ne može od njegove uze uteć. Svaka oholas
 snižuje se: hodi k lu[v]jenomu bogu, — ti si njegova robiña.

V[ILA]:

Plako, Plakijer je svakomu vazda mio; Plakijer je ures od svijeta;
 Plakir svakomu rados dava, — da li će sada Plakir meni smrt bit?
 Pusti me, da od Plakira plakir imam.

P[LAKO]:

Bez Plakira ti ne mož plakir imat; a hoću da i mój otac Ljubav
 od ovoga lova plakir ima. I veće ne gubi riječ; i umiļeno hodi,
 da t' ne slomim oholas.

D[RAGIĆ]:

Bijedan Dragiću! odvedoše mi vilu; tužan, što ću? Kud ju
 vodíte? jaohi, tužan, jaoh, ah! Tko? što je? Ajme,¹⁾ vilo, dušice,
 ajme, umrijeh, umrijeh! Odvedoše li te? Odvedoše te, — umrijeh!

Ovdi Dragić od straha uteče, a izlazi Vukosava i Staniša.

VU[KOSAVA]:

Staniša, ovo naše dijete mi ne nahodimo, ni, bijedna, umijem ni
 znam što ću.

S[TANIŠA]:

Vule, s djece t' mi nije sada neg se brižit, neg se tužit! Djeca
 t' mi sada što luda i preluda, a s[v]e, er bič majčin ne rabi, a ćaće
 se malo haju. Da je istom dijete zdravo, a za čovječtvo se ne mari;
 da je dijete sito i odjevono, a budi oslasto kako mu drago; da mu stari
 ostave hrane, a budi lud i bez pameti, djevojkom ga svak zatječe.
 Ludos vlada, moja sestrice, današni dan, mudros je pogrđena. Djeca
 udriše, kako koñi bez uzde, u poļe od svijeh zlijeh djela, a nije
 tko da ih uzdom od razuma ustegne. A kad iz mlada zalude, u ludosti

¹⁾ ,ahime'.

se i staraju; a gdi nije staraca razumnijeh, teško domu, teško selu, teško gradu! Mudros uzdrži svijet u dobru, a ludos u zlu; ludos rasipje i rasčiña, mudros umnaža i uzdrži. Ma, bijedan, u pustiñi se vika: svak je gluh na dobro, glusijem¹⁾ se pripovijeda; na ludosti svak otvara uši. Ima gdje su zakoni dobri, razumni, gdi je ñih bič koji lude frustavaše, koji lude čiñaše da nijesu ludi; zaludješe i zakoni naši u nas ludijeh! — Goro pusta, goro i gluha, tebi govorim, tebi se tužim, er ljudi ogluhoše, — ne ima se komu pripovijedat!

VU[KOSAVA]:

Staniša brate, i ja viđu er zaludje svijet: starice se pomamiše mlade se čineći i vjetrom se pasući; mlade se bez srama uzdvigoše po funjestrach u smijesijeh, u jezičenju, u gizdah, u magli i u vjetru, u neslušanju starijeh. Djevojke bez kralješa, su ušima ovolicijem za čut kugodi ludos a s očima vazda otvorenim za uzrit svudije, gluhe na dobar nauk, pune misli ludijeh; gospođe od kuća bezbrižne, malo umjeteone. A gdje su glave bez razuma, tu čelad ne more neg luda bit; a gdje nije naredbe, tu je smeća; a gdi se, moj brate, ne molí bog, tu nije milosti božije. I hod'mo veće: ovoga djeteta izgubismo mi.

S[TANIŠA]:

Što je ovdí ova vrjeća, Vukosava bijedna? što će ovoj bit?

VU[KOSAVA]:

Daj da vidímo što je unutra. Nu da' nožić, da odperemo.

GR[IZULA]:

Ah, u mrtve, brajo, ne tiči,
ne vad' noža,
[l. 8.^a] zla ti koža;
pođi, pođi,
već ne dođi!

Oh, oh, oh!

VU[KOSAVA]:

Bijedna, sjetna, tužna!

S[TANIŠA]:

Nesrjećan, što ovo bi? Bježi, Vukosava, nemani su!

¹⁾ .glusiem'.

SVRHA TRETJEGA ATA; POČINE ČETVRTI AT.

DIJANA I MUD[R]OS, VILE.

D[LJANA]:

Mudrosti, *ti* nam si zaspala! tvoje spanje naš je rasap, naša poguba! Vidimo na luvenomu dvoru *zlo* naše, vidimo *zlamenje* — jedna je od našijeh *vila* uhićena!

M[UDROS]:

Nemoj se čudit, božice Dijana, i Mudros ima svoga neprijatelja, a to je san; dođe: kadgod *já* néga dobudem, a kadgod¹⁾ i¹⁾ on mene dobude. Tako se i zgodi vazda kagodi smeća. Zapnite, ako igda, sada Plakiru zamčicu, osvetite se! Iziće vás napuhan u oholasti, er je *vilu* uhitio, mnjeće da lisica ne može upasti u stupicu.

DIJA[NA]:

Brže jedna od vas s mrežom, a druga se *skrij*²⁾ s lukom i strjelama; kad upade, da ga pritisnemo, te jeda se osvetimo zlomu krvniku.

V[ILA] 3:

Övo nas, gospođe, pripravne! Cvitje i *vi*, travice zelene, potajte našu mrježu i primite Plakira našega neprijatelja, da Plakiru *platimo* plakir koji je imao od robstva naše *vile*. Skrijmo³⁾ se, sestrice! Kad udari u mrježu, *ti* otud, *já* odovud, — tako ga i pritisnimo.

Grizula u vrjeći sam plaće.

G[RIZULA]:

Jaohi meni! Huda nesrjećo, gdi me dovede? Što ovo od mene bi? Što mogu *já* sada? Koga da *zovem*, svezan u vrjeći, živ ukopan, živ ukopan?! Ovako svakomu budi tko se *vili* *dava* vezat; tko se *vili* *dava* za roba, u vrjeći svezan ostaje, da se od néga svak straši, da od néga svak bježi. Jao, od mene svak bježi! ja sam umro, ja sam spirit, od koga svak bježi; ja sam nevoľan čovjek, ja meritam ovo i gore; ja ću veće zamuknut; ja sam umro, — umro sam, ne zovi me veće nitko!

¹⁾ možda treba čitati kadgod, jer je kadgod na kraju a i u početku retka, a ovo poslednje nije spojeno sa on, kao što su obično proklitike; ²⁾ 'skrij';
³⁾ 'skrijmo'.

RADOJE I MIONA.

R[ADOJE]:

Mionice moja mila,
vazda mi si¹⁾ draga bila.

M[IONA]:

Ti s', Radoje, oko moje:
tobom gledam, nu ti ne dam!
Hrabar mladi kupus sadi;
djevojka mu ručak nosi.
Djevojčici hrabar prosi:
„Daj to, djevo,²⁾ zdravo t' živo!“
Ona veli: „I ne želi
što t' ne more, hrabro, biti.“
Radoju t' mi ovo na čas
ki mi obeća zlatan pojas.

R[ADOJE]:

Mionica t' mi reče: „Rade,“ —
ka mi okom srce krade, —
„bit ću, mladi hrabro, tvoja,
kad mi reče majka moja.“
Majka veli mladu Radi:
„Daću³⁾ mōmu, Rade mladi,
ko mi 'e dvori i udvori.“

M[IONA]:

Radoje, za tu ti pjesan pô ove grudicé.

R[ADOJE]:

Brižna ne hodila, čemu bi na paši bez tvoga Radoja?

M[IONA]:

Sjetan ne hodio, čemu bi ti bez tvoje Mione?

R[ADOJE]:

Miona Radi tere Radi! Nà, polovicu ti ove brašnenice.

¹⁾ si] s'; ²⁾ zbog rima bi možda trebalo čitati divo; ³⁾ ,dacion', što je P ispravio na daću.

M[IONA]:

Mioni Rade srce ukrade! Radoje, hvala! — Kec, kozlići u žito! — Tko ovo ide ovamo? Ovo nam Grube. — Bijedna Grube, nađe li Dragića?

GRUB[A]:

Moja Mione, tugu veliku našoh! Uteče, ni ga veće vidjeh, ni ga veće nazrjeh, ni znam, tužna, što ću.

M[IONA]:

Luda ti si i ti toliko se brižit! ja bih tjerala po gori vjetrovuše.¹⁾

GR[UBA]:

Mione, da bi mi srce sa mnom bilo! da je sa mnom, mirna bih bila.

R[ADOJE]:

Bijedna Mione, kad srce gori — gori; nije kamo tugu uteći.

M[IONA]:

Idi! — Vaše tuge, sjetne žene, na ruke od ljudi došle. Raspiramo se i pridiramo se za njih, i još im smo krive. Tko ljudem vida obrok? Žene! Tko ih puda od buha? Žene! Tko ih krpí? Žene! Tko im o kući radi? ko im uprede i košule kroji? Žene! Goli bi bez nas hodili; a nut, [l. 8. b] a nut k[a]kvi su. Sjetni, da žene uteku od vas,²⁾ ne biste li iserkali³⁾ od zime u buru? Nut ono kad vjerenica vjereniku kitu svije, i tamo u Dubrovniku, kako sam čula, vodicom od rusa i njekim prahom, koji toliko lijepo miriše, potrusi odzgara, da je jedna milos vidjet; a oni nam vazda túge zadaju. A čula sam u Dubrovniku reku: „A ne rec' to prid ženami, a ne nauč' to žene!“ kako da su nim žene papagali, da onoliko govore koliko ih uče; a: „Drž' žene na uzdi, ne daj im slobode!“ Imali bi nas ohuzdat i žvalo nam u čelus stavit, da se davimo i da svezane stojimo i da nim ne umijemo ništa; a bog zna tko je razumniji, boji i svetiji, ali mi ali oni. Vodi im nevjestu u zlatu, u svili goni nevjestu,⁴⁾ jeda im smo draže, morite⁵⁾ babice učit nevje[s]tu,⁶⁾ kako bi vjereniku ugodile. Načinamo se mi, začini⁷⁾ im⁷⁾ u kolu, jeda bismo im ispravne bile; a mi, neboge, nigda im pràve. Govi⁸⁾ kako kokošica, budi púra kako golubica, lubi draga svoga kako grličica,⁹⁾ poj kako slavie — sve zaludu! à mi nim krive, à mi

¹⁾ „uietrouuxé;“ ²⁾ *poslije prevučenoga njih*; ³⁾ „iscirkalj“; ⁴⁾ „neuietste“; ⁵⁾ „it' nejasno;“ ⁶⁾ *biće griješkom mjesto nevjestu*; ⁷⁾ „sacigným“; ⁸⁾ „gouj“, *biće dakle goví a ne govij, koje bi u A prije bilo „gouij“*; ⁹⁾ „garlicija“ sa „ej“ nad retkom.

nesrječne! Da su blagosovlene one stare¹⁾ žene što se pripovijeda da rekoše: „Pođ' stozijem bogom toliko robstvo!“ ter ti rekoše ljudem: „Pođ'te zbogom, nećemo vas!“ I uze svaka štit, kopje i sablju, i učiniše među sobom kraljicu i vojsku od žena.²⁾ I počеше udarat na ljudi, i dobiše ljudi; i one tada bijehu, kako sad, koje vladaju gradove, a ljudi bijehu za ništa. Ma to dobro mi žene izgubismo, er zločesta jedna žena pođe se rvat s jednijem jačijem čovjekom od sebe, koji ju obali. Otole ženam pođe nazada, kako vi znate, na ukidovanje — brižne, vazda gubimo š nimi! Tako, moja Grube, zlo; a ja rekla sam: ne bih se udala, da mi daju.

R[ADOJE]:

Mione, znaš ka je? Hoće se ne udat, tad neće ni svatovi po te doć, ni se će pjet, ni se će igrat. Ako ćeš plakat, plači; ako li će se veselit, Radoje je tvoj.

M[IONA]:

Brižan Radoje, onjezijem slatkijem riječmi me veže, lisico!

GR[UBA]:

Moja Mione, da bi meni Dragić bio kakav je Radoje, já neboga sada ne bih tužila; a kad se sam ņemu dala, veće sam ņegova, a nijesam moja.

M[IONA]:

Uda' se, da nijes' tvoja, — dobre pečenice!

R[ADOJE]:

³⁾—Hodi sjemo, Mione—³⁾! uzmi ti⁴⁾ mene,⁵⁾ a da sam tvoj, a ti tvoja budi.

M[IONA]:

Brižna Radoja što govori! Majčino je; za⁶⁾ to s majkom govori, brajo!

R[ADOJE]:

Miona želi,
a maja veli:
„Rade mladi,
Mioni dragi!“

M[IONA]:

Tu, tu!

¹⁾ poslije prevučenoga strane; ²⁾ poslije toga prevučeno učiniše; ^{3)—³⁾} dodano nad retkom; ⁴⁾ dodano pod retkom; ⁵⁾ poslije toga prevučeno Mione; ⁶⁾ sa' uz koje kao da je još treće nejasno slovo.

G[RUBA]:

Brižna Miona, puhala na vruć ukrop!

MIONA:

Kozličí u žito! kec, ovamo! Radoje, ne da! Grube, pomozí!

R[ADOJE]:

Kec, ovamo! vuk te ne uio¹⁾!

—————

Plakir sam govori:

Plakir ima plakir od Plakira koji ima. Žuđenje, otac moj, kad vidje lov s kijema k nemu dođoh: „Ovaki lovci vaľaju koji ne samo s lovom se vraćaju doma, ma s lovom vrijednijem i s lovom dostojnijem hvale. Tko kad što ulovi, veselje mu je za oni dan; ma kad se vila ulovi, veselje je za mnogo dana.“ Ma tko je sada slavniđi, čestitiji i veći od mene? Gdje su ove bijele vile, da im ukažem ovizijem lukom što je naša kripas. Otac mi je zaimao svoj luk, da se braním od vrlosti bijelijeh vila, koje [l. 9.^a] neka dođu na Plakira i da se osvete. Jes! a neće izít, najliše kad ovi luk upaze, od koga boje li se, one t' najboľe znaju. Ma što já ne idem naprijeda i od koga se bojím? Ajme, ajme!

Ovdí Plakir u zamčicu upade.

P[LAKIR]:

Plako tužan
osta sužan,
a, Ľubavi, tvoje strile
osvojiše biele vile.

Vile ga hitaju.

1. V[ILA]:

Stavi doli luk i strile;
takođ hoće biele vile.

2. V[ILA]:

I vuk mnogih, brajo, ucvíli,
a kadgodí i on procvíli:

¹⁾ „uio“;

znat ćeš što je činit sile
i što 'e¹⁾ hitat bijele vile.

1. V[ILA]:

Sestrice, svežmo ga za ovi *dub*; nije Plakira u naš dvor vodit, er sjen od Plakira bijelijem vilam može naudit.

2. V[ILA]:

Svežmo ga i zovmo vile, da naučimo ovoga zlića što je hitat bijele vile i činit ih robiñe gorušte Lubavi.

P[LAKIR]:

Tko je taj, čiste bijele vile, da se ne bi privario pri takoj ljeposti? Plakir je za plakir dat; a koga Plakir hita, ta[j] je, što se reče, na plakir došao. Nisam²⁾ zločinac, ma za plakir, bez koga vile čemu su?

1. V[ILA]:

Kad si Plakir, a mi da od Plakira plakir imamo. — Skočī, zovi druge, u ruci nam je neprijatelj, — da se osvetimo!

DIJANA:

Mudrosti, naš hūdi neprijatelj ōvo je u našijeh rukah svezan! upitaj Pravde kojijem bičem imamo ga frustat.

M[UDROS]:

Pravde božice, osudi Plakira, neprijatelja čistih vila.

P[RAVDA]:

Sud je moj,³⁾ da Plakira bijele vile omrče, neka ostane grub, da se u n veće nitko ne vara; i kako je zla srca, da je i crna⁴⁾ obraza, i da ga u svoj dvor stave u tamnicu, i da zatvoren za sada tako stoji. Moj sud takoj hoće, i drugo za sad da mu se ne čini.

M[UDROS]:

Dijana božice, oto sud Pravde. Uzmite crnu⁵⁾ mas, crn⁶⁾ mu obraz učinite, neka, kako srce ima gorko i grubo, da i obraz ukaže gork i grub.

D[IJANA]:

Divice, čujete da mu se crn⁷⁾ obraz učini?

¹⁾ ,ie'; ²⁾ *možda treba čitati* nī sam; ³⁾ ,mojī'; ⁴⁾ ,ziarna'; ⁵⁾ ,ziarnu'; ⁶⁾ ,zarn'; ⁷⁾ ,ciarn'.

1. V[ILA]:

Obraz ti crn¹⁾ budi, kako su tva dila,
nepr'jateļu hudi od pričistieh vile.

2. V[ILA]:

I crn²⁾ ti taj pogled, kojieme³⁾ tolikoj
zadavaš tugu i zled mladosti liepoj svoj;
budi crn¹⁾ i tvoj smih koji se s radosti
kaže lip, sladak, tih, a pun je gorkosti.

P[LAKIR]:

Bijele vile, crna⁴⁾ djela bjeloći vašoj ne dostoje se, da crna⁵⁾
djela čine. Vi ocrniste plakira od svijeta. Plakir da je vam s radosti
vazda izmiješan, s plakijerom da med i jad okušate a moj otac
Žuđenje potvrdi ovi blagosov.

M[UDROS]:

Božice Dijana, Plakir je platio svoj dug; nije ga veće tu
držat. Da se zatvori u tvrdi zatvor, da Plakira vile veće ne gledaju,
er Plakir svojim pogledom truje.

D[IJANA]:

Hrlo, divice, povedite Plakira u tamnu tamnicu, da Plakir
poznata kakvo je sužanstvo i tamnica od Plakira.

1. V[ILA]:

Dobrovoljno, božice!

PLAKO:

Od sužanstva Plakirova da i vile plakir imaju; ma sužanstvo
Plakirovo hoće još velik mir učinit među čistom Dijanom i među
goruštom Ľubavi. A to je, er Ľubav večeras hoće združiti Vlaha
Sarkočevića svojom vjerenicom, a to se ne može učinit bez čiste
Dijane; uvrću se, da mir među nima učinim i da čistoća i ljubav od
sada jedan bez drugoga nigda ne stoji i, bijele vile, veće Plako
neće vaš neprijatelj bit.

2. V[ILA]:

Plako, grub si: ne možemo te takoga gledat, a slatke tvoje
riječi neće učinit da ti nijesi naš rob; i hodi veće!

[l. 9. b] P[LAKIR]:

Plakir je s vami i s vami budi; a kad je s vami, od gruba
lijep će bit.

SVRHA.

1) ,ziarn'; 2) ,zarn'; 3) oba e nad retkom; 4) ,ziarna'; 5) ,ciarna'.

Počinje

PETI AT.

D[RAGIĆ]:

Bijedan Dragiću, išao za vilama, a tužan se tukao po pustoj gori i doli! bijedan, za vilama, koje me uzeše, ter ni znam gdje sam ni kamo grem. Ah da mi je vjernu moju Grubu naći; š'nom bih se domome vratio!

M[IONA]:

Drago, tužan Drago, sjetna te izgubile i vile te uzele. Gruba se tuče, zove, a ne ima koga. Gdje se si izgubio? onako li se djevojke puštaju? Ah, jeda za nome proplačeš, ter ti ju kigodi boji junak ugrabi! Bijedan, što ti je pripalo ter o[d] djevojke bježiš?

VUKOSAVA I STANIŠA I DRAGIĆ.

VU[KOSAVA]:

Ōvo našega vilenika, Staniša.

S[TANIŠA]:

Magaño, vileniče, kudije se tučeš? gdje si stado ostavio? kamo li si pošao?

D[RAGIĆ]:

Ćaća, bijedan, sve mi je srce izdrto; ni znam gdje sam, ni kamo grem.

VU[KOSAVA]:

Bijedna, ovo je dijete uzeto! Ne boj mi se, mīle, hodimo doma, a Grube ti svega hrani.

S[TANIŠA]:

Odro se je! nut gdje se je ukuveočao! Za vilami je otišao. Gdi je živo, magaño? — Mi smo krivi djeci! damo u ruke imanje: „Pođi, mīle, budi dobar“; a mīle: „Ćaća, doba[r] ću bit,“ — kad tamo mīle zlo i gore! Zaboravi kućnu koris, zaboravi ćaću, nu veli:¹⁾ pušta se kako ždrijebe bez uža, udri u ludosti, slijedi vile koje uzimaju; a paka bijedni kad su rasuli dom: „Srce mi je izdrto!“ Pridrli se i odrli se, ne vratili se taki doma! — Magaño jedna, ja te ću ...!

¹⁾ ovdje sigurno fali nekoliko riječi što sin veli ocu.

VU[KOSAVA]:

Nemoj ve, Stano, dobar će biti. Mladu je dano zgriješit; ma, kad zgriješi, da se pokaje.

M[IONA]:

(Rasuta! zaklat ga će, ako ga ima u ruke!)¹⁾ A ovo i Grube, ako i ona ne ima kolača od maje, ona čestita! Ja t' mi ću [s] strane stat.)

VU[KOSAVA]:

A ovo mi ove moje skitaše! Gdje si pošla, gospo? kamo si išla?

G[RUBA]:

Dragića sam zvala.

VU[KOSAVA]:

Zvala i ne dozvala, zvala te i ne dozvala²⁾ se, veće ako ću ja bijedna! Nuta djevojaka sadašnjeh! U naše mlade dni, i stara sam bila, nijesam gospodara moga imenom zazvala; a u kući, koliko da nijesam ni vjerena bila, nijesam smjela vjerenika u oči pogledat i, kako od tuđega, od nega sam bježala; neg kad bi mi majka rekla: „Sjedi tu!“ tako bih zacrlenivši se i sjela, od srama ne bih znala ali uz majku sjedim ali uz vjerenika. A sada: Dragića mi je pošla po gori tjerat! Koji Dragić? Dragić je za vilami išao, a ti, sjetna pošla, hod' doma najbrže! Dragić neka tjera koga tjera.

D[RAGIĆ]:

Bijedan! Tko se ne bi privario? Ne biješe vila neg sunce! i ako me je uzela, što sam ja kriv? Vile uzimlju ljudi, a oni što će?

S[TANIŠA]:

„Uzimlju ljudi! Što će!“ — Vukosava, idi s kćerom, a neka on ostane vilenik s vilama.

M[IONA]:

(Tužan Dragić! Grubu mu uzeše! sjetan vile tjerao!)

D[RAGIĆ]:

Kudi mi Grubu vodite? Ja neću za vilam veće it.

¹⁾ najprije „ruké“ pa je akcenat prevučen; ²⁾ najprije regbi „dosualite“, pa je preko t prevučeno dugo f, a onda je opet ise prevučeno, a nad njim napisano ase.

VU[KOSAVA]:

Doma, doma, tuge naše!

S[TANIŠA]:

* Doma i ti, bijedo naša!

MIONA.

[l. 10.^a] M[IONA]:

Brižna, nut kako pođe za *nom*, — *özdravi!* a kad mu je ktješe odvesti, sjetan ne može trpjet da ne ide š *nom*. Zato se reče: „Što imam, ne marim; što ne imam, žudim; a pritio lonac, ne okusivši, *zasića*, a mledan,¹⁾ i jedući, *glad budi*“. Sad mu je Gruba mila, er mu je *hoće* uzet.

RADOJE, MIONA.

R[ADOJE]:

Mione brajo, vidje li?²⁾

M[IONA]:

Rade, medu, što vidje?³⁾

R[ADOJE]:

Stignu Dragić Grubu i reče: „Moja si, *mobme*⁴⁾ ć⁴⁾ sa *mnom*!“ Mati jo' se nasmijeja [i] reče: „Hodite, starali se zajedno!“ a Staniša reče: „Zato ću ti *ja* napiti!“ Ize mješčić [i] zaupi k meni: „Radoje, — reče — zdrav si!“ Já zahvalih i napih se. Mione, sada a mi?

M[IONA]:

Uhit'mo se u dva igrat.

R[ADOJE]:

Da! pak?

M[IONA]:

Što maja reče, nijesam li ti rekla?

R[ADOJE]:

Da, pod'mo ovako igrajuć doma!

M[IONA]:

Majdet, Radoje da sviri *pride*.⁵⁾ Ostaj zbogom tko piruje, a mi ovamo imamo posao.

¹⁾ ‚mledam‘; ²⁾ *poslije toga je prevučeno* Radoje i Miona; ³⁾ ‚uiedie‘; ⁴⁾ ‚mobméch‘, ‚mobme‘ *mogla bi biti i prepisivačka pogreška mjesto bogme ili bobme*; ⁵⁾ ‚pryge‘ *ali nije sigurno ni slovo e ni g, koje je među y i e nad mršom*.

MUDROS,¹⁾ OPOSLOVNICA, SLUGA MUDROSTI.

M[UDROS]:

Oposlovnice, moja vrijedna, moja časna, bez tebe *já* Mudros što bih *bila*? Tobom živem, moja slugo vjerna; gdje *ti* dođeš, svudije si lijepo primljena. Dijana božica hoće da pođeš na ognjeni stan od Ľubavi. Istinom, *tu* ne primaju sluge od Mudrosti, *tu* se žive u raskoši; ma pođ', reci bogu od Ľubavi, ako će Plaka, da on nam vrati čistu vilu, i reci mu: „Mir ti nazivamo, a i brijeme je od mira budući *ti*, Ľubavi, zvana²⁾ na pir Vlaha Sarkočevića; a i Dijana je zvana, — nije ga s neminom na taka veselja dohodit“. Takoj reci i pođi veće.

OP[OSLOVNICA]:

Da bude, gospođe, lijepo pravno; brzo i mudro da opravim što zapovijedaš. Koji ću put učinit, da brže prođem? Prit ću priko Dubrovnička i učinit ću se dubrovačka godišnica s kudjeļom, s motovjelom, s kočicem na glavi. *Já* Oposlovnica nijesam naučna zaludu stat: posao činim hodeći, sjedeći, ležeći, u noći, u dne kako i dubrovačke godišnice. Ma *já* ne mogu kako i one tri posla ujedno činit: gospi se, gospodaru i susjedi objednom ozvat, peć varit, oko trpeze služit i menestrat sve u jedan čas. *To já* ne umijem; *já* svaki posao pose činim. Dobro mi stoji godišnicom se dubrovačkom učinit, er *já* sve umijem, a i one sve nastoje umjet. U jutro u crjevvara idu za naučit crjevje k[r]pit,³⁾ a u svetac u tetaka za u razboj naučit pribijat; *to*, kad na svoj stan pođu, da sve umiju. Vidjeću kako one čine, kad prođem kroz grad, da i *já* činim što i one čine; kad se vratim, da umijem spovijedat kako čine.

OMAKALA, GRIŽULA.

O[MAKALA]:

Rasuta, sjetna, tužna u pustiņu išla! jedva sam s dušom utekla! Njeki divji čovjek dođe na me. Sjetna, pošla vilam posle opravlat: dušom mojom kako su ono sve nemani! Poslala me biješe navlaš, da bijedna zlo pođem. Blaženica me slōbodī: ne znam ni kako utekoh onomu divjemu čovjeku! Jezus, abe Marija, neka krs učinim! Bijedna, da što mi je od moga remete? Da bi bog dao da i on bude dobro pošao so onizijemi nemani. Sjetna, što je ova vrjeća ovdi? bijedna, što je ovo?

¹⁾ prije toga je prevučeno Omakala i Grižula; ²⁾ „sauana“; ³⁾ „kapit“.

GR[IŽULA]:

Ah, ah, ne tiči u mrtve! s mrtvijem živi što imaju činit?

O[MAKALA]:

Ružna, što čujem? Jao meni, što je ovo?

G[RİŽULA]:

Brajo, brajo!

O[MAKALA]:

Jao, gospodaru, [l. 10.^b] gdje si? Gospodaru, jao meni!

G[RİŽULA]:

Omake, Omakalice!

O[MAKALA]:

Gospodaru, jao, umrijev od straha! Gospodaru, gdje si?

G[RİŽULA]:

Övo tebi Omakao, ovo je tužan Omakao! Brajo, gdje si?

O[MAKALA]:

Gospodaru! jao, bijedna, gospodaru, gdje si? Ukaži mi se, er iščezoh od straha.

G[RİŽULA]:

Övo sam, brajo Omakalice, övo sam tužan Omakao kao rob svezan! Slobodi me, moj medu slatkzi!

O[MAKALA]:

Jao, jao, jao meni!

G[RİŽULA]:

Jao, jao, jao meni! Jao meni! Ajme¹⁾ meni!

O[MAKALA]:

Jao meni! ajme meni! što je ovo? Ajme meni!

G[RİŽULA]:

Jao meni! ajmeh meni! jaohi meni!

O[MAKALA]:

Ajme!

G[RİŽULA]:

Omakalice, Omake, jaohi! Omake, ozovi mi se!

¹⁾ posljuje prevučenoga ah.

O[MAKALA]:

Jaohi, tko me zove? jesi li ti gospodar?

G[RIŽULA]:

Jesam, Omakao sam, tebi sam gospodar. Brajo, mojijeh nevoła!
Omake, ne boj mi se: brajo, ja sam.

O[MAKALA]:

Jaohi, jesi li ti? Ne smijem.

G[RIŽULA]:

Ah, ah, jesam! Riječ¹⁾ čuj¹⁾! Omakalice, ti se si pripala? Ah,
ah, ah, pristraših li te?

O[MAKALA]:

Sjetna, u vrjeći si? Ne smijem k tebi, — ti si neman!

G[RIŽULA]:

Ah, ah, nijesam! Pripade li se, Omakalice brajo?

O[MAKALA]:

Uh, tako rasuta! On je, jaohi! Tužna, tvrdo ti se pripala bijeh.

G[RIŽULA]:

Ah, ah, ah, ah, pripala se biješe? Raju brajo, odveži to vrjećicu.²⁾

O[MAKALA]:

Bogme t' još ne smijem tu tegnut.

G[RIŽULA]:

Omake, odveži, brajo!

O[MAKALA]:

Bogme t' neću vragut ped.

G[RIŽULA]:

Omake, Omakalice, odveži, brajo! Omakalice, Omakalice, ah
jao, Omakalice!

O[MAKALA]:

Neću, neću to, neću!

G[RIŽULA]:

Omakalice, ah, jaoh, Omakalice! Omakalice, jaoh meni!

¹⁾ nad retkom 'riec qui', ali slova ec nijesu sigurna; ²⁾ 'uuriechizu' biće griješkom mjesto 'uuriechizee'.

O[MAKALA]:

Sjetna *ja* ne došla u pustiņu! Jao, ja[o]h, ah, ah! Gospo moja draga, čemu *ja* o[d] tebe utekoh?

G[RIZULA]:

Ah, jao! jao meni! ah, jao meni, čemu sam živ?

O[MAKALA]:

Ja bijedna ni znam što ću ni kudije ću! ah, ah, ah, ah, ah!

G[RIZULA]:

Ah, ah, ah, ah, Omakalice, to li je pravo?

O[MAKALA]:

To ti je de za vīlam hodit! Tot tebi!

G[RIZULA]:

Ah, jao meni, Omake, Omakalice brajo!

O[MAKALA]:

Što me omakaš? Pođ', vīlu uzmi. Reče mi uzet, pak nut nebogof

G[RIZULA]:

Da te uzmem, brajo, ava, da te uzmem! Hodi ve, moja kokošice, moj medož celovu, moja golubičice, moja meka tugdjelice!

O[MAKALA]:

Uh, a pak će rijet: „Idi! Bogme te ću!“ — Sjetna, jesi li ti? Još ne smijem.

G[RIZULA]:

Idi! bogme, ako te uhiću, dušolice¹⁾! Uzalak na glavi odveži!

O[MAKALA]:

Sjetan, kako si živ? Bijedna, nu ti ga!

G[RIZULA]:

Svjetlosti sunčana, svitlosti, zdrava budi, svijećo! Drag ti si, pogledu, mio ti si! Momice moja, tuge mi se sve od srca odkidoše, kad te vidjeh, moj veseli pogledu! Život mi si dala, tobom sam živ! Umro bijeh, otišao bijeh.

O[MAKALA]:

Ah, i još ćeš rijet: „Mala ti har!“

¹⁾ „duscolize“.

G[RIŽULA]:

Brajo, ne obrn' mo se veće ovdi. Ovdi nije našega stana; da' mi ručicu, medu moj: uzimam te za moju domaću; bjež' mo iz pustiće.

O[MAKALA]:

Neću! Idi, ako mi neć suknu učinit. Idi, bogme te ću!

G[RIŽULA]:

Ih, ih, ah, ah, dušice moja, duša mi se vrati! U cokulah na bnetačku da veće ideš.

O[MAKALA]:

Ah, ih, ah, a hoć mi kupit? Idi!

G[RIŽULA]:

Svega ti ću kupit! Ne gubimo bremena, hodimo, medovnice! Ovdi vile uzimlú. Vidjela si od mene što bijehu učinile.

O[MAKALA]:

Ali ću se já umorit grede.

G[RIŽULA]:

A mi ćemo, brajo, na travici počihnut.¹ — Goro zelena, zbogom! Maškarate, zbogom! Svak veće pròsti! Što umjesmo, činismo; a veće naprijed ni umijemo ni hoćemo, i nitko naprijed ne gub' riječ. I maškaratam, koliko za nas ki ovu smotrismo²)

¹) ,pocihnut'; ²) Ovo je posljedna riječ na samom kraju lista 10. b, gdje nema prve riječi naredne strane, ali opet nema sumnje da su na noj bile posljedne riječi kojim se je Grižula (u ime svoje družine) opraštao s publikom.

[MANDE.]

[Lica što govore:

Tripče de Utočće	Djevojka Anisulina
Mande, njegova žena	Turčin, nepoznati brat Mandin
Kata, njihova djevojka a nepoznata kći Lonina	Svojta Mandina Jedupka
Pedant Krisa, meštar od skule	Grk
Ćove, žena Krisina	Podestà kotorski
Nadihna, sluga Krisin	Kotoranin
Lone de Zauligo	Dubrovčanin
Kerpe, prijatelj Tripčev	Kovač
Anisula starica	

[*Drugi at. — Šena tretja.*]

[ANISULA:]

. . . . kugodi varku učinit.

KA[TA]:

Da ga k meni dovedeš umjesto moje gospođe i da mu izmamimo jedne deset škudi.

AN[ISULA]:

Muči, brižna! boļe ćemo učinit. Činićemo da ga s tobom uhite, ter ali da te za ženu uzme, ali da ti prćiju dá.

KA[TA]:

Voljela bih já prćiju neg néga stara, ter bih mlada vazela.

AN[ISULA]:

Znaš što ćeš učinit! A ja ću poć nać néga i rijet mu ću: „Hodi, Manda te čeka tu i tu.“ Kad dođe k tebi, vikni: „Silu mi čini!“ Ostalo neka je meni!

KA[TA]:

Brižna, hoću li smjet já te stvari činit?

AN[ISULA]:

Mučí, ogoto! Čini kako ti já velím! nemoj se otole kamo djet, er idem já š nime najbrže, — već ako ga ne nađem.

KA[TA]:

Nemoj vele stat, er imam it u gospođe.

ŠENA ČETVRTA.

PEDANT KRISA, NADIHNA SLUGA NEGOV I TRIPČE.

PED[ANT]:

Ubi est ille furcifer sikofanta? Exi foras, scelestē¹⁾! Si ego te, si ego te! Nadihna, do tibi auctoritatem percutiendi, ferita facienda, respondendi et a tutti villania dicendi.

NA[DIHNA]:

Já, po ran bože, *facienda* ga ću, uđrit ga ću! neću ino učinit, čije[m] mi dođe na ruku. Ja ga ću! Mandu tvoju hoće ti ugrabit; Mandu, za ku ti čovjek ne bi ni io²⁾ ni pio,³⁾ neg bi —; za ku já Nadihna, za ku já Mandu — ah!

PE[DANT]:

Mandu ću já ljubit, dokoli u moja — *in meo* bude bit *corpore amfora*.

NA[DIHNA]:

E, izidi, ako je tko, *fora*! jebá t' pas mater! — Manda je tvoja, jes, nije inako.

PE[DANT]:

Mandice, izidi na svitli prozor tvoj!

NA[DIHNA]:

Da te Krisa vidi, sluga tvoj gospar moj.

PED[ANT]:

Nadihna, *jam carmina componis*. Nut što je s pojetami pratikat. *Vide, iste idiota numerā servat.*

NA[DIHNA]:

Misser, uza te já i Mandi ću zakantat, zabersat joj ću ne inako Mandi.

¹⁾ ,suleste'; ²⁾ ,iio'; ³⁾ ,piio'.

TRIP[ČE]:

Ah, beki o[d] tuđijeh žena, jošte se Tripčetom rugate? ženu mi dezvijat, a mene pjantat ovako? U k[u]ći u tamnici bez hašina zatvoren sam, ne mogu iziti. Ja bih komugodi ukazao što je Tripče; ma, ¹⁾po misu božiju, po boga—¹⁾kako će veće dva platit.

PED[ANT]:

Quis est, qui nobiscum loquitur ex arce? Ostende nobis faciem tuam.

NA[DIHNA]:

Izidi! ter što ćeš, beko jedan?

PED[ANT]:

Veni foras, ako ti ide što od ruke.

TRIP[ČE]:

Ja sam beko, ja sam sve kriv! Pođite sa anđeli! ja meritam ovo i gore.

PED[ANT]:

Si te capiam, si te capiam in loco, ja te ću!

TRIP[ČE]:

Tripče, zločesti nevojni Tripče vazdašnji, ali si ka fantazma, ali ja snim ovo, ali sam *daddovero* pjan.

NA[DIHNA]:

Pjan si zaistinu; kao prijatelju ti velu.²⁾ Ne vidiš li, bjestijo jedna, er si u košuli?

TRI[PČE]:

Ja sam bjestija i ja ću bjestija umrijet; i ja sam beko, er hoću tako! i vi imate razlog, *e mi ho el torto!* I pođte s djevom, blagosovila vas!

PED[ANT]:

Iste homo non est i[n] suo sensu! ovi siromah nije sve pameti! *Dic michi, homo, koji si čovjek ti?*

NA[DIHNA]:

E, ali si čovjek ali si lud? Da nije ka neman? Bogme t' jes!

TRI[PČE]:

Mande, za karece velje koje ti ja činah ovo meritam o[d] tebe?!

¹⁾—¹⁾ sve je docnije jako prevučeno, tako da riječi po boga nijesu sigurne, a poslije njih su još 3 ili 4 koje se ne mogu pročitati; ²⁾ „uegliu“ ispr. na „ueglijm“.

PED[ANT]:

Dic michi tu, što imaš s Mandom činit?

TRIP[ČE]:

Mande, tako mi svete Mande, kako ćeš platit!

PED[ANT]:

Čuješ li ti, fantazmo, mahniče, što li si?

NA[DIHNA]:

Čovo, čovuľicu i čovječino!

PED[ANT]:

Što Mandi prijetiš, michi, meni prijetiš! Cave, ne aliquam contumeliam in illam, contra illam, noj i suproč noj ne uči[l. 11 : 1. b]niš.

NA[DIHNA]:

Er te, bogme, velik vrag uze i ponese, čovo, čovječe!

TRIP[ČE]:

Ja sam sada u paklu, duša sam pakľena, son delli tormentai od muka pakľenijeh, gdje djavoli duše muče.

PED[ANT]:

Razumio na[s] si! *Qui aures abet, audit.*

NA[DIHNA]:

Čuo nas je bjestija jedan! *Andeamus.*

PED[ANT]:

„*Eamus*“ *potius* imaš rijet.

NA[DIHNA]:

Beamus! Dobro, a ja ću drugovja.

PE[DANT]:

E . . .

NA[DIHNA]:

E . . .

PE[DANT]:

. . . mus, bjestijo!

NA[DIHNA]:

. . . mos, bjestijo!

PED[ANT]:
 ... *mus, grossolane!*
 NA[DIHNA]:
 ... *mus. Naučio sam. Eamus!*
 PED[ANT]:
 Tako,¹⁾ lotre jedan!
 NA[DIHNA]:
 E, nauči me i bukvicu, tako ti vjere!
 PED[ANT]:
Ex animale faciam te, učini[t] te éu čovjekom.
 NA[DIHNA]:
 Majdet ni sada nijesam žena.
 PED[ANT]:
 Čovjekom od pameti, *grossolane.*
 NA[DIHNA]:
 Od pometi?²⁾ Dobro, drago mi je.
 PED[ANT]:
 Pače od panate!
 NA[DIHNA]:
 Da od šta?
 PED[ANT]:
 Od ...
 NA[DIHNA]:
 Od ...
 PED[ANT]:
 pa ...
 NA[DIHNA]:
 pa ...
 PED[ANT]:
 ... me ...
 NA[DIHNA]:
 ... me ...
 PED[ANT]:
 ... ti ...
 NA[DIHNA]:
 ... ti.

¹⁾ ,lako'; ²⁾ neće biti pogreška mjesto pameti (kako ima P).

PED[ANT]:

Od pameti, vrag te uzeo!

NA[DIHNA]:

Pame[t] ti uzeo! Neka, naučiću.

PED[ANT]:

Tardae memoriae est.

NA[DIHNA]:

Misser, bogme ne zlo pomenacasma onomu kurvinu mužū.

PED[ANT]:

Ah, da mi se je so onjezijem prvijem stāt! *cum illo michi est bellum gerere*; znaće što je Krisa de Domonali *bon*.

NADIHNA:

Znaće didija, pas jedan, što je Krisa Dolomabibon.

PED[ANT]:

Domonali *bon*.

NA[DIHNA]:

Dolomabibon.

PED[ANT]:

Domonali *bon*, vrag ti u čerebru!

NA[DIHNA]:

Dolomabibon tebi! drugovja ću naučit.

PED[ANT]:

Uči bogme, er imaš od koga.

NA[DIHNA]:

Da u koga hoću? a sluga ti sam.

PED[ANT]:

Nadihna, ne znam je li ono kuća Mandina odkle oni *furmecus*, *falsus testis*, zao čovjek govoraše.

NA[DIHNA]:

Jes, — nije inako, — para da nije! ja bih rekao majdet, *bona fè*, ne more bit! majdeši¹⁾ ona, mni mi se, sva u ruži stojž i u cvijetju.

¹⁾ „maidexi“ A, majde ši P.

PED[ANT]:

Ja bih rekao da oni sikofanta ne dođаше od one¹⁾ Anisule, sve bih razumio; a i prije sam š nome govorio, ma ju nijesam pitao gdje stoji. *Quel furcifer, si ego eum!* jeda se kad stanemo!

NA[DIHNA]:

Stanemo! a jeda se stanemo, bogme ga ću, ja ga ću, beka od tuđijeh žena — Mandu tvoju, ah!

PED[ANT]:

E, Mandu moju koju já toliko —, za koju —, za ku bih, — ka mene jur vodi svezana za grlo.

NA[DIHNA]:

I mene, tako mi vjere!²⁾ I ja bih joj, — sluga jo' sam kako i ti: ti s' moj gospodar, ona mâ gospođa.

PED[ANT]:

Ferma responsio! já i ona častan pár — ljubena oboja.³⁾ *Tu numeras servas et ego!* Nadihna, što praviš, *quae tibi videtur de meo ingenio?*

NA[DIHNA]:

Tko umije što umije ne umije što ti umiješ; a ti umiješ što umiješ, i umiješ što svak umije.

PED[ANT]:

Non plus ultra! ne tamo, Nadihna, nije za tebe. *Eamus ad inveniendum vetulam*, pođ'mo nać staricu, er me lu — *quia amor*, — topim se kao led.

NA[DIHNA]:

Hod'mo najbrže, er se bogme rãstopž. Led i ljubav dvoje je. Hod'mo.

PED[ANT]:

Eamus.

ATTO TERZO.

SCENA PR/MA.

JEDUPKA I TRIPČE.

JED[UPKA]:

Gospodićne, divičice, je li gdi ka duša? umi li mi kazati gdje stoji Tripče de Utolče?

¹⁾ „ononé“; ²⁾ *iza toga prevučeno je* „slugaioisam“; ³⁾ *ispravljeno od* „obadua“.

TRIP[ČE]:

Tko je ono? tko Tripčeta *pita*? Tripče bi i *minu*! Ne išti veće nitko Tripčeta: Tripče je priminuo, u *porgatoriju* je Tripče, svoje grijehe *purga*; njegova žena tako hoće *e la sua mala disavventura!*

JED[UPKA]:

Teke čujem *goru*¹⁾ *besjedit*, a ne *vidim* nikogar. Gdi stoji Tripče de *Utolče*? Je li gdi tuka?

TRIP[ČE]:

Ah, ti li si, moja *sibilije*, moja *profetese*?

JED[UPKA]:

Gospodine, došla sam, donila sam sve što je od *potrijebe*, kako mi si *rekal*.

TRIP[ČE]:

Ti si *dobra* došla, ma u *zlo* *brijeme*; *veća* *moć* *veću* *primaga* i *pridobiva*. *Velike* *kućne* *smeće* i *djavli* koji se su *uvrgli* činili mi su *zaboravit* *moju* *nemoć*. *Velje*, *velje*, *moja* *profetese*, [l. 11: 2.^a] *tuge* me su *obujmile*, er ja *blažen*, *blažen* *bih* bio, da se *moje* *sve tuge* u *kilu* *obrate*, i da *ino* nije *moje* *fastidijo* *neg* *krepadura*, er bi *ti* od *ne* *remidijo* *bila*: *ti* bi me od *kile* *ozdravila* i od *svijeh tuga*. Ma drugi je *pez* na *mojijeh* *pleću*, a to je *žena* *svojevoľna*, *žena* *ka* me je učinila o[d] *čovjeka* *jeljenkom* s *rogami*. *Pacijencijsa*,²⁾ *bud'* *sve* za *boľe*!

JED[UPKA]:

Haj, haj, čuda *veljijeh* *kojijeh* se *naslušah*! *Velje* su *tuge* *tvoje*: *vidim*, *žalim* te, *bolim* se. *Ja* hoću se *opet* *vrnuti* ka *stanu*, da *vaznem* *korijenja*: *budem* *tebe* *naučiti*, da *znaš* *tvoja* *domaća* *kudi gre*, *kamo* *gre*, *koje* *posle* *posluje*. *Drugoga* *korijenja* hoću ti *dat*, da ti *zaboravi* *svakoga*, *tebe* *samoga* da *ľubi* i da *š* *nom* *miran život* *životuješ*.

TRI[PČE]:

Ah, moja *sibilije*, kad bi *to* učinila, *izela* bi iz *purgatorija* *čovjeka* *martira* *ki* je *mućen* *fra* *le anime* *damnade* *del purgatorio*.

JED[UPKA]:

Na *moju* *veru*, *budem* te *sloboditi* *t'ľh* *tuga*! i *grem* *sada*, *dočekaj* me *tuka*.

[TRIP[ČE]:]

Ako *bih* i *ktio*, ne *mogu* *izit*: tako hoće *moja* *Mande*. *Sia in bonora!* *pacijencijsa!*²⁾

¹⁾ ,goru' *ispravľeno* na ,gorj'; ²⁾ ,patientia'.

ŠENA DRUGA.

MANDE, TRIPČE.

MA[NDE]:

Hvala bogu nije nikoga na placi: neće me nitkor vidjeti! A bogme t' ne uzeh zla brimena s onjezijem dubrovačkim vlastelinom, tako i ne nadavši se da bi se Tripče, moj muž, i drugovja opio, da se ja ovakoga dobra brjemena nauzmem; er bogme t' š nime ne znam što je dobro ni što je dobar dan. Luda sam i dosle bila, er nisam uzela dobro kad sam mogla. Ma, brižna, je li se Tripče rastriznil? Da uzazna er sam nadvoru bila, zaklal bi me! Poću tiho vrata otvorit. Sjetna, odiznutra je njetko zatvoril! — Kata, Kata!)

TRIP[ČE]:

Tko Katu zove? Koji je ono mladić u mojijeh haĳinah? Milo ti²⁾ ti stoje moje haĳine, gizdavi mladiću!

MA[NDE]:

Tripče, čemu si zatvoril kuću? Di je Kata?

TRIP[ČE]:

Ah, Manda, ti si li? Na solacu si bila?³⁾ Drago mi je, er umiješ dobra bremena uzet izvan svijeh ostalijeh dobrijeh žena.

MA[NDE]:

Tripče, što su te riječi? ali mniš da sam na kom zlu bila?

TRIP[ČE]:

U tebe je ključ! Ti si veće⁴⁾ gospođa od kuće i sama od sebe: hodi na solac kud ti od voĳe dohodi. Tripče je zatvoren u tamnici, žena mu sama u mušcijeh haĳinah tance, s tuđijem ljudmi tance izvodi.

MA[NDE]:

Brižna, što su te riječi? ali si jošte pjan? Mnim da si pjan nješto snio.

TRI[PČE]:

Ja sam pjan, ja sam mahnit. Pod' išti drugu kuću.

MA[NDE]:

Kamo ću it, sramoto moja? Vazda me si ti sramotil.

¹⁾ poslije toga je prevučeno 6 riječi koje se ne mogu pročitati; ²⁾ ti, već ako je pogreška mjesto ,li'; ³⁾ poslije toga dočnije su prevučene dvije riječi koje es ne mogu pročitati; ⁴⁾ nad prevučenim sada.

TRIP[ČE]:

Znaćeš, kučko jedna, ribaodo, zla ženo, kojijem putom greš i ke igre igraš! Neka ti dođu bratja, po ke sam poslao.

MA[NDE]:

Tripče, što je to? što su te stvari? Zaklinam te živim bogom, otvori mi kuću, ne sramoti me, er se sad zaklah, ter će rit da me s' ti zaklal, ter ti će glavu usić.

TRI[PČE]:

Zakoļi se, udavi se, objesi se! Neć ti veće u moju kuću; kurbe neće u moju kuću!¹⁾

MA[NDE]:

Jaohi meni! Da ti bog prosti! Já veće idoh, ter se zaklah. Moja duša da ti dobrom plati ovu sramotu na onomu svijetu!

TRI[PČE]:

Koļi se, zla ženo, a odavna se si zaklala tijem putom hodeći.

MA[NDE]:

Jaohi meni! brižna já, sjetna, tužna já, što ću sada? kamo ću sada? Já ostah ružna, osramočena! Brižna, iznutra se je zatvoril, ne mogu uljesti u kuću; poču se opeta k vratom vratiti, jedu me kako srjeća pomože, da otvori romazin iznutra, a u mene je kluč od brave. Sjetna Mande, ¡[l. 11 : 2^b]ubovnika stekla, a brižna u ljubav zašla! a ne vim kamo se Kata dje, tužna vazda.

ŠENA TRETJA.

Kata sama.

KA[TA]:

Bogme t' já ne mogoh čekati toliko prije ka mi ima doć. Čekah i čekah, i omrazi mi se. Teško svakoj mladici koja stara čeka; da je ki mladić, kako bi k meni dotrčal! Rečeno je: „Čaćka stara, a ljubovnika mlada“; ma, ako je i star, istom da mu prijeđu izmem iz ruka. Poću vidjeti što čini moja gospoda Mande; mnim bogme da boļe stoji neg sam já stala: já sama, a ona s mladićem kako garofao; já studena, a ona uz dobar kožuh koji je grije, da jo' nije zima. I ope[t] ću se sada vratiti, ako ona starež dođe, da mu izdrim prijeđu.

¹⁾ za tim su docnije prevučene 3 riječi što se ne mogu pročitati.

SCENA QUARTA.

LONE, AN/SULA, DJEVOJKA.

LO[NE]:

Anisula, kako ti sam rekao, force ću od Erkule činit, ponijeću se kako i Orlando, ki na tri udire; kad je od potrebe, valá da se čovjek kaže. A ovi benedeti i blaženi dan čekao sam kako žudjel mesiju, *sia in bona ora!* Mande će danas moja bit!

AN[ISULA]:

Sjetna, nemo' da tko zna! i kad ulježeš k noj u kamaru, nemoj funjestara otvorat, er neće da ju poznaš. Rekla mi je da ti ne rečem da je ona Mande, neg kojagodi druga mladica lijepa i gizdava. I ti je ne zovi imenom, neg učini tvoj posao muče. Što ć ti ino neg da imaš što si žudio?

LO[NE]:

Dobro, dobro! razumil te sam, sve te ću slušati, moja draga babko i majko. Ti me si danas blažena učinila!

AN[ISULA]:

Sjetna stareži! tko bi mnio da je po[d] tizijem sjedinam mladostoliko zelena?

LO[NE]:

Zelena? neću t' drugo rijet, pita[j] ju kad uzbude poslije, i hod'mo, ne gubimo brimena! Neka pokucam.

DJ[EVOJKA]:

Anisula, ti li si? Oni prijatel ne može toliko čekat.

LO[NE]:

Vrag! otišla je?

DJE[VOJKA]:

Ma je rekla opeta doć.

LO[NE]:

Hvala ti, duša mi se vrati!

DJE[VOJKA]:

Uljezi gori, sad će ona doć.

LO[NE]:

A ja da uljezem.

AN[ISULA]:

Ja neću ni ula[zi]t goru, ostaj zbogom!

LO[NE]:

Pođe li?

AN[ISULA]:

Podoh; starče, čin' da vašaš!

LO[NE]:

Star je tko nije mlad kako sam já. Pođi zbogom!

AN[ISULA]:

Hod' tamo; na meko se ćeš naslonit. — Kamo je Kata išla? U najbolje je doba otišla, kučka!¹⁾ Ako uzumjedbude, lijepo ti ga će u stu[pi]eu uhitit. Ma tko je ono? tko ide ovamo? Ovo para žena *Krise*, meštra od skule, one mahničtine. On je za ljubavi otišao! Brižan vazda, maloprije me je pitao gdje Mande stoji, i on sjetan uzdiše za Mandom; i Mande t' ima njeke namoroze od štopela s plutom i o[d] duple barete. Ko ognu, starci, neka je mladim o ljubavi radit! Naša²⁾ je ljubav kako ogañ od slame, ki se u čas užeže, a u hip se ugasi. — Gove, dobar vi dan, kamo tako greš?

GO[VE]:

Anisula majko, da ti se potužim!

AN[ISULA]:

Što će bit?

GO[VE]:

Ona moja sjeta, oni moj muž, Krisa meštar od skule, jes toliko dana, ni ije³⁾ ni pije, neg sve njeke verse komponava; ni na skulu ne nastoji, a u večer do ponoća izvan kuće stoji. Rekli mi su da duniža njeku Mandu; a kad je doma, sve uzdiše, a u sni sve Mandu zove. Dušom mojom, veće nije oni ki je bio; ne znam, sjetna, što ću ni kako ću!

AN[ISULA]:

(Ah, ah, a mene⁴⁾ je⁴⁾ našao da mu zao posao u ne opravim!)

GO[VE]:

Da to je istina da [l. 13.^a] za tom Mandom ide?

AN[ISULA]:

Istina, moja sestrice.

¹⁾ *zatim prevučeno jedna*; ²⁾ *bez sumnje griješkom mjesto vaša*; ³⁾ *ije*; ⁴⁾ *menie*.

ĆO[VE]:

Da ju znam, dušom mojom, kako bih joj nos odgrizla!

AN[ISULA]:

Što je ona kriva, moja sestrice? Nemoj nu krivit! Ma znaš ka je? Hoć da ti ga já od te nemoći ozdravim?

ĆO[VE]:

Ah, draga, da ti sam [s]luga i da ti lijepu čas pošlem.

AN[ISULA]:

Hoć činit sve što ti ja velim?

ĆO[VE]:

Sve ću činit što mi veliš.

AN[ISULA]:

Hod' sa mnom; nauči[t] te ću da mu učiniš jednu stvar od koje, žimi já tvoja, kao će ozdravit.

ĆO[VE]:

Ah, Anisula, ako to bude!

AN[ISULA]:

Vidjećeš!

ŠENA PETA.

TRIPČE I JEĐUPKA.

TRIP[ČE]:

Dugo ti će stat ona Jeđupka! svaki mi se čini čas godište da prije dođe. U noj samoj stoje sve moje sperance i oto nà, kako me ktijaše od krepature ozdravit, tako će i moje kućne nevoļe napraviti. *La xe una gran donna.*¹⁾ A ja sam zloćes čovik; a tako hoće moja Mande, moja žena, ma²⁾ kao veće ne bude moja žena bit, ni u moju kuću stupit. Ma đvo moje sibilije, moga samoga odahnutja u moje tuge. — Dobra si došla! Jesi li donijela?

JEĐ[UPKA]:

Donijela sam! Mogu li uzit k tebi u kuću?

¹⁾ zatim je kao nekakav znak, možda mjesto etc; ²⁾ tu je docnije prevučeno 5 riječi od kojih se ni jedna ne može pročitati.

TRI[PČE]:

Övo i ne znam što ćemo učinit. Žena mi je odnesla ključ od kuće, a odiznutra se brava ne može otvorit. Kurba jedna!

JED[UPKA]:

Sídi doli na vrata, jeda moj ključ¹⁾ može otvorit.

TRIP[ČE]:

Sada romazinom sam zatvorio, neka ona kurba ne može doć ni otvorit. Potegnuo sam romazin; nu viđ mož [li] otvorit.

JED[UPKA]:

Obrni tvojim ključem!²⁾ I ne more se, bogme se ne more.

TRI[PČE]:

Ček', počú odzgar maľic donit, da obijemo bravu.

JED[UPKA]:

Gospodine, nemoj obijati sada; da ti já kažem: moj domaći kovač je. Čuj, ako mož siti niz funjestru, da zajedno idemo da ga zovemo. Ne vaľa da tako stojiš zatvoren kako u tamnici; i ova korijenja, moje lijeke, tuka na putu, gdi svak prohodi, ne mogu kazati. Ovdí neću ništa činiti.

TRI[PČE]:

Da što ćeš da se čini?

JED[UPKA]:

Sídi niz funjestru; može se, ne budi te strah!

TRIP[ČE]:

Bez haľina sam! da znaš: ona kurba odnijela mi je haľine, a ja ću se u ne haľine obuć, — *la necessità* ne ima leģe! A ja da sidem; drži me, moja sibilije.

JED[UPKA]:

Bogme kako junak síde.

TRIP[ČE]:

Ah, moja sibilije, da ne imam nemoćí — ona me krepadura mori, — bio bih žigant, ³⁾—po misu božiju!³⁾ Zaboravih ro[ma]-zinom kuću zatvorit! ako ona kurba dođe, može kuću otvorit. *Che*

1) ,ključ'; 2) ,kliucem'; 3) —3) *docnije prevučeno*.

error ch' ho fatto; a opet se ne mogu uspet. Ah, kilo, vele ti mi impačaš! s kilom je lašne odzgor sít ne[g] se opet uzgoru penat.

JED[UPKA]:

Gospodine, idimo; ope[t] ćemo se sada vratiti, ne boj se: tko će otvoriti?

TRI[PČE]:

A mi pođ'mo, ter se opet brzo vratimo: *Dio te la mandì bona!* jeda se s vragom bude zaklala, kako reče, ter bih se od svijeh tuga slobodio. Hod'mo brzo.

MANDE SAMA I KERPE.

MA[NDE]:

Dobra srećo, hvala tebi! Otišal je, a reče da je iznutra ostavil kuću otvorenu. Hvala bogu, moći ću otvorit kuću! Ma što ja stojim ter b[r]že ne grem? Ja sam na koću: já život moj i moju čas sada dobih; i ako se ne uzumjetbudem vladat, tot meni! Ma tko ide ovamo? Kerpe je. — Kerpe, kamo greš?

KER[PE]:

Mande, pomози bog! Gdi je Tripče?

MA[NDE]:

Sjetan svoj¹⁾ Tripče! opil se je, obukal se je u moje hałine, izajde, ne vim kamo, k vragu! Kerpe, já zao život š úime živem; a grube riječi govori: pjan je nješto snil, ter me sramoti.

KER[PE]:

Manda, za rijet istinu vele mi je žao da je Tripče²⁾ takí, ³⁾—po misu božiju—³⁾ Ja sam prijatelj od vaše kuće, ma tko stavlja prs među vrata, tako mu se [l. 13.^{b)}] i priskrine: ti žena, a on tvoj muž — u odru ćete akordat sve vaše diferencije.

MA[NDE]:

Žalostan negov mir, kad je onakí!

KER[PE]:

Ja mu ću govorit i dat mu ću jednu reprensijon taku, er po svetu Orsulu i ne družbu blaženu — basta, neka je meni.

¹⁾ griješkom mjesto tvoj? ²⁾ 'Kerpe'; ³⁾—³⁾ i te tri riječi i još dvije docnije su prevučene, ali se ove dvije ne mogu da pročitaju.

MA[NDE]:

Da ve ti sam priporučena, i nemoj mu vjerovat, ako što uzlaže.

KE[RPE]:

Ni tebi ni nemu neću lažu vjerovat, zbogom!

MA[NDE]:

Podi zbogom!

GRK: *Chie bella terra chiesta! case belle, passeggiar bello; lijepe belle madonne, bello omeni, bello casa, bello vender buttega, pan, vin, sardella, ogni cosa; ma belle più, belle assai madonne; lijepe nevjeste — oro, zlato, ah, lijepe!*

KATA.

KA[TA]: Ne najдох Mande, moje gospođe, ni je sad već iskah. Ima bit da jo[j] je dobro, ter se ne da nać. Ako jo[j] je dobro, dobro joj bilo udugo. Poći ću já, jeda zlu préiju dobudem, da mi je onoj starežini izdrilit štogodir. Sjetna, koji je čovjek ono? Neka projdem.

GR[K]:

Ah, *bella garzuna! Mi ti voler ben e chiesto cor dar per tuo amor!*

KA[TA]:

Hodi zloj česti tamo! Neka projdem.

GRE[CO]:

Podi, dođi¹⁾ — *amima chiesta kela*²⁾ tua, *garzuna bella*, ah, ah!

KA[TA]:

Sjetne Grčine!

GR[K]:

Mi portar tu cor dentro là, garzuna bella.

DJE[VOJKA]:

Tko je doli? Ah, ti li si? Uzidi gori, da Krise, — da te ne poznaju u obraz.

KA[TA]:

A bogme t' neću da me ni rukom tegne; ončas ću viknut.

GR[K]:

*Mi star dormir, chie non manziar,*³⁾ *non beber, spettar, garzuna bella, djevojka! — Bon zorno, signor.*

¹⁾ ,dogi' sa d ispr. od g; ²⁾—²⁾ amjma chiesta kela', prva riječ stoji možda mjesto anima ili mjesto a mi ma a ,kela' mjesto quella — svakako je nerazumljivo; ³⁾ najprije ,mangiar' pa je preko g načineno z.

KOTORANIN:

Addio, fratello!

KA[TA]:

Jaoh meni! Je li tko? Silu mi učinî! jaoh, neću!

DJE[VOJKA]:

Jaohi, zao človjek! Je li tko? Hoće nas zaklat!

KOTORA[NIN]:

Tko je to? što je to? Grube, skoči gori!

GRE[CO]

Per Dio, chiella garzona bella voler far mal!

KA[TA]:

Hoće mi forcû učinit!

KOTO[RANIN]:

Forcû? Ah, *can traditur!* Vodi ga dolu.

LO[NE]:

Koga sam vraga učinil? Vödîte me kako da sam traditur.

KOTO[RANIN]:

Traditor! force činit od djevojaka?!

LO[NE]:

Ja sam traditur, ja sam bjestija, er se sam kao bjestija dao privarit.

KOTO[RANIN]:

Vodi ga u tamnicu! Force činit, ah!

GRE[CO]:

Chie? voler far forza garzona virzine? Ti star la gola impiccado!

LO[NE]:

Ovo, i gore, meritam.

GRE[CO]:

Chie far zovani? vecchî far male cose! barba bianca andar burdel — vergogna! Mi qui passeggiar, garzuna parlar, con leng[u]a toccar, — con man Gio^v vardi! Far forza — Dio vardi, Gio^v vardi! Guardar con occhio, non zogar con man; parlar con leng[u]a, star savio e star servitor garzuna, e non far mal. E sta con Dio.

¹⁾ „Gio“ krivi izgovor mjesto Dio.

KA[TA]:

Brižna, odvedoše ga u tamnicu! Brižna, što ja učinih? kao li će ova stvar proć? Ma đvo gospodina Kerpe.

KER[PE]:

Kata, kamo greš? Para da se si skubla s nekijem.

KA[TA]:

Kerpe, ona starež ktio mi je forcu učinit.

KER[PE]:

Tko je to?

KA[TA]:

Lone de Zauligo.¹⁾

KER[PE]:

Forcu? on?! pas traditur!

KA[TA]:

I odveli ga su u tamnicu.

KER[PE]:

Jeda ga objese kako psa! Pod' doma ti, ja ću it na podestata. Forcu! ah, *impiccado per la gola!*

ČETVRTI AT.

TURČIN:

Bre, *avradeno sitigum, čopek gidisi?* Gdi je ova đidija haramzada koji mene ktijaše puškom strijelat? Tako mi careve glave i moje svitle sablje i vitkoga kopja i junačkoga koña, kako prvom ga ove oči zagledaju, noge ga će stignut, ruka će k sabli, sablja mu će moja svitla i junačka glavu usjeć; hić aman ne bude inako, tako mi moje vjere buslomanske! I neka vidu hoće li mi on braniti da moje srce ne želi onu vil od planine, da moje usti ne hvale, ne slave ne crne²⁾ oči, ruse kosi, bijelo lice, rumene (uh!) prsi, koje lirom cafte. A valahe, kad šeta, mni mi se [l. 13 : 1. ^a] da gorka ljubav š nome tanac vodi; a kad veseli, slatki smih ne rumeni obraz obujmi, valahe, tada se svitli raj otvori, a proljetje veselo u mirisu rajskoga cvitja dojde. Vilo lipa, ukaži tvoj svitli obraz u tvojoj ljubavi, uh!

Ovdi sjede začinat i začine turski.

¹⁾ „zauuligo“; ²⁾ „ciarne“.

PEDANT.

PED[ANT]: *Amor vult solo, sollicito et secreto, ut vulgo dici solet:* ljubav hoće samoga čovjeka, *amor et imperium.* Dobro učinih er Nadihnu ne dovedoh sa mnom. *Sti famuli abent* dug jezik a kratko srce. Kad nije brijeme, *tlape*; a kad je brijeme da pomogu, tako su od ništar.

NA[DIHNA]:

(Ah, ah, po¹⁾ ran¹⁾ boga! scijeni bjestija da ga ne čujem. Nea, uzaznaću kud ideš.)

PED[ANT]:

Anisula mi je rekla da ju ovdí dočekam i s Mandom da je dala red. Ovi dan mene će blažena učinit, — *iste die beat²⁾ me!*

NA[DIHNA]:

(U Mande? Tot znam gdje ćeš. Hotimičar je, pās jedan, — odpao mu! a doma lačan li je!)

Ovdí Turčin kanta turski.

PED[ANT]:

Nije mi drag ovi Turčin ovdí: smesti će moje posle. *Nolo te;* poč³⁾ mu éu dat jedan latin.

NA[DIHNA]:

(A jedá ga priguziči oni Turčin! Dinar ti, — dohiti ga!)

PED[ANT]:

Mustafa Turčine, *hic nolo te.*

TUR[ČIN]:

Bre, kojim jezikom besjediš?

PED[ANT]:

Neću te tu. To tvoje uzdisanje ne čini za mene, — *non est pro nobis.*

TUR[ČIN]:

A bre, *avradero sitigum!* nu čeka', didijo! Koga goniš?

PED[ANT]:

Cedere furoris sapientis est.

NA[DIHNA]:

Vrag uzeo da ga ne dohiti! Poću⁴⁾ vidjet hoće li ga stignut.

¹⁾ ,paran'; ²⁾ ,beatj'; ³⁾ ,poch' ispr. od ,pogh'; ⁴⁾ ,pogiu'.

[ŠENA DRUGA.]

ANISULA:

Zdrava Marija, milosti puna, — Jezus, da mi se je prikrstit! Uistinu božu smijeh! Lone bi stavljen u tamnicu. Starež — tot se mnom rugat! pođe iskat mladice, — tako mu i intraveña što mu intraveña. Starci, starica se držite, a mladice neka s mlaci stoje; mladice se rugaju starci, a od mladijeh se boje. Ma neka vam spovijem, o žene, mi ćemo se danaska malo ljudmi porugat i mi ćemo danaska š nîmi vas razlog imati, er ih ćemo riječmi zabit. A oni će, nebozi, stât kako i oni komu se govori: „Lezi, lezi!“, i trijeba je leć; i ako što budu vidjeli, toliko će zabit: parat im će da su snjeli. I nu gledajte što ćemo od meštra od skule učinit. Ma ovo mu žene mladice kako anđeo, a on, sjetan, za njeku Mandu mre, koja se nîm ruga. Ma ćete vidjet što ćemo učinit: ozdravićemo ga, ludjaka jednoga! — Gove, dobra si došla!

GO[VE]:

Anisula, da znaš s kolicijem se fastidijom ovdje vrtim, ne bi mi mogla vjerovat; ma mi se ne more smañe.

AN[ISULA]:

Vjerujem ti, nebore, vjerujem ti, sve ti vjerujem; ma scijenim da se veće nećeš vrtjet i da ćemo Krisu ozdravit od negovijeh ludosti.

GO[VE]:

Uh, nemoj mi govorit! Ako ga ozdravimo, lijepu ti ću čas poslat,

ANI[SULA]:

Da si zdravo! Veće ne vaļa da o ovomu govorimo, — dosta smo govorili. Uljezi gori u ove moje prijateljice, i učini i guvernaj se kako smo govorile; a ja ću poč nać nega.

GO[VE]:

Pođi! za boga, razumno se vlada!

AN[ISULA]:

Ne brini se.

ŠENA TRETJA.

TRIPČE I KOVAČ.

KOVAČ:

Prvo da vidimo može li se otvorit.

MAN[DE]:

Tko kuca dolu? tko je ono na vratijeh?

TRI[PČE]:

¹⁾—Po misu božiju i po boga mi, ²⁾ tko je uljezao u kuću? tko je gori u mojoj kući?

MA[NDE]:

Kako, tko je gori u kući?! Tripče, pomamil se si! što su te riječi?

TRI[PČE]:

Po Jozefa martira, uležla³⁾ je kurba u kuću! U kuću mi si uležla³⁾? Nadvor mi, kurbo, zla ženo, er te s kućom sažegoh.

MAN[DE]:

Po Lovrijenca koga žegoše, neću te u kuću! Tripče, já vidim, još ti dura sinoćne³⁾ vino koje si, [l. 13 : 1^b] u zal čas za tebe, popil sinočka.

TRIP[ČE]:

Ah, bjestije mene, ludjaka mene koji ostavih iznutra kuću otvorenu! Ja sam kriv, ja sam sve kriv, *io son becco futuo!* Mande, ti imaš razlog: ja sam pjan, ti si sveta svetica, dobra si žena; ja sam vrag, ja sam djavao. Oto te molim, daj mi haĳinâ, da mi je poć moje posle činit; a ti bud' gospođa od kuće, pokli tako moja srića hoće.

MA[NDE]:

Ne budem ti haĳinâ dat, neka se prid svim svitom tvoje pjanstvo ukaže. Poslala sam po svojtu: já veće ne mogu ovoga života trpit.

TRI[PČE]:

Kurbo, zla ženo, ja sam sada tebi kriv, er bih bjestija, a bjestija ću i umrit. Poći ću ovako, da svemu svijetu kažem i svoj parentadi tvoje dobro činjenje; neću inako rijet.

MA[NDE]:

Zna mene vas svijet, ma i tebe zna što si.

TRI[PČE]:

Zna mene vas svijet; ma će i tebe znat, zla ženo, što si.

KRISA I STARICA.

KRI[SA]: *Desiderio desideravi hunc, questo benedetto*, blaženi dan.

¹⁾—²⁾ *docnije prevučeno*, mi nije sigurno; ²⁾ „ugliesla“; ³⁾ „sinočne“.

AN[ISULA]:

Kako ti sam rekla, Manda je sva tvoja, kako je i bila; i Mandemorebit je došla onamo dje si rekao. Ako li nije došla, ti moţ poćekati; sad će ona doć i cijec tebe se je s muţem svadila.

PED[ANT]:

Magnalia narras, spovijedaš mi veliku ljubav ku mi nosi. *Cum suo consorte*, [s] svojijem se je domaćijem svadila za moju ljubav! Anisula, velika je toj ljubav.¹⁾ Ovo je ne kuća, je li?

ANI[SULA]:

To je ne kuća.

PED[ANT]:

Ovdi se sam s nekim psovao i rekoh mu: sikofanta jedan!

ANI[SULA]:

To jo[j] je muţ bio; sve sam čula.

PED[ANT]:

Da muţ joj zna mene, i da ja

AN[ISULA]:

Zna! Hod'mo veće u kuću.

PED[ANT]:

Certus sum, sad sam čert *de suo* da mi pravu ljubav nosi. Je li ona došla?

AN[ISULA]:

Mnim da je došla; ako ne bude, sada će doć. Neka ja idem naprijeda. Ako uzbude, uljezi u kamaru i ne otvora' funjestara, er ona neće od srama da ju u obraz gledaš.

PED[ANT]:

Anisula, *narras indolem bonam*, spovijedaš mi mladiceu virtuozu.²⁾ Tako ću učinit. Blažen je ovi dan, *quia beat*³⁾ me, čestita⁴⁾ me čini. *Sit felix semper!*

—————
Tripće sam.

TRI[FČE]: Ah, uzaznao sam, kurbo, tvoje posle, odkrio sam tvoje amorižanje! Krisa meštar tvo[j] je amorož, kojim i biješe došao pod kuću.

¹⁾ *poslije prevučenoga* stvar; ²⁾ *poslije prevučenoga* kostumanu; ³⁾ 'beata';
⁴⁾ *poslije prevučenoga* certamente.

con la superchiaria. A ona velaše: „Mande je došla, Mande je tvoja.“ Mande je kurba što kurba; a ja *becco alla barba mia, che accade* da rugo ištem. Ovdí je š nime, ali će kúnemu doć, kako je vidjela da sam já otišao. *Non è altramente*, — ovdí je! Trijeba je otit po parente i odkrit ju, *e pubblicarla per puttana*, kao zlu ženu. I ovdí nije trijeba tardat: Tripče, prida' nogami i teci najbrže. Neg tko me vidi u ovizijeh haĭinah, svak će rijet da sam se pomamio; a ja sam veće neg iz pameti izišao.

Ovdí vlasteli dubrovački prođu.

KOTO[RANIN]:

Signori, siate li ben trovai, dobri ste došli!

DUB[ROVČANIN]:

Addio, fratelli!

KOTO[RANIN]:

Ako što možemo za vas, zapovijedajte. Kad mi u Dubrovnik dodemo s lo[n]ci i s piñatami, vi nam karece, *per san Trifon*, svake činite.

DUB[ROVČANIN]:

Gdi je ovdí crkva¹⁾ od svetoga Tripuna?

KOTO[RANIN]:

Öno onamo gori što se jedva vidi.

DUB[ROVČANIN]:

Da gdi se lonci i piñate čine?

KOTO[RANIN]:

Öno onamo u onjezijeh kućah. Koliko sam soldina iznio od piñata iz onoga vašega Dubrovnika i od krušaka mednica. Je li vam, bože, Cvijeta živa i Vukota? Ja vas poznavam: vi ste Garzarija; velike ti smijehe i vi njegda [l. 13 : 2.^a] činahote o pokladijeh.

DUB[ROVČANIN]:

Oto, istom za pasat brijeme. Da u onjezijeh ulicah onamo tko stoji?

KOTO[RANIN]:

Da oprostite, one dobre persone koje svakomu daju, kako to i u vas na Pelilijeh.

¹⁾ „ziarqua“.

DUB[ROVČANIN]:

Dobro je ordenan ovi vaš grad i lijep je *per amor de Dio*.
Je li istina da u ovom vašemu gradu tolike krepadure reñaju?

KOTO[RANIN]:

Kile nž, — sve su riječi! *semo netti in questo come un tagliar*.
Neg se [v]i Dubrovčiči, *intendè vu*, ovako za solac¹⁾ salacate¹⁾ kako
i mi vami.

DUB[ROVČANIN]:

Tko ide ovo ovamo?

KOTO[RANIN]:

Ovo je podesta od Kotora. — *Bon di alla magnificenzia²⁾*
v[ost]ra! Che vi sia raccomandata quella garzona che quel traditor li
ha voluto sforzar.³⁾

PODESTÀ:

Lassa far a me: el farò inpiccar. Chi son questi gentilomeni?⁴⁾

KOTO[RANIN]:

Ragusei, magnifico.

PODESTÀ:

Se vi posso far qualche piacer, comandate.

DUB[ROVČANIN]:

Siamo servitor[i] de la magnificenzia⁵⁾ vostra.

MAN[DE]: Kerpe, u velicijeh sam tugah.

KER[PE]:

Ki će vrag bit?

MAN[DE]:

Dohodil je oni pjanac.

KER[PE]:

Ne govor' tako, Mande! onaki kakav je tvo[j] je.

MAN[DE]

Ali me sramotì!

KER[PE]:

Svrh Tripčeta neću da mi veće govoriš; neka je meni činit.

¹⁾ ,solaz salazatte'; ²⁾ ,magnificentia' s posljednim i nad retkom; ³⁾ ,sforziar;
⁴⁾ ,gentil homenj'; ⁵⁾ ,magnificentia'.

MAN[DE]:

Dobro. Za to veće t' neću govorit; ma, dragi Kerpe, kaži mi tko su oni furistijeri.

KER[PE]:

Dubrovački su vlasteli što to se zovu Garzarija.

MAN[DE]:

Ovo su Garzarija? Čula sam da ovizijeh poklada ti vlasteli čine jednu lijepu večeru i da se će po večeri izmrčiti; i vele da će i žene izmrčit, ter se će izmrčeni svi pak u kolo uhititi. Je li, bože, istina?

KER[PE]:

Brzo ti vi žene uzaznate sekrete muške! Meni su u sekreto rekli, a ja viđu svaki vrug zna. Manda, kad znaš, što me pitaš? *Addio, ho mille faccende.*

MAN[DE]:

Uh, bogme t' je istina, kad Kerpe veli. Kako ve će moć one vladike trpjet da ih mrčenijskih gledaju? Uh, grube ti će bit! Tužna, ma što já ne mislim o momu poslu. Ako se sada od ovoga perikula i od ove sramote slobodih, veće Mande ne bude o ljubavi radit ni se veće stavlat na ovo perikulo. Blažena sveta djevo Marijo, ti me sada pomози, a veće ne budem nigdar sagriješiti.

ATO PETI.

SCENA PRIMA.

TRIPČE I SVOJTA MANDINA.

SVOJTA:

Tripče, ne možemo vjerova[t] ti da bi Mande to učinila.

TRIP[ČE]:

Ako ne vjerujete riječmi, vjerovaćete očima kojijem ćete gledat ne portamente.

SVO[JTA]:

Te nas haļine ne delektaju; tvoje pitje vele je, pa ti je dosle učinilo. Dobro znamo, kad vnuo uliješ u tvoju gulu, u tvoj trbuh, uljeze generacijon¹⁾ vragova u tebe — djed i pradjed, otac i sin, i vražija maći.

TRIP[ČE]:

Adonka, moji stari i počtovani i moja bratjico, ako je Tripčeta kadgodi vince pridobilo, ter je u vincu štogodi lukavo

¹⁾ 'generation'.

govorio, tot veće Tripčetu ni trijeznu nije istina vjerovana; sve što Tripče veće govori, sv[e] je pjano, sve je grintavo!

SVOJ[TA]:

Tripče, koga¹⁾ često pjana vode, i kad je trijezan mne da pjan govori.

SVO[JTA]:

Pjanac je kako i žena ka, kad jednu votu čas izgubi, veće ju nigda ne steče; koga vide jednu votu pjana, drže ga vazda za pjana.

TRIP[ČE]:

U slavu djeve majke! sad se će vidjet jesam li pjan!

SVOJ[TA]:

Ovo t' obećavamo²⁾: ako ju nađemo u čem je si obadio, tako jo' ćemo lijepo glavu i usječ, da veće nije živa i da ne gledamo prid očima sramotu od naše kuće; gubavu ćemo kozu izvré iz stada, da³⁾ ostalo stado ne razguba. S kijem veliš da ju ćemo nać?

TRI[PČE]:

S meštrom Krisom od skule.

SVO[JTA]:

Mandu ćemo nać s meštrom Krisom od skule?!

SVOJ[TA]:

Oršu, bratjo, da *per forza* uljezemo u kuću i da i jednoga i [l. 13 : 2.^{b)}] drugoga za kose svučemo niz skale i ovdí, *quì in mezzo della strada*, da vās svijet vidi, da od njih komardu učinimo.

SVO[JTA]:

Ne inako, pod mač da se stave!

SVO[JTA]:

Tri uljez'te goru, a ja ću i Tripče na gvardiju od vrata ostat.
— Tripče, gdje ti je oružje?

TRI[PČE]:

U vraga! övo sam i sam sebe zaboravio od nekijeh tuga.

SVO[JTA]:

Uhiti⁴⁾ za kose, doli⁵⁾ ih⁵⁾ svuci! a, *can traditor*, a ti, zla ženo!

¹⁾ ,kogo'; ²⁾ ,obochiauamo'; ³⁾ *draput napisano*; ⁴⁾ ,uhity' *regbi ispravljeno na ,uhiti'*; ⁵⁾ ,dolijh'.

GO[VE]:

Jezus, *misericordia*, što ćete od nas? Mi smo!

KRISA:

*Quoniam violentia? quare? zašto?*¹⁾

SVOJ[TA]:

Na ulicu, da vas svit vidi, tradituri!

GO[VE]:

Misericordia! što ćete? mo[j] je muž!

PED[ANT]:

Quid tibi vobisque rei mecum est? Što imate vi sa mnom činit?

GO[VE]:

Jaohi, moja ludoveti, na što te tvoje ludosti dovedoše!

SVOJ[TA]:

Tripče, ovo li je Mande?

PED[ANT]:

Violenter manuque armata, s oružjem tako!

TRIP[ČE]:

Ali sam já mahnit, ali sam *gluh* bio, ter sam jedno čuo za drugo! Ja sam pjan, ja sam mahnit, ja . . . Vrag uzeo kad sam živ! Ja ću poč uzet lakat konopca, ter se ću objesit, pokli moje oči i moje uši lažu.

GOVE:

Što ove stvari, dobri ljudi, činite?

SVOJ[TA]: Dobra žena, tko pjanu i mahnitu vjeruje, pjano i mahnitno čini i govori. Nije on pjan ni mahnit, ma smo mi bjestije i gore neg bjestije, er na njegove riječi ovi eror učinismo. — Vidimo er si ti muž ove dobre žene. Kako li ste tu došli, mi to ne ištemo. Prostitute i ostajte zbogom! — Pod'mo za onjezijem mahnicem, da se onaki pjan desperan ne bi objesio.

GO[VE]: Krisa, sramoto moja, ne meštre od skule! Tko tebi da skulu učit, on mahnitij bi o[d] tebe. Tu će skulu djeca o[d] tebe naučit?!

¹⁾ ‚sacto‘, *bice pogreška mjesto ‚sacto‘.*

Jesam li já Mande? Što me gledaš? Pače me se sit nagleda', sramoto moja, ruže o[d] tvoje kuće, ruino sam od svoga života! Da te s Mandom sad ovi nađahu, kako sad ovdí prođaše? Zaklahu te, nečovječe, ne imaše kad Jezusa rijet, ter bi život i dušu izgubio! Brižna já s tobom, u smrtnomu bi grijehu umro! Ludi Krisa, što mučiš? što ne odgovaraš? Izvan kuće mi se valent mladić čini, a kad je doma: „Stomak me boli.“ Nije te danaska stomak bolio kad si mnio da si s Mandom, koja je dobra mladica, a ti si zao čovjek. Sjetna! je li ka od žena da joj se potužim kcje je valentijije danaska učinio scijeneći da je, brižan, s Mandom? Nijesam li ona s kojom se si danaska toliko junak učinio, koja sam o[d] toliko godišta uza te vazda bila? Ma ti meni nijesi oni ki si danas¹⁾ bio [i] inda bivao. Tradituru od vjere ku mi si dao! er da ne gledam što gledam, sad bih ovjezim nokti u oči došla, ter bih ti²⁾ ih³⁾ izbola kako zlu čovjeku. Da je proklet oni čas i oni hip koji za te dođoh! Mučiš, ne odgovaraš, zao čovječe? a minuto brijeme toliku oholas svrh mene imaše! Izgubio se je, zamuknuo je, odkrile se su negove griñe, uzaznala sam negove sekrete. Ma, zao čovječe, hoću da ih i drūzi znaju; poću dozvat svu svojtu, ter im ću ukazat tvoje galantarije; i neću cknjet — najbrže sada!

KRI[SA]:

Fortuna, ad quid tanta derisio?! Me miserum! Ženo, ženo, vele ih znaš! ženo, imaš razlog! ženo, ja sam kriv, ma ljubav kim se neće narugat? *Puer alatus, nudus atque pharetratus*, ljubav je jedno dijete golo s krilmi, er mu leti červeo kako sve djetetu; a gore³⁾ je³⁾ dijete, — narugao bi se svetijem [l. 14.^{a)} Antunom. *In fine*, ljubav se je htjela narugat danas mnome, ma veće se ne bude mnom rugat. *Satis est*, dosta je! *A sagitta tua volante scutum⁴⁾ prudentiae proteget me*; poću ženi proštenje pitat, i da ovo pokrije i da se veće o ovomu ne govori. S ljubavi malo já život ne izgubih. Ne, ne veće!

TUR[ČIN]:

Valahe, kad pod kuću dođem moga svitloga sunca, tako i dohode njeke đidije, tere smetaju moje posle. Valahe, tako mi ova desnica neodsječena, prvi prida me dođe, tako mu ću ončas i usječ glavu. Ma ovo moje svitle zvizde danice. — Svitla zvizdo danico, pomiluj, rob tvoj umire! Aman da znam da mi glava otide, uljezoh gori k tebi! Primi me, vilo, primi me!

¹⁾ *poslije prevučenoga vazda bio*; ²⁾ ,tjih'; ³⁾ *nije sigurno je li ,goreie' ili ,gorcie'*; ⁴⁾ ,scutum'.

MAN[DE]:

Jaoh, tužna! mahnit je ovi Turčin. — Kata, zatvori kuću.

TUR[ČIN]:

Vilo, ovo tvoj rob!

MAN[DE]:

Jaoh, jeda tko? Turčin u kuću!

SVOJTA:

Manda, što je to?

MAN[DE]:

Turčin mi je uljezao u kuću! pomozite za boga!

SVOJTA:

Ah, didijo jedna, tako li je?

TUR[ČIN]:

Ah, *bre čopek!*

SVOJTA:

Nadvor, didijo!

SVOJTA:

Nadvor, da mi mu je glavu usjeć!

SVOJTA:

Držite ga! Ja mu ću glavu usjeć.

SVOJTA:

Držimo ga! slobodno udari! Didijo jedna!

TUR[ČIN]:

-Junaci, prije neg mi glavu usiječete, da vam dvije riječi rečem, tako vam materina mlijeka!

SVOJTA:

Neka govori didija. — Čini tvoj posao!

TUR[ČIN]:

Svojt u imam ovdi.

SVOJTA:

Tko ti je svojta? — Ne udar' sad, — neka reče.

TUR[ČIN]:

Draško Grubišić Krkranin¹⁾ mo[j] je otac; fuste me su turske, djetetom u Puļu hodeći, uhitile.

¹⁾ „krikranin“.

SVO[JTA]:

„Ti si Draškov sin? Lažeš, pse! da jes' li imao ku sestru?”

TUR[ČIN]:

Jesam, na ime Mandu; ne znam je li živa.

SVO[JTA]:

Manda, nu sidi dolu.

MAN[DE]:

Ča ću doli?

SVO[JTA]:

Hodi doli, tvo[j] je posao! Ali otele nam kaži: jes' li imala koga brata?

MAN[DE]:

Jesam jednoga, koga Turci uhitiše. Ne znamo je li živ.

SVO[JTA]:

Što je tebi ime?

TUR[ČIN]:

Mahmut sada, a prije mi je bilo ime Frančesko.

SVO[JTA]:

Manda, kako mu ime bijaše?

MAN[DE]:

Frančesko.

SVO[JTA]:

Manda, meni kolač! ðvo tvoga brata!

MAN[DE]:

Ča je to? što velite?

TUR[ČIN]:

Ovo je Mande, ovo je moja draga sestrice koju sam toliko žudio; bogme je ona!

MAN[DE]:

Frančesko, moj dragi brate, sada te poznam!

SVO[JTA]:

Vidite li i čujete li čudǎ?

MAN[DE]:

Frano, moj brajene dragi!

TUR[ČIN]:

Manda, sestrice draga, je li otac živ?

MAN[DE]:

Da s' ti zdravo, — priminul je. Koja te, moj dragi brajane, dobra moja srjeća ovdí k meni dovede?

TUR[ČIN]:

Majdet dobra srjeća, moja draga sestrice.

SVO[JTA]:

Ovo je naš dragi parenat, a mi ga ktijahomo klat.

TUR[ČIN]:

Moji junaci, zgodi se na ovomu svijetu vele stvari.

MA[NDE]:

Uljez'mo u kuću, dragi brajane.

SVO[JTA]:

Montañe fermo stoje, a ljudi se jedan s družijem nahodi. Stavite oružje u nožnicu; počú já vidjet jeda Tripčeta nađem, onu mahničtinu, da doma dođe, da šuru ovoga vidí i da ga počíta.

KERPE.

KER[PE]: 1) — Po misu božiju—¹⁾ smijeh od ovoga kaza! Podesta kondena Lonu de Zauligo,²⁾ da plati próiju Kati, našoj djevojci, pecat librica, ali da pet godišta stoji u okovijeh u tamnici. Tot amorizanje! Ma za skurtat besjedu: našla se je Kata da mu je kći. U Krkru ukradom se s njekom sklopi, kakav je vas amoroz; rodi se ova djevojka, krijući ju odhrani; baba se je našla koja ju je dojila i hranila, koja sve ovo³⁾ spovijeda. Toliko, er ju je [l. 14^{b)}] on odlučio uzet u kuću i hoće ju udat *onorevolmente*. Kučki jednoj nehote se je srjeća rodila! Ma òvo je; poč je ću malo pristašit. — Kata, kamo greš?

KA[TA]:

Gori; jesi li gdi Tripčeta vidil?

KER[PE]:

Što ti je od potrjebe?

KA[TA]:

Oni Turčin, koga ti ktijaše puškom strijelat, našao se je da je brat Mandin.

¹⁾—¹⁾ *docnije prevučeno*; ²⁾ „zauuligo“; ³⁾ *poslije toga prevučeno zna.*

Vraga veliš!

KER[PE]:

Nije inako.

KA[TA]:

KER[PE]:

Sve može bit; ma, Kata, kako će ti proć so onjezīm rugom što si od Lone činila? Sve se je uzaznalo, podesta hoće da, zato što si se rugala, uzmeš za muža jednoga koji bi Loni otac bio a gruba kako jednoga djavola od pakla, koji mješte ručka hoće ti davat svako jutro dvaes biča po mahaći; tako podesta hoće.

KA[TA]:

Brižna, ča veliš?! ča su te riječi? Ubio bog i podesta, makar i teb[e] š nime. Bogme ću se skrit, da me ne našete.

KER[PE]:

Övo ih, övo Lone! biži u kuću.

LONE:

Reće se: ne može se jedna stvar načiniti, što se prije ne sašteti;¹⁾ ma já ne našah kćeri ni ozdravlah od ludosti, da se ova smeća ne učinaše. Mňah s vragom da me će objesit, a ja dobih *una zoia*, — k[ć]er²⁾ dobih ka mi je draža neg jedna goja o[d] tisuću škudi. I ljubav veća mañu pridobi:³⁾ Mandu zaboravih pri ljubavi od kéere; Mandu ću odsela ljubit kako onu ka je moju kéer lijepo odijevala i kako svoju sestru tratata.

KER[PE]:

Lone, uzidi gori!

LO[NE]:

A ja da uzidem.

KER[PE]:

Ovo je veće tvoja kuća. — Tripče, *per amor de Dio*, što si u tizijeh hañinah?

TRI[PČE]:

Znaš ka je? Ja sam zloćes, ja sam mahnit; a Mande, moja žena, sveta je svetica, kad vi hoćete.

PED[ANT]:

Domini mei, quis est, tko je muž Mandin?

¹⁾ ,sasčteti' s *ispravljenim* ,sa'; ²⁾ ,kier'; ³⁾ *najprije* ,pridobijuá' pa je ,uá' prevučeno.

TRI[PČE]:

Što ga pitaš? Ja sam nekad Mandin muž bio; ma sada, po Jozefa martira, ne bude ona veće moja žena bit.

PED[ANT]:

Et ego dico tibi, velim ti er ne ima nitko u svem Kotoru boļe ni svetije žene o[d] tvoje; i ako ti sam što sagriješio, *ignosce michi, domine! peccavi, peccavi, e valet!*

LONE:

A ja velim: prova', er Mande, tvoja žena, sveta je svetica i nu ni munita ni koja druga stvar i u čem može ikad pridobit; i da te bog veseli! Kata, tvoja službenica, moja je kći; i uljezoh u kuću tvoju *con lizenzia vostra*.

SVOJTA:

A mi ti odzgar velimo s funjestre: hod' u kuću i ne mahnita' veće, er makar bi ti bio u tvoj dio kakva je Mande u svoj! I okropi se krštenom vodom, da ti iz glave ta zla čes izide koja te travaļa.

TRI[PČE]:

U ime oca i duha svetoga! Kad svak veli „lezi!“, a ja da ležem; ja se pridavam. *Merendo*¹⁾ ja sam izgubio, vi ste pravdu dobili.

MAN[DE]:

Hodi ve u kuću; dosta si govorio i izgovorio!

TRIP[ČE]:

Mande, ja sam kriv, oprosti: pitam ti proštenje; kad svak hoće da sam kriv, ja sam kriv. Oto, spravi štogodi večeri, er umrijeh od glada; nijesam ni objedovao od fastidija.

MAN[DE]:

Hodi ve gori: šura ti se je našao a meni brat, Kati otac, da se veselimo.

TRI[PČE]:

Bože, tebi hvala na dobru, a na zlu ne umijem ti ni zahvalit. Brigato, ja sam počeo i ja dosvršujem. Mi ćemo ovamo unutra imat posao, a vas invitavam u Garzariju na večeru, — ne drugo. Počita'te se *e valet!*

SVRHA.

¹⁾ *griješkom mjesto merendu?*

[l. 15. a] Počine komedija

SKUP

prikazana u Saba Gajčina na píru.¹⁾

[Lica što govore:

Satir (u prologu)	Zlati kum, njen brat	
Skup, starac	Niko, dundo Kamilov	
Andrijana, njegova kei	Ćivo, prijatelj Dobrin	
Variva, godišnica stara Skupova	Pjerić, prijatelj Kamilov	
Gruba, godišnica mlada Ćivova	Munuo, djetić Kamilov	
Kamilo	Pasimaha (Kotoranin)	} djetići } Zlatoga kuma]
Dobre, Kamilova mati	Drijemalo	

PROLOG: JEDAN SATIR.

SA[TIR]:

Čudna rabota da vazda vile od satira bježe! I nije čudo: pitomi s d[i]vjijemi ne imaju što činit. Ma gdje sam já ovo? Jesam li já Stijepo? je li ovo naša kuća? Bogme, ćačko, ako imaš ovolikoj družini kolacijun²⁾ dat, spravi gospin kofan zahare. Vi ste dobri došli! I Stijepo sam i satir sam: kako Stijepo gostom³⁾ se³⁾ ne pripadamo, — kako satir, da vam povijem smijeh. Žene, vila se spravila biješe doći s versi, sva galanta, da prolog reče od njeke malahne komedijice⁴⁾ koja se ovdi večeras ima arecitat, zašto para da njeke od žena bile su rekle: „Njeke se sad maškarate čine, para da se na Placi razgovaraju. Gdje su vile od plavina? gdje su satiri od gora zelenijeh? gdje su vijenci, ruže, hladenci i Kupido s lukom i strjelami?“

Ńarńasi, kako znate, večeras festižaju. Oh, vi se nasmijejaste kad uspomenuh Ńarńase. Istinom, njeka je fantastika riječ Ńarńas: kad čuje naša kućka ovo ime, bježi kako od bata! Ma ime od Ńarńasa ima u sebi moć: „ńar“ hoće rijet „stô, pristolje, gospoctvo,“

Izvori: A (za tekst) i P (za varijante) kao za Grižulu (v. str. 127).

¹⁾ u Matijaševićevu izvodu natpis je (na l. Va) Dalla comedia intitolata Skup, prikazana u Saba Gajčina na píru godišta 1555 mjeseca marča; ²⁾ ‚kolatium‘; ³⁾ dvaput napisano; ⁴⁾ ‚komedijé‘.

„nasi“ — „nase“. Svak [s] strane, sve kompañije! Narñasi su glave od svijeh kompañija; Narñase je večeras tokalo da učine maškaratu. I htjeli su, i vilu *ku* rekoh spravili bijehu, da pri vodi studeni, na cvijetju u jutro prije *zore* požuberi, — to da prolog reče; ma se ne ugodiše: smete ih jedna svekrva u ovoj komediji.¹⁾ Ah, ove svekrve! da mogu ove mladice bez svekrva bit, dobro ti bi im bilo! Svekrve, svekrve! vazda kore, vazda karaju, vazda psuju, vazda nemirne! a neboge nevjeste ne smiju se ni tužit, obikle ih su; neg kad im prem dodiju, trče s rukami u pazuhu,²⁾ muče, tako im i omiču smokve i roge. Kad one većma psuju, tako one većma smokve i roge! „A to tebi, a to tebi“ u sebi govore. U ovoj komediji¹⁾ jes jedna svekrva fastidijozna. Narñasi cijecé *ne*, kako rekoh, nijesu ktjeli arecitat: *ta* svekrva zlo od mládica govori, a oni neće gvere s tizijem personami. Uvezli su njeke mlade ki nijesu prije nigda arecitavali, koji, za rijet vam sekret koji sam od njih izeo, neće dobro *a posta* arecitat; hrane se kad se od njih ki oženi.

A komedija mislite kakva će bit? Starija je neg moj djed i pradjed, starija je neg stara komarda, gdje se djeca sad kupļu, starija je neg kruh podter,³⁾ sva je ukradena iz nekoga libra starijeg neg je staros, — iz Plauta; djeci ga na skuli legaju. Starac će neki bit koji je našao tezoro u munčjeli i skrio ga je u neki ormar pod ogništje, — taji da ga je našao. Ima jedihnu kćer; prije hoće kćer ne udat nego joj o[d] tezora dat išto za prćiju. Što će od nega i od negova tezora bit, komedija vam će spovidjet.

A ne rekoh vam: vila kad satira [l. 15.^{b)}] upazi, to mene, uteče, još se nije ustavila. Narñasi htijahu da dva versa almanko reče, i *ja* htijah, ma kako Narñasi ne ktješe arecitat, a satira upazi, veće izginu. Žene, *ja*, kako Stijepo, velim vam: pasa'te se za večeras bez *vile*; do godišta na poklade ja vam *ću* komediju arecitat od *vila*. A vam, vlastele, velim, kako satir od gora zele-nijeh, čovjek divji: n[u]⁴⁾ ako⁴⁾ što ne bude na vaš način večeras, što se ima, to se dava; a tko sve dava vele dava, tko sree dava svega sebe dava. Vaša pitomos namjeri divjači našoj, vaša dobrota prĩmi našu dobru voļu. I tko bi ktio znat što *ću* *ja* satir u ovoj komediji¹⁾ rijet, ja sam starcu u gori kameni tezoro objavio; i tko hoće znat koji je ovo grad koji se ovdĩ vidĩ, ovo je Narñas-grad,

¹⁾ „komedy“; ²⁾ „pasuhu“, ali je posljednje slovo ispravljano, pa nije sigurno koje je; ³⁾ „podter“ sa d nad retkom, ali „er“ nije sigurno, moglo bi biti i „oc“; ⁴⁾ „nako“.

Narúasi ga su zidali, Narúasi ga gospoduju, Narúasi mu su i zakone dali. U ovomu se gradu ide u kapaš, u plaštijeh; u ovomu je gradu svaka liberta. — Ne drugo! ako komedija ne uzbude dobra, vi ju dobrotom vašom učinite dobru i čujte ju s dobrijem sreem.

SCENA PRIMA.

VARIVA, GODIŠNICA STARA, GRUBA, GODIŠNICA MLADA.

VA[RIVA]:

Sjetna, Gruba, ne došla! Što je ta prješa? kako li si smjela, tužna, doć, gdje znaš, star pas ne da pristupit, koji, bijedna já, na svakoga reži; ni znam koji je ovo život koji se š nime žive.

GRU[BA]:

Sjetan ti život i s gospodarom! prava si Variva koja pakao š nime variš. Ne imate ni oĝna u kući, a, ¹⁾ sjetna, ¹⁾ jedva sam utekla od nega. Dođoh da oĝna uzmem; tako i čuh gdje njetko iza sna govori: „Drži! zlato! munčjela! uhit! lupeži!“ i strah me obide. Tako put oĝništa. Istom se sunu starac put mene, a ja, Vare, ni[z] skale! Dušom mojom, malo nogu ne ulomih.

VAR[IVA]:

Da nijesi je ulomila dobro si prošla, er si zdrava skapulala. Moja Grube, ovčice mlada, ne dohodi veće ovdi po oĝaš, da mi te vuk ne uije, ²⁾ da Gruba ne bude gruba.

GRU[BA]:

Gruba ti gospođa bila i s imenom makar i tko mi ga nadeđe! Nije mi života, sjetna, s ovijem hudosrjećnijem imenom; duša mi pođe s vražijijem vraguličići, ³⁾ od kojijeh ino nije čut, ni im je ino u ustijeh neg gruba.

VAR[IVA]:

Gruba, ako i gruba, draga.

GRU[BA]:

Gruba im tamo mati i tko ih je rodio! — Što je od Andrijane?

VAR[IVA]:

Ali je nijesi gori vidjela?

GRU[BA]:

Vidjela sam zlu čes! jedva sam zlom dušom utekla.

¹⁾ nad retkom; ²⁾ ,uie'; ³⁾ ,uugeljeicij'.

VAR[IVA]:

Grube, u veliko' smo tuzi. Andrijana je čula da ju hoće dat otac nekomeu zlostaru koji vele da je bogat. Htio bi je dat bez prćije, er naš zlostar ne ima, ako bi joj i htio dat prćiju; i ako bi imao, djavao je a nije lakomac.

GRU[BA]:

Uh, ne bih stara muža! ono gdje kašlu, a, brižni, ne mogu ni hodit, a neg, a neg da...

VAR[IVA]:

Što, sjetna, „a neg da“?

GRU[BA]:

A neg da igraju s nevjestom.

VAR[IVA]:

Hudosrječna se ti naigrala! Mňah da je i tebe vrag uzeo, kako i nejke puštenice.

GRU[BA]:

Prava ti si njeka Variva! Još učinite da ne imamo ni igrat. Sjetna ve Grube, neka se prikrstím.

VAR[IVA]:

Kćerce, ja bih ti mati bila; budi dobra.

GRU[BA]:

Dobra ću bit, ako me mati bude dobru učinila. Djevojka se je majčici molila: „Ne daj mene staru hrabru, majko moja draga; lačna bih bila [s] starijem hrabrom, ako i ima dosta blaga; od pogleda mlada hrabra vazda bih sita bila.“

VAR[IVA]:

Nut hudobe, dokle žh umije! Djavolice, dobro se ne izležete, a sve znate. To Andrijana i plače: dat je će onomu zlostaru bez prćije, istom da dinare ne broji, a makar u morske pučine da ju vrže.

GRU[BA]:

Jes, nã, vraga da dobude, kad bi mu to moglo bit. Andrijana je, žint, obećala Kamilu; znaš, onomu vlasteličiću što često ovdje prohodí?

VAR[IVA]:

Obećala, sjetna! kako se to obećava?

GRU[BA]:

A on sve uzdiše i govori „jao!“

VAR[IVA]:

Jao ti vazda! što je to „jao“?

GRU[BA]:

Ono ne znam; govore vazda, kad dunižaju, „jao“.

VAR[IVA]:

Jao i stara sam, a ne znam koliko¹⁾ ovi bizgiči znaju.

SCENA SECONDA.

STARAC SKUP, VARIVA.

STA[RAC]:

Variva, Variva!

VAR[IVA]:

Domalo ga ti vario! Idem u pakao; Grube, zbogom! Nemo²⁾ ve, moja lješinice,²⁾ s kijem govorit od šta smo sada besjedili.

STA[RAC]:

Ogote, kad mene nije u kući, okameni se u kući.

VAR[IVA]:

Hodi, tamo se ti okamenio! da gdje ću stat neg u kući?

GRU[BA]:

Vari, Vare, pakao vari!

S mladiem mladi,

[s] stariem stari!

Da mi mlada,

ne hajem glada;

ako me je mlad ubio,

ali mi je, brajo, mio.

Voljela³⁾ bih ja mlada gospodara nego stara.

VAR[IVA]:

Bizgiča!

¹⁾ *poslije prevučenoga* toliko; ²⁾ *lie sejnize*, *čješinice* P, v. u *Akad. rječn. českinica*, ali može biti da prvo slovo nije l već c, koje A u početku riječi više puta povuče uvis te izgleda kao l, svakako ili sa l ili sa c nekakva je prepisivačka pogreška možda mjesto *lienejnize* (= *liječnice*), neće pak biti da su to dvije riječi: lje i još jedna; ³⁾ *uolielia*.

STA[RAC]:

Magarico, što iščekuješ na vratijeh? da ja izidem, je li? da razvréeš što je po kući?

VA[RIVA]:

Tezoro da t' nađem, veliku tugu!

STA[RAC]:

Tezoro, ah, tezoro? odkud ti umiješ dotle?

VAR[IVA]:

Umijem! Da ti hoću ukrasti, ne bih ti imala šta ukrasti neg paučina; toga ti je najpunija kuća, ni daš mesti...

STA[RAC]:

Ni dam mesti, pače neću da meteš.

VAR[IVA]:

... ni daš kuhat. Ključe od ognjišta držiš kako da ti je tezoro u ognjištu. Kéi ti se namrije glada, djevica kako anđeo! Nije li ti grijeh?

STA[RAC]:

Tezoro, kako da mi je tezoro u ognjištu! Često li to tezoro uspomenu'eš! Nijesu ti lopiže ni lonci na pameti.

VAR[IVA]:

Na pameti mi su prazni lonci i glad kojijem nas moriš.

STA[RAC]:

Stav' pamet, Variva! Da nijes' veće ni ubiļ ni ušal, — da te vrag ne uzme, — o tezoru progovorila! S vragom ćeš učinit da nas istom tkogodi zakoļe. Tebi je tezoro sve na jeziku; tkogodi će uzet nazbiļ da je u nas tezoro, zaklat nas će, ter neće ni tebi prostit i okoristovat se će. Zato, Variva, o tezoru ne govori.

VAR[IVA]:

Koje tezoro? što je tezoro? Oto da' da se štogodi objedu kupi, a o tezoru ti misli.

STA[RAC]:

Starežino, zla ženo, o kom ću tezoru mislit? Poznavam já tvoje malicije,¹⁾ ma mi ćeš domalo u kući štāt. Koju si malo prije spiju

¹⁾ „malitie“.

poslala u kuću? Što ktijaše ona mala guba u mojoj kući? Ja te
 éu! Uzidi [l. 16^b] gori, pod' u Andrijane gori, š' nom stoj; da se
 nijesi od ne dijelila!

VAR[IVA]:

Objedu hoće li se što varit?

STA[RAC]:

Ne bi Variva bila, da o varenju vazda ne misliš! Ja imam mislit
 o tomu, a ti pod' k Andrijani, ter predi.

VAR[IVA]:

S tezoro[m] mi je došao, nebogo!

STA[RAC]:

Nećeš ti ostavit to tezoro, dokle t' ne pribijem vrat i noge.

VAR[IVA]:

Hodi, tamo te gočula zadavila! Gospo od milosrdja!

ST[ARAC]:

Ribaode, magarice, zle žene! Ovo je ruina moja. Ako ju izagnem,
 strah me je da ne propovije tezoro koje je u mene; a držat ju nije
 sikuro, ni znam što éu. Para da zna er je u mene ovo tezoro; a
 mogla bi i ne znat. Što je ona kucanja? Ava, zlo! *per Santa Maria*,
 objia bravu! Ajme!¹⁾ Variva, Variva! što ti držim u kući ašašine?!

VAR[IVA]:

Što ti je, za ljubav božiju? što ti je? tezoro ti ugrabiše?

STA[RAC]:

Što ono razbijaše?

VAR[IVA]:

Ono drva cijepah.

ST[ARAC]:

Drva cijepaše? Da' sjemo kluč od ogništa!

VA[RIVA]:

Njeku je zlu mraku u ogništu skrio, — nije inako! koji si je
 ovo život!

ST[ARAC]:

Zlu mraku sam skrio? Nà ti tezoro. To t' sam skrio, tako se
 krije!

¹⁾ ,ahime'.

VA[RIVA]:

Ajme meni, jaohi meni!

AND[RIJANA]:

Nemo', ćaće! Brižna, oto ju na mjestu ùbî.

VAR[IVA]:

Jaohi meni! Bog te ubio!

STA[RAC]:

Gori u tretji pod svi! Já ne znam što ću, já nijesam sikur s ovom ćeladi, ja sam nevoľan ćovjek. Ne imat zlato — zlo! imat ga na ovi naćin — zlo i gore! Odkle ovo tezero naćoh, meni se mîr izgubi, san me se odvrže, mîsli me obujmiše, sva zla na mene napadoše, i ne ćekam drugo od űega neg da me tkogodi pri űem zakoľe. Odkrit ga ne smijem, tajat ga je muka pakľena; a za moje zlo draže mi je neg duša! Kako ga sam u munćjeli našao, tako ga u munćjeli i drđim; tako mi para sikurije. Ah ne, da me tko ćuje? Nije nikoga! Tko bi munćjelu našao, rekao bi, ulje je ali masline ali taka stvar, o[d] tezora se nitko neće stavit; a da ga u skriűi drđim, koliko bi veće gvozdjem obijena bila, toliko bi se prije o[d] tezora stavili. Po misu bođiju mi sve nješto govori: pod', ter se prijavi doma; pri zlatu se gubi dobrotu, zlato šteti ľudi, a komodita lupeža ćini, a zlato je kalamita. Amor nije amor, zlato je amor; zlato stare — mlade, lijepe --- grube, svete — griješne, svjetovne — crkovne pridobiva. Zato se sada zlati osli doktoraju, er su zlatni: vas je u űih razum, pritilo, lijepo, bogato, mudro; zlatu se i prvo mjesto dava. Ma što ćinim já ter ne trćim da mi ľubav tkogodi moju ne ugrabi? Tko ľubi, suműiv¹⁾ je. Ah, tko je gori? što ćinite? Mući se sada: ovo mi nije drago. Što ćinite gori? *L' è fatta!* Nećete otvorit? Vidim²⁾ v[a]s², sve vas vidim!

VAR[IVA]:

Što nas vidiš? Vid nas, ovako tebe gledali izbijena!

ST[ARAC]:

Jeste li gori?

AN[DRIJANA]:

Gori smo, ćaće.

¹⁾ *poslije prevućenoga* 'suml'; ²⁾ 'vidimus' A, 'Vidimus' P.

ST[ARAC]:

Tko čuva učuva. Ugasite ogań, da tko p[o]¹⁾ ogań¹⁾ ne dođe. Neću da mi nitko u kuću dođe. Zatvorite od skale vrata. Ako tko dođe zaimavat što i[z] susjectva, rec'ite: „Lupeži su sve pokrali, nije ništa u kući.“

VA[RIVA]:

A i jes velika vruga u tvojoj kući koju toliko čuvaš! sva je paučinami porasla.

[I. 17.^a] ST[ARAC]:

Mučno ti se dijeļam iz kuće, a ne more mi se smańe. Dužnik mi je obećao danas za vas dan platit njeke dinare: ako ne pođem, neću [i]h skođat; ako pođem, tezoro mi perikulá. Sin nije sin, ni prijatelj prijatelj, — dinar dobrotu šteti; a u mene je kļuč²⁾ od ođništá, a žene su, ne umiju dotle. Za strah ne vaļa da ostavím ovoga dužnika, ma kako na vješala idem na Placu. Počeli mi se su persone javļat koje me prije i ne znahu; dubitam da su štogodi uzaznali. Što ćeš, zlatu se svijet klańa, ma já da³⁾ negandi:³⁾ ne imam vode, ubog sam kako uš.⁴⁾ Vraga izjeli! svak zja da vruga o[d] tuđega proždre; a já tvrd kako mramor: „Ne imam ništa, zahvaļam na prijateljstvu!“ Prijatelji o[d] današnje dobi, dokle im se menestrá, dotle te ļube; kad nije veće što menestrat, i ne znaju te. Poću i opravit što imam za najbrže se opet vratit doma.

SCENA TERZA.

KAMILO, GRUBA.

KA[MILO]:

Grube!

GR[UBA]:

Grub ti nos! Kámo, ti li si? Ne more svak lijep bit kako i tvoja Andrijana.

KA[MILO]:

A je li moja, Grube? Hoće li toj bit? Ja sam lje íe, ne mogu neg íe bit i íe mrem, a pravo bi da íe živem.

GR[UBA]:

Brižna, svi ovi ki dunižaju govore „Jao!“ i umiru, a živi su. Sjetui, što vam je ter uzdišete?

1) „pógagn“; 2) „kliúć“; 3) „dá negandi“, *može biti da „negan“ stoji mjesto negam, koje bi moglo biti 1. lice jedn. prez. glagola negati od tal. negare = nijekati, a onda bi i „di“ moglo biti mjesto ti, dakle cijelo bi bilo: (ma ja —) da! negam ti; 4) „us usc“ A, „Usuš“ P.*

KA[MILO]:

Grube, srce nas boli od slatka.

GR[UBA]:

Tot vam, a vi pomañe zaharom se davite. Da' to! imaš li?

KA[MILO]:

Imam, na!

GR[UBA]:

Što mi si dao? Lakomca, dva mijendeoka mi je dao! Spore ti si ruke, — sporo vazda davao i na tebe plakali!

KA[MILO]:

Grube, ne imam veće; ma ti ću zautra velikž ubrusac zahare dat, ako mi Varivu dozoveš.

GR[UBA]:

Kāmo, oni zlostar, — jaohi meni, malo vrat nijesam prid nīm ulomila. Jezus, abe Marija, ukloni mene bog da tamo veće nogu stavim!

KA[MILO]:

Grube, nije ga sad doma, tako mi boga!

GR[UBA]:

Kad mi daš, neka znaš,
za tebe ću skočit dvaš.

Kad daš zaharu, tako ću i poč.

KA[MILO]:

Bogme ti ću dat zahare, nu¹⁾ hodi!

GR[UBA]:

Da' mi slatko,
nā ti glatko! —
Hodi živo! —
Neću! — Jao!
Komu je krivo,
budi mu žao.

KA[MILO]:

Ova me vražica ruinava. Oršu, pacijencija!²⁾ U Andrijane se vrata otvaraju: Variva je. — Variva!

¹⁾ „ne“; ²⁾ „patientia“.

VAR[IVA]:

Kâmo, sjetna!

KA[MILO]:

Što je, Variva, za boga?

VAR[IVA]:

Ovi zlostar hoće Andrijanu udat za nekoga drugoga zlostara koji¹⁾ ju¹⁾ bez préije hoće.

KA[MILO]:

Ajme, Variva! Da Andrijana što pravi?

VAR[IVA]:

Hoće se zaklat, plače, skube se.

KA[MILO]:

U nój stoji da ariva; a zna koliku joj já ljubav nosim, budući joj já obećao, a ona meni vjeru dala; ni se može razvré, — nije razlog, ni bih to mogao podnijet, — prije bih život izgubio.

VAR[IVA]:

Jaohi, Kâmo, što to govoriš? Ona mre da se s tobom sastane i da učini koliko joj ti zapoviješ, a to, er hoće tvoja i živjet i umrijet.

KA[MILO]:

Variva, bi li se moglo sad š nóm progovorit?

VA[RIVA]:

Brižna, Kâmo, kako? na očiju smo ovdi od svega svijeta; a da on izide, tot veće mi, Jezus, pošli gore se ne more.

[l. 17.^b] KA[MILO]:

Ah, Variva, reci joj da je mudra i da ne izgubi vjerenika koji²⁾ ju²⁾ lubi veće neg oči svoje, neg život svoj.

VA[RIVA]:

Kâmo, nemo' da ona tebe izgubi; a ona je tvoja, — za to se naspi.

KA[MILO]:

Oto nekoga, Variva! Grubu ću poslat k vam i ordenat vam što imate učinit; istom činite što vam já ordenam.

¹⁾ ,koi iu'; ²⁾ ,koiuu'.

VA[RIVA]:

Kâmo, Andrijana i já, žive i mrtve, tvoje! što é ino?

KA[MILO]:

Ah, vraže, vele ti možeš, smećo od svijeta!

VAR[IVA]:

Uh, brižna, nemoj se brinuti, Kâmo!

SCENA QUARTA.

DOBRE, KAMILOVA MATI, I ZLATI KUM, ŃE BRAT.

DO[BRE]:

Zlato, moje zlato, razlog je da sestrice bratu uspomene što je razlog. Dobro da mi žene scijeñene smo a¹⁾ malo u stvoru, i da ne imamo pamet mušku ma djetinsku, koja se, kako i slaba grana, na svaki svjet obrće, ili lud ili mudar, i prije na lud neg na mudar, ništanemañe ljubav ku já nosim momu bracu mudru me čini da mu uspomenem što je razlog i što čini za tebe. I zato se sam dijelila iz kuće, da ti slobodnije ovdi, gdje nije nikoga, uspomenem što me je duh sveti nadahnuo da ti uspomenem, er od kućne čeladi ne smiješ riječ pošaptat, da ne prislušuju; hoće sve znat, i što nije, pak svakomu pripovijedat.

ZL[ATI KUM]:

To je istina, Dobre. Já tebe scijenim ženu razumnu, a ostale budi kakve im drago. Sa mnom nije od potrebe da vele obhođom ideš; reci mi slobodno što imaš.

DO[BRE]:

Da mogu li ti slobodno rijet?

ZL[ATI KUM]:

Moreš, reci!

DO[BRE]:

Zlato, dragi brate, ime ti je zlato i kuća ti je suho zlato, a ne imaš od srca tvoga komu ćeš tvoje zlato po tebi ostavit! Neka ti damo vladiku s prćijom koju ti hoćeš, da vidiš u kući tvojoj drugoga tebe, a to je plod priličan tebi; da kuća naša s imenom ne pogine.

¹⁾ biće pogreška mjesto za.

ZLA[TI KUM]:

Já da se od ove dobi sada oženim?! Dobre, to li me svjetuješ? Dockna si uhranila ti svjet, Dobre!

DO[BRE]:

Nije, moje zlato, dockna. Kolicijem koji se su od veće dobi o[d] tebe oženili sada su sinci njih starosti štap.

ZLA[TI KUM]:

Dobre, ja sam star, bogme star. Donjekle davah razumjet: skuboh sjedine, — staros ne mogoh skrit! brada sva pobijelje; ako bih bradu ostrugao, ali kose ne tajé; ako bih kose skrio, kašal grine odkriva.

DO[BRE]:

Nu ve, zlato, nu ve! Star je tko je nemoćan; a da se za ino me oženiš neg da imaš tko te će u staros guvernati; a préiju mož uzet koju ti hoćeš. Neka tvoja sestrica to veselje vidi prije neg umre.

ZLA[TI KUM]:

Dobre, o tomu mi ne govori.

DO[BRE]:

Pače, zlato, neka o tvomu dobru govorim, i umoli se tvojoj sestrici, da ve to veselje vidim za moga života. Ja ti sam našla djevojku s préijom od vele tisuć dukata.

ZLA[TI KUM]:

To mi i u kuću da', da mi govori: „Što? kupila te sam, préiju ti sam donijela veću neg ti vaša svoj parentati imanje! a hoću ovo, a hoću ono,“ — spenže da im carova riznica ne bi dosta bila! Dobre, ni mi o ženi govori, ni mi uspomenuj tej velike préije: žena nije za mene, a od préije nemam potrebu.

[l. 18.^a] DO[BRE]:

Zlato, kako si ti od potrebe koji se zlato zoveš, tako i zlato nigda nije na odmet. A nije ni toliko koliko se govori od bogatica s velicijem préijami. Sestricu tvoju, moje zlato, kontenta'.

ZLA[TI KUM]:

Dobre, ja te ljubim i nije stvari koju za tebe ne bih učinio, ma se od dražijeh imaju pitati stvari razložite.

DO[BRE]:

Ovo je stvar koju može brat za sestru učinit.

ZLA[TI KUM]:

Na veliku me stvar usiluješ, Dobre!

DO[BRE]:

Usiluj se; nu to ve hoću za mene da učiniš.

ZLA[TI KUM]:

Pokli je tolika ta tvoja imaĝinacijon,¹⁾ konten[t] sam; ma neću neg *kugodi* ubogu djevojku. Neću gospođá u kući, hoću djevojku kojoj ću *já* gospodar bit, a ne ona meni; *já* ne imam potrebu ođ imanja.

DO[BRE]:

U ime boĝije! a mi da ti djevojku nađemo o[d] dobre kuće; a o *prćiji*,²⁾ ili *bud?* ili *ne bud?*, da, ne misli!

ZLA[TI KUM]:

Jes u ovoga tvoga susjeda ovdi, dobra³⁾ čovjeka, *kći*, djevojka kostumana.

DO[BRE]:

Skupova *kći*? Ubog je odveće!

ZLA[TI KUM]:

Velim: bogatu neću!

DO[BRE]:

U ime boĝije!

ZLA[TI KUM]:

Za nu mi je Skup jedan dan govorio i spovidio mi je svoje uboštvo, i priporučio mi se je; i ja mu odgovorih kako se za *onda* ne mišlah ženit, i ako bih se odlučio ženit, imao bih ga na pameti. I, za rije[t]⁴⁾ ti,⁴⁾ srcem ljubim *onu* kuću; djevojku sam *tu* vidio: oko mi *ľubi* ne krv.

DO[BRE]:

Na slavu boĝiju! Drago mi je, dobro je! Da hoću li *já* [s] Skupom govorit?

ZLA[TI KUM]:

Ja ću š *ńim* govorit, pokli mu sam obećao, ako bih se ženio, da ću *ńegov* bit.

1) ,imagination'; 2) ,parchy'; 3) ,dobro'; 4) ,rietj'.

DO[BRE]:

Sve da je u slavu božiju.

ZLA[TI KUM]:

Poću cijec tebe sad najbrže da ga nađem.

DO[BRE]:

Pod' u dobri čas!

Finis primo atto.

ATTO SECONDO.

MUNUO, DJETIĆ KAMILOV, GRUBA, KAMILO.

MU[NUO]:

Služit gospodaru namuranu dvojica je fatiga, er se služi niemu i njegovoj mahnitosti; a rečeno je er nitko ne more dvijema gospodarom služiti. Sad mi zapovijeda: „Pod' doma, oprav' tî i tî posao.“ Nijesam dobro doma došao, s prešo[m] me zove: „Munuo, hodi, trči, skoči!“ Ostavljam posao ki mi je zapovidio. — „Munuo!“ — „Gospodaru!“ — „Čeka' me tu.“ — Odhodi od mene; čekam ga, vraća se s prešom, ide, uzdiše, svijet se ori! „Munuo, ja sam ruinan čovjek!“ — „Što, za boga, gospodaru? Ajme, je li koje remedijo?“ — „Život mi ide, Munuo, koļu me!“ — „Za boga, što je to? tko te koļe?“ — „Ajme! Andrijanu mi grabe, život mi uzimļu! Čuo sam, oni star vrag, otac joj,¹⁾ ište udat ju za nekoga vruga stara, ni zna za koga li, što li.“ — Desperan odhodi i veli mi: „Pod', viđ, išti, pitaj, iznađ'! ne vrati se, što ne spijaš štogodi, za koga se taj udadba čini, da umijem remedijat.“ Ja se vrtim kao ubodeni cipo; ni znam kud idem, ni što činim. Služit mahnitosti ne more se bez mahnitosti, ma ako se já danas ne pomamih, već vazda čitav bih. Imao bih se i já, ter bih, ah jaoh, uz leut dunižao. Ma ovo mi Grube! Ova djavolica okom st[l. 18.^b]rijeļa. — Kmecka kéeri, ²⁾-kradosrca i kume ti malone rijeh, koji s nekijem imenom dođoše,²⁾ rozice.³⁾

GRUBA]:

U tebe je ljepše ime: vjetar dunu, Munuo ga munu.

MU[NUO]:

Rozice,³⁾ ovaki kakav sam nâ mi ti jabačicu! Da hoćeš, Munuo tobom se munuo, ako ću já.

¹⁾ *poslije prevučenoga to;* ²⁾—²⁾ *kradosarza i kumeti malo nerieh koj sniekem imenom dogiosce' sve jasno napisano, ali je sigurno neka pogreška;* ³⁾ *rozize'.*

GRU[BA]:

Uzmi zveka¹⁾ za miris:

Sad mi pođi,
paka dođi;
majka neće,
zbogom veće!

Kad bih tvoja mlada moma, ne bih moja bila.

MU[NUO]:

Kud uteče, strilico? — Ava, ja i gospodar sad smo dva. Ja vidu, i mene poče srce boljet. Bogme bih ju uzeo, da me hoće. Poslao me je gospodar na posao; pri svomu poslu gospočki se ostavljaju. Gospar sada i djetić — ognic nas srčani žeže, bogme nazbi! Vražica ova sva mi je u srcu, brate. Hoću li za nom? Ma ovo mi gospodara. U vraga ti koža, je li me čuo?

KA[MILO]:

Munuo!

MU[NUO]:

Gospodaru!

KA[MILO]:

Trči za mnom.

MU[NUO]:

(Dobro, nije me čuo!)

KA[MILO]:

Ču li što?

MU[NUO]:

Bogme ništa.

KA[MILO]:

Ajme, hodi brzo!

SCENA SECONDA.

SKUP, ZLATI KUM.

SK[UP]:

Veći posao ostavih, mañi ne opravih. Srce mi davaše er ću se vratit praznoruk. Ma što ne trčim da vidim što mi se u kući čini? Gdje godi sam, lje sam s misli na zlato koje mi je doma, koje bez voña veći voñ ima²⁾ neg svi voñi. Strah me je, neki ga su oboñali! ki mi se prije ne javlahu, sad mi se javljaju. Ah, ah, našli su!

¹⁾ „sueka“ možda pogreška mjesto zvěku; ²⁾ „imaiti“.

ZLA[TI KUM]:

(Ovo mi Skupa!) — Vele ti dobro jutro, Skupe, dobri i stari prijatelju!

SK[UP]:

I tebi dobro jutro i dobar dan. Što zapovijedate? Ubog bogatu malo vaļa.

ZLA[TI KUM]:

Bogat je tko je dobar.

SK[UP]:

(Ugonenuh ja! Ove mi slatke riječi nijesu drage. Došao je...)

ZLA[TI KUM]:

Što rekoste?

SK[UP]:

A ja velim: dobar je tko je bogat. Ja, budući ubog, ni sebi nijesam dobar ni drug[om]u.

ZLA[TI KUM]:

Taki kakav si meni si drag i meni si bogat.

SK[UP]:

(Ava, obońao je! vraga da izije! Zlato, u velikoj ti si scjeni!)

ZLA[TI KUM]:

Što reče: zlato?

SK[UP]:

Zlato i zlato: ti si zlato i kuća ti je zlato, a ja sam rđa od vetha gvozdja. Uboštvo je najvilija stvar. Rđa [s] zlatom ne stoji; bogat s ubozijem ne avancava ništa, — što ti ja vaļam?

ZLA[TI KUM]:

Vele mi vaļaş.

SK[UP]:

(Ava, obońao je er je u mene zlato!)

ZLA[TI KUM]:

Što?

SK[UP]:

Zlato što će od rđe? Ja imam mojijeh tuga: kćercu zrijelu u kući, a nije joj prćije.

ZLA[TI KUM]:

Jes svega, kad je milos božija.

SK[UP]:

(Za čerto je ovi oboňao u mene zlato!)

ZLA[TI KUM]:

Što reče?

SK[UP]:

Zlato je milos božijá! Imam veliku potrebu doma; jeda mi što zapovijedate?

ZLA[TI KUM]:

Čeka', sada ćeš poći. Od ko'e ti je dobi kći? A neka stoji uboštvo.

SK[UP]:

Zrjela ve je, sva je žena; a zašto me pitate?

ZLA[TI KUM]:

Bi li ju udao?

SK[UP]:

Čijem ju ću udat? A ti mi ne ktje nigda ni odgovorit kad ti govoriš.

ZLA[TI KUM]:

Čijem ju ćeš udat? Bi li ju udao za vrijedna čovjeka, da je sita i odjevena, da ne ima invidije od druge? A što ti onada ne o[1. 19. a]dgovoriš, ni sad nije vrijeme uteklo.

SK[UP]:

Tko ju pita?

ZLA[TI KUM]:

Ja ju pitam, ako si kontent.

SK[UP]:

(Rekoh já, er zja na moje tezoro, da vraga proždre!)

ZLA[TI KUM]:

Što veliš?

SK[UP]:

Velim er joj ne imam prćije, i zbogom! (Za tezoro se ovi hoće udat!)

ZLA[TI KUM]:

Nebore, čeka'!

SK[UP]:

Ne imam

ZLA[TI KUM]:

Imaš svega, čeka'!

SK[UP]:

Imam, ne imam. (O[d] tezora ćeš imat pacijenciju!¹⁾)

ZLA[TI KUM]:

Dobro si rekao: imaš, ne imaš! Ferma' se: imaš kćer, a ne imaš joj prěije. Uzet ju ću bez prěije!

SK[UP]:

Bez prěije?! Oh, to se može bez prěije!

ZLA[TI KUM]:

Bez prěije!

SK[UP]:

Sve bi dobro, neg ću ja i ti zao par bit: ja ću uza te uš uboga biti ka će ktjet jesti, a ti pritio komu će dodijjat.

ZLA[TI KUM]:

Ne brini se tezijem! Bog mi je dao da se mogu mnozi uza me hranit, a aparentaćeš s dobrijem ljudmi.

SK[UP]:

O[d] toga sam kontent, ma nemojte vi scijenit da je u mene kojegodi tezoro.

ZLA[TI KUM]:

O tomu ne mislimo. Jesi li kontent?

SK[UP]:

Kontent sam.

ZLA[TI KUM]:

Da' mi ruku!

SK[UP]:

Ah, bože, *V' è fatta!* ruinan sam!

ZLA[TI KUM]:

Što ti intraveña?

¹⁾ „patientiu“.

SK[UP]:

Ču li dje nješto zvoknu?

ZLATI KUM:

O[d] toga li se pripade? Njetko gvozdjem *kucnu*. — Uteče ovi čovjek, a mene ovdí ostavi kako bjestiju. Kad k *ubogu* dođe bogat s umiļenijem riječmi, scijeni da ga je došao varat, i za ludos većekrat ispuste srjeću, koju pak, kad hoće, ni s plačem ne mogu uhitit.

SK[UP]:

(Ako ti tu jezičinu još ne izmem, da nijesam čovjek!)

ZLA[TI KUM]:

Para, Skupe, da sam *já* u maloj sejeni pri[d] tobom, a nije razlog to.

SK[UP]:

Zlati Kume, nemo' toj scijenit; prida mnom si veličak, a ja sam prid tobom ubog i siromah.

ZLA[TI KUM]:

Da jesi li kontent da je tvoja *kéi* moja vjerenica?

SK[UP]:

Kontent sam, bez *préije*, kako ti sam rekao.

ZLA[TI KUM]:

Bez *préije* budi.

SK[UP]:

U patu matrimonijalu da se ne deklarava nijedna stvar, ni da se razumije *préija*, ni da se ne razumije, ni da sam *já* oblegan veće ništa.

ZLA[TI KUM]:

Da nijesi *ti* oblegan veće ništa.

SK[UP]:

Budi u ime božije

ZLA[TI KUM]:

oca, sina i duha svetoga! Poću ordenat za *pír*. — Pasimaha, Pasimaha, gdje si? Hod' za mnom.

SK[UP]:

Pod' u slavu božiju i hodi tiho i brzo kao ti drago; od moga tezora ti nećeš radovat! Scijeni da je veće njegovo; na to zja, a vjetra će proždrijet. Za ino se nije objesio da ovu parentijeru sklopi neg za munut moje tezoro; a vraga će probavit!

SCENA TERZA.

SKUP, VARIVA, KAMILO, MUNUO.

SK[UP]:

Gdje si ti, Variva, koja ne pristaješ cancajući [s] susjedami da sam kćeri obećao prćiju? Znaj i govori, makar se pridri, svakomu er sam kćer vjerio za Zlatoga Kuma, toga tamo našega susjeda, — uzima je bez prćije!

VA[RIVA]:

Brižna, za onu starežinu djevojčicu od šesnaes godišta?!

SK[UP]:

Nut magarice! Da to smo mi stari na odmet?

VA[RIVA]:

Da, i ti se oženi, kad vašaš.

SK[UP]:

Da sam bogat kao Zlati Kum, bih, žimiti; ma na uboštvo ne daju ževá. Pod' reci Andrijani [l. 19. b] da se lijepo obuče. I spremite kuću i ne da' u kuću nikomu, dokle já ne dođem. Poću kupit što je od potrjebe.

VA[RIVA]:

Brižna, boļe bi druge da se rode na ošpedalu, er b[i] ih tko-godi za ljubav božiju udao za koga bi se moglo, i ne bi¹⁾ ih¹⁾ ovako u more metali. Što će ovoj boļe bit u toga starca neg jo[j] je doma s ćaćkom bilo? Sita će i odjevna bit, a doma je ono lačna i gola hodila, — nut nebogo! Ah, Kamilo, gdje si? Kamilo, izgubí tvoju Andrijanu! Ma ovo ga! — Kámo gospodaru, zli glasi: Andrijanu vjeriše za tvoga dunda Zlatoga Kuma.

KA[MILO]:

Ajme, Variva, ubode me! ajme!

¹⁾ ,býh'.

MU[NUO]:

Gospodaru, za boga!

VA[RIVA]:

Kâmo! Jezus! Čelo mu protri!

KA[MILO]:

Munuo, pomози me! Variva, ajme, moju Audrijanu za moga dunda! Nije veće remedija!

MU[NUO]:

Gospodaru, kako nije remedija? Jes remedijo; svemu je remedijo neg samoj smrti; ne desperavaj se.

KA[MILO]:

Munuo dragi, nauči me, pomози me!

VAR[IVA]:

Ah, sveta gospođe!

MU[NUO]:

Pod' doma, ućin' se nemoćan, — neka je meni! Rijet ću da si namuran na tu djevojku, i kako si ćuo da je su ovako vjerili, da se s' ti razbolio i da hoćeš umrijet.

KA[MILO]:

A bogme ću umrijet, ako se ne remedija!

MU[NUO]:

Ako uzbude još od potrebe, rijeću da je ona tebi, a ti űoj, vjeru dala i da je o[d] toga svjedoćba.

VAR[IVA]:

Ja sam, Munuo, svjedok o[d] toga, ja ću svjedoćit.

KA[MILO]:

Ah, draga Vare, u Andrijani sve stoji.

VA[RIVA]:

Ne brini se, Kâmo; Andrijana će tvoja bit.

KA[MILO]:

Ajme, da to će bit, a nije sad moja?!

VAR[IVA]:

Sada je tvoja: meni je rekla er bi prije u more skočila neg: bi za inoga neg za tebe pošla.

KA[MILO]:

Ajme, je li koji način da se š úom govori?

VA[RIVA]:

Ja ću za tebe š úom govorit. Da te ona sad vidí gdje se za: nu tako mučiš, kako mahnita bi strčala doli. Ja znam ne ćud i kako te dobro hoće. Ma, brižna, da ne čuje cijee časti, er bi se sva oskubla i kako mahnita bi s tobom htjela póc; ma, sjetna, cijee svijeta ne vaļa. Ti je način najbolji što je Munuo rekao, a nu otac: na zlu¹⁾ neće moć usilovat.

KA[MILO]:

Ajme, Munuo, ne gubimo vrijeme!

MU[NUO]:

Gospodaru, ne brini se. Majka tvoja vele može uz brata a toga: tvoga dunda. A dundo kad čuje da je ta djevojka za tebe vjerena i da ti tako za nu mreš, a ona tebe hoće, i da ste dali vjeru jedan drugomu, stisnut će pleći i imaće pacijenciju,²⁾ i bit će na naš način.

VA[RIVA]:

Bit će, hoće; nemoj mi se brinut.

KA[MILO]:

Vare, Andrijani spovjed što za nu patim.

VAR[IVA]:

Hoću, Kâmo.

KA[MILO]:

Vare, reci joj: „Andre, sad je vrijeme da tvoga Kamila ne: umoriš.“ Reci joj: „Znaj er bez tebe ne mogu nikako živjet; u tebi: stoji život moj i smrt moja!“

VA[RIVA]:

Hoću, Kâmo. Podite, da oni zlostar ne bi izišao.

¹⁾ ‚slu‘ mjesto silu? ²⁾ ‚patientiu‘.

KA[MILO]:

Vare, da ti sam priporučen!

MU[NUO]:

Gospodaru, učini se da veoma zlo stojš.

[I. 20.^a] KA[MILO]:

A bogme, Mûno, zlo stojim.

VAR[IVA]:

Uh, sjetna! Andrijani je trijeba spovidjet sve kako stvar stoji. Tugâ, zao ti se život žive [s] zlijem gospodarom.

SCENA QUARTA.

PASIMAHA, GRUBA.

PA[SIMAHA]:

Gdi je munita onča[s] se pratež nađe, i gdi je gospodar kao se vaļa, tu je služba has, sluga i gospodar dva, a vaļaju za dvaesti i dva. Gospar mi tisnu tobolac u ruku pun dinara; reče: „Čini da vaļaş.“ Já potrčah, počeh zvonit u tobolac; kao svrački¹⁾ na grohotušu skupiše se lupeži komardari, ribari, Piva i Tara: „Što ti je od potrjebe?“ U čas nađe se, doleti, stvori se pratež, koju munita vrtu²⁾ ima: kozličići, jagañci, kopuni — sve što ćeš! A njeki pošļu slugu bez dinara: „Pod', nađi!“ kako da je tko štogodi izgubio, da im se nađe. Dinare, dinare, tko hoće pratež! A gospar moj va[s] se je stavio u njeku, — ah, drago ti mu je! a pomladio se je, koji para tanca kad hodi. — *Santo nostro de Cattaro*, gdje ovi biše? Ja se ovamo zagovorih. Amo za kapetanom, zli ļudi, svijeh ću danaska dobrijem ļudmi učinit; učinit vaš³⁾ ću da ste u vojsci velici bani: ti bandijeru da nosiš, a to je da ražan vrtiš; a ti da šikaš⁴⁾ u lumbarde, a to da u ogañ puhaš, — dobru dušu imaš; a ti da si *sergente maggior*, da obskačeš [s] žmulićem ovamo i onamo, da u ordenanci vojska stoji; a ja ću kapetan od vitovaļe bit, grašu ću manteñat. Hodite, osmi sinovi, žene vam devet muža imale, — deveti da sam já! A õvo mi Grube, po bradu božiju! — Grube, sad, ako igda, uda' se za mene; nut što sam piru pravio.

¹⁾ „suracki“, ali je r nad retkom baš poviše a, tako da bi moglo biti i „suarcki“, a to bi trebalo čitati zvrćki; ²⁾ „u uartu“ od tal. virtù; ³⁾ „uasc“; ⁴⁾ „xikasc“ A, žikaš P.

GR[UBA]:

Hoće Pasimaha! Sjetna, dobro ti se hranite.

PAS[IMAHA]:

Ukropom — žimi ja tebi a ti meni! — kako i tvoj gospodar — oni štono drijem]e.

GR[UBA]:

A tvoj s kiticom šeta i djevojke snahodi; a brižan, uh, zločes i š níme.

PA[SIMAHA]:

Je li s kiticom, draga, *cara* Grube? Bogme se je pomladio. Je li ti se javio, tako moja bila?

GR[UBA]:

Jes mi, ter jes, mladi hrabro, tako te izgubila!

PA[SIMAHA]:

Po svetoga Tripuna, odkle se je vjerio, drugi je deventao.

GR[UBA]:

Brižna, a to se je vjerio? za koga?

PA[SIMAHA]:

Za Skupovu kćer Andrijanu, tako se já za tebe! Uzmi, *to*¹⁾ *me*,¹ kad je ova pratež.

GR[UBA]:

Brižne djevojke, od ćaćka u ćaćka! ako mu se provari juha?

PA[SIMAHA]:

Da uda' se ti brzo, brzo za mene mlada, da te stari bogme ne dopade.

GR[UBA]:

Mladi hrabro, kad bih htjela, ne bih tebe uzela.

PA[SIMAHA]:

Ova me ljepavica zagovòri, a rekao mi je gospodar da ga dočekam so ovom prateži doma; istom će rijet da sam dug na poslu. Za rijet, u²⁾ Grube bih rućao i kad postim.

Finis secundo atto, come[n]za

1) ,tome' ; 2) ,a'.

TERZO ATTO.

SCENA PRIMA.

DOBRE, ĆIVO.

DO[BRE]:

Jezus, u ime oca i sina! uh, zaboravih spjet molitvicu o[d] duha svetoga, da bog nadahne Skupa, da momu bracu Zlato[mu] Kumu ne bi odgovorio, [l. 20. b] kad mu uzgovori za kćer, s povole. Moj brat para da ne ima tolike voļe ženit se; a Skup, kakav je lakom i njeki čovjek sebetkan, ako mu odgovori ne kako bih já ktjela, strah me je da se ništa ne učiní. U ruke tvoje sve, gospodine! Ma koga vidim od ovuda? Ćivo je! — Ćivo, dobro t' jutro!

ĆI[VO]:

I tebi dobro jutro i dobar dan. Dobre, jesi li što čula?

DO[BRE]:

Jeda bi Skup kontent?

ĆI[VO]:

Od Skupa se će sve moć imat.

DO[BRE]:

Je li stvar učinena?

ĆI[VO]:

Učinena je, kad je djevojka i on kontent.

DO[BRE]:

Djevojka je kontenta? Hvala bogu, toliko boļe kada je i djevojka kontenta; er kadgodi ove ludjačice u ludosti zađu govoreći: „Star je, neću stara!“ ma viđu, ta je razumna.

ĆI[VO]:

Da si se ne razumijemo, Dobre!

DO[BRE]:

Razumijem sve já: to je učineno.

ĆI[VO]:

Tvoj sin Kamilo nije star: Kamilo se je vjerio, hoć li to rijet?

DO[BRE]:

Brižna rasuta, gdje? kako vjerio? sjetan!

GI[VO]:

Vjerio za [S]kupovu kćer.

DO[BRE]:

Da to se nije moj brat Zlati Kum za nu vjerio?!

GI[VO]:

O[d] toga ne znam ništa! Kamilo znam er se je vjerio.

DO[BRE]:

Rasuta! vjerio! ona djetetina, još mu usta mlijekom voñaju! za nega su žene! Neće mi u kuću! Kako se je bez mene vijerao, tako bez mene i bõravi.

GI[VO]:

Zašto, Dobre? Imaš onoga jednoga sina, a imaš svega milos božiju. Koje će zlo bit da t' nevjestica u kuću dođe, od koje ćeš zabavu imat i odmjenu u sve kućne posle?

DO[BRE]:

Odmjenu u kućne posle?! Nemoj mi, Givo, spovijedat što su sadañe nevjestice! Od sadañijeh nevjestica nije ino neg spat do podne; a kad se ustane, dvije djevojke nijednoj nijesu dosta da ih sapiñu i oblače. A kad se obuku, jedva d[o] objeda mrdajući oko glave njeke čičke od kosa zavijajući i pri zrcalu — uh, tuga me je govorit! — čerse, zle česti, a pak se u crkvu dođe, a mise se sve svršile.

GI[VO]:

Dobre, ne moremo mi svijet načinit. To u početak bude, a pak i one, brijeme ih nauči, o kući uzrade.

DO[BRE]:

Rade — ruke u tikvici držeći; s funjestre na funjestru svilice klubačac naviju, pomrdaju u čestjelicu zlatnu, iglenicu od s[r]ebra zatvore i otvore, a djevojke se zovu, a posli su: cvijetje se kupuje; u dumana, u Čičilija, u Justina po rusate se vodice pošla.

GI[VO]:

Mlados je taka!

DO[BRE]:

I mi smo mlade i gizdave bile, ali smo u ognjište ulazile, a nijesmo tolika čuda činile. Nebogo, mi o Ave-Mariji ustajahomo, a moj pokojnik — pokoj mu duši! — rekao bi mi: „Dobre, ti se ćeš išteti, docna ležeš, a odveće s utra ustaneš, nemo!“ a ja, dokle bi on ustao, dva vretena bih naprela, objed bih naredila, sto posala bih učinila.

GI[VO]:

I to je odveće bilo, Dobre. Ne daju ih oci za godišnice s tolicijem¹⁾ prćijami muževom, ma da su gospođe i da zapovijedaju. Já mojoj ne dam da toliko s jutra ustaje; drago mi se je u odruš nom ovako porazgovorit u jutro. Komu je žena draga, i sve mu je drago što čini; a jeda nam su robiñe? Godišnice za og[l. 21.^a]-nište, prelice za kudjeļu, a vladika da zapovijeda u kući!

DO[BRE]:

Zapovijedaju ludijem, žimit, i za bradu ih potezaju, — tot nim! A tvoja razbludnica pođ' da ti gaće okrpí, — jes, nada' se!

GI[VO]:

Šavci su za to.

DO[BRE]:

Šavci za da do ženskijeh bječava i kroje i šiju i krpe. Jes, mi smo tako činile!

GI[VO]:

Ví ste u ono brijeme bile kad se je u bortijeh hodilo; a ove su u ovo kad se i svila dere, i dobro se dere, er jes od šta.

SCENA SECONDA.

GRUBA, DOBRE, GI/VO.

GR[UBA]:

Brižna, sjetna! Tužan se Kamilo smurao, murao se i mre. Ma ðvo mi gospodara.

[GI/VO]:²⁾

Sjetna, tko mre?

GR[UBA]:

Gospodaru, poslala me je gospođa, hodi najbrže liječnika da dovedeš: Kamilo Dobrin mre. Ma ðvo gospe. — Gospe, hodi doma najbrže: Kamo ti zlo stoji.

¹⁾ ,tolitiem'; ²⁾ ,Do'.

DO[BRE]:

Sjetna, brižna! što je? što je to?

GR[UBA]:

Kako je čuo da se Zlati¹⁾ Kum dundo mu vijera z[a] Andrijanu Skupovu kćer, za koju vele da se je on vjerio, tako, gospo, zlo ter zlo, — pao je, mre.

ĆI[VO]:²⁾

Gruba, ili si to čula, ali si vidjela?

DO[BRE]:

Sjetna, mre, rasuta!

GR[UBA]:

I čula i vidjela ovizijem očima er su tuge velike.

ĆI[VO]:

Tuge velike! Jesi li vidjela da je nemoćan?

GR[UBA]:

Vidjela ovako, ah, gdje zijeha!

ĆI[VO]:

Dobre, to se je Zlati Kum ktio za Skupovu kćer vjerit?

DO[BRE]:

Brižna, ne imam ti kad odgovarat.

ĆI[VO]:

Za néga je žena kako i za moga oca.

GR[UBA]:

Gospodaru, rekla je gospa da dovedeš liječnika.

DO[BRE]:

Ćivo, pođi ve ga dovedi.

ĆI[VO]:

Sad ga ću dovesti.

¹⁾ „slatkij“; ²⁾ *poslije prevučenoga Do.*

DO[BRE]:

Sjetna, sjetna, tuge odsvuda! Hod' ti, Gruba, sa mnog.

GR[UBA]:

Gospo, sve uzdiše za Andrijanom i govori: „Jao!“

DO[BRE]:

Hodi, sjetna ga ti jaukala! ne zadavaj mi tuge.

GR[UBA]:

Ah, ovako zijeha!

DO[BRE]:

Brižna, brižna!

GR[UBA]:

Blažena ga Gospa pomogla!

SCENA TERZA.

PASIMAHA, DRIJEMALO, VARIVA.

PASIMAHA:

Tara tara tan! Ništo nam ne mañka neg tambur, da je ežerčit¹⁾ prvi; trunfanca! ovo je vojska u koju svak dobrovoljno na sodu ide. Ovoj se vojsci kaštjeli svi pridaju, od ovake je vojske kapetan blažen, er vazda viktoriju ima, s ključii svak trči, — blaženi tko nas može primit. — Drijemalo, mahni bandijerom, da se ova forteca prida.

DRIJE[MALO]:

Česa? da s' i Špaña, Franca²⁾ dobude! tara tara tan! Fora kapetan tko je ovdi; fora, ako je dobre žene muž. Sve je to zaspalo od našega straha; ³⁾—svoj su čeladi,—³⁾ primismo vrata, u dobar čas já prvi uljezoh.

PA[SIMAHA]:

Drijemalo, reci gori: „Kapetan ide, poklonite se!“ da dadu ključee od municijoni⁴⁾ — o[d] drva, od ulja, a kuhiñu hoćemo za nas.

VAR[IVA]:

Tko je ovo? tko ste vi? što ćete vi?

¹⁾ ,exercit'; ²⁾ ,franzu'; ³⁾—³⁾ ,suoisu cegliadj', za čim sigurno fali bar jedna riječ, ,Svoji su; čeladi' P; ⁴⁾ ,munitionj'.

PA[SIMAHA]:

Vare, slatko ime, idemo k tebi, da zajedno ovo nješto pratešće poblagujemo. Sve ti čestito, velika si žena, sva ćeš bit u pritilu, plovaćeš u masti.

VAR[IVA]:

Brižni, tko vas je poslao?

PA[SIMAHA]:

Poslao nas je oni tko je vaš; [l. 21.^b] Zlati Kum, moj gospodar a vaš¹⁾ zet.

VAR[IVA]:

Meni gospodar nije ništa rekao, ma vas já neću izagnat: uzidite gori; a bogme mi je i rekao da ne dam nikomu uljesti u kuću.

PA[SIMAHA]:

Nije bo znao, po bradu božiju, koja će gospoda danas k nému doć. Unutra, unutra, *valentomeni!*

SCENA QUARTA.

Munuo sam.

MU[NUO]:

Dobro stvar ide dosle! Kamilo, moj gospodar, učinio se je ne nemoćan ma mrtav. Mati mu je došla, skube se nad *ńim*, liječnici se kupe; a ako ga hoće ozdravit, lasno mogu, — Andrijana je lijek *ńegov*. Ma, brate, oni kapuni i ona pratež i Pasimaha, Zlatoga²⁾ Kuma djetić, zlo mi srce čini. Kamilo, zlo stvari idu za tebe! ovdí se *pir* priprav³⁾á; a mi se vjetrom *pasemo!* Ni znam sada što ću: vratit se k *ńemu* i spovidjet mu što sam vidio, ne para mi, dokle štogodi boje ne vidim. Ma tko je ovo odovud? Skup je! sk[r]it ću se ovdí [s] strane, da vidim i da čujem štogodi.

SCENA QUINTA.

Skup.

SK[UP]: Tko ima udavat kćer ima febru kvotidijanu³⁾ uza se, koja ga ne čini spat ni mirovat noć ni dan; tko paka vjeri kćer i udava ju ima *pez* na sebi, gòra mu je na pleću, pod kojom se pridíra. Já pođoh na komardu, da spravim, da kupim, da časno dovečer dočekam zeta; ono drago a ono draže, onoga nije a ono se hoće; a tko se hoće počtit trijeba je tresnut tobocem! Bogme

1) ‚uas e‘; 2) ‚slatkoga‘; 3) ‚quotidianu‘.

se ja neću pridrijet, i ako hoću pokrit tezoro, trjeba da se činim ubog; inako, ako je tko što čuo da je u mene tezoro, scijenit će za čerto da ga imam. Ništa najbolje nije, — uboštvo je! Ah, bože, kako mi kuća stoji? Hoć uteć zle srjeće, čin' da t' oko ne spi. Ma što su ona vrata u mene otvorena? Što je ona trjeska? Ajme!

PA[SIMAHA]:

Čuješ li, Drijemalo, zaspao si gori! Munčjelu iz ogništá, munčjelu!

SK[UP]:

Ajme, munčjelu, tezoro! Lupeži! Je li tko? pomaga'!

DRIJE[MALO]:

Munčjelu ti nosim.

SK[UP]:

Nosiš! Ah, tradituri, asasini, lupeži, ah!

MU[NUO]:

Miserere, amen! Munuo sam, *qui abitat* i sve što zle česti izgoni! Ova se čeljad izbode i izakla! Što hoće, bože, rijet ova trjeska? ali si je u štetu ali u koris moga gospodara Kamila? Tko je ovo? Pasimaha je! Sk[r]it ću se, da me ne vidi.

SCENA SEXTA.

PASIMAHA, SKUP, DRIJEMALO.

PA[SIMAHA]:

Ava, po sveca Tripuna, ugonenuh já na šalu er imamo kaštio-konbatit.

SK[UP]:

Nadvor mi, lupeži!

DRIJE[MALO]:

Ukrali ti smo djevojei lonac.

SK[UP]:

Još se¹⁾ tu vrtite? uh!

DRIJE[MALO]:

Velika se vraga vrtimo, er smo k tebi došli.

¹⁾ ,to'.

PA[SIMAHA]:

*Per san*¹⁾ *Trifon da Cattaro*, čovječe, starče, velik te je vrag danas k nam donio! nijesi kr[s]t na sebi jutros učinio, ter išteš vraga, ter ne maloga!

SK[UP]:

S noži ste došli, asasini! Je li tko? Hoće me zaklat!

DR[IJEMALO]:

Brižno ti tvoje klanje! Oto se iz tebe luskica od jaja ne bi krvi istočila.

[I. 22.^a] PA[SIMAHA]:

Sta bene, dobar si čovjek i počten si na stanu! tu si galantariju, galantariolu momu gospodaru učinio! — Drijemalo, pođ'mo! razbijena smo vojska, vitovaļu izgubismo, neprijatelji imaše viktoriiju.

DR[IJEMALO]:

Viva Špaña! da je zdrava naša glava!

PA[SIMAHA]:

A je li ti zdrava? er, po bradu božiju, mene dohitž.

DR[IJEMALO]:

Oni nije sam čovjek, — Jezus s nami!

Munuo sam.

MU[NUO]:

Dobri su glasi dosle za nas! Ovdi se pír za večeras razvrže, ako se ne varam. Ma ovo iz kuće Skupa; nješto mrmori u sebi, ne mogu čut što govori; sk[r]it ću se ovamo, da me ne vidi.

SCENA SEPTIMA.

Skup sam.

SK[UP]: Dobro prođe stvar, kad im ne reuška. Čas jedan da docknije dođah, stvar bijaše učinena: tezoro se moje stañaše u Zlatoga²⁾ Kuma. Čuva' vas tvoj život, a jedan čas ne učuva', koliko da nijesi

1) ,fan'; 2) *ispravljeno od slatkoga.*

nigda čuvao, — ponat svak gleda! Bogme já učuvah i uza me je što čuvah. Koji je način Zlati Kum našao da mi ovo tezero proždre! Scijeňaše se za ovo tezero oženit, a vrag je izjesti! Kći mu moja bez prćije, kad mu drago; a za tezero će prostit: uza me je, sa mnom je, moja čas i moje dobro! Sad sam miran.

SCENA OCTAVA.

ZLATI KUM, SKUP.

ZLA[TI KUM]:

Kad tko svjetom što učiní, ako se i privari, ne ima prikoren bit. Já, kako se dijelih od Skupa, razgovorih se s prijateři: ktjeh čut što oni čute¹⁾ svrh ove parentijere moje. Pohvališe, rekoše: kad bi druži tako činili, božiji bi se zakon tjerao i zakon od naravi. Hoće bogat uboga da pomaga, a djevojke uboge da bogati uzimaju; to ľucka koris prosi, i djevojkam ubozijem da je prćija dobrota, koja dobrota u djevojci veće vaľa neg velika prćija. Na ovi bi način grad boje stao: bogati bi uboge počtapľali;²⁾ tako bi se grad i uzdržao i manteňiao³⁾ u dobru bitju u vječna brjemena, a ne uboštvu, kako griňa, konsumavalo građane i grad. Da bogactvo od bogatijeh, kijeh nije vele, ne more učinit da građani i grad ne ide svakčas na gore i na ruinu, ubozi bi se konsolali dobrotom od bogat[ij]eh, a ime o[d] dobrote bogatu veće vaľa, ako razumije, neg bogactvo. Ma je lakomos svijet zaslijepila: kroz dinar svak gleda, na dinar svak pozire; što hoće razlog i što je boje za čovjeka, o[d] toga je svak slijep.

SK[UP]:

(*Veramente* dobro govori, sveto govori; sad poznam er ovi ne ište moje tezero, — dobar je čovjek.)

ZLA[TI KUM]:

Bogati scijene, okoristovat se će kad uzmu ženu s velikom prćijom, a ne misle što pak provaju, er žena od velike prćije hoće i velike spenze. I ako joj muž ne da te spenze tolike činit, ima pakao s utra i večer uza se, koji ga martoriža ne pristajući mu govoreći: „Ne daš mi što mi je od potrebe; a nijesam li donijela da mogu imat moju potrebu? a što mníš, [l. 22.^b] da ti će to moć bit? Donijela sam već ti vaľaš,“ i tacizijeh riječi.

1) ,ciuté'; 2) ,počtapľalij'; 3) ,mantegňiao'.

SK[UP]:

(Onoj mi je slavio, koji tjezijem lakomeom žuberi s jutra i večer! Vrijedno govori, razumno govori; sad sam ja sikur da ovi č[ovjek o momu tezoru ne misli.)

ZLA[TI KUM]:

A kad bogat uzme djevojku uboga oca, a dobra i dobre matere, gdje je imposibilo da i kći njih nije dobra, ne ima toga pakla, ma ima drugu ka mu je oblegana, koja nije uzrasla u oholasti neg u omilenstvu, koja mu je poslušna, koja pozna dobro koje ima da ga od nega ima; nije luda da želi od razblude i što jo' nije od potrebe, uzdavši se u prciju koju je donijela, ma je razumna, diskreto pita u gospodara svoga potrebu svoju, koji, za ne diskre-cijon,¹⁾ veće joj dava neg pita.

SK[UP]:

(*Veramente* je dobro rekao; ne bih ga se naslušao, toliko lijepo govori. I gustao sam negovo govorenje, er ne mislim²⁾ na tezoro, — uza me je i sa mnom je, ter sam miran. Poć mu ću se javit, kad je veće umukao.) — Zlati Kume, ne mogah se naslušat tvoga razumna i lijepa govorenja.

ZLA[TI KUM]:

A jeda me si čuo?

SK[UP]:

Sve te sam čuo; lijepo si progovorio, najliše svrh onoga kako bi imali bogati podštaplevat njih bogactvom uboštvo od ubozijeh i ne gledat prcijâ neg dobrotu od kuća. Ma gdi je lakomos o[d] dinara — što je grijeh —, tu nije dobra ni veselja.

ZLA[TI KUM]:

(Ovi dobrotu i vjertu u družijeh želi i hvali, a za sebe ju neće, neg u lakomosti hoće zlo živjet i zlo umrijet. Lakomosti, uzrok si od svijeh zala!)

SK[UP]:

Što reče najprvo ne čuh te, toj te poslje[d]ne čuh. Istinom, lakomos je zlo sjeme, koja vele zao plod dava, i kuga je od svijeta; ma razmetan čovjek vele je gore, er lakomos uzdrži, a razmet rasiple.

¹⁾ ,diskreton'; ²⁾ biće griješkom mjesto misli.

ZLA[TI KUM]:

I jedno je i drugo zlo! zato ti nemoj odveće bit u ovoj vjeri od kćere tvoje nase útêgnût; nije razlog da ništa ne učiníš, ni ću velike stvari o[d] tebe.

SK[UP]:

(Ovi je uzaznao *per certo* od ovoga tezora: Variiva mu je što-godi nablêla! Imaće pacijenciju.¹⁾)

ZLA[TI KUM]:

Što reče: Pacijencija?²⁾

SK[UP]:

Što se ne more, o[d] toga je trijeba imat pacijenciju¹⁾; a poslao mi si njeke uskoke u kuću, — vojsku kuhača, mňah da me će zaklat! moja kuća nije za te tolike sprave.

ZLA[TI KUM]:

Oršu, nećemo velike stvari činit: konvit u drugi dan, a večeras da smo svakako zajedno. Poslaću jedno pritilo kozle, imam ekčelenta vina; hoću da se mi starci konfortamo.

SK[UP]:

Ti si mlad pri meni, a ja vino odnjekle ne pijem.

ZLA[TI KUM]:

Vino ne piješ? Spravi grob ka[d] ti drago! Uzmi starcu vino, ulja' ga ka[d] ti drago; kus i ognuć starce uzdrži.

SK[UP]:

Bogat kako hoće, ubog kako može; pošli to kozle, dovečer da smo zajedno.

ZLA[TI KUM]:

Na moru ću dovečer já i popa dovesti. Što imam učinit zautra, učiniću večeras; moja godišta nijesu za pod vjerom stat; večeras já hoću sve svršit.

SK[UP]:

Dovedi u tvoju voľu, i vodi djevojku doma u tvoju voľu, — veće je tvoja.

¹⁾ ‚patientiu‘; ²⁾ ‚patientia‘.

ZLA[TI KUM]:

Da zbogom! Poću malo do barbijera; dovečer me [l. 23.^a] čeka! Sad si najbogatiji, er sve imaš što hoćeš.

SK[UP]:

Ovi čovjek ne more bit da nije uzaznao za moje tezoro. S vino[m] mi je došao! Ništa, vodu pijem. A uza me je, bogme je uza me tezoro,¹⁾ sad sam najbogatiji, najbogatiji! Meni malo ćeš avancat²⁾ s tvojom voj[s]kom od kuhača. Večeras poništo nije za držat ovo tezoro u kući; ovdí ga ću u ovu crkvu gdigodi za nočas skrit, tot ću já miran bit.

Munuo sam.

MU[NUO]: Ah, Munuo! zli glasi, Kamilo! Andrijanu ti večeras odvedoše, ako se ne remedija brzo. Sada veće piši³⁾ miše³⁾! A nješto pod pazuh nošase Skup: „A uza me nosim tezoro, a sa mnom je tezoro!“ Brate, što će ono bit? da ne ima koje tezoro ovi čovjek, ter ga hoće u crkvu večeras skrit, da mu u kući ne perikula u buni od píra? Brate, imam li poć k Kamilu, da mu spovijem kao stvar stoji? Er ako brzo ne remedija, ako sad ne remedija, veće nē bī načina, Andrijana osta Zlatoga Kuma žena. Ako li pođem, koliko ću biča meritat, gdje čujem starca o tezoru vačelat, a gdje je sam uljezao u crkvu sad pod noć, a obzire se. Ne more bit neg da hoće skrit štogodi ovi starac u crkvi. Nije za ostavit ovaki posao! Tezoro, kurvin sine, gdje bih já večeras obogatio! Bogme ću spijat što čini u crkvi. Grob neki otvora, munčjelu njeku unutra stavi!

SK[UP]:

Ah, tko je ovo? lupežu! Nije nikoga! Od greba tko se će stavit? tko li će grob otvorat? a svrh munčjele sam kosti stavio. Oh, sikur sam večeras. Poću priklonit crkvu, u dijaka ću uzet za večeras ključ⁴⁾ od crkve, da u mene stoji. Na moru ga ću poć sad uzet.

Munuo sam.

MU[NUO]:

Ovdí nije gubit brjemena; trijeba je da vidim što je u greb stavio.

Finis terzo atto.

¹⁾ poslīje toga prevučeno „malo chiese auanzat“; ²⁾ „auanziat“; ³⁾ pijsej miglie“;

⁴⁾ „chliuč“.

QUARTO ATTO.

SCENA PRIMA.

Munuo sam.

MU[NUO]:

Ajme, vidi li me tko? je li tko? Nije nikoga! Je li istina ovo, ali mi oči lažu? Snim li *já* ovo, ali sam javi našao tezoro? Munuo, ti si munuo; bježi, da se vješala tobom ne munu! Nije me nitko vidio!

PJERICĆ, DUNDO NIKO.

PJE[RIĆ]:

Dundo, *bon di!*

NI[KO]:

Pjeriću, ti li si? Što je novo?

PJE[RIĆ]:

Dundo, sad je brijeme da učiniš jednu veliku operu.

NI[KO]:

Koju ću operu učinit? Jeda si kojoj noćas vrata razbio, kako je vaša užanca? Svu noć se skitate, dezvijana mladosti; malo na skulu hodite, malo umijete, gradu sramotu činite, a sebi ste smrt. Inorant čovjek ni sebi žive ni svomu gradu. Nu što je?

PJE[RIĆ]:

(Ava, došao sam na meštra!)

NI[KO]:

Što ti je od potrjebe?

PJE[RIĆ]:

Dundo, potrjeba je velika, ako se može rijet.

NI[KO]:

Bože, jeda bog da da bude potrjeba da išteš da se meštru za tebe javim, da¹⁾ na tebe veće nastoji, da ti večer lega. Ma jes, o[d] te dobi sad itko na skulu hodi! Sramota je u ovomu gradu sad na skulu hodit, a nije sramota ne umjet ni legat ni pisat.

¹⁾ ,na'.

PJE[RIĆ]:

(Ava, došao sam na pomoć!) [l. 23.^b] Dundo, stvar je od importancije,¹⁾ a ne znam smijem li ti rijet.

NI[KO]:

Da je stvar onesta, ne bi te sram bilo oni čas ju rijet; ma je kagodi stvar od importancije¹⁾ od koje će mene sram bit. Znam vaše importancije:¹⁾ psovke, grube riječi, sjeć se s puñalići; puñalić ti visi na pasu, ma ne libro. Je[s'] se prošetao za vidjet amancu? Jes' ku uštinuo godišnicu mimogrede?

PJE[RIĆ]:

(Ja viđu, ovdı ću malo avancat. Štomudrago, — trijeba mu je rijet!)

NI[KO]:

Što mrñoriš? nijesu ti drage ove riječi? Ni nam vaša činjenja Sramujemo se vami! Gđi su litere od ovoga grada? gdje su kostumi? U plaštijeh od persa, u gaćah od svüle, u rukavicah profumanijeh! Ne deñamo se svitu nosit koja se u gradu čini, neg ištemo ispriko svijeta komade koji²⁾ nam će personu uresit; a ne nastojimo da nam ispriko svijeta meštri dohode, da nam pamet urese.

PJE[RIĆ]:

Dundo, sve je dobro što veliš, ma t' ovo neću tajat.

NI[KO]:

Sekret mi će rijet, — štogodi od svojijeh canaca!

PJE[RIĆ]:

Kamilo, tvoj neput, mre!

NI[KO]:

Kamilo se je razbolio?! Tot mu po noći hodit.

PJE[RIĆ]:

Ti ga mož pomoć.

NI[KO]:

Jeda sam ja liječnik? Ma jesam, ter dobar liječnik: medicinavam: ne ho[d']te po noći; širupivam: ho[d']te na skulu; reubarbar[a]vam: izagnite inoranciju³⁾ iz vas, da, kad na staros dođete, da

¹⁾ ,importantie'; ²⁾ ,koie'; ³⁾ ,igniorantiu'.

nijeste kao i njeci koji ni sebi ni republici ne vaļaju, koji su od štete a nijesu od koristi. Inorancija¹⁾ je vazda od štete!

PJE[RIC]:

(Ovi me će držat vas dan u riječeh, ako mu ne rečem!) Dundo, Kamilo se je vjerio za Skupovu kćer, a Skup je večeras vijera za Zlatoga Kuma.

NI[KO]:

Kamilo se je vjerio?! To je što Kamilo mre! Pače s' dobro rekao „mre“, — mre u svojoj inoranciji.²⁾ Vjerio se je bez lišencije od starijijeh,³⁾ a sad: „Dundo, pomoz ga!“ Ako se je vjerio, što mu ću ja pomoć? jeda bi htio koji dinar, da skroji od raza, od veluta, o[d] demaškina?

PJE[RIC]:

Dundo, razbolio se je, kako je ćuo da ju Zlatomu Kumu Skup dava.

NI[KO]:

Dobro si rekao er se je razbolio. Nemoćan je i bio, ka[d]a se je, djetetina, pošao vijerat, i sad je nemoćan; o[d] te će nemoći i umrijet. Ja nijesam lijećnik o[d] tjezijeh nemoći; pođ' zbogom, ištite druge pomoći; ja nijesam tu dobar.

PJE[RIC]:

Ava, dundi! Uzda' se u njih pomoć imat! Razumi njeki pridikaju, a o[d] trijes godiš su — s Donatom, u sajunijeh do peta — na skuli danćice učili. Kamilo, ovd i tvoje pomoći nije, a Munu[l]ja nije nigdje. Ja ću učinit što mogu, a što ne mogu, Kamilo, paci-jencija.⁴⁾

Skup sam.

SK[UP]: Dum Marin me zagovori: „a lemozine pomaćkaše, a devoćijoni⁵⁾ nije veće u krstjanijeh, a ne dava se pjet“, a sve: „Da!“ a sve: „Tu ćeš spengat toliko“, a dinar kad se mre, a dinar kad se žive, a bez dinara ne more se molitva rijet, a dinar, sve dinar što dinar. A dobro brijeme imaju, — kantajuć i hljeb dobivaju! a od me[l. 24.]⁶⁾ne će malo avancat. A ja bogme uc[k]njeh doć zatvorit crkvu! u ovacizijeh⁶⁾ poslijeh erori se ne praštaju: poću ogledat kako mi tezoro stojž.

1) ‚igniorantia‘; 2) ‚igniorantij‘; 3) ‚starih‘; 4) ‚patientia‘; 5) ‚deuotionj‘; 6) ‚ouatjsieh‘.

SCENA SECONDA.

ZLATI KUM, PASIMAHA.

ZLA[TI KUM]:

Oh, poču doma vidjet što je Pasimaha učinio; ma đvo ga.

PA[SIMAHA]:

Gospodaru, ne znam smijem li ti rijet.

ZLA[TI KUM]:

Što je, Pasimaha? Jes' ponio pratež u Skupa?

PA[SIMAHA]:

Ponio i ostala je, i sramotni se mi otuda odpravili. Oni vrag star i bi nas i psova; i počten on ne bio!

ZLA[TI KUM]:

More li bit, Pasimaha?!

PA[SIMAHA]:

Da s' ti meni zdrav, tako je! Dođe kako šijun iz neba, ubi, odagna, rasprša! a mi đvo životom utekosmo.

ZLA[TI KUM]:

Tako li je on, tako sa mnom?! Dobre mi je sve kriva. Tko se na ženski svjet prigiba, i mene ludjaka, od ove dobi, o vjeri mislit! Žao mi je er sam š ním govorio. Pasimaha, pođ' doma, čeka' me, reci da doma nijednu spravu ne čine, i reci da ne pojū; neću ništa učinit!

SKUP iz crkve, ZLATI KUM.

SK[UP]:

Ajme, asašini u crkvi, iz crkve! Uhiti, drži! Sakrilegijo! Ah, na ti način moje, moju stvar!

ZLA[TI KUM]:

Skupe, ti nijesi u svoj pameti.

SK[UP]:

Molim te, be[z] skandala!

ZLA[TI KUM]:

Što me moliš? što ćeš od mene?

SP[UP]:

Ajme, ruinan sam čovjek! Uhiti, drži! Smijeju se!

ZLA[TI KUM]:

Ovi se je čovjek pomamio! Kad mu drago, basta. Dobro er nijesam djevojei tokao ruku, — nije ništa učineno. Neću veće žene, neću se ženit! Poću ordenat doma da se nijedna sprava ne čini.

SCENA TERZA.

MUNUO, GRUBA.

MU[NUO]:

Munuo čestiti! Sad sam já čestit! odspremih blaženstvo moje, u salvo ga stavih. Sad sam já bogat kako i car, imam tezoro! Što éu já sada? kudi éu já sada? A övo mi Grube. Ah, da hoće ova djavolice sa mnom doé! — Grube brajo, bogme bez šale.

GR[UBA]:

Grub ti nos! Idi, Munuo, gospar ti mre, a tebe nije. Poslao te je da se opet brzo vratiš, a ti ni se haješ za néga niti „bog pomogao!“

MU[NUO]:

Ah, Grube, bog mi je pomogao! Hoé doé sa mnom, da te u svilu obučem?

GR[UBA]:

Brižan, jeda si što našao? Da' to, Mūno!

MU[NUO]:

Grube, bogme be[z] šale, hoé li za mene poé, ti čestita!

GR[UBA]:

Po čem já mogu s tobom čestita bit? veé ako s' komu što ukrao! Ti veće imaš uši neg mjedi.

MU[NUO]:

Grube, bogme imam! Obeća' mi istom; ako ne uzimam, ne hodi za mene.

GR[UBA]:

Da dođem za tebe, brižan, čijem bi me hranio?

MU[NUO]:

Kako malo¹⁾ zlaca¹⁾ u bunbačicu bih te hranio.

GR[UBA]:

Ava, ja m^á nah da bi me dumanskijem priklami hranio. Ah, oni makaruli štono dumne čine!

MU[NUO]:

Grube, obećavan²⁾ te priklami i makaruli hranit; kontent sam, dođi za mene.

GR[UBA]:

Eh, a kad mi prik^{le} i makaruli omrznu, što mi ćeš pak davat?

MU[NUO]:

Dava[t] ti ću . . .

GR[UBA]:

Hoće mi dat priganice ali kuljena podprigana i mavasije?

MU[NUO]:

Hoću, Grube, svega ti ću davat, i meda!

GR[UBA]:

Vuhvence³⁾ to govoriš, a pak bi me bitvom hranio, — neću za tebe! [l. 24. b] Žint me su prosili, žint, i oni, znaš, štono sirenje i sve prodava. A hoće i ti sirenje prodavat?

MU[NUO]:

Hoću, Grube, nà ti vjeru.

GR[UBA]:

Idi, a pak ćeš govorit: „Ne tiči u to!“

MU[NUO]:

Neću, nà t' vjeru, moja lijepa Grube!

GR[UBA]:

Da da' to sada štogodi.

¹⁾ maloslaca P; ²⁾ ,obechiauan'; ³⁾ ako nije pogreška mjesto vuhvence.

MU[NUO]:

Da[t] ti ću svega poslije.

GR[UBA]:

Da, i ja ću tvoja bit poslije!

Reče Daša:

„Bit ću vaša,
ako uzbude
dobra paša.“

MU[NUO]:

Grube, moja lijepa, uteče li mi? — Imam dukate; ovaka mi djevojka još manka. Striła ti je, a što mi se veće zadražuje, to mi veće srce užije. Já, ako se umjeh vladat, bih veličak čovjek. Hoću li izmaknut [s] zlatom, da me ne uhite? ma tko zna? Bogme ću promisliti i vidjet jeda mogu potegnut Grubu sa mnom.

SCENA QUARTA.

Variva sama.

VA[RIVA]:

Sjetna, Variva, ne pošla! tuge odasvud: Andrijana se skube i plače, hoće niz funjestru skočit, kako je čula da ju je otac vjerio za Zlatoga Kuma; a gore, čula je er Kamilo za tu stvar hoće umrijet. Razbolio se je, liječnici se nad ním kupe, a ona se hoće zadavit! A oni ostaviše kokoši i kozliće: odagna ih oni star vrag; a i drago nam bi er ih odagna. Ma ne znam, tužna, što se će od ove prateži učinit; a nije nikoga, a tuge, a nevoļa! Gospodine, ti nas pomози! Poću k Andrijani, — neboga će djevojka usičijat o[d] tolikoga plača.

SCENA QUINTA.

ĆIVO, DUNDO NIKO.

ĆI[VO]:

Moj bože, čudan ti je animao čovjek, tko dobro promišla, i razlike ti su naravi u nemu, tko dobro stavi pamet. Jedni su, — neka ostalo ostavim, — naravi tihe, s kojom se može govorit, koji razlog čuju, koji razlog primaju i slijede, koji svijet razumiju, koji meni paraju pravi ljudi. Druzi su naravi tvrde, od kamena, kojijem para da su razumni, a š ním se ne može govorit; tihi ljudi tizijem

paraju ljudi; gospoство u glavi njeko nose s oholasti, čijem hoće da je sve na njih način, a to je što se zove barbarija; što žude hoće, i¹⁾ scijene¹⁾ njih htjenje da je razum. Razlog u njih glavi ne ima mjesta, oholas tuj sjedi i tvrdoglavstvo; ti su ljudi indiskreti, bez milosrdja; ti ljudi pravdu riječmi i oholasti brane, a oni su nepravni, kad su indiskreti; a svak je neprav i indiskret tko drugu ne razumije i tko ne mjeri svijet i eta i kondicijoni²⁾ od ljudi mjerom pravom, mudrom i od milosrdja. Mlada ne moremo mi učiniti da nije mlad i da svojom naravi ne provodi, star također³⁾ da svojijem korsom ne ide. Ovo dijete naše, Kamilo, obľubio je djevojku i ona nega; mati mu ne ima pacijencije⁴⁾ da se sada vijera, stariji ostali negovi također govore: „Boľe je da umre neg da to učini, — bez prćije da se vijera“ i take riječi. A ja veľu svjet: ja ni ću ni ga umijem načiniti; ja bih ga kontentao, ako bi se moglo. [l. 25. a] Ako nađem Skupa, ja mu ću govorit, a Zlato[ga] Kuma ću egzortat⁵⁾ da se ne prti u veće vrijeme neg on može nosit, da se ne pridre, er se su i družu pridrli; i rijet mu ću er je Skupova kći Kamilu dala vjeru a on noj; a što je bog sklopio, ljudi ne imaju razvrć.⁶⁾ Ma ovo dunda Nika; poču š nim vrh ovoga progovorit. — *Bon di, dundo Niko!*

NI[KO]:

I tebi dobar dan, Ćivo!

ĆI[VO]:

Kamilo nam se vjeri; jes' li ćuo?

NI[KO]:

Zli glasi i nezvani dohode; ćuo i ne ćuo; i ćujem, da ne ćujem, ako i ćujem što nije za ćut.

ĆI[VO]:

Što nije za ćut? Ćuju se i veće stvari neg su ove, meni para. Grubše je ćut da se je Zlati Kum star vjerio neg Kamilo mlad.

NI[KO]:

Grubo je ćut: narodit mlad ćovjek ošpedao djece i, za hranit⁷⁾ ih, grabit, krasti i ašašnavat⁸⁾ i dat zlo' ćesti dušu; a nije grubo da se oženi vlastelin od bremena, bogat i koji ne ima potrijebu vragu dušu davat.

¹⁾ *dvaput napisano*; ²⁾ ‚kondjtionj‘; ³⁾ ‚kakogier‘; ⁴⁾ ‚patientie‘; ⁵⁾ ‚exortat‘; ⁶⁾ ‚rarsuarch‘; ⁷⁾ ‚hranityh‘; ⁸⁾ ‚ascjsejnauat‘.

GI[VO]:

To je razum svjetovni, a nije razum božiji.

NI[KO]:

Što je razum božiji?

GI[VO]:

Razum je božiji: ženit se za imat plod i za umnožit rusag
lucki, i truditi i mučiti za hraniti rod koji bog da, i ne plakat; ili
kćeri ili sinovi — bog ih dava, bog se nimi i brine. Tko se mlad
oženi u staros ima ljudi sinove, na kojijeh se njegova staros uslaña,¹⁾
i ne ima potrebu od žene da ga guvernira.

NI[KO]:

Jes, na to se nasloni, na sinove se nasloni, — našao si štap
u sadašnje vrijeme, da se podštapiš, — da te ne scijene i da tvoju
staros pogrdju i da se gospode nad tobom.

GI[VO]:

Oci nerazumni zlijem guvernira, nemirni s batã, koji palicom,
ne ljubavi od oca, alevaju sinove, učine da im su sinovi ne sinovi,
ma neprijatelji; i na to ih pravda božija osudi, er sinove valja
alevat kako sinove a ne kako robove.

NI[KO]:

Vas je s tobom razlog! Pirujte s Kamilom, kad je tako.
Uživajte to dobro, a ja, kad dođu u mene na zajam, ne imam
ludijeh dinara. I zbogom!

GI[VO]:

Ni ja ne hvalim ludos o[d] djece, ma, kad je stvar učinena,
ne valja ga abandonat, ni dovesti ga na desperacijon²⁾ da ga izgubimo.

NI[KO]:

Ja ga sam za mene izgubio.

GI[VO]:

Ovo je ono tvrdoglavstvo što najprvo rijeh! — Gruba, kud
ideš?

GR[UBA]:

Gospodaru, poslala me je Dobre da dođeš u Kamila.

¹⁾ *poslije prevučenoga* 'vstauala'; ²⁾ 'desperation'.

GI[VO]:

Što čini Kamilo?

GR[UBA]:

Ah, ovako sve zijeha i plače, i hoće ustat, a mati mu ne da. Gospodaru, smijem li ti rijet?

GI[VO]:

Smiješ. Što je? Govori.

GR[UBA]:

Ono Munuo . . .

GI[VO]:

Što Munuo? Govori.

GR[UBA]:

Munuo bogme me je sram!

GI[VO]:

Što je Munuo? Reci.

GR[UBA]:

Ništa, nije ništa.

GI[VO]:

Ništa! Što je Munuo? To „ništa“ bogme ćeš rijet!

GR[UBA]:

Jezus, nije nijedno zlo.

GI[VO]:

To što je govori.

GR[UBA]:

Ono govori: „Hoće za mene poč?“ a ja mu sam rekla: „Idi!“

GI[VO]:

Ah, ah, ah! Ti mu si dobro rekla, vazda mu tako reci. Pođ' u Dobre, rec', idem ja sad tamo.

GR[UBA]:

Gospodaru, ako mi što veće Munuo reče, što mu ću rijet?

[l. 25. b] GI[VO]:

Rec' mu: idi!

GR[UBA]:

Hoću.

GI[VO]:

Ova se je vražica razigrala. Bogme smijeh!

Finis quarto atto.

ATTO QUINTO.

SCENA PRIMA.

KAMILO, SKUP.

KA[MILO]:

Ajme, koja je ovo muka ku ćutim u meni! Ovo su bolesti od smrti: ja mrem, ja ne vađa ni da živem! A mogu li živjet bez života moga? Bez Andrijane ja ne mogu živjet. A jesam li i sad živ? Bez ne ja nijesam živ, — mrtav i u paklu sam, u živom ognju gorim. Ajme, Andrijana dundova ima bit! toj će bit, toj neće bit; to neću da je, da znam život izgubit. Moja je, meni je obećala; ne more veće negova bit. Ah, je li tko? Munuo krudeli, nije te! ovako me ostavit! Uvezao me je da se činim nemoćan: „Neka je meni, ja ću.“ On će! Ovako mu intravećava tko se dava vladat djeticinam. Ah, Varivu da mogu dozvat! Nije nikoga! Abandonan sam od svakoga, ne viđu nikoga, ja sam u paklu, tučem se kako osuđena duša, — ovako moja huda srjeća hoće! — Koga vidim odovud? Skup je. Hoću li k nemu poć? Bogme k nemu! ¹⁾Ovdi je trijeba-¹⁾ lagat i učinit veliko srce. — Dobar dan, gospodaru!

SK[UP]:

Ah! Tko je? Jeda što znaš, Kamilo?

KA[MILO]:

Znam, ma sam ja tvoj prvi. Što bog hoće, onako ima bit, i kriv ti sam i mogu se ispravit.

SK[UP]:

Da to si ti bio prvi? Kamilo, tuđa stvar! U tuđe tko tiče, ti znaš što ga čeka. Ne imaše to meni učinit.

¹⁾—¹⁾ „oudie trieba“ koje se može čitati i „ovdje trjeba“.

KA[MILO]:

Tko se ne bi privario u onaku stvar?

SK[UP]:

Ah, tako smesti i mene i moju kuću!

KA[MILO]:

Mladost je u onake stvari ne lakoma ma lupež, ma haramija. Za onake bi se stvari čovjek dao isjeć.

SK[UP]:

Zlo činičenje ne ima nigda skuše! U onake stvari ne ima se rijet: „Mlad sam.“ Ono je sakrilegijo, ono je otar božiji, crkva, ah!

KA[MILO]:

Stvar draga zaslijepi čovjeka, a mladu čovjeku ne more draža stvar bit od onake.

SK[UP]:

Meni je staru draža, er je moja stvar moja, razlog je da je moja.

KA[MILO]:

Što bog i srjeća čovjeku daruje ne bi valjalo da mu ljudi uzimaju.

SK[UP]:

Što ti silom uzmeš valjalo bi da je tvoje?! Ti razlog nije razlog! Što je moje razlog je da je moje, i moje da ja darivam, a ne da mi ga družu silom uzimaju.

KA[MILO]:

Stvar je ova uzeta, i ne može se učiniti da nije uzeta.

SK[UP]:

I ja vidim da je uzeta, ali je zlo uzeta.

KA[MILO]:

Dobro će bit uzeta, ako ti ustjedbudeš.

SK[UP]:

Što bi ktio, Kamilo, da rečem na djetinsku: „Uzmi, budi ti!“? Para ti ovo stvar mala? Znaš er se za ovo ljudi koaju?

KA[MILO]:

Znam er se je za ovaku stvar u staro brijeme i Troja uzela. Pariš¹⁾ ne ugrabi li Elenu?

SK[UP]:

Koju Elenu? koji Pariš?²⁾ Tezoro mi vrati bez velika skandala, i neću veće riječi.

KA[MILO]:

Što sam ja uzeo ne mogu ti vratiti, i što sam uzeo nijesam silom uzeo, — Andrijana tvoja kći bila je kontenta o[d] toga.

[l. 26.^a] SKUP:

Andrijana moja kći s tobom je bila, da ti moje uzmeš?! Ajme, sada zlo, — u kćeri se uzda'!

KA[MILO]:

Mladosti se je dano privariti; a ja sam noj dao vjeru, a ona meni.

SK[UP]:

Vjeru ste dali jedan drugomu za asasinat moju čâs i sve moje dobro na svijetu! Ajme,³⁾ što čujem?! To ti je plata od vjerenika koga joj bijeh našao, bogatijega čovjeka od grada.

KA[MILO]:

Nije sve u bogactvu! ni ja tvoj neću bit zao zet.⁴⁾

SK[UP]:

Ti si zao, a ona nije dobra; moje mi tezoro vrati!

KA[MILO]:

Ovake se stvari ne mogu vratiti.

SK[UP]:

Neć vratiti tezoro moje, lupežu?

KA[MILO]:

Od onake stvari lupež bit ne sramujem se i ne kajem se, i opet bih lupež bio.

¹⁾ ‚parise‘; ²⁾ ‚parise‘ *ispravljeno od* ‚parix‘; ³⁾ ‚ahime‘ *poslije prevučenoga* ‚haj‘; ⁴⁾ ‚zet‘ *ispravljeno od* ‚set‘.

SK[UP]:

Ja ću na pravdu!

KA[MILO]:

I ja ću na pravdu. — Ovi čovjek, para, ne odgovaraše na moj prepozit; tezoro mijentuje i o vraćenju govori, a ja hoću rijet da se je Andrijana za mene vjerila i udala. Moja je veće žena, — djevojkom se veće ne more vratit; i vjerit ju za družijeh veće ne more, ako je pravda u ovomu gradu. A on lje teše: „Moje mi vrati!“ Ah, nesrječan ti sam čovjek! Dubitam er sam gore učinio što sam¹⁾ š ním govorio. Poću izdaleka za ním, da vidim kud će poč.

SCENA SECONDA.

MUNUO, PJERIĆ.

MU[NUO]:

Munuo ljudi, što činim ter ne izmičem so ovizijem tezorum? Sreća mi je dala da sam čestit; a okručujem, da me istom kogodi opazi, da ostanem zločes. Je li tko? da me tko ne vidi? Njetko onamo gleda! Staću ovdi, dokle prođe. Ah, Munuo, s tobom je što te može učinit vlastelina, — i[z] sukna u svilu, o[d] djetića gospodar! Ah, Grube! Gdi je Grube? Vražica ona još je luda, ne zna svoje dobro. Tko ovo suproč meni ide? Nije ga čekat. Kamilo, zbogom! što služih služih; uza me je veći gospodar, — veći mañemu pod bok dava.

PJE[RIO]:

Munuo, tako li je pravo, tako se gospodari ostavljaju?! Bježiš, ribaode? Što je to pod skutom?

MU[NUO]:

A što je? tko bježi? što me ti pitaš? Na Kamilov posao idem.

PJE[RIO]:

Lažeš! tako se bježeći ne ide na Kamilov posao. Što je to pod skutom? Ah, lupežu, ukrao si nješto!

MU[NUO]:

Istom ćeš učinit da se skupi svijet! Kamilova je stvar, ma ti je neću ukazat.

¹⁾ „sasam“.

PJE[RIĆ]:

Ako mi ne ukažeš, sad ću viknut sodate, da te vuku u tamnicu.

MU[NUO]:

Lijepu čaš činiš Kamilu djetića mu lupežom zvat.

PJE[RIĆ]:

Da što neć ukazat što je pod skutom?

MU[NUO]:

Kamilova je stvar; tebi je neću ukazat.

PJE[RIĆ]:

Da hod'mo Kamilu.

MU[NUO]:

Ne daš mi gospodarev posao opraviti.

PJE[RIĆ]:

Neću te pustit, lupežu, hoće uteć.

MU[NUO]:

Basta, lupež sam tebi.

PJE[RIĆ]:

Da hod'mo zajedno u Kamila.

MU[NUO]:

Ter što me držiš?

PJE[RIĆ]:

Neću te pustit.

MU[NUO]:

Tako li je? Pod'mo u Kamila! Ter što me ne pustiš?

PJE[RIĆ]:

Ovako te ću držat! pod'mo u Kamila.

SCENA TERZA.

SKUP, KAMILO, ZLATI KUM.

SK[UP]:

Kéi, ah, moja kéi! Ja ću kéeri sad ukazat što se je dogovarati s ribaodi [l. 26. b] i meni tezoro ukrasti i meni toliku sramotu učiniti.

KA[MILO]:

Gospodaru, u eroru si; kći ti tezoro ni ja nijesmo nijedno-uzeli; i nemo' nam te garbuļe¹⁾ nametat.

SK[UP]:

Poricaš se sada, u bah udaraš da mi ti nijesi moje tezoro-uzeo, — neće ti ta vaļat!

KA[MILO]:

Ja velim er je tvoja kći, mladica kostumana i dobra, meni vjeru dala, i ja ju sam sekreto vjenčao; moja je žena.

SK[UP]:

Ajme, drugi asašinament, druga ruina moja! Jedna bez druge ne more doć, — zlo svrh zla! Tebi ide od ruke moju kćer bez moje ličencije²⁾ vijerat i uzimat, ma ti lažeš da to mož učinit. Ja sam vjerio kćer, ja imam zeta, a ti mi vrati moje tezoro bez tvoje velike sramote.

KA[MILO]:

Koje tezoro? što su ti turski garbuļi?³⁾ U mene nijednoga tvoga tezora nije, a tvoja kći moja je žena ili hoć ili neće, i prćiju ti ne prosim.

SK[UP]:

Za tezoro se ti hoć moje vijerat, vraga ćeš izjesti! to ti neće bit: ja imam kćeri zeta. Ovo Zlatoga Kuma, ovo mi zeta! Ti si mo[j] zet? Ovo je moj zet! Što su ovi ašašinamenti?

ZLAT[I KUM]:

Skupe, znaš ka je? a stavļa' se u koloru koliko ti drago, — ja se neću vijerat. Kćerom provegava' kao ti drago; ni ću ni sam tvoj zet.

KA[MILO]:

(Ah, bože, snim li ja ovo, ali dundo nazbiļ govori?)

SK[UP]:

Ajme, nut ļudī! Na ko'e se sam ļudi namjerio?! Dake se tć odricaš parentijere, ku smo učinili?

ZLA[TI KUM]:

Učinili nijesmo ništa, ni ću da je učineno.

¹⁾ „garbuglie“ koje se može čitati i grbuļe; ²⁾ „licencie“; ³⁾ „garbugļi“.

SK[UP]:

Dogovorili se su ovi zli ljudi da u njih moje tezoro ostane!

KA[MILO]:

Potvorio me je da mu sam ja neki tezoro uzeo.

ZLAT[I KUM]:

Ovi čovjek nije u svoj pameti, ne čudi se.

SK[UP]:

Mahnit sam, ajme, pače mahnit, koji s vami imah što činit!

ZLA[TI KUM]:

Odkud je u tebe tezoro? Imaš tezoro od uši! Siromaše, pod' doma, ter utopli glavu; o[d] toga najveću potrebu imaš.

SK[UP]:

Ajme, asašinan sam! a veće me mahnita čine, Bogme asašinaše moje mi tezoro. Ribaođe jedan, neću te pustit, da' mi moje.

KA[MILO]:

Dundo, vidiš li što me je našlo?

ZLA[TI KUM]:

Skupe, što su te stvari? U što se uzdaš?

SK[UP]:

U što se vi uzdate da grabite tuđe? Moje neću pustit!

KA[MILO]:

Tvoj ću bit, ako ti hoćeš; ma nemo' tako!

ZLA[TI KUM]:

[S]kupe, ti išteš skandao.

SK[UP]:

Ištem moje, neću puštat moje!

SCENA QUARTA.

GIIVO, KAMILO, ZLATI KUM, PJERIC, MUNUO i SKUP.

GIIVO:

Oh, što je to? koja je stvar to? Ne vaļa tako!

KA[MILO]:

Veli da mu sam ja njeko tezoro uzeo.

GI[VO]:

Ah, Skupe, on želi tvoj zet bit, a ti ga trataš tako!

SK[UP]:

Koji zet? neću zeta! Da mi moje vrate!

GI[VO]:

Koja je deferencija¹⁾ među vami?

ZLA[TI KUM]:

Oto se je pomamio, vaľalo bi ga svezat.

SK[UP]:

Ajme, za pitat moje pomamio se sam! Asasini! Je li tko? Moje mi da'te!

PJERIC:

Što je ova trjeska? Ovo Kamila! Što ono Skup drži Kamila?

MU[NUO]:

Ovdi ovoliko stvar je dovedena gdi ima doć.

GI[VO]:

Što će bit, Munuo? jed[a] je što?

MU[NUO]:

Gospodaru Givo, dvije riječi! — Što me ti držiš?

PJE[RIĆ]:

Neću te pustit.

MU[NUO]:

A ti me drži, i ti moľ čut. Gospodo, utažite se, er vam ću glas dobar dat. Gospodaru Givo, Kamilo je mahnit za [S]kupovom kćeri i vjerio se je za nu.

GI[VO]:

Znam; je li što drugo?

¹⁾ ‚deferentia‘.

MU[NUO]:

Skup je hoće Zlatomu Kumu dat.

GI[VO]:

Zlati je Kum neće; je li što drugo?

[Svršetka nema, a u Matijaševiću izvodu ima (na l. IX.^b) još ovo:]

Veće ne pitajte, tako mu istom recite.

Je li živ bog, ali spi? Da bi bog učinio da zlom smrti umrem.

Ah, hvala bogu, odahnuh.

Ja se isprtih, za rijet istinu, teška bremena!

Komedija počinje o[d]

DUNDA MAROJA,

prikazana u Vijećnici od kompanije Pomet-družina.¹⁾

[Lica što govore:

Dugi Nos, negromant (u prologu)	Niko	} mladi Dubrovčani
Dundo Maroje	Pijero	
Maro Maroje, negov sin	Vlaho	
Bokčilo tovijernar, sluga Dunda Maroja	Mazija, (listonoša)	
Popiva, sluga Marov	Pavo Novobrđanin, prijatelj Dunda	
Përa, na mušku obučena, vjerenica Marova	Maroja	
Ġivo, prvi bratućed Perin	Grubiša, sin Pavov	
Baba Perina	Gulisav Hrvat	
Laura (Mande Krkarka)	Sadi Ebreo	
Petrunjela, djevojka Laurina	Gianpaulo Oligiati, (bankir)	
Ugo Tudešak	Lessandro, (rimski trgovac)	
Pomet Trpeza, sluga Ugov	Kamilo, (Rimljanin)	
Tripčeta iz Kotora	Kapetan (barižeo)	
Ġivulin Lopuđanin	Žbiri (Sbirri)	
	Tri rimska krémara.]	

Dugi Nos, negromant, govori:

Já Dugi Nos, negromant od velicijeh Indijá, nazivam dobar dan, mirnu noć i pritilo godište svitlijem, uzmnožnijem dubrovačkijem vlastelom, a pozdravljam ovi stari puk: ljudi—žene, stare—mlade, velike i male, puk s kime mir stanom stoji a rat izdaleka gleda, rat poguba ľucke naravi. Ja što jesu tri godine, ako se spomenujete, putujući po svijetu srjeća me dovede u ovi vaš čestiti grad, i od moje negromancije ukazah vam što umjeh. Seijenim da nijeste zaboravili kako vam Placu, tu gdje sjedite, u čas glavom

Izvori: A (za tekst) i P (za varijante) kao za Grižulu (v. str. 127), a osim toga E (izdane u dubrovačkom zabavniku Dubrovnik za g. 1867).

¹⁾ u Matijaševićevu izvodu nema Laus deo 1550 a natpis je (na l. XV. b) Dalla comedia intitolata Dundo Maroje, prikazana u Vijećnici od kompanije Pomet-družina 1550.

ovamo obrnuh i ukazah prid očima, a na ņoj bijehote; i opet ju stvorih u zelenu dubravu, od šta plakijer imaste; i zahvaliste mi, i platu imah, što katance stavih na njeke zle jezike koji za zlo imaju ono što im se¹⁾ za dobro čini. Sad, budući me vjetar opeta k vami dognao srjećom vašom u ovo vrijeme od poklad, odlučio sam ne proć tako da vas kojomgodi lijepom stvari ne obeselim. Ma prije neg vam što od moje negromancije²⁾ ukažem, hoću vam odkrit jedan sekret koji dosle od ovizijeh strana nijedan čovjek ni mudar ni triš mudar nije znao, od šta se su skule od mudaraca vazda veoma čudile i veoma napastovale, — sekret dostojan da ga vi znate, plemeniti i vrijedni Dubrovčani. Znate er kad se, jes tri godine, od vas odijelih, onča[s] se uputih put Indija Velicijeh, gdje osli, čaple, žabe i mojemuni jezikom govore. Otole obrnuh put Malijeh Indija, gdje pigmaleoni, čovuľici mali, [s] ždralovi boj biju. Otole otegnuh nogá k Novijem Indijami, gdje vele da se psi kobasami vežu, i da se od zlata balotami na cuńe³⁾ igra,⁴⁾ gdje od žaba kant u sejeni biješe kako među nami od slavica. U Stare Indije otole htjeh naprijeda proć, ma mi bi rećeno er se već naprijeda ne more proć. Rekoše mi da su tamo Stare Indije, i da u Stare Indije nitko ne more poć,⁵⁾ govoreći: „Uprijećilo se je ledeno more, koje se ne more brođiti, i vrlo vjećna zima, koja galatinu od živijeh ľudi čini;“ a s drugu stranu veľahu da gorušte sunce i palevito ljetu dan bez noći ne da netneiam⁶⁾ živu čovjeku pristupit, ma⁷⁾ zemľi od vrućine plod plodit. I rekoše mi: „Po negromanciji⁸⁾ samo u te strane može se proć.“ Kako ja to čuh, otvorih moja libra od negromancije,⁹⁾ — što ćete ino? u hip, u čas ugledah se u Indijah Starijeh!

Tuj nađoh pravi život, veselo i slatko vrijeme od prolitja, gđi ga ne smeta studena zima, i gdje ruži i razlikomu cvitju ne dogara gorušte ljetu, i gdje sunce s istoći vodi tihi dan samo od zore do istoći i od istoći do zore; a svitla zvizda danica ne skriva se kako ovđi meu vami, ma svitlo svoje lice na bľlomu prozoru na svak čas kaže; a zora, koja rumenimi i bijelim ružami cafti, i ne dijela se s očiju o[d] dražijeh ki ju gledaju; a slatki žuber od razlicijeh ptica sa svijeh strana vjećno veselje čine. A ostavljam vode bistre, studene ke, odasvud tekući, vjećnu hranu zelenim travam i gustomu

1) *poslije toga prevučeno* ‚saslo čini‘; 2) ‚negromantie‘; 3) ‚ziugnie‘; 4) ‚igraiú pa je iú‘ prevučeno; 5) *najprije* ‚próch‘ *pa je preko r načińeno opet o*; 6) ‚netneiam‘ ili možda ‚netaciam‘, *svakako je neka pogreška*; 7) *pogreška mjesto a ni?* 8) ‚negromantij‘; 9) ‚negromantić‘.

dubju daju; a bogata poľa ne zatvaraju dračom slatko, lijepo, zrijelo voće, ni ga lakomos [l. 51.^b] brani ľudem, ma otvoreno sve svakomu stoji. Tuj ne ima imena „moje“ i „tvoje“, ma je sve općeno svijeh, i svak je gospodar od svega. A ľudi koji te strane uđivaju ľudi su blazi, ľudi su tihi, ľudi mudri, ľudi razumni. Narav, kako ih je uresila pameti, tako ih je i ljepotom uľudila: svi općeno uzras[t]ja su ućinena; njih ne smeta nenavidos, ni lakomos vlada; njih oći uprav gledaju, a srce im se ne maškarava; srce nose prid oćima, da svak vidi njih dobre misli; i, za dugijem mojijem besjeđenjem ne domorit vam, ľudi su koji se zovu ľudi nazbiľ.

I za rijet vam sve što sam vidio, i da me boľe razumijete, vidjeh u tjezijeh stranah, u jednomu zgradu¹⁾ veliku, visoku i vele urešenu, jedna pisma i od kamena ćovulica, vele ućineno, obraza od mojemuća, od papagala, od źvirata,²⁾ od barbaćepa; ľudi s nogami od ćaple, stasa od źabe; tamaše, izješe, glumci, feci od ľuckoga naroda. Upitah koji su ovo obrazi, što li hoće tolika gruboća, tolik³⁾ nesmirna³⁾ od lica ćovjećanskijeh rijet. Rekoše mi da negromanti u stara brjemeni, kako to bud' ja, po negromanciji⁴⁾ dohodeći u njih strane i donoseći diverse trgovine za otuda zlato odnosit, er se u rijekah tamo veliko zlato nahodi, donošahu među ine źvirata,⁵⁾ ćovulica, barbaćepa o[d] drva, obraza od papagala, od mujemuća, od źaba, oslastijeh, kozjijeh i na svaki naćin.

I źene o[d] tizijeh strana, — kako i naše, koje polakšu pamet imaju od ľudi, — gledajući te obraze, poćeše se smijejat kako od stvari ku prije ne bijehu vidjeli, i rekoše: „Smiješno ti bi bilo da ovi ľudi mogu hodit i govorit!“ i rekoše negromantom: „Vi ste negromanti; ako hoćete da od ovizijeh strana zlata odnesete, ućinite po vašoj negromanciji⁶⁾ da ovi ćovulici oźive, i da poćnu hodit i govorit, er bi tada na pravi naćin smiješni bili, a takzi mrtvi ne vaľaju ništa.“ Negromanti, za lakomos od zlata, daše duh źviratom,⁷⁾ barbaćepom, ćovulicom, obrazom od papagala, od mojemuća, od źaba, oslastijem, kozjijem i o[d] tezijeh naćina. Ti ľudici, kako imaše duh, poćeše hodit, govorit i smiješnice ćinit po takzi naćin, er se nigdje gozba ni pir ne ćinaše gdje oni ne bi dozvani bili. Mislite je li smiješna stvar bila gledat te obraze u to prvo vrijeme gdje tamaše!

I, za dosvršit besjeđu, ovi obrazi od papagala, od mojemuća, od źaba, źvirati,⁸⁾ barbaćepi i⁹⁾ s koze⁹⁾ udreni i, za u kraće rijet,

¹⁾ ‚sgradu‘ *griješkom* mjesto gradu?; ²⁾ ‚xiurata‘ ili ‚xiurata‘; ³⁾ *baš tako i u A, sigurno griješkom*; ⁴⁾ ‚negromantij‘; ⁵⁾ ‚xiurata‘; ⁶⁾ ‚negromantij‘; ⁷⁾ ‚xiuratom‘; ⁸⁾ ‚xiurati‘; ⁹⁾ ‚i skosć‘ A, i skose P, *mjesto* iz koze?

ľudi nahvao, poćeše se plodit i miješat [s] ženami nazbiľ po taki način, er se ľudi nahvao toľiko poćeše umnažat, er poće veće broja bit od ľudi nahvao neg ľudi nazbiľ. I ti ľudi nahvao ođ ruke im ide učinit jednu konjuru, da iz gospoctva izagnu ľudi nazbiľ. Ľudi nazbiľ to uzaznavši skočiše, uzeše oružje, izagnaše sve te ľudi nahvao i ne ktješe da jedan cigloviti za lijek u tjezijeh stranah ostane.

Ľudi nahvao, zajedno s negromanti, pridóše u ove naše strane, i to pro[.l. 52.^a]klete sjeme, — čovuľici, žvirati,¹⁾ barbaćepi, obrazi od papagala, od mojemuća, od žaba, oslasti i s koze udreni, ľudi nahvao — useliše se u ovi naš svijet u brijeme kad umrije blagi, tihí, razumni, dobri starac Saturno, u zlatno vrijeme kad ľudi bez zlobe bijehu. I po Saturnu mańe razumni kraľevi primiše ľudi nahvao, i smiješase se među dobre i razumne i lijepe. Tako čovuľici, žvirati,¹⁾ barbaćepi, obrazi od papagala, od mojemuća, od žaba, oslasti i s koze udreni naplodiše to gadľivo sjeme: nasto veće ľudi nahvao neg ľudi nazbiľ. Minu vrime od zlata, za gvozdje se svak uhiti, poćeše ľudi nahvao bit boj s ľudmi nazbiľ za gospoctvo. Njegda ľudi nahvao dobivahu a njegovda nazbiľ. Ma, za rijet istinu, ľudi nazbiľ u duga vremena napokon su otezali i još otezaju, ma s mukom i s trudom; i današńi dan ľudi su nazbiľ pravi ľudi i gospoda, a ľudi nahvao ľudi su nahvao i bit će potištenaci vazda.

Sada, moji uzmožni vlastele, svitla krvi, stari puće, mislim, kako i prije, ukazat vam od moje negromancije²⁾ kugodi lijepu stvar, i zašto u prednu votu triš mudrijem stavih katance na usta, sada im katance dvižem, neka govore, neka se govorenjem punijem nenavidosti ukažu i odkriju ľudi o[d] trimjed, ľudi od ništa i ľudi nahvao. Ovi sekret nitko dosle nije znao! Ľudem je nahvao paralo da su i oni ľudi, a ľudi su nahvao ľudi nahvao i bit će do suda.

Sada já mislim, sada u ovi čas, ovdí prid vami ukazat Rim, i u Rimu učinit da se tu prid vami, kako sjedite, jedna lijepa komedija prikaže; i zašto prije na šeni Dundo Maroje, Pomet i Grubiša ugodni vam biše, zato i sada hoću da vam se s ovom komedijom ukažu. I, za đuzijema riječmi ne domorit vam, iziće prolog, koji vam će dekjarat što će bit. Ma rijet vam ću jednu stvar: budi vam draže što ste uzaznali odkud su izišli i koji su početak imali ľudi od ništa i nahvao, koji smetaju svijet, nego

¹⁾ ‚xuiratj‘; ²⁾ ‚negromantić‘.

komedija koju ćete vidjet. A komedija vam će otkrit koji su to sjeme tugljivo od mojemunskih obraza i ljudi od ništa, o[d] trimjed, nahvaó, koji li su ljudi tihi i dobri i razumni, ljudi nazbił. Tihi i dobri uzeti će za dobro što im se za dobro dobrovoljno čini, a obrazi od barbaćepa, kojijeh nenavidos vlada i nerazum vodi, mojemuče, žvirati,¹⁾ barbaćepi, tovari i osli, koze, ljudi nahvaó, sjeme prokleta, po negromanciji²⁾ učinjeni, hulit će sve, od svega će zlo govorit, er i[z] zlijeh usta ne more nego zla riječ izit. I ne drugo! na vašu sam zapovijed, stav'te pamet na komediju!

[1. 52. b] PROLOG.

Plemeniti i dobrostivi skupe, puče stari i mudri, vidim er s ušima priklonitijema i s očima smagljivijemi³⁾ stojite za čut i vidjet večeras kugodi lijepu stvar; i sumním, ako se ne varam, da vi scijenite i želite vidjet kugodi izvrsnu stvar; a izvrsne stvari u ovizijeh stranah nijesu se dosle činile! Ni mi, koji se zovemo Pomet-družina, ako se i mogu činit, nijesmo toga umjetjeonstva da umijemo činit stvari dostojne od ovakoga toli lijepa i plemenita skupa. Ma ovo brijeme od poklada budući od starijeh našijeh odlučeno na tance, igre i veselja, i videći se našoj družini od Pometa ne puštat proć poklade bez kojegodi feste ili lijepe ili grube, stavili se su za prikazat vam jednu komediju koja, ako i ne bude toliko dobra i lijepa, ali su ove žene lijepe koje ju će gledat, i vi dobri koji ju ćete slušat.

U ņoj će bit jedna stvar koja scijenim da vam će draga bit, er će bit nova i stara, — nova, er slijedi onu prvu komediju od Pometa, kako da je ona i ova sve jedna komedija, i u tu smo svojevoļu oto mi sami upali, — stara, er ćete vidjet u ņoj one iste prve prikazaoce, a to jes: Dundo Maroje, Pavo Novobrđanin, Pomet i ostali. I prva je prikazana u Dubrovniku, a ova će bit u Rĩmu, a vi ćete iz Dubrovnika gledat. Žene, para li vam ovo malo mirakulo Rĩm iz Dubrovnika gledat? Neka znate er Pomet-družina, kako ovo što je mučno umije dobro učinit, toliko bi boļe učinili drugu kugodi stvar koja je lašna. I ako ne uzbude šena lijepa kako i prva, túžimo se na brijeme koje nam je arkitete odvelo;⁴⁾ i ako komedija, od šta se ne varamo, ne uzbude vam

1) ‚xuiratj‘; 2) ‚negromantij‘; 3) ‚smagliuiemj‘; 4) ‚oduela‘.

toliko draga, ali vam će Dundo Maroje, Pomet, Grubiša i ostalē drazi bit. I ne scijen'te da se je vele truda; ulja, kńige i ingvasta oko ove komedije stratilo: šes Pometnika u šes dana ju su zdēli¹⁾ i sklopili. Mi ni vam obećavamo velike stvari, ni možemo: nismo tolicē da možemo tolike stvari obećat i činit; krāci ľudi visoko ne dohitaju.

Ma oto vam ja brže i dotrudnih duzijem riječmi! U dvije riječi čujte argument od komedije „Dundo Maroje“. Ako nijeste zaboravili kako mu biše ukradeni dukati i vraćeni s patom da se sinu spodesta od svega po smrti; po tomu znajte er su novi pat učinili da se sinu Maru za onada ne spodestava, ma da mu da pet tisuć dukata, da otide u Jakin, a iz Jakina u Fjerencu za učinit svĕtā i s tjezijem svitami pak da otide na Sofiju s patom, ako se dobro ponese i da mu s dobitkom dođe, da mu skrituru od spodestacijoni²⁾ ončas učini, i da ga oženi i da mu da vladat svijem ostalijem dinarmi. Ma prije neg vam ostalo izrečem, uzmite nauk od Pomet-družine večeras, i nigda ni sinu ni drugomu ne da'te dinare do ruke, dokle mladića nijeste u vele stvari družijeh prōvali; er je mladōs po svojoj naravi nesvijesna i puna vjetra i prignutija je [l. 53.^a] na zlo neg na dobro; i pamet ņe ne raširuje se daļe neg koliko joj se oči prostiru, i ņu veće voļe vladaju neg razlog. Da vam ne intraveņa kako će i Dundu Maroju večeras intraveņat, koji, davši sinu Maru pet tisuć dukata u ruke, odpravi ga put Jakina, a on iz Jakina ne otide u Fjerencu neg u Rim s dukatmi, i tu spengā dukate. A Dundo Maroje čuši toj, kako mahuit otide starac u Rim s Bokčilom, svojijem tovijernarom. Što će segvitat, komedija vam će sama rijet, koja će svršit u veselje. Ma vi na tomu nemojte stat! od lude djece čuvajte dinarā, er se je ovjezijeh komedija nekoliko arecitalo nazbiļ u vašem gradu, koje su svršile u traĝediju; er nije svak srjeće Dunda Maroja. Drugo će intraveņat: vjerenica Marova, čuši zlo vladanje Marovo, kako ona koja ga srcem ľubi, i bojeći se da ju ne bi desperanu ostavio, [s] svojijem prvijem bratućedom, izamši iz tečina hahoļka trista dukata, otide put Rima, i putem obuče se na mušku, učinivši se djetić Ćiva svoga bratućeda; što će naprijed bit, komedija vam će spovidjet. I drugo neću rijet, neg vas ću molit — s ľubļeživijem srcem čujte i vidite, er ako nas uzľubite, i mi i naše stvari drage vam će bit; ako li inako učinite, i lijepa komedija

¹⁾ ‚sgielit‘ ali ie nije sasvim jasno; ²⁾ ‚spodestationj‘.

kazat vam se će gruba, što će vaš grijeh bit a ne od komedije. Ma vi dobri nećete moć neg dobro i mislit i rijet; a u zle se mi ne impačamo, — tizijem ne hajemo da smo drazi. A poslaćemo našega negromanta da š nima rasplijeta; a nas¹⁾ daleko kuća o[d] tjezijeh obraza od mrčarije. Ma oto vam Dunda Maroja, stav'te pamet na komediju i zbogom!

Svrha od prologa; počinje

PRVI AT.

ŠENA PRVA.

DUNDO MAROJE, BOKČILO TOVIJERNAR, TRIPČETA IZ KOTORA.

MA[ROJE]:

Ajmeh, ajmeh, moja starosti, na što me si dovela, da se po svijetu tučem za dezvijanijem sinom, za haramijom, da iz morske pučine izvađim zlato, da iz jame beza dna izmem imanje! Pe[t] tisuć dukata dah djetetu u ruke! vuku dat u pohranu meso! Jaoh, vaľalo bi mi dat dvaest i četiri końe na dan, na svaku uru svoga, za eror ki sam učinio.

BOK[ČILO]:

Bogme bi ti, gospodaru, vaľao końe i svaku uru svoj, i jedva bi se donio doma, ako bi ga hranio kako i mene. Jaoh si ve meni, u koji ve ti čas podoh iz grada!

MA[ROJE]:

Bokčilo, jesam li ti rekao: ne davaj mi fastidija, ne pristaj mi tuzi! Ti se, pjanico, rugaš mnom.

BOK[ČILO]:

Tebi sam pjan, a tvoj tobolac najbolje zna kako stoji moj trbuh.

MA[ROJE]:

Nijesam li ti danaska dao po kutla vina popit?

BOK[ČILO]:

Jesi, sita me si napojio! Ovo, odkle sam iz grada, nijesam se usrao, ni sam imao čim s tvojom hranom. Nađi ti one štono se iz

¹⁾ biće grijeskom mjesto nam.

Moreške zemlje donose kamilonte, kao li se zovu, koji se jajerom hrane; a ne vodi junake [s] sobom koji se jajerom ne pasu. Po kutla mi je vina dao! jaoh si ve meni, jao!

MA[ROJE]:

Nevoľna mene, tuźna mene! Veće sam [l. 53.^b] já otišao, veće mene pokri grob! Sin mi dukate uze, a ovi mi život uzimľe. Oči, što ne plaćete? ali ste doplakali? Ma zadosta je da srce za vas plaće.

BOK[ĆILO]:

Bog zua tko koga koľe i tko će prije umrijet. Duša mi odhodi i od glada i od žeđe; tvojijem tugama hoćeš Bokćila hranit. Dukate plaćeš, a dukati ti rđave u skrińi. Briźni ti dukati, kad se ne umiješ nima hranit. Plaće, er mu je sin spengao od svoga. Za česa su dukati neg da se pije i ije i trunpá?

MA[ROJE]:

Od svoga, pjanće, veliš, od svoga spengao?! Ajme! ubode me, ajme!

BOK[ĆILO]:

Ponta mu dođe, ubodoše ga, — rekoše mu istinu.

TRIP[ĆETA]:

Che ha questo pover omo?

BOK[ĆILO]:

M[isser],¹⁾ ga²⁾ boli: fiol spenzuto denari, doglia!

TRIP[ĆETA]:

Po svetoga Tripuna, vi ste našijenci!

BOK[ĆILO]:

M[isser], bog te naućio! De Ragusa? I mi smo otuda.

TRIP[ĆETA]:

Gospodine, što vam je? Vidim, ti si našjenac; *siate il ben vegnuo*, dobar si došao!

MA[ROJE]:

Ben trovato, m[isser]! Vi ste našjenac? Drago mi je.

¹⁾ kao skraćenica, pa tako i dalje više puta; ²⁾ ispravljano, pa nejasno.

TRIP[ČETA]:

Ja sam od Kotora.

BOK[ČILO]:

Ah, da te bog pomože!

M[AROJE]:

Susjed si naš! Susjede, prikloni obraz, da mi se je s tobom pozdravit.

B[OKČILO]:

Svoga mi, svoga, neka ti mi svoga, nije ti bez svoga! Koliko mišerá srjetosmo, a nitko ne pristupi k nam neg sam našjenac, — svoj a k svojijem!

T[RIPČETA]:

Ištom se obeselim, kad čujem koga od našega jezika.

M[AROJE]:

Duša mi se vrati, *m[isser] mio!* kad te čuh govorit, rekoh: ovi je od našijeh.

T[RIPČETA]:

Che bone nove? imate li ča novo otuda? Ča se ono boľahote?

M[AROJE]:

U fastidiju sam.

B[OKČILO]:

Gospodine, je li ka kapla dobra na našku?

T[RIPČETA]:

Ča hoćete rijet? Izrecite!

M[AROJE]:

Bokčilo, dosta tvojijeh; mući sada.

B[OKČILO]:

Njeka vina na agrestu i sree nam izrezaše.

T[RIPČETA]:

Bogme si ti pravi našjenac; ja bih se s tobom ugodio! Za vince pitaš? naćeš toga.

M[AROJE]:

Bokčilo, stan' onamo [s] strane! ne dava' fastidijo. O vinu ovi misli, a ja sam u tugah u velicijeh. *M[isser]*, vidim te dobra

čovjeka; rad bih se malahno s tobom [s] strane razgovorit, pokli te je moja srjeća k meni dovela.

T[RIPČETA]:

Gospodine, ovo sam, na vašu sam zapovijed; što mogu zapovjed mi kako bratu: ja sam zvišeran svijem Dubrovčanom kao bratji mojoj. I ne gledaj me ovako u spelanoj dolami; po svetoga Tripuna, já ne kuram se da sam u tuđem mjestu *signor* i *m[isser]*, gdje me ne znaju, ma da sam na mom domu gospodar počtovan i svijetao, gdje sam poznan.

MA[ROJE]:

Inveni ominem, nađoh čovjeka! Svete riječi, zlatom bi¹⁾ ih¹⁾ valalo pisat. Jaoh meni, da budem znao da je ta doktrina u Kotoru, u Kotor bih sina na studijo poslao, — sina koji me je ruinao, koji me je rasčinio, sina koji je zlu skulu naučio. Jaohi, pet tisuć dukata!

B[OKČILO]:

Našao je, iznašao je s kijem će plakat! Naplaćite se, plakali vazda, er se ni moj trbuh ne smijeje uz vas. Jaohi meni, strañci²⁾ dubrovački, moja hranice, daleko ti mi ste!

T[RIPČETA]:

Nije, bogme, ta mala riječ pe[t] tisuć dukata! To je što se boľaše?

M[AROJE]:

Sin, dezvijan sin pe[t] tisuć dukat mi je splavio!

T[RIPČETA]:

Bogme je to gore neg ponta, ta je velika nemoć. Uzmi mi dukate, uzmi mi čast i život.

M[AROJE]:

M[isser] mio, život mi je uzeo! Vjerismo ga, er ne imam neg toga jednoga sina.

[l. 54. a] T[RIPČETA]:

Boľa je nijednoga na ti način ne imat, boľa je da ne živu takž.

M[AROJE]:

Smrt mi je, *missier mio*, a ne sin! mori me na prješju! Jesu tri godišta, vjerivši ga, já lud dah mu, dah mu u ruke pe[t] tisuća, ajme!

1) „bijn“; 2) „stranzj“.

B[OKČILO]:

Bože, djevico, jeda ga zakoļe oni haramija ki ga je onamo zaveo? Ono ga će doma povesti, da ga gosti; jes, uzmi!

T[RIPČETA]:

Bogme ti, razumijem: velika je to boles.

M[AROJE]:

Pe[t] tisuć dukata! ajme, ajme, Bokčilo, pomaga'!

B[OKČILO]:

Rekoh ja er ga će ona haramija zaklat.

M[AROJE]:

Ajme!

B[OKČILO]:

Koļe ga! — Kurvin mužu, što mi to od gospodara činiš? Pušta', didijo!

M[AROJE]:

Bokčilo, što je to? pomamio se si!

T[RIPČETA]:

Po svetoga Tripuna, čovječe, kao ti nijesi sam.

B[OKČILO]:

Gospodaru, što je? jesi li živ?

M[AROJE]:

Nije zlo, Bogo, hajme, da' mi ruku.

B[OKČILO]:

Mñah da te koļe oni haramija.

T[RIPČETA]:

Onestije dobru čovjeku govđri, čuješ ti s navrtom? *chè altrimenti ti porterà il diavolo*, uze[t] te će veliki vrag.

M[AROJE]:

Bokčilo, ne bud' mahnit! ti se si pomamio!

B[OKČILO]:

Koga vraga *já* znaš? Múh da te davi; a, po majku djevu, ne ima ni obraza o[d] dobra čovjeka. Ovo te je doma poveo kao prustijera, da te gosti!

T[RIPČETA]:

Vrag je, ter ne mao, tebe, čovječe, danaska k meni doveo.

M[AROJE]:

Bokčilo, ja t' sam rekao er si mahnit; ovamo hodi! *Misser*, u eror je uzeo.

T[RIPČETA]:

Znaš ka je? Rec' mu da se čuva velika vraga.

M[AROJE]:

Hoću za moju ljubav da mu prostiš. — Bokčilo, pristup' ovamo, pita' mu proštenje.

B[OKČILO]:

Gdi je gostara? Bez gostare se mir u nas ne čini.

M[AROJE]:

Ovamo hodi, biće i gostara.

B[OKČILO]:

Dobar čovječe, prosti; u grijeh se davam.

T[RIPČETA]:

Ja t' praštam, ma čin' da s' drugovja mudriji, žit *já*; er čuj, da znaš, moja je kolora kako trijes, koji ogañ pušta i udire. U koloru se stavlam, i rukom igram ujedno i zajedno, i odsela te za brata uzimam, pokli se si u grijeh dao.

B[OKČILO]:

S baretom u ruci kao starijemu i bolemu!

T[RIPČETA]:

I hoću danaska da mi vidiš stan, i da mi ogledaš vino.

M[AROJE]:

A ekčelen[t] ti je tovijernar u *ne[mu]*.¹⁾

¹⁾ „mu“ *odnijela rupa u papiru.*

B[OKČILO]:

Ah, jedá te kad srjeća u Dubrovnik dovede, da mi te je na [mojoj]¹⁾ lijepo' tovijerni bistroga rujnoga vinca napojit i lijepo-gostit kao braca.

M[AROJE]:

Bokčilo, pod', opet stan' onamo, i ne hodi dokle te já ne dozovem.

B[OKČILO]:

Na vašu zapovijed, ma je brijeme pinut.

M[AROJE]:

Sad ćemo otit na voštariju.

B[OKČILO]:

Da je s bogom!

M[AROJE]:

Ovi moj čovjek veoma je vjeran, ma je srdit, a junak je kao trijes.

T[RIPČETA]:

Po junaka Đurđa, ima što u nem junak bit! dobra je peča čovjeka u nemu.

M[AROJE]:

Sada da se vratim na moje tuge.

T[RIPČETA]:

Nu, *caro m[isser] mio, sequitate.*

M[AROJE]:

Kako rijeh, vjerismo ga, zbrojih mu pet tisuć dukata, — tezero, tezero mu zbrojih!

T[RIPČETA]:

Bogme, ne já pe[t] tisuć bolanača momu! ne djeci u ruke dinare! Dinar u mladu djetetu bijesni kao zli duh, da znaš, u inspiritanu čovjeku.

M[AROJE]:

Oto já lud bih, a na konseļ se družijeh prigibajući; tko se ne konseļá — zlo, a tko se konseļá — još goré.

¹⁾ „mojo“ odnijela rupa.

T[RIPČETA]:

M[isser] *mio*, trijeba je gledat od koga se konseļ uzimļe; od mlada konseļa čuvaj se, staroga se drži.

M[AROJE]:

Jaoh, to ga i plačem; mladi biše u tomu vijeću, a ja ih čuh. Odpravih ga [l. 54.^b] *put* Jakina, da ide u Fjerenču i da obuče te dinare u svite, vrativši se da ga odpravimo na Sofiju. Ako bi se dobro ponio, bijeh odlučio sve mu u ruke dat. Jaoh, dezvijanik jedan! iz Jakina ne otide *put* Fjerenče, ma *put* Rima, u ovo mjesto toliko delicijozo.¹⁾ Tko se u ovizijeh raskošah ne bi ištetio? Rekli mi su da je u²⁾ zle žene poplavio, ter sam došao, jeda bih što mogao skapulat.

T[RIPČETA]:

Gospodine, ako je u Rimu te dinare splavio, očisti veće ruke od njih; drijevo se je razbilo u vas pod onjezijem veljijem stjenami.

M[AROJE]:

Jaoh, pod Sveti Vlasi!

T[RIPČETA]:

Gdje ne mogu ni ljudi ni roba skapulat; žao mi je er ćeš i sina izgubit.

M[AROJE]:

Ńega li? Za Ńega *ja* hajem! žao mi je dukata, a on mi ne bude veće na oči: živi i umri, hodi zlo kao je i počeo.

T[RIPČETA]:

Misser, ne bih *ja* tako učinio, — našao bih ga; tko zna je li sve splavio.

M[AROJE]:

Tako i *ja* mislim učinit, — nać ga.

T[RIPČETA]:

Bože, znam li ga *ja* ovdí u Rimu? kako je Ńegovo ime?

M[AROJE]:

Maro je Ńegovo ime.

¹⁾ ‚delitioso‘; ²⁾ u(z) P.

T[RIPČETA]:

Maro, — *amaro*, bogme ti je tebi *amaro* i grk, ma kojojgodi kortizani ovdi u Rimu vele sladak.

M[AROJE]:

Jaohi, to *ga* i plačem.

B[OKĆILO]:

Jeste li se *vi* tamo našaptali? Šaptom Bosna poginu, šapto[m] mi onž nije drag. Jaoh si ve meni, jao, na ko'e ti me je ljudi srjeća namjerila, ki ni jedu ni pijú. — Gosparu, umrijeh od glada, svršite!

M[AROJE]:

Bogo, Bokčilo, postrpi se malo; sad smo tvoji.

B[OKĆILO]:

Božiji bili!

T[RIPČETA]:

Ja znam ovdi jednoga vašega Dubrovčanina, vlastelina kao perlu, vas u velutu s kolanom na grlu, gospodar čovjek, i zove se *signor Marin*, a vele da mu je ocu Maroje ime, od bogatijeh ljudi o[d] Dubrovnika.

M[AROJE]:

Od koje je dobi?

T[RIPČETA]:

Tako, dijetac o[d] dvadeset i jedno godište.

M[AROJE]:

Koliko je er je u Rimu?

T[RIPČETA]:

Misser mio, jesu tri godišta. Liberal je kao jedan česar; okošt, ne vele učinen, išt[om mu]¹⁾ se nausnica prima.

M[AROJE]:

To je on, on je! „*Signor Marin*“, hajme „*Signor* ²⁾—*Ma[rin]*“ ga] veće²⁾ zovemo! To je moj sin!

¹⁾ ,om mu' odnijela rupa u papiru; ²⁾—2) ,ma' je napisano preko, regbi, dvostrukoga [š], pa je rupa odnijela 4—5 slova, a od ,vechie' prva su dva slova napisana preko druga dva, od kojih je drugo bilo i'.

T[RIPČETA]:

Da po kotorsku blaženicu kao imaš sina gospodara čovjeka.

M[AROJE]:

Ja sam siromah¹⁾ čovjek, ti je siñor i gospodar, — to nije moj sin!

T[RIPČETA]:

Oto mu tu siñorê; ovdí prem stoji ñegova galantina, ñegova namuroza. I malo é[e] stariji bit. Tu ga éeš vidjet; ovo je prva kortižana²⁾ od Ríma.

M[AROJE]:

Hajme, zlo mi sree slutí!

BO[KČILO]:

Gospodine, jeda je što?

M[AROJE]:

Nije dobro, Bokčilo, zlo je.

BO[KČILO]:

Övo tvoj sluga, a i brijeme je da se ti objed objeduje.

T[RIPČETA]:

Misser, ako t' para, pod'mo mi na ovu voštariju.

B[OKČILO]:

Ah, da te bog pomože!

T[RIPČETA]:

I kad siñor Marin dođe, vidjećeš, poznaćeš je li tvoj sin ali nije.

M[AROJE]:

Moji sinovi nijesu siñori: neće bit to moj sin; ma pod'mo.

B[OKČILO]:

Ah, da si čestit! na dobra ti se smo čovjeka namjerili.

T[RIPČETA]:

Misser, da znaš; ovdí su tri voštarije: na jednom³⁾ je³⁾ señ „*Miseria*“, što vi zovete lakomos; na ovoj ovdí „*Ludos*“; na onoj

¹⁾ „siromah“; ²⁾ „korgixiana“; ³⁾ možda mjesto na jedno' mi je, inače pogreška mjesto jednoj.

onamo, božić gdje kuljene i djevenice ije,¹⁾ zove se „Oštaria²⁾ della grassezza.“

B[OKČILO]:

Gospodine, gosparu, kraľu, povedi nas gdi je najbolje vino.

[l. 55. a] T[RIPČETA]:

Da bogme, ovdi na Ludosti najbolje je vino. — *Misser*, s ove voštarije moćeš vidjet tvoj posao.

M[AROJE]:

Gdje Dubrovčani ovdi alogaju?

T[RIPČETA]:

Na Lakomos, vazda *alla miseria*. Kigodi se nađe ki *alla grassezza* kadgodi aloga. Siňor Marin, sin tvoj, *alla grassezza* ončas je alogao.

M[AROJE]:

Sin moj! Siňori nijesu moji sinovi! Ta[j] je alogao *alla grassezza*, a ja alogah na Ludos, er lud i mahnit bih dat dinare iz ruka.

1. OŠT[IER]:

Alla sciocchezza, al segno della sciocchezza bon vin, bone starne, bon capponi, galline, salciotti da Bologna, bon pan soprattutto; nasa un poco, signor, che color.

B[OKČILO]:

Signor misser ošte,⁴⁾ dar ogledat vin.

2. OŠT[IER]:

Junako dobro od *Schiavunia*, vino dobro, tako mi boga.

1. OŠT[IER]:

Alloggiate qua da me alla grassézza; vi darò un antipasto, squazzetto alla tedešca,⁵⁾ che vi morderete le dita, vin da Corsica e Claretto di Francia, vitella di latte, fagiani, pavoni et ciò che poteti domandar con lengua.

2. OŠT[IER]:

Signor, costui vi darà cose grandi, ma la vostra borsa poi sentirà; vi metterà a conto poi fina a'li štecchi⁶⁾ con che vi netterete i denti.

¹⁾ ,i,ie'; ²⁾ ,osctaria'; ³⁾ ,osct'; ⁴⁾ ,oscto'; ⁵⁾ ,tedexka'; ⁶⁾ ,sctechj'.

M[AROJE]:

Gdje gospoda i siñori alogaju, *tu ja siromah ne alogavam, tu siñor Marin alogava.*

2. [OŠTIER]:

Kodi ovamo! *ja mala plata uzeti, dati jesti koliko trbuka nositi.*

B[OKČILO]:

Ovdi¹⁾ me, gospodine, gdje mi krstjanski govore, gdje nas razumiju.

M[AROJE]:

Bokčilo, uljezi unutra.

B[OKČILO]:

Päte!

M[AROJE]:

Misses, kako je vaše ime?

T[RIPČETA]:

Tripeta se zovem, na vašu zapovijed.

M[AROJE]:

Tripe, Tripeta, budi s nami danas, ne ostavi nas.

T[RIPČETA]:

Gramarzi, vazda²⁾ sam s vami. Poću k stanu; *ormai è tardi.*

M[AROJE]:

Nemoj, Tripe, od velike mi si potrjebe: bez tebe se neću moć obrnut po Rimu.

T[RIPČETA]:

A ja da vam poslužim; ovo sam na vašu zapovijed.

ŠENA DRUGA.

UGO TEDEŠČO³⁾ I POMET TRPEZA.

U[GO]:

Pomet!

PO[MET]:

Signor.

1) *bice griješkom mjesto vodi*; 2) *bice griješkom mjesto vazdan*; 3) *tedesko*‘.

U[GO]:

Foler far frit¹⁾ con me questa signora, signora tanto crudele al suo serfitor. Mi star sempre tuo serfitor; dinari, vita tuo comando, crudel signora! taseti²⁾ koz³⁾ pestilenz, fenga 'l cancar chi ti foler più ben. Mi foler ben a un pietra; per Dio, matar chi non foler ben a mi.

PO[MET]:

Signora Laura, — znam kad se i Manda zvaše u Kotoru, — non tanta superbia! Sad mi toškano govoriš, a naši smo, ili hoćemo ili nećemo. Neće vazda jednako brijeme bit: za slatkijem ljetom dođe i gorka zima; i ti cvijet od ljeposti, kojom se oholiš, mogao bi i kozomor još potlačit. Vidjeli smo i družijeh siñora u Rimu, velicijeh kako i ti, koje, koliko su na višemu bile, toliko su na bašije pali.

U[GO]:

Mi tanto amar questa crutele, e ella a me foler tanto mal!

LA[URA]:

Pomete, ča su te riječi? Jesam li ti rekla da mi ne dohodiš s tizim Tudeškom prid vrata? A ti hoćeš svakako i na sramotu! Oto ti pripovidam: ostani³⁾ mi se³⁾ kuće, ako neć da te skandá najde.

PO[MET]:

Ah, signora Laura, ne poznaváš⁴⁾ tvoje srjeće! Ovi je Tudešak prvi bogatac od svijeh Tudešaka [l. 55.^{b)}] ki su u Rimu, a mahnit je za tobom; a u pratiku ne more bit galantiji vlasteličić od néga. Ja ne znam koji su to tvoji g[i]ribici: druge našiu na néga, a ti bježiš o[d] tvoje srjeće.

U[GO]:

Ah, cruter, queste lacrime non mover tuo cor, cor pietra non cor!

LA[URA]:

Dico, andate con Dio, non vò più ascoltar⁵⁾ le vostre ciance.

PO[MET]:

Zahvaľamo! ma ti smo mi svakako sluge. — Fortuna je, neka malo poabunaca.

¹⁾ griješkom mjesto ,finit?; ²⁾ ,tasetj koz' možda mjesto tas[i] ti, cor (muči ti, srce!); ³⁾ ,ostani Mise'; ⁴⁾ ,posnaciase'; ⁵⁾ ,ascoltar'.

DUNDO MAROJE S VOŠTARLJE I TRIP[Č]ETA I BOKČILO.

M[AROJE]:

Tripko, ovo li je što ve!aše?

T[RIPČETA]:

Rekao bih *veramente* da je on.

M[AROJE]:

Da ovo nije moj *sin*; duša mi se vrati!

B[OKČILO]:

Bože ve, gospodaru, bože, vjeruješ li što ti su nalagali na tvoga dobrog Maru?

M[AROJE]:

Može bog dobro dat.

B[OKČILO]:

Nu ćeš vidjet er ćeš sve nać a¹⁾ *contradiu*.¹⁾

M[AROJE]:

Para da mi se tuge odloži od²⁾ srca; još ufam, neće toliko zlo bit koliko govore.

T[RIPČETA]:

Misser mio, gospodine moj; ovo nije tvoj *sin*, ovo nije *ser*³⁾ *Marin*; imam kurtu vistu, ter mi se on činaše.

P[OMET]:

Signor Ugo, che tanta *desperazion pigliar*? *Star allegro*, di *bona voglia*! *Andiamo a far trink*, la signora poi *voler ben*.

U[GO]:

Antamo, fer *Dio*, *bever malvagia e fuggir dolor de cor*. *Signora*, *oler non foler*, mi *štar*⁴⁾ *vostro serfitor*.POPIVA SLUGA, MARO, POMET, UGO TEDEŠKO.⁵⁾

PO[PIVA]:

Pomete, *signor Pometo*, *bagio la man a vostra signoria*! Veliki Pomete njeđa, ma si sad mali; siñora vam u obraz vrata zatvori!

¹⁾ ,akontradiu' griješkom mjesto ,a contradire' ili ,al contrario' ? ²⁾ kao da je uz d dodano sitno a; ³⁾ najprije ,mi'er', pa je prevučeno i mi i er a nad er opet zapisano r; ⁴⁾ ,setar'; ⁵⁾ ,tedescko'.

Da ne budem iz kantuna gledao, rekao bi mi: „Sve smo u *ne*.“ Pomete, *neće* siñore tvojijeh slatcijeh riječi, ni se haju za briku-nanje tudeško, za kijem ti ideš; hoće kolajine, hoće zlato, hoće zoje! Vidiš ovu kolajinu? vidiš ovi kolarin? vidiš li ovi pendin? Sve ovo kosta trista dukata; ovo će sve Maro Marojev, gospar moj, darovat siñori Lauri.

DUNDO MAROJE S VOŠTARLJE.

M[AROJE]:

(Maro¹⁾ Marojev! — Bokčilo, ču li?)

B[OKČILO]:

(Čuh, gosparu. Hvala djevici er čujem našijem jezikom govorit; dobro stvari prohode.)

M[AROJE]:

(Za mene zao glas bi ovi od Mara; čujmo naprijeda!)

P[OMET]:

Vidim, velici ste ljudi, kraļevi ste, po trista dukata u votu darivate. Gdje si, Dundo Maroje? Tvoji dukati, koje si s velicijem znojem dobio, kako se pengaju?! Trista dukata zojâ siñori se imaju večeras darovat!

M[AROJE]:

(Ajme, *v' è fatta!* Bokčilo, ču li?)

P[OMET]:

Njekoga ponta udri gori.

PO[PIVA]:

Pomete, plači komu drago; mi se dobru bremenu davamo, a gospar stari Maroje ima dukat kao šume: ima se od šta plavit! A ti, ako hoćeš s tvojijem Tudeškom imat graciju²⁾ od siñore, mene služite i dvorite, er dukatmi nećete vi s nami na paru stat.

P[OMET]:

Tebe služit i dvorit! Ti si Popiva, daleko Popiva od mene! Popiva, što ne može sam popit, čini da i družu piju;³⁾ što ti ne mož doruinat gospodara Mara, činiš da ga rasčini Mande Krkarka.

¹⁾ najprije araro pa dodano sprijeda m; ²⁾ ,gratiu'; ³⁾ ,piju'.

Ter nije zadosta da mu kako pijavice krv popijete, ma mu hoćete i dušu popit. Gdje si, Dundo Maroje?

M[AROJE]:

(Jaoh, ovdí sam za veliko zlo moje!)

P[OMET]:

Njetko se ozva s voštarije! Miri plaću ruinu o[d] toga uboga mladića, a¹⁾ tebi se pod Zadrom²⁾ vozi.

PO[PIVA]:

Ubog je, er ti nijesi s trbuhom ki se ne može nigda napunit i s usmi od zmaja ki ne žve neg proždire, u negovi³⁾ [l. 56.^a] kući da ga objednom živa proždreš i iziješ i da se udaviš. Spome-nuješ li se kad ga ti navede da staromu gosparu ukradete dvije tisuće cekina, i kad ih pak podvrgoste kao vruću opeku? Ktijaše nekoga vruga proždrijet onada, — provrati se juha!

P[OMET]:

Neka Popivu ima u kući, sikuro more spat!

PO[PIVA]:

E, Pomet Trpeza boli se úime, ki kao metlom mete bokune s trpeze.

P[OMET]:

Popiva mu je vjeran sluga i ľubi ga. I pijavica ľubi krv ćovječju, ali mu dušu vadi.

PO[PIVA]:

Popiva po[p]ijeva s gosparom Marom u siñore Laure.

M[AROJE]:

(S gosparom Marom u siñore Laure?!)

PO[PIVA]:

A Pomet Trpeza iza vrata gleda [s] svojijem Tudeškom, koji vinom hoće interteñat prvu kortiġanu od Rima. S dukati dodite u siñore Laure kako i mi! Neće siñore ovake havijara ni vina, — dukata hoće, a vi⁴⁾ ih⁴⁾ ne imate.

¹⁾ nije jasno; ²⁾ sadrom mjesto jedrom? ³⁾ biće sigurno griješkom mjesto negovoj; ⁴⁾ uyh^t.

M[AROJE]:

(Ajme, ovdje se mojijem imanjem brava!)

PO[PIVA]:

Onako tvoje srce jauka, Pomete, a jezik ti zamuknu. — Njekoga gori ponta tišti. — Plači i umri vas svijet, meni je dobro!

P[OMET]:

Dobro ti je?

PO[PIVA]:

Övo mi moga lijepoga liberaloga gospara Mara, gospara moga i siñore Laure; er i siñori on sad zapovijeda.

P[OMET]:

Vidim ga; svega je svoje brijeme, i za lijepom godinom dođe daž; ma za tizijem smijehom još te ću vidjet plakat.

MARO MAROJEV.

MA[RO]:

Popiva!

PO[PIVA]:

Gospodaru!

MA[RO]:

Gdje dosle bi?

PO[PIVA]:

U Ćanpjetra zlatara.

MA[RO]:

Pomete, što imaš tu činit?

P[OMET]:

Ben trovata la signoria vostra, signor Marin! Njegda tvoj bijeh u Dubrovniku; u Rimu si sada veličak čovjek. Daleko siro-maha od velicijeh ljudi!

M[AROJE]:

(Tripe, je li ovo moj sin?)

T[RIPČETA]:

(Da bogme ti je on! ovo je siñor Marin.)

M[AROJE]:

(On je! ono je on u velutu, ajme meni!)

B[OKČILO]:

(Gosparu, đno i Pometa, one lupežiine štono u gradu biješe; jaohi meni, gdje mi se je skitína doskítao!)

M[AROJE]:

(Hajme, svi se su obješeñaci oko ñega skupili!)

B[OKČILO]:

(I Popiva, jaoh si ve meni!)

M[AROJE]:

(Piva i Tara! pe[t] tisuć dukata!)

T[RIPČETA]:

(Muči malo, *per amor de Dio*, da čujemo koga vruga vijećahu.)

M[AROJE]:

(Da čujemo ne dobro za mene.)

MA[RO]:

Sta ben questa cosa, Pomete; ovako se karecaju siñore, ovaki¹⁾ im¹⁾ se prezenti darivaju. A ti mi si s nekijem Tudeškom došao, od bokare čovjekom, za skartat mene; ali vam se će prikinut remik peñući se gdi se sam²⁾ já uspeo. Ma ti pripovijedam, Pomete Trpeza, šijunu od bokunâ, ako vas vidjeh veće vrtjet se oko ove kuće, tebi ću vas obraz izrjezat, a onomu ću Tudešku probosti trbuh, da mu sve vino isteče koje je igda popio. I ovu vam sentenciju³⁾ davam sada za vazda.

P[OMET]:

Signor Marin, učinićeš što se pristoji tvomu paru, a ja ti sam sluga; a Tudešak svoj posao čini, a svak svoj.

MA[RO]:

Razumio me si. — Popiva!

PO[PIVA]:

Signor!

¹⁾ ,ouakijm'; ²⁾ *poslije toga opet se*; ³⁾ ,sententiu'.

MA[RO]:

Pođi opet u Ćanpjetra zlatara i reci mu: „Pošli mi oni dijamant i oni rubin.“

PO[PIVA]:

Signor, neće mañe dvijesti dukat za te dvije peče. I ovi isti Tudešak, Pometov gospodar, davao je sto i osamdeset dukat za ñe, i nije mu ih ktio dat.

M[AROJE]:

(Ajme, moji dukati! bogme ih će kupit!)

MA[RO]:

A ja mu ću dvijesti dat; pođ' ih uzmi, i da on dođe ovamo, da mu zbrojim dinare.

M[AROJE]:

(Bogme ih uze, *v è fatta!* Ako ne remedijam, sve će s vragom poć.)

MA[RO]:

Pomete, tko hoće siñore imat, trijeba je tobolac otvoren držat kako i já.

M[AROJE]:

(Tobolac otvoren držat, ajme!)

P[OMET]:

Njekoga o[d] danas ponta udara gori. Gospar stari Maroje ima dukata kao sovrne; mož ih dobro pengat, jes odkuda uzet.

M[AROJE]:

(Ajme, jes odkuda pengat! a já veće na ošpedao u staros kad mi drago.)

MA[RO]:

Popiva, što se vrati?

PO[PIVA]:

Nećeš li na večeru u siñore?

MA[RO]:

Hoću.

PO[PIVA]:

Da što ćemo kupit?

MA[RO]:

Vina dukat, a havijara paulin, kako i Pometov gospodar [l. 56. b] Tudešak, i na tri škude kupi par faġana; i kupi par kapuna velicijeh, da znaš škud za ne dat; i kup' animelá, i pođ' u picikarula moga, da ti da mortadelá¹⁾ i salčićá, što će bit za svu ovu nedjeļu, i čin' da ti da duzinu provardurá,²⁾ i svrati se u moga spičara, reci mu da mi pošle jedan vr[u]ć marcapan.

P[OMET]:

To je za po pastu konfortat štomak.

PO[PIVA]:

Pomete, jeda ti zubi vodu čine? — Sve će bit opravljeno, pođoh veće.

MA[RO]:

Ne čeka'te me na objed, er ću u siñore na objed.

PO[PIVA]:

Dobro.

P[OMET]:

To je pravi i gospočki život! Neg mislim, *signor Marin*, kako se ćeš pak pasavat s pečom mesa u Dubrovniku i s krincem juhe kojoj se dno uzvidi kako u Mrtvom moru na Lokrumnu, kad je bunaca.

M[AROJE]:

(Jaohi, bogme mu će i pomañkat! još će, devvijanik jedan, za boga prosit. Ajmeh, gdje moje pe[t] tisuć dukata otidoše?!)

MA[RO]:

Pomete, já ne mislim ni u Dubrovniku ġimrijat.

P[OMET]:

Znam, gospoda vaļa da gospočki živu.

MA[RO]:

Da bogme gospočki! Seijeniš li ti da ću já na po kutla vina i na mezalín mesa stát kako i ostali? Pritilo ću, Pomete, já živjet; a ti ćeš daleko od moje kuće stát, a zubi ti će vodu činit. Ovu ću kolajinu na grlo stavit, neka me moja gospođa veselijem okom pogleda.

¹⁾ najprije u 2 retka ,mortadelá' pa je ,mortade' ispravljeno na ,mostarde', zatim je to prevučeno te na rubu uz ,lá' upisano opet ,mortade'; ²⁾ ,prouardurá' biće griješkóm mjesto ,provadura' od tal. provatura.

P[OMET]:

Da bogme ti i dobro stoji! Što se kavalijer ne učiniš, ter bi je vazda nosio?

M[AROJE]:

(I kolajinu je na grlo stavio! Bokčilo, Tripeta! da mi je sit doli: poč mu ću sve kose iskupsti i sve mu ću oči podbit.)

T[RIPČETA]:

(*Misser, non in furia!*)

B[OKČILO]:

(Mila mati, bila mati!)

MA[RO]:

Pomete, čin' da te tu nijesam veće vidio; jes' me razumio? — (Tik, tok). *Signora, ja sam, padrona mia bella.*

P[OMET]:

Bit će što da bog. Sluga ti sam! — Ma š ćaćkom ćeš razlog učinit! Dundo Maroje, živi, da vidiš kao se tvoji dukati pengaju! Ja ću odovle poč k momu Tudešku, s kijem veće mi vaļa ručak neg s ovizijem i sa svom negovom družinom objed i večera. Dubrovčani ne znaju što je pasteġat: izjedu mi onu peču mesa, tad¹⁾ s plaštem na Placu. Tudešci na repozano zasjedu ti mi, počnu s nekijeh gvaceta a specijom t' ih krops²⁾ za otvorit apetit za mrtva uskrsnut i da ga čine jesti; a trink ide uokolo, pak ti mi dođu s pliticom, u noj dobra kokoš, u noj pritila patka, u noj dvije jarebice, — faġanova,³⁾ Dubrovčani ih ne umiju neg pečene jesti!

M[AROJE]:

(Ajme, da m[i j]e⁴⁾ nadvor, — ubosti ga ću!)

T[RIPČETA]:

(*Non far, misser, non in furia!*)

B[OKČILO]:

(Mir božiji s tobom, sveta te Nedjela pomogla!)

P[OMET]:

Njeka je buna gori na voštariji,⁵⁾ a njetko o[d] danas ino ne čini neg jauka gori: tkogodi se pjan bode; za mene se makar

1) ,tad'; 2) ,kropá'; 3) ,fagianouá' A, ,fađanova' P; 4) ,me'; 5) ,uostary'.

iskoľite! — *Or bene*, u toj plitici još bude dobre slanine na tudešku, i dobroga viteľa mesa, a s rjepicom i s kupusom u jusi. Što su letuariji¹⁾ i kordijali što se stomakalijem ľudem dava? Siromasi, ne umiju ozdravit. Sve to ujedno; a mostarda mi njeka dušu vadi: ijem,²⁾ a laćan sam; što veće ijem,³⁾ to sam laćnijš. A plitica kao se ispražńuje, tako jedan (a valenti ti su sluge) na nožu i primeće u pliticu sad kapunića, sad gušćicu, sad jezik slan, sad *sufriřatu* ovaliko debelu; a *brinc*⁴⁾ ide uokolo, a mi ijemo,⁵⁾ a sve smo laćni. A para nam sad smo sjeli na trpezu, a tri ure su prošle, a u delicijah smo, u raju smo; pak se na slano, pečeno! Oh, oni odor, odor za svakoga nemoćnika ozdravit! Ma đvo mi moga Tudeška namuranoga; ma bogme sam já namuraniji na űegovu trpezu neg on na sińoru. I poću š űim u zemaľski raj, gdje se ima što se žudi; a rijeći ću oštavit i spovijedat mirom pečeno i vareno.

[l. 57. a] UGO TEDEŠĆO⁶⁾ I POMET.

U[GO]:

Pomet!

P[OMET]:

Signor Ugo!

U[GO]:

Che star tanto qua? ti non foler Bever malcaglia? Mi, fer Dio, foler.

P[OMET]:

Nut galantarije od ľudi! Ovo je nješto probudit apetit. *Con voi, s'ignor/ Ugo, andar in inferno et star ben.*

U[GO]:

Salutar la signora: „Son fostro servitor.“

P[OMET]:

La signora serà vostra, che voler altro? Et andamo a trink.

U[GO]:

Fer Dio, far meglio.

TRIPĆE, MAROJE I BOKĆILO IZLAZEĆI S VOŠTARIJE.

T[RIPĆE]:

Misser mio caro, non si fanno le cose in furia; reće se: tko plaho ije⁶⁾ udavi se; a oni reće: uprež' ih.

¹⁾ ‚letuary‘ možda griješkom mjesto ‚eletuarij‘ od tal. *elettuario*; ²⁾ ‚ijem‘; ³⁾ ‚brinz‘, ako nije pogreška mjesto ‚brindis‘ od tal. *brindisi*; ⁴⁾ ‚ijemo‘; ⁵⁾ ‚tedesco‘; ⁶⁾ ‚ije‘.

M[AROJE]:

Uteče mi obješeňak jedan! nije ga, štica se u one ribote.¹⁾

B[OKČILO]:

Ne plaho, gospodine! Plašilo ovcu tjera, tihoćina vuka stiže. Bit ćeš gdi hoćeš, nea ti furencija²⁾ prođe.

M[AROJE]:

Hajmeh, dođoh gdi se onude veće ne more.

T[RIPČE]:

Pojmi dušě, ustavi se, kolora te je smela! Vrag uzeo i djecu, makar i tko se afatiga činit³⁾ ih,³⁾ pokli se za ne tolika fastidija imaju.

M[AROJE]:

Ajme, smrt se, smrt se za ne napokon ima!

B[OKČILO]:

Ah, djeco, vele ti kru[h]ja hoćete, nut što se za vas pastidija!⁴⁾

M[AROJE]:

Nu, ovo sam ostavio koloru; što hoćete da se čini?

T[RIPČE]:

Da se opet vratimo na voštariju.

B[OKČILO]:

Ah, blaženo mlijeko koje te doji!

M[AROJE]:

I što da se čini?

B[OKČILO]:

Bogme mi usta od njeke pastidije usahoše.

T[RIPČE]:

Da čekamo dokle dijete izide iz kuće; kad izide, kako sve tvoje dijete, uhit' za ruku i dvigni ga sa zla puta i tihoćom proćeda' š nime, er ako ga uplaši, uteče ti i ne stignu ga sa svijem psi si[úo]ra Ğulijana Ćezarina.

¹⁾ griješkom mjesto ribaode? ili mjesto ribaote od tal. ribalta? ²⁾ ,furentia'; ³⁾ ,cinitijh'; ⁴⁾ ,pastydiá'.

B[OKČILO]:

Da je blagosovljena zemlja po kojoj hodiš! Med mu iz usta izlazi.

M[AROJE]:

Oršu, ne more gore stvar proč neg je prošla; činite što znate. Ovo sam, da se čini¹⁾ kao vi hoćete: uljez'te opet unutra.

B[OKČILO]:

Ah, da te bog pomože! Reče se: dogovorna je boļa šteta neg koris bez dogovora. — Tripe, gospodine, kotalac vinea! ne umori me: usahoše mi usta.

T[RIPČE]:

Tako mi boga, da t' služim *un boccal de vin* s dobre voļe, brate.

B[OKČILO]:

Ah, djevica te pomogla; cvijetkom ti i ružicom puti porasli, kotorska slatka krvi.

T[RIPČE]:

Hod' unutra, brate.

B[OKČILO]:

Kao stariji i boļi.

T[RIPČE]:

Nea stoji ta bareta.

ŠENA TRETJA.

ĀIVO I PERA, VJERENICA MAROVA, NA MUŠKU OBUČENA, I ĀIVULIN LOPUĐANIN.

PE[RA]:

Āivo, lijep ti je ovi grad i vele ti je veličak; ja se umorih ovom ulicom hodeći.

Ā[IVO]:

Ja scijenim diļa je od Krive ulice.

PE[RA]:

Uzaova, Āivo, što govoriš? ovo je diļa neg od grada do Luncijate.²⁾

¹⁾ dvaput napisano — na kraju retka i u početku novoga; ²⁾ „lunciaté“.

Ć[IVO]:

Pera, hoć da ti ukažem crkvu od Svetoga Petra?

PE[RA]:

Nemo' me, Ćivo, Perom zvat, da nas tko ne čuje i da me ne pozna jer sam djevojka.

Ć[IVO]:

Neću veće, zarekoh se nehote.

PE[RA]:

Petro[m] me zovi, kako smo rekli.

Ć[IVO]:

Hoću. Vidiš ovu ulicu? Onamo je crkva od Svetoga Petra.

PE[RA]:

Je li velika kako i Sveta Gospođa?

Ć[IVO]:

A kako ti znaš da je Sveta Gospođa velika?

PE[RA]:

Brižna, Ćivo, kako ne znam? S tetkom nijesam li svaki božić u Svetu Gospođu na misu bila? Jaohi, tete, veoma ti mi ćeš za zlo imat er sam o[d] tebe ovako otišla! Je li se kad i jednoj djevojci ovako nevoļa zgodila da je iz grada ovako izišla za iskat svoga vjerenika? koga mnim da sam tako izgubila, jaoh, da ga veće neću nać. U tri godišta, odakle je iz grada pošao, ne pisat ni meni ni nikomu od svojih jednu ciglovitu knjižicu! Jaoh, što se će u gradu od mene govorit?!

Ć[IVO]:

A što se će rijet? Pošla si s babom i sa mnom, tvojijem prvijem bratućedom, k vjereniku.

PE[RA]:

Sjetna, neću smjet nigda na oči veće k mojoj teci doć, koja ne znam hoće li živa bit cijec ovoga moga mahuitoga pošastja.

Ć[IVO]:

Pošastja! hoć li jo' smjet na oči! Zašto ne?

PE[RA]:

Zašto ne? a trista dukata koje jo' sam [l. 57.^b] i[z] skriće izela za ovo naše nesrječno pošastje? Givo, ja sam djevojčica, i učinila sam stvar koju dosle nijedna djevojčica nije učinila; ja sada razgrizam grijeh koji sam učinila! Jaoh si ve tužnoj meni, sad poznam što je bez majke bit i bez ne straha! Teško svakoj djevojčici koja majku ne ima!

GI[VO]:

Muči, Pera, sve se će načinit.

PE[RA]:

Jaoh meni, to mi je i mučno er se neće ništa načinit; sad razgrizam zlo moje. Pošla sam ovamo sciijeneći sve načinit, a našla sam da je on tamo vas [s] zlicami i da je poplavio svu prēju koju mu su dali. Ni znam kako se more k nemu poč, i bi li me primio, budući tako [s] zlicami zlu družbu sadružio. A koliko mi je za vratit se u grad, boje, nesrječna ja, u more skočit neg se opet u grad bez nega vratit; er me ne bi ni svoji primili za stvar koju sam učinila, — i imali bi razlog.

GI[VO]:

Nebore, Pera, tu tuge sada brojiš pokli je stvar učinena; nastojmo na što smo došli. A da se u grad opet vratimo, po nesrjeći ne opravivši na što smo došli, maškalo bi dumana koje bi te primile.

PE[RA]:

Žint, ni dumne neće u manastijer koje ovako hode.

GI[VO]:

Da svake idu ovako kako si ti pošla.

PE[RA]:

Ne more gore nijedna poč neg sam ja pošla.

GI[VO]:

Pera, ti si smiješna; ti se desperavaš, er u tri dni nijesmo sve opravili.

PE[RA]:

Brižna, jesu tri dni er smo ovdí u Rimu, a nega ni možemo vidjet, ni ga znamo gdje nač, ni sciijenim da ga ćemo za našega

života nać; er ako je u zlica, on je, moj braće, veće izgubljen, i veće mi ne vaļa da nega ištemo.

Ć[IVO]:

Nebore, dosta riječi! nać ga ćemo, ma se ne more sve u čas tako učinit.

PE[RA]:

Jaohi, išto[m] mi zlo srce slutĩ.¹⁾

Ć[IVO]:

Mući, đvo njekoga; para njetko je od našijeh iz Dubrovnika. Stan' [s] strane, čini mi se djetić. Ovo je Ćivulin Lopuđanin; navegao sam š nĩme. — Ćivuline, đdio! Kud tako s prješom ideš?

Ć[VULIN]:

Ćuho, ovdi li si? Tugo moja, znaš ka[d] te kašicom pĩtđh, a morinćela te ubila biješe? Koje te su ovdi u Rĩm dovele?

Ć[IVO]:

Ćivuline, došli smo velikom potrejbom.

Ć[VULIN]:

Da ovi uza te brat li ti je? I nega li ćeš dat u drijevo, da nam beškote konsumi? *Giuraddio*, ako dođe, ončas ga ću za noge, tako ću nĩm kao grmušom i metnut u more. Ja sam manigodo u drijevu svijem ovizijem perdigornatam i mangagvadañem. Placari²⁾ u drijevu hoće kao godišnicam komandit: „Naprav'te mi odar!“ Po sonce žoto i blaženicu od Pšunā, kao je trijeba mistijere u drijevu abandonit a nĩh kašicom pĩtat. Bestro, kad dođeš u drijevo, čin' da ti prvu stvar majka u skriñu stavi lonćić i mećajicu za kašu.

PE[RA]:

Ja sam dobar na moru: neće od potrebe meni bit kašu mesti, a prem mislĩm i ja za škrivana u drijevo.

Ć[VULIN]:

Za škrivana ćeš u drijevo?! A hoć govorit na stoleću?

Ć[IVO]:

Ćivuline, ostav'mo te riječi. Odkle te sad imamo?

¹⁾ *poslije prevućenoga ćuti*; ²⁾ *plaziari*.

ĆI[VULIN]:

M[isser] mio, sad sam učinio *alle curtellade*. Srjetoše me neki putem; a ja sâm ovako kako me vidiš — s mačem, s mojijem najvjernijijem drugom, i s rudelom, s mojom braniteljicom. Ah! ah! scijeñahu imat što činit s ovijem zemałskijem gujami koje mi *ližu* zemļu! U meni rekoħ: privarili ste se; ovo je od jajera dijete, mlijekom od Igala dojeno, u kajpah od drijeva odhrañeno, oko sartija je ñegova šećna; ptica je bez krila, galeb je morski¹⁾ i od jajera. *Giuraddio*, scijeñahu da me će ončas s nješto malo spenzice rastavit: sunuše se, ja se fermih; pokriħ se rudelom. Kurvin mužu, tu li si? Potegnuh na sljepačku, kud pade da pade. Mahnu njekomu tamo ruka — družijem mahom s levadom otidoh, — mah u vjetar otide. Pogledaħ iza rudele — oto t' nikoga prida mnom! tamo nadaleko vidjeh gdje njetko bježi; rekoħ: ho[d']te tamo, što dobiste, *giuraddio*, ne dijel'te sa mnom.

Ć[IVO]:

To su kojigodi od strade ļudi bili. Iz grada li ideš?

[l. 58.^a] ĆI[VULIN]:

Iza mira li idem? Što? da mi spašete oružje? Od kampañe sam já čovjek; *son de isula de Mezzo*; izulan se zovem, i izulan hoću živjet i umrijet.

Ć[IVO]:

I da hoćeš ini bit, ne bi mogao neg izulan. Ma neka stoji to! Imamo li te od našijeh strana?

ĆI[VULIN]:

Od našijeh strana? S Prijekoga ne idem, gdje vi duniđate, gdje mi maćicem po kantunijeh skrobućete. S Lopuda idem, gdi vam nije Luce, na čeladina našega gdje ne smijete ni gledat.

Ć[IVO]:

Za boga, Ćivuline, kad nije vas, tko vam čuva čelad?

ĆI[VULIN]:

Strah naš: naša je čas ognjem ograđena.

Ć[IVO]:

Sve je tako. Koliko odkle ste otuda?

¹⁾ „morskie“ sa s nad *retkom*.

ĆI[VULIN]:

Njeki placar¹⁾ vaš ima mi platit navao do Jakina.

Ć[IVO]:

A tko je s vami došao?

ĆI[VULIN]:

Njeki starac za sinom ide; dukate mu je poplavio.

Ć[IVO]:

Kako mu je ime?

ĆI[VULIN]:

Maroje.

Ć[IVO]:

A sinu mu?

ĆI[VULIN]:

Maro.

Ć[IVO]:

Sam li je došao?

ĆI[VULIN]:

Njeku je slugu [s] sobom doveo, — sve nam vino od²⁾ mise konsumi.

Ć[IVO]:

Da sad ku[d] ćeš poč?

ĆI[VULIN]:

Zavjetan sam u Svetoga Petra; poču proštenje uzet, pak ću poč³⁾ po voštarijah toga placara iskat, da me plati.

Ć[IVO]:

Ćivuline, molim te da se nađemo, kad opraviš, pak oko ovizijeh ovdi voštarijá.

ĆI[VULIN]:

Bonora, bonora!

Ć[IVO]:

I ako što mogu za tebe, operaj me.

ĆI[VULIN]:

Bagio le pede, misser.

¹⁾ „placiar”; ²⁾ *poslije toga mala rupa u papiru, ali čini se da nije ništa bilo napisano, svakako mogla su biti samo 2 slova*; ³⁾ „pók”.

PE[RA]:

Jaohi, gospodar je Maroje došao! Ako uzazna još da sam se i ja ovdí doskítala, toprv mu će zla klenut i na me sve zlo pasti.

Ć[IVO]:

Došao je! Oršu, tko zna što je za boje; Pera, ne vaļa ovdí spat.

PE[RA]:

Jaohi, Ćivo, na tebi i na bogu moja čās, moj život i moja smrt! Já vidím, zlo sam pošla; more bog i boje dat.

Ć[IVO]:

Pera, ne brini se, priporuči se bogu. Tvoje [je] došastje ovdí be[z] zlobe i na dobru fin, a ja ti neću ničijem mańkat; a u rukah božijijeh sve stojj. Pođ'mo, ovdí nije trijeba spat, a ja znam što ću.

PE[RA]:

Što ćeš učiniti, dragi Ćivo? reci ve mi.

Ć[IVO]:

Pođ'mo, rije[t] ti ću.

Srrha ata prvoga.

DRUGI AT.

ŠENA PRVA.

POMET TRPEZA, PETRUNJELA sluga.

P[OMET]:

Reče se: „tko je namuran nije sam“, — sad já po mom Tudešku poznam. Nut što je bit čovjek i imat judicijo. Sjedeći za trpezom s mojijem Tudeškom, a pečeno bijehu donijeli — pjat, u nemu kapun. Gledam ali je guska, ali što drugo: onoliko velika kapuna moje oči nigda nijesu prije vidjele. Ispečen? gledah ali je isprigan ali je ispečen: imaše njeku hrustu na sebi koja mi oči zanošase, srce mi veseļase, apetit mi otvoraše. Oko nega dvije jarebice oblahne, a sok iž njih rosi. Pjat ureševahu [s] strana peća viteļa mesa od mlijeka, koja para da govoraše: „jeđ me, jeđ me“, i polovica zadña od zečića,¹⁾ lardica okolo nazadijevana, a garofalići neistučeni naki-

¹⁾ „cecichia“.

ćena, koja para na trpezi mirisom da stvaraaše veselo, drago prolitje; a na krajijeh¹⁾ od plitice uokolo nakitili bijehu kosovića, drazijeh kosovića, *turdius inter avibus*, koji paraše da se uokolo uhitili bijehu i da u veras pojući govorahu: „blaženi, uzmite!“ I u tjezijeh delicijah stojeći u kontemplacijoni,²⁾ bijeh otišao *in estasis*.

Tako³⁾ istom Tudešak moj i uzdahnu, uzdahnu drugu votu a mene dozva: „Pomet!“ Já se osvijestih: „*Signor patron, comanda!*“; mñah da mi će rijet: „Što činiš? rježi, da se triunfa; *far bona ciera!*“, kako je negovo užano rijet mi. Reče mi: „Ajme, Pomet, *mi štar*⁴⁾ *mal!*“ — „Što će bit?“ — „*Mi morir, se non aver la signora mi štar*⁴⁾ *malanconico; mi non poter mangiar. Tu mangiar presto, antar la signora, prometter ducati mille, do mila. Meglio spender ducati che perder vita.*“ Ubi me kad mi to reče! U meni rekoh: mahnitos, mahnitos s namuranijem ľudmi druží! mahnitos nými vladal — Ne mogoh mu ne ugodit *tu* galantariju. — „Já imam, kažem, dobrovoljno činit i što mi je mučno činit“. Ma ne mogoh srcu odoljet: odkinuh krilo od onoga kapuna, stavih ga prida n; drugo odkinuh, stavih ga prida me. Napih mu: „*Trink, misser Ugo, star allegro, signora star vostra*“. Što é ino? Interteñah ga s galantarijom, založih se i trijema kosovići,⁵⁾ okusih i jarebičice. Bogme tjeħ i rukom igrat u parti sekrete od onoga slavnoga [l. 58. b] kapuna (kurvina kuhača koje [ga]lantarije od onoga kapuna biješe učinio!): pun biješe nadjeven kao jedan kuljen nekijeh ptičica pritiłahnijeh; zalaga' se svakom kao mekom smokvicom, a s mijendeoci, s lućcom, [s] subvicami, [s] specijicom⁶⁾. Bogme i toga pouzeh! On me soličita: „Pomet, *antar!*“, a ja s galantarijom: „*Antar, signor*“. Napih se; otidoh iz raja zemałskoga, dviže me iz onjezijeh delicijá⁷⁾ gdje se ima što se žudi.

Ma se je trijeba s bremenom akomodavat; trijeba je bit vjertuozu tko hoće reñat na svijetu. Kraļ je čovjek od ľudí, kad se umije vladat. Nije ga imat dinâr, er vidím mnoge s dinarmi potištene; nije ga bit doktor, er vidím mnoge te brigade fantastike; nije ga bit junak s maćem u ruci, er su ti većeokrat ali ubijeni ali⁸⁾ ih⁸⁾ su pune tamnice; nije ga bit poeta ni komedije umjet činit, er tizijem svak ore i na svaki ga pijer hoće operat, kao bastaha, a umjesto zahvaļjenja da mu reku: „Ne vaļa ništa, iždeni!“ i da mu neprijateļi ostanu; nije ga bit mužik, er tizijeh druží čine pjat kad veću voļu plakat imaju.

1) ‚krañieh‘; 2) ‚kontemplationj‘; 3) *ta je napisano nad o i nije sigurno*, Kad P; 4) ‚xtár‘; 5) *poslije prevučenoga* bokunići; 6) ‚speziizóm‘; 7) ‚delitiia‘; 8) alyh.

Trijeba je bit pacijent¹⁾ i ugodit zlu bremenu, da se pak dobro brijeme uživa. Svakijem kami! Maro mi prijeti, a ja mu se s baretom u ruci klañam; Tudešak me, moj idol,²⁾ dviže s trpeze, s delicija³⁾! srcem mučno idem — čijerom volentijero. I tko k meni dođe: „Pomete, opravi mi“, — opravlam; „Pod' za mene“, — idem; konsel mi pita, — umijem mu ga dat; psuj[e] me, — podnosim; ruga se mnom, — za dobro uziml'em. Ovaki ljudi reñaju! A merita moj profumanž trbuh da mu vjerno služim. Sve sam ove galantarije za nega naučio, er me nigda ne izdava na dobru obroku;⁴⁾ vazda je bio pripravl'en, dispos ponijet.

Ma sam zaljezao u veliku konsideracijon,⁵⁾ a imam danaska fačende velike činit, fačende dostojne od Pometa. Imam Popivu s⁶⁾ svojijem⁶⁾ gospodarom tisknut iz kuće od siñore Laure. Dinare ćemo prosut; a onomu je siñoru Marinu otac došao. Pričuo sam da je Dundo Maroje u Rim došao za skapulat dinare od naufragija Marova; ma je sve s vragom otišlo. Nadvor, grintavei bez dinara! s dukatmi krajevi idu: *fate largo!* Srce mi dava *far faccende* u Rimu koje ni Čezar ni Šila ni Marijo nije činio. Imam imat viktoriju od neprijatela, *triumfus caesarinus!* Ma ovo nekoga iz kuće od siñore — Petrunjela je, a prem nu htijah.

PET[RUNJELA]:

Tko će ono bit onamo? Brižna, tvrdo ti je upro oči u mene, tot mu sam draga; neka ga! Rekla bih da je ono našjenac; istom krv poteže na svoga.

P[OMET]:

Pëtre, Petrunjela!

PET[RUNJELA]:

Pomet je, po djevicu Mariju.

P[OMET]:

Petrunjelico, lijepa našjenico!

PET[RUNJELA]:

Brižan Pomete, što se ovdi vrtiš? Gospođa vas moja neće; sva se je stavila na onoga dobročestoga Mara; neće veće nikoga u kuću.

1) ‚patient‘; 2) ‚idool‘, ali su sigurna samo oba o, idol P; 3) ‚delitia‘; 4) ‚iza prevučenoga bokunu‘; 5) ‚konsideration‘; 6) ‚najprije ‚sóniesiem‘ pa je prevučeno ‚óniesiem‘ i nad ñim napisano ‚suoiem‘.

P[OMET]:

Ako se je ona stavila na toga brižnika Mara, a ja se sam stavio na moju brižnicu Petrunjelicu.

PET[RUNJELA]:

Na tvoju? Još se nijesam prodala da sam ičigova.

P[OMET]:

A ti se daruj meni, ter ćeš moja bit, a uzdarov ti ja i sve moje stvari. Bogme si mi draga, a sad pobjed, kako sam pinuo, paraš mi ljepša — meka ti si!

PET[RUNJELA]:

Napasti, tamo stoj, peći loj, ter se goj. Pod' tamo u tvojijeh galantina, u siñora rimskijeh; a ja sam godišnica dubrovačka. Bože, love li sada oko *Među crjevjara* one manenštine u Dubrovniku? Sjetne godišnice, martire su od štipanja.

P[OMET]:

Jes tri godišta er sam otuda,¹⁾ ni se vabim veće tamo na pečene jetre; popovski mi bokuni ovdí odražāše. Ma moja galantina, bogme, neće druga bit nego ti, ako je tebi drago, Petrunjelice, moja jarebičice.

[l. 59. a] PET[RUNJELA]:

Rekla je doć, ma je noć; ne ima cokula, crjevje je izula; bosa hode drača bode; nijesam tvoja, sva sam moja; kako došao, tako pošao. — Ovu molitvicu govoraše pokojna moja tetka, i zbogom; ne mogu veće s tobom stāt. Poslala me je gospođa da dozovem Sadi žudjela, da jo' njeku pocjelicu od zlata donese i nekzi kolarin od perala koji misli kupit. Što požudi, sve joj Maro kupuje; a ona mahnita je za nīm.

P[OMET]:

Dobro čini, dokle dava. Ma čuj i moga dunda molitvu: Gospodar, žita stār, da ti bude dobar dar; a na har budi meni tvoja stvar.

PET[RUNJELA]:

Ah, ah, sjetan Pomete, salačliv ti si, sve²⁾ t[i j]je²⁾ veselo! Zbogom! otidoh.

¹⁾ oduda možda mjesto odtuda; ²⁾ ,suete'.

P[OMET]:

Čeka! kudije bježiš?

PET[RUNJELA]:

Ne imam kad veće stāt.

P[OMET]:

Znaš što ti ću rijet? hoće li dobro tvojoj gospodi?

PET[RUNJELA]:

Da žimi dušica ti jo' sam vjerna sluga, er je i ona meni dobra.

P[OMET]:

Reci joj ovako: „Tudešak, moj gospodar, mahnit je za tobom, i odlučio je sve svoje imanje spengat s tobom; bogatac je od peset tisuć dukata. Dokle ima tu volju, ne odždeni ga, i ka[d] ti srjeća sama u kuću dohodži, primi ju¹⁾ i drži ju; er ako ju odagnā, kad ju ustjebudeš, neće ti moć bit“. O[d] toga Māra izela je što je mogla, i on je spengao što je mogao. Oto vele da mu je otac došao i da mu hoće konte gledat, i da ga hoće dvignut s fačenda.

PET[RUNJELA]:

Ah, Pomete, Maro je vele dinara u ņu spengao i današni dan penga; a ona ga je obljubila, mahnita je za ņim. Ti Tudešak što ti je, ona²⁾ ne zna, — ovoga zna.

P[OMET]:

Prova' ga, tako će i znat.

PET[RUNJELA]:

Ali ako toga primi, onoga će izgubit. Maro je zdeņoz, neće da nitko drugi pratika u ņe neg on sam; a ne maņka jo' ničijem.

P[OMET]:

Ona sama od svijeh kortigana u Rīmu od jednoga se kontenta; poprav ti je Dalmatinka, — nije pratika.

PET[RUNJELA]:

Nije pratika? Bogme je u to razumna: ņe posli dobro idu, a ne znam kako druge stoje.

1) „iu' nad prevučenim ga; 2) „poslije prevučenoga „ouó“.

P[OMET]:

Ako ne posli dobro idu, ima¹⁾ nastojat da jo' i bolje idu. Ako ovoga otac odvede [s] sobom u Dubrovnik, uzmi ovoga Tudeška vlastelina.

PET[RUNJELA]:

Já svrh ovoga ne umijem što rijet; ako ćeš, ja jo' ću govorit.

P[OMET]:

Govori joj i najbrže joj reci kako mu je otac došao; to je ne posao.

PET[RUNJELA]:

Sve joj ću já spovidjet od mene do ne.

P[OMET]:

Petrunjela, ako to bude, bogme će i tebi bolje bit. Já znam što govorim: njeka će persona sva tvoja bit; razumiješ li me?

PET[RUNJELA]:

Razumije tko umije; gñlu moj, zbogom stoj, ma mi mati neće dati; ja ću spat, ti ćeš zvat; kako došao, tako pošao. Zbogom, Pomo!

P[OMET]:

Vele ih znaš, nije laž; moja budi, tuj ne gudi. Petrunjela, odgovori mi brzo, moj kordijalu od stomka.

PET[RUNJELA]:

Hoću svakako danas, moja velika misli!

P[OMET]:

Milice naše, kao se je istrijebila! Istom kad se dođe u Italiju, tako se i deventa drugi. Ova je s imenom promijenila i kostume; u ovizijeh bi se kortigana izrizikao bule i bulin. Oh, seijenim, kad čuje siñora Laura er je Maru otac došao, i da mu misli façende izet iz ruka, promijenit će fantaziju. Klin klina izbija, veći dinar mañega pokriva: našijem dukatmi, ispod kuña frescijem, izagnaćemo siñora Mara s lagahnijem tobocem. *Contrarius contradia curabuntur!* Popivu da mi je na ošpedao poslat, majko djevice od milosti! Ova bestija kortigana Mande prem ti je Ščavuša, ne misli što će zautra

¹⁾ *dvaput napisano.*

bit. Uzoholila se je, er jo[j] je vjetar u krmu; a ne zna jer se može brijeme išteti i dobra srjeća promijenit se u zlu. Trijeba je naučit živjet; ja jo' éu meštar bit. Nut što je lijepo sve umjet! Legat joj éu *in literis* i doktrinu ée naučit; i bogme ée naučit, er je ne posao. Ja sam na brijeme doktor i filozof. — Poću malo bolje ispitat za došastje Dunda Maroja, da mi se je umjet vladat kako filozof *i[n] literaturis* koji sam.

ŠENA DRUGA.

NIKO, PIJERO, VLAHO, PETRUNJELA.

N[IKO]:

O, Piero, per amor de Iddio, gdi ćemo nać Mara? Jes dva dni er smo iz Fjerenče; ištemo ga, — ni ga znamo ni umijemo gdje nać.

[l. 59. b] P[IERO]:¹⁾

Pod'mo nać kogagodi dobra kompaña, da nas vodi po kortižanah; u tjezijeh ga ćemo pratikah ončas nać.

N[IKO]:

Per Dio, dobro veliš; vraga je u nemu trgovac! A bogme bih se i já š nim ugodio; uzeo vrag trgovinu i tko od ne bi inventur; lijepu je stvar iznašao — bastašiju! Aferin Maro! otac mu u gradu govno griza, ni ije²⁾ ni pije za mañe spengat a veće akumulat; a Maro ovd i za sebe i za ñega penğa i uživa; *in fine*, rad bih mu brat bit.

P[LJERO]:

Za napola dijelit siñore, je li ah?

N[IKO]:

Da koga vraga hoć da se čini? U mladost da mi kugodi voļu ispunit, a u starost me nasoli ter me spremi u ormar. Imamo njeke oce koji nas paze kud gledamo, kud hodimo, gdje sjedimo i što ijemo.³⁾ Gvardijane nam je njeke narav dala koje nam je trijeba slušat⁴⁾ i podnosit za nevoļu. Ah, kurviću, da se ljudi bez otaca rađaju, dobro ti bi nam mladijem bilo.

¹⁾ skraćemica za ovo je ime u rukopisu pr; ²⁾ ,ije'; ³⁾ ,ijemo'; ⁴⁾ ,xluxat'.

P[IJERO]:

U libertati bi bio, ah, ah! Smijem se o[d] tvoga diskorsa — da se ljudi bez otaca rađaju! Za bit liber ne para ti drugi put željet neg bit bez oca.

N[IKO]:

Ti bo su, u dobri čas, neprijatelji od našijeh vođa; kad bi nas pomagali i prijatelji nam bili u naše potrebe, molili bismo boga da im bog da živjet vazda.

P[IJERO]:

Bogme sam o[d] tvoje, i ja sam s tobom! Oni reče: „Vrag uzeo oca i tko ima oca!“, i para da sad svi mladi ovu molitvu kantaju mješte letanija. Smiješni su ovi oci: ne spomenuju se er su oni u mladost mahnitiji od nas bili. Imali bi nas puštat da živemo na naš način, a mi bismo pak naše sinove puštali da živu na njih način u libertati. Tot bi veće vječni mir bio među oci i sinovmi: oni bi po našijeh molitvah živjeli kako i Matuzalem, mi također po molitvah našijeh sinova. Tot bi naš život bio i dug i miran; a ovako: oni su nemirni s nami, a mi s njimi.

N[IKO]:

Ali da svi čine kako je Marov otac učinio: dao mu je pe[t] tisuć dukata; tako ih on i trafega ovdí u Rímu s galantinami siñorami.

P[IJERO]:

Za vjeru božiju, je li ga gdje peču da i mi štogodi baknemo uza nj? — Ma tko ide ovo ovamo? Vlaho je. — O, Vlaho, *bevegna*.¹⁾ Za rane božije, što je? Jesi li ki dukat donio? Ovo mjesta za pengat²⁾ ih.²⁾

V[LAHO]:

Nebore, još me nijeste ni upitali odkle idem.

N[IKO]:

Odkle ideš, ako s' dukata donio?

V[LAHO]:

S Livorna, donio sam dosta. Ma ne umijem na primijeru igrat, er tko gubi, veľaše moja pokojna tetka, boli ga glava i zubi. Druže, *m[fi]sser Nicolò*, u Rímu si; *m[fi]sser Pietro*, u velutu ste! Vi ti ste siñori i gospodari, rodili se ste liberali. A ja sam njeki antiki čovjek, tučem se po svijetu za dobit kaban, da u daž ne okisnem.

¹⁾ ‚bevegna‘ od tal. *ben vegna* (*ben vengna*); ²⁾ ‚pengiatyh‘;

N[IKO]:

Rekoh li ti, Pijero, er je mjedeničar ter nije dukata?

P[IJERO]:

Po muku božiju, prem se htijah servat u tebe jedne dvijesti dukât, dokle se vjerim; a ti mi reuškavaš kako kliješti, ki nijesu za ino dobri neg za tisknut i potegnut k sebi.

V[LAHO]:

Dvijesti dukata! Jes' čuo onu počašnicu:
 Dukat mi, dukat kralj i car,
 dukat djevojci častan dar,
 a za dukat se da na har
 vele liepa, vriedna stvar.

P[IJERO]:

Ah, ah, za rane božije,¹⁾ gdje su mješnice, da ju uz mješnice rečeš?

V[LAHO]:

Da su gusli, uz gusli bih drugu rekao; ma ostav'mo ove cancel
 Kao rabote prohode? kao ste?

N[IKO]:

Zlo!

V[LAHO]:

Kako zlo u Rimu, u rajju?

P[IJERO]:

Mi smo kako i duše u paklu, koje gledaju raj, vječna blaženstva, za veću muku imat. Gledamo feličitati rimske, a konsumamo se u željah.

N[IKO]:

Ištemo naše refrigerijo, Mara Marojeva, da na[s] stavi u pišinu.

V[LAHO]:

Što je od nega? Čuo sam da od²⁾ bačava²⁾ karatjele [je] učinio.

P[IJERO]:

Učinio je toliko, er se on dobru bremenu dava; i on je u rajju, a mi smo u paklu.

¹⁾ ,boxe'; ²⁾ *prepisivač je sasvim pokvario: najprije je napisao regbi, oblikacija'' pa je prevukao ,kacia', metnuo nad redak sitno a među b i l a daše dodao ,uá, ali nema sumnje da se ovdje radi o izričaju „učinio od bačava karatjele“ što ga ima Daničić u „Poslovicama“, str. 144.*

V[LAHO]:

Raj od ludijeh spenaza brzo se obrće u pakao. Ta veselja *fratello*, malo duraju; upita' me odsada do malo dana.

N[IKO]:

Vraga te ću pitat! Ovdí čuo sam da stoji lijepa kortigana. Ōno joj godišnice na vratijeh; počú se akostat k űoj.

P[IJERO]:

Da', jeda koga zla možemo avancat¹⁾ od űe!

V[LAHO]:

Da bismo dobra avancali²⁾ kao³⁾ ćemo zla avancat.¹⁾

N[IKO]:

O, quella giovane, como si chiama questa signora che sta quà?

PET[RUNJELA]:

Xe mia signora, misser.

V[LAHO]:

Ovo para našijenka!

PET[RUNJELA]:

Po djevicu slavnu, ono paraju našijenci.

N[IKO]:

Bogme i tĩ nam paraš našijenka.

P[IJERO]:

Ono je Milica!

N[IKO]:

Bogme je Milica! Mile, poznaváš li me?

V[LAHO]:

(Poznaš, pse! Brzo ti se poznaste!)

[I. 60. a] PET[RUNJELA]:

Niko, ti li si? Nut kolićak je uzrastao! Brižna, *Među crjevjare* kolikrat me je uštinuo. Ovolihni biješe, a nemanština u űem velika biješe.

¹⁾ ,auanciat'; ²⁾ ,auanzialj'; ³⁾ ,kko'.

V[LAHO]:

(Sada je dobar, čovjek je, tvo[j] je posao.)

P[IJERO]:

Da mene, Mile, kolikrat ve me si opsovala! A kolende ti dah, a obeća mi, a malo izda.

PET[RUNJELA]:

Obeća' ludu a zaludu. Pijero, ti li si? Brižna, nut gdje je obradatio! Isto¹⁾ mi vas je milo vidjet. Živi se vide kadgodi, a mrtví nikada.

V[LAHO]:

A za mene nijesi još upitala?

N[IKO]:

Vraga! ne pita' za néga; mjedeničar je.

P[IJERO]:

Bestija ima dukát, a neće da ih pengá.

V[LAHO]:

Já dukate hranim za né gospođu siñoru.

N[IKO]:

Mile, čuo sam da imaš gospođu.

P[IJERO]:

Ljepotu od svijeta!

V[LAHO]:

Mile, já s dukatmi da t' sam priporučen.

PET[RUNJELA]:

Ti dobar došao!

N[IKO]:

Vrag! lakom je, udri néga tja!

P[IJERO]:

On uš bi odro z[a]²⁾ avancat²⁾ kožu od né.

PET[RUNJELA]:

Onaki zračan i crljen³⁾ ne kaže da je lakom.

¹⁾ istom P; ²⁾ ,sávanciat'; ³⁾ ,ciarglien'.

V[LAHO]:

Ah, hvala, Mile, na favoru; da mi si čestita!

PET[RUNJELA]:

Ne ćamam¹⁾ se já *più* veće Milica, — Petrunjela se ćamam.²⁾

N[IKO]:

Da, Petrunjelice draga, on je mizer³⁾ kako uš, a mi smo liberali kao gospoda. U lijepe, u drage gospođe da smo sluge.

P[IJERO]:

Da smo šćavi.⁴⁾

PET[RUNJELA]:

Druzi su zasjeli, sada se ne dijeli! Brižni lovci od *Među crjevjara* lov lovili; goru obili; od sve što ulovili, ništa doma donijeli.

SIGNORA LAURA *del balcon.*

LA[URA]:

*Petruniella, che ragionamenti sono quei? Non te ho detto che tu averai delle bastonate, desgraziata?*⁵⁾

PET[RUNJELA]:

*Madonna, ghe son signori Ragusei; sangue tira, parlar poco, lassame-ghe štar.*⁶⁾

L[AURA]:

*Entra in casa, desgraziata*⁵⁾ — *Sadi, entra in casa.*

P[IJERO]:

Signora bella, non entrate in collera, vi siamo servitori.

MARO MAROJEV iz kuće od siñore.

MA[RO]:

Olà, družino, vi li ste? Al corpo de Iddio, vi ste!

N[IKO]:

O, misser Marino, nebore, da se vidimo! Ili doli k nam sidi, ili da mi gori uzidemo.

MA[RO]:

Ja idem doli k vam.

¹⁾ ,chiamam'; ²⁾ ,chiamám'; ³⁾ ,Mifer' A, misser P'; ⁴⁾ ,scchiauj'; ⁵⁾ ,desgratiata'; ⁶⁾ ,setar'.

P[IJERO]:

Ne htje da gori uzidemo.

N[IKO]:

Ġiloz je; je li ga vrag uzeo!

V[LAHO]:

Onako se brijeme uživa; a vi zločesti!

N[IKO]:

Majdet zločesti.

P[IJERO]:

Bogme zločesti.

MA[RO]:

Siate li ben venuti!

P[IJERO]:

O, ben trovato, signor Marino!

N[IKO]:

Koliko te smo žudjeli!

V[LAHO]:

Maro, ádio!

MA[RO]:

Vlaho, odkle te imamo sad?

V[LAHO]:

S Livorna.

MA[RO]:

Che bone nove?

V[LAHO]:

Sve dobro! Oto vidim da se davaš dobru bremenu; dobro činiš.

MA[RO]:

To toliko se dobiva na svijetu, koliko se čovjek dobru bremenu dava. Dobro živi i zlo živi, mre se; a nako[n] nas makar ni sparožina ne ostani.

N[IKO]:

Bogme, istinu veliš. A ti se si pod njeku dobru zvijezdu rodio: u delacijah si do grla, — a mi sušimo.¹⁾

¹⁾ „suximo” možda mjesto se sušimo, sužimo EP.

P[LJERO]:

A mi smo zločesti. Umrijećemo,¹⁾ a nećemo jedne zločeste voľe ispunit.

M[ARO]:

Já s mojom gospođom uživam. Dokle sam u ne milosti, ja sam čestit; i dokle sam mlad, da uživam, pak kad ostarimo, tako ćemo i kašlat.

V[LAHO]:

Bogme kašlat i bok naš²⁾ će boljet.

M[ARO]:

N' è vero, anima mia bella?

LA[URA]:

Tutto quel che piace a vostra signoria, signor Marino.

DUNDO MAROJE s voštarije.

M[AROJE]:

„*Quel che piace a vostra signoria, signor Marino!*“ Meštre! *signor!* u kolajini! u velutu! Gđje mi su dukati, moje pe[t] tisué, manigodo jedan? [S] zlijem ženami? Ne odgovaraš? Dukate mi moje, dukate, ribaode jedan! Bježiš, ne odgovaraš, pse jedan?³⁾

MA[RO]:

Chi sete voi, omo dabben? che volete?

M[AROJE]:

„*Che volete?!*“

MA[RO]:

Non vi conoščo,⁴⁾ andate con Dio!

M[AROJE]:

Ajme! čini me se ne znat!

MA[RO]:

È pazzo costui!

M[AROJE]:

Nećeš da me poznaš, ribaode? Da čeka'!

MA[RO]:

Arme! con arme! — Signor capetan, mi vol ammazzar costui!

¹⁾ ‚umriesmo‘ pa je nad smo napisano ‚hie‘; ²⁾ ‚nax‘; ³⁾ na kraju retka;

⁴⁾ ‚konoxko‘.

El barigello et li sbirri.

[l. 60.^b] KAPETAN:

KA[PETAN]: *Piglia, piglia!*

SBIR[RI]:

Sta forte! dà quà quel curtel!

M[AROJE]:

Lasciate che amazzo ribaoda jednoga!

SBIR[RI]:

Die¹⁾ esser pazzo questo vecchio.

KAPETAN:

Menatelo in pregon; lo faremo ben guarir della pazzia.

V[LAHO]:

O Pijero, o Niko, vidjeste li feste?

N[IKO]:

Što ono bi? Ja stojm zamadijan.²⁾

P[IJERO]:

Ali já snim ovo, ali sam javi vidio? Dundo Maroje u Rímu, ah!

V[LAHO]:

Rekoh li vam já er ove feličitati lude malo duraju! Spenza, kurve, vrag i negov otac — oto ste vidjeli.

N[IKO]:

Bogme je Dundo Maroje u Rím došao, i ove su oči vidjele!

P[IJERO]:

Maro, drži se na kontu!

V[LAHO]:

Pridat će kont, *item per dolce pisciar!*³⁾ Já poznám ovoga starca: vražije je impreze; dezereditat ga će. Ma nemo'mo se oglušit; pod'mo g bariželu i spovjedmo mu kao rabota stojí, da neboga starca ne stratrú.

¹⁾ možda griješkom mjesto dee; ²⁾ samagán'; ³⁾ ,pixár', piscar P.

P[IJERO]:

I rec'mo mu: sin mu je, za sinom je trčao.

V[LAHO]:

I cijeé Mara pod'mo štogodi, ako možemo, napraviti i remedijat. Intromecajmo¹⁾ se među ne; ne vaļa ih tako abandonat.

N[IKO]:

Što t' para od onoga Marova trata? Resolvat se u čas i fengat onako na improvisto ne znat oca!

V[LAHO]:

E, da paka ko će š nim remedijat?

N[IKO]:

Chi ha tempo, ha vita, a on je astut kao vrag: ma t' ćeš vidjet er će isplivat.

V[LAHO]:

Isplivaće? Hoću da nađe skužu da u oni čas nije oca poznavao, ma kao će dinare nać koje je spengao? Za ostalo je sve lasno.

P[IJERO]:

Bogme će to mučno bit! *Stiamo a veder* kao će ova rabota proć.

V[LAHO]:

Pod'mo brzo za ovoga starca pomoć.

L[AURA]:

Ah, signori, o gentiloneni, che rumor fu quello?

V[LAHO]:

Signora, certamente non ve l' sappiamo dire.

L[AURA]:

E dove andò signor Marino?

P[IJERO]:

Non sappiamo certo dove se ne andò.

L[AURA]:

Se lo vedete, di grazia,²⁾ mandatemelo.

¹⁾ ,intromecajmo'; ²⁾ ,gratia'.

N[IKO]:

Faremo volentieri, signora.

V[LAHO]:

(„Signor Marin“! ono ime deleakta me od siñora.)

N[IKO]:

(Osta pomižana ta siñorija veće.)

LA[URA]:

Misser Sadi, non aveti lassato il collarin di perle?

SA[DI]:

Che so mi, signora. Signor Marin partì via e non mi disse¹⁾ altro.

LA[URA]:

Mo²⁾ tornerà ora ora egli; lasciatelo.

SA[DI]:

I denari chi mi darà?

LA[URA]:

Non sapeti chi ve li darà? forse che questo è la prima volta che abbiám comprato roba da voi? Che montan quelle trenta perle?

SA[DI]:

Non le posso dar per manco di cinque scudi l' una; che sarebono: cinque via dieci — cinquanta, cento, cento e cînquanta scudi, montarebbono.

LA[URA]:

I[n] nome de Iddio, lasciatele; como torna signor Marino, subito vi contarà i denari.

SA[DI]:

Averia a caro esser con lui.

LA[URA]:

Sadi, par che non vi fidate del fatto mio!

SA[DI]:

Non è, signora, che non mi fidi, ma era ben che ci fusse lui.

¹⁾ „dixit“; ²⁾ mo moglo bi biti griješkom mjesto ma.

LA[URA]:

Ci sarà anche lui, lasciatele; e ci son ora io, et io e lui siamo una istessa cosa.¹⁾

SA[DI]:

So! Dio faccia esser sempre insieme, chè certamente voi avete lo²⁾ amante degno di voi, et egli la signora degna de lui. Le perle che importa che io li porti con esso meco e torni da quà a un poco?

LA[URA]:

Importa; chè io le voglio metter al collo, e non vorria che qualcuno, vedendole e piacendogli, ve le pagasse qualche cosa di più, et io ne restasse priva. Conosco ben io la avarizia di voi altri zudei.

SA[DI]:

Siamo quel che vol la signoria vostra, et farò quel che piace a quella.

LA[URA]:

Spettate, scendo giù alla porta.

SA[DI]:

Per Dio, mal volentieri le lascio; non mi piacque quel che vidi correr quel vecchio drieto il signor Marino. Sti giovani spendono alla cieca, se indebitano, inbrogliano et poi danno del sulzo. Quel vecchio pareva che dicesse: „I mei ducati!“ ducati nominava, il resto non intendevo. Ma questa signora altre volte me ha pagato liberamente; credo non mi mancherà neanche questa volta.

[I. 61. b]³⁾ LA[URA]:

Misser Sadi!

SA[DI]:

Eccovi le perle; sono trenta, contatele voi.

LA[URA]:

Cinque, dieci, quindici, vinti, vinti cinque, trenta, — sono tutte. Sadi mio, tornate da quà a una ora, et ser Marino vi contenterà i vostri cento e cinquanta šcudi.⁴⁾ Queste perle portarò per amor di signor Marino.

SA[DI]:

O, le vi stanno bene! che possiate gode[r]le in grazia⁵⁾ del Signor Marino lungo tempo.

¹⁾ *poslije prevučenoga cassa*; ²⁾ *la nad retkom*; ³⁾ I. 61. a *prazan je*; ⁴⁾ *šekudj*;
⁵⁾ *gratia*.

LA[URA]:

Dio lo permetta.

S[ADI]:

(O che liberal gentilomo: ciò che ha non è suo!)

LA[URA]:

Sadi mio, se voi sapeste, queste¹⁾ cose me ha comprato d' un anno in quà, voi ve ne maravegliareste, forse per tre milia ducatt di gioie, collane, vestimenti et altre cose.

S[ADI]:

Bon prò vi faccia, signora! Non posso più star con voi: io ho da far; da quà a una ora tornarò da voi.

LA[URA]:

Andate in bona ora, Sadi mio caro.

TRETJA ŠENA.

TRIPČE.

T[ripče]: O[d] davna je rečena ona sveta riječ koja bi vaľalo da je zlatom pisana: „*rumores fuge*“. Majdeši, *stiam frešchi²⁾ per Dio: andar a combatter con li sbirri!* Za koga? Za vraga i njegova oca, — za jednu bestiju mizeru kako uš! Ostavio me je na voštariju; jesu dvije ure jer je prošlo brijeme od objeda. Da vrag vazme njegovu zlu ćud;³⁾ da ti dobročesti človik uspomenu za objed, za ručak, za vraga, da ga vazme! Po četiri vandelje i blaženicu od Kotora, kao ova bjestija nije otac siňora Mara: ono je siňor i gospodar, a on je njeka mahnit. Drago mi je er se ne ukazah iz voštarije, da mi ne bi siňor Marin za zlo imao. Umirem od glada, poču se domom založit dva bokuna *e andar a far i fatti mei*. I ja sam pošao kortigat ľudi koje ne znam! Bjestije mene! još da buđah š nim ter da ubodijaše siňora Mara! *Quae par est? cuius generis?* ostajah *in delitto* š nime! ubojica, po svetoga Tripuna! Vrag ti me vodaše *per farmi scavezzar il collo*. Ma blaženica naša devota od Kotora *miraolosamente* slobodi me od velika zla. Hvala tebi net sam! Personom mogu slobodno i s otvorenijem čelom moje posle činit po Rimu. Oto, malo uvrijedih tobolac; kosta me *un boccal de vin*: onomu njegovu čovjeku siromahu dah se napit, — *carità!* Ne da mu ni jesti ni pit, a hoće da ga služi! A on i dobro učini, — u potrebu

¹⁾ biće grijeskom mjesto quante; ²⁾ ,freški'; ³⁾ ,ćud'.

ga abandona, — štica se unutra u voštariju kad se vidi da ga vuku *in pržon*. Da' jesti sluzi i kareca' ga *in malora*, da za tebe na potrebu skoči, ali mu sašij¹⁾ prkno, da ne ije,²⁾ i nasol' ga i stavi ga u komin. *Mi moro di fame*, umrijeh od glada; poču dva bokuna izjesti.

BOKČILO I OŠTIJER I DRUGI OŠTIJER.

BO[KČILO]:

Jaoh si ve meni! bijedan já, u koji ve ti č^{as} dođoh gdje ruka maha, bogme, gdje ruka maha. Jao meni, jao! Gospara za kose odvukoše tamo, a bijedan ne znam hoće li i mene vodit. Ma koga sam vraga já učinio? zašto li me *će* vodit? Ma jaoh si ve bijednu meni, što vodiše — vodiše, dovodiše — mene dovedoše. Bijedan, ne znam ku[d] ću ni kamo ću! Putu nijesam vješ, jezika ne umijem, spenzice trudahau ne imam, ne poznavam čovjeka ni tko mene.

OS[TIER]:

Dove è costui? se n' è fuggito il traditor! Eccolo, per Dio, che netta via. A, gaglioffo, ti netti e non voi pagar la oštaria?³⁾ Il mangiar ti fu dolce, 'l pagar ti è amaro, n' è vero?

BO[KČILO]:

E, Maro, gospar Maroje će platit.

OS[TIER]:

Che maro, dà quà quel caban, manigoldo!

BO[KČILO]:

Hajme, manigoda zove! Nijesam já po djevicu ništa, nijesam ja kriv!

OS[TIER]:

Cri, cri, canta ora k[ri]rieison e letanie.

BO[KČILO]:

Jao meni, jao bijedan já! letanije? To da se ispovijem? Nijesam po križ božiji!

OS[TIER]:

„Boži, boži“, *che manigoldo!*

1) ‚saxy‘; 2) ‚lie‘; 3) ‚oxtaria‘.

BO[KČILO]:

Ajme, božiji, bogu da duh pridam! Nemo' zvat, gospodine, manigoda! Jao, nijesam kriv já, jao!

OS[TIER] 2.:

Che diavolo urla quà? che ha costui?

OS[TIER] 1.]:

Non vol pagar la oštaria,¹⁾ e gli ho tolto il gabban.

BO[KČILO]:

Nijesam já, gospodine!

OS[TIER] 2.:

Manda con giavolo sta bestia, introna mezza Roma con suo urlar.

OS[TIER] 1.]:

Che manigoldo, ne?

OS[TIER] 2.:

Rendegli el gabban e mandalo con giavolo; quel vecchio [l. 62. ^a] pagarà per lui.

OS[TIER] 1.]:

E' dov'è 'l vecchio? non vedeste voi che fu menato in pargione?²⁾

OS[TIER] 2.:

Ci è non so che del suo in casa; siamo securi.

OS[TIER] 1.]:

Dunche gli rendo il gabban?

OS[TIER] 2.:

Rendeglielo.

OS[TIER] 1.]:

Tò, va via!

BO[KČILO]:

Ah, da te bog pomože, djevica te krunila krunom! Majko djevo, smili ve se, — tebi hvala! Korunicu veće da t' pojem, zavjetujem se, svaku subotu. Majko od sirota, skapulah! nije nikoga! Ma, bijedan, što veće isčekujem? Prida' nogami, Bokčilo! Ma, tužan, kudi ve

¹⁾ ,oštaria'; ²⁾ ako nije pogreška mjesto prigione, važada je trebalo da se izgovori kao prgone.

ću? kamo li ću nevješ opet u stupicu upasti? Poću se ovamo [s] strane gdje godi skrit i čekat jeda tko od našijeh prođe. Žedahan sam, a srdačce mi je utrulo. Djevo majko, u tvoje ruke!

Pomet sam.

PO[MET]:

Je li čovjeku na svijetu srjeća u ruci kako je meni? Je li itko ped nebom gospodar od ljudi kako sam já? Bez mene se nitko ne može pasat, bez mene se ljudi ne umiju obrnut. Gdje nije Pomet, tu nije ništa učineno; gdi nije Pometova konselja, tu sve stvari naopako idu. Zatoj se je dobro reklo: čovjek vaļa za sto ljudi, a sto ne vaļaju za jednoga. Já maloprije otidoh za ispitat o[d] došastja Dunda Maroja; oto t' *cum fustibus et laternibus* vuku Dunda Maroja u tamnicu! Gledam ali já snim ali biļ vidim — Dunda Maroja među Irudi i Pilati gdje ga vode kao Barabu! A njeki tri iz Dubrovnika, amanti od Prijekoga, došli su s malom gracijom¹⁾ g bariželu, govoreći: „*Capetano, el è un di nostri, lasciatelo — è suo padre*“. A bariž[e]o im odgovara: „*Che padre, che di nostri, che lasciar! Ognun largo!*“ Istom se čovjek, pravi čovjek sunu: Pomet dođe, — [s] strane, dijeti! S reverencijom se poklonih Dundu Maroju, a kapetana s reverencijom salutah; a barižeo je vas moj, a tko Pometu nije prijatelj u Rimu? Bariželu rekoh dvije riječi na uho. Vlah Vlaha potište, a katunaru kletište! *In pocis verbibus intendiantur vobis* — razumje me! Dundo mi Maroje kratko spovidje kao je rabota prošla, a meni se srce obeseli. A smijeh mi dohodi o[d] trata siñora Mara: „*Non ti conoščo!*“²⁾ Šuma t' mati, ne poznavam te! Ne htje da pozna oca; ma ga će, bogme, i za nevoļu poznat. Tudeško, moj idolu,³⁾ sada se drži, tvoja je siñora! Or ja s reputacijoni⁴⁾ slušam i stojim kao gospar čovjek, a Dundo se je Maroje ukuvećio, ter mi se priporučuje; a já stojim *sulle mie reputazioni*.⁴⁾ Rekoh: „Ne brini se, napravićemo tu rabotu“. Druge dvije riječi rekoh bariželu na uho, — uhitih Dunda Maroja za ruku, tako i odšetah š ním. I starac poče mi baretu skidavat, a zahvaļuje mi; a ja: „Nea bareta stoji“.

A siñor Marin mi prijeti! Ah, hoću danaska da zna što je Pomet, što je čovjek virtuoz, čovjek *virtutibus praedutus!* Odpravih Dunda Maroja s onjezijema trijema vlasteličići, spačah se od nega najbrže, —

1) ,gratiom'; 2) ,conoxko'; 3) ,ido bu'; 4) ,reputationj,.

zna[m] mu čud:¹⁾ držao bi me [s] sobom tri dni i tri noći u postu i u penitenciji.²⁾ Odkinuh se i rekoh: „Imam posala, velicijeh posala, dostojnijeh Pometa baše“. Pomete, da, Pomete, pače plemeniti kraľu i gospodine, Pometov trbuše sofriktani, veseli se, hrani se na delicije,³⁾ na zalogaje, na mǎnu nebesku, na vareno, na pečeno, na prigano, na podprigano, na tortice drage, na sapuriće incukarade i s vodicom rusatom, na jetrice slatke od kapunića, na guske, na patke, na paune, na galine od Indijana, blaženstvo vječno! Za tebe Pomet sve stenta, za tebe se sve ovo spravļa, kraľu i gospodine! Ti si moj, ja sam tvoj; ti meni gospodar, a ja tvoj sluga i pudar, — pudar, bogme, pudar, er já tebe čuvam od zla čovjeka — od octa i blute, od govedęga mesa i o[d] tzejijeh poltronarija; a ti me ne pretiš inijem neg bratkovinom i smokvami. — Ma tko ide ovamo? Popiva je.

[l. 62. b] PO[PIVA]:

Chi t' ha fatto quelle scarpe,⁴⁾ che ti stan sì ben, che ti stan sì ben?

P[OMET]:

(Popijeva!)

PO[PIVA]:

Che ti stan sì ben, Gernietta, che ti stan sì ben?

P[OMET]:

(Bogme te ću domalo još vidjet plakat.)

PO[PIVA]:

Petrunjela!

PET[RUNJELA]:

Brajo!

PO[PIVA]:

Srčano zeljice,⁵⁾ uzmi ovo.

PET[RUNJELA]:

Moj gorki pelinku, dobar mi si došao kad si donio.

PO[PIVA]:

Moje slatko nespanje, Petrunjelice, kolikrat me si činila ne spat!

PET[RUNJELA]:

Što to, brižan?

¹⁾ ,chiud' poslije prevučenoga ,ciu'; ²⁾ ,penitenty'; ³⁾ ,delitie'; ⁴⁾ ,sekarpe'; ⁵⁾ ,se si lize' pa je si prevučeno.

PO[PIVA]:

Gdi je siñora? čuje li nas siñora?

PET[RUNJELA]:

Onamo se grije u onoj kamari na kaminati; govòri slobodno.

PO[PIVA]:

Uzmi ovu pratež! Jaoh si ve, moja nemoći, Petrunjelice, huda ptičice, vidiš kao te hranim, a ti tvrđa kamena, sjetnico,¹⁾ komu se hraniš? zločesto' starosti?

Daj se, daj se a ne haj se,
daj se za me i udaj se;
nećeš lačna sa mnogom biti,
zimi vruća, hladna liti.

POMET iz kantuna.

P[OMET]:

(Ah, pse jedan, i Petrunjele mi se hitaš?!)

PET[RUNJELA]:

Hoću, hoću, tugo moja,
misli, nesnu, za bit tvoja;
buduć moja dat se i dati
mislilu se, da ti 'e znati.

P[OMET]:

(Popiva, proždri toj!)

PET[RUNJELA]:

I zbogom! poču večeru kuhat.

P[OPIVA]:

Drag ġilu, kad ne sad, kadgodu bit ću rad.

PET[RUNJELA]:

Rozico, da čekaj, još će doć danak taj.

PO[PIVA]:

Jaoh, ako nije došao, veće i ne došao!

PET[RUNJELA]:

K sebi ruke, ja t' veļu!

¹⁾ ,sietnizo' ispravljeno od ,sietnize'.

P[OMET]:

Nut psa prozuntoza; ja te ću domalo poslije! — Ko ovo ovamo bata na klopacijeh? Fođa nova u Rimu, para dubrovački tovijernar. Odkle si ti? tko si ti?

B[OKČILO]:

Ah, majko blaženico Luncijato, hvala tebi!

P[OMET]:

Bogme je Dubrovčanin!

B[OKČILO]:

Iz Dubrovnika sam! E, Pomo, Pomete, nea mi ti ručicu celivam.

P[OMET]:

Tko je ovo?

B[OKČILO]:

[B]okčila ne poznavaš?! Koliko si vinca na mojoj tovijerni popio, a zaboravio me si!

P[OMET]:

Bokčilo, pjanico, ti li si? Koje te u Rim dovedoše na ova vina na ogrestiju?!

B[OKČILO]:

Moja nesrjeća! S gospodarom sam Marojem došao, da ga ubije bog! Trča za sinom Marom s¹⁾ pužetom,¹⁾ i tamo ga odvedoše; ne znam k vragu gdi je, a mene je ostavio. Ni umijem jezika ni sam vješ mjestu, a što je najveća, jaoh si ve tužnu meni, nije spenzice!

P[OMET]:

Ta je, Bokčilo, najveća! (Ovo mi okazijoni! sad mislim učinit trat, jedan trat; nu gleda'te!) Bokčilo, sve znam: sa[d] te ću uputit kao ćeš otit gospodaru i kao ćeš miran bit.

B[OKČILO]:

Ah, majka te od sirota pomogla!

POMET:

Podi na ona²⁾ vrata ondi i pokuca', i reci: „Je li Popiva gori?“ Popiva ti se će ozvat; reci mu: „Trči najbrže, gospodaru ti je otac došao, gospodar Maroje, i donio je veće sto tavula gambjelota i toliko vrjeća papra i družijeh prateži za trijes tisuć dukata; trči na voštariju „od zvona“, er ga su tamo neki tri vlasteličići povelili“; i reci

¹⁾ „spuxetom“; ²⁾ „ona oná“.

mu da ga povede doma i da starca guverna, dokle Maro dođe. I ne govori er te sam já poslao. Siromaše, tréi najb[r]že, tuj ćeš doć gdje ćeš pit, jesti i počinut kao kralj.

B[OKČILO]:

Zahvałam, Pomo, da ti bog plati! Na ona li vrata?

P[OMET]:

E, na ona vrata. — (Poću iz kantuna virit hoće li umjet opravit.)

[BOKČILO]:

Tik, tok!

PO[PIVA]:

Tko je ovo?

B[OKČILO]:

Jeda je Popiva gori, Marov sluga?

PO[PIVA]:

Tko je ovo? tko Popivu pita?

B[OKČILO]:

Bokčilo je iz Dubrovnika, stari sluga, a staroga g ospara Maroja.

PO[PIVA]:

Odkle ideš ti?

B[OKČILO]:

Gospar je stari došao na proštenje.

P[OMET]:

(Dobro! ovo ga ja nijesam naućio.)

B[OKČILO]:

I donio je gambjelotá tabulá veće stotinu, i vrjećá papra i čafrana drugu stotinu...

PO[PIVA]:

(Aferin Bokčilo, ni ovo ga nijesam naućio.)

B[OKČILO]:

...i robe graciju¹⁾ de *Diu* veće za peset hilada munite dukata.

PO[PIVA]:

Bokčilo, ti li si?

¹⁾ „gratiu“.

B[OKČILO]:

Pôpo, Popiva, sidi doli, da mi ti je ručicu tegnut; [l. 63.^a] živi se vide kadgodi, a mrtvi nikada.

PO[PIVA]:

A, Bokčilo, dobru nam si nôvu donio! Da mi ti se je dat napit.

B[OKČILO]:

Ovo je dubrovačko dijete: blaženo mlijeko, koje sisa!

PO[PIVA]:

Siñora, čula si?

L[AURA]:

Čula sam.

PO[PIVA]:

Bone nove!

LA[URA]:

Bone! Čin' da ta čovjek uzide gori.

PO[PIVA]:

Bokčilo, veli gospoda da uzideš gori.

B[OKČILO]:

Päte, za posluh sam.

Pomet sam.

P[OMET]:

Dobro, dobro, bože! Ôvo trata, ôvo novele! S' Pometom imate što činit, kanao, neľudi, siromasi! Pomet se s vami rve. Poću sada nać Dunda Maroja *alla oštaria*¹⁾ *della campana*, ter mu ću sve spovidjet i naućit ga ću da s Popivom uñiga, dokle ga doma povede. Kad im Dundo Maroje u kuću uljeze, to prve²⁾ će faćende trjeske, bune bit, konti se će iskat, — dinari su spengani! Tot já i moj Tudešak ostasmo *eredi delli beni di condan*³⁾ *signora Laura*. Fora, fora bez mjedi! u Dubrovnik, s vragom, na krnicu juhe i na deset peća u dinaru mesa. Poletjeh veće ovi posao opravit.

Maro sam.

MA[RO]:

Hajmeh, nesrjećo, krudela nesrjećo, veoma ti me ubi, veoma ti me uevili! Ah, lakomosti od otaca! A oci vragovi neprijateľi mira

1) ,osctaria'; 2) ,parua'; 3) *mjesto quondam*.

i goja i kontenta od sinova! Despoňao se je n Rim doć za ruinat me, za umorit me! krudeo ćovjek, veće ľubi dinar neg sina, jednoga sina koga ima. S kojom je gracijom¹⁾ došao, gdje li me je našao! Vrag uzeo ćas i híp kad nijesam prije dan umro, er umrah mýran; a sada ovi krudeo ćovjek hoće da vodím desperan život, da provam muke od pakla. „Dukate, dinare!“ Vrag uzeo dukate, makar i tko ih kuje, pokli se kažu, kad se pengaju, toliko slaci, a kad se spengaju, zmije, lavi koji nam srce deru i ijedu.²⁾ Ovi mi će vrag ktjet konte iskat, — konte! u vraga ti konti! Došao je skapulavat što je u morske pućine utonulo. Vrag uzeo i dinare, makar i nega!

Je li na svijetu nesrjećniji ćovjek od mene? Ima li ijedan sín ovakoga oca kako i ja? Stoje li ićigove stvari gore neg moje? A sve je uzrok ovi ne otac ma smrt moja! Oni krudeo ćovjek, ajme, osramotio me je; što ću sada, ter prid siňorom Laurom? Hajme, siňora Laura, strah me je er te ću izgubit, strah me je er ću i život izgubit. Jaoh, izgubio se sam, ne znam ni kud hodím ni što ćiním, ni znam što ću. Siňori ove tuge ne vaľa da spovijedam. Siňore neće tuga ni tuźnijeh amanata; dijele dobro brijeme sa amanti, od zla brjemena neće dijela. Poću nać Popivu i š ním deliberat kako se imam vladat.

Svrha ata drugoga, poćine

AT TRETJI.

ŠENA PRVA.

POPIVA I BOKĆILO.

PO[PIVA]:

Bokćilo, gdje reće da ćemo nać Mara?

B[OKĆILO]:

Na voštariju „od zvona“.

PO[PIVA]:

Da umiješ ti poć?

B[OKĆILO]:

Já, bijedan, ne znam ni gdje sam ni kud idem, nevješ kao slijep.

PO[PIVA]:

Da hodi sa mnóm; ja ti ću voćak bit.

¹⁾ „gratiom“; ²⁾ „jiedú“.

B[OKČILO]:

S tobom, Popiva, moje srce pòpìvâ; ja s tobom makar u pakao. Golemo ti vince ono u gospođe biješe; hubava ti je vladika u ñoj.

PO[PIVA]:

Bokčilo, ono je Dalmatinka,¹⁾ ono je dalmatinsko mlijeko sisalo.

B[OKČILO]:

Vidjet je; nije kako i one brižne šturlive njeke parlašuse.

PO[PIVA]:

Je li gospar Maroje zlatijeh dukata donio?

B[OKČILO]:

Donio je nje^{ku} skriñicu; teška je, mñim da je munida u ñoj.

[l. 63. b] PO[PIVA]:

Dobro naši posli idu; pod'mo najbrže!

B[OKČILO]:

Kuha li se večera doma?

PO[PIVA]:

Stoj miran, biće svega.

B[OKČILO]:

Tebi se priporučujem, Pòpo, Popiva, moj kneže i gospodine!

PO[PIVA]:

Što é ino neg da si sit i pjan?

B[OKČILO]:

Ah, da te bog veselí, — to toliko hoću.

ŠENA DRUGA.

Ćivo sam.

Ć[IVO]:

Moj bože, mučno ti je umjet živjet na svijetu; mučno ti je znat što se hoće čovjeku. Nam mladijem usparâ večekrat da sve znamo i da sve umijemo; ma brijeme, koje nam je meštar, učí nas i kaže

¹⁾ *poslije prevučenoga* našijenka.

nam dan po dan er što veće naučivamo, tot mañe umijemo. I para da su veće scijeñeni oni ljudi koji u sebi drže da mañe umiju neg oni koji se scijene da vele znaju i razumiju, er tko se vele scijeni, a ne umije,¹⁾ operavši čini veću štetu neg koris. Já, budući u Dubrovniku, paraše mi da sve znam i u mojoj prozuncijoni²⁾ despoñah se moju prvu bratučedu Peru svjetovat i navesti da ide u Rim vjerenika iskat Mara i da iz tečina hahočka izme trista dukata, kako je i učinila; a sve to ne stavlavši pamet na što ima doć, neg slijedivši voļu ku ktjeh ovizijem ludijem mezom ispunit za poć u Rim, — voļu ka mi paraše slatka, a sad mi se je u grkos obrnula. Ovdí sam, a ne znam ni umijem koji partit obrat. Peri ne basta animo vjereniku se ukazat, a meni mañe od ruke ide rijet mu. Dubitam er bi mi za zlo imao er ju sam doveo, i ne bi mañkalo da me ovdí u Rimu čini ubit. *In fine* nije ñemu odkrit ovu stvar, ni znam što ću. Paraše mi iz Dubrovnika otit na pjačer u Rim, a ja sam došao na misli, na nesan, na velika fastidija; a najveće mi je mislit, kad se vratim u Dubrovnik, koja mi će čās bit od ludosti koju sam učinio; i ako mi je paralo da što umijem, sada razgrizam gdi me je moja prozuncijon³⁾ dovela. Napas, gdje ne mogu ni naprijed ni nazad, ni znam ni umijem što ću; trijeba mi je čekat da sam s neba mirakulozamente pomožen, inako tonemo na prješü. Ah, fortuna, gdje me si dovela?! Poću se vrtjet po Rimu sjemo tamo, da me tuga prode i čekat mañu s neba ili ostat ruinan.

ŠENA TRETJA.

SADI EBREO, LAURA I MARO.

SA[DI]:

Tik, tok!

L[AURA]:

Chi è giò? Sadi, sete voi?

SA[DI]:

Signor Marino sarebbe tornato?

L[AURA]:

Non è tornato ancora.

¹⁾ ,umiú'; ²⁾ ,prosuntionj'; ³⁾ ,prosuntion'.

SA[DI]:

Signora, io ne ho da far un pagamento da quà a una ora; per altro non vi daria fastidio.

L[AURA]:

Mo ben, signor Marino non potrà star a venire.

SA[DI]:

Signora, non averesti voi alle man qualche scudo? ne avevo gran bisogno.¹⁾

L[AURA]:

Non certo, Sadi mio, tornate da quà a un poco, e sarete soddisfatto.

SA[DI]:

Farò quel che piace a vostra signoria.

L[AURA]:

(O, son fastidiosi sti giudei!)

SA[DI]:

Per Dio di Abram, Isac et Jacob, fui pazzo a lasciar quelle perle! Cortigiane, ah! bertonì, ah! Non bisogna dormirvi su questo fatto, bisogna sollicitar, infastidirgli e battere il ferro mentre è cal[d]o. Son cento e cinquanta scudi,²⁾ non sono frašche.³⁾ Ma ecco signor Marino, per Dio. — Basio la man a vostra signoria, signor Marino.

M[ARO]:

Che c'è, Sadi?

SA[DI]:

Le trenta perle che ha tolte la signora, a cinque scudi²⁾ l'una, montano scudi²⁾ cento e cinquanta.

M[ARO]:

Oh, Sadi, montano troppo!

SA[DI]:

Di tanto abbiamo fatto el mercato, et ella se ha contentata.

M[ARO]:

Poichè ella se ha contentata, mi contento anche io.

SA[DI]:

I danar avreste appresso?

¹⁾ ,bifognio'; ²⁾ ,sckudj'; ³⁾ ,frascke'.

M[ARO]:

Andavo ora a casa a portarveli.

SA[DI]:

E dove vi trovarò io?

M[ARO]:

Venite dalla signora.

SA[DI]:

Non potria venir con essovoi a casa?

MA[RO]:

Voi sete fastidioso, Sadi! quando vi dico io, tornate da quà un poco dalla si[l. 64.ª]gnora, et sarete soddisfatto.

SA[DI]:

Quel che piace a vostra signoria, signor Marino; vi son servitore.

MA[RO]:

Addio, vago a casa.

SA[DI]:

Andate in bonora. — Cazzica!¹⁾ non besogna esser pigro a questo fatto; costor a pigliar roba sono facili, a pagarla sono duri più che'l diamante. Non vò andar altrimenti a casa; vò ascondermi drieto a questo canton per aspettar questo mio messia. Se non gli infastidišco²⁾, stenterò da aver il mio.

MA[RO]:

Jedva se izeh od ovoga vražijega žudjela! Počela me je nesrjeća persegvitat; trijeba će bit plaćat duge, a vrag uzeo i dinare, a dinara nije! Iznio bijeh dvijesti dukat za platit dijamant i rubin što sam siñori obećao, — neću 'oj mañkat. Ako oni vražiji žudio izide, triba mu će bit kontat od ovizijeh dinara sto i peset škuda za perle. Jeda ne izide! Poću do siñore, da mi ne bi za zlo imala jer nijesam, jesu dvije ure, u ne bio; i ono što me oni vražiji otac tjera dat joj razumjet štogodi drugo. Još da siñora uzazna ove moje tuge, toprva bi na mene sva zla pala.

L[AURA]:

Signor Marino!

MA[RO]:

Bene mio!

L[AURA]:

Čula sam, drago mi je.

¹⁾ ‚caćjka‘; ²⁾ ‚in fasti diseko‘.

Što si čula?

MA[RO]:

Od mene tajiš?!

L[AURA]:

Što, siñora?

MA[RO]:

L[AURA]:

Da ti je otac prišal ovdi. Što mučiš? jeda ti nije drago er ja znam?!

Tko ti je rekao?

MA[RO]:

L[AURA]:

Junak negov bil je ovdi; veli: na proštenje je došal. Vele da je velje trgovine donil.

MA[RO]:

Zbił li govoriš?

L[AURA]:

S Popivom je taj junak otišal na oštariju *della campana* za dvignut starca i povest ga u vas doma.

MA[RO]:

Ter je Popiva to učinio?

L[AURA]:

Zač ne?

MA[RO]:

Imao je najprvo k meni doć. (Ah, kurvina traditura, zaklat ga ću!)

L[AURA]:

Ča je on kriv? on mni dobro učinit; a zač? na vjeru ti je dobro učinio.

MA[RO]:

Siñora, ne za ino neg er ima sve mene pitat. Poću najbrže nać ga.

SA[DI]:

Ben trovata la signoria vostra, signor Marino!

MA[RO]:

Sadi, ho una faccenda di gran inportanza, non mi dar fastidio ora!

SA[DI]:

Signor, ho a far un pagamento, ora ora, di ducento ducati; altramente andarò in pregione.

M[ARO]:

Non tegli posso dar ora.

SA[DI]:

Rendetime dunque le mie perle, chè io non mi posso passar altrimenti. Crederei potermi servir da voi a ogni mio bisogno di trecento et quattrocento ducati come d' un banco, et ora al bisogno non posso aver il mio.

M[ARO]:

Sadi, non pensavo che voi fossi tanto fastidioso.

L[AURA]:

Soddisfatelo in sua malora, poich' è tanto inportuno.

MA[RO]:

Non è, signora, che io non li posso contar sti denari ora ora, ma il bisogno grande che ho mi spingeva ad andar presto, e i denari sarian, come sono, a ogni suo piacer. Tò quò: cinque, dieci, quindecì, etc. etc. Se te soddisfatto?

SA[DI]:

Signor sì, gran mercè alla signoria vostra! Se non avevo bisogno ora, non vi davo fastidio; abbiateme per escusato. Un' altra volta servitive della roba mia, con dan[a]ri et senza, a ogni vostro piacer.

L[AURA]:

Sadi, ricordatevi di quel pendente.

SA[DI]:

Signora sì, mi racordo bene.

L[AURA]:

Signor Marino, c' è uno che vende un pendente, domanda dua-cento šcudi;¹⁾ una bella cosa obisit ga! nove perle! O, dobro ti bi stao!

MA[RO]:

Sve što je tebi drago, siñora! Da ga vidimo; poću ovi posao opravit.

L[AURA]:

Na večeru te čekam.

MA[RO]:

Ne znam hoću li moć.

¹⁾ ,šcudj'.

L[AURA]:

Ukradi se i dojdi.

MA[RO]:

Učiniću sve što je tebi drago! — Vrag uzeo čas i hip¹⁾ kad izide ovi žudio! izeše mi sto i peset dukata! Toliko mi ne ostaje u ovo zlo brijeme, — vražije brijeme koje mi se pripravla za ruinat me, za rasčinit me. Ah, Popiva, ruinao me si, poveo mi si vruga oca u kuću, — razgledat će moje stvari! pacijencija!²⁾ — Veseo ide, a meni srce plače! — *Bevegna, galanti!*³⁾ *per Dio s' gintio* mladić i umiješ sve; gdje si dosle bio?

PO[PIVA]:

Gospodaru, otac ti je došao.

MA[RO]:

Tebi došao zao dan, zlo godište! vrag ti po dušu došao!

[l. 64. b] PO[PIVA]:

Gosparu, za boga, što je? što je intravenalo? Jeda sam koji eror učinio? Da se remedijava, ako smo koji eror učinili.

MA[RO]:

Jeda si koji eror učinio? Ruinao me si!

PO[PIVA]:

Za boga, što li? kako li?

MA[RO]:

Ajme, nije remedija, pse jedan! Ti je neotac: došao je za osramotit me, za ruinat me u Rimu, za gledat mi konte, za reprenгат me, za kastigat me!

PO[PIVA]:

Govore da je došao na proštenje i da je donio čudne prateži i trgovine; i on govori.

MA[RO]:

A je li onomu neprijatelju božijemu vjerovat? Ti ne znaš kako me je prid siñorom našao i kako je za mnom trčao s kordom; i ja sam u ono *all' improvista* fengao ne znat ga, i tratao ga sam mahnica, i barižeo ga je bio odveo u tannicu za oružje. Vrag uzeo kad ga nijesu objesili, pokli on meni ove muke zadava. Ne znam koji ga je vrag činio pustit; za oružje u Rimu idu vješala.

1) ,hyh'; 2) ,patientia'; 3) ,galantty'.

PO[PIVA]:

Ajme, tako li je? Njetko nam je novelu učinio! a nitko iní neće bit neg Pomet; ne imaš inoga neprijateļa u Rímu neg onoga traditura.

MA[RO]:

Ajme, ne znam ni tko je ni što je, neg vidim er mi je sve zlo na glavu palo. Dohodi mi voļa uzet nož ter se ubosti i ne patit veće tolíke tuge.

PO[PIVA]:

Gospodarü, ne vaļa se desperavat ni tako abandonavat; svemu je remedijo neg samoj smrti. Da se ide na remedija! U fortuni se dobar mرنar poznava; na provu od ogńa fineca se od zlata poznava. Nije ga tu plakat ni ktjet umrijet, neg se ne abandonat, pomagat se.

MA[RO]:

Ja sam izgubljen, ja ne umijem što. Za rane božíje, je li koje remedijo? Da, nauči me, sve ću činit.

PO[PIVA]:

Hoć činit što t' ja velim?

MA[RO]:

Hoću, sve ću činit! ti meni sad budi gospodar a ja ću tebi sluga, istom da se isplije.

PO[PIVA]:

Dokle čovjek može koporat, vaļa da se pomaga.

MA[RO]:

Ovo sam, da koporem i da se pomagam.

PO[PIVA]:

Učin' ovo, i našao ju sam!

MA[RO]:

Da se čini, kad ju si našao.

PO[PIVA]:

Pod' u siñore i odkrij¹⁾ jo' se.¹⁾

MA[RO]:

Ovo je ğusto rijet: „Pod', uzmi konopac ter se objes'“, — ter se siñori odkrit!

¹⁾ „odkriosse'.

PO[PIVA]:

Čuj me, *per amor de Dio*, daj mi rijet.

MA[RO]:

Reci, davam ti rijet. Ah, fortuna!

PO[PIVA]:

Velim, pod' u siñore. Siñora scijeni — i ne bi¹⁾ jo¹⁾ vas svijet dao razumjet da je inako, — da tvoj otac ne²⁾ ima velike trgovine, prateži i zlato; i scijeni da je prvi bogatac ne o[d] Dubrovnika, ma od svega levanta, i zna er ne ima neg tebe jednoga sina.

MA[RO]:

Zna, sve zna! kako tolike partikularita ona može znat?!

PO[PIVA]:

Kortigane, prije neg uzmu jednu taku pratiku, hoće znat tko ti je na krštenju bio, — što ti ne znaš, — a neg tko ti je otac i kako je i što može i ne može.

MA[RO]:

Nu, bud' je tako, ter što pak?

PO[PIVA]:

Pod' u ne i odkrij³⁾ jo' se³⁾ u dvije riječi: „Siñora, sad je brijeme da me pomožeš, a ja, ako sam tvoj bio ovoliko, sad mislim bit vas tvoj sa svijem mojijem⁴⁾ imanjem. Ti dobro znaš tko sam i tko je moj otac. Mene znaš kakav sam s tobom, a mo[j] je otac od lakomijeh ljudi od svijeta: ktjet mi će iskat konte, a dinare sam s tobom spengao; mni da sam spengalac, er su ovi oci taki.“ Da *Sadi ebreo* provega svita za jedne tri tisuće dukata, a da mu siñora da peñ, da se samo ta finta mostra učini, ne drugo.

MA[RO]:

Nut riječi; siñora da mu da za tri tisuće dukata peñ! Para li mao peñ od tri tisuće dukata? Ne imaju za tri tisuće dukat zojá papine nepučel!

PO[PIVA]:

Papine nepučel? Oto joj si ti za tri tisuće dukat⁵⁾ dosle zojá ikupovao, a zaboravio si. Ma neka zoje stoje; siñora ima na jednom

¹⁾ ‚bio‘; ²⁾ na kraju retka, a svakako je izlišno; ³⁾ ‚odkriosse‘; ⁴⁾ ‚moijem‘; ⁵⁾ posljuje (docnije?) prevučenoga zoia‘.

banku za četir tisuće škuda, što ti, morebit, ne znaš. Ma ne gleda' ti ništa ino, neg viđ jeda ti ovo može reuškāt.

MA[RO]:

Ter kad se nađe prateži za tri tisuće dukat i siñora obeća, što da poslije učinimo?

PO[PIVA]:

Sve da učinimo, sve da napravimo; tizijem se će sve načinit. Da ti pođeš i da se svučesh iz toga veluta, i da se obučeš na trgovačku, i da pođeš k ocu i da fengáš,¹⁾ da ti ono nijesi bio najprvo, ma tkogodi tko tebi prilikuje. I ka[d] ti ustjedbude iskat kont, ukaž' mu svite, a od ostaloga da' mu razumjet da si gdjegodi poslao, ali da imaš skoğat. I dođ' k ñemu s reverencijom.²⁾

MA[RO]:

Stvari fastidijoze, partiti mučni, a svlačit se [l. 65^a] iz ovizijeh haļina! A i ne imam haļina od svite.

PO[PIVA]:

„Partiti mučni, a i ne imam haļina od svite!“ Trijeba se je ne abandonat, ako hoć ne ostat sramotan i ružan po bradi i po glavi. A brineš se haļinami, kako da u žudjela nije haļina tacizijeh za okordat, — *gran cosa!* Kao se si u adversitatu veoma izgubio! Svak u dobru umije papat, ma nu mi se u zlu umjej akomodat.

MA[RO]:

Oršu, Popiva, rekao t' sam da te ću slušat; što mi veliš, sve ću učinit. Hod' naprijed, vod' me kud znaš.

PO[PIVA]:

„Vod' me kud znaš!“ Da' da tanac izvedemo! Tao ti boga, što „vodi me“? Otresi se, da pođemo k siñori [s] svijetlijem obrazom, er ako siñora nõtá tvoju malankoniju, u suspet uze i ne učini ništa, a tebe udri nogom.

MA[RO]:

Oršu, Popiva, resolvao sam se! da se ponesemo kao ingeñozi ļudi, da se ide k siñori. Ne bi li boļe bilo da ja najprvo [s] Sadi žudjelom govorim i da ñega najprvo despoñam?

¹⁾ ‚fengiasc‘ možda griješkom mjesto ‚fengasc‘ (fengáš); ²⁾ ‚reuerentiom‘.

PO[PIVA]:

Ekčelento, dobro bi bilo! To te hoću gdje se si i ti počeo inženavat.

MA[RO]:

Bz li u Ćanpjetra zlatara?

PO[PIVA]:

Bih.

MA[RO]:

Hoće li donijet rubin i dijamant?

PO[PIVA]:

Rekao mi je odsad do kvart ure da će doć u siñore.

MA[RO]:

Ne bi zlo bilo da siñori ja realo rubin i dijamant, koji će Ćanpjetro donijet, darujem i prid nom platim.

PO[PIVA]:

A hoć imat dvijesti škuda na ruci?

MA[RO]:

Nješto imam, a nješto se mogu učas vrh dvije kolajine¹⁾ moje velike i vrh mañila servat. Ajmeh, Popiva, veće nije dukât! ako nas srjeća ne pomože, otidosmo na ošpedao.

PO[PIVA]:

Bit će što da bog; *chi ha tempo, ha vita*.

M[ARO]:

Platio sam sada siñori kolarin od perala; oni vražiji žudio htje danas dinare u najveću moju potrebu.

PO[PIVA]:

I drago mi je, neka siñora volentjerije učini nam ovi pjačer. Oršu, da se čini što se ima činit.

MA[RO]:

Podi ti u Ćanpjetra zlatara, da donese goje, a ja ću poč dinare provegat za platit²⁾ ih²⁾ i nać Sadi žudjela i desponat ga za ovu rabotu.

¹⁾ ,kolaimé'; ²⁾ ,platityh'.

PO[PIVA]:

To te hoću, tako mi otresen budi! Pođi, a ja pođoh po zlatara.

MA[RO]:

U kući si onoga neoca ostavio; provrće mi će sve moje bagatele, pacijencija!¹⁾ Ovdje trjeba učinit sree od lava a obraz od zle žene.

PO[PIVA]:

Hodi veće, ne pita' za drugo.

SCENA QUARTA.

PETRUNJELA SAMĀ, TRIPČE, UGO, SIŃORA LAURA.

PET[RUNJELA]:

Jezus, abe Marija, kad se ovako stavi koja na koga, tako ni ije²⁾ ni spi, nego sve nega hoće, sve o nemu misli. Ova moja gospođa, odkle je čula da je Maru otac donio tolike trgovine, tako... Ah, zaboravih Maru rijet da se svrati u drapijera Luke, da mi čini donijet peču veluta karmizina za vesturu; ah, zaboravih i da čini donijet drugu peču demaškina bijela; ah, i da se svrati u kožuhara za onu poctavu od zibilina i za drugu od riza. Sjetna, zakraja³⁾ koliko da ovi ima gdjegodi puč dukata, ter da ih romijenčom crjepje. Uh, brižne ve one dubrovačke potištenice štono se čersaju bulom i usta na suhvicu čine u koretu od abe; kad optoku koja od zetenina ima na koretu, para joj⁴⁾ da je njeka gospođa velika, — u cokulicah! A, sjetna, ako dvaš na nedjeļu vare, i još da im može to bit! A ove? Odre od svile; što nose po kući, od svile; kamare im su odstrte svilom; sve u srebru ijedu,⁵⁾ ijedu⁵⁾ vazda letušte; svaka hoće dvije kamarijere, koje iní posao ne imaju neg nu oblačit i kamaru načiñat, — a kako to! Já ne smijem joj ni u kamaru uljesti; já kuham i perem, i jošte s drugóm.

Brižna se já zagovorila sama; govorim kao da komu spovijedam ovo. Ma, rasuta, gdje ću já sad Mara nać? Reče mi: „Trči, stignut ga ćeš.“ Stignut ga ću! Vragut ped neću tamo! Stāt ću ovdí [s] strane, ter se ću nagledat za dušu ove milosti božije, i u sebi ću mislit da hoću za muža koji bi mi najdraži od svijeh ovjezijeh ljudi bio. Oni ima veličak nos: uh, ne bih ga u srjeću! Ah, oni,

¹⁾ „patientia“; ²⁾ „ije“; ³⁾ „sak raiá“, ali i nije sasvim sigurno, moglo bi biti i c; a tada bi trebalo čitati zadržákâ, sakraja E, sa kraja P; ⁴⁾ umetnuto među „pará“ i prevučeno „teg (?“; ⁵⁾ „ijedú“.

brižna, velika ti usta ima: uh, ne bih ga za muža, dušom mojom mnjela bih da me će ončas proždrijet. — Ma tko ide ovo ovamo, sjetna? A nut ovoga s nosom i s grbom, nješto u sebi mrmori; poču čut što blede oslova nemanština jedna.

[l. 65^b] *Tripiče sam.*

T[RIPČE]:

Reče se: tko je bjestija, bjestija će i umrijet, a sve što se od mačke rodi, sve miše lovi, i sve što lisica leže, sve liha; a što hrtica koti, sve zeca tjera; a zmiije što rađaju, sve to prokletu sjeme jadom meće. Hoće rijet da ljudi — *son stato a scola, non parlo miga a caso* — velim, hoće rijet da ljudi partičipaju, *misser mio*, od ovizijeh bjestija. Lav ima srce i zec ar¹⁾ *contradio*;¹⁾ pas vjeran — lisica liha; prasac u gnusnoći — armiln u čistoći; vuk grabi — ovčica s mirom stoji; osao trom — koñ brz; ljudi njeki²⁾ od ram-pine, — njeki daju; njeki osli — njeki *la gentilezza di questo mondo*; njeki crnilom među kao i hobotnica, a njeki čisti u jeziku, čisti u misleh; njeki „*Or misser mio, or misser mio*“, šaren kako i zmija, vlači se tiho kako i zmija ³⁾-kon fra fan korp di afone;—³⁾ čovjek je u formu, zmija je u pratiku; grij zmiiju, da te uije;⁴⁾ praktika⁷ š ním, da te otruje. *Omo coperto di lupo cerviero, intrinsecus autem sunt lupi rapaces; a fructibus eorum cognoscuntur*. Sve što se od pelicara rodi, šije peli; a sve što se od mlinara rodi, sve múku krađe. *Et concilium fecerunt, ut dolo tenerent. Intendami, fraello, se poi, chè mi intendo molto ben mi.*

PET[RUNJELA]:

(Brižna, ovo njeki para meštar od skule, govori da se sam razumije. Sjetne ve njeke pridrti!)

T[RIPČE]:

E per tornar gdje bijeh, za ne platit dva soldina pijene; jedni se ljudi nahode zli bjestije, druzi se nahode dobri anđeli *et troni*. *Cum santus santus eris. Chi nasce matto, anniegati, — tuo danno*. S dobrijem opći, ako ć dobro imat; já maloprije bez objeda ne ostah za njeku bjestiju.

¹⁾ trivijalno mjesto al contrario; ²⁾ dvaput napisano — na kraju retka i u početku novoga; ³⁾—³⁾ tako u rukopisu, možebit da je „kon fra fan“ griješkom mjesto contrafan (= tal. *contrafanno*) a di afone mjesto diafano; ⁴⁾ „uie“.

PET[RUNJELA]:

(Sjetna, ah, ah, ne mogu srcu odoljet da se ovomu čovjeku ne javim, kad je našjenac.) — Našijenče, dobar ti dan! Našega t' mi, našega! A reče ona: jaše¹⁾ ga, bez našega nije tēga, naš mi dvaš, nije laž, noć i dan, gdje ti je stan? Što mi se gonenu? „Tvrdo ti, meko já; tvrdo u meko dah ti já; pođi tjá; opet htio bi; bogme i já.“

T[RIPČE]:

Po svetoga Tripuna, ovo što htijah!²⁾ Da si čestita i da je čestita srjeća koja me na tebe namjeri, našjenico lijepa i pjaževola. Já bogme ugonenuh er ovdi dođoh; nađoh što htjeh. „Ja sam tvoj, budi moja; tebi moj, meni tvoja; sladak san i pokoj; dobra voja a bez znoja.“ Ugonen' ti meni ovu, da ja tvoju ugonenam.

PET[RUNJELA]:

Ugoneni: „Nitko ni došao, pošao; a on mni da je ošao, a sve sni.“

T[RIPČE]:

Bogme neće bit san, ako ti hoćeš, moja našjenico lijepa i draga. Já moje, a ti tvoje da' na srijedu; da' svak svoje, da se o[d] dvojja jedno učiní; sunačce mi tobón sini.

PET[RUNJELA]:

Sjetan našijenče, salačliv ti si, ah, ah, ah!

T[RIPČE]:

Po svetoga Tripuna blaženoga, kao si ti perla, *gioia de oriente*; ja bih s³⁾ tobom³⁾ život učinio, kad bi ti htjela.

PET[RUNJELA]:

Ja bih htjela,
kad bih smjela;
majka ne da,
sve me gleda.

Ne muči se, sve zaludu,
a razumjet davam ludu.

Ma ovo njetko, brižna, njetko ide. Stan' [s] strane, da ne mni štogodi.

T[RIPČE]:

Ki će vrag bit?

Ugo izlazi Tudešak.

¹⁾ na kraju retka prevučeno „jascega“ a u početku novoga „jaxega“; ²⁾ poslíje toga prevučeno „jaa“; ³⁾ „sto stobóm“.

U[GO]:

Ah, Pomet, Pomet, traditor Pomet, ah, ma fraj!

PET[RUNJELA]:

Brižna, što veli?

U[GO]:

Garzona cognoscer, serfitor de tua patrona; mi star suo serfitor, et mi foler mal. Mi trar ducati mille, to mila, quanto foler.

T[RIPČE]:

Nut vraga gdi je došao tantat me, smesti me i posao mi išteti!

PET[RUNJELA]:

Missier, signura parlar ti, mi non ghe parlar, mi non se impazzo, no.

T[RIPČE]:

Dico, gintilomo, andè a far li fatti vostri, non te inpazzar què; questa è cosa mia, veh!

PET[RUNJELA]:

Ga star què, non ghe posciu andar mi.

U[GO]:

Che foler? ti foler combatter con mi?

T[RIPČE]:

So anche combatter, quando bisogna. Ti par cosa da gentilomo disconciar i fatti mei?

U[GO]:

Che aver tu far con questa?

T[RIPČE]:

Aver che aver, — ho a far; e a te non ho a render conto di fatti mei.

[I. 66^a] U[GO]:

Fer Tio, fer Tio, tu star attorno quà e lasciar braghe e vita. Levar quà, fuggir de quà!

PET[RUNJELA]:

Missier, signur, non ghe far piazza! a tutti star passeggiar. Misser Domeneddio dao;¹⁾ nebogo, nut vidiš li?!

¹⁾ ako nije griješkom mjesto jao.

U[GO]:

Fer Tio, mattar te ancora, puttana, e puttana tua padrona mattar. Fenga cancar a tutti!

T[RIPČE]:

Con arme e con superchiararia sei venuto! Ti par esser in terra tuděska¹⁾ e bravar. Pon mente e guarda ben con chi hai da far.

U[GO]:

Jo, jo, fenir, fenir quà!

PET[RUNJELA]:

Nut, vrag ti dušu ne uzeo! Puttana dir a signora, e mi šon²⁾ puttana?! Lažeš posrjed usta tvojijeh! Tua madre, sciurrelle, fra[te]lli e tuo pare puttane! Vidiš li, nebogo, kako nas je našao!³⁾ Nè ti più venir casa nostra, nè mi averzer, e ti špander⁴⁾ acqua calda supra testa, tot!

T[RIPČE]:

Per la verzina Maria, can mio padre?! Ah, Dio, rad bih se ja⁵⁾ i ti gdjegodi na samu nać: per Dio, po boga i svetoga Tripuna blaženoga, che ti farò veder le stelle a mezzugiorno. Nemo' istom da ja počnem igrat nazbił e davvero.

U[GO]:

Jo, jo!

PET[RUNJELA]:

Jao ti vazda kako jednomu manigoldo di furche!

T[RIPČE]:

Po boga, ako počeh igrat! se comenzo giogar delle man!

U[GO]:

Che dir ti zocar con man? Ti spettar!

T[RIPČE]:

Vidite li! Superchiararia! con arme!

PET[RUNJELA]:

Nut, nebogo, gdje nas sijeće! Idi! cancaru ti vegna! Per Dio ti ga cavar occhi cun queste man!

¹⁾ ,tuděska'; ²⁾ ,scon'; ³⁾ ,nascao' griješkom mjesto ,nasuaó' (nazvao)?; ⁴⁾ ,sepander'; ⁵⁾ ,ua'.

U[GO]:

Puttana! Mattar, tu non viver; puttana ti et tua patrona.

PET[RUNJELA]:

Madunna cara, madunna, averzi!

Siñora Laura s funjestre.

L[AURA]:

Che rumori son questi?

PET[RUNJELA]:

Madunna, me ga voler ammazzar giudio! htio me je zaklat.

T[RIPČE]:

Inmezzo di Roma far queste superchiarie a omeni dabben! Vado de longovia al governor. Saperai, can traditor, s kijem imaš što činit.

U[GO]:

Ti¹⁾ fenga il cancar, puttana!

L[AURA]:

Signor Ugo, a gintelomini pari toi non si conviene far queste cose.

U[GO]:

Che far? Ferito! Mattar puttana.

Izlazi Popiva, govori [s] siñorom.

PO[PIVA]:

Koja je trjeska ono? Siñora Laura, što oni Tudešak bravaše?

L[AURA]:

Ne znam! muim da se je pomamil.

PO[PIVA]:

Siñora Laura, sama vidiš, ovo je Pometov gospodar; taki i sluga! Ah, ah, smijejem se od Pometa, od onoga ribaoda; gdi je, kako je uzaznao da je Marov otac došao i da je donio tolike trgovine? Ah, siñora, galant je čovjek oni Marov otac. Da ga vidiš! jedne prezencije!²⁾ gospodar čovjek, kako i jes. I uzaznao je da Maro u tebe pratika; veli: „Mlados je taka, i ja sam u mlados gori bio“; veli: „Drago mi je, er alamanko³⁾ s galantom ženom

¹⁾ „pi“; ²⁾ „presentie“; ³⁾ „alamanko“.

pratika“. I za vratit se, oni ribalad Pomet, kako je uzaznao da je gospodar došao s tolicijem bogactvom, vidio je er [s] svojijem Tudeškom trijeba mu je daleko stât o[d] tvoje kuće.

L[AURA]:

Dalek stât od moje kuće?! Umim ti rit er éu činit da izdalek gledaju.¹⁾

PO[PIVA]:

I što ne mogu na dobru, hoće ribaldarijom pomagat. Iznašao je jednu astuciju:²⁾ čuo ga sam iza jednoga kantuna gdje šapće s njekijem i dogovara se da dođe k tebi i da ti reče: „Maru je otac došao, lakom je čovjek; uzaznao je er je Maro dinare spengao, hoće mu dvignut fačende i hoće ga povesti [s] sobom u Dubrovnik.“ I drugu je neslaniju našao, s kojom ée prida te doć, — da je oni mahnitac ki ga maloprije tjera s nožem, da je negov otac.

L[AURA]:

Ah, ah, dobra je ta!

PO[PIVA]:

Ribalad jedan, nut što je inmaġinao! Bi li vrag ovaku astuciju²⁾ inmaġinao?!

L[AURA]:

Ribaldi ribaldarijom hoće sa mnom živit. Já Mara ljubim s pravoga srca i, ti vidiš, odgonim svakoga, a néga samoga hoću, i néga samoga ljubim i ljubicu do smrti.

PO[PIVA]:

Vidi se, siñora, sve se vidi; a ta tvoja ljepota i ti spirit tvoj, koji ne ima para u svem Rímu, ne more inako učinit neg ljubit onoga koji tebe adora, onoga koji je čertamente deñ³⁾ o[d] tvoje ljubavi. Jedna je stvar, — nješto se brine, malo je u fastidiju.

L[AURA]:

Ča se brine? more li gdje moja pomoć u taku brigu?

PO[PIVA]:

Ah, zaboravih ti rijet: bili smo u kožuhara; gotova je foldra o[d] zibilina.

L[AURA]:

Kad ju ée donijet?

¹⁾ ,gledańi‘; ²⁾ ,astutińi‘; ³⁾ ,dengńi‘.

PO[PIVA]:

Rekao mi je, sutra ju će u jutro donijet.

L[AURA]:

Da onu od ríza?

PO[PIVA]:

Svršuje ju; Maro je sam bio u nega. Ah, koliko te oni vlastelíćé ljubí!

[l. 66^b] L[AURA]:

Ima zamjenu. Nu kaž' mi, u kom je fastidiju?

PO[PIVA]:

Rad bi, kao je užanca o[d] trgovaca, ukazat ocu da je štogodi i na trgovinu nastojao, neka mu dobrovolnije da imanje u ruke. Stavi malo na udicu, da uhitíš vele, — razumiješ me?

L[AURA]:

Ah, ah, dobro velíš; mogu li já što u to pomoć?

PO[PIVA]:

Siñora, a što ne moreš? sve ti moreš. Ma se morebit akomoda; neka, dogovo[ri]ćemo se, još ćemo govorit. Siñora, trijeba je da se svi ingeñamo na koris. Što je on, to si ti; što si ti, to je on; negovo dobro — tvoje dobro, a ja vam sam vjeran sluga. Odsada ćemo, scijenim, largije živjet; kad je veće dukát, razlog je da se i veće penga; za ino nijesu dukati nego da se pengaju.

L[AURA]:

Istinu velíš; ja sam pripravna za Mara život a neg ča ino.

PO[PIVA]:

Ti si vazda prava gospođa bila, i bit ćeš uvijek. Poću, siñora, u Ganpjetra zlatara činit da donese rubin i dijamant.

L[AURA]:

Podi; ako vidiš Mara, reci mu da dojde k meni.

PO[PIVA]:

Hoću, siñora! — Mogah li, mogah li igda u bolji čas doć k siñori neg dođoh? More li ijedna¹⁾ stvar boļa bit neg što avancah²⁾ trat Pometu? Er znam, doće k siñori, naše jo' će tuge

1) „ijedna“; 2) „aquantiah“ *ispravljeno u* „auanzah“.

spovidjet, — rofijan je astut! ova naš¹⁾ će¹⁾ impresijon od siñore štítit: da joj najveće istinu Pomet pak govori, neće vjerovat; scijenjeće da Pomet za svoj interes govori zlo od nas. Ah, Maro, gdje si, Maro? sad iskrsni, sada si od potrebe. Ma ðvo ga, *per Dio!* — Ah, gospodaru, nigda nijesi na bolje vrijeme došao neg sada! Avancao²⁾ sam Pometu trat: rekao sam siñori s dobrijem načinom da ne vjeruje Pometu, ako što od nas zlo reče; er će ribalad doć k siñori sa svijem našijem tugami. I vrgao sam zar na tavulijer: tegnuo ju sam er si se ti ocu rad ukazat er si nastojao na trgovine i da imaš prateži. Noj ne bi dao vas svijet razumjet da tvoj otac nije donio tezoro u Rim, i disposta je sve učinit. Pođ'mo sada prije neg traditur Pomet dođe.

MA[RO]:

Ah, Popiva, sad poznam er valaš, er mi si vjeran sluga i da imaš ingeñ.

PO[PIVA]:

Pođ'mo sada u siñore, ne izgubimo ove okazijoni. Gðvori li [s] žudjelom?

M[ARO]:

Govorih. Oto ga, ide otuda. Darovao mu sam sto dukat, da me serva za tri tisuće dukat sfitá; ma pas neće inako neg da mu banak od Oligata provega³⁾ tri tisuće dukata, na kom siñora drží dukate.

PO[PIVA]:

Siñora će sve obećat. Gdi⁴⁾ je⁴⁾ žudio?

MA[RO]:

Ŗvo ga, ide. Ah, Popiva, ako nas srjeća ne pomože, ruinanijé smo ljudi od svijeta.

PO[PIVA]:

Pušta' sada malankoniju! s kurvami imamo što činit. Čin' da si sada mariol: uñigaj, umjej fengat. Ŗvo Sadi žudjela.

MA[RO]:

Popiva, neka je meni, *lascia far a mi!*

¹⁾ ,nascchie'; ²⁾ ,auantao' griješkom mjesto ,auantiao' za ,auanzao'; ³⁾ ,promecia' jasno napisano, biće prije griješkom mjesto ,prouegia' (= provega, od tal. *provvedere*) negoli mjesto ,promechiá' (= promeća, od tal. *promettere*), pro-meća P; ⁴⁾ ,gdie' a poslìje toga prevučeno ,ie'.

PO[PIVA]:¹⁾*Sadi, sete informato d' ogni cosa?*

SA[DI]:

*D' ogni cosa.*PO[PIVA]:¹⁾*Fa che tu sei accorto.*

SADI:

Non accadon troppe parole con me.

MA[RO]:

(Tik, tok.) -

L[AURA]:

Signor Marin!

MA[RO]:

Padrona mia dolce!

L[AURA]:

Petruniella, tira.

SCENA QUINTA.

Pomet sam.

P[OMET]:

Je li ikomu na svijetu srjeća u favor kako je meni! para da gdi hoću doć, tako mi i pripravi što hoću. Namurala se je na mene — nije inako, i nije čudo: *cum sapiente fortuna semper conversabuntur*, s razumnijem srjeća stoji; s ludjaci, s potišteñiaci, si inoranti²⁾ ona ne opći. Jesu neki ki mi se razumiju; kažu s dva kujusa: „*Ergo approbitur*“; istom *per littera* govore kako i papagali, a na³⁾ ožet su, — ne imaju ništa! A neki su koji kopajući, bastahujući dobudu svitan kaban; iz guña se svuku u svitu, pak steku perperâ dosta; i na dukate se oslade, i dukatâ steku; i dukati pak obuku se u rize ter šetaju: „*Övo sam!*“ i „*ja sam*“ i para mu da je i on. Bastasi, vele se hoće! Za vlastelinu čovjeku bit hoće se čista krv od juhe, od kapuna i od jarebica učinena, a ne od luka česnovitoga i od srdjela. Ovo se more rijet čovjek, — ja sam čovjek ki s galantarijom idem, razumno se vladam, nijesam rustik, ala mi ne para da sam! Dobra srjeća sa mnom je, a š čovjekom je: umijem ju karecat, tako sa mnom dobrovoljno i stoji.

Felicitatis felicitantium! Nađoh Dunda Maroja *alla oštaria*⁴⁾ *della campana*; ukratko ga informah, uhitih za ruku, [l. 67^a] povedoh,

¹⁾ tako u A, ali će prije biti da te riječi govori Maro, kako je P uzeo; ²⁾ „ingniorantj“; ³⁾ možda griješkom mjesto za; ⁴⁾ „hostaria“.

povedoh na kuću siñora Mara. „Siñor“ se sad zove; ja te ću do malo poslije! Informah Dunda Maroja er će Popiva doć s Bokčilom, da š ním unīga, dokle ga u kuću stavi. I rekoh mu: „Popiva, sluga Marov, nesluga Marina,¹⁾ od onoga uboga od pameti mladića, ne zna o[d] tvoga došastja; da' mu razumjet da si donio velike trgovine, er oni imaju čudne fačende [s] siñorami činit. Obeselit se će Popiva, dokle te u kuću stavi.“ Oto t' izlazi Popiva s Bokčilom; ja se skrih za kantun. Kurvina starca što se umije dobro akomodat, a ja ga naučih! bez mene se ne umijaše obrnut! Tamo Popiva s kortezijom: „Gospodaru, dobar došao!“ Povede ga u kuću. Rekoh: nea, došao vam je meštar u kuću! odsad do malo poslije govõrite sa mnom.

Já, reuškavši mi ova novela, trčim, letim, da mi je u poses uljesti od siñore. *Signor Ugo*, ti si sada gospodar! sentenciju²⁾ si imao u favor; a ja ću tvoj biti *eredus coerendus*; a moj ti će trbuh sluga bit, a ja ga ću karecat za tvoju ljubav. Ma što já činim ter ne idem u siñore, ter joj ne spovijem mizerije Marove i naše felicitati? Ma, s vragom, nut što je bit akortu! ako Mara nađem u *ne, quae pars? cuius? quare?* Našao sam remedijo, fengaću da i ñega ištem, da mu uzmem kolač er mu je otac došao. *Sta bene!* (Tik, tok.)

PET[RUNJELA]:

Tko kuca doli?

P[OMET]:

Prijateļi!

SIÑORA LAURA IZ KUĆE, PETRUNJELA, SADI, POPIVA, MARO.

[PETRUNJELA:]³⁾

Pomete, nije gospode, ima potrjebu.

P[OMET]:

Siñora Laura, dvije riječi, ako je tvojoj milosti drago: jeda je siñor Marin gori?

PET[RUNJELA]:

Doli — gori, moli — tvori; neću sada, — hod' otuda;⁴⁾ nuti vraga: otvor', draga; nut napasti, — Pomo, to s' ti!

P[OMET]:

Petrunjelice, draga ptičice, ostav'mo salac! Vaš⁵⁾ je posao: šes riječi siñori Lauri!

¹⁾ ,maruj[na'; ²⁾ ,sententiu'; ³⁾ ,griješkom L[aura]; ⁴⁾ možda ,griješkom mjesto-otada ,kako ima P; ⁵⁾ ,uas'.

SA[DI]:

La signora è signora; fratel, andè in bona ora! Oggi non si dà ricetto nè a Pomo nè a Pometto.

P[OMET]:

Ki je vrag ovo? Ova se čeľad ruga mnom. *Non si potria dir dua parole alla signora Laura?*

PET[RUNJELA]:

La signora dorme, Pomo; non averze a nìgun omo. Tentaziun¹⁾ staga fora, andè a beber che xe ora.

P[OMET]:

Nebore, Pètre, što su *tì* ruzi? I prije si sa mnom govorila. Nut vraga, neće da svoj posao čuju! Vaš je posao! Petrunjela, po krštenje koje na sebi nosim, ostav'te te cancel!

PET[RUNJELA]:

Druzi nam kolač uzeše, tebe nam vuhvu riješe. Vuhvo, izidi! gospo, sidi, da te napas ne nađe ovčas.

P[OMET]:

Je li vrag žene uzeo?! Vaš je posao, Petrunjela; *vi* nijeste u svoj pameti!

PO[PIVA]:

Lupežu! „Gospar je Maroje došao“, — je li što drugo? „Lakomac je“, — je li što drugo? „Konte će Maru iskat“, — je li što drugo? „Maro je spengao“, — je li što drugo? „Otac ga će u Dubrovnik povesti“, — je li što drugo? *Ti* s Tudeškom ideš s dukatmi; neće te sentenciju²⁾ *ti* dava ova kuća; neće te ni s dukatmi ni s ničijem! Lupežu, dovabio se si na odor od nekijeh kapuna koji se u siñore peku večeri; ovdì nije tvòjé pićé!

MA[RO]:

Nu, čeka', mariolu jedan! na *tì* način, ribaode jedan!

P[OMET]:

Signor Marin, ja ne znam što sam tebi učinio.

MA[RO]:

Uteče ribalad jedan! nu³⁾ stignu[t] te ću, ne boj se.

¹⁾ ,tentatiun'; ²⁾ ,sententiu'; ³⁾ ,ne'.

L[AURÁ]:

E, lascialo andar, signor Marin, è un poltron; neka ide zlom česti.

PO[PIVA]:

Da na[s] se neće ostat ribalad jedan.

MA[RO]:

Neće mi skapulat drugovja.

PO[PIVA]:

Gospodaru, da se opravi što se ima opravit, a néga udri s vragom. Siñora, hoću li poći já Ganpavula,¹⁾ faktura od Oligata, dozvat, da asikura ovdí Sadi za tri tisuće dukata?

L[AURA]:

Pođi, pođi, ja sam kontenta. *Signor Marin*, a vi nećete li uzi[t] gori?

MA[RO]:

Siñora, počú ja opravit što imam; sa[d] ću se opet k tebi vratit. Kad dođe *Ganpavulo*,²⁾ da' mu riječ.

L[AURA]:

Hoću.

MA[RO]:

Petruniella, piglia questa spada, bene mio.

L[AURA]:

Spomeni se doć na večeru.

MA[RO]:

Hoću. — Dobro, po muku božiju, dobro! Izeh tri tisuće dukat od siñore: oni kurvin mariô malo mi vas posao ne ištetí! Pomete, Pomete, nauči[t] te ću živjet. Basta, sada ovdí nije trijeba spat; fortuna je s nami. Poću se svuč iz veluta i obuću se [l. 67^b] na trgovačku i otít k ocu i fengat da ga prije nijesam vidio. Ovdí je trijeba obraz od kurve učinit: trijeba se je ubezočit, rijet: „Ja nijesam te prije vidio!“ Tot je tkogodi k meni prilikovao, — vrag! Kad pratež ukažem, sve se ée načinit. Ah, žudio osta u siñore; pod³⁾ ga³⁾ ću dozvat. — Sadi!

SA[DI]:

*Signor Marin, commandate!*⁴⁾

¹⁾ ,giampauula'; ²⁾ ,gianpauulo'; ³⁾ ,pogga'; ⁴⁾ ,kaminatte'.

L[AURA]:

Signor Marin, ordenala mu sam da mi donese sto¹⁾ lakat kurdjele od zlata, tri prste široke, za pavijun;²⁾ ti ga ćeš tako platiti.

MA[RO]:

Dobro, moja draga, sve što je tebi drago. — Sadi, ascoltame³⁾ bene: voglio che quei tre milia ducati di panni non moviamo altrimenti del vostro magazzino. E ci è più panni dentro che per valuta di tre milia ducati?

SA[DI]:

Misser, non venete voi a veder il fatto vostro? e vedete se sono per valuta di tre milia ducati. Son tutti panni fini di Olanda;⁴⁾ ci sono anche, ma pochi, panni leggeri. Venite a veder il fatto vostro.

MA[RO]:

Non accade che io più guardi, mi fido di voi. Non mi potreste dar adesso la chiave del magazzino?

SA[DI]:

Besogna prima che 'l banco mi faccia sicuro.

MA[RO]:

Parlate ben. Avere[s]te voi un saio et cappa di panno tutto schietto⁵⁾ da prestar a nolo?

SA[DI]:

Ne ho venticinque, se pur vi bisogna.

MA[RO]:

Mi bisogna un saio et una cappa schietta. Solamente andemo alla buttega vostra finchè 'l mio servitor torni con la cosa acconcia con banchiere.

SA[DI]:

Andiamo!

ŠENA ŠESTA.

PERA VJERENICA, BABA I PETRUNJELA.

PE[RA]:

Jaohi, bābe, u koji ve ti čas iz grada podoh i lijepo ti se samohoć stavismo na kàru! Pošla sam da nađem vjerenika, a, jaoh, moj se je vjerenik izgubio, tako da ga već nije moć nać.

¹⁾ ,seto'; ²⁾ ,paujun', ali ,ujun' nije sigurno, neće biti od tal. paviglione; ³⁾ ,ascoltame'; ⁴⁾ ,otanta'; ⁵⁾ ,schieto'.

BA[BA]:

Tko zlice slijedi, moja kćerice, taj se je veće izgubio. Oto nas naš grijeh dovede u ove strane gdi svoj bježi od svojijeh.¹⁾

PE[RA]:

Jaoh, dovede nas u strane gdje su kamena srca od ljudi! Scijeniš li ti da Maro nije uzaznao er sam ja za ním došla u Rim? Oto je ta sad ljubav među dražijem, — čine se ne znat!

BA[BA]:

A tko ne zna er si ti ovdi? Jur veće svak zna neg samo on, er, moja kćerice, ne hoće da zna; u zlice se je vas stavio, gdje će i dušu izgubit. Ah, mladosti, mladosti, luda mladosti! Dočekali moje starosti, da poznate kako vaš vjetar nije ino neg ludos, nego malo vidjenje, nego zločestvo,²⁾ nespoznanje! U zlice ste stavili vaš kontent i vaš măr; tuj se ste zabavili. Brižni, ne vidite li er s kankari imate što činit koji vam ijedu³⁾ i život i imanje i čast? Griñe su zle žene; zločesti, po bradah vam se poznavaju koje vam, brižni hodili, opadaju.

PE[RA]:

Bābe, ðno njeka djevojka odonud izlazi; para da je našijenka; da' da ju upitamo tko je i jeda ve što zna od naše sjete.

BA[BA]:

(Múči, govori!)

PET[RUNJELA]:

Sjetna ve, Pêtre, ne hodila! s čijem biješe manigodo oni došao, da nam od Mara zlo govori, od Mara, ah!

BA[BA]:

(Ova djevojka para da Mara mijentuje; naški⁴⁾ govori.)

PET[RUNJELA]:

... od Mara našega dobroga!

BA[BA]:

Kćerice, dobar ti dan!

PET[RUNJELA]:

Tko je ovo? tko ste vi? Ti paraš Dubrovkiña.

1) ‚suoičih‘; 2) *bíce griješkom mjesto zločesto*; 3) ‚ijedú‘; 4) ‚naschj‘.

BA[BA]:

Iz Dubrovnika smo na proštenje došli. Kćerce, jeda ve što znaš za nekoga Mara Marojeva Dubrovčanina?

PET[RUNJELA]:

Brže za našega Mara pitate? mlad vlastelin o[d] dvadesti i jedno godište, pristao djetić?

BA[BA]:

To je, to je on! Jeda s vami stoji?

PET[RUNJELA]:

S nami je i s jutra i večer, i ne odhodi od nas.

BA[BA]:

A tko ste vi, sestrice? kaži ve mi.

PET[RUNJELA]:

Stojim s jednom gospodom; kortižana je prva od Rima. Maro ju dobro hoće; sve što ima, sve 'oj dava.

PE[RA]:

Ajme, ajme, umrijuh!

BA[BA]:

Brižna!

PET[RUNJELA]:

Sjetna, što ti bi?

PE[RA]:

Nije mi ništa; malo me srce zabolje.

PET[RUNJELA]:

Iz grada li je ovi djetić?

BA[BA]:

I on je, tužan; iz grada.

PET[RUNJELA]:

Bi li se u moje gospođe okordao?

BA[BA]:

Moja sestrice, te su kortižane¹⁾ zle i ne dobre; toj ti je velika sjeta; ta je kagodi zlica i pustoš; to je kuga od nesvijesne mladosti.

¹⁾ „skortixane“, gdje s stoji možda mjesto t', ali bi moglo biti da je tim pokvarenim oblikom (skortižane) Držić htio pokazati da stara Baba i ne zna pravog imena tim ženama.

[l. 68. a] PET[RUNJELA]:

Sjetna, što to govoriš? a jeda kako i one vaše od Pelila i od Podmirja ke se vazda od buha puđaju? Ovo je gospođa i kraljica bogata, puna jo[j] je kuća srebra i zlata.

BA[BA]:

One su naše od Pelila velika sjeta, a ta je tvoja gora neg zla srjeća. Brižno im imanje a sjetna dobit, mađioničine jedne!

PET[RUNJELA]:

Onaka kakva je moja gospođa, — u nu je Maro spengao veće pe[t] tisuć dukata.

PE[RA]:

Jaohi meni, ajme meni!

PET[RUNJELA]:

Brižna, što ovomu djetiću bi?

BA[BA]:

Jeda ti što bi?

PE[RA]:

Jaohi, i sad mi zavj srce!

PET[RUNJELA]:

To se si nahladio. Kako rijeh, u nu je Maro spengao pe[t] tisuć dukata, i misli ju za ženu uzet.

PE[RA]:

Jaohi meni!

BA[BA]:

Nebore, trpi; sada nemo' jaukat.

PE[RA]:

Jaoh, a može li se trpjet i ne jaukat?

PET[RUNJELA]:

Brižnika! što ga je našlo?

BA[BA]:

Reče: „Uzet ju će za ženu“. Nã, uzmi! to mu ne može bit: svezan je.

PET[RUNJELA]:

Kako svezan?

BA[BA]:

Vjeren je, jesu tri godišta.

PET[RUNJELA]:

Maro je vjeren?! Je li, draga? Nut traditura, a mojom je gospođi govorio da ju će uzet svakako za ženu.

BA[BA]:

Za ženu?! To se ne more trpjet! Hoću da znaš er je vjeren i jer mu je vjerenica ovdje u Rim došla. Ne daju se tako te stvari činit. Nut, nebogo, reci to tvojoj gospođi: „Pušta' tu misao, er ti traditur dava razumjet: to ne može učinit.“

PET[RUNJELA]:

Da bogme t' joj ću najbrže rijet! Poću njezi posao opraviti gdje me je poslala. Ostaj zbogom, babe. Isto[m] mi se je milo s našjenicami razgovorit.

BA[BA]:

Ču li, nebogo?

PE[RA]:

Ajmeh, babe, jes' li čula od moga nevjerenika? Ma ovo Ćivo! — Ćivo, uzaznali smo i čuli smo i naslušali se smo.

Ć[IVO]:

Nebore, čemu ste same bez mene ishodile¹⁾ nadvor?

PE[RA]:

Ćivo, zlo smo učinile, er smo uzaznale našu veliku tugu i nevoļu i našu smrt.

Ć[IVO]:

Što je, za boga?

PE[RA]:

Uzaznali smo s kijem Marac opći i kako je sve splavio u njevu zlicu; i veli, hoće ju za ženu uzet.

Ć[IVO]:

Još bi to mañkalo! A, tradituru, a, nesvijesni ludjače, to o[d] tebe naša kuća merita?!

PE[RA]:

Ajme, to li ja od nega merita?!

¹⁾ najprije ishodi lji, pa je preko j napisano e.

Ć[IVO]:

Pod'mo, trijeba je stavit pamet na ovo; ovdí mu je otac i znam što ću učinit.

B[ABA]:

Brižna, luda mladosti, vele ti ludijeh stvari činíš! vele ti tuga nevoľne majke i mukâ tužni oci za vas podnose; a vi vjetar što vjetar! A vi, brižni, u staros grijehe vaše plaćate, kad bi brijeme o[d] dobrijeh djela, da plátu, čas i pokoj imate.

SCENA SETTIMA.

GIANPAULO OLIGIATI, SIÑORA LAURA, SADI I POPIVA.

GIA[NPAULO]:

Bo[n] giorno alla signoria vostra, signora Laura.

L[AURA]:

Ben venga, misser Gianpaulo mio.

GIA[NPAULO]:

Volete che faccio Sadi sicuro di tre milia ducati?

L[AURA]:

Misser šì.¹⁾

GIA[NPAULO]:

Chi ama di cor il suo galante, siccome lo fa signore²⁾ della persona, così ancora lo fa padron della roba.

L[AURA]:

Signor Marin è patron di me e di tutto il mio.

GIA[NPAULO]:

Beato chi v' è in grazia vostra! Se mi vol commandar altro?

L[AURA]:

Son a piaceri vostri, misser³⁾ Gianpaulo mio caro.

SA[DI]:

Signora, volete mi commandar altro? Di panni lasciarò far a misser Marino quel che vorrà?

¹⁾ ,scj'; ²⁾ ,signiora'; ³⁾ ,poslije prevučenoga ,signior'.

L[AURA]:

Sì, sì, dateli la chiave del magazzino. Ricordatevi di quei cento braccia di curdella.

SA[DI]:

Signora, sì mi recorderò.

PO[PIVA]:

Ja ću poč gospodaru, ako mu što uzbudem od potrebe.

L[AURA]:

Podi, čekam vas na večeru. Čuješ li, bi li u zlatara?

PO[PIVA]:

Sa[d] ću poč. — Ovo mi opravismo! Popiva sad popijeva! iz morske pučine izeše se tri tisuće dukata! Komu bi ovo išlo od ruke — rimskoj kortižani izet dukate iz ruke, izet joj srce iz tijela?! Dobro prođe: lakomos lakomosti dobismo! Ova je stavila na udicu nariklu za izet smuduta, — stavila je na perikulo tri tisuće dukata za učinit se gospođa od peset tisuć dukata. A stavila se je u fantaziju da ju Maro uzme za ženu. Da se zlom ženom oženi, lijepo bi učinio! Oto, da je mudar, tako bi i odnio ove tri tisuće dukata, a nu pjantao i platio jednijem kantunom; ma ne umije. Ah, da je meni činit! Ma ga ću poč nač, da s ocem kogagodi vraga napravi. Kad Maroje vidi pratež, sve se će načinit.

Svrha tretjega ata.

[l. 68. b] *Počine*

ČETVRTI AT.

SCENA PRIMA.

MAROJE I BOKČILO.

M[AROJE]:

Što se veće živi, to se veće i uči. I star sam, a ne umijem živjet. I počeo sam na skulu hodit, i učim, bogme, i učim; a za me stoji: ako ne naučih, zlo moji posli idu. Sin mi je meštar: on mi sad špa[l]mate dava, normu mi činí; on me učí, a ja primam. Ma, jaohi, strah me je er će zaludu ova skula bit! Poplavio je sve dinare moje; pet tisuć dukata utionule su u morsku pučinu, bogme utionule! Nije veće remedija, ma ću provat jeda se što može ska-

pulat, i iskat ću repozano; veće se neću š ním u koloru stavlat, — promijenit ću ćud. Na brijeme vaļa umjet fengat; od néga sam naučio. Čini mi se ne znat! „Šuma t' mati, *non ti cognošco.*“¹⁾ A já, a ja ću fengat da vjerujem. Tako je! jeda što lavu iz nokata iznem, pak i ja ću kako i on: „*Non ti conošco!*“²⁾ Izvuc'³⁾ [s]e ne³⁾ meni na oči veće, ne bude veće on moj *sin* bit. Lijepo, kom dođem u grad,⁴⁾ da testament pričinić: komunu, sve komunu! neka se druží ním kastigaju. Iz kuće mu sam skupio što sam malo našao: gaća frapanijeh, sajuna od veluta vaera⁵⁾ što je po kući nosio. I s ovizijem će štogodi boļe bit, jeda frankam spenze od ovoga nevoļnoga puta, bogme, nevoļnoga puta. Jaoh, gdje moji dukati podoše?! Ma gdje Bokčilo osta s prateži? da si je zašao? Ah, *santa Maria*, Bokčilo! U tovijernu je gdjegodi š nom upao, — ōvo mi u bradu kako oslu! Bokčilo! *L'è fatta!* Pouzda' se, pođ' se uzda'. Bokčilo!

B[OKČILO]:

Koju me sjetu bogaš?

M[AROJE]:

Hvala bogu!

B[OKČILO]:

Ōvo, jedva idem pod ovizijem bremenom.

M[AROJE]:

Najlakše, Bōgo!

BO[KČILO:]

Najlakše ovo mi si dao — kotalac vinca! za bastaha me si [s] sobom poveo. Ubio bog i moje pošastje s tobom i tvoju hranu! O[d] tebe nije ino čut neg plakat. Kad se ćeš nasmijejat i já s tobom? Ubio bog imanje za koje se tako sve plače! Hoću li se kada dobit moga uboškōga stana, da mi je s mojijem⁶⁾ kutaocem vina popijevat, a ti da bez mene plačeš s dukatmi?

M[AROJE]:

Bōgo, sve se će naćinit, sve će bit! Oto je sad brijeme o[d] tuga; jeda bog da da se kad i nasmijejemo.

B[OKČILO]:

Kad me ukopaš, ti se ćeš nasmijejat mnom. Nà, gdje ćemo ovo vrć? Prikinu me ovo brjeme teško.

¹⁾ ‚cogniosco‘; ²⁾ ‚conosco‘; ³⁾ tako P, u A ‚isuuzene‘, ali n nije sasvim jasno; ⁴⁾ ‚grat‘; ⁵⁾ ‚uaera‘; ⁶⁾ ‚moiiem‘.

M[AROJE]:

Vjerujem ti da je teško. I meni je teško, i *já* to brjeme nosim: tu su moji dukati obrnuli se u gaće frapane.

B[OKČILO]:

Nà, ubio bog i riječi, malo ne pukoh pod ùim.

M[AROJE]:

Santa Maria, tuga mojijeh što patim. Bokčilo, što to učini?!

B[OKČILO]:

Učinih! pridira' se ti, ako ti je trijeba; ja se hoću zdrav vratit, zahválê djevi, k mojoj domačo'.

M[AROJE]:

Ne imat sluge — zlo; a imat ih — zlo i gore, na ovaki način. Bokčilo, tako se moja pratež guverna?!

B[OKČILO]:

Gosparu, da ovako li se sluge hrane?

M[AROJE]:

Rugaš se mnom?

B[OKČILO]:

A ti mniš paganjela si [s] sobom doveo, da ga mijendeokom hraniš? Ako hoć da ti ovaka brjemena nosim, da' mi kutao ručku, na obrok dva alimanku, kad hoću leć jedan, nea mi snaga, kad počivam, dođe.

M[AROJE]:

Já ne činim te spenze; brajo, pođ' u siñora Marìna, u moga sina: u toga ćeš pjan bit s jutra i večer, — *já* davam što mogu.

B[OKČILO]:

Da' amo kotalac vinca.

M[AROJE]:

Bi[t] ti će, Bokčilo. Dvigni to, da ponesemo na voštariju.

B[OKČILO]:

Što ve mu ove prapane gaće uze, bog te ne ubio?

M[AROJE]:

Já razdrte nosim, a on ih frapa.

B[OKČILO]:

Bijednijeh parlašusa, gdje na mahaču svilu nose.

M[AROJE]:

E, zadnicu mi su počeli svilom obtakat. Oci [i]m su sve krivi, — mi smo sve krivi, er tako hoćemo. Luda djeca sad u gaće zlate penğaju, tezoro penğaju, a mi se oglašamo.

B[OKČILO]:

Nea ti našijeh bragešica: u kojijeh¹⁾ se oženimo, u tzejijeh nas i ukopaju.

M[AROJE]:

E, čoh²⁾ i mi, u naše mlade dni, užahomo, i kostahu, ma durahu vijek; još bñh ja našao od moga djeda čoha³⁾ u kući; ne mogahu se razdrijet. Ma òvo nekoga vidim odovuda.

B[OKČILO]:

Gosparu, bogme je ovo Popiva!

M[AROJE]:

Para i oni moj meštar! Nije sad u velutu: počeli smo malo pomalo; bogme ga ću još vidjet u suknu. Nješto se dogovaraju.

[l. 69. ^a] B[OKČILO]:

Da' da se, gosparu, gdje godi skrijemo, jeda možemo znat što vijećaju.⁴⁾

M[AROJE]:

Neka vijećaju; dovijećaše za mene, a bogme i za sebe.

B[OKČILO]:

Gosparu, oni su ovdí vješti mjestu i kostumanci: mogu nas prodat, ako hoće.

M[AROJE]:

Bogme, Bokčilo, nijes' glumu rekao; mogu zlo učinit, kao su i učinili. Pođ'mo s prateži u voštariju. Oto ih, — dvigni!

B[OKČILO]:

Já ovo dvignut? Vragut ped! bastaha, gosparu, nađi.

M[AROJE]:

Ah, Bokčilo, šteto moja! Išteti mi vas posao ova pjanica!

1) ,koiieh'; 2) ,chiofe' *postije prevučenoga* ,cio'; 3) ,chiofja'; 4) ,niechia uu iú'.

B[OKČILO]:

Ah, gospodar, smrti moja, kutlo[m] me vina nećeš slobodit.

M[AROJE]:

Bokčilo, je li to pravo da mi ištetí vas posao?!

B[OKČILO]:

Nea, gospodar, naspi se.

Ovdi Bokčilo kabanom svite pokrije, a Maroje uljeze u voštariju.

SCENA SECONDA.

MARO, POPIVA, MAROJE I BOKČILO.

MARO:

Ah, Popiva, izgubljen sam! ne scijeñah na ove termine doć.

PO[PIVA]:

Ne vaļa se na potrjebu gubit ovdi ovoliko; a što se strašiš? k oeu ideš.

MA[RO]:

K oeu idem? k bazilišku idem, koji me će očima otrovat; idem k čovjeku koji samo dinar ļubi, a veće ne zna ni što je ļubav od sina ni od kuma ni od prijateļa.

PO[PIVA]:

Pacijencijom¹⁾ se sve dobiva, a umjetelan čovjek svemu vrha dohodi. Ti, kad dodeš prida ű, fenga' da ga nijesi prije vidio; s dobrom dođi, kad se si resolvable prida ű doć, — čin' da vaļaš. Já bijeh od opinijoni da s ove tri tisuće dukát pjantamo i ñega i siñoru i da promijenimo mjesto.

MA[RO]:

Da ja pjantam siñoru?! Ajme, Popiva, što govoriš? Prije bih umro neg bih to učinio.

PO[PIVA]:

Da ako t' otac, čovjek avar, agranča ove svite, neće li siñora ostat pjantana?

Maroje s voštarije.

¹⁾ „patientiom“.

M[AROE]:

(Dobro o svitah njekijeh govore, ma kako mi¹⁾ ih¹⁾ će²⁾ moé agrančat? Igraćemo š nim, *al più saper, žint, a più saper*. Dobro!)

MA[RO]:

Popiva, oni moj neotac ima dinara kao sovrne; ne bih rad da me dezeredita.

M[AROE]:

(Bogme će to bit, i ugonenuo si.)

PO[PIVA]:

Oršu, ovdí nije drugo neg da ga nađemo.

MA[RO]:

Gdje ga ćemo, bože, *nać*? Ah, jeda se izgubi za vazda, ter ga vijeku ne nađemo!

M[AROE]:

(Ne boj se, izgubio se si *tí*, da se neć *nać* skoro.)

MA[RO]:

Tko je ovo ovdí? Ovo Bokčila, pò muku božu!³⁾ — Bokčilo, što si *tu*?

B[OKČILO]:

*Che Bokčilo šparlar!*⁴⁾ *andar, non Bokčilo*.

PO[PIVA]:

Nuti pjanice, bofun se je učinio! — Pjanico, tko te iz grada dovede, da nam karestiju od vina u Rimu činiš?

B[OKČILO]:

Gosparu Maro, da mi ti je ručicu celivat! Ovo mi moje krune, ovo mi meda! Blagosovljeno mlijeko koje sisa, moj dobrí gospodar; a i čačko je ovdí.

MA[RO]:

Gdi je otac?

B[OKČILO]:

Gosparu, meni kolač, a tebi Maro!

M[AROE]:

Maroje, *bevegna!*

¹⁾ ‚myh‘; ²⁾ ‚chie‘ *bice griješkom mjesto* ‚je‘; ³⁾ ‚boxu‘; ⁴⁾ ‚separlar‘.

MA[RO]:

Ćaćo, kako si?

M[AROJE]:

Koliko te sam žudio vidjet!

PO[PIVA]:

(Dobar početak, muči!)

MA[RO]:

Kako mi bi rečeno da si došao, obiskao sam vas Rim ištući te.

M[AROJE]:

Rim je veličak, nije se tako lasno nać.

B[OKĆILO]:

(Nije ti nat ćaćkom! Ovo je vazda negovo bludilo bilo, a moja speranca, — zlato je, kruh je.)

MA[RO]:

Koje te su u Rim dovele?

M[AROJE]:

Došao sam, jedno na proštenje; drugo za vidjet tebe, kako si, jesi li se guvernao; ma oto si dobre ćijere.

MA[RO]:

Dobro, ćaćo, zdravo sam, zdravo sam. A ti jesi li sveder zdravo bio? Nijesi ni ti zle ćijere.

PO[PIVA]:

(Nut vragovi gdje uñigaju; da bi bog dao da im su onaka srca!)

MA[RO]:

Ćaćo, dvigni se s voštarije, da idemo doma. Jes' li ku pratež donio?

M[AROJE]:

Stan'te vi tamo [s] strane.

PO[PIVA]:

(Bože, što li će bit?)

B[OKĆILO]:

(Ćaćo i sin, milosti božije!)

M[AROJE]:

Maro, hoću da mi istinu rečeš; ne htjeh te pitat prid onizijem, — bi li ti ono koga najprvo vidjeh? Paraše mi puki ti; ako se si cijee česa bio sramio, ne taji od mene, — i ja sam mlad bio.

MA[RO]:

Já, čačo? ter se ja tebi ne bih javio?! Nebore, što mi to govoriš? Ma ne čudi se, čačko,¹⁾ i druzi se su privarili tako. Jes jedan koga zovu *signor Marin*, u velutu, s kolajinom na grlu; ja sam siromah trgovac, čovjek koji vás k meni prikladuje.

M[AROJE]:

Basta, pokli je tako, ja se privarih.

MA[RO]:

Ah, kolici se su privarili!

M[AROJE]:

Drugo ti ću rijet: donio sam nješto verga zlata i nješto pañule; [l. 69. b] to sam učinio krijući. Imaš²⁾ magazin gdje prateži držiš?

MA[RO]:

Imam pun svita.

M[AROJE]:

Per amor de Dio, čemu ti ne pođe u Fjerencu, kako ti já rekoh?

MA[RO]:

Čačko, sve ćeš znat; imaćemo se brjemena razgovorit.

M[AROJE]:

Ovo zlato i ovu pañulu rad bih pod ključ stavit.

MA[RO]:

Ja ti ću dat skriñu u što ćeš moć to stavit.

M[AROJE]:

Já imam skriñicu u što to držim; ma bih ju rad stavit gdje mi vele ne bižigaju djetici. Ti magazin je li sikur?

MA[RO]:

Sikurisim!

¹⁾ ,chiachko' samo što nije sigurno je li k napisano preko drugog slova ili je prevučeno; ²⁾ ,imása' mjesto ,imásé'.

M[AROEJ]:

Tu će dobro stât na¹⁾ moru! I pođ'mo, ter ću te svite vidjet, pak da pođemo doma, da malo repozam. Dobru stanciju²⁾ držiš? komoda je?

MA[RO]:

Veoma je komoda.

PO[PIVA]:

(Pusti vijeće! lisiče otac i sin. Bože, tko će dobit?)

B[OKČILO]:

(Drag a s dražijem, — milosti božije!)

M[AROEJ]:

Nu, čeka', Maro; Bokčilu ću rijet dvije riječi. — Bokčilo, ovamo hodi! nâ ti ovu munitu za vino.

B[OKČILO]:

Ah, svijetla ti vazda ruka!

M[AROEJ]:

(Bôgo, ako mi si igda vjeran bio, sad mi posluži, a vidjećeš što ću já tebi učinit.)

B[OKČILO]:

Kad mi si dao za vince, da' mi i za smok.

M[AROEJ]:

Doma ti ću dat svega.

B[OKČILO]:

Pikat mi, gospodine! usta mi pucaju na jetru.

M[AROEJ]:

Pikat da ti bude, Bôgo.

B[OKČILO]:

Nea mi ti je ručicu celívat.

M[AROEJ]:

(Bôgo, uzmi tvoj kaban i zavij³⁾ ovu pratež, da se ne vidi; er, ako ju ovi vidješe, išteti vas moj posao.)

¹⁾ *poslije prevučenoga* ,ma', zato ma na P; ²⁾ ,stantiu'; ³⁾ ,sauy'.

B[OKČILO]:

Brini mi se kolačem; znaš er ti sam kolač uzeo za Mara.

M[AROJE]:

Biće i kolač.

B[OKČILO]:

(Neću imati čijem svezat; ma nea je meni, — naspi se, bud' miran.)

PO[PIVA]:

(Koga vruga šapće? Kao rabote prohode?)

MA[RO]:

(Ne zlo, ako mi ne dava razumjet.)

PO[PIVA]:

(Ne imam já zlu speraneu; otac je napokon otac.)

MA[RO]:

Čačko, je li mi kníga od vjerenice?

M[AROJE]:

Nije. Kako se u preši dvignuh, ter im se ne jávih; ma su svi zdravo. Ovo su minuto godište velike nemoći bile; oto mi stari dekrepiti, i još smo živi.

MA[RO]:

Žimti, čačko, još nijesi star, jošte si fresak.

M[AROJE]:

Tuge me postaraše. Ti ki si mlad ne davaj tuge na srce; nije gore stvari neg malankonije.

MA[RO]:

Na to nastojimo.

PO[PIVA]:

(Na što li se će ono uníganje obratit?)

M[AROJE]:

Bokčilo, hod' tako za nami; u onomu zavij to. — Nosim onu stvar ku ti rekoh.

MA[RO]:

U ime božije!

SCENA TERZA.

POMET SAM, GULISAV HRVAT I PETRUNJELA.

P[OMET]:

Vrag uzeo srjeću i nesrjeću. Fortunu pišu ženom ne zamañ; i dobro čine tu joj čas činit, ako se obrće sad ovamo sad onamo, sad na zlu sad na dobru; sad te kareca, a sa[d] te duši. Tko jo[j] je kriv? Ma bogme je ona meni kriva! da vrag uzme tu nie moć, kojome na čas čini smijejat ljudi, na čas plakat. Vražija njeka ženska narav! scijenim da apostu čini, da se já sad malo proplačem, a da se ona nasmijeje. Nasmijej se, nasmijej se! Bogme plačem sreem, plačem očima, — plakat ženska je stvar! U kojoj prosperitati do malo prije bijeh; štono se reče, olova mi plivahu s mojimem¹⁾ Tudeškom. Veće nije moj! bandeškao me je i[z] svoje kuće. Uživah raj zemalški. Ajme, jeda já snim ovo? ah, bože, ali je biļ? Hajme, biļ je, bogme je nazbiļ! Ah, nevoļni Pomete, počeše mi usta pucat na one vivande, na mañu nebesku. A gdje sada da se konsolaš, trbuše, moj dragi gospodine? Primi u pacijenciju;²⁾ odsela ćeš kadgod i srdjelicom se pasat. Žao mi je, meni se ne more smañe, ma si ti u to vazda galant bio, — u travaļah se si dobro nosio; a dobar se mrnar u fortunu poznavu. A i octičice ako se kadgod napineš, reci: i ovo je za boļe; tko nije provao zlo, ne zna što je dobro. Za octikom slađa će bit mavasijica,³⁾ i za ukropom i srdjelami boļe ćeš gustat kapune, torte, jarebice i fađane. Ja te i sad u adversitati s baretom u ruci onoram, i nijesam kako i neki ki u dobru prijateļa ľube, u zlu ne čine ga se vidjet. Proplakah od njeke tenerece, er mi ga je žao; pateškaće za kigodi čas, — ne udugo. A tu mi sperancu dava narav od fortune, [l. 70. a] koja je kako i njeka koju dunižah: sad mi dobru čijeru činaše a sad zlu; sad me činaše plakat, opet učas smijejat. Já, koliko za mene, ne gubim se, imam veliko animo; za ovoga mi je kompaña malo trudno. Já ne znam ki je vrag momu Tudešku, — tisuću vruga na mene napañkao. Kom k ñemu dođoh, na me se izbeči: „*Traditor, fuggir casa mia!*“ — „*Signor Ugo, što je za boga?*“ — „*Ti star,*⁴⁾ *ti quartar!*“ Potegnu njeke kordetine na tudešku, — já prjedah nogami, a rekoñ trbuhu: „*Korizma ti! veće odsela posti.*“ Dvojica mi se je danaska oružjem života hitala, — još sam, još sam Pomet, bogme Pomet! Siñor Marín s oružjem na mene! Ah, Popiva, Popiva, ovdí ide od ribaoda

1) ‚moliem‘; 2) ‚patientiu‘; 3) ‚mauasiza‘; 4) ‚setar‘.

do ribaoda; vidjećemo tko će veći ribalad bit. Ma đvo njekoga odovud, na mene gleda; da ga nije ki vrag na mene poslao, da me posiječe? Boļe je škivat.

O *quel omo dabben!* GU[LISAV]:

Ah?

P[OMET]:

O, našijenče!

GU[LISAV]:

Što, an?

P[OMET]:

Nebore, ne bježi!

GU[LISAV]:

Odkle si ti? tko si ti?

P[OMET]:

Prijatelj sam, nebore, približaj se.

GU[LISAV]:

Brate, prosti; i neprijatelji većeokrat tako reku, a kordom se ukazu neprijatelji. Ma te vidim dobra čovjeka; da' mi ruku! Odkle te imamo?

P[OMET]:

Dobar junače, idem iz tudeške zemļe velicijem poslom. Posila me Ondarda Tudešak, vlastelin od Auguste, jeda mu kćer najdem ku je, jesu osam godišta, izgubio.

GU[LISAV]:

Kako je toj kćeri negovo' bilo ime?

P[OMET]:

Mandalijena. Ondardo ovde stao u Bnecijeh,¹⁾ veliko brijeme na trgovine nastojeći, i tu u Bnecijeh¹⁾ obļubi jednu vladiku bnetacku; š űom ima kćer Mandalijenu. Ti tu kćer uza se uzdrži; devojka uzraste, u űoj se učini golema vladika. Hjedbude nesrjeća, jedan susid vlastelin bnetacki vrže oko na devojku, a devojka na űega. Jedan dan izvede devojku iz kuće od oca; s divojkom umaha uteće. Otac velike stvari čini za opet imat devojku; devojka, kako po-bježe, veće se ne vrati.

GU[LISAV]:

¹⁾ „bnetieh“.

P[OMET]:

Ter što bi htio sad taj otac? Onda ju nije mogao *nać*, a sad, do *sto* godiš, gdje da ju nađe?

GU[LISAV]:

Gospodin Ondardo u početak je veoma iskao *tu* divojku, pak, kad se je u svoj dom u Augustu vrnuo i oženil se i [i]mal djecu, veće nije mario za devojku Mandalijenu.

P[OMET]:

Da sada što bi htio?

[GULISAV:]

Žena mu umri, djeca mu pomriše, imanje veliko *ima*. Spomenul se je o[d] divojke Mandaline; mene je poslao da išćem, da pitam, da gledam, da obećam tko bi ju iznašao.

P[OMET]:

Da što obećaš?

GU[LISAV]:

Pineza *sto* škudi, tko mi ju obnajde.

P[OMET]:

I ti ne bi zao kolač bio! Ma to gdje da se nađe?

GU[LISAV]:

Ako je živa, moj junače, obnajti¹⁾ se će.

P[OMET]:

Da, da *ka* druga Mandalijena reče „Ja sam“ za uljesti u imanje, a ne bude *negova kći*? Er se u duga godišta obrazi priobražaju.

GU[LISAV]:

Junače, zlamenja su! Pod livom sisom *ima* madež i na ruci *ima* zlamenje koje *ja* znam. Babka je š *nome*, ako *nî* priminula [s] segaj svita.

P[OMET]:

Dobar junače, čuo sam; i ja ću poispitat, jeda i *ja* *sto* škudi dobudem. Gdje ćeš na stan?

GU[LISAV]:

Ovdi ću na voštariju bit *della grassezza*; hod' da sa mnom piješ.

¹⁾ „obnajdi“.

P[OMET]:

Hvala, junače; opet se ćemo stāt, — imam sad njeku potrebu. — Da se vrag umiža rusatom vodom, da mi se srjeća u favor obrne, da se Mande u Mandalijenu stvori, ja bih dobio sto škuda. Ma ja viđu, danas nijesam te srjeće, i scijenim da oni sve tlaplaše; ja scijenim, htijaše da ga povedem doma, da ga gostim. Muzuvijer od muzuvijera malo može avancat.¹⁾ — Ma ovo Petrunjele odovud; nješto mrmori u sebi. Poću, s vragom, ćut što govori; a ne smijem joj se ni javit. Svak me se je odvrgao; [l. 70. b] na koga bogovi, na toga i ljudi.

PET[RUNJELA]:

Nut, tako ti vrag dušu ne uzeo, pođ' se uzda' i vjeruj u slatke riječi, spuštaj se u pse! Tot kako oslici mojoj gospođi: „Maro, moja duša, Maro, moje srce, *signur Marin!*“; da ne budem mojijem²⁾ očima vidjela, ne bih vjerovala.

P[OMET]:

(Nješto će bit.)

PET[RUNJELA]:

Brižna, tri tisuće dukata otidoše, odnese svite oni zlostar!

P[OMET]:

(Ne mogu sreću odoljet da ne ispitam Petrunjele što je.) — Pêtre, i ti li si na tvoga Pometa? hoć me za mrtva? Na, ubij³⁾ me!

PET[RUNJELA]:

Pomete, tako ti vjere, nemoj mi daj još ti k tuzi pristajat.

P[OMET]:

Petrunjela, molim te kao kraljicu, moja gospođe, spovjeđ mi što je.

PET[RUNJELA]:

Velika ti ću vruga spovijedat! sve traditur, sve asisini! Brižna, tri tisuće dukata! „Maro moj!“ — Maro vrag i negov otac!

P[OMET]:

Bogme vam je je Maro kalao! Pometa ne htjeste⁴⁾ ćut, ruga-hote se Pometom, mahnitice! S istinom Pomet biješe došao, a vi ašišine⁵⁾ htjeste slušat, — tot vam! Nu što je, za boga, što su tradituri učinili?

1) ‚auanziat‘; 2) ‚moiiem‘; 3) ‚uby‘; 4) ‚htiesce‘; 5) ‚sascisceyne‘.

PET[RUNJELA]:

Učiniše bogme, rasuta, tri tisuće dukát. Posla me gospođa da spijam tko je ti Marov otac. Vidjeh Sadi žudjela; upitah ga tko je Marov otac. Ukaza mi uš njeku u razdrtoj čošini gdje otvora magazin, a stoji za ním rpa bastaha. Upitah jeda će nosit sve¹⁾ trgovine, koje je iz grada donio, u oni magazin. Reče mi Sadi žudio: „Ma²⁾ gdje?²⁾ ovdí su svite za koje je siñora obećala tri tisuće dukata.“ Gledam što će oni starac učinit. Ize sve one svite nadvor i odnese ih s bastasi ne znam gdje k vragu. Tako ončas meni Sadi žudio reče: „Vidiš li? Marov otac odnije.“ Reče mi latinski: „*Pare de misser portao robe*, odnije svite; ja ću se poč platit na banku od siñorinijeh dinara.“ Tot gospođa moja priharí tri tisuće dukat!

P[OMET]:

Tot joj u bradu! Ne htje mene čut; ja bijeh s tizijem došao, ja sam sve znao. Marov otac žudio je, mjedeničar; došao je, er je čuo da penga, da mu uzme sve što nađe prid ním i da ga dvigne odovle, i misli ga dezeredirat.

PET[RUNJELA]:

Brižna, a mi ne znali ništa! Moja gospođa desperat se će.

P[OMET]:

Da ti siñor, vethi siñor Marín, biješe li tu kad mu otac³⁾ odnije te svite?

PET[RUNJELA]:

Ne, odaslao ga njegdi biješe.

P[OMET]:

Trat Dunda Maroja! Petrunjela, sad poznate tko vam je prijatelj. Prije neg pođeš doma, neka te upitam jednu stvar.

PET[RUNJELA]:

Veliku me tugu upitaj! Sjetna ve Petre, s kojijem ću kolačem gospođi poč.

P[OMET]:

Petrunjela, ovdí ovoliko nu me čuj. Ona starica koja je u vašoj kući je li baba siñore?

PET[RUNJELA]:

Jes, a zašto?

¹⁾ „sle“, zle EP; ²⁾ „maglá“ A, ma gle P, maglo D; ³⁾ ovdje je bez sumnje prepisivač ispremišao riječi, jer smisao iste ovako: Da biješe li tu siñor Marin kad mu otac, ti vethi siñor Marin.

P[OMET]:

Za dobro. Umije li tuđeški govorit?

PET[RUNJELA]:

Ta je baba iz tuđeške zemlje.

P[OMET]:

Iz tuđeške je zemlje!

PET[RUNJELA]:

Brže je i gospođa iz tuđeške zemlje; meni je spovidjela er je jo[j] je otac Tuđešak; ma ne zna za nega ništa.

P[OMET]:

Siñori Lauri otac je Tuđešak! Ah, Petrunjela, da zašto se ovdí zove *signora Laura* a u Kotoru se zvaše Mande?

PET[RUNJELA]:

Prvo jo[j] je ime bilo Mandalijena; tako ju u Kotoru i zvahu Mandom, a ovdí je u Rimu promijenila ime za veće uzroka: nješto cijec oca, er ju je vele iskao, htio ju je zaklat. Brižan Pomete, što to činiš?

P[OMET]:

Ah, moja Petrunjelico, na t' ovi škud, kup' štogodi za moju ljubav.

PET[RUNJELA]:

Pomete, što je ovo? ti se salacaš?

P[OMET]:

Pêtre, kraļa me si danas učinila! Odsela pitaj što ćeš od mene.

PET[RUNJELA]:

Brižna, što ću pitat? Ne imam što.

P[OMET]:

A ja ću u tebe pitat! Reci siñori Lauri: „Još ću ukazat da ti sam veći prijatelj ne[g] ga si nigda imala“.

PET[RUNJELA]:

Sjetna, nemo[j] joj govorit er ti sam ja spovidjela er jo[j] je otac Tuđešak i er je ime promijenila; ona to vele tají. Jezus, ne bi mi života bilo, da uzazna er ti sam ja spovidjela.

[l. 71.^a] POMET:

Petrunjelice, još imam s tobom použivat, — ne drugo! Reci siñori Lauri: „Da te Tudešak, moj gospodar, hoće uzet za ženu, bi li htjela?“ i reci joj: „Znaj er je ovi Tudešak vlastelin bogatac od peset tisuć dukata.“

PET[RUNJELA]:

Pômo, velika je ta! tko bi se toga odvrkao? Já za nu obećavam: ona će to učinit, i toliko veće, er je i ona Tudeška.

P[OMET]:

Pod' joj tako reci, i doću malo poslije k vam.

PET[RUNJELA]:

Pômo, bog tebe poljubio ki nas toliko ljubíš. — Žimi duša kako je ovi Pomet vele vrijedan prijatelj od naše kuće. Ah, zaboravih mimogrede kupit dvije litre sapluna! na moru, prije neg doma pođem, pođ¹⁾ ga¹⁾ ću časom uzet.

Pomet sam.

P[OMET]:

Ah, srjećo, moja srjećo, fortuna draga, sad poznam er se mnom špotaš; očito vidim er se sa mnom salacaš,²⁾ i vidim er me ljubíš; bogme me ljubíš, a ja, žimi, já tvoj, mahnit sam za tobom. A tko me je dosle pitao bokuni popovskijemi nego ti? A sad me malo pđognijeví, — zašto? Za učinit me svasma čestita i blažena: dala mi si po ruke okazijon da diventam što ne bih veće mogao žudjet! *Signor Ugo, la signora è tua.* — *Signora Laura*, Mande, Mandalijena, bogme si ti ona Mandalijena, kći *de Ondardo de Augusta*. *Signor Ugo*, čestita te ću učinit: da[t] ti ću siñoru Lauru, da je do smrti tvoja s velicijem imanjem. *Signora Laura*, da[t] ti ću za tvoga vjerenika vlastelina mlada, bogata. Ja vam ovo dobro činim, bogme će ovako bit! — Ma koga vidim odovud? Dundo je Maroje s Bokčilom. Ovo čovjeka, umije se nosit: ize iz morske pučine tri tisuće dukat. Nješto govore; poču čut što govore.

1) „pogga“; 2) „salaciásc“.

SCENA QUARTA.

MAROJE, BOKČILO, MARO.

M[AROE]:

Bokčilo, ponijeh li se kao? Ja sam sikur veće za tri tisuće dukata; izeh lavu iz nokata velik bokun!

B[OKČILO]:

Što je meni za to, ako i ja ne okusim kus o[d] toga bokuna? Ne može li mi bit od one karižice zubun i bragešice?

M[AROE]:

Bokčilo, sve će bit, mi smo na dobru skoku.

B[OKČILO]:

Sve će bit, kad mene ne uzbude! Jaoh si ve moja ledja! teške ti bijehu one bale: prikidoše me.

M[AROE]:

Mučī, Bokčilo! Ovo onoga meštra! Činiću se da ga ne poznavam; munitom ga ću platit kojom je on mene platio.

MA[RO]:

Ah, kurviću, kao ja ostavih ključe od magazina onomu vragu?! Ma đvo ga, *per Dio!* — Čaćko!

M[AROE]:

Što je, brajo? tko si ti? Upoznao se si; koga pitaš?

P[OMET]:

(Ovo trata, gleda'te!)

MA[RO]:

Kako, koga pitam? Nijesam se upoznao!

M[AROE]:

Čigov si ti?

MA[RO]:

Vražiji sam, kad je tako. Što su te stvari?

M[AROE]:

Prikrsti se, mlaće; ti nijesi sam.

P[OMET]:

(Ovo komedije!)

B[OKČILO]:

(Ovdi je od muzuvijera do muzuvijera!)

MA[RO]:

Što su te ribaldarije? Da' mi ključe od magazina; nijesu svite moje.

M[AROJE]:

Assassin, all' assassino! Bokčilo, pomози! *Ladro, a[l] ladro!*

MA[RO]:

Ah, ne oče ma vraže jedan!

P[OMET]:

(Je li tko, svijete?¹⁾ je li se igda ovaka komedija učinila?!)

M[AROJE]:

Bokčilo, dobismo!

B[OKČILO]:

Stučiše se dvije vuhve ne male, — otegnu veća!

M[AROJE]:

Trijeba je i vuhva i sve bit, tko s vragovi ima što činit.

B[OKČILO]:

Gospodaru, ti otac — on sin, ugodit se ćete.

M[AROJE]:

Među lisicom i hrtom nije ugođaja. Ma ja sad lisica bih, a on me je naučio. I pod'mo na voštariju, da činim da trunfaš.

B[OKČILO]:

A bogme je i²⁾ saporintija;²⁾ one me baže utruđiše.

M[AROJE]:

Uljez' unutra.

BOKČILO:

Päte; nebit³⁾ da bude.

[l. 71.^b] P[OMET]:

Komedije koje se nagledah! Siñor Marin kao uškopljen vuk izmače, a dukati siñorini staniše se u Dunda Maroja. Nut ljudi,

¹⁾ ‚suiete‘, ako nije koja pogreška; ²⁾ ‚isa porin tia‘ A, saporincia P; ³⁾ ‚nebit‘ A, ne bit EP.

odkad dinare skapulaju iza dna od Fara od Misine! Ma tko mu je meštar bio? Pomet! Pometovi su ovo trati; ja mu sam tramuntanu odkrio, a on je umio jedrit. — Ma koga vidim odovuda? Njeka je persona nova; para ovo Mazija s knigami. On je! štogodi će novo bit; fortuna me je počela s nekijem novijem personami stavlat naprijed. Jeda mi još s Mazijom bude koja srjeća. Ako što bi, Mazija, pripravi se, gostih te na bosansku.

SCENA QUINTA.

POMET I MAZIJA.

P[OMET]:

Mazija, *bevegna!*

M[AZIJA]:

Pomo, Pomete, da t' tokam ručicu. Seta gospođe, hvala tebi! Dobar mi je glas ka[d] te sam srio.

P[OMET]:

Muzuvijeru, što muzuvijeris?

M[AZIJA]:

Ja ću ovi put pit, jesti i trunfat na gospočku.

P[OMET]:

Uñigalo, s kijem uñigaš?

M[AZIJA]:

Po setu Mariju, kao bih volio tebe srjesti neg papu.

P[OMET]:

Zašto, primorska haramijo?

M[AZIJA]:

Zašto para da se su svi dobri bokuni s tobom pobratimili; gdje si ti, tuj se ije¹⁾ i pije i veselo stoji.

P[OMET]:

Dabogme veselo stoji, Mazija.

¹⁾ „ije“.

M[AZIJ]A:

Čuješ li ti? hoće li mi koga vraga što boje s tobom bit? Oto me uzmi za slugu, nea sam istom uza te. Po setu gospođu, volio bih tebe služiti neg jednoga biskupa.

P[OMET]:

Ah, ah, biskupa! Mazija, još ne znaš što sam já u Rimu. Pjanico, istom za mnom hodi, moje se sjeni drži, ter ćeš vidjet tko je Pomet Trpeza.

M[AZIJ]A:

Já znam te ka[d] te sam napojio jednijem siromaškijem po kutaoca vinca, a ti, nebog, ne mogaše toralu kruha kupit; sad si veličak čovjek, ja sam siromah. *Non conveniuntus xudielis¹⁾ cum samaritanorum.*

P[OMET]:

Mazija, amo hodi; što je novo iz grada?

M[AZIJ]A:

Novo je: Milašica sirenje prodava, prid Orlandom vino liče, junaci ga piju; krua ne mañka prid Lužom, ni vode na fontani.

P[OMET]:

Bracka mjero, to je sve staro! je li što novo?

M[AZIJ]A:

Jes, mavasija je bila ovoga²⁾ godišta po peset.

P[OMET]:

Je li ka kniga?

M[AZIJ]A:

Bože, znaš li gdje stoji Maro Marojev? Kniga mu je iz grada.

P[OMET]:

Znam, ja sam svakčas š ním; ja mu je éu pridat.

M[AZIJ]A:

I njekomu Gívu druga ide. Tao ti vjere, Pomo, prida' to mi³⁾ ih.³⁾

P[OMET]:

Hoću, *lassa far a mi.*

¹⁾ *poslije prevučenoga 'iudeis';* ²⁾ *'ouegá' ili 'ouogá'?* ³⁾ *'myh'.*

M[AZIJ]A:

Umrla je njeka udovica u gradu¹⁾ i sinovi joj i kći, i ostavila je veliko imanje za sobom.

P[OMET]:

Tko je ta udovica?

M[AZIJ]A:

Ne znam; tu u knjigah piše. Poću já, imam sto posala opraviti. Pômo, da mi je štogodi boļe s tobom.

P[OMET]:

Mazija, da se pak stanemo, da te gostím, pjanico.

M[AZIJ]A:

Kao bracu zahvaļam, vuhvo.

P[OMET]:

Bogme će prvi Pomet znat ovu nôvu; morebit Pometu bude dobar kolač. Kńige su u mene; budem ih otvorit. Ma ja sam zašao u felicitá, ter ne idem iskat moga idola, sińor Uga, koji se je malo razgnijevio na mene.²⁾ Kad²⁾ mu donesem nôvu er je sińora Laura Mandalijena, kći Ondarda od Auguste, komu je umrla žena i djeca, i sińora Mande ima bit ereda od velikoga imanja Ondardova, — *cur? quare? cuius?* neće mačka larda! — a Pomet će dobit sto dukataca! Ma na³⁾ pari mari³⁾ bijeh zaboravio. Poću já najbrže na voštariju nać opeta onoga junaka Hrvata, da mi tko drugi ne izije lov koji sam ulovio, i da mi ga je boļe i ispitat. Bogme je Mande ova Mandalijena ku on ište, neće ina bit, seńi su dosle [l. 72. ^a] svi. Ah, kud já idem? Ovamo je na voštariji⁴⁾ *della grassezza*,⁵⁾ a sińor Marin aloĝa veće na ošpedao.

SCENA SESTA.⁶⁾

PAVO NOVOBRĐANIN, KAMILO, GRUBIŠA.

PA[VO]:

Gospodine Kamilo, jesi li vješ u ovomu mjestu?

KA[MILO]:

Misser si, ja zna sve.

¹⁾ na kraju retka; ²⁾ možda grijeskom mjesto mene, da; ³⁾ ,napari mari' A, na pari Mari E; ⁴⁾ ,uostary'; ⁵⁾ ,grofjeza'; ⁶⁾ ,sehsta'.

GR[UBIŠA]:

Tata, bijedan Grubiša, gdje si se jošte stanih, gdje ljudi svi „šu“ parlaju, „šu—pšu“, da im se vraguto slovo ne razumije.

PA[VO]:

Da gdi je ovdì voštarija *della sciocchezza*?

OS[TE]:

Alla sciocchezza, alla sciocchezza! Che domandate?

GR[UBIŠA]:

Šo, šo, nuti sviñe, gdje kako prasac šoka.

PA[VO]:

Upita' ga je li ovdì alogao neki Dubrovčanin.

OS[TE]:

Che, signor?

KA[MILO]:

*Sarebbe qui alloggiato nisciun Raužeo?*¹⁾

OS[TE]:

*Credo di sì, i Raguzeci*²⁾ *sempre alloggiano qui da noi; ah, ci è un vecchio.*

KA[MILO]:

Jes, jedno staro.

PA[VO]:

Toj će bit Maroje, moj prijatelj; rekli mi su da je u Rimu jes tri dni.

OS[TE]:

Ovdì kodi, dobro vina!

GR[UBIŠA]:

Bijedan, što tako šeperlakaš? što ne govoriš kao hristjani govore? Ima li kako vino?

PA[VO]:

Mučì, sviño, i za te li je govorit?!

OS[TE]:

Vino dobro, vino dobro pito, sluko, pato.³⁾

¹⁾ „rausceo“; ²⁾ „raguscej“; ³⁾ *bice mjesto dubrovačkoga „pâte“.*

KA[MILO]:

O che spasso! Misser Paulo, pođi na voštarija e nađi starac Maroje.

PA[VO]:

A ti, neć li goru?

KA[MILO]:

Hoću sada.

GR[UBIŠA]:

Bijedan se Grubiša u latinsku zemlju doskitaó, gdje se žabe i spuži ijeđu,¹⁾ gdje se ogrestija pije²⁾ i gdje se na ure oni bijedan obrok jede, gdje se u zdravjice ne pije, a voda se u vino lijeva. Tata, mili bože, gdje si me moja srjeća, huda srjeća dovede? Gdje si, Pribrate, Radate, Vukmiru, Obrade, Radmile, moja ljubima družino? Daleko mi ste, bijedan!

KA[MILO]:

O, che spasso di questa bestia.

OS[TE]:

Che giavolo urla tu, ciera di buo?

GR[UBIŠA]:

Ubo maj pre s bodilom!

OS[TE]:

E buo ti è, un buo sì.

PA[VO]:

Grubiša, gori hodi, sviño jedna; odavna ti nijesam dao tojaga.

GR[UBIŠA]:

Pre voštac, — vlaški svetac. Ovi hoće bosti! — Ne bodi, ja t' veļu, junaka!

OS[TE]:

Bodi, bodi, *va con giavolo!*

KA[MILO]:

E mandalo al burdello: è un poveraccio. Pođi ti gori.

GR[UBIŠA]:

Uh! uh!

(¹⁾ ,iiedú' ; ² ,piie'.

KA[MILO]:

È un faceto animal questo. Sin che costor se intertengono alla oštaria,¹⁾ vo' far un poco amor con questa signora. Ma ecco la sua massara, la par Schiavona.

PET[RUNJELA]:²⁾

Brižna, što ja cknim? Imala sam i sapluna i sve ostavit, a najbrže potrčat i spovidjet gospođi štete, sramote i ruge koje sam čula i vidjela. Brižna, tri tisuće dukata otidoše gospođi! Marac, nut vrag ti dušu ne uzeo!

KA[MILO]:

Indovinai ch' è Schiavona. — Djevojka, dobra djevojka, Dubrovniko?

PET[RUNJELA]:

Brižna, tko je ovo? Kamilo je! Sjetan Kamilo, ovdli li si? Što ti je od Kate? Je li ve zdravo, Kâmo?

KA[MILO]:

Ah, Milica, ti sa! Kako stoji?

PET[RUNJELA]:

Dobro, Kamo; živi se vide kadgodi, a mrtvi nikada. *Ma se ne chiama più Milica, Petruniela sce chiama.*

KA[MILO]:

E latineški ti naučila? Stoji *con la signora*, lijepa signora i draga?

PET[RUNJELA]:

Draga! Neka družì draguju, — ti „draga“ imaš, ne išti ve ti, Kamo, to.

KA[MILO]:

Ne zlo za zlo mene pita *de signora*, — dobro koću.

PET[RUNJELA]:

Dobro hoćeš, — dobro t' budi; zlo ne žudi; doma radi i ne kradi što nije tvoje, zlato moje.

KA[MILO]:

Ti govoriti i³⁾ s³⁾ rima.

¹⁾ ,oštaria'; ²⁾ ,petruniela', pa opet sa strane ,Pet'; ³⁾ ako nije pogreška mjesto in.

PET[RUNJELA]:

A bogme i versat umijem. Zbogom, Kamo, ðvo mi gospoðe na funjestru; imam veliku potrjebu.

[l. 72.^b] KA[MILO]:

Čeka', čeka', gošpoða poždravi. *O, che intertenimento!*

PA[VO]:

Signor Camillo!

KA[MILO]:

Miscere.

PA[VO]:

Uzidi gori.

KA[MILO]:

Eccomi.

L[AURA]:

Petruniella, che vol dir che tu se' stata tanto a tornar?

PET[RUNJELA]:

Uh, madunna, triste nuve porto!

L[AURA]:

Sjetna, što je? Naški mi govori!

PET[RUNJELA]:

Ovizijem sam očima vidjela i ovizijem ušima čula!

L[AURA]:

Što si čula?

[PETRUNJELA:]

Maru je u Rim vjerenica došla i vjeren je!

L[AURA]:

Ah, traditor!

PET[RUNJELA]:

Tri tisuće si dukat izgubila; svite su odnijeli ončas! Ja sam vidjela gdje ih činî neki zlostar odnijet.

L[AURA]:

Ah, assassino, pod' se uzda', pod' se vjeruj! Traditor! Uzidi gori, Petrunjela.

Maro sam.

MA[RO]:

Hajmeh, zemlo, što se ne otvoriš, ter me ne proždreš? da mi je ovoliku¹⁾ ne patit, da mi je mojijema²⁾ očima ne gledat i tolikom penom ne patit krudeltati koje jesu li gdi pod nebom? je li ovaki gdi na svijetu otac? je li ovaka pod suncem lakomos u čovjeku? Za imat dinar — sina umorit! Hajmeh, veće sam já otišao, veće meni ne ostaje neg stavit konopac na grlo ter se objesit. Prid siñoru s kojijem³⁾ očima imam doć? Hajmeh, ukazah se asasin prid nom! Prid moje kompane s kojijem³⁾ obrazom imam pristupit? Odrije me, ukaza me falita! Kako da se veće pri[d] dobre ljudi ukažem? Ajmeh, — što je gòrà, — odkuda tolike duge da platim? Na sve strane me će potezat! A vrag uzeo kad sam živ, a veće ni mjeden[i]ce!

Ah, Popiva, ruino moja! Ah, Popiva, da tebe slušah, tri tisuće dukat naše bijehu! Ah, Popiva, da tvoj konseļ ne slijedah! Ah, Popiva, gdi te ću nać? Ima bit da je u Ğanpjetra zlatara otišao rubin i dijamant uzet. Otidoše moje dvije kolajine i maniļi; veće mi ne ostaje, ajmeh, za objed na voštariji⁴⁾ platit; a ključ mi je od kuće u onoga moga manigoda koji me koļe. Ah, Popiva, jeda ne budeš ponio siñori rubin i dijamant! u tomu samomu ostaje sva moja spera[n]ca. Ah, životu moj ludž, inoranti guvernu! Ah, siñore, ah, kurve! tko vas slijedi, onomu⁵⁾ intraveña! Ah, moja ruino, moj sljepilu, ni znam ku[d] ću ni što ću! Popivu da nađu.

SCENA SETTIMA.

POPIVA, PETRUNJELA, LAURA, MARO.

PO[PIVA]:

Bože, kao li će proć stvar od one stare lisice do mlade? Imamo što činit s astutijem čovjekom. Poznao mu sam po čijeri, — ma sin mu je; ki može vrag bit? A Maro meni pošapta na uho: „Pod' s kolajinami i s maniļi, i trěi u Ğanpjetra zlatara: uzmi dijamant i rubin i ponesi⁶⁾ ih⁶⁾ najbrže u siñore“, — njeke negove prješe, furije! Ki vrag zna što će bit: ne ostaje mu veće pice, a duga na sve strane! Još da mu otac kugodi novelu učini⁷⁾—ami čier o duši—⁷⁾ lakomac. Uh, tako veće, kad mu drago, na ošpedao! Srce mi nješto govori da siñori ne nosim ove zoje; ma

¹⁾ *bíce griješkom mjesto ovoliko*; ²⁾ ‚moijema‘; ³⁾ ‚koiem‘; ⁴⁾ ‚uostary‘; ⁵⁾ *dvaput napisano*; ⁶⁾ ‚ponesyh‘; ⁷⁾—⁷⁾ ‚ami cieri o duscy‘ *pokvareno i nerazumlivo* A, amičieri u oduži P, nema E, možda oni cerodušni?

da joj¹⁾ ih¹⁾ ne ponese, ter da štogodi intraveña, ne bi mi života š ním bilo. Sluga je za slušat gospodara: ja ću opravit što mi je rekao; ako što intraveña, neka on misli. (Tik, tok!)

PET[RUNJELA]:

Chi batte giuso?

PO[PIVA]:

Petrunjelice, mǎ grličice!

PET[RUNJELA]:

Što si došao, tradituru jedan? Onako se čini, an?

PO[PIVA]:

Pètre, što sam učinio [l. 73.^a] neg te sam ljubnuo jednom? ah, brže ono što te uštinuh?

PET[RUNJELA]:

Drugo je, pse jedan!

PO[PIVA]:

Jeda mi gdi ruka uteče? Ako je ruka kriva, nijesam ja kriv. Ruka pođe, a ne dođe; ruku stuči, — ruka muči. Kriv sam, — tvoj sam; draga ľubi, tvoga slugu ne pogubi.

PET[RUNJELA]:

Još se rugaš? tradituru, pse jedan!

L[AURA]:

Petrunjela, s kijem govoríš?²⁾

PO[PIVA]:

Siñora, donio sam rubin i dijamant; ovake se dvije peče nijesu odavna u Rim donijele.

L[AURA]:

Popiva, da gdi je siñor Marin?

PO[PIVA]:

Sad će i on bit ovdi.

L[AURA]:

Što učiniste tamo?

¹⁾ ,ioyh'; ²⁾ ,gouoryse'.

PO[PIVA]:

Sve dobro.

L[AURA]:

Sve dobro? Dobro, nu čeka' doli.

PO[PIVA]:

Ono „sve dobro“ ne delektá me! Da nije koga vrága uza-
znala od onoga našega lakomeca? Dohodi mi voľa da joj ne dam
ove zoje.¹⁾

L[AURA]:

Popiva mio!

PO[PIVA]:

Signora!

L[AURA]:

Nu da' sjemo!

PO[PIVA]:

Che bella cosa!

L[AURA]:

Popiva, podi najbrže i dovedi mi Mara; imam veliku potrebu
od nega.

PO[PIVA]:

Na tvoju zapovijed, trčim najbrže. — Ova siñora u čijeru i u
govorenje para da nije ona; ali tko ima suspet od česa, tako mu
i para i što nije. Ma õvo mi gospodara! Ádio, malankonik ti je!
što će bit? — Gospodaru!

MA[RO]:

Ah, tradituru Popiva, ruino moja!

PO[PIVA]:

Što je za boga?

MA[RO]:

Jeda si siñori rubin i dijamant ponio?

PO[PIVA]:

Kako mi si rekao ja sam opravio.

MA[RO]:

Ah, tradituru! ah, pse jedan! Ah, gdje mi je puñao, da zakoļem
ovoga asasina!

¹⁾ „zioie“.

PO[PIVA]:

Per amor de Dio, gospodaru, ustavi koloru!

MA[RO]:

Ah, *ti*, ruino moja! Ajme, što ću sada? kudije li ću sada? čemu živem? što ne uzmem nož, ter ne dam svrhu tolicijem tugam?!

PO[PIVA]:

Za boga, gospodaru, koja je tolika desperacijon?¹⁾ Repoza²⁾ malahno, svemu se može nać remedijo, kad se čovjek ne abandona; kad se abandona, i male stvari veliku mu tugu zadaju.

MA[RO]:

Ah, *zli* guvern³⁾ moj! ah, moje malo naprijed mišljenje! ah, oće vraže! a, Popiva, smrti moja, *ti* me, ribaode, džzaklá!

PO[PIVA]:

Gosparu, njeka ti je boles i malankonija od srca stegla, ter ti i nevelika stvar prem velika para; nemo' tako!

MA[RO]:

Ah, Popiva, diñará veće nije, čas izgubih, eredita²⁾ veće ne mogu imat, duzi na sve strane, zlo patit ne umijem; što ću? Iz Rima se dvignut ne imam s čijem; ne imam veće ni gdje na stan poč. *Ti* si onomu vragu, a ne ocu, dao ključ od kuće, — obijati je sramota. Hajme, nesrećo, veoma t' me räsčini!

PO[PIVA]:

Vidim, fortuna nas je na veliko zlo zbila; ma nu se malo akvijeta', malo repoza'.

MA[RO]:

Övo sam repozao. Hajme, nađi štogodi, iznađi koje remedijo smrti mojoj.

PO[PIVA]:

Siñora još ne zna ništa o[d] tvojijeh³⁾ stvari ni najmañe.⁴⁾

MA[RO]:

Oni neotac odnio je svite iz magazina, a žudio se je oni čas pošao vajat na banku o[d] tri tisuće dukat.

1) ,desperation'; 2) ,heredita'; 3) ,tuoiieh'; 4) ,niia magnie'.

PO[PIVA]:

Može li bit?! Ah, nut avaricije¹⁾ o[d] čovjeka! To siñora još ne zna ništa. Pođ' večeras u *ne* na večeru i na spanje, i dvignimo joj kugodi kolajinu, prsten, zoju, pokli naša srjeća hoće tako, i sjutra najsjutrije otidimo.

MA[RO]:

To je najbolje našoj desperaciji²⁾, to je remedijo najespeditije.

PO[PIVA]:

Ma kad dođeš k *noj*, ne kaži malankoniju, usiluj se veseo bit. I prije neg u *ne* pođemo, pođ' vrati sajun i *tu* kapu žudjelu, a uzmi tvoj sajun od veluta i kapu. [l. 73.^b] A *orama[i]* je noć; večeras siñora neće moć znati *ove* stvari, a sjutra znaj kako joj drago.

MA[RO]:

Asasin, bogme ostah asasin! Što se će po Rimu od mene govorit? Pođ'mo!

PO[PIVA]:

Ovdi ovoliko, ovdi nije inoga remedija.

Svrha četvrtoga ata; počine

AT PETI.

ŠENA PRVA.

Pomet sam.

P[OMET]:

Honores mutant moribus, i tko me vidi da sam promijenio ovako hałine rijet će: „Pomet se je Trpeza pomamio!“ a ne zna er sam *abate* sada, kont sam, kavalijer sam; zato sam i kolajinu stavio na grlo, siñora Mara³⁾ sučeda, — on odpade od kolajine. Hoću li kad u Dubrovnik, da vidim gdje se je u ormanicu učinio?⁴⁾ A meni pristoji hałina, bogme pristoji. Našao sam za čerto, za fermo da je siñora Laura ona Mandalijena, kći Ondardova iz Auguste; a otole je i Ugo, moj Tudešak. Onoga sam čovjeka koji mi donije nôvu ostavio vesela na voštariji⁵⁾ *della grassezza*; a ja sam bogme veseliji od *nega*, *de ello*. Ugu kad rečem, — neće mačka larda! — ova je parentijera učinena! Poću najbrže u siñore

¹⁾ ‚avaritie‘; ²⁾ ‚desperationi‘; ³⁾ ‚maru‘; ⁴⁾ ‚ucj nio‘ *griješkom mjesto* ujmio?; ⁵⁾ ‚nosctary‘.

Lauru, u gospođe Mandalijene. Za rijet bože, neću joj govorit da ju otac ište i da je ostala tako ereda o[d] tolikoga imanja, er bi se uzoholila, — kortigana je! Hoću da joj *all' improvviso* dođe ovo veselje, da je Pometu oblegana. Ugu ću, momu Tudešku, sve rijet, neka je dobrovoljnije uzme za ženu. — Ma koga vidim odovud? Poću se retirat malo [s] strane, da mi ne smete fačende od inportancije.¹⁾

MA[RO]:

Hajme, nesrjećo, na šta me si zbila? da ni sajuna moga od veluta ne mogoh imat! Ma mojoj nevoļi ne konveņa se neg i zločestija haļina od ove. Što će rijet siņora Laura?

PO[PIVA]:

Gospodaru, nije ga sada plakat neg učinit sree od lava. Svijeća je došla na zeleno: veće nije kuda. Ako još ne izesmo siņori iz ruke prsten, kolajinu ali štogodi, nećemo imat s čijem otit, nećemo imat što jesti.

P[OMET]:

(Övo ih, ovo su oni faliti! Tu vas hoću, grintavci, došli ste gdje ruka maha.)

PO[PIVA]:

Što mučiš?

MA[RO]:

Ajmeh, Popiva, ja sam se izgubio!

P[OMET]:

(Rusatije[m] mu oćicem polse!)

PO[PIVA]:

Nije se sad brijeme gubit; trijeba je učinit obraz od mariola.

P[OMET]:

(Bogme od mariola!)

PO[PIVA]:

Nije što jesti!

P[OMET]:

(Jes, ošpedao ņemu; ma tebe, ako ne vidim na vješalijeh, neću miran umrijet.)

¹⁾ „inportantie“.

MA[RO]:

Oršu, da se ide u siñore, ovdje je trijeba imat . . .¹⁾

P[OMET]:

(Bogme ga nećeš sad tamo.)

MA[RO]:

Tko je ovo? Je li ovo Pomet? Pomet je!

PO[PIVA]:

Nut ribaoda gdi se u velut obukao i s kolajinom je!

MA[RO]:

Da' da ga ubijemo na mjesto! Ovo je ljepša okazijon od svijeta, ter nam neće rijet da smo utekli kao faliti, ma kako omi-čidi; ter nam neće tolika sramota bit.

PO[PIVA]:

To hoću da zautra učinimo; večeras ne imamo s čijem otit. S oružjem je, ribalad jedan; neka, malo ti će vaľat.

MA[RO]:

Pomete, ti?

P[OMET]:

Misser Mari[n], ben trovato.

MA[RO]:

Maloprije mi si skapulao, drugovja mi nećeš skapulat!

PO[PIVA]:

Ribaode jedan, još imaš oči s nami govorit?!

P[OMET]:

Id' tja, ti pod' na komardu! *Misser Maro*, svjetovah se, tako i skapulah; i opet sam se svjetovao, da ovo oružje uza se vazda nosim. Nea Popiva pristupi, da mi ovu muhu s nosa zbije.

PO[PIVA]:

Nut ribaoda, još nam brává!

MA[RO]:

Ki je vrag ovo? *Lessandro*²⁾ *drappier!*

¹⁾ *fali bez sumnje srca ili tako nešto*; ²⁾ *'lexandro' koje možda treba čitati Lešandro.*

[ŠENA DRUGA.]

LE[SSANDRO]: *Signor Marin, bon giorno alla signoria vostra! Oramai è tempo che io sia soddisfatto.*

[I. 74.^a] MA[RO]:

Avete fatto il conto quanto vi resto a dar?

LE[SSANDRO]:

Ho avuto cinquanta šcudi,¹⁾ e mi restate a dar ancora cento.

MA[RO]:

Sta bene; domattina sarete soddisfatto senza fallo.

LE[SSANDRO]:

Voi andate mandandomi da un dì all' altro; non posso più spettar, voglio esser soddisfatto.

P[OMET]:

(Popij²⁾ tu zdravicu!)

MA[RO]:

Avete ogni ragion, voglio satisfarvi. Venite domattina a casa mia, et sarete pagato.

P[OMET]:

(Ne ostavi ga se, ne ima grintave mjedenice!)

LE[SSANDRO]:

Stasera io ho da far un pagamento; se pensate pagarme domattina, pagatemi stasera, e³⁾ datemi qualche cosa manco.

MA[RO]:

Voi sete venuto con sì gran furia! alle vintitre ore che faccia pagamenti?! Trovatime all' ora di banchi, et sarete soddisfatto.

LE[SSANDRO]:

Dico, voglio aver el mio, et non vo' parole!

PO[PIVA]:

Voi sete venuto con superchiaria.

LE[SSANDRO]:

Non volete pagarmi, eh?

¹⁾ ,škudj'; ²⁾ ,popy'; ³⁾ poslize prevučenoga ,et da de'.

P[OMET]:

(Je li tko, bože? Gleda' feste!)

MA[RO]:

Par che voi vogliate combatter?

LE[SSANDRO]:

Non son venuto per combatter, ma per aver il mio.

MA[RO]:

Orsciù, che abbiate il vostro; vado a portarvi vostri danari.

LE[SSANDRO]:

Vengo io con voi.

MA[RO]:

Aspetta alla buttega vostra; per mio servitor vi mando adesso, senza indugiar, cento šcudi,¹⁾ giacchè sete tanto inportuno.

LE[SSANDRO]:

Aspetto, purchè sia coži.²⁾ — Se non mi paga, vo di lungovia a farlo citar.

P[OMET]:

Sto uši će platit! *Cento ducati!* počeli ga su potezat. Da bi bog dao da mu još Pomet ne donosi u lončiću na tamnicu. A, na velik ti prepozit izide ovi svilar. Olova mi sad pliju, sve mi prospero prohodit! Ovi faliti mogahu mi posao ištetit: žene su kao lis, kojijem³⁾ svaki vjetar kreće. Poću najbrže u siñore; u poses ulazim. — (Tik, tok!) — *Signora Laura, patrona mia!*

LA[URA]:

Ah, Pomete, ti li si? Uzidi gori.

P[OMET]:

Ah, siñora, da maloprije ovako učinaše, tvoje tri tisuće ne utoñahu.

L[AURA]:

Oto, tako moja nesrjeća htje; ma, žimi tvoja ljubav, Pomo, kako ih ne budem izgubit.

¹⁾ ,šcudj'; ²⁾ ,cosej'; ³⁾ ,koiem'.

P[OMET]:

Siñora Laura, nosim ti nòve koje scijenim da ti će drage bit.

L[AURA]:

Taki čovjek ne može neg s dobrijem kolačem doć.

PET[RUNJELA]:

Brižna, nut gdje se je nagalantao, i s kolajinom na g[r]lu, kako da ide na pír.

P[OMET]:

A, bogme, Pètre, na pír.

PET[RUNJELA]:

Da bogme gospoja¹⁾ ti čestitih, — sve ti čestito!

L[AURA]:

Idi, oslico!

PET[RUNJELA]:

(E, nedrago jo[j] je!)

P[OMET]:

Siñora Laura, u dobrí čas desnom naprijed stupih.

SCENA TERZA.

MARO, POPIVA, SIÑORA LAURA.

MA[RO]:

Ah, Popiva, vidiš li gdi nas je fortuna zbila? da mi je trijeba lagat, da mi je trijeba bježat o[d] dužnika, jaoh, da sva moja speranza stoji sada u mariolstvu! Ako ne ukradem što siñori Lauri, mi veće ne znamo ni kud ni kamo. Ah, smrti, gdje si? Na velik ti bi mi prepozit sad bila! Blagosovljena ona ruka koja sama kadgodi libera se ovacijeh tuga.

PO[PIVA]:

Gosparu, nije ga tu plakat ni gubit brijeme. Pođ'mo u siñore: čeka na večeru; i oprav'mo što imamo, ako neć zautra u tamnicu uljesti.

MA[RO]:

Pođ'mo, pođ'mo.

¹⁾ možda griješkom mjesto gospoju.

PO[PIVA]:

Što „pod'mo“? Ovo si prid vrati od si[ño]re.

MA[RO]:

Da kuca'.

PO[PIVA]:

(Tik, tok!)

PET[RUNJELA]:

Chi batte giuso?

PO[PIVA]:

Petrunjela, otvori!

Ovdi izlazi Vlaho, Pijero, Niko.

V[LAHO]:

(Kompañijo, nu gleda'te, vidim Mara prid vrati od siñore.)

PO[PIVA]:

Petrunjela, što se si zabila?

PET[RUNJELA]:

Gledam te, Popo, smurala sam se na tebe. Brižnika, pristao ti je!

PO[PIVA]:

Petre, Petrunjelice!

L[AURA]:

Signor Marin!

MA[RO]:

Signora mia!

L[AURA]:

To¹⁾ li¹⁾ ja o[d] tebe dostojih?

MA[RO]:

Što, siñora?

PET[RUNJELA]:

Nut onoga bezočnika! Nebogo, dohodi mi kima da mu ovizijema²⁾ noktima izdrem one očine kijema još ima oči gledat.

L[AURA]:

Muči ti, Petrunjela!

¹⁾ ,toh'; ²⁾ ,oufiima'.

PO[PIVA]:

Nebore, Petre, što je *ta* kolora? Pomet li vam je štogodi nalagao?

[L. 74. b] PET[RUNJELA]:

Bezočnici jedni! Āšišinā siñoru o[d] tri tisuće dukat, ah!

MA[RO]:

Pomet li vam je štogodi nalagao? Ah, Pomete, Pomete, vele ti mi¹⁾ ih²⁾ si sakrojio!

PET[RUNJELA]:

Mojijem²⁾ sam očima vidjela, tradituri jedni, gdje ti oni zlostar odnese svite; a žudio se ončas pođe naplatit na banku. Nebogo, još imaju oči govorit.

MA[RO]:

Ter si ti to vidjela?

PET[RUNJELA]:

Vidjela! ne vidjeli vi da bi!

L[AURA]:

Maro, ja li to o[d] tebe meritam?!

MA[RO]:

Siñora, ja ne znam ništa o[d] toga.

L[AURA]:

A od vjerenice si imao knĳgu, a meni si govorio da nijesi vjeren! Basta, na dva načina sam o[d] tebe privarena, tako da ovako dosle nije nijedna moja druga privarena bila. Scijeniš li da u Rimu nije pravde? Čini da imam moje tri tisuće dukata be[z] skandala i bez tvoje velike sramote.

MA[RO]:

Siñora, zlo si informana. Ovdı s ulice ne mogu moje razloge govorit.

PO[PIVA]:

Otvori malo, siñora, da uljezemo u kuću. Nijesu tolike stvari kolike ti su nalagali!

PET[RUNJELA]:

To, da nam još dvignete štogodi? nut, nebogo, da' ašišine u kuću!

¹⁾ ‚myh‘; ²⁾ ‚mojiem‘.

V[LAHO]:

(Kompanija, čujete li i vidite li?)

N[IKO]:

(I čujemo i vidimo.)

PIJE[RO]:

(Ovo je što se reče: kurvam noge plači, da te ovako goste.)

Pomet iz kuće od siñore.

P[OMET]:

Tko je ovo doli? Ah, *misses Marin*, prostite, mjesta su puna, ne imate gdje sjesti, a komedija se je počela odkada! Popiva, reci gospodaru: pacijencija!¹⁾ vuk lisicu privari.

MA[RO]:

Kurvin ribaode jedan, hoću li ti se kad krvi napit? hoć li mi kad u ruke upasti, da t' ukažem što je te trate činit?

PO[PIVA]:

Mariolu jedan, nu sid' dolu, da t' ukažem s kijem imaš što činit!

P[OMET]:

Da sidem doli? Ašendao sam já, a vi ste pali! I vi bijehote na ovomu mjestu maloprije, ma, grintavci, ukinuste se, er na dobročestu mjestu ne umije zločes sjedit.

MA[RO]:

Ah, mariolu jedan! — Čuješ li, siñora Laura, otvori, er po raspetje božije sažegoh ga u kući.

PO[PIVA]:

Da' da razbijemo vrata!

V[LAHO]:

(Vidite li?)

N[IKO]:

(Slušamo i gledamo komediju.)

PIJE[RO]:

(Che spasso!)

¹⁾ ,patientia'.

PET[RUNJELA]:

Da razbijete vrata?!

L[AURA]:

Vrata meni da razbijete?! Petrunjela, mortar mi!

PET[RUNJELA]:

Da nam vrata razbijete, manigodo jedan! Po Luncijatu¹⁾ božiju, kako va[s] se ću sad bačkelom vré, čije[m] mi na ruke dođe. Nut, vrag ti dušu ne uzeo!

MA[RO]:

Ah, kurve, kurve, tko s vami ima što činit!

PO[PIVA]:

L' è fatta!

V[LAHO]:

(Skrijmo²⁾ se, da nas ne vidi.)

MA[RO]:

Ajme, Popiva, ovo nam faļa! što ćemo?

PO[PIVA]:

Ah, jeda možemo Pometa gđi dočekat, da mu se, ajme, krvi napijemo.

MA[RO]:

Hoću svakako da ga prežimo i da ga ubijemo na mjesto. Ovdje ovoliko! Popiva, mi smo spačani.

PO[PIVA]:

Gosparu, nemo' se još abandonavat; ako uzmańka, a mi na sodu — zvòni³⁾ tambur.

MA[RO]:

Ajmeh, nesrjećo, na što me si dovela! Popiva, hoću da zakoljemo Pometa, — *che lo ammattiamo!*

PO[PIVA]:

Gosparu, na smrt — na život, đvo sam, slijedim te.

MA[RO]:

Hoću da uljuzemo *per forza* u Laure, — ah, kurve! — da ih svijeh u kući zakoljemo ko mi pod ruku dođe! Desperan sam, — otac vrag, pak ću sam sebe ubit. Pođ'mo oružje uzet.

PO[PIVA]:

A, svijete! a, vraže, vele ti moreš!

¹⁾ ,lunciatu'; ²⁾ ,skrymo'; ³⁾ ,suony' možda je, pored dugoga i, 2. sing. imperativa zvòni.

SCENA QUARTA.

VLAHO, NIKO, PIJERO.

V[LAHO]:

Ah, vraže, zao ti si! a, zločestvo, od mala ti si! a, zli guvernu, na što dohodiš!

N[IKO]:

Da u Dubrovniku meni koja onako učini, po muku božiju bih je fjersao.

P[IJERO]:

Onaki desperan, dubitam da koji skandao ne učini.

V[LAHO]:

Onaki zločes, dubitam da vrat ne ulomi. Ako ga barižeo nađe s oružjem, vidjećete feste.

N[IKO]:

Vrag! pod'mo za ním, nemo'mo ga abandonat, da u [o]noj furiji ne učini ki eror.

V[LAHO]:

Ako što možemo, pod'mo, pod'mo!

[1. 75.a] N[IKO]:

Mi smo došli u Rim za imat kigodi pjačer, a najliše s ovizijem Marom, a ja vidu š níme nećemo imat neg despjačer. Vrag! žao je meni er se je [s] siñorom svadio, — za moj dio; ma giłoz biješe, ne dadiješe, bjestija, na nu ni gledat.

SCENA QUINTA.

GIVULIN, TRIPE.

GI[VULIN]:

Ah, ah, *giuraddio*, ne da se nać oni naš Žuho riđe brade, štono mi placu; lazi mi kao indijana žaba. Bože, hoću li se gdje stāt š ním? Da mi je š ním na balun poigrat, da ga učinim od jajera, da malo poleti, da mu dam nogom u oćas, da ga vihar odnese, ne drugo — da se š ním pozdravim. Nije ga, slava milostivici! Ma tko ide ovo odovuda? Ma koga se já bojim? Kurvin sin budi s dvijema rukami! Ma mi je boļe stāt [s] strane, da spijam koje su čijere od neprijateļa.

T[RIPE]:

Po kotorsku advokatu, *can, becco futuo*, sad me nađi s oružjem! Gdje je ovi sin majke od sedam muži? Ne viđu ga, po svetoga Ćulijana, junačkoga advokata, dobre žene sina, da ovako rečem, koji bi mi sada dobar sramotu učinit. Izidi, *can, becco futuo!*

ĀI[VULIN]:

Ah, ah, ovo je moga Źuha majstorija! On ga je poslao, neće inako bit po Gospu od Pšuńa; poznah *ja* er se hoće izet, da mi ne plati navao.

T[RIPE]:

Eccomi in campagna! Ako je tko, izidi, nije se ovdi krit; tko nije žena, hod' na poľe.

ĀI[VULIN]:

Misser, koga *ti* išteš? Ako čovjeka išteš, đvo je na pjaci; ako žene išteš, u kući su gdje kudjeľe predu. *Ti* li si oni? Tko te je poslao?

T[RIPE]:

Da *ti* li si oni koji mene išteš? Ővo sam! Nut, što me nablizu gledaš? Sit me se nagleda'.

ĀI[VULIN]:

Reci mi *ti*, ne smijemo li našega iskat?

T[RIPE]:

Da kaži¹⁾ *ti* meni: što t' ne more bit *per amor*, zašto hoć *per forza*?

ĀI[VULIN]:

Giuraddio, po majku od Pšuńa, pomańe govori!²⁾

¹⁾ „kaczy“ ispravljeno od „kaccy“? ²⁾ U sredini lista 75.^a prekida tekst, pa su l. 75^b i 76—81 sasvim prazni.

[I. 82. a] Komedija¹⁾

ARKULIN.¹⁾

[Lica što govore:

Arkulin, (stari nežeňa)	Marić, vjerenik Ančičin
Vlah Kučivrat, sluga Arkulinov	Vukava, (starica)
Milov, drugi sluga Arkulinov	Kotoranin Tripe
Milica, djevojka Arkulinova	Negromant
Ančica udovica, nevjesta Marićeva	Kanđilijer
Lopudanin Viculin, brat Ančičin	Grk Albanez.]

[PRVI AT.]

[ARKULIN:]

Cibo dolce e nutrimento della longa quaresima.

V[LAH]:

(Bob i leća korizmina hrana jes, a Petar Longo sve mu ono posilaše.)

AR[KULIN]:

Agljo — luk česan *et quella cipolla* — kapula, bez koje vi, žene, ne biste mogli sofrikat činit; i zaludu bi bili cipoli riječki i gere lokrumanske, da se luća kapule najprvo ne podpriga.

V[LAH]:

(Jes, bogme smo s gosparom i prikle prigali; a dobro ih priga, a ja mu sam puhao, ah! ah!)

AR[KULIN]:

Veramente Pužu neću neg [s] suzami uspomenut, a dinarića kad bi mi poslali, munite srebrne kolura od neba, i zlatne kolura od sunca. I kako se svijetu ovako u jutro, kad sunce sine, oko

Izvori: A (za tekst) i P (za varijante) kao za Grižulu (v. str. 127.).

¹⁾ napisao Dum Đuro (ili O. Ivan?) Matijašević, u A naime fali početak ove komedije.

obeseli i otvori, tako i meni, na svjetlos od zlata, oko mi se otvoraše, srce mi se veseljaše. A sada nije dukat moje sunce; skriću zatvorih i čavli zabih.

V[LAH]:

(Jes, bogme, ova sviña ima dukata dosta.)

AR[KULIN]:

Nije moje dunižanje Orlanda, veće moje je svitlo sunce Ančica dilikana, profilana.

V[LAH]:

(Ona li s nosom od pedi? Ubio te bog i šćinom!)

AR[KULIN]:

Moje je dunižanje ne pod kuću veselo.

V[LAH]:

(Jes, bogme, tu mu je vas dan šećna. Stara se je klada užegla.)

AR[KULIN]:

Tu je moje *verdezzante prato, lo sole reluzente*.

V[LAH]:

(*Farfanzia*,¹⁾ *ferfeto*!)

AR[KULIN]:

Tu je moje tezoro i moje *dolce riposo*.

Quella dolce memoria di quello zorno

che fu principio a sì lunghi martiri,

početak koja bi od moje tužice;

a sad me pokriepi, gizdava rozice.²⁾

Tvoj sam rob, tvoj sluga i tvoj ću umriti,

diklice, ni drugá moje oko nego ti!

V[LAH]:

(Rekoh vam já er moj gospar Arkulín i bersat umije.)

AR[KULIN]:

Nut što ljubav čini! *Amor con che miracolo fai*, da prije ne znah što je veras, a sad plujem verse. *Amor, el tuo dolce liquor*, kako med pčelicu u slasti sve stavlá.

¹⁾ ,farfantia'; ²⁾ ,rozize'.

V[LAH]:

(E, jes! sve sviña njeke slasti ije,¹⁾ a meni ne da ni okusit.)

AR[KULIN]:

Ma ti, krudela *rubella de amore*, čemu si krudela? što hoć od mene? Živo[t] ti darivam; može li se veće dat?

V[LAH]:

(Bijedan ti darov! Oto te ne bi na turskom pazaru somzn hljeba prodao.)

AR[KULIN]:

Ti ćeš moć rijet da sam star! Nijesam star, dušice. Je li tko da se sa mnom ukiduje? je li tko da se sa mnom škrima? je li tko da sa mnom tanca? Čovjeka se ne bojim u sve dintilece od svijeta.

V[LAH]:

(Ah, ah, ava, nuti ruge što od sebe čini! Nut gdje mu je gaćnik, junaci, ispaio! Ovd i da ga Ančica vidi, sad bi se spondrala od ljubavi za ním.)

AR[KULIN]:

Ah, mia vita leggiadra, ku njekada imah! Kurvina kćeri, er bi za mnom trčala, a ja bih prid tobom bježao, ter bih te morio kako ovratu na tri dlake, kako sad i ti mene moriš. Ma kad me umoriš, poslije ti će žao bit; jošte ćeš, kučko, za mnom proplakat, *et dopo morte aiuto porzerai al tuo Arkulino*, — kad, kučko, bude zaludu i ka[d] ti bude mala har, i kad, kučko jedna, . . . Ja te ću . . . po svetoga Arkulina, moje ime! Ne budeš bez mene umrijet, da je zdravo ova pestuleza!

V[LAH]:

Maj prec! pođ' mu ktogodi dlačicu s plašta dvigni sada! Ako sad nađe Ančicu, svoju morozu, Ančica zlo ide, bogme ju pjersa! Ljubav se je u ijed²⁾ obrnula, razjedio se je. Magaňa, neće ni da jede, kad je [l. 82.^{b)} u ijedu,³⁾ a meni se, bogme, tada trbuh ne veselí. Tko ti mene dovede iz Vlahâ, da mu sam kmet, ter me nauči na njeke ure jesti, — razbile se! Ma kad sviña zasjede, dobro poiije⁴⁾; a bogme t' i ja š ním, istom kad mu polojim, kad ga malo pohvalim da ferfeto bersa i da je u ním golem junak, —

¹⁾ ,ije'; ²⁾ ,ijed'; ³⁾ ,ijedu'; ⁴⁾ ,poiie'.

u onoj rđi! Tu ti bude moj trbuh kakono pratarsci bisaci, kadno o svetkovini idu po Župi prosit. Poću vidjet kud ide i malo mu se prijavit, da me ne bi onom festulezijom, sviña, dohitio, — srdit je.

Finis prvi at. Počine

DRUGI AT.

AR[KULIN]:

Ha! pestuleza bi lijek ovizijem koji se vrćahu ovdje. Nije¹⁾ ih sada furfanata! *In fine*, oružje je kralj od svijeta, oružje sve gospoduje. Sad sam já gospodar od ove place. Pestulezo, junačka hrano, ti si sada moja *čas, meae summae vires*. Sad ću moć na repozano ovu krudelacu vidjet, ovu ka mene jur vodi svezana za grlo. Sad ću činit da izide na funjestru.

Želim te u želah, u želi umirem,
jāk žedan jelin plah, za tobom želan grem.

Ančice, je li pravo da si toliko krudela? Meni, ah meni, ah meni, tvomu toliku krudelta!

[LOPUĐANIN:]

(Ču li, giložiju zatvori od nega!)

VU[KAVA]:

Gospodaru!

AR[KULIN]:

Ah, Vukava, ti li si? jeda mi si afkat od kuće donijela?

VU[KAVA]:

Ubio bog afkat! Sada hodi najbrže, u mene u kuću uljezi, er imam s tobom govorit od strane Ančice tvoje.

AR[KULIN]:

Ah, od strane Ančice!

VU[KAVA]:

Nemo' veće tu stāt, er ima jednoga brata, gospodaru, zmaja, isiječe te na peče, ako izide. Vidio te je gdi s Ančicom govoriš, i potrčao je u tretji pod po mač i štit. Hod'mo u kuću prije ne[g] je izišao.

AR[KULIN]:

Ah, junak je! ah, i s mačem i [s] štitom! Da pod'mo, retira'mo se!

¹⁾ „niie“.

VU[KAVA]:

Oto ga! hodi!

AR[KULIN]:

Ne govor' da sam já ovdi u tebe.¹⁾

LOPUĐANIN.

LO[PUĐANIN]: *Giuraddio*, na moje oči! Po svetoga Antuna od Padue, *viescio*²⁾ *vigliacco*, kako te ću naučit kao se u čas dobrijem ljudem tiče. Bih u Napuli, u Zembi,³⁾ u Maoprdoniji⁴⁾ e Aligurli,⁵⁾ — ovaka mi se sramota ne učini, kao mi se ovdi za mírom učini od zamiraca! Nu me dočeka', ter ćeš vidjet je li se ovo po ulicah tjerat, zamirci! *Giuraddio*, najmaña te će peča bit nos, ako te stignem. — Nije ga, utekao je *traditur de forche, mangiaguadagno*. Vele vólát sam já ovizijem mangagvadañom ručak u drijevu dao, da se će spomenovat od Viculina. Ah, koliko ih je u moje dně prida me u more skoćilo!

AR[KULIN]:

(Ah, já ne mogu trpjet da mi tko brávó!)

VU[KAVA]:

(Nemo', gosparu, šisijeće te!)

AR[KULIN]:

Čuješ ti, Lopuđanine, da ne gledam što gledam . . .

LO[PUĐANIN]:

Ah, ah, u *forte* se je njetko zatvorio! Nu izid' malo iz te fortece!

AR[KULIN]:

Ľubav me velika čini da t' imam respekt.

LO[PUĐANIN]:

Nu izid' odzgor, da t' ukažem što je Ľubav, i da se pozdravimo.

AR[KULIN]:

Vukava, já ne mogu trpjet!

VU[KAVA]:

Nemo' gospodaru!

¹⁾ na kraju rećka; ²⁾ ,viescio'; ³⁾ ,zembi'; ⁴⁾ ,mao pardony'; ⁵⁾ ,aligurlj', ali je r baš nad u, tako da bi se moglo čitati i ,aligrulj'.

AR[KULIN]:

Ah, *becco futuo*, stav' ruku na to oružje!

LO[PUĐANIN]:

Misser, što sam ja tebi učinio?

[I. 83^a] AR[KULIN]:

Prida' se, *beccazzo*, er ti sad stokatu dah.

LO[PUĐANIN]:

Misser, ja ti sam sluga.

AR[KULIN]:

Moj pržon! dobio te sam *in battaglia*; daj to oružje.

LO[PUĐANIN]:

Misser, nemo'! *Giuraddio*, torto mi činiš.

AR[KULIN]:

Metti zo quelle arme, becco futuo!

LO[PUĐANIN]:

Misser, tvoj sam sluga, nà!

AR[KULIN]:

Moj si prgon!

LO[PUĐANIN]:

Tvoj sam, što je tebi drago.

AR[KULIN]:

Klekni doli sada!

LO[PUĐANIN]:

Kako je tvojoj milosti drago.

AR[KULIN]:

Moj si prgon, u meni sad stoji zakla[t] te i prosti[t] ti život.

AN[ČICA]:

(Vule draga, ne da' ve ga ubit!)

VU[KAVA]:

Nemo', ne, gospodaru, za ljubav one tvoje drage duše!

AR[KULIN]:

Vukava, puštaj me činit moje oficijo.

VU[KAVA]:

Za ljubav one tvoje drage duše!

AR[KULIN]:

Ha! za ljubav one duše, Vukava, prašta[m] mu život.

LO[PUĐANIN]:

Misser, a vazda¹⁾ ti sam sluga.

AR[KULIN]:

Čuješ ti, praštam ti život, ma oružje hoću za mene; i da te veće nijesam vidio u gradu se obrnut čas jedan!

LO[PUĐANIN]:

Misser, bez oružja čemu sam?

AR[KULIN]:

Još se vrtiš tudije, *becco futuo*? — Vukava, što ti veliš? meritam li ljuboveu sada?

VU[KAVA]:

Jaoh, sjetna, tko bi mnio da u tebi to leži!

AR[KULIN]:

Ja se ovoga prvoga obstakula liberah.

VU[KAVA]:

Ti, ti nijesi čovjek ma zmaj!

AR[KULIN]:

Vukava, bogme zmaj, i reci Ančici — zmaj. Star je, njetko govori; Vukava, ti si vidjela, neću ništa govorit; umjej spovidjet. I reci joj da mi ne ima za zlo er joj sam ovako brata tratao; on je sve kriy, er htje provat što je jakos Arkulinova, — tot nemu! Reci joj: „Cié tvoje ljubavi mu sam život prostio“.

VU[KAVA]:

Ja 'o' ću sve rijet. Ma hod'mo opet u mene u kuću, er ti imam od ne strane vele govorit. Neka ja nosim tu štitinu.

¹⁾ „nasda“ što se može čitati i vās da.

AR[KULIN]:

Vukava, neću neg *já!* ovo je moja *čas*, ovo ću u memoriju staviti *ad posteros*; mnogom je danaska sva moja fameļa *čas* dobila eternu, eternu.

VU[KAVA]:

Blago *ńim* s tobom!

KO[TORANIN]:

Vraganajes po petnajes, komedije, komedijole! Boļe je meni nastojat kao ću lopiže prodat, neg da se mnogom Dubrovćići rugaju. Po svetoga Tripuna, blaženoga našega konfaluna a moga krsnoga imena, kao ne bijehu za ino Tripu doveli u maškaratu, neg da se *ńim* rugaju Dubrovćići, — Dubrovćići, er ako uljezozmo jedan drugoga u ruge stavļat, njetko će i drugi pomižan ostat. Po bradu božiju, da vrag uzme dušu onijem našijem *ki* pomižaše kruške, da ih pomižanih Dubrovćićem prodaju, pak ih sami, bestije o[d] tri bolanče, jedoše. Fortuna ih zategnu; staviše se tej kruške jesti: „Ova nije pomižana, ova nije uscana, ova nije“. Vrag da ih vazme! daše *fin* svijem kruškami, da smo sad za rug Dubrovćićem i vituperijo od sve Dalmacije.¹⁾ Ludjak jedan učini eror, a svi ga mudri ne mogu remedijat. A, uz ove tuge, još nas i naš dom i naša kuća bje. Oni vražiji ajer, koliko nas rađa, toliko nas kilavijeh rađa. Te vražije krepature reñaju u nas, er sam većeokrat rekao u meni, a meni: kilo, vrag da te vazme, ako si i moje meso; i vas tedijo moj *zlo'* česti pridavam. Tizim nas vražiji Dubrovćići najveće kore. Da vrag uzme oni djavoļi ajer *ki* nas pridrtijeh rađa, da smo za rug Dubrovćićem i vituperijo vragu [l. 83.^{b)} i űegovu ocu. Njeka me malankunija uhiti razbirajući ove stvari; poču malo začet uz leut, da mi malankonija od sreća otide.

Kroz bužu me gledaš, ne daš mi pokoja;
razdro sam vehtí plaš etc.

AR[KULIN]:

Olà! Čuješ ti, Kotoranine, da si otle najbrže otišao s tizijem leutom; neću tizijeh leuta tu!

KO[TORANIN]:

Ki vrag odzgor govori?

¹⁾ „dalmatić“.

AR[KULIN]:

Jesi li me čuo?

KO[TORANIN]:

Malo sam pogluh, *non aldo troppo ben*.

AR[KULIN]:

S tizijem leutom otole! Jesi li čuo?

KO[TORANIN]:

S ovizijem sam leutom ovdi, i ovdi ću stāt; a ti mi paraš njeka pridrt¹⁾ s tjezijem riječmi od bjestije.

AR[KULIN]:

Scijeniš ti da sam já Kotoranin?

KO[TORANIN]:

A što hoćeš izrijet od Kotorana?

AR[KULIN]:

Kurvina kilava trago, još te tu vidim?

KO[TORANIN]:

Ima bit da ti je to domaća spovidjela.

LO[PUĐANIN]:²⁾*Giuraddio, per san Givan, kako ti neće probit oružje koje mi si ugrabio per superchiaria.*

KO[TORANIN]:

Po svetoga Tripuna i po četiri vandeliste, kao te će velik vrag vazet, ako u nokte Tripi upadeš, beko od tri bolanče!

LO[PUĐANIN]:

Po sonce, koje nad nami svijeti, i po more, koje brodim, jeda te kad na Jgalo srjeća dovede! Ah, za mirom sam, ter sam svezan! Znaš koje sam prove ja na mulu o[d] Zenbe³⁾ učinio?

KO[TORANIN]:

Ah, moli tvoga boga i negovu mater, er nijesam ono malo lopiša doprodao! Neću nima perikulat; a ja bih te naučio što je Tripe Kotoranin.

¹⁾ ,pridart'; ²⁾ *iz kuće pridružuje se Kotoraninu da psuje na Arkulina;*
³⁾ ,zenbé'.

LO[PUĐANIN]:

Giuraddio!

KO[TORANIN]:

Po svetoga Tripuna!

LO[PUĐANIN]:

Po Gospu od Pšuća!

KO[TORANIN]:

Po majku od Kotora!

LO[PUĐANIN]:

Po svetoga Antuna i Nikolu¹⁾ od Bara!

KO[TORANIN]:

Po Petra i Andriju i Jozefa martira svetoga!

LO[PUĐANIN]:

Ja te ću!

KO[TORANIN]:

Znat ćeš, bestijo, o[d] tri bolanče, s kijem imaš što činit!

AR[KULIN]:

Respetam, imam respet! Pod'te zbogom, šeta'te.

LO[PUĐANIN]:

Giuraddio, izidi ako t' što ide od ruke. Ovo ti parâ pestulezom bit?

KO[TORANIN]:

Ja, ²⁾—po majku božiju^{—2)}, da izide, u peče bih ga učinio.

AR[KULIN]:

Ah, dva ste na jednoga!

VU[KAVA]:

Pođite zbogom, dobri ljudi! — Gospodaru, istetićeš vas posao tvoj, ako š nimi uzgovoriš.

LO[PUĐANIN]:

Ha, jeda te kad na Igalo dobra srjeća donese!

KO[TORANIN]:

Neće li te ki vrag u Kotor donijet jedan dan, da se ja i ti celivamo?

¹⁾ „nikoli“; ²⁾—²⁾ *docnije prevučeno.*

¹⁾ MARIĆ [I] VICULIN, —¹⁾ LO[PUĐANI].

[MARIĆ:]

Koja je²⁾ trjeska ovo prid mojom kućom? Što je to oružje? Viculine, što se to rabi? ali ti vazda kustijon činži?

VI[CULIN]:

Nije neg, *giuraddio*, njeka bjestija!

KO[TORANIN]:

Po svetoga Tripuna, njeka bjestija!

MA[RIC]:

Hodi u kuću ti! a ti, dobar čovječe, pođi na tvoj posao.

KO[TORANIN]:

Me raccomando, vaš sam sluga.

MA[RIC]:

Para mi, biješe ono Tripe Kotoranin, moj prijatelj, a ne stavlah se od nega.

Serha dru[go]ga ata. Počine

TRETI³⁾ AT.

ARKULIN, VUKAVA.

AR[KULIN]:

Ovi su *becchi futui* asedijali mene ovdj. Vukava, što se ima činit?

VU[KAVA]:

Brižna, gospodaru, nije nikoga; ti se si prem pripao.

AR[KULIN]:

Pripao, an? Vukava, dva jednomu dušu vade, a Orlando nigda ne ktje⁴⁾ neg jednoga na sebe.

VU[KAVA]:

Brižna, oni li Orlanda na Placi?

¹⁾—¹⁾ sa strane na rubu dodano oko Lo[puđani]; ²⁾ poslije toga prevučeno Mariću; ³⁾ ,treti'; ⁴⁾ u dva retka ,neg|tie'.

AR[KULIN]:

Vukava, *ti* ne razumiješ! Oni je Orlanda mrtav na Placi; ja se od živijeh vragova bojim. Kad nije nikoga doli, izmimo se odovle, ter ćemo o našem poslu gdigodi [s] strane u kojojgodi ulici govorit.

VU[KAVA]:

Podimo, kako je tebi drago. Nemo' ve te štítine nosit i ogrni ve se tom čošinom.

AR[KULIN]:

Vukava, ovo što sam u gveri dobio nije mi sramota nosit, — ovo je moja *čas*; [l. 84.^a] poslije, ako bi gdje ovi bekaci izišli, da se mogu od njih štítit. U frotu *će* doć, kao hvrłci, na mene, er znaju er ja oružjem¹⁾ igram fjorito; *ja* rukami igram i fjorižam.

VU[KAVA]:

Znam er umiješ i tancat.

AR[KULIN]:

Ja li?

VU[KAVA]:

Hod'mo opravit što imamo.

AR[KULIN]:

To li *ja*?

MARIĆ I VICULIN LOPUĐANI.

MA[RIC]:

Viculine, pokli je *to* tako, boļe je, *ja* vidim, da Ančicu, moju²⁾ nevjestu a tvoju sestru, udamo, ako se more, za ovoga starca Arkulina, er vele da je bogat.

VI[CULIN]:

Udat ju za mírom, da se ovi pasalijeri oko *ne* vrte ovako kako psi oko kučke! *giuraddio*, kako neću komportit tu vergoñu.

MA[RIC]:

Viculine, da što hoć da učinimo?

VI[CULIN]:

Da ga na peče isiječemo.

¹⁾ *poslije prevučenoga* „rukami igram“; ²⁾ *na kraju retka*.

MA[RIĆ]:

Viculine, ovdje nijesmo na otoku, *ki* ne ima vrata. Iza mira, *missier mio*, nije lasno uteć, er se zatvora.

VI[CULIN]:

Mariću, učinio mi je jednu inguriju, ka se nije, *giuraddio* . . .

MA[RIĆ]:

Što ti je učinio?

VI[CULIN]:

Oružje mi je ugrabio *per superchiaria*.

MA[RIĆ]:

Oružje ti je ugrabila ona opuzena guska?! To li si što se hvalaše?

VI[CULIN]:

Za mirom, Mariću, svežane nam su ruke; kad sila dođe, trijeba joj se je poklonit.

MA[RIĆ]:

Tako je, basta!

VI[CULIN]:

Znaš ka je? Trijeba je da mu se ova žena navrže na kimu-drage način, er mi ne vaļa, *missier mio*, da komportimo ovu sramotu u kući našoj.

MA[RIĆ]:

Giuraddio, er ka mu godi otočka dođe za ovi mir, među ove pasaljere, otruje se kao o kugu, i ke ne idu u grad svete su svetice. A na izuli ne imamo strah od pasaljera, perdiğornata, mangagvadaña, ki mi placaju.¹⁾ Velekrat im sam stražu čuvao, kad dođu na Lopud s leuti.

VI[CULIN]:

E, vazda s nekijem leuti dođu, ter mi počnu versat; scijene da mogu štogodi od Lopudaka avancat,²⁾ ter im para na Prijekom dunižat u Dubrovniku. O, Maro, ho'mo na plakijer! prvom ga nađem toliko iza mira, ukazat mu ću što je Viculin.

MA[RIĆ]:

Što učinismo za ovu našu zlu pečenicu?

¹⁾ „plaziaiūt”; ²⁾ „auanziat”.

VI[CULIN]:

Da se čini što se može.

MA[RIĆ]:

Já znam što ću učiniti: hoću da mu je vržemo u kuću, ili hoće ili neće; ako ne ustjedbude, imam jednoga negromanta prijatelja; činiću da učini za mene *cose de altro mondo*.

VI[CULIN]:

Istom da mu vrha dođemo pasalijeru od komarde.

MA[RIĆ]:

Hod'mo opet u kuću, ter ćemo se bolje dogovorit.

VI[CULIN]:

O, Ćuho! o, bestro! vidje li ju? Galanta ti je tamaša, ribe me ne jele!

ARKULIN.

AR[KULIN]: *Caga sangue! sto dukata, sto dukata pita!*

VU[KAVA]:

Poklisaru se glava ne odsijeca; u tebi stoji.

AR[KULIN]:

Ribaodo, nije li zadosta da ju dobro hoće ovaki gospodar? Sto dukat! zle žene!

VU[KAVA]:

Podi ve s vragom od mene, ne psuj me, u zao čas ti bijes u očas udrio! Tamo te gučula zadavila!

AR[KULIN]:

Sto dukat, smrdećice, gnílo meso! Tko sto dukat ima u ovo vrijeme? gdje da se mogu dobit? *stat*¹⁾ pitaju²⁾ ribaode.³⁾ [l. 84.^{b)} — Ah, Kučivrate, gdje si, moja vjerna sluga i kmete?

KUČIVRAT:

Gosparu, što je, za boga, gosparu, viteže i junače? Ovo ti Kučivrata tvoga vernoga sluge.

¹⁾ ,stát' možda mjesto sto t' ili što t'; ²⁾ ,pitaiu' A, pita [t. j. pita'] ju P; ³⁾ sa e ispravljenim regbi od o.

AR[KULIN]:

Ah, Kučivrate, u najbolje si doba došao! Uzmi ovi štít i mač.

KU[ČIVRAT]:

Golema štíta! dje ga se si dobio?

AR[KULIN]:

Kučivrate, junaci junački oružje dobivaju.

KU[ČIVRAT]:

Haj! haj! vrijedni gospodaru!

AR[KULIN]:

Kučivrate, pripravi se da ugrabimo ljubcu.

KU[ČIVRAT]:

Övo sam, gospodine, s mačem na tvoju zapovijed.

AR[KULIN]:

Gdje bi Milov?

KU[ČIVRAT]:

Övo i Milova, po brašance božije.

AR[KULIN]:

Što je to u ruci, Milove?

MILOV:

Ah! ah! rekoše mi da te hoće sjeć, ter donijeh ražau, da ga probodem.

AR[KULIN]:

Da ta pečenica?

MI[LOV]:

Ah! ah! ne imah ju kad skinut.

KU[ČIVRAT]:

Nea, dobro bogme, dobro vitovarija¹⁾ vaļa.

MI[LOV]:

Ah! ah! bogme sam i donio, — hoće li pit?

KU[ČIVRAT]:

Dobro, dobro, po svetoga Savu, kao da se je sa mnom do-
govarao!

¹⁾ za šalu od tal. vettovaglia (životne namirnice), možda u vezi s tovar.

AR[KULIN]:

Kučivrate, *já* viđu, *in orden* smo; da ova vrata po tleh vržemo!

KU[ČIVRAT]:

Pàte, gosparu; hod' *ti* naprijed.¹⁾ Ah, da je peču želješca, sad bih ih u dvije peče učinio.

MI[LOV]:

Ah! ah! sad ih *ću* *já* probosti.

KU[ČIVRAT]:

Stan' [s] strane *ti*, dijete!²⁾ Što se si smrzao? otesi se!

MI[LOV]:

Ah! ah! bogme *ću* pit.

AR[KULIN]:

Kučivrate, što činimo? da'mo asalt!

KU[ČIVRA1]:

Ne *páj*³⁾ sada *ti*, vrag te popio!

AR[KULIN]:

Ah, ribaodo, sto dukat u mene *pita*!⁴⁾ sto dukat, an?

MI[LOV]:

Sto dukat, an? ah! ah!

KU[ČIVRAT]:

Sto dukat⁵⁾ u gospara *pita*, pufrant, ah!

LO[PUĐANIN]:

Giuraddio, što je ovo?

LO[PUĐANIN]:

Što je ova superkjarija oko naše kuće?

KU[ČIVRAT]:

Sto dukatova, ah!

LO[PUĐANIN]:

Što ištete *vi* oko našijeh vrata?

¹⁾ *iza toga opet na rubu Ku, ako nije griješkom mjesto Ar;* ²⁾ *die te' A, dje te P;* ³⁾ *py';* ⁴⁾ *pytá', ali uz á bilo je još t, koje se čini da je ili prevučeno ili. naprotiv, još jednom napisano;* ⁵⁾ *dukat' sa ispravlanim t, regbi od a.*

AR[KULIN]:

Mučte svi vi, neka mi je já nagovorit. Prida'te se, *becchi futui*, er vam sad otide kuća a *fiamma e fogo*.

VI[CULIN]:

*Miss*er, što ćemo se pridavat? Što išteš oko našijeh vrata?

AR[KULIN]:

Ančicu hoću za mene.

KU[ČIVRAT]:

Ančicu za gospara!

MI[LOV]:

Ančicu, ah! ah!

LO[PUĐANIN]:

Giuraddio, prije ću život izgubit neg ću dat moju čas.

AR[KULIN]:

Nećeš? Kučivrate¹⁾ viteže, Milovrate sokole, skoči! da'mo asalt!

LO[PUĐANIN]:

Giuraddio, i s fustami sam konbatio, kao mi nećete vi sramotu učinit! — Sada, Mariću, spomeni se od našega staroga oružja.

AR[KULIN]:

Kamenjem, ah! *becchi futui*, kamenjem!

KU[ČIVRAT]:

Ne boj se, gospodine Arkuline; štitom se pokrjij!²⁾ Milove brajene, ne ostavi nas!

AR[KULIN]:

Kučivrate, daj da se retiramo.

KU[ČIVRAT]:

Retira'mo se! i ako t' para, da' da ručamo.

AR[KULIN]:

Ah, kanaļa, na tradiment kamenjem, ah!

LO[PUĐANIN]:

Ah, ah, utekoše placari.³⁾

¹⁾ *poslije toga prevučeno* ,u liesj'; ²⁾ ,pokry'; ³⁾ ,plaziari'.

AR[KULIN]:

Ho'mo zasad doma; ne zlo poskaramučasmo!

KU[ČIVRAT]:

Gosparu, da se ne biješe napetrio visoko, htijah ga u peče učinit.

MI[LOV]:

Ah! ah! a ja ih htijah probosti.

AR[KULIN]:

In fine s miri se je mučno rvat; jeda se *in piano* kad nađemo! Na druga remedija trijeba je Ančicu imat; trijeba je Ančicu imat, a od sto dukata ne vaļa ni govorit.

KU[ČIVRAT]:

Ančica za gوسفara, ne inako, za gوسفara, — a za nas pečenica. Milove, što činīš?

MI[LOV]:

Ah! ah! ja pijem.

AR[KULIN]:

Ah! lotre jedan, brzo ti se požeže! Uljez'mo u kuću.

KU[ČIVRAT]:

A bogme sam i já žedan; refira'mo se!

Ovdi u kuću ulaze, a Kotoranin izlazi.

[I. 85.^a] TRIPE.

TRI[PE]: Koji ti mene skandao nađe danaska! *Per Cristo*, kao se sam já lijevom prikrstio jutroska, a nijesam se ni stavio. S mirom, s bogom šetah, a ova bjestija dođe i prva mu riječ bi — kilavče! Bogme ti je ugonenuo! Ma *per la verzine Zuana*, kao mu ne zlo odgovorih; er one sekrete kotorske najbolje žene znaju. Biješe njeka bjestija aragana, — ne zlo učinih er ovu kordetinu podbih, ako bi opet došao na mene, da se mogu branit od kurvina muža.

VI[CULIN]:

Mariću, òvo t' onoga Kotoranina, prijateļa tvoga.

MA[RIC]:

O, Tripe!

TR[IPE]:

Tko zove?

MA[RIC]:

Ne poznavaš Marića tvoga?

TR[IPE]:

Mariću, ti li si? A i maloprije te vidjeh, a ne stavih se o[d] tebe. Što je o[d] tebe? kao se pasavaš?

MA[RIC]:

Njeki na[s] su skandali našli.¹⁾

VI[CULIN]:

Giuraddio, oni pasalijer o[d] trimjed!

TR[IPE]:

Koji?

VI[CULIN]:

Oni što nas maloprije psova.

TR[IPE]:

Oni li beko od svoje žene?

MA[RIC]:

Nu, uzidi gori, er imamo s tobom vele govorit.

TR[IPE]:

A ja da uzidem.

Svrha tretjega²⁾ ata; počine

ČETVRTI AT.

LOPUĐANI I TR/PE.

LO[PUĐANIN]:

Tripe, razumio nas si?

TR[IPE]:

Razumio va[s] sam. *Lassa far a vostro Tripe!*

LO[PUĐANIN]:

Giuraddio, ako neće da ju svršimo s pasalijerom o[d] trimjed s oružjem.

¹⁾ ,naseglj'; ²⁾ ,trietiega'.

TR[IPE]:

Razumio va[s] sam: *o guerra o pace o tregua per oggi*, da možete vi vaš posao opraviti, *misser scì!* Or, *misser mio, penso* da ćemo sklopiti ovu parentijeru.

TR[IPE]:

Bože, umije li mi tko ukazati gdje stoji Arkulo Arkulinović, *per zentilezza?*

AR[KULIN]:

Što išteš ti od Arkulina? Ovdje sam; i da mi bolje ime znaš, nije mi Arkulo ime nego Arkulin, s mačem u ruci za odgovoriti svakomu tko ima dvije ruke. Ma na frote dohodite na Arkulina, kao i hvrleci na ruinu od smokava.

TR[IPE]:

Misser, já nijesam došao kombatiti, ma s tobom dvije riječi progovoriti *in secreto, di manera*, ako je vašoj milosti drago.

AR[KULIN]:

In secreto, an? Htio bi me doli primamiti *sto becco futuo!*

TR[IPE]:

Já velim, onestije govori, ako je vašoj milosti drago, *misser* Arkulo ali t' Arkuline.

AR[KULIN]:

Milica, mortar mi! S vrata mi se dvigni, *beccazzo!*

TR[IPE]:

I s većijem smo ljudmi govorili, *per san Trifon*, nego si ti, *in malora!* Imam s tobom tratati parentijeru, a ti si, *já* viđu, neprijatelj tvomu dobru, *in malora e in mal punto* makar!

AR[KULIN]:

Koja je to parentijera? Otole govori što imaš govoriti.

TR[IPE]:

A ja da odovle govorim; ako svak čuje, *vostro danno.*

AR[KULIN]:

Da si je tkogodi s konopcem na grlu došao!

TR[IPE]:

Da t' rečem: daju ti Ančicu za ženu; sva je ona parenta kontenta.

AR[KULIN]:

Ah, ah, ugonenuh li!

TR[IPE]:

Ma da znaš, prćije t' ne daju¹⁾ i, *zentilomo mio*, hoće da jo' kontradotu učiníš; *altramente non è fatto niente*.

AR[KULIN]:

Kontradotu, *becchi futui?! bez prćije, kanaļa?! S vrata mi se, kilava trago!*

TR[IPE]:

Tot avancah²⁾ *já per far ben!* Indovinah da me će tegnut u živo! — Znaš ka je? Ja sam kilav, a ti si beko od tvoje žene, — pones' to *in viso, bestia de merda!*

AR[KULIN]:

Lumbaru mi, pušku mi, Milica! da mi ga se je strijelit ribaoda.

TR[IPE]:

Lumbardom? *Merda magna! addio, m' arreccomando.*

[l. 83. b] AR[KULIN]:

Bez prćije, kanaļa! — kontradotu, gramandionici jedni! Hoću, na njih despet, da mi dođe³⁾ u kuću. Uzet ju za ženu i ne uzet ju hoću da u meni stoji. *Per zerto* mahnit sam za nom i ljubim ju, kurvinu kćer, kako moje dvije oči, ma kondicijoni⁴⁾ koje mi daju neću ni slušat. S kontradotom! Ah, *já* znam što ću učinit: poću nać nekoga negromanta, da znam spengat štomudrago; činit je ću da mi u kuću dođe, na njih despet! *Ma* ovo ga, nut srjeće! *bon augurio*, — Ančica će u mene danaska bit. — *Dio vi salvi, misser lo maistro!*

NE[GROMANT]:

Ben venuto, gospodine moj!

AR[KULIN]:

Umiješ i naški govoriti?!

¹⁾ „daju“ *ispravljeno od dađu*; ²⁾ „avanziah“; ³⁾ *nađ prevučeni* „ugliesé“; ⁴⁾ „konditionj“.

NE[GROMANT]:

Znam.

AR[KULIN]:

Rad¹⁾ bih, ako je siñoriji vostri drago, da mi ućiniš da mi jedna moroza dođe²⁾ doma, koju vele ljubim, ma je ona krudela.

NE[GROMANT]:

Signor sì, el solito delle innamorate.

AR[KULIN]:

Njeke kontradote pita i hoće doć bez prćije.

NE[GROMANT]:

Ho inteso, neka meni, razumio sam; ma koću já plata.

AR[KULIN]:

Ava, da te platim; što mi ćeš uzet?

NE[GROMANT]:

Dvaes dukata.

AR[KULIN]:

Caga sangue! dvaes dukata vele je!

NE[GROMANT]:

Ne mogu mañe.

AR[KULIN]:

Konten[t] sam, ma hoću da mi prvo kugodi provu ućiniš o[d] tvoje negromancije.³⁾

NE[GROMANT]:

Ja da ućinim? Nemo' te straho bit?

AR[KULIN]:

Mene li, mene strah?! Našao si ćovjeka strašiva.

NE[GROMANT]:

Gleda' na tvoja kuća!

AR[KULIN]:

(Obide me njeki strah!)

NE[GROMANT]:

Gleda' na tvoja kuća!

1) ,rab'; 2) ,dođe' *ispravljeno od* doscla; 3) ,negromantić'.

AR[KULIN]:

(Ove mi vragolije nigda nijesu drage bile.)

NE[GROMANT]:

Gleda' na kuća!

AR[KULIN]:

Kuću mi! Kuća mi otide! *Lassami star la casa, becco futuo!*

NE[GROMANT]:

Ti imaš strah; ne boj se, ne boj se.

AR[KULIN]:

Neću tvojijeh¹⁾ vragolija oko moje kuće! Ajme meni, kuća mi!
Becco futuo, neć mi kuću ostavit?

NE[GROMANT]:

Ne boj se ti vraga da te ponese.

AR[KULIN]:

S očiju mi, kurvina ostržena đidijo!

NE[GROMANT]:

Che omo del diavolo!

AR[KULIN]:

Poću na sudije, da ovoga negromanta činim izagnat iz grada;
inako će oborit vas grad od vješala čovjek.

TRIPE:

Gintilomo, che curri? Ferma!

NE[GROMANT]:

Un certo vecchio matto mi corre addosso con le armi.

TR[IPE]:

Saver parlar schiavon?

NE[GROMANT]:

Uno poco umije.

TR[IPE]:

Poznaš li toga starca?

¹⁾ ,tuoiieh'.

NE[GROMANT]:

Ja ga znam.

TR[IPE]:

Jeda je Arkulin?

NE[GROMANT]:

Signor sì, signor sì, Arkulino!

TR[IPE]:

Vražijega čovjeka, da je svakomu dodijao! *Con tutti la vol. Misser, poco ha mancato che anche a mi non ha dato delle feride. Chi sete voi, se piase alla signoria vostra?*

NE[GROMANT]:

Mi deletto un poco di negromanzia.¹⁾

TR[IPE]:

Di negromanzia?!¹⁾ Da, per Dio si naš! Tebe žudāhomo, te desideravamo grandemente.

NE[GROMANT]:

Sono a piacer vostro.

TR[IPE]:

O, Mariću! o, Viculine!

LO[PUĐANIN]:²⁾

Tko zove?

TR[IPE]:

Andeamus usque ad Betlem, venit propheta magninimus, došla³⁾ je stella in oriente!

MA[RIĆ]:

Što je, za majku milostivu?

TR[IPE]:

Hic faciamus tria tabernacula, unum . . . umrijeh od veselja!

VI[CULIN]:

Giuraddio, što će bit?

TR[IPE]:

Negromant nam je ovdi! Da se osvetimo *di quel becco* od svoje žene.

¹⁾ ,negromantia'; ²⁾ *bice mjesto* Ma[rić] A, Marić P; ³⁾ ,dosla'.

MA[RIĆ]:

Tripe dragi, neka te celunem od veselja! *O, maestro, ben venuto!*

N[EGROMANT]:

Gentilomeni, se kočete ciniti vendetta di quel vecchio del diavolo . . .

[l. 86.^a] TR[IPE]:

S pestulezom ga je tjerao, *becco del burdello!*

NE[GROMANT]:

Ja sam *pronto* za učinit za vas stvari velike.

MA[RIĆ]:

Da ti dobro platimo i da ti smo služe.

VI[CULIN]:

Giuraddio, da ti smo vazda skjavi.¹⁾

TR[IPE]:

Ja t' neću drugo *oferir* nego Tripu, mene, *e la casa mia in Cattaro, che mi costa ben cinquanta šudi*,²⁾ i još bože.

NE[GROMANT]:

Što kočete od mene?

TR[IPE]:

Neka mu já rečem; *con lizenzia*, Mariću, i ti, brate Viculine!

MA[RIĆ]:

Reci, Tripe, kontenti smo.

TR[IPE]:

U d[v]ije riječi, *missar mio*, — a ti razumiješ naški?

NE[GROMANT]:

Žna.

TR[IPE]:

Ovi dobri dijeci imaju udovicu u kući, zlu pečenicu, er se hoće udat, a nije préije, *missar mio*, — dukate velike pítaju, a nije ih! *Arkulino de altro canto si xe innamorao di essa, et senza dote non la vol per sua consorte*, za domaću, ma ju hoće za hotimicu *et per forza*. Zato molimo *la signoria vostra* da učiniš da rečeni,

1) ,schiauj'; 2) ,sekudj'.

misser mio, Arkulin Arkulinović vazme Ančicu bez prčije i da joj kontradotu učini. *Ve preghiamo*¹⁾ *la signoria vostra*. Já rekoħ kao umjeh.

MA[RÍĆ]:

Dobro, to toliko hoćemo; što smo htjeli sve si izrekao.

NE[GROMANT]:

Ja va[s] sam razumio. Koću učiniti vele veće neg pitate. Ja ću činiti da sada Arkulino dođe prid vaša kuća i da vjenca Ančicu s konopco na grlo, i koću učiniti veće što neću govoriti, — sve biti vas posao! Pripravite kangilijero i sve, er sada *sponsalizio*²⁾ da se čini.

MA[RÍĆ]:

Ah, majko od Pšuńa, tebi hvala!

TR[IPE]:

Kotorska advokato, tebi slava!

VI[CULIN]:

Santo Iacomo di Galizia,³⁾ tebi se priporučjemo!

NE[GROMANT]:

Io voglio poći i sve će biti kako ja reci.

KO[TORANIN]:

E, misser, da ti smo priporučeni, a plata će tvoja bit.

NE[GROMANT]:

Neću plata.

KO[TORANIN]:

E, da ti smo riccomandai alla signoria vostra; siamo vost i servidori:

VI[CULIN]:

Giuraddio, ovi mač i ova desnica vazda da je na tvoju zapovjed, koja mi nije sramote učinila do današnjega dnevi. *Bažovi*⁴⁾ *lo pede, signor*.

NE[GROMANT]:

State preparati, — non più!

¹⁾ ‚pregiamo‘; ²⁾ ‚sponsalizio‘; ³⁾ ‚galitia‘; ⁴⁾ ‚baxouj‘.

Arkulin sam govori:

Ne nađoh nijednoga od sudija, da ovoga negromanta činim s dinarom kruha u Puļu poslat. Do današnjega dnevi ne znah što je strah, a ova vražija negromancija¹⁾ učini me da veće nijesam čovjek, da sam od junaka deventao zec i *gallina bagnada*. Sad kad se lis krene, tako i pazmam! da malo dijete sad dođe na mene, sramotu bi mi učinio. *Sventurado Arkulino! D' altro canto amor mi assassina! Crudel amor, perchè tanto foco in me?! — Ah! Što? Jezus, pazmah! ovdí ovoliko deventao sam timid, gore neg zec. Vjetar mi sad vjeru čini. Ah, infelice, ah, misero Arkulino! Nesrjećeo prihuda, da li me uhili! Ančico,²⁾ od nekoga³⁾ te sam straha i zaboravio. Moja ve kćerce, dušice moja! — Ah! já ne znam . . . [l. 86. b] Jezus, Abe Marija! *Credo . . . , Qui abitat . . .* Strah me je⁴⁾! Nije inako, ja sam ištećen, strava mi je; ja sam zločes čovjek, ja sam nevoľan čovjek, *e non est, qui consolat me! In fine*, ja sam sve kriv. Mogao sam sve moje posle s mirom načinit, a otidoh po putu od vragolija. Ančicu mogah imat, — *dragu*, kordijalu Ančicu! davahu mi je, a ne umjeh ju uzet. Sad mi ne ostaje drugo neg da uzmem konopac ter da se objesim. — Milica!*

MI[LICA]:

Gospodaru!

AR[KULIN]:

Je li Kučivrat doma?

KU[ČIVRAT]:

Jesam, gospodine!

AR[KULIN]:

Kučivrate, moje djeteece, zlo stojím.

KU[ČIVRAT]:

Što je, za boga, gospodaru? Oto se si izmorio.

AR[KULIN]:

Što čini Milov?

KU[ČIVRAT]:

Zaspao je, lotar jedan!

AR[KULIN]:

Milica, čuješ li me?

¹⁾ ‚negromantia‘; ²⁾ čini se da je o ispravljeno od a; ³⁾ ‚gniekoga‘; ⁴⁾ ‚ie‘ ispravljeno regbi od ne.

MI[LICA]:

Gospodaru!

AR[KULIN]:

Stav' pamet što ti velim. Nikoga ne upušta' u kuću, ili od moje strane dođe ili t' o[d] družijeh strane, — ni Kučivrata, neg ako sa mnogom dođe. Izvan moje persone nikoga ne primi u kuću.

MI[LICA]:

Dobro, čula sam.

KU[ČIVRAT]:

To li se ni u mene tvoga vjernoga ne uzdaš?

AR[KULIN]:

Tako hoću, Kučivrate, taka je potreba. Zlo se čujem, trijeba mi je otit u liječnika. Hajme, nješto ne mogu ni hodit! Kučivrate, ne mogu se krenut, pomozi me!

KU[ČIVRAT]:

Bijedan gospodaru, što ti to dođe?

AR[KULIN]:

Kučivrate brate!

KU[ČIVRAT]:

Maj pre! ti ne moreš ni s mjesta. Nea te poneseš u liječnika!

AR[KULIN]:

Kučivrate, pače te kumļu!

KU[ČIVRAT]:

A bogme t' jes u tebi brjeme!

AR[KULIN]:

Ovako svakomu budi tko se u vragolije impača!

KU[ČIVRAT]:

Drži me se, gosfaru!

AR[KULIN]:

Najlakše, Kučivrate brajo.

Svrha četvrtoga ata. Počine

PETI AT.

MARIĆ I VICULIN.

MA[RIĆ]:

Or,¹⁾ da je u dobar čas! naši posli dobro idu, Viculine.

VI[CULIN]:

Što veliš?

MA[RIĆ]:

Pođi, ter ti opravi ono.

VI[CULIN]:

Bonora, bonora!

MA[RIĆ]:

Je li kanĝilijer došao? Ma ovo ga odovuda. — Dobar si došao, *misser!* — Ovo i gospodara Arkulina. — *Misser*, prosti, ako je što među nami bilo. — Viculine!

VI[CULIN]:

Što veliš?

MA[RIĆ]:

Čin' da Ančica i vjerenik *sidu* doli na ulicu, da se ova parentijera *in publico* učini; da poslije, *misser mio*, kao djeca, ne počnemo se poricat.

VI[CULIN]:

Giuraddio, dobro veliš; sad idu doli.

MA[RIĆ]:

Žimit, trijeba je da joj kontradotu učiniš. *Misser Arkulo*, oprosti, ako je što među nami bilo; sad te uzimamo za našega brata i draga zeta.

NE[GROMANT]:²⁾

Što je bilo, bilo.

MA[RIĆ]:

Ančica, hod' naprijed. — *Misser*³⁾ kanĝilijeru, stan' na tvoje mjesto.

AR[KULIN]:

(Kučivrate, što ćemo učinit?)

¹⁾ ,hor'; ²⁾ *griješkom* Ar; ³⁾ *najprije skraćenica (slovo m s kvakom), pa ispisana cijela riječ.*

KU[ČIVRAT]:

(Ubio bog i liječnika, — ne bi ga doma!)

AR[KULIN]:¹⁾(Dragi¹⁾ Kučivrate, što se ono vidi prid kućom Ančice moje?)

KAN[GILIJER]:

Čuj, veliki i mali, er Arkulo Arkulinović uzima za ženu ...

AR[KULIN]:

(Kučivrate, stavi me doli, da čujem što se ono čini!)

KAN[GILIJER]:

... i za svoju vjerenicu legitimu ...

AR[KULIN]:

(Ajme, vjerenicu legitimu!)

KAN[GILIJER]:

... Ančicu, kćer Skočikimka Lopuđanina.

AR[KULIN]:

(Ajme, koji²⁾ je²⁾ to Arkulin drugi?! Ja sam Arkulin Arkulinović!)

KU[ČIVRAT]:

(Junaci, nuta ruge! para ono moj gospodar kako i ovi ovd!)

[l. 87. ^a] AR[KULIN]:

(Kučivrate, ne govor' toga; ja ti sam pravi gospodar.)

KAN[GILIJER]:

Sada, *messer* Arkuline Arkulinoviću, jesi li kontent ...

AR[KULIN]:

(Ajme,³⁾ što je ovo moje ime?!)

KAN[GILIJER]:

... uzet Ančicu za tvoju legitimu spozu?

¹⁾ prepisivač je bio to zaboravio, pa je izgledalo kao da Kučivrat dalje govori, te je zato na rubu pod posljednjim Ar napisao 'chulyn' i dodao još 'dragy'; ²⁾ 'koiie'; ³⁾ 'aimo'.

NE[GROMANT]:

Misser sci, jesam!

AR[KULIN]:

(Ajme, ja sam uzet! u sni já vidim moje zlo!)

KU[ČIVRAT]:

(Nuta čuda, junaci!)

KAN[ĀILIJER]:

A ti, Ančice, jesi li kontenta uzet za tvoga legitima spoza i vjerenika Arkulina Arkulinovića?

AR[KULIN]:

(*Actum est*, ako ga uze!)

AN[ČICA]:

Jesam!

AR[KULIN]:

(*Son spacciato, son ruinato, son disfatto!*)

KU[ČIVRAT]:

(Junaci, što su ova čuda? Poću vidjet koji je čovjek ono.)

AR[KULIN]:

(Kučivrate, ne ostavi me!)

KU[ČIVRAT]:

(Sad opet idem, gosfaru.)

KAN[ĀILIJER]:

Sada, *misser Arkulino*, prije nego joj ruku tokaš, treba je da joj kontradotu učiniš.

AR[KULIN]:

(Kontradotu?! *Misero me!*)

KAN[ĀILIJER]:

Tisuću perpera, kako si obećao.

AR[KULIN]:

(Koje su ovo nevoļe što čujem?!)

NE[GROMANT]:

Kontent sam.

AR[KULIN]:

(Ajme!)

LO[PUĐANIN]:

Piši, kangilijeru!

NE[GROMANT]:

Kučivrate, tvoj se gospodar ženi, a tebe nije ni vidjet. Kučivrate, što gledaš? zaboravio si ti tvoga gospodara Arkulina?

KU[ČIVRAT]:

Bijedan, što je ovo? Ovo mi gospodara, a onamo sam drug[og]a ostavio!

NE[GROMANT]:

Kučivrate, ti nijesi zdrav; ovo ti tvoga gospodara.

AR[KULIN]:

(*Misericordia, misericordia! Qui abitat... Credo... Ave Maria!* Kučivrate, ne ostavi me!)

NE[GROMANT]:

Kučivrate, tebe su nemani uzele, ti nijesi zdrav. Što gledaš? Ja ti sam gospar. Ovo sam Ančicu uzeo za ženu; a to tamo ima bit kagodi neman. Što gledaš? Gdi je Milov?

KU[ČIVRAT]:

Milov je doma, gosparu!

NE[GROMANT]:

Što gledaš? Ovamo stani, er te inako zabih u tamnicu; kad imam ja potrebu o[d] tebe, ti se izmičeš.

KU[ČIVRAT]:

Ovo sam, gosparu, na tvoju zapovijed!

AR[KULIN]:

(Sada zlo, sada plači, nevojni¹⁾ Arkuline! *Omnes amici mei derelinquerunt me!* Kučivrate, i ti li me ostavi, nekada moja vjerna slugo, sada *totalmente* nevjerniče?)

NE[GROMANT]:

Kučivrate, pođi doma i reci Milici da spravi svekoliko, i one kapune da nadeđe, er s nevjestom²⁾ idemo doma.

¹⁾ ,neugny'; ²⁾ ,nieuiestóm'.

AR[KULIN]:

(*Misericordia*, mojom kućom njetko zapovijeda! Kućivrate, nevjerniče!)

NE[GROMANT]:

Kućivrate, zatisni uši, da ne čuješ glas od one nemani. Siromaše, malo nijesi zlo pošao.

KU[ĆIVRAT]:

Bogme t' malo!

AR[KULIN]:

(*Misero Arkulino*, sada sam já neman, ja sam neman! *Fortuna crudele, ad quid tanta derisio?!*)

MA[RIC]:

Kanĝo, jes' li upisao?

KAN[ĜILIJER]:

Upisao sam!

NE[GROMANT]:

Sada te prstenujem, moja Ančice draga; a sada te celovom *della pace* celivam. I hod'mo veće put kuće. — Mariću, ustavi kanĝilijera¹⁾ na večeru.

MA[RIC]:

Kanĝo, bogme neć inako učinit, bogme ćeš s nami na večeru.

KAN[ĜILIJER]:

Zahvalam!

AR[KULIN]:

(*Domus mea deserta, preda di ribaldi!* Ajme, smrti, što me ne umoriš, da ovolike tuge ne gledam prid mojijem²⁾ očima?!)

MA[RIC]:

Bogme ćeš doć?

KAN[ĜILIJER]:

Na vašu sam zapovijed.

KU[ĆIVRAT]:

Ove su djevojke zaspali, ter neće da čuju. Kucao sam i kucao, i nitko ne odgovara.

¹⁾ ,cangiliera'; ²⁾ ,moijem'.

AR[KULIN]:

(*Santa Maria, ti učini¹⁾ da im ne otvore, — mirakulo učini, majko de' pupilli, er mi kuću, ribaodi, pokradoše. Jaohi meni, moja jakosca njekadašña! Ne mogu se k[r]enut, ne mogu se pomoć: et omnes famuli mei derelinquerunt me in pulvere et sterquilinio.*)²⁾

[l. 87. b] MILICA.

MI[LICA]: Ho'te, u dobar čas!

NE[GROMANT]:

Milica!

MI[LICA]:

Dobri ste došli, gospodaru! Kučivratu bez tebe ne htjeh otvorit, kako mi si ti rekao.

AR[KULIN]:

(Ribaodo, zla žena, i ti li me se odvrže?!)

MI[LICA]:

Gospo, dobra došla! uljezi u tvoju kuću.

AR[KULIN]:

(Posegaše mi kuću, ugrabiše mi kuću! *Misericordia!* jeda brže já snim ovo?)

KU[ČIVRAT]:

Milica, bogme t' sam na ferikulu stao, — malo me nemani ne uzeše!

AR[KULIN]:

Bogme uljezoše, svi uljezoše! Ovo, *meschino me*, nije san! *factus sum derisio gentium et domus mea desolata facta est preda di cani e di ribaldi! Misero Arkulino, che speri ormai? što čekaš, zločesti Arkuline? u koga se veće uzdaš? Famuli²⁾ tui famulaeque derelinquerunt té! I smr[t] se je rebelala od zločestoga mene, — ni ona na veliku potrebu neće da pomože.*

GRK ALBANEZ.

AL[BANEZ]: *Chie chiesto omo? Poveretto, chie fare? ca³⁾? Non aver anima? Chie te portar a casa de⁴⁾ ca⁴⁾, povero vecchio, povero!*

¹⁾ pri kraju rečka; ²⁾ ,familuj'; ³⁾ ,ka' (mjesto qua) nad prevučenim ,chie';
⁴⁾ ,deka' za de qua.

AR[KULIN]:

Gore neg *povero*,¹⁾ — *misero e mendico!*

AL[BANEZ]:

* *Mendigo?! Chie dir? Ti [non] aver pare nè mare, fiol, cugnato chie te menar a casa?*

AR[KULIN]:

Ha, mi vole menar a casa! Te prego, ponesi me doma, er ne mogu nikuda.

AL[BANEZ]:

Chie in sto mondo perduta caridà! Omeni tender mangiar, beber, far fioli, far custion, far diavolo chie te porta anima sua.

AR[KULIN]:

E sti ribaldi kauza su bili od moje ruine!

AL[BANEZ]:

Calche laro ruinar, robar casa tua?

AR[KULIN]:

E, lupeži osvojili mi su kuću.

AL[BANEZ]:

Chiena kuća tvoja lari?

AR[KULIN]:

Misser scì, lari.

AL[BANEZ]:

Chie cammina con mi, mazzar mi lari.

AR[KULIN]:

Ne mogu hodit! Caro misser, ponesi me!

AL[BANEZ]:

Chie questo? Ti star poltron! chie leva sù, cammina! Chie cammina casa tua, o chie ti vole ammazzar con spada.

AR[KULIN]:

A, jaohi meni, moja njekadašña jakosca! sad mi svak može²⁾ bravat!

¹⁾ „poueuo“; ²⁾ *poslije prevučenoga „menazá“.*

AL[BANEZ]:

Chie parlar? Cammina casa: povereddo morir di freddo, fame; chie sta malado in terra.

AR[KULIN]:

Para da se na nogah mogu pomoć! bogme mogu hodit! Dobro da je zdravje, sve se će načinit.

AL[BANEZ]:

Chie, podè passeggiar, e voler star in terra malado.

AR[KULIN]:

Dobro, bogme dobro!

AL[BANEZ]:

„Dobro“ chie „dobro“? Chie chiella casa tua?

AR[KULIN]:

E, misser, casa mia questa, se i lari non la averanno robata, ribaldi de mille forche!

AL[BANEZ]:

Aver serva? zovane massara? calche omo in casa? garzuna?

AR[KULIN]:

Misser scè, ako je pravda u ovome mjestu. Moja kućo, moja vazdašna kućo, nemoj me se odvré! Tako udugo počtene gospodare hranila! Ja sam tvoj gospodar, primi me za tvoga gospodara, tako se vazda u tebi dimio komin i pritilo se peklo i varilo u zdravju i u veselju!

AL[BANEZ]:

Chie bone parole, misser, chelle¹⁾! Chie frate, chie prete parlar ti. Zu[v]ane massara! o, casa!

MILICA:

Tko kuca doli?

AL[BANEZ]:

Chie misser otvori, garzuna bella!

MI[LICA]:

Gospodaru, dobar si došao!

¹⁾ ,kele' (mjesto quelle) za prevučenim ,chiele'.

AR[KULIN]:

Hvala milostivomu bogu!

MI[LICA]:

Ančica te čeka, a ti ončas otide od ne.

AR[KULIN]:

Ančica? Ah, idem gori! Čerto sam já snio ona fastidija. Je li tko drugi gori?

MI[LICA]:

Kučivrat je otišao na neki posao.

AR[KULIN]:

Iam im portu navigamus!

[l. 88.^a] AL[BANEZ]:

Chie calche nave venuda in porto?

AR[KULIN]:

Já veće, *misses*, ozdravih, i veće éu zaboravit sve što je bilo, i uljesti éu brzo u kuću, da ne bi u moje mjesto tko drugi došao. Negromancije¹⁾ i vragolije dosta me su mučile, a od Ančice se, moje drage moroze, kontentam, ili t' bez prijeje ili t' s kontradotom.

AL[BANEZ]:

Chie omo dotto vostra signoria, chie saver littere!

AR[KULIN]:

Nije, nješto od mojijeh²⁾ posal govorah.

AL[BANEZ]:

Chie sal salis sapientia, — mi gnende saver per littera.

AR[KULIN]:

Milica, je li večera gotova?

MI[LICA]:

Uzidi ve, gospodaru, sve je naredno.

AR[KULIN]:

Hvala bogu, er me moj stan za gospodara pozna! Poću ovoga Albaneza sa mnom na večeru povesti, ako bi ka zla čes u moju

¹⁾ „negromantie“; ²⁾ „mojijeh“.

formu došla, da me brani. A merita da mu sam vazda oblegan, er me on dviže i[z] smetlišta; *e de stercore erigens pauperem.*

ALBANEZ:

Pevere? non aver in casa pevere?

AR[KULIN]:

Hodi sa mnóm na večeru, da se počitamo.

AL[BANEZ]:

Chie mi non tender gne[nde] di vostra lingua.

AR[KULIN]:

Vien a zena con mi.

AL[BANEZ]:

Che mi cenar con vu? Chie fate e star vostro amico, vecchio e giovane.

AR[KULIN]:

I[n] nomine patris et filii et spiritus, amen. — Qui abitat semper mecum . . . Credo . . . Ave Maria.

AL[BANEZ]:

Amen.

AR[KULIN]:

Spiriti daleko od moje kuće. Amen.

AL[BANEZ]:

Chie santo Manoili aiuda vostra signoria!

AR[KULIN]:

Amen, amen. Uljez'mo u kuću. — Kučivrate, gdje si, *per amor de Dio?*

KU[ČIVRAT]:

Gospodaru, tisuću sam potrjeba opravio.

AR[KULIN]:

Hvala bogu er ti sam gospodar!

KU[ČIVRAT]:

A tko je meni drugi gospodar nego ti, gospodine? A bogme t' me malo njeke nemani ne uzeše!

AR[KULIN]:

Já, Kučivrate, što sam patio od vragolija i o[d] tizijeh nemaní! Jezus, abe Marija, ukloni bog svakoga našega neprijatelja o[d] tolicijeh tuga! — Milica, nu da' malo k[r]štene vodice. Amen, amen!

KOTORANIN.

KO[TORANIN]: Siñori, da znate, negromant i mi svi bogme se osvetismo od ovoga kurvina muža: Ančicu dasmo mu za ženu, ma s kontradotom, i abašasmo negovu superbiju. Njeka superbija superbijoza *regnava in lui di manera e di tal sorte*, er se ne mogaše š nime život životovat. A i drugo da vam rečem: bogme mu je i[z] skriñe izeto lijepijeh dinara; a bogme t' sam i já lijep dio imao, — tot kila i ingurije koje mi činaše! On, prem beko od svoje žene, ne smije se ni tužit, *anzi, sop[r]a di questo*, para mu da se je danaska rodio i da mu je kuća i imanje koje ima — *l' è ricco quel becco futuo!* — danaska darovano. Já zasada neću drugo rijet; vratiću se na moje lopiže i ežortavam¹⁾ sve stare starežine da se ne namuraju, da ne budu vituperijo i rug od svijeh ljudi kako i Arkulin, *e m' arrecomando, son vostro servitor! Valete et plaudunt!*

Svrha komedije od Arkulina.

¹⁾ ili egzortavam, exortauám'.

DE ĆUHO KERPETA E DE HLAD.¹⁾

Prolog počinje: Kerpeta.

KE[RPETA]:

Siñori vlasteli, dobro ste našteni! i vi, vladike, dobar vi večer! A nevjesti s baretom u ruci nazivam dobar dan i dobar večer, a ženiku dobru noć! I ja, za rijet vam kao rabota stoji, do malo prije sam bio Žuho, a sad sam Kerpeta, koji idem na sva vesla, što se zove, *al fonte di Elicona*, na studenac, na vodu gdje Apolo deventa profeta. A to za naučit indivinat i da deventam profeta za moć ugonenut tri stvari: jedno, kad se oženim, ali ću imat ženu karljivu, ali lakomu, ali ližiotar. S karljivom kuća je zvono koja susjectvo zaglušā; s lakomom — ormar je pun svega koji se ni na božić ne otvara; s ližiotarom — nije lonac skuhan ni trpeza načīnena; a to da se ćuvam zle godine; drugo, kad mi reku „Što mi se gonenu?“ da ugonenem; tretje, da indivinam što nevjesta misli kad se udava. To toliko; ja sam baš ćovjek, kao vidite, ne žudim velike stvari. Sada, sada, sada da znate, . . .²⁾

[. . .]³⁾

Sada,⁴⁾ sada, sada, tko je tebe doveo ovdī?

KE[RPETA]:

Noge me su dovele.

[. . .]³⁾

Što umiješ ćinit?

Izvori: za Prolog rukopis A (v. str. 127), a za ostalo izvod Dum Ćura Matijaševića iz rukopisa A.

¹⁾ U Matijaševićevu izvodu natpis je Dalla comedia intitolata Ćuho Kerpeta [„Kærpeta“], pa je na rubu dodao O. Ivan prikazana na piru u Rafa Gućetića; ²⁾ ostalo nešto prazna prostora do kraja retka; ³⁾ na rubu, gdje je inaće skrāćenica lica što govori, znak | . |; ⁴⁾ s ovom se rijeći počinje nov redak.

KE[RPETA]:

Umijem što umijem, i umijem što ti umiješ; a ti umiješ što já umijem. I stav' deset soldína!

[. . .]¹⁾

Odkle s' ti?

KE[RPETA]:

Odkud se papagali donose.

[. . .]²⁾

Što imaš činit ovdi?

KE[RPETA]:

Imam činit što umijem činit, i činiću što é ti činit, i čineći čini[t] te éu činit, a to igrat; ja éu t' svirit. *E m' arreccomando, son vostro servidor!*

[. . .]³⁾

Dobra ova bi! Oršu, siñori, za rijet vam, ktijahomo, za obe-selit ovi pir, sklopit malo maškaratice, i moja družina biješe pri-onula srčano za učinit što boļe umijemo. Dođe njetko, upita: „Tko maškaratu u Rafa arecitava?“ — „Ta i ta kompañija.“ — „Odždeni, izidi, daleko ih! neslani ti ée bit! usramòti, ùbij kao ubogu ženu kudjeļom!“ Mislite, siñori, kako mi ostasmo! ubi nas zla godina, učinismo obraz o[d] četrmjed, ostasmo drveni, kameni, kako oni koji otrne od glave do peta. Dođe Garzarija, družina Rafova, rekoše: „Maškari, što činite? brijeme je, hodite!“ — a mi stojimo kako drvene duše. — „Izidite, hodite!“ — a mi istom gledamo. — „Što činite?“ — a mi ništa! Misli gdje se nađoše ti vlasteli kad vidješe gdje mi stojimo inkantani! Ma oni, kako prudenti ļudi, espedijent uzeše: doniješe rusata octa, s njekijem riječmi namazaše nam polse, — vratismo se, daše nam animo i rekoše: „Ili zlo ili dobro arecitate, bićete pohvaļeni; imamo mi sekret kojijem³⁾ éemo činit, ako i zlo arecitate, da ée svakomu parat dobro, lijepo i drago.“ — Mi, ļudi čertamente godišti mladi, ma éudi àntici — prem kao njeki ki su u⁴⁾ feocijeh⁴⁾ upengani, ki stoje ter gledaju — rekosmo: „Övo nas!“ i kažemo se. Sada molimo vas, ako i rećete: „Övo ih“, nemojte igrat gñilijem nàrànčinam. Ma što já govorim? ne stavļah se! Garzarija nam je obećala da nas éete pohvalit, ako i gofi budemo. Ma övo odovud u vijencu

1) na rubu znak | . |; 2) znak | . | posred retka; 3) ,koiiem'; 4) ,ufeozieh'.

poete, u veras vas će molit što vam rijeh. Ma bogme oni Kotorčić malí smiješan biješe! Ako i néga mogosmo pritegnut k nam, nećemo ni toliko gofo proč. Pođ¹⁾ ga¹⁾ ću rečerkat, ukoliko ovi s vijencom reče svoj posao. *Signori, audiamo²⁾ et opera eius.³⁾*

[I. IX. b] Dalla comedia intitolata

Ğ U H O K R P E T A,⁴⁾

⁵⁾—prikazana na piru u Rafa Gučetića—⁵⁾

[I. X. a] Velim,⁶⁾ što to ovi gredu na hladence, gdje bijele vile stanom stoje i gdje junakovom na zelenoj travi, meu razlikom belomu, crvenomu, žutomu cvijetju, na livadi služe hladnu, bistru vodicu, ter junaci pak u družbi z gorskijem slavici pjesni⁷⁾ spijevaju, slatke, medene? Rekoh: „Da umjesto bistre, studene vodice služe bistro, rujno, crveno i bijelo vince, koli bi junaci ľevše popijevali, koli bi glasom ľepše izvrtali!“ Ja, za kazat vam, moja gospodo plemenita, želeći njekada pridobit u pjesneh gorske, tihe slavice, nékada kad crne oči od bijele vile bijehu ranile srce moje i kad gorušta ľubav vladaše mene, idoh na tu vodu ku rekoh; ali studena vodica ništore ne pomože junaku meni! Tada rekoh: „Rijeći što rijeći, a sve voda što voda, — nije ti nad rujnijem⁸⁾ vi[n]cem bistrijem!“ Tada rekoh: „Žimti, vodice, da si rujno vince, kako bi se tebi veće junaci utjecali!“ I zato rekoh: „Malo je tizijeh pjesnivaca, er se svak nedobrovajno k vodi utječe; a da je vino, veća bi od pjesnivaca buka bila u mjestu neg od letuštijeh ptica u zelenoj gori!“ Zato, ako što vodeno rečem, dajte krivinu vodi koju pih, i moja družina od zločeste vode koju htješe pit, i srce im je ostinulo; zato, ako što studeno reku, vodi dajte krivinu, a ním oprostite.

[I. X. b] A ja od žeđe veće ne mogu ni slova rijet Vašoj Milosti. Mir božji⁹⁾ s tobom!

Trijeba ih je svjećicom¹⁰⁾ od dvimjed iskat. Uzrok je neki triš mudar, koga čovjek, da ga škakľe, ne bi ga činio smijejat, komu pod nosom zibet lukom voňa i ne vidi er je négov červeo u toli-

¹⁾ ‚pogga‘; ²⁾ ‚nesigurno i na samom kraju retka‘; ³⁾ ‚ove tri rijeći u sredini posljednega retka na ovoj strani, a zatim idu l. 89—92 koji su sasvim prazni‘; ⁴⁾ ‚Kærpetta‘; ^{5)–5)} ‚dodano na rubu‘; ⁶⁾ ‚poslije 6 rečenica što su prepisane iz onoga dijela prologa što je sačuvan u rukopisu A‘; ⁷⁾ ‚spiesni‘; ⁸⁾ ‚rujniéh‘; ⁹⁾ ‚Bosci‘; ¹⁰⁾ ‚suiciezom‘.

cijeh pećah, er ga ne bi sve Mendaliije izkrpili. Er su ljudi vas smijeh ispuhali, a to se je vidjelo ovezijeh poklada, kad vile u garbiješijeh tancahu.

Kad bi godišnica gospi ukrala peću larda, ter bi ju vrgli u tamnicu; a gdje bi Puliz¹⁾ puliški govorio, a Masara latuštinom udarala, i kad se ženik ne bi brinuo.

Brjemena slatka i pritila hercega Stjepana.

Tko ovu vodu pije u vrijeme prolitja i prije sunčana istoka, pjesnivac izhodi; tko u podne, — u ljubav zađe; tko u zapad sunca, — pomami se; tko opet u zoru prije sunčana istoka, — vrati mu se pamet.

Slatkijem riječmi nije vjerovat; i sirene u more sladak glas imaju, ali tko ih čuje varan se nađe.

Iz mojijeh ruka sva bogastva od svijeta izlaze.

Podalek stoj i tako govori. Nu, tkoje te su dovele ovdi?

A što žudiš etc.? Ohaj! dva tolika dara ne mogu bit u jednom čovjeku. Pokli je tako, draže mi je da sam k tebi došao, er bogastvo gospoduje današni²⁾ dan sve ostale krjeposti. Pokli me je sreća k tebi donela, učini me, stari, pošteni, uzmožni bože od bogastva, da među ostalijem bogaci vaļam has štono se reče.

O, lakomosti od zlata, kudi se prostireš?! po mirijeh se bogataca pećeš. Ja sam sve kriv, poznavam moj grijeh, i spovjedavam³⁾ ga; po meni mnozi u vaš život ne vide zlata i mru od glada, a mnozim zlato rđavi⁴⁾ u skriñah. A to sve izhodi odkle oči izgubih, — ne vidim tkomu davam; er da vidim, inako bi stvari prošle.

Da to si slijep, gospodine, po Krpetu⁵⁾ slugu! Ručka ne stavļah se. Kad mlađi bijeh i kad vidah, dobro dijele činah: davah zlato ljudem blagodarnijem, koji mi čas [l. XI.^a] činahu i koji ga razdjelivahu s razlogom; a kad ostarih i izgubih oči, stvari nazad otidoše.

Neka ti starosti, ako je i slijepa; teško onomu domu gdje se staraški glas ne čuje i gdje staraški štap ne vlada. Hoću da mi poslužiš malahno.

Dobro si rekao, nu nijesi dorekao: starca razumna i mudra, er staros nerazumna zvijer je duhata s dvijema očima a s jednijem trbuhom, koji veću štetu čini neg koris. Ovo sam tvoj rob, zapovijedaj mi.

¹⁾ ‚Puglis‘; ²⁾ ‚danasni‘; ³⁾ možda *griješkom mjesto* spovjedam vam; ⁴⁾ ‚irgiavi‘; ⁵⁾ ‚Karpetu‘.

Uzmi ovi kondijer kameni i pođi na kraj te livade, i naćeš studenac, iz koga teče rujno, bistro, slatko vino; natoči ga puna i donesi ga. Vince krjepos dava, staros uzdrži; srce mi smagne na rujno, slatko vince.

Počamši odovlek tamo sve te strane gospoduju uzumnožni bogovi.

Ter zakuplujem sva voća, sva žita i sve što zemlja sazda; a poslije ljudem priprodam; i zato sam bog od bogastva.

Uzovit¹⁾ se¹⁾ neke ne²⁾ u nami²⁾ gospoduju.

Er zlato i srebro kao veska prilepjuje godišnicam oko ruka. Bog od bogastva lotrom ne dava zlata. Ne oblakomi³⁾ li se kada moj otac na komu.

Majdet nemudar biješe.

Ona je prva kuća, a onamo, u granah bez listja, stan od Zime; druga, sva od cvijetja, dom od Primaljetja; tretja, sva u zeleni i u klasju, pribivalište Lita, božice vele lijepe; četvrta, sva je u voću, počivalište od Jeseni, brata rečene Ljeta.⁴⁾

Oni m[l]jadić, vas u cvijetju, vene od ne ljubavi, pase ga vjetrom. Čudnijeh ti se stvari i nagledah i naslušah.

Idoh, sad ću doć.

Ovako izide nebog, ter se goram i dubju sam potu[l. XI. b]ži, a Ljeto tvrdja⁵⁾ na negove suze stoji.

[PROLITJE:]

Travice zelene, i vi, drago cvijetjice, vaše Prolitje gorko tuži, vaše Prolitje suze lijeva; a Lito lijepa, a Lito draga neće da čuje moj grozni plač, neće da vidi moje ljubene bolesti! Lito draga može izvidat moje rane, Lito lijepa može utješiti moj grozni plač. Jaoh, sve je ino zaman! jaoh, kriposti zelenih trava nijesu za dat lijek mojojzi nemoći.⁶⁾ Travice, i vi, razliko cvijetjice, znam er se bolite mojijema suzami; ali, jaoh, čemu je da se boli mnome sve što narav sazda, kad moja draga Lito kamena stoji na moje suze? kad moja draga Ljeto goji se mojijem uzdisanjem? kad moja draga Lito hoće da drago Proljetje vene? Jaoh, venem, jaoh, kako led na suncu; malo pomalo lipsa moja krjepos! Gorušta Lito, ja sam ljetni cvit prid tvojijem očima, iz kojih plam ognene⁷⁾ ljubavi praži mladost moju. A, jaoh, nije dostojno tolikoj ljeposti tko te

¹⁾ „Ušovitse“ mjesto jezovite? ²⁾ „neunami“ mjesto nemani? ³⁾ „oblakolimi“; ⁴⁾ „Lietja“; ⁵⁾ „tvardia“; ⁶⁾ „poslije prevučenoga bolesti“; ⁷⁾ „oghnenje“.

Đubi da ovako za tvoju nemilos vene, tko je tvoj da ga ti nećeš za tvoga. A, Lito draga, ja sam tvoj, i kad bih mogao, Lito lijepa, ne bih mogao ne bit tvoj. Ljeto lijepa, pokli sam tvoj, uzmi me za tvoga, — tvoj sam, jaoh, tvoj sam! Ah, da sam tvoj! Jaoh, nijesam tvoj, — jaoh, meni je umrijeti! Đubavi, usiona Đubavi, spiš, moj dragi druĐe, a tvoje Prolitje grozno suze lijeva; moja gorka tuĐba buđi gluhe planine, a ti tvrdi sanak spiš.

[KUPIDO:]

Prolitje drago, Prolitje veselo, što je taj plač tvoj? što je toj uzdisanje? Koja je toj zled koja, dragi druĐe, toli tlači cvijet [l. XII.^a] tvoje razbludne mladosti? Ustavi suze, gizdavi druĐe, kaĐ' meni, Kupidu tvomu, uzrok tvojih tuga, jeda goruĐta Đubav dragomu Proljetju moĐe pomoć dat u svoje nevoĐe.

[PROLITJE:]

Kupido, nekada u zelenijeh gorah i na travnih livadah ne mogaše čas bez tvoga Prolitja stat, a sada, jaoh, ne znam uzrok, tvoga si Prolitja svasma ostavio! Tvoj dragi drug Prolitje uzdiše za lijepom Litom, a tvoj luk i ognene strile zaman leĐe. UkaĐi ali si bog od Đubavi ali nisi. Lito lijepa ne scijeni tvoje strile! Ah, Kupido usioni, vidi draga Lito er si zaspao, ter na moje uzdisanje kamena stoji. UkaĐi tvoju moć, a Prolitje, tvoja druga, slobodi groznijeh suza. Čin' da Lito draga obĐubi svoga Prolitja, kako Prolitje Đubi ne lipos.

[KUPIDO:]

Koja je moć bila u mojijeh ognenijeh strijelah? etc.

Nejmajući što činit, dao se sam na lotropstvo i na san, nu u tvoju potrebu postaviti ću sve moje sile i sve što uzmoć budem. Ako za tebe što ne učinim, za koga ću učiniti?

[.]

U moje djetinstvo vazda si sa mnom druĐio.

I dinarmi je zamitio svoju službenicu, koja uza nu vele moĐe.

Oto se i boĐice počeše hitat za bogatstvo. Sve se je iĐtetilo. Lakomos i među nami bogovi oto je počela sve snatat.¹⁾

Čuo sam kao rabote prohode; trijeba se je pomoć umeteonstvom gdje ne do[s]tiza moć.

¹⁾ „snâtat“.

U ove strane opći dohodit jedan junak.

Hoć li se tako moć u tu djevojku priobrazit, da te ne bi poznala?

Sve stvari ľuvene imaju početak od ludosti.

Reće se: sviña utjeće se na puniji želud, koza na boľu travu, vuk na pritľu ovcu, hvrlak na smokvu kuveoku, a ćovjek se utjeće gdi je veće zlato.

Ava, gospodine, i ti me posla k tomu bogu! etc.

Nije li, gospodine, kapľica? Usahoše mi usta. — Bit će kad se vrneš. — Vince krjepos dava i pamet uzimľe; bez vinca nije srcu veselja, ni nogam snage, a neka t' ľudi besjede. Veće idoh; kad se vrnem, kapľicom crvenom okropi tvoga Vodana, da mu se duh vrne.

Er za prasce nije dragi kami, ni za osle.

Ako Kupido najmańom¹⁾ strjelicom tegne ņe srce, stvar je ućinena.

[l. XII.^{b)} Ti si dobar došao ti bi²⁾ došao.

Pan, bog od Arkadije, u sladak glas izvijajući, navještuje zelenim planinam veselje, budi satire, da spravľaju verse i svirali i da uhitivši se u kolo³⁾ s bilim vilami tance izvode, pjesni spijevaju, etc. Da' da ņu uprašamo.

I ja bi veseliji tomu bio. Satiri vitezovi, mila krvi.

A nebore kako to besidiš?

Pluton, sioni bog od bogastva.

Današńi dan tko je bogat, ta[j] je lijep i mlad; tko je ubog, grub je i star. Ino se hoće neg odjeća u našem u životu.

U ovizijeh planinah ja bih se veoma blažen i bogat drżao, er bogastvo, mnim, nije ino neg voľu ispunit.

Kad bi zima došla, hlad bi ti domorio.

Mir s vami. Srce mi je vazela i nijesam moj, ni znam ćigov sam; da imam zlata, zlatom bih ju primamio.

Davori mi, davori, bijedni Vodane, gdje se si zašao među ņeke boźiće; sve ņešto poje u ovizijeh stranah, sve je milo.

Ne bih rad ućknjet: jes nekoliko do ņegovijeh dvorova, — na ulaka trćim! Bez mene se ne more oženit nitko, kako bez glumca. Još nije stvar sklopjena.

Tvoje stvari tkomu nijesu domorile? Ova djetetina sve smeta, a vi ogľušajte se na te stvari.

¹⁾ *posľije, regbi, prevućenog s;* ²⁾ *'nepozeni', ali ni p ni ni nije sigurno;*
³⁾ *'okolo'.*

Obeća ludu, da se raduje. Ovi bogaci, što veće imaju, to su lakomiji. Er mi izčeznu srce od straha.

Bijeda vas našla, otvorite!

Koje su to kramole i haraminstva? Bijedan, ovako mi srce bije od strave. Veća vas tuga našla nego nas!

Tko k meni toliko obrazom prilikuje? Puka je ja; onaka sam vidjet kad se nadazrim nad hladenac bistre vode.

I ti li me se odvrže? Što čujem i vidim sada? Je li meni javi ovo, ali ja snim ove stvari? Tuge me su odsvud obujmile. Tko si ti? tako te Jove svojijem gromom ne udrio!

Izidimo iz ovezijeh strana, da nas kleti zmaj¹⁾ ne omrcini.

Čovječe, ne pridavaj mi tuge k tuzi.

Hlad hlada je oĝnevio.

Lijepa žita po poljijeh prtilo godište obećaju ljudem, i slatka voća zručí spravljaju zabavu umrlijem u veliki dan kad ljudi pod sjenu od zelenoga dubja bježe rasrčbu od vrućega sunca.

[l. XIII.²⁾] Pod'mo u lov, jeda koji! lijep lov ulovimo, da dovečer dobru večeru večeramo. Meni kolač, ovo nam lova!

Ti si naš papagao, kalandra i čavka, — unutra! Tu čeka'.³⁾

Ki zao božić Vodana zove? Ako me Hlad ne zove, ne ozvah se živoj duši. Ovo me, kićena kitico, Vodane brajene!

Gdje si pošao? kud se si zašao? kudi li se to ide? kamo li se to putuje? Ja te grem — koliko dana jes! — ištući, zovući po zelenih planinah; oto me je srjeća sada na tebe namjerila. Vrni se, Vodane, hodi domome: stan te tvoj žudi, svojta te tvoja zove.

Na to li me zoveš? za to li me išteš? na to li si došao? Hlad, moj brajene, sada mnome vlada. Ohaj rabotu, — Hlada ja ištem, da mi srce ohladi, i zbogom! Ne domari mi.

Što su te riječi, üzeti Vodane? kamo greš, kamo li bježiš? Gdje su tanci, igre, skupi, gozbe etc.? Svud su bez tebe i tvoga vina kako lonac bez soli, trpeza bez kruha i kuća bez vode.

A tvoja sestra bez obiju nas malo je vrijedna.

Ja imam kćer, Mratiñe³⁾ lito, i rad bih ju udat.

Neki z dobrom odjećom, a s praznijem tobocem.

Što će rijet bogovi? Jedno mu dijete vrha dođe!

Za zublu, ku u ruci nosiš, mož li znat što je ovo?

Gledam, ter se čudim, jaohi, gospođe draga.

Neka ova dogovori, pak ćeš ti govorit.

¹⁾ ,fnař; ²⁾ ,cjaka'; ³⁾ ,mratine'.

Boleći se plaćem, trudom i nemoći dragoga Prolitja.

Djevojko, ide ti od ruke tej rijeći govorit?

Ovdi je privara! ovo nije¹⁾ mani. Tko može što božici naudit?

Odsela će dobro rabote prohodit.

Mnim da se je gdjegodi zaigrao, a da je mene zaboravio. Ko je zdrav ne scijeni da koga isto boli. Moj družo, ja bolestan grem, a ti zdrav ne misliš o tvomu Proljetju.

Brže ju za ženu ište; jesi li mu ti posao opravio?

Ah, pse jedan! umrli se su počeli umetat u stvari od bogova. Ubio bog i Plutona!

Odtole se dvigni, Hlape, zao čovječe, smećo od moga mira. Znajte! Gđi je zmaj, da proždre ovoga Hlapa?

Hoću toliko plakati, dokle plāćem život moj svršim.

[l. XIII. b.] A najveće mi je žao er nam jedno dijete vrha dōhodit! Mati ga je razbludila.

I Zimu da prizovemo. Ti ćeš ostat na osekli.²⁾

Kažući se tihe naravi. Tihocā je stvar rajska, a tvrdoćstvo stvar od zvijeri.³⁾

Da to li se nećemo namjerit s našijem surlami i svirali?

Što bogatac veće ima zlata, to je veće lakomiji na nemu.

Ustavi suze, utaži plać tvoj, zrak svitle liposti ukaži se u tvom dragomu licu.

Od mrtva me u zivot vraćaš.

U si⁴⁾ čas imam opraviti veličak pōsao.

Adi 17. Giugno 1702.

¹⁾ „nje mani“ *mjesto nemani?*; ²⁾ „osekli“, *vałada je dakle akcenat bio osekla*;
³⁾ „svjećeri“; ⁴⁾ „siti“.

[I. I. ^a] A. M. D. G.

Adi. 11. Giugno 1702.

Stracce di prose e di versi tolti dalle comedie di Marino Držić.

Dalla Comed[i]ja intitolata

P J E R I N.

[PRVI AT.]

[PJERIN:]

Hoće da uzmem, na moju sramotu, néku grdobu. [.]
Istinom ne ima neg tu jednu kćer, bogat je, tu je velika prćija;
ali vrag uzeo i prćije i dukate, makar i tko ih kuje! Kontentaj
mi srce, a da' mi mañe imanja.

[.]

[OBLOŽDER:]

Aferin, gospodaru! Znam li ga? Kako tebe!

[PJERIN:]

Ima jednu hćer, ljepšu, boļu i skladniju djevojku od svega
ovoga grada; nemavši ju čijem udat, onomadne ju vodjahu¹⁾ da ju
u dumne stave. Nitko se ne nađe da ovu ljepotu, urešenu tolikom
dobrotom, odkupi i slobodi iz vječne tamnice, gdje ju vodjahu.¹⁾
[.] Tamo je s Lučilom odprije ugovorio, a ja, ajmeh, ne
znam što ću učinit.

[.]

[OBLOŽDER:]

Srce mi uzigra, a trbuh mi se obeseli! pirovat se će! Sve ti
čestito! Ti s' razumniji²⁾ vlasteličić od ovoga grada; ti imaš razlog,

Izvori: izvod Dum Đura Matijaševića uz rukopis A.

¹⁾ 'vodjahu'; ²⁾ 'razumni'.

a ne otac. Tko ima razlog ima jaku ruku koja ga brani, i ne brini se.

[PJERIN:]

Ah, Obloždere, vašaš tisuću dukata! Kad te vidim, obeselim se; kad te čujem govorit, sve mi tuge od srca otidu; nekom tvojom dobrom voljom od mrtva me si na život povratio.

[OBLOŽDER:]

Neka je srjeći činit! Pođ'mo mi malahno na tudešku stomak konfortat. Vrag uzeo i misli! Pođ'mo na objed. Je li što? Je s' li što na junačku pripravio? Obloždera ne vodi na jednoga kokotića.

[I. I. b] [PJERIN:]

Obloždere, tko bi nas vidio i obadva goliće ovako bez brade, rekô bi: „Djeca su!“, a tko bi na naš objed došao i znao nas što smo, rekao bi: „Ovo su ljudi među sto žena!“

[OBLOŽDER:]

Blagosovjena majka koja te mlijekom pita! med ti iz usta ide.

[.]

[PJERIN:]

Ah, Oblo, srce mi je zanila ona moja draga vjerenica. Ako mi ju zloba od moga lakomoga oca ne ugrabi, ja sam čestit; i ako moja dobra srjeća uzhtjetbude, na koću sam.

[MRVA:]

Sjetna ne pošla, ne znam što ću učinit i smijem li. [. . . .] Kad se vrati, sva od veselja uzigravaše. Sad me je poslala s ovom kitom da nađem Pjerina i da mu je dam; a ja ne znam gdi ga ću nać. I kad ga nađem, manenština, tako me izštiple! Brižni ovi ljudi, što ono djevojke štiple?!
[.]

[MRVA:]

Je li ti se ona u dar dala?

[.]

[MRVA:]

Nješto bih ti dala, — nu idi odtrole!

[PJERIN:]

Ne boj mi se, brajo braće! hodi mi, mile, moja svile; stupi slobodno, nije drače. Na t' kolende!

[MRVA:]

Uh, nuti Obloždera! Dušom mojom, kako bih ončas mnjela da me će oblu¹⁾ proždrijet.

[OBLOŽDER:]

Žinti, bih se zalognuo tobom kao bubreškom od kvartjerića od mljeka.

[.]

[OBLOŽDER:]

Lijepa kita! ima bit da ju je i lijepa ruka kitila.

[.]

[MRVA?]

Tko je sve dao nejma veće što davat.

[.]

[MRVA:]

E, stigni me, Oblo; što mi se gonenu? „Oblo obla u oblo izio, a za nim se pak napio.“

[.]

[PJERIN:]

Oh, ljubko t' miriše od slasti dušica i srce uzdiše! [.]
 Ovo nam staraca, — štinca'mo se!

[LUČILIN OTAC:]

Ja ne umijem molit nitkoga, ja nađim tko mene dvori i moli.

[PJERINOV OTAC:]

Za boga, što su te riječi?! tko li ti je što nalagao? Na ti ovu vjeru kako je sve laža.

[LUČILIN OTAC:]

Da bi bog dao da je tako!

[PJERINOV OTAC:]

Ovo t' moja Nika; ako inako bude, drži me za većega lažca od svijeta.

¹⁾ poslije prevučenoga ončas.

[.]

[LUČILIN OTAC:]¹⁾

Od sadašne mladosti ima²⁾ se veće vjerovat neg se reče koñicu bez uzde; a stav' uzdu od straha na ñih, koñi su tvrdousti.

[PJERINOV OTAC:]

Kad bismo doma došli, napravili bismo trpezu i sto posal učinili; i matere kad bi nas za drñku uhitili za kose i vukli nas po svoj kući!

[LUČILIN OTAC:]

A sad se je sve izopaćilo; na mačku mi se strigu!

[PJERINOV OTAC:]

A sad nijesu se dobro izlegli, s rukavicami na rukah etc.

[LUČILIN OTAC:]

Vidiš ovu čohu na meni? Nije pametara odkad ju sam učinio.

[PJERINOV OTAC:]

Jes u mene čoha novijeh koje mi su djedi derali; a ovo mi je očina čoha, i pak ju sam meni prikrojio.

[LUČILIN OTAC:]

Kad se su ljudi pomamili, pogotovu će i žene. Jesi li vidio koja se čuda hoće kad nevjestu imadu povestit? U naše doba djevojčica bi kuću pomela i sto posal učinila, i kad bi brijeme bilo, rekli bi joj: „Svatovi idu, obuci se!“ I oto t' ona naređena.

[PJERINOV OTAC:]

U ono doba susjed se susjedi javlaš, kum kumu; a sada kuma kuma ne zna, susjed susjedu ne smije ni pogledat! Na svrhu sve se je ištetilo, — svijetu je poginut!

[LUČILIN OTAC:]

Brijeme je od objeda; ako neć sa mnom doć na objed, zbogom, doveće nas čeka'!

[PJERINOV OTAC:]

Tko ima ku misao al', za rijet boļe, tko ima djecu, ne more dobro ni objedovat, ni može mir imat; a ovo dijete nije nitko neg mati ištetila. [.]

¹⁾ možebit da je prvi — otac Pjerinov a drugi — Lućilin, pa tako i daļe;
²⁾ mjesto nema?

[PJERIN:]

Tko me zove? — Čaćko, što veliš?

[PJERINOV OTAC:]

Da ideš do večer u djevojke; spravi se, čuješ li? Nemoj ti kako umiješ!

[PJERIN:]

Nebore, ćaćko, što je ta preša?

[PJERINOV OTAC:]

Ako misliš moj sin bit i u mojoj kući stāt, čini što ja hoću; to li neć, dug i širok [ti] svijet!

[DRUGI AT.]

[SLUGA:]

I ti si iz kogagodi kosala iz Kalabrije!

[.]

[PJERIN II:]

Mi smo stali odi karat se.

[.]

[SLUGA:]

Jaoh si ve meni, pobio bi po ljudi!

[PJERIN II:]

Vi ste se stali psovati, a izgubismo Strongila; sad se ne umijemo bez néga kud obrnut.

[.]

[PEDANT:]

Mudri luđega ima podnijet.

[SLUGA:]

Sumeštrico od *cuius*, *quare* na ručici od gusli tran¹⁾ ne draži ga.

[.]

[PEDANT:]

Nä, magarče, nosi ti to; ali nađi tovara, ali se i sam uprti.

¹⁾ *poslije prevučenoga re nad kojim je, regbi, l.*

[SLUGA:]

Ova se sumeštrica neki gospodar čini.

[.]

[LOPUĐANIN:]

Sa mnom ide ti od ruke? Nu se uhitimo malo za uši, da ja i ti vidimo u koga je tvrdi vrat.

[.]

[LOPUĐANIN:]

Djeco, dijete, čovučci, čuvajte se šijuna, baraška vas odnese!

[.]

[PJERIN II:]

Odkle me otac izgubi u Bnecijeh, pokoj mu duši, vele se je stvari pričinilo.

[.]

[SLUGA:]

[l. II. b] Ovdje je jedna krčmarica, — sunce je! — voštariju drži.

[.]

[AGUSTIN?]

Na t' moju vjeru kako te ljubim, a ne poznaš. Malo sam srdit, a za ino sluga ti sam.

[.]

[KRČMARICA:]

Tko ste vi, ako vam je drago? [.] Vi dobri došli, uljezite!

[AGUSTIN:]

Što nam ćeš dat objedu?

[KRČMARICA:]

Što kuća da i dobru voļu; što ćete drugo da vam rečem?

[PJERIN II:]

Nevjesta, od tvoga ćemo pogleda siti bit. Uljez'no ovdje, ne ištimo drugo.

[MRVA:]

Brižna se ne pošla skitat! Što mi će Dijana rijet koja veće žudi da joj odgovorim kako je Pjerin kitu primio neg nevjestu dan u koji ju imaju vodit.

[SLUGA?]

Vele t' ih znaš, bizgiču! Nu hodi ovamo.

[MRVA:]

Ugoneni mi ovu gonetku: Ne udao se, — udao; što dao, — ne dao; ne ozvao se, — ozvao, a nosom u kao.

[.]

[PJERINOV OTAC:]

Ja za dug ne bit u besjedi [.].

[.]

[PJERINOV OTAC:]

Zovi Pjerina odzgar.

[SLUŠKIŃA:]

Prem je sad izišao; reče mi: ako me otac uspita, da rečem er je pošao izvan grada.

[LUČILIN OTAC:]

Tučemo¹⁾ vodu u mortaru.

[PJERINOV OTAC:]

Nemoj se od mene danas odijeľat, za prijazan koja je među nami, da kragujca divjaka iz neba dovabimo; umoli mi se!

[LUČILIN OTAC:]

Darivam ti se za danas, da sam sveder²⁾ s tobom; što é ino? A tebi velim: ne ogluší se!

[PJERINOV OTAC?]

Svak je držan najprvo svoj posô naćinit, pak se tuđijem brinuti.

[.]

[PJERIN:]

Volim š Ńom ubog živjet neg bogat s onom grdobom.

[OBLOŹDER:]

S tobom na smrt, na život! Kud se ti uputiš, ja te éu slijedit; i ti mnogo dobro ćiniš. [.] Kad je on na poslu, naspí se! Źinti se lijepo počítah š Ńime! koji ono kvartjeriĆi bijehu! ono štono [se] reče: drijemalo svoju je majku sisalo.

[.]

[PJERIN?]

Je li bez šale doma? Poď' joj uzmi kolać najbrže!

¹⁾ ,Tuchiamo'; ²⁾ *poslije prevućenoga* ,uaf'd'.

[TREĆI AT.]

[PJERIN II:]

Pokaže¹⁾ žaba svoju nogu! I ti hoće govorit gdi stariji²⁾ govore? Hod' ti sa mnom, kad te je strah.

[SLUGA:]

Boji se da mu družu košutu ne ulove ku je namislio lovit; ali za ulovit ju, prostiće.

[.]

[PJERIN II:]

[I. III. a] Da mi nijes' veće riječi progovorio! — Čin'te spravit večeri štogodi dobro.

[.]

[SLUGA?]

Ne daš mi se od tebe prs odijelit!

[.]

[PJERIN II:]

Poču se prošetat malo sam, ali ni ja ću koga poznat ni tko mene.

[PJERINOV OTAC:]

Što su one hałine od puta na ņemu? Ovi se spravļa njekud, ovi bježi! A ja sam lud i mahnit tjerat ga.

[PJERIN II:]

Ovi starci k meni idu!

[PJERINOV OTAC:]

Što gledaš? što se ne ozivaš? kud se tako ide? Zaboravio si što ti danas rijeh?

[PJERIN II:]

Tko je meni što danas rekao? kako li moje ime znaš? ali si se brže upoznao?

[PJERINOV OTAC:]

[.] da se nećeš odijelat od mene do noći.

[LUČILIN OTAC:]

Do noći da sam s tobom.

[PJERINOV OTAC:]

Je li pravo da si ti tvomu ocu neposlušan? [.] Drugi se si učinio Maro Marojev, koji, kad splavio imanje biješe, ne htje da oca pozna.

¹⁾ ,Pocace'; ²⁾ ,stari'.

[PJERIN II:]

Ni znam tko ste vi, ni o čem govorite,¹⁾ ako se²⁾ nijeste došli rugat mnom.

[PJERINOV OTAC:]

Čuješ li riječi?!

[PJERIN II:]

Poznam er se vi varate u me: nijesam koga ištete; upoznali ste se!

[PJERINOV OTAC:]

Vidiš li moje tuge?! Dohodi mi sada da ga zakošem! A ti mi veće na prag ne pristupi od kuće, veće te neću za sina.

[LUČILIN OTAC:]

Nu čuj dvije riječi [s] strane. More bit da mu se nije drago u mene vjerit.

[.]

[LUČILIN OTAC?]

Ne vaļa da ja tako mojom časti igram — činit mos tako od djevojaka!

[.]

[PJERINOV OTAC:]

A oto smo na tvojijeh vratijeh.

[.]

[PJERIN II:]

Ja sam upao u škripe!³⁾ Ovi starci vrh mene vijećaju.

[.]

[LUČILIN OTAC:]

Nijesam ti za u ničem mañkat: bolim se i ja ovezijem djetetom i ñegova uļudnos čudno mi je uļezla u sree.

[.]

[PJERIN II:]

Tko bi se od toga odvrkao?

[LUČILIN OTAC:]

Tko bi ti š ñom lijepu prćiju dao, bi li ju uzeo za tvoju vjerenicu?

[.]

1. ,govoriti'; 2) ,ste'; 3) ,sckripi'.

[PJERIN II:]

Srećan sam ja u ocijeh: gdje godi dođem, svud oca nađem!

[MRVA:]

Brižna, sjetna, što sam vidjela?! Hudosrećna Mrve, da ne budem mojijem očima vidjela, ne bih vjerovala. Otide za velikom prěijom, pas jedan, a maloprije primi [l. III. b] kitu od strane Dijanine; i kolike obećance učini! A sada, nut nebogo etc. A sada, jaoh nesrećna Dijano, kad čuješ! Poću tijekom¹⁾ najbrže, sjetna, da jom spovijem. Brižna, što stojim ter ne trčim da joj zao glas uzmem?!

[DIJANA?]

Što je tolika prješa? što se si zasopla? sjetna, što je? Izreci, brižna, što će bit?

[.]

[DIJANA?]

Tužna Mrve, koja ti nas nesrećica nađe!

[.]

[DIJANA?]

Hvala bogu, odahnu²⁾ malo.

[.]

[AGUSTIN?]

Oni čas idem k vami. Ti vidiš mańkam li čijem.

[.]

[OBLOŽDER:]

Ovi moj trbuh hoće bit prvi služen. Nije zaman rećeno: „Ne može se dvijema gospodarom službom zadovoljno učinit“. Pjerin me, drag prijatelj i gospodar, posla da mu Agustina dovedem; trbuh me, draži prijatelj i moj uzdržilac, potegnu; reće: „Brajo, žedahan sam, posluži mi“. Trbuhu poslužih, napinuh se.

[.]

[LUČILIN OTAC:]

Psi jedni, dušom mojom, kako mi dohodi etc. Ne ima razloga rugat se mojom kućom i igrat se mojom časti kako jednom stvari od ništa. Ja moju čas vele cijenim, ako ju on³⁾ ne scijeni.

¹⁾ ,tichom'; ²⁾ mjesto odahnuh?; ³⁾ poslije prevučenoga ja.

[AGUSTIN:]

To ti duša njegova, ne znaš njegove posle. [.] Po mlijeko koje sam sasao i po prijazan ku s Pjerinôm imam, kako ja od toga ništa ne znam.

[LUČILIN OTAC:]

A bud' da se varamo, rad bih poč malo do doma.

[.]

[AGUSTIN:]

Ne umijem što odgovorit; ja sam njegov prijatelj, a tvoj nijesam neprijatelj, i sluga sam svijem dobrijem ljudem. Otit ću moj posao činit.

[LUČILIN OTAC:]

Ajmeh, pod' se uzda' današnji dan u riječi! Izgubila se¹⁾ je vjera na svijetu, nije se koga uzdat u sadašnje vrijeme. Poću, naći ga t' ću prid Lučilom, prid vragom i prid njegovijem ocem; ovdí se nije oglušit. [.] [l. IV.^a] Stav' pamet, er se ćeš nać inako veoma varan. [.] Vidim kud vodu vodite, vidim kud ova stvar ide; ovdí je trijeba sudom igrat! Čin'te kao ste počeli, već ako ne uzbude pravda u ovomem²⁾ gradu.

[ČETVRTI AT.]

[.]

[PJERIN II:]

Kad sam u milosti tvojoj, zašto neću bit veseo?

[PJERINOV OTAC?]

Ištom nastoj³⁾ da si poslušan svekru tvomu. [.] S ovom stvari meni nije cknjet. Ne bi zlo bilo da ja počem bit gvozdje, dokle je vruće.

[LUČILIN OTAC?]

Ugodi ćaćku, ako hoć starosti dočekat. Ćaćko ti je našao djevojku. Nemoj ti, kao čini sadaña mlados: „Nije lijepa, ljevšu bih!“ Što ti ćaćko dava, ono je lijepo i tebi budi drago, er si i ti ćaćku drag.

[PJERIN II:]

Ja sam za učinit sve što je ćaćku drago.

1) ,sa'; 2) ,ououem'; 3) ,naistoí'.

[LUČILIN OTAC?]

Š' nim si govorio i od ugođaja ste? Sve ti čestito! Što je starijem drago, to je zdravje mladijeh, to je njih dobro.

[.]

[?]

Vrte se oko one krčmarice. Bez glave, bez gospodara, kuća je za pustit.¹⁾ Tko bi se to od tebe nadao?

Haline si promijenio, da rečeš: „Šuma t' mati, ja nijesam, — ne znam te.“

Vlastelin je, vlasteli se vlasteoski nose.

[.]

[MRVA:]

Pijero, tako li bi pravo? Ovakoј svakoj biva koja se u vas uzda! Sve psi! Sjetna, koje slatke riječi, koje obećance, a pak, sjetna, — ah, bože! Bog sve vidi!

[PJERIN:]

Reci mi što je, er sad umrijeh!

[MRVA:]

Ne boj se, umrijet ćeš i pridat ćeš bogu razlog. Ah, bože, ti svakoja vidiš.

[PJERIN:]

Tko vam je što nalagao?

[MRVA:]

Bezvjerniče jedan!

[PJERIN:]

Ajme, nož mi zabode Mrva u srce!

[MRVA:]

Oženi se! oto vam zrcalo, ogledajte se! Obesel' se, rodio se je djetić, — rodio se je pakao! Zli vi [i] oni, — umri svak!

[.]

[MRVA?]

Zašao si, gospodaru; ovdı nije koga pitaš.

¹⁾ *mjesto* pastit?

[.]

[MRVA ?]

Što se volovi imaju tužit, to kola škriplu.

[PJERIN:]

Nesrjeće moja, vidim er me slijediš! čin' gore neg možeš, er mi je omrzlo živjet. Ajmeh, je li etc.

[.]

[OBLOŽDER:]

Ako je preša, nije sudni dan.

[.]

[PJERIN:]

Dobra sreća ne bi se meni našla, zla mi se srjeća i sa[l. IV.^b]ma nameće.

[.]

[OBLOŽDER:]

Taš¹⁾ sit, to ujedno ne može stāt. Tko je taš²⁾ nije sit; a tko je sit težak je. I zbogom, za mene nije kniiga ni knižnik.

[PETI AT.]

[.]

[PJERIN II:]

Koga ne bi tva ljepota privarila, prem bi kamenit bio.

[.]

[PJERIN II:]

Izginu kako magla; od ovizijeh ljepota oči bole. [.]
Neću tjerat tko se ne da uhitit. Pušta'mo šale.

[.]

[DIJANA ?]

Obadva jednom igrom igraju. [.] Bože sama neg sa zlijem drugom.

¹⁾ „Lasc“; ²⁾ „lasc“.

[.]

[MRVA?]

Ti osta kako oparen pas vrućom vodom. Bojim se da se ne oguliš. Pođ' se igra' na piške i ne umeći se gdje nijesu tvoji. [.] Ti ćeš se vrtjet za krčmaricom kako i pas kad zja na kobasu pod podom obješenu. Na visoko s' pogledao, gdje ne mož dohitit; vraga izio! Poću tijekom nać gospodara.

[.]

[DIJANA?]

Dosta tvojijeh! vele mi si ih skrojio.

[.]

[PJERIN II?]

Gospodično lijepa, što bi?

[.]

[OBLOŽDER:]

Vidim te, nijesam slijep; znam te, s tobom sam hljeb io; čujem te, imam uši. Dobar ti dan, ako ga hoćeš.

[.]

[MRVA:]

Uljezao je oni nevjernik! Nut, nebogo, vike koja se čini u gospoekijeh kućah! Ja te ću, ne boj se, već ako gospodara ne nađem.

[OBLOŽDER:]

Što si tako srčna? tko mi te je, dušo, ucvijelio? Mrve, moja grimice, od kojih se prikle čine. — Ja sam mrnar od bunace, ja sam sódat od mira, goja i veselja, za drugo ne vałam iglu; za pirove, za gozbe, za veselja, žinti, vałam, žinti, umijem! Ğono se Miškinov ženi; poću se malo prijavit; tu me gotova večera čeka. [.] Pođ' ti svijetu ugodit; a jesu njeki, da ih škakleš, ne bi se nasmiježali. [.] Kad vidim da je svršeno, tako ću i iskrsnut.

[AGUSTIN?]

U ime božije, svemu ćemo red dat. [.] Pušta'mo sada to, drugovja mi ćeš rijet.

[.]

[DIJANIN OTAC:]

Dobar ti dan, ako ga hoćeš.

[.]

[PJERINOV OTAC:]

Tako se čini? ludu djecu varat i slatkijem ih riječmi laskat.¹⁾
 Ukradom li dobri ljudi vijeraju svoje kćeri? [.] Ja sam
 izgubio sto po sto. [.] Ni mi veće dođi na oči!

[.]

[MRVA:]

Umrijet će od straha; hodi najbrže! [.] Za rijet kako
 stvar prohodí: ovo je dijete malo pameti šenulo, ako nije zla čes
 koja se je u drugoga Pjerina stvorila.

[DIJANIN OTAC:]

Je li joj mati doma?

[MRVA:]

Nije, na posjedu je.

[.]

[?]

Što se ovdí čini? Ova je čeljad zaspala.

[.]

[?]

Muči, er je dobio igru.

[PJERINOV OTAC:]

Koju sam dobio igru, ako sina iz morske pučine izmem, koga
 imam za izgubljena?

[.]

[?]

Bijehomo otišli gori u taracu obhodit kuću. [.]

Sjetna, Dijana će od straha izčeznut. [.]

Neman je, dušom mojom, u néma. [.]

¹⁾ „laskat“.

[MRVA:]

[I. V.^a] Bezočnika jednoga! nut gdje nas sotoni, i hoće rijet da nije on bio! Sjetna!

[DIJANIN OTAC:]

Muči ti, pasaljericu! Nut riječt od one gube; nut grintavice! — Nut ove druge: i ti li si došla, juhopila?

[.]

[MRVA?]

Ne bi se jaje izpeklo odkle ga sam ostavila u kući našoj.

[DIJANIN OTAC:]

Stav' pamet, rec' istinu, da ti pak uši ne otegnemo.

[.]

[DIJANIN OTAC?]

Svrh ovoga ne umijem što rijet, što će sve meni na glavu pasti. Ti kuca' na vrata. [.] Tebi li ide od ruke, tako bez moje riječi, ulești u moju kuću?

[DIJANA:]

Na što me si doveo?! Srce mi davaše!

[.]

[PJERIN II:]

Vi se upoznavate u mene!

[?]

Kako je iz pameti izišao!

[PJERIN:]

Da ja na čem ostajem? da tako li je? Od tvoga se sina ti odričeš?! [.] Nemoj me psovat! [.] Od jednoga sina ktio bi da mu se dva stvore! Ovo ne može bit bez vraga i bez vragolija!

[.]

[PJERINOV OTAC:]

Ah, gospodine bože, snim li ovo, ali biļ čujem? Vidiš li čudna kaza! Agustin je naša stvar! Tko se ne bi upoznao u ovoga

¹⁾ ,cassa' što bi, po pisanu Matijaševićeve matice, moglo biti i časa.

Pjerina i u ovoga drugoga? Je li voda vodi prilična, mlijeko mlijeku? tako i oni jedan drugomu prilikuju! Krčmarice, obadva se su ujedno rodili i malahni prilikovahu jedan drugomu, tako da ih mi u kući ne mogahomo razaznat. Hvalen bog! [.] Je li tko da ti majci kolač uzme? Pođosmo mi doma.

[.]

[PJERIN II:]

[.] Jedan vlastelin bnetački, koji me je bio posinio.
[.]

[?]

I ja vas ću do doma dopratit.

[.]

[AGUSTIN?]

Razumio te sam, neka je meni!

HEKUBA

TRAGEDIJA.¹⁾

Izvori: a) za tekst: od početka do stiha 275 Du (rukopis br. 309 Frañev. biblioteke u Dubrovniku iz kraja XVII. v.), a od stiha 276 do kraja Be (bečki rukopis iz kraja XVI. v.); b) za varijante: uz Be i. Du još O (odeski rukopis XVII. v.) i T (talijansko izdanje od g. 1566.).

¹⁾ Tragedija Hekube kraljice od Troje O, Hecuba tragedia T.

IMENA ONIJEH KOJI GOVORE U TRAGEDIJI.¹⁾

Sjen Polidora.²⁾

Hekuba, kraljica od Troje.

Kor od³⁾ žena trojanskih.

Poliksena,⁴⁾ kći Hekubina.

Ulise.⁵⁾

Taltibijo, sluga Agamenona.⁶⁾

Sluga Hekubina.⁷⁾

Polinesto, kralj od Tracije.

Agamenon, kralj od Mičene.

Semikor.⁸⁾

¹⁾ Imena koja ulaze u tragediju O, Persone della tragedia T; ²⁾ Polidorov sin Ekube kraljice O, l'ombra di Polidoro T; ³⁾ *nema* O; ⁴⁾ *rukopisi imaju* Polyxena, *tako docnije i* Be, *a O katkada i sc mjesto x, a ipak nema sumnje da treba čitati* Poliksena; ⁵⁾ *odaje* ban gr[č]ki O, *samo* Ulisse T; ⁶⁾ *ovo lice u O nije zapisano*; ⁷⁾ Hekube O; ⁸⁾ *nema ni* O *ri* T.

AT PRVI.¹⁾

SJEN POLIDORA:²⁾

Iz strašne tej sjeni, gdi je taj vječna noć,
veselja gdi, jaoh, nî, gdi plač svu ima moć,
iz pakla, gdi s mukom ne ufav milosti
duše, jaoh, živu tom vječnome gorkosti,
5 gdi smeta ognjen mrak, od pakla tej strane
na slatki došao zrak svitlosti sunčane,
svitlosti, ka toli mila jes umrlim
na zemlji, ka doli slatka je hrana svim,
došao duh, tužna sjen mrtva Polidora,
10 jes tri dni ki ubjen tuj leži kraj mora,
jedihni sin, štapak Hekube kraljice,
razgovor sâm sladak u ne sve tužice,
došao prieku smrt da skažem svim na svit,
koja me hotje strt mladahna prem u cvit.
15 Kažem se vam sada, neka ste svjedok vi
od suza i jada, smrti mē i krvi,
pod suncem umrlim zrealo neka jes
i vječni nauk svim prihuda moja čas.
Tkogodi milostiv začuvši, more bit,
20 mû tužbu i moj gniv hoće mi haran bit,
staviti ter bude u pisma svitla taj
mē tužbe prihude, da je moj vječni vaj,
da žive tužba mā, da nigda, jaoh, ne mre,
da mojim suzama tkogodi suze otre,
25 pokli smrt ne u vrime hotje me uzeti,
da tužno mē ime vik slove na sviati.
I da vam sve znat jes gdi smo sad: mjesto ovoj,
prid kim je Keronez, kićeno poļe toj,

¹⁾ At prvi — Šena prva — Sjen Polidorov O, Atto primo T; 5 pakla] plača Du, cerchi d' inferno T; 7 umrlim Du; 8 sviem O; 9 tužan O; 11 jedini O; 20 gniev Du; 25 ne u brieme O, ne u vrieme Du; hoće O; 26 sviati Du; 27 mjest] O; 28 Kersonoz Du, Cherroneso T.

- perivoj Tracije, ovdi kralj zli vlada,
 30 Polinesto, ki je uzmnožan kralj sada;
 kraljuje taj ljudi, oružna s kim je vlas,
 junačtva kih, svudi visoki slove glas,
 kralj grabeć, kralj lakom, krvnik bez milosti
 potlači zlobom tom cvit moje mladosti.
 35 Svjedok će vječni bit u vrieme svakoje
 mjesto ovo svim na svit od krvi od moje.
 Ovdi moj krvnik slip oči će žuditi,
 ovdi sve u jedan hip zlobe će platiti;
 40 ovdi će dva braca za tuđ grih smrt primit,
 dva sinka za zla oca pravi će ovdi umrit.
 Ma pokle s milosti svaki od vas gorki jad
 i plač mē mladosti [s] suzami sliša sad,
 budem vam ja kazat, da vaša dobrota
 tuj svrhu bude znat mojega života.
 45 Otac moj veliki od Troje kralj sioni,
 istočne strane ki u dobre vlada dni, —
 strašiv se česti zle, umrle ka tira
 i luke stvari sve napokon satira,
 i znajuć pod nebi da vječno ništa nī,
 50 taj njekad čestit bi sad je od svih najtužniji,
 u misal upade da Troju i svoje
 visoke tej zgrade Grei kad ne osvoje,
 od gradov obstupi er svaka zla priete,
 nesreća taj skupi ujedno sve štete, —
 55 malahna iz Troje ter mene on posla,
 malahan da boje ne gledam ni taj zla,
 sahrañen da stoju daleče od rati,
 mlade dni u goju da budem trajati.
 Polinesta zloga u krilo poslan bih
 60 a kraljstva svoga u ljepši grad od svih;
 želeći otac moj shranit me u miru,
 prida me, jaoh, takoj nevjernu na viru,
 život moj krvniku s imanjem pridan bi,

29 ,Tratie' Du; 30 Polinestor Du, Polinesto T; uzmožan O; 31 s kim] kiem O; 32 svuda O; 35 brieme O; 36 mjesto] mjes' O; 37 slip Du; 39 brata O; 40 sina O; 41 pokli *i nema* od O; 42 suzami] s grozami O, con pietà T; 43 skazat O; 44 mojega] od moga O; 54 taj] tuj O; 55 *nema cijelog stiha* O; 56 malahan] mladahan O, me picciolo T; 59 Polinesto O; 60 a] od O.

- pri zlatu veliku vjeru i čas ki zabi.
 65 I ako me odpravi [s] suzama ćačko moj,
 ne s maňom ľubavi primi me pr'jatelj svoj, —
 Prijama uzdanje Polines hvalaše,
 prid kim već imanje neg vjera mogaše.
 Ja bih sin najmlađi od sinov Pr'jamovih,
 70 rod draži i slađi svim ćačkom oda svih;
 kada me odpravi i skrovno ćiňaše
 jāk ćačko moj pravi, koji me ľublaše,
 veličak dio blaga i zlata dā meni
 i kamenja draga, procjene komu nī,
 75 neka krv svitla taj od kraļa Prijama
 od druga na svit saj potrebe ne ima,
 i ako huda ćes, s uredbom tome ka
 zgar vlada od nebes na zemļi sva ľucka,
 ktil' bi se obrnut u rasap od Troje
 80 i u gork plač svrnut blaženstvo sve svoje,
 sinovom nesrećnim u tuzi da je doć
 i kćercam tužnim tim gdigodi na pomoć,
 Prijamu i ako bi oći zla smrt pokrill',
 utoćište da bi nesrećnoj kući bil'.
 85 Nie sumnit, i jes to, prem je moj ćačko mnil
 od shrane u mjesto da me je postavil
 nepr'jatelj, od Troje ki mire rvaše,
 desnice gđi svoje prostriet ne mogaše,
 kako sve toga ki oružja nositi
 90 ne mogah ni jaki bieh s kieme boj biti.
 U naše velike potrjebe općene
 od krvi kad rieke teciehu crvene
 i naše ćim vojske na nogah stojahu
 i stvari trojanske viteški braňahu
 95 i ogaň ćim smioni ne bieše sprazio
 naš slavni grad oni ki je ures svietu bio,
 i doćim živ bieše Ektor, brat slavni moj,
 i vrh svih slovieše junaćtvom razum svoj,
 ovi mi kazaše kraļ krvnik ľubav svu

65 i ako] tako O, si come T; suzami O; ćako Du; 69 bieh O; 70 slađi i draži O; ćačkom Du; 72 ćako Du; 73 velik Du; 77 ako] tako O, quando T; 83 smrt zla O; 85 toj O; ćako Du; 86 shrane] hrane *ispravljeno na* shrane Du, scampo T; 90 bih O; 91 potreba O; 98 i vrh svih] svrh svih ki O; s junaćtvom O.

- 100 koja se mogaše u svomu kraljestvu.
 A ja mlad vjerovah, pod krilom negovim
 kako sin mirno spah, kako sin živlah š nim;
 u goju i takoj u miru stojeći
 provodah život moj, mû mladost gojeći
- 105 veseljem, ljubavi i dobrom svakieme
 kako giļ gizdavi prolitja u vrijeme,
 ki blazni tih vitar a sunce kripi toj
 a rosa goji zgar na zemļi gdi plodnoj.
 Nu Ektor kad pade, ki bieše kruna svim,
- 110 i Troja i zgrade padoše slavne š nim,
 i odkli vrloga Piro sin Akila
 ubi oca moga i svitla i mila
 u krvi negova taj lica ocrni
 i svetih bogova svetilišta ockvrni,
- 115 taj prjatelj ljubav, ku kaza mi himben vas,
 obrnu u gorku nemilos u taj čas.
 Od ća[ć]ka ljubav taj, koja me varaše,
 stvori se u gork vaj, er zlato ljublaše;
 grlo ovo priklati, da svaki duh trne,
- 120 desnicu ne krati, toj zlato da zgrne.
 I tako gizdavi cvit moje mladosti
 [s] životom rastavi bez n'jedne milosti;
 ktje krvi mojome od zlata upiti
 tuj žeđu kojome krvnik će sloviti,
- 125 i da ga ne more ubojstvom tko tvorit,
 vrže me u more, svoj zlotvor mneći skrit.
 Nu siñe more toj, i sjemo i tamo
 noseći tielo ovo, tretji dan ovamo
 vrže me u ovi kraj, gdi velik ni mali
- 130 od dražieh nije taj da mene požali,
 vrh mene kosice da skube rukami,
 krvavo mē lice da plāčē suzami,
 da mi grob pripravi i na moj rusi vlas
 da vjenčac postavi cvileći u vas glas,

103 i] ter O; 106 brieme O; 108 gdi] di O; 110 odkli] dokli Du, poi che T;
 114 svetih] a viših O, dei santi T; svetilište Du, gli altar T; 117 od ća[ć]ka
 negova O; 119 ovoj O; 121 takoj O; 124 krvnik će] krvju kée O; slovjeti O; 126
 svoj zlotvor mneći] zlotvor moj kteći ne O, con speranza di tener l' homicidio
 crudel . . . ascoso T; 130 da] joh da Du; 131 da skube kosice Du; 132 da plāčē]
 polieva O; 133 na moj] naj Du.

- 135 da čini plačem tim svak da me žaluje,
celovom pokoñim da me pak daruje,
vidiv me izbjena, pun mora gdi ležim
srjed žala studena, vukovom obrok zlim.
I tri dni jesu da ja takoj ležeći
- 140 nespravno ovuda mučim se hodeći
svitlosti na ovoj, ku život zove svit,
pridragu a sve toj za majku mû vidit.
I ona pritužna tri dni su er dođe
u ovi kraj sužna, a carstvo svoje ođe
- 145 i dobra svakoja u dobro jur vrieme
užival' jes koja [s] sviem rodod svojieme.
A Grei oholi, er velja ñih sila
toj Troji odoli ka je strah svim bila,
ne dobro još siti tej krvi od naših
- 150 kom hoće počtiti viteze slavne ñih,—
Akile nemili, žedaje krvi tom,
svu vojsku sad sili da ne ide na svoj dom
prî neg se omasti krvi Poliksene
ñegov grob i časti tom svoj duh spomene,
- 155 govore on takoj: „O, Grei, gdi 'e nam čas?“
Ukazav vojsei svoj strašivi svoj obraz,
hoće ga tim smirit i od mē sestrice
svetilište učinit prisvitle djevice;
a hoće i sila uredbe zgara toj
- 160 da smrtna, jaoh, strila srdačce mine ñoj.
I takoj taj sužna majka će vidjeti
smrt sada pritužna od svoje dvoje dieti,
nad kim će suze trt, nad kim će smrt zlu klet,
prî reda ka htje strt tuj mladost i uzet.
- 165 K moru ću poč opet, er će doć na more
djevojka vode uzet, neka me nač more,
u ruke da bih doć majke mē kralice.
i prispjet da bih moć na smrt mē sestrice.
Morebit ovi dan, to mi da dobra kob,

136 pokonim Du; 138 sred O; 139 tako O; 140 ovudaj O; 144 sužna O; 145 brieme O; 146 koja] svoja Du; svojime Du; 149 još] jaoh O; 151 žedaje] žedan je Du; 155 govori Du; gdi] di O; nam] moja O, možda oboje mjesto mû; 156 ukazav] u krv O; svoj obraz] taj obraz O; 157 i od mē] od moje O; 158 posvetilište. O; 161 taj] tuj O; sužna O; viditi Du; 164 htje] će O; tu O; 168 prispit O.

- 170 budem ja ukopan [s] sestricom u jedan grob,
 jeda se time vaj utješi vječni moj
 i plačna duša ovaj tuj nađe ki pokoj.
 Ma ovo starice majke mē pritužne,
 nekada kralice, sad sluge i sužne,
 175 eto gre odzgora, već mrtva neg živa,
 [s] svietloga šatora Agamenonova.
 Misli ju zle more, odkle umrih er svak dan
 vas rañen prie zore kažem se noj u san.
 Izišla oto je; poču se od ne skrit,
 180 od sjeni er moje strašiv se hoće umrit.
 Tko je tvrd kami taj da suze, jaoh, ne tre,
 u starost gdi ovaj kralica sužna gre?
 O, majko, od tužnih tužna si majka i ti,
 tužnija oda svih ke živu na sviti,
 185 da li dođe u strane gdi ćeš smrt mrtva zvat,
 neliekne tvē rane gdi će vik plač vridat,
 životom pritužnim u robstvu gdi ćeš bit
 zrcalo tužno svim ke tuže na saj svit?
 tva slava visoka gdi se je stanila,
 190 od svega istoka kralica ka s' bila?
 Koliku uzvišenu gledah te nekada,
 toliko sniženu gledam te, jaoh, sada:
 blažena blažene mogaše učinit,
 bez n'jedne sad scjene gleda te sada svit!
 195 U robstvu eto sad sva ti je zla patit
 u staros tvoju, kad počinut razlog bi t';
 tobom u veselju sviećaše carski dvor,
 sad u tvom dreselju ne imaš razgovor.
 Jeda ki zavidi od višnih na mir tvoj
 200 i odzgar navidi tvu slavu i pokoj,
 tere se ne krati da tvoje veselje
 i slavu obrati u gorko dreselje,
 i kako vrh inih zvaše se čestita,
 zrcalo tužno svih da si sad od svita?

171 time] tijem O; 174 sužne Du; 175 odzgara Du; 179 izišla] iziće O; 183 si majka] ti s' majko O; 184 oda svih] od svihj O; 185 mrtva zvat] gluhu znat O; 186 neliekne . . . plač viek O; 189 stanila] stavila O; 191 koliku] toliko Du, quanto T; gledam i nekada O; 192 jaoh] ja O; 194 scjene] scene O; sada] tužnu O; 195 eto] oto O; 197 sviećaše] captieše O; 203 kako] tako O; zvaše] skaže O; 204 tužna O.

HEKUBA:¹⁾

- 205 U vrieme dobro toj, o verne mê sluge,
u tuzi sad mojoj nesrečne mê druge!
rec'te mi, što ću ja u tugah tolicih?
evo sam tužnija od žena tužnih svih.
Ali ću podnieti što nie moć uteći
210 i rane trpjeti bez lieka mučeći?
ali ću vrlu zvat uredbu od nebes
i plačna proklinat prihudu moju čes?
ali ću nemile zgar zvizde vapiti,
umrlim ke dile dobro i zlo na sviti,
215 koje su stavile nemilo, vajmeh, tač
sve moći i sile za dat mi veći plač?
Na smrti zavidim kojieh je satrla,
a žive navidim, er sam ja umrla,
umrla u tugah, živa ukopana,
220 u plaču i suzah robiña svezana.
Rec'te mi, ali plač meni je vaš odgovor?
da li su tuge tač tugama razgovor?
Suze se pristoje tim i sve žalosti
u mukah ki stoje ne ufav radosti.

KOR:

- 225 Plač plaču nije lik, prislavna kraljice,
plačem bit neće vik mañe tve tužice.

HEKUBA:

Nemojte, molim vas, kralicom zvat mene;
toj ime i taj čas nie za me tužnu, ne!

KOR:

- 230 Jäk oblak vrh gore suncu uzet kriposti,
tač robstvo ne more kraļu uzet svitlosti.

HEKUBA:

Bolestan tko je taj da čini u tuzi
gorki vaj da ni vaj i da, jaoh, ne suzi?

¹⁾ Hekuba — Kor žena trojanskijeh Du, samo Hec[juba] T; 205 brieme . . . vjerne O; 206 nestrječne O; 207 tolicih] velicieh O; 217 kih Du; 220 suzah] u tugah O; 222 tugami O; 224 ufav] ufaju O, ufam Du; 225 prislavna] prisvietla O; 228 tužna O; 229 kreposti O.

A od srca nepokoj suzom se odlaga,
suza i vaj smrtni moj hrana je mā draga.

KOR:

235 Ostavi plač i vaj, tužici odoli;
tužba je zaman taj, višnega zgar moli,
da višni sahrani rođenje ostalo
i smrti ubrani koje ti je ostalo,
ki more nepokoj boljezni odniti
240 i tebe i rod tvoj u dobro shraniti.

HEKUBA:

Da pomoz'te, pomozite,
u tužici slatke druge.
da ne padem, uzdržite;
teška staros i zle tuge
245 ujedno me su obujmile.
Držite mi ruku, drage!
Što čekaste, danci duzi?
Nije u tuzi, nije snage!
štapak ovi jeda u tuzi
250 bude pomoć draga meni.
Teško tielo već nositi,
jaoh, ne more tužni duh moj,
a trieba je pospješiti,
trieba je izit nadvor tužnoj,
255 da se istužu, malo odahnem.
Š nīm me more smrtni trudi,
noć mi brani slatki pokoj,
strah mi prieti zlo odsvudi;
jaoh, odahnut starici ovoj
260 ni dan ni noć nije dano.
Čestit, čestit i pričestit
komu sreća taj se zgodi
da dni bez zla svrši u cvit,
ali da umre kom se rodi,
265 pokli za plač rađamo se.

233 a *nema* O; 235 tužice O; 237 da t' višni O; 239 odnieti DuO; 240 u dobru O; 245 *cijeli stih dodan drugom rukom* Du, *nema ga* O; 246 ruke O, *questa* mano T; 247 čekaste] skazaste Du; duzi] u tuzi O; 248 tuzi] tužnoj O; 255 i malo O; 256 š nīm me] siñe O; trudi] hudi DuO; 264 ali] ili O.

Oče višni, koji dila
 zgara vidiš naša svaka,
 zle doseza tvoja strila,
 brani dobre tva moć jaka
 270 i tva pravda svud dohita, —
 ako srēba silna tvoja
 ište sada pedepsati
 zla činjenja koja moja,
 nemoj za me da prav pati,
 275 prosti, oče, krvi mojoj.
 Ustav', oče, srēbu, ustavi, [l. 13.^a Be]
 shrani rod moj dragi i mili;
 dosta smrti, dosta krvi;
 na tužnu se majku smiži
 280 i čes moja ovdi stani.

K[OR]:

Ja bih rekla, već strašiti
 nie se tebi hude česti,
 nebo i svit er su siti
 tvoje tuge i bolesti,
 285 a s tobom je Poliksena,
 ka je štapak tebi u staros
 i razgovor tuzi tvojoj,
 ke dobrota i ke lipos
 ufa s tobom i dostoji
 290 boļi život uživati.

HEK[UBA]:

Ini uzrok da nî meni
 o Kasandri sad misliti,
 Polidoru i Polikseni,
 samo majka od njih biti,
 295 gdje bez brige da sam tužna?
 Ma sni hudi i nemili, [l. 13.^b Be]
 ki m' prijete, tužnu mene

270 svud] sud O; 271 srēba O; 276 ustavi, srēbu Du; 277 i *nema* Be; 284
 bolesti] žalosti O; 285 „Polyxena” Be i *tako uvijek*; 290 boļe O; 291 nie Du; 293
 Polidora Du; 294 sama O; 295 da] ja DuO; 297 ki mi priete tužno meni O.

jesu toli pristrašili
 da od straha lipsa, vene
 300 ova majka i umire.

K[OR]:

Spovjed nam što je toj, ako ti trudno nî;
 da li i san u plač tvoj slatki ti mir brani?

HEK[UBA]:

Ne bieh plačna spala svu noć;
 tihi sanak takoj k zori
 305 dođe tužni za dat pomoć,
 plačne oči mē zatvori
 ke se ni u san ne utiešaju.

Prikaza se moj primili
 vas izrañen sinak meni,
 310 komu sjaše obraz bili,
 gasnuo bieše gîl rumeni,
 snig mu bili liće bîše;
 i kako oni ki se boli
 načē s plačem govoriti:

315 „Sad pod suncem vjere doli
 među ľudmi nî na sviti, — [l. 14.^a Be]
 tvoj je umro Polidoro;

i ki s tobom sad govori
 duh je ñegov i ne pita
 320 drugo nego pravdu odzgori,
 ka zločince svud dohita.“
 I toj rekši tak' istraja.

K[OR]:

Ništa nije dobar san taj;
 ktjej nam drugi spoviditi.

HEK[UBA]:

325 Paka, zaspav sanak veći,
 doteče mi u skut mlada

299 lipša O; 300 ovaj O; 301 spovjed' O; 305 tužni] ,tuscii' O; 307 ni *nema* O; 310 komu] ,kimu' Be; 311 gasnuo] hasnuo O, e i bei colori spenti T; 312 bili] biedo O; lice O; bieše DuO; 313 kako] tako Du, come T; 316 među nami nie na svietu O; 317 tvoj je] ,tuoiē' Be; 322 rehši Du; takor (?) Du, takoj O; istaja Du; 323 taj] ti O; 324 ktje, spovidjeti DuO; 325 zaspah O.

- košutica biela, mneći
 da je utekla tužna tada
 od medvida ki ju tiri.
- 330 I kteći ju obraniti
 od tej zviri vrle, hude,
 ka režeći smrt joj priti,
 skrih ju u krilo, jeda bude
 u mom krilu nojzi shrana.
- 335 Nu bi zaman, er nemila [l. 14. Be]
 izdri zvir taj bez milosti
 košuticu meni iz krila,
 a u strahu i žalosti,
 izbečiv se, mene ostavi.
- 340 Odnese ju u lug gusti
 i razdri ju u sto kusi
 krvavima tima usti,
 od žalosti da svak suzi
 a srce se mē raspada.
- 345 I čime se ja uputih
 za it tužna ni znam kamo,
 vidih ončas i očutih
 iz lipoga groba tamo
 duh gdi izide silna Akiža;
- 350 ki u platu svitlih dila
 činaše se da dar pita
 djevičicu ličca bila,
 i da bieše ke se hita
 kcerca moja Poliksena.
- 355 Krostoj neću viku pristat, [l. 15.^a Be]
 u sve ino mē tuženje,
 zgar višnega molit i zvat
 hudih sana da zlamenje
 tužnih od nas dalek svrne.

327 biela] biedna O; 329 medvjeda DuO; ki je tjera O; 330 hteći, ubraniti DuO; 331 vrle] ,vale' Du, vele O; 332 prieti DuO; 333 ju] je DuO; 334 shrana] hrana DuO; 335 jer O; 336 izri Be, izdrie O; 338 a] tad Du, i O; i u žalosti O; 341 razdrie BeO; 344 raspade DuO; 346 ni znam] ne znam O, ne znaj Du, nè so T; 347 vidjeh DuO; 348 iz lipoga groba] groba *ispravljeno* od grada Be, i slipoga z groba Du, fuor della sua bella tomba T; 349 gdje DuO; siln' O; 350 svitlih] slavnih O; 352 djevojčicu O; ličca DuO; 358 sana] sanak O.

K[OR]:

360 Stavi ufanje u onoga
ki svih brani zla svakoga.

HEK[UBA]:

365 O, ki zgara svit vladate
vlasti vječnom i kriposti
i očima k nam gledate
i od pravde i od milosti,
pogledajte na ovu tužnu.
Ako molbe od nevoľnih
prid vaše uši prit dostoje,
srca vaša ako od tužnih
370 dosezaju tužbe koje,
čujte molbe ovej tužne.
Pokli dobra od svakoga
svasma jesam tužna paža
i ufanje, lik od toga,
375 smrt je sama meni ostala, [l. 15.^b Be]
sahranite sinka moga,
ki ostaje kući paloj
sam jedino uzdvignutje,
sam ostaje krvi carskoj
380 ime, život, sjeme i bitje
i kraljevstva uzdržanje.
Vaše molbe milostive,
višnji, ko ocu vi svrnite,
oca stvorca umolite
385 da mi i kćerca draga žive,
kćerca u tuzi moj razgovor.
Noći, ka si slatki pokoj
svim ki bil dan s trudom vode,
ka zatvaraš zle nezgode
390 u zabitje drago u toj,

360 stav' O; 363 vječnom] vriednom O; 366 pogledajte Du; tužnu] tužbu Du;
367 molbe O; nevoľnih Du; 368 prid vaše uši prit] prid vami se rit DuO, se le
orecchie porgete T; 369 od *nema* Du; 371 ove Be; 373 sasma DuO; 374 poi che
mi si contende . . . ogn' altra speranza T; 375 sama meni] samo meni Du, meni
sasma O; 378 uzdignutje BeO; 379 krvi] kući Du, tkući O, del nostro illustre
sangue T; 381 kraljevstva Du; uzdržanje] uzdignutje O; 382 molbe O; 383 višnji]
višnem Du, k višnem O, santi celesti dei T; ko ocu] k ocu Du, ocu O.

- molim, kako pod tvom sjeni
 sve počiva i sve muči,
 čini da me strah ne muči,
 čas počinut dopus' meni.
- 395 Eto, ako tuge moje [l. 16.^a Be]
 gdi dadu mi sanak vidit,
 da ne budu mene strašit
 tej prikaze strašne tvoje.
- 400 Dosta da sam bili danak
 bez pokoja i bez mira,
 ako li mi je san s nemira,
 dalek mojih oči sanak!
- Posvećena zemlo mila,
 majko od sana dobrih i zlih,
 405 od prikaza uzrok strašnih
 kada san spe teška tila,
 ako je istina tamnim krili
 da prikaze kažeš svima,
 er te dio svak nas ima,
- 410 čin' da je laživ san nemili
 i da malo počinuti
 dopuste mi strašne sjeni;
 umoli se plaćni meni,
 čas da pokoj srce očuti.
- 415 Sve mi tužni srce dava [l. 16.^b Be]
 noviem plačem plakat da imam,
 od tuga se nova sprava
 na me spravla, kojim se otimam,
 a zlo stiže koga tjera.
- 420 Da je Helen gdi moj blizu,
 ki mi otajna odkrivaše,
 da mi spovie zli sui ki su
 ki mi odahnut, jaoh, ne daše
 ni čas pokoj očutiti!
- 425 Añi da je meni moći

391 pod tvom] ,potuom' Be; 398 prikaze strašne] prистраšne sjeni O; 399 bieli BeO; 401 mi je] me BeDu; siami del sonno avara se dormendo s' accresce il mio tormento T; 402 mojih oči] mojih oči Be, oči mojih Du; 404 dobrih i zlih Be, dobrih i zlih O; 405 strašnih BeO; 406 ,tiela' s prevučenim e Be, tiela DuO; 409 per la parte ch' in noi possedi et hai T; 418 kojim se] „cos'“ ili „ces'“? Be; 420 Eleno DuO, Heleno T.

gdi Kasandri kéerci dragoj,
 proročanstva s kom su moći,
 spoviditi moj nepokoj
 i nakazni noćnih sjeni!

K[OR]:

430 U san nije vjerovati,
 er kad pamet naša javi
 koju žalos srcem pati,
 u san žalos taj se objavi;
 duša što bdi, speći sve sni.

HEK[UBA]:

[l. 17.^a Be]

435 Ne bi laživ san meni oni
 ki Pariša rodiv ja snih,
 ki mi u kuću ogañ doni;
 što snih, javi sve zlo vidih,
 vidjeh u prah Troju iti.

440 Ma odovud vidim gdi gre
 jednu od starih mojih sluga,
 kako s oči suze da tre;
 bog će dati vrh svih tuga
 na me gore da ne padu.

SLUG[A]:

445 K tebi tiekom ja sam došla,
 tva služica stara njekad,
 i šatore kradom ošla
 toga komu tužna, jaoh, sad
 služim hudom mojom česti.

450 O, Hekuba, ne nosim ti
 razgovora slatku pomoć,
 utješila čim bi plač ti,
 ma t' glas nosim, smañe nie moć,
 vas od plača i od tuge.

427 proročanstva Be; su *nema* Du; 429 nakaznih noćnih Du, nakazne noćne O; 434 bdi] boji Du; speći] sneći Du; 436 snjeh BeO; 438 snjeh, vidjeh BeO; zlo sve Du; 441 jedna O; 442 očiju O; 445 k tebi] tebi O, a tebi Du; ja sam] jesam DuO; 447 kradom] gradom Du; 448 tega DuO; tužna] sužna Du, sužña O; joh Du; sada' s *prevučeni*m drugim a Be; 450 Ekuba Du; 453 smañe] znañe Du.

HEK[UBA]:

[l. 17.^b Be]

455 Što je to? tužna ja! što li će, jaoh, toj bit?
nesrjeće zla moja, dokle me ć progonit?

SLU[GA]:

Odlučiše, o kralice,
zlu odluku i nemilu
grčke vojske poglavice:
460 tvoju kćercu dragu, milu
Poliksenu da ubiju;
jaoh! ne krv da proliju
na grob velji silna Akila,
hudu žeđu da upiju!
465 Krvi duša taj nemila,
ta me žeđa, ta me smagne!

HEK[UBA]:

Bjenje od srca, oni zli strah
i noć i dan, majka sužna,
ki u prseh, vajmeh, imah,
470 satvori se u biļ, tužna!
zbi se što, jaoh, strah slućaše!

K[OR]:

Držite ju da ne pade,
pomoz'te ju, o sestrice,
duh se iz tila tužni krade;
475 stvorio se pepeo lice, [l. 18.^a Be]
kad nesrećni ovi ću glas.

HEK[UBA]:

Toliko mi odahnuti
dajte, uzdasi tužni moji,
da je od ove meni ćuti
480 što, jaoh, more biti ovo]
što, jaoh, koje mene sada.

455 to] toj O; toj] to O; to i jaoh *nema* Be; 456 nesreće Be; dokle] odkle Be; zla] jaoh O; 457 'Odlucise' Be; 463 velji] 'nel' Be, veli Du, velmi O; siln' O; 464 hudu žeđu da mi upiju O; 465 *ovog stiha nema* O; 466 ta me (*oba puta*) 'tome' BeDu, toj me O; 467 bjenje] bije me DuO; 468 majka] nešto Du; sužna O; 469 biļ] zbiļ O; 473 pomoz'te ju] pomozite DuO; 474 tila DuO; 475 lice Be; 476 ovi *nema* Du; 480 može Be; 481 sada mene DuO.

SLU[G]A]:

- Mnim, kraljice, čula da si
 kako Akile ognjen u obraz,
 kad se spravlat vojsku upazi,
 485 sva ustaviv drieva taj čas,
 vrh groba se u oružju ukaza
 strašnim glasom vapijući:
 „Kud bježite, Grci, takoj,
 razlog časti ne budući
 490 i vridnosti dali mojoj?
 za čas vašu a ja umrih!“
 Tuj ti u vojsci velja smeća
 udri u riči, razloženja
 meu svim staše svakčas veća,
 495 tuj razlici svjeti i ktjenja [l. 18.^b Be]
 činahu se sa svih strana.
 Na same se ustaviše
 dvi besjede njih odluke;
 tresku i smeću ustaviše,
 500 svak sta gledat svezav ruke
 gdi će silna vojska obratit.
 Biehu jedni ki veljahu
 da se Akižu da živina;
 mnogi druzi ne ktijahu
 505 da djevica taj jedina,
 ne zgriješivši, takoj umre.
 Agamenon od tej bieše,
 kralj ljubovnik kćerice tvoje;
 toj morebit on želieše
 510 cić Kasandre drage svoje,
 ljubav koje toli scieni.
 A dva brata, kih Atena
 sazda, objednom svi težahu,
 er ni razlog jedna žena

483 ognjen] ogañ Du; 485 ustavi DuO; u taj čas O; 486 u oružju] oružan O;
 490 vridnosti BeO; 492 velika Be; smeća] sila DuO; 493 ,rieci' *isprav. na* ,rijci'
 Be, rieči DuO; 495 htjenja Du; 496 činahu se] ,Ciniascese' Be, čināše se O; 497
 na same] ne zaman Du, na zaman O; 498 dvi besjede] bi besjeda DuO, due discordi
 sentenze T; odluka Du; 499 ustaviše] ugasiše DuO; 501 obratit] obrnut DuO; 504
 htijahu Du; 507 Agamemnon Du, Agamennone T; 509 želaše DuO.

- 515 — od Kasandre rit ktijahu -- [l. 19.^a Be
 da primože kopje Aki/a.
 Na dvie strane stahu koji
 razlog ktjenja njih brañahu:
 jedni u pomoć kéerci tvojoj,
- 520 za Aki/a druzi stahu, —
 još svak sebi primagaše.
 Čim izide slatkorjeki
 hitri Ulise, dragi puku,
 ki u sladak način niki
- 525 riečmi svrnu u odluku
 od dvie jednu silnu vojsku,
 govoreći: „Razlog nije
 vrjednijemu od nas takoj,
 za čas našu pao ki je,
- 530 za ugodit ženi jednoj,
 živinu mu sužnu branit;
 ni da može doli riti,
 što razlogom reć bi mogao
 koji k mrtvim bude siti:
- 535 bez časti je Aki/le ostao, [l. 19.^b Be]
 već neharstvo vridnos plaća.“
 Ulise će doći krostoj
 sada, sada za iz krila
 izdrit majci slatki rod svoj
- 540 što si, majko, odhranila
 za razgovor u tvu staros.
 Zatoj hodi i ne krsmaj,
 zovi pomoć višnih odzgor,
 svetilišta obid' sva taj,
- 545 pod' na svitli kraļev šator,
 prida ű padi umiļena;
 pitaj milos, plaći, moli
 i na zemļi i na nebi,
 jeda ti se tko umoli,

515 htijahu Du; 518 htjenje Du; 521 ‚prima/ce‘ Be; 522 čiem BeO; 524 u
 sladak] vladati Du; 525 rieći DuO; e 'l diverso parer ridusse in uno T; 534 s mrtvim
 Du; 539 izdriet DuO; 542 zato Du; 543 odzgar DuO; 545 pod' na svitli kraļev]
 pod najsvitļi kraļu Du, pod na svitli kraļu O; 546 prida ű padi] tere prida ű O;
 547 pita' Du; moli] i moli Du; 549 tko] takoj Du.

550 krvi kćerice tve da ne bi
grob polili silna Akiža.

HEKUBA:

Tko mi će suze dat u tuge tolike
da budem, jaoh, plakat ne pristav sve vike?
er suze ke ronim, jaoh, nisu zadosti [l. 20.^a Be]
555 tugama mojim sim ni mojoj gorkosti.
Kim glasom upiti na hudu budem čes
koja se ne siti na nijednu mû boles?
Jesu li nemile u srcu komu kad
tuge se sve zbile jak meni tužnoj sad?
560 i muke tolike pate li suđeni
u paklu kolike ćutim sad u meni?
Tko da mi pomoć da? gdi li da se utečem?
od koga, jaoh, sada ku milos da stečem?
Sirota ostala od sinov prisvitlih,
565 u tuge sve paža od dobar tolicih,
vidjela u staros, jaoh, majka tužna ova
krv i smrt i žalos od peset sinova,
i smrt zlu vidila ćaćka nih a moga
gospodina mila, kraļa trojanskoga,
570 koi me ostavi da plačem ovakoj
i da se ne ustavi do smrti zli plač moj.
Komu, jaoh, da stupaj nemoćni obrnem?
komu li gorki vaj starica da svrnem?
Koi glas, smrtni glas, dođe, jaoh, sad k meni, [l. 20.^b Be]
575 glas s koga jedan čas živiti meni ni?
Meni je umriti! i dosle li živih,
da budem viditi smrt, tužna, mojih svih?
Smrt meni, za me smrt blažena, blažena,
da me, jaoh, kt'jaše strt u dobra vremena!
580 Stupaju, stupi, moj, nemoćno, ako ikad,
pones' ti tielo ovoj u ova vrata sad.

552 suza O; 554 nisu jaoh O; 555 mojim sim] mojim Du, mojim O; ni] i O; mojom] mojom Du; 556 kiem DuO; budem] moju Du; 561 ćutim sad] ćutim ja sad Be, ćutim ja O, ja patim Du; 562 gdje BeDu; li *nemaju* DuO; 566 u] pod O; tužna majka O; tužna *nema* Be; 567 i smrt] smrt Be; 568 ‚uidiela‘ s *prevučenin* e Be, vidjela DuO; ćaka Du; 572—573 *oba su stiha dodana novijom rukom* Du; 574 k meni] meni DuO; 576 dosla O; 577 tužnu O; 578 za me] sama O; 579 kt'jaše] ‚kt'afce‘ Be, hotje Du, hoće O; 580 stupaje Be; 581 pones' ti] ponesi DuO.

KOR:

O, kraljice plačna i tužna!
 Bi kraljica, sad si sužna!
 koliko bi t' boje umriti
 585 tužni sada neg živiti.

HE[KUBA]:

Kéerce, kéerce tužna moja,
 kéerce majke od svih tuga,
 s plačem ide majka tvoja,
 koj u tuzi, jaoh, nî druga.
 590 Izid', izid', da te vidu,
 od sunačca mā svitlosti,
 k tebi tužna majka idu
 da t' navistim sve gorkosti,
 da t' navistim glas ki slove
 595 vrh života tvoga sada,
 glas ki na smrt mene zove,
 tebe na krv, kéerce mlada.

[l. 21.^a Be]

POL[IKSENA]:

Majko moja draga, mila
 majko, u tuzi utješjenje,
 600 što si takoj poblidila?
 što li je toj tve cviljenje?
 Iznenatke što li takoj
 jak ptičica s grane mlada
 činiš trepteć da ovakoj
 605 k tebi letim tužna sada?

H[EKUBA]:

Vajmeh, kéerce, kéerce, vajmeh!

P[OLIKSENA]:

Da li, vajmeh, poče u toj
 u zlamenje tužno? Ne ktjeh
 da počineš, majko, takoj.

Préd 582 Kor] Sl[uga] Be, Coro T; 582 i tužna] tužna DuO; 585 tužnoj BeO; 587 majci O; 589 kojoj O; jaoh *nema* O; nie DuO; 593 i 594 naviestim DuO; 600 probljednaja Du; 601 li je toj tve] l' je tvoje toj Du, l' je takoj toj O; 602 iznenatke DuO; 603 grane] gore Du, da nido T; 604 'trepech' Be; 606 kéerce kéerce] oh kéerce O; 607 da li vajmeh], Dali, u, uaimch' Be; u toj] takoj O; 608 tužno] u toj O.

H[EKUBA]:

610 Životu se, kćerice, tvomu
tva pritužna majka boji!

P[OLIKSENA]:

Odkrij tugu sreću momu,
a bez tuge i ne stoji.
615 Ti uzdaš što će riti? [l. 21.^b Be]
sva od straha tužna čeznem!

H[EKUBA]:

Tužna ti si, kćerice, i ti,
tva tužnija majka u svem.

P[OLIKSENA]:

Što je, majko? kaži meni,
majko, moja sva radosti.

H[EKUBA]:

620 Grci hudi i kameni,
puni zlobe i vrlosti,
odlučiše tuj nemilu
zlu odluku, kćerice mlada,
tvojom krvi da Akižu
625 žeđu upiju mrtvu sada.
Živ te iska, sad te ište
mrtav, kćerice, srce moje!
hoće da posvetilište
nemu učine krvi od tvoje.

P[OLIKSENA]:

630 O, nesrećo zlobna, huda,
da li svakčas nosiš takoj
tuge, gorkos, suze odsvuda
plačnoj, tužnoj kući našoj?
Da li se ćeš nasititi [l. 22.^a Be]
635 svitile krvi, suza groznih

611 ‚boju‘ s *prevučeni*m u Be; 612 tuge O; 614 rieti DuO; 615 čeznem] venem DuO; 618 što je] za toj O; 621 ‚urolosti‘ Be; 627 mrtvu Du; 628—673 *nema* O; 630 nesrećo Be; 631 ‚nošcišć‘ Be; 634 da li] kad li Du.

i da takoj veé cviliti,
jaoh, ne budeš plačnih, tužnih?

H[HEKUBA]:

Takoj hoće žive biti,
kéeerce, dušo srca moga,
640 za mrtvima pogoditi,
a na pomoé nî zvat koga.

P[OLIKSENA]:

Jaoh, bolesna i triš tužna
majko od plaća, majko od tuge,
645 majko od svih zala sužna,
majko, u tuzi koj nî drugô.

Ki paklêni duh nemili,
srčan, pun zla i jadovit,
dođe u staros da te ucvili
650 i čini te plačem sloviti,
i čini te da tva gorkos
ogleda je svim tužnima,
i bolesna da tva staros
razgovor je tužnim svima?

Srce mi se sve raspada, [l. 22.^b Be]
655 er ne mogu, majko, biti
tebi u staros druga sada,
tebi u staros poslužiti.

Videéi te gdi ostaješ.
660 jaoh, sirota tužna toži,
bez pristanka suze gdi treš,
to me kole, to me boli;
i videéi majci tužnoj
gdi iz krila hoće ugrabiti
svoje hrañenje, slatki rod svoj,
665 to je smrt mā, ne kom éu umrit.

Er smrt nî smrt, neg je svrha
od svih zala i žalosti;

642 triš] ti s' Du, tre volte T; 645 koj] ko Du; nie Du; 649 i 650 te] ti Du;
651 ogleda je] ,ogleddaie' Be, *ali isp.* 935; 653 tužnim] tugam Du; 647 tebe Du;
poslužiti] poslušati Du; 665 ne kom] netom Du; 666 er] ,ego' Du; nie Du.

- smrt dohodi sama vrha
plaču, tugam i gorkosti.
670 Kako tihu košuticu
iz skuta će, majko, uzeti
bez milosti tvu djevicu,
dragu kćercu Grci kleti. 23.^a Be]
- 675 Jaoh, da li ćeš, majko moja,
nedostojnu smrt viditi
tvoje kćerce drage koja
cić toga će dvaš umriti?
Toj će mene tužnu umorit,
ne smrt prika, vajmeh, sada;
680 smrt će mene zla slobodit,
ti ćeš ostat puna jada;
smrt će biti lik žudeni,
u nevoľah ki svak pita,
tužni meni, sužni meni
685 od svih tuga segaj svita.

U vršenje prvoga činenja šes satir izidu, trećci jedan za družijem pod son od sviral; poslije, stavši na mjesto od igre, p.vi govori:

- Je li ovoj onaj vila
slavna toli i visoka,
ka je sva čas vridna bila
svim kraľicam od istoka,
690 ka planine pohodaše [l. 23.^b Be]
u tolikoj časti i slavi,
oko sebe a kupľaše
gorske vile po dubravi?
Mi satiri vođahomo
695 u veselju svud gorome
liepe tance tuj prid nome,
dielit se od ne ne um'jahomo.
Eto sada gdi vidimo

669 tugam] suzam Du; 671 iz skuta će] ,is' pred prevučeni'm ,eu' pa ,cutachie', u matici je dakle sigurno bilo, iscutachie' mjesto ,if' scutachie' Be; 673 ćercu Du; 674 joh Du; 675 vidjeti DuO; 676 tvoje] svoje O; drage] tužne DuO; 678 to BeO; umorit] morit Be; 683 ki] koji O; 684 tužni (prvi put)] tužnoj O; sužni] tužni Du; 685 sega Du; poslije 685 do ,Drugi at' Du i T nemaju ništa; pred 686 O ima samo Svrha od prvoga ata. — Intromedija: Satiri govore; 686 ona O; 687 i visoka] od istoka O; 688 ke, vriedna O; 691 ,slaua' a nad drugim a opet u Be; 692 a kupľaše] okupľaše O; 697 dielit Be, diliti O.

700 veličinu tuj od svita
 gdje čes huda ne dohita,
 kako da ne procvilimo?

II. S[ATIR]:

705 Ako, pjesni naše, kada
 razgovor ste tužnim bile,
 sve ujedno slasti mile
 i radosti skup'te sada
 za ovu tužnu razgovorit;
 jeda pjesni slatka rados
 bude tugu sreću odniti
 710 ovoj ka je svitla mlados
 bila kruna svim na sviti
 a veselje nam jedino.

[l. 24.^a Be]

III. SATIR:

715 Kako slavu svita sega
 vrieme dava, vrieme krati,
 kako svrha jes od svega
 i nie dolu u što ufati,
 sve je doli vrjemenito.

III. SATIR:

720 Čemu je taj rados, ke tko se izbavi,
 gorku mu svu žalos u srce postavi?
 Zaman je tuj plakat i hudu čes zvati,
 gdi ne mož lika dat, a vrieme sve krati.

699 veličinu] u veselju O; 704 *nema ga* O; 707—711 *nema ih* O; 713
 vrieme (*oba puta*)] brieme O; 714 gorke O; 715 dolu] doli Be, dolu ni O; 716
 vremenito Be, brjemenito O; *pred* 717: III. satir] Hekuba O; 718 postavi] dostavi
 O; 720 brieme O.

DRUGI AT.

[l. 24.^b Be]

KOR:

Evo ide Ulise, vidim ga s prešom it;
Hekuba, spravi se, nov ti će glas donit.

ULISE:

- Mnim da znaš, o ženo, i da si čula toj
što je odlučeno u vojsci u našoj;
725 ma t' budem i ja sad, da čuješ boļe, rit
i navlaš toga rad hotio sam k tebi prit.
Grčka je vojska sva danas odlučila
da umre ta kći tva na grobu Aki/a;
da posvetilište od ņe se učini,
730 Akile taj ište od nas dar jedini.
Ktjeli su da sam ja do groba ņe družba,
djevici svakoja da je čas i služba,
i od posvetilišta Piro će glava bit,
vriedna će ruka ta živinu tuj ubit.
735 Sad što t' se pristoji, ti dobro mož znati,
i dobro t' ne stoji s jaćiem se rvati.
I naša znaš sila koliku ima vlas:
eto je slomila trojansku oholas,
s koje si upala u tuge svakoje, [l. 25.^a Be]
740 robiņa ostala pokoñe dni tvoje.
Mudra je razum svoj na vrieme ukazat
i srjed zla znati toj potreba što je znat.

H[EKUBA]:

Dođe, jaoh, zla tuga koje se bojah ja,
u srece iz kruga peči me zla zmija!

Pred 721 Činjenje drugo — Kor Be, Počinje drugi at — Kor govori Du, Drugi at — Šena prva — Kor O, Atto secondo — Cho[ro] T; 722 ‚H[e]kuba‘ Be, Ekuba DuO; 728 taj Du; 731 do] od Du, di condurla a questo [t. j. Achille] T; ņe] nie DuO; 733 i nema O; 735 sad što t'] sad zašto Du, zašto O; 737 i] jer O; 738 slomila] satrla O; 741 mudra] mudar Be, mudros Du; brieme O; 742 sred Du.

- 745 Jaoh, da li još ovoj dočekah u staros
 i prodlih život moj za vidit svu žalos,
 zlo vrh zla za gledat sim plačnim očima
 a svrhu ne ufat nevołam mojima?
 Čemu ogañ i zla smrt s Trojome za'edno
 750 ne ktješe mene strt, neg sada neredno
 čini me živiti, čini me svakoje
 žalosti viditi pokoñe dni moje?
 U Troji, u Troji bieše mi liepo umrit, —
 tuj mi se dostoji život moj ostavit!
 755 Jaoh, ako za žalos robiñe i sužne
 mogu gdi ku milos izdvorit pritužne,
 dopusti, dopusti, sužni ovoj ne brani
 da dvi rieči izusti, mili banu izbrani,
 malu stvar tebe ja da samo uprašam, [l. 25.^b Be]
 760 a svitlos da tvoja odgovor dā mi sam.

UL[ISE]:

Govori! ne udi, ako malo i poeknim;
 milos ti taj budi, ne štetim posao tim.

H[EKUBA]:

Znaš li, kad uhoda ti dođe u Troju,
 Helena kad onda i odkri var tvoju?

UL[ISE]:

- 765 Znam, i toj u zabit ne mogu staviti;
 istinu i za rit, imah srjeću iziti.

H[EKUBA]:

I znaš li, u dvor moj kada te vođaše
 a s tebe krvav znoj od straha iđaše?

U[LISE]:

- 770 Pri zlu se nahođah ne malu onada;
 tko ne bi imao strah mramor bi bio tada.

746 vidjet Be; 749 ujedno DuO; 750 ktješe] hotje Du, hoće O; 751 me (*oba puta*)] mi O; 752 vidjeti DuO; 754 tuj mi se dostoji ostavit tužni svit O, *tako i Du samo što pred tuj ima još i*; 755 „Robigne“ s *isprav.* gne Be, sužñe O; 756 gdje BeO; 758 dvie BeO; 759 da samo ja tebe Du; 760 *poslije* mi *prevučeno* do Be; 762 ta Be; 763 li *nema* Du; 764 Elena Du; kad onda i] i onda kad DuO; 765 to BeO; 766 i] a O; sreću BeDu; 767 vodiše Du.

H[EKUBA]:

Prida me pade ti na zemlju i takoj
poče me moliti da t' prostim život tvoj.

U[LISE]:

Sve je toj istina, i ja se hvalim tim:
tva milos jedina uzrok je da živim.

H[EKUBA]:

775 Prostih ti život, pak poslah te domome.

U[LISE]:

Ovoga sunca zrak naziram tobome.

H[EKUBA]:

Što mi si govorio, Ulise, onda kad
u rukah mojih si bio, spomen' se malo sad.

U[LISE]:

[l. 26.^a Be]

780 Ričmi sam najsladim kojiem sam mogao
i molbam lipim svim i himbam iskao,
za svu vlas i svu moć da bi mi zdravu izit,
da bi mi glavu moć od smrti slobodit.

H[EKUBA]:

785 Pokli neć drugo rit, odgovor i taj jes:
ne misliš haran bit meni u mû sad boles,
ne misliš pomoć dat koju ja dah tebi,
neg tebe budem zvat vrhu svih pod nebi
neharna, ki plaćaš dobro zlim i koji
za život smrt vraćaš, što t' veomi zlo stoji.
790 Svi koji ištete s mnoštvom se ugodit
veomi se kažete neispravni na saj svit:
prijatelj se zabude, na stranu pođe har,
od mnoštva gdi bude čas i ki slavan dar.
Sad poznam u tuzi da nehar svit vlada,
i tužnu ki suzi milosti nî sada.

771 zemli Du; 772 to Du; 777 si] se Du; onada Be; 778 mojieh Be; u rukah si. mojieh O; 779 riečmi Du, riečim O; koje DuO; 780 ,ifako' Be; nastojô Du, nastojao O; 781 za svu vlas i svu] iskao za svu Du, iska za su O; zdravu] ,sdrauu' s drugim u nad prvim Be, zdravo DuO; 783 ta DuO; 787 ki] ti Du; 790 nespravni Du; 793 da] er Du; 794 nie BeO.

- 795 Ja ne znam ki razlog nemili hoće taj
 žive mrtvim na grob da bijete ovakoj,
 i krvi ludckome da duše ištete
 napajat vrućome, a mislit nećete
 er gorka nemilos višnuga ne budi [l. 26.^b Be]
- 800 na ljubav i milos, neg zlobe da sudi.
 Sad moju djevicu ka vaša kletva kti
 da kako krvnicu hoćete zaklati?
 Niesu li volovi za posvetilišta,
 za koja ljudi svi zvirenja biju ta?
- 805 Aži ište Akiše osvetu i zove
 pravdu cić nemiše tej smrti negove?
 Ova mā djevica što mu je skrivila?
 Ćemu je krvnica Helena nemila:
 Helena potegnu Akiša u Troju
- 810 i mnogih još stegnu, da umru u boju;
 Helenu ubijte, Akiše prosi taj,
 ovojzi prostite djevici pravednoj.
 Ako li ljepote ištete, pri vaših
 liposti sve su te, nie toga u naših:
- 815 Helena dobiva sve ine liposti
 i lićcem odsiva sunčanoj svitlosti.
 Ne maće nego mi a i ona, mogu rit,
 kriva je prid vami; pravo je nu ubit.
 S razlogom velicim mnim da sam rekla ovoj, [l. 27.^a Be]
- 820 mnim da prid svitom svim prav bi bio razlog moj.
 Ma sada tva svitlos razlog je da ovoj
 ukaže ku milos ka shrani život tvoj,
 da molbe nie čuješ ka ti se umoli,
 nie suze da otreš ka se tvojim boli,
- 825 da u me pogledaš, da poznaš po meni
 kakav je život naš, kako ufat ni u što ni,
 i kako čes zgara na voļu sve vlada,
 kako nas svit vara, svih tuga dopada.

795 ja] i O; 796 na *nađ prevučeni* da Be; ovakoj] takoj Du; da bijete ovakoj *nema* O; 797 ludckome Be; 801 ka] ku O; ktje Du; 802 zaklati] zaklat je Du; 804 zvjerenja BeO; 808 Elena Du, *pa tako i daše*, Helena T; 810 ‚mosih‘ Be; 812 djevici prostite ovojzi DuO; ‚praudnoi‘ Be; 813 pri vaših] ištite pri vaših Be; 814 i 815 ljeposti BeO; 816 licem DuO; odsieva BeDu; sunčanoj] od sunca DuO; 821 ovoj] onoj DuO; 822 ukažeš DuO; tvoj] svoj O; 824 tvojim] tobom O; 825 po] u O; 826 ni u što] u što Be.

- Tko se kad veseli i zva se blažen tač,
 830 sada se dreseli, sada ga druži plač;
 urietko i blažen tko se je nekad zvao,
 od tuge poražen da pak nî proplakao.
 Molašê ti nekad u tvoj plač, — u mû zleđi
 oto ja molim sad, dohodi svim svoj red.
 835 Ulise, tim nemoj mē molbe pogrđit,
 umol' se tužni ovoj, mramoran nemoj bit;
 od majke ne odiđaj svē slatko rođenje,
 život mi ovi daj, ona je mē življenje!
 Kćerca ova sama jes razgovor medeni [l. 27.^b Be]
 840 u hudu moju čes, u staros štap meni,
 nôm mi se žalosti tužni odlagaju,
 nôm moje gorkosti medom se stvaraju;
 od kćeri tolicih koje sam imala
 sama mi je pokoj tih i družba ostala;
 845 u zabit nôme sad zle tuge stavlam ja,
 ona je sad moj grad, slava i čas sva moja.
 Malahni što ovoj ja zaimah djevici,
 sad harna vraća toj svoj majci starici;
 ona je sad sama, ona je, pravo dim,
 850 život moj, duša mā i štapak kim hodim.
 Umol' se, čim nekad tebi se umolih,
 neharan nemoj sad meni bit vrhu svih.
 Kim sreća da dobit, pri svakom jur sudu,
 ne imaju vrli bit vrh kojih dobudu.
 855 Ima se misliti er svaka slava i moć
 pod suncem na sviti na mañe ima doć;
 nitkore razuman ne ima ufati
 što more uzet dan i vrijeme što krati.
 Što bih ja nekada, eto sam mož vidit, [l. 28.^a Be]
 860 toj niesam ja sada ni mogu veće bit,
 blaženstva ka imah jedan mi dan uze,
 osta mi sam uzdañ, kim živem, i suze.

832 da pak nie Du, da nie pak O; 833 u mû] a mû Be; 834 eto DuO; 835 tim] ti O; mē molbe] molbe mē Du, molbe mē O; 837 odiđaj BeO; diđaj Du; svē] svoje DuO; 838 mi] nam Du; 841 nôm mi] ,gnomi' Be, nôm O; tužnoj O; 842 š nôme se gorkosti medom satvaraju O; 844 mi nema O; 846 sva] sad Du; 847 malahni] mladahni O; ja što ovoj O; 848 svojoj BeO; 851 čim] tim DuO; 858 što more] što može Be, u što more Du; vrijeme O; 859 bieh DuO; vidit] znati O; 860 ,nesam' Be; veće biti O.

- Sad na me, moj mili, pogledaj, Ulise,
na tužnu ka cvili staricu smili se.
865 Hotjej se vratiti na grčke šatore,
gospodi toj riti er višni odzgore
ni pravda lučka ta ne hoće da žene
na posvetilišta koļu se takoj, ne,
u srǧbi u krvi ke prije ne biste,
870 vitezi slavni vi, nu liepo shraniste.
Zakon je stari ti vrh krvi, znate vi,
ki neće da klati budu se robovi.
Rič tvoja i tva moć, još da ni dobar svit,
prid vojskom sve će moć, što rečeš sve će bit;
875 čovjeka od vlasti svaki svjet ima vlas,
a ki je bez časti, nie čuven mudar glas.

K[OR]:

- Koje će srce bit kameno, vajmeh, tač,
da neće prosuzit ovaki čuvši plač?
i ki duh na sviti bez nijedne milosti [l. 28.^b Be
880 neće se boliti ovakom žalosti?

UL[ISE]:

- Hekuba, nu me čuj, i nemo' boles ta
da pamet tvoju tuj i razum sad smeta;
neharna ni sciени ki pravo bude it,
neprijatelj a to ni ki razlog ište rit.
885 Ja mislim ubranit i želim život tvoj
na brieme sahranit, kako ti shrani moj;
toliku i tvu har, čim budem živiti,
ne budem nikadar u zabit staviti.
Istinu ma za rit, robi ni za jednoj
890 ženi sad ugodit ne hoće razlog toj
da slavu i da čas pogrđimo onih
počtili ki su nas viteškom smrti njih,
bojnika da vridnos stavi se u zabit,
robovom a milos da bude svaka bit,

863 na *nema*, „pogleda“ O; 865 hotjej se] „Hohieifē“ Be; 866 toj] svoj DuO; 867 lučka Be; 869 srǧbi Du; 870 nu] ma DuO; 873 rieč Be; 874 sve će moć] svak će moć O; sve će bit] učinit O; 875 svaki *dodano nad* svjet Be; 876 mudar] čuven O; 880 boljeti DuO; ovakoj Du; 881 Ekuba Du i *tako daje*, Hecuba T; nemoj O; 882 sad] da O; 883 ni] ne DuO; 886 vrieme Be; shranit DuO.

- 895 budući slomili od Troje sve vlasti
 i travom činili tolik grad porasti.
 I hoću da t' je znat, prvi sam nastojao,
 i neću toj tajat, i Grkom svjet moj dao
 da posvetilište učine ovi dan [l. 29.^a Be]
- 900 kéerce tve ku ište Akiže slavni ban,
 da se čas tomu da komu se dostoji,
 er platu čas gleda tko na čas nastoji.
 Gospostvo tuj gine, a ludos tih sudi
 gdi časti ne čine vridnosti od ljudi;
 905 a s vridnim nevridni upored gdi stoje,
 pokoñi toj su dni države svakoje.
 Akiža sve časti držimo vrh inih
 dostojna, er pasti htje za čas od nas svih.
 Bila bi gruba stvar, s koga si častan ti,
 910 da tomu malu har ukažeš po smrti,
 i koji život vaš svih časti, svih ljudi,
 od mrtva da ončas spomena se izgubi.
 Kad bismo mi takoj u zabit stavljali
 tej ki su bijué boj za grčku čas paši,
 915 tko bi opet pod Troju ktíl doći? tko bi bil
 ki za nas u boju život bi ne štedil?
 Gdi plate krvi nî, viteški je ne umrit
 ma život da shrani pripravan i brz bit.
 Od svita dvigni čas i platu vridnosti, [l. 29.^b Be]
- 920 od dobra uzrok vas dvigao si mladosti.
 Ki ini biju boj bez straha nego ti
 ki smrti život svoj nastoje počiti,
 ki znaju njih ime i vriednos da će bit
 u ustih sve vrime od ljudi na saj svit?
- 925 I za rit istinu, ja za ino ne trudim
 neg za čas jedinu, umriti s kom žudim,
 u duga vrijeme da slove i želim

898 toj *nema* Be; i Grkom] Grkom O; 900 kéerce DuO; slavni *nema* Be; 906 toj] svi DuO; su] svi Du; 908 hotje Be; nas svih] naših Du, na[s] svih O; 909 si] ,si' Be; si častan ti] čas imamo O; 910 ukažeš po smrti] po smrti mi damo O; 911 i 912 *đodani su novijom rukom* Du; 911 vaš] nas DuO; 913 tako-Be; 914 te Be; bijué] boječ Du; *među* 914 i 915 *dolaze u* O *opet stihovi* 909 i 910 *onako kako su u* Be i Du; 917 viteški je] ,viteschie' Be; 919 svieta DuO; digni Du; vriednosti DuO; 922 ,nastoe' Be; 924 ustieh DuO; vrime Du, brieme O; 925 riet DuO; 926 umrijet Du, umrieti O; 927 vremena Be, bremena O; slovem O; žudim] želim Be.

- glas moga imena pod nebi među svim,
 i da grob mramoran, čim svitlo sunce sja,
 930 spovida noć i dan svim na svit što sam ja.
 Slava i čas, ka slove od svete vridnosti,
 na dobro sve zove izbrane mladosti.
 „Tužna sam — ti ćeš rit — prem sasma za djecom“;
 i druzi na saj svit bolesti bole tom.
 935 Kolike mladosti od naših u Troji
 padoše kih kosti vaša zemlja osvoji!
 Nis' sama, starice, ka plačeš sinove;
 mnoge udovice plakat će mužove;
 mladice kolike, pod miri od Troje [l. 30.^a Be]
 940 drage vjerenike izgubivši svoje,
 lica će grditi u grčkoj zemlji toj
 i tužne cviliti vaskolik život svoj.
 Razgovor u tuzi budi ti drug tužan
 ki cvili i suzi, kako i ti, po vas dan.
 945 I ako nemili budemo tebi bit,
 er smo odlučili tve kćerce krv prolit
 i darom časnim tim da častan vitez jes
 koji je Grkom svim svitla čas i ures,
 volimo zgriješiti prid vami zlobom tom
 950 neg od nas platiti jednoga neharstvom
 ki svojom vridnosti shranil je našu čas
 a svakoj mladosti od dobra ošao glas.
 Ni od griha takoga stidit se budemo,
 nu veomi se od toga držani čujemo;
 955 vitezom er kad tim dobru har imamo,
 od dobra uzrok svim unaprid davamo.
 A vi ini barbari, er razlog ne znate,
 ni časti ni hari prijateļom ne imate
 ki za vas ne brane svaki trud ni glavu, [l. 30.^b Be]
 960 da liepo sahrane vašu čas i slavu,

929 čiem svietlo DuO; 930 spovieda DuO; 931 čas] glas DuO; vriednosti DuO; 934 i *nema* O; bolesti bole tom] bolestim bole tom Be, bole se takome O; 935 kolik Be; 936 kih] tih Du, kojieh O; „uascia' nad prevučenim „ofuoi' Be; 938 plakat će] žaliće DuO; muževe O; 939 mirim Du; 940 izgubivši] izgubili su Du; 942 i tužne] za drazim Du, za drazim O; 943 drug] drag O; 944 i ti] ti O; 945 ako] kako O; 948 koji je] „kie' Be; svitla] vriedna DuO; 950 nego Du; 951 vriednosti DuO; 953 stidit] štedit DuO; 954 nu veomi] veomi Du, ma veomi O; ču'emo Be; 955 har O; 957 ini] i ini Du; ma voi che sete barbari T; 958 prijateļem [?] O; ne *nemaju* DuO; 959 ni] i O.

- vitešku i smrt tih stavljate u zabit,
 spomena i od njih nie da će koja bit.
 Meu nami ne takoj! Časnim je čas plata,
 a vridnim razum svoj vridniji je od zlata.
 965 Tim cvita, slove tim Grecija prislavna
 razlogom lipim svim, er je u svem ispravna;
 ogleđa vladanjem državam svim će bit,
 vridnosti i znanjem vike će sve slovit;
 a vašim zakoni sličan je i vaš glas,
 970 a časna glasa ni gdi vridnos ne ima čas.

H[HEKUBA]:

- Kad milos na glas moj meni, jaoh, gluha jes,
 a hoće, vajmeh, toj prihuda moja čas,
 ti, kćerce, sada taj pušta' tvoj tužan glas,
 jeda tvoj plačni vaj uzima koju vlas;
 975 jakino u gori ucviljen slavie tih,
 svē tužbe kad tvori, na milos steže svih.
 K zemlji umiljena padši, kćerce, obhiti
 Ulisu koljena! čuvena ćeš biti,
 er je i on, kćerce mā, od sinov čačko blag, [l. 31.^a Be]
 980 i on svoj rod ima, zna koli je čačku drag,
 jeda tva taj lipos i tva rič medena
 pritegne na milos srca ova kamena.

P[OLIKSENA]:

- Ulise, vidim ja, odnosiš obraz tvoj,
 da se vridnos tvoja ne smili na plač moj,
 985 da suze ođnene tve srce ne smute,
 tve prsi kamene da žalos ne očute;
 er ban blag kako ti, ovaki čuvši plač,
 kako da ne očuti u sreću bridak mač?
 a kriješ i ruku, ku ljubiti kad bih ktil',
 990 strašiš se milos ku da ne bih izdvoril'.

961 smrti Du; 962 i od njih nie] ki od njih ni Du, nie od njih ni O; 963 među O; 964 je *nema* Be; 965 cvjeta BeDu; ‚Gretia‘ Be; 966 razlogom er lipim u svem je ispravna O; 967 ogleđa] ‚O gledai‘ Be; vladanje O; 968 i znanjem] uzdanje O; vike] vikom O; 969 sličan je] slika nie DuO; vaš] vas Du; 970 ‚vrednos‘ Be; 972 a] i O; 973 sada taj pušta'] ti sad taj pušta' Du, ti sad taj puštaj O; 974 plačni vaj] plač i vaj DuO; 977 k zemlji] zemlji Be; 979 jer Du; i *nema* Be; 981 ta BeDu; 989 ktil'] bil' Du, til' O.

- Tej misli brzo sad hoću te slobodit,
 svitlos tva toga rad mirna će sada bit;
 budem ti još riti ostaviv molbe sve:
 spravna sam sliditi stupaje hrle tve,
 995 spravna sam ja umrit i krvi mojom sad
 Akiže da je sit, Akiže da je rad.
 Ili t' me sad na toj uredba zgar sili
 ili mi ovakoj mladi umrit omili,
 hoću da pozna svit, ako sam i mlada, [l. 31.^b Be]
 1000 er volim dobro umrit neg život zlo sada.
 Neka se bludu ti i smrti zle boje
 bez tuge na sviti ki traju dni svoje;
 ja ne imam uzrok taj smrti se tej strašit,
 ni marim na svit saj ovakoj živa bit.
 1005 Od krvi rođena kraljeve gospoja,
 u slavi gojena, što sam sad, gdi li ja?
 Kći kralja od Troje, cara istočnoga,
 jaoh, plača ovo je početak od moga;
 dvignuta u gizdah, od bana služena,
 1010 djevica ka se zvah u svemu blažena,
 cvit moje liposti, kom slovih toliko,
 za pir pun svitlosti hrañah tač visoko,
 čekaje dan po dan za bit vjerenica
 visoka kralja i stan moj vidit kraljica,
 1015 i da se oholi među kralji i slavi
 taj ki svim odoli prid mojom ljubavi, —
 eto sam sad sužna, nesrećna kraljica,
 eto sam, jaoh, tužna vrhu svih divica!
 Zvahu me gospodom trojanske gospoje, [l. 32.^a Be]
 1020 kraljice časti kom diče se i goje;
 među svom mladosti slovih diži izvršnim,
 a svitlom liposti zanošah oči svim;
 s radosti rajskom stah u dvoru carskomu

991 tej misli hoću te sad brzo slobodit, *pa je poviše brzo napisan broj 1, a poviše hoću broj 2, da se dobije pravilni rim u sredini* Be; 993 rieti DuO; 994 ‚stupai‘ Be; 995 ja] i DuO; 997 ili t’] ‚Ilti‘ Be, ali t’ O; 1004 ni] ne DuO; sviet Be; ovako DuO; 1005 ‚Gospogia: s prevučeniim g Be, gospoda DuO; 1006 gdje DuO; 1008 jaoh] od O; od] jaoh O; 1011 liposti kom slovih toliko] mladosti hrañah tač visoko O; 1012 hrañah tač visoko] kom slovieh toliko O; 1014 i nema O; vidjet Be; 1015 među kralji i] od kralja toj O; 1018 svih] inih O; divica] djevica žena ali je ovo drugo zamrlano Be, djevica Du; 1019 gospode DuO; 1020 kom] tom Du; 1021 svom nema Du.

- i mlados mû gojah u dobru svakomu,
 1025 zavidit ter višûim ne mogah u čem zgar
 neg smrti, ka tužnim bila je vazda u har;
 kraljica tolika *eto* sad robuje,
 pala tač s visoka žive da tuguje.
 Blažena, blažena smrt ka me će umorit,
 1030 pokli bih suđena ovako živa bit;
 i uzroka inoga da ne imam smrt žudit,
 cié robstva samoga već ne imam živa bit,
 u robstvu er sčekat što mogu neg nččas
 i sluga komu ostat neharnu život vas
 1035 ki bi me ne scienil i nijedne od gorkosti
 koji sit ne bi bil od moje mladosti.
 Tim hvala velika višnému ki neće
 djevica tolika da robuje veće,
 kčí kraļa slavnoga među svim na svit saj,
 1040 Hektora svitloga dostojna sestra taj,
 ni, što bi još gore, da vodi život svoj [l. 32.^b Be]
 izgubit gdi more svoje čisto djevstvo toj,
 koje samo meni jes tolicih od dobar
 ostalo za ures, ostalo za lip dar.
 1045 I tako sad meni milo je umriti,
 milo je tužne dni objednom svršiti.
 I veće sad evo da ni čas ne imam cknit:
 na desno, na lievo spravna sam s tobom it,
 i tužno tielo ovoj, ko skonča gorki jad,
 1050 posvetilište u toj svim srcem davam sad.
 Vodite, vodite, i krvi mojome
 Akiłu polijte svitli grob vručome;
 grem rada, voľno grem, svim spravna slidit vas,

1025 ter] er DuO; mogah] imah O; 1026 u *nema* O; 1028 s] iz Be; 1031
 ne *nema* O; 1032 već *nema* O; 1033 čekat O; 1035 i 1036 *oba stiha nema Be*
a u Du glase Ki će me slobodit svih tuga? Tim nemoj / nemila kéerci bit, navidiv
 ne pokoj, *po svoj prilici i Be i Du prepisani su s rukopisa u kojemu je ostao*
prazan prostor za ta dva (nečitka ili napola otrgnuta) stiha, pa ih je. Be na-
prосто preskočio a Du dopunio djema novim stihovima, dok je O (u drugoj
matici) našao i sačuvao originalni tekst koji dobro odgovara talijanskomu il
[t. j. Signor] non vedria sazio giammai del mio mal, del mio danno et del mio
sangue T; 1040 Ektora DuO, Hettor T; svitloga] slavnoga Be; 1041 ni što] jaoh
O; 1042 svē djevstvo čisto Du; 1043 ,koe' Be; 1045 ,umrieti' s prevučeni
m e Be; 1046 objednom] ujedno O; 1047 evo] ovoj O; 1049 ko] ke Du, koje O; gorki]
tužni O; 1050 u nema O; davam] dava Du, offerisco T; sad poslije prevučenoga
dam Be; 1052 Akila Du.

- jednome da umrem, za ne mrit na svak čas.
 1055 Smrti ovom, morebit, sine mi svitli dan
 i tamo na on svit bude mi slađi stan.
 Ti, majko draga mā, ako mir lubiš moj,
 s groznima suzama smetat me tač nemoj;
 odluku lipu mû, kom obrah umriti,
 1060 u srcu sad tvomu nemoj pogrđiti;
 ma kćercu potukaj da slidi si lip čas [l. 33.^a Be]
 pri neg ki gorki vaj ockvrni našu čas.
 Sužnu su gorči dni nego smrt na sviti
 naučan koji ni sužanstvo trpiti;
 1065 a čovik u tuzi mramora tvrđi jes,
 i trpi i suzi i kune hudu čas;
 nu dobro živiti nie muka velika,
 a zlim zlo sliditi ures je i dika.

K[OR]:

- Istom krv svitla taj sjemena carskoga
 1070 odkriva na svit saj plod dobra svakoga;
 dobro da svak vridan sunce je svojim svim,
 krune je dostojan od krune dili tim.

HE[KUBA]:

- Prem kažeš, kćerce mā, da si krvi prave
 kei kraļa Prijama dostojna svim slave;
 1075 lipo je umriti, hvali svit svima toj,
 kad smrti počtiti budu vas život svoj,
 ma lipo ni umrit kad smrti tko ima
 s tolike tuge bit pridrazim svojima.

UL[ISE]:

- Početak svršši taj, djevice gizdava,
 1080 er sve mre na svit saj razmi čas i slava.

HE[KUBA]:

[l. 33.^b Be]

- Ako duh mislite smiriti Aki/a,
 mene, jaoh, ubijte, ja mu sam skrivila!

1054 za ne mrit] da ne mrem Du; 1055 svitli DuO; 1056 on] oni Du, onom O; 1058 s *nema* O; 1059 liepu Be; 1060 tvomu] momu Du; 1061 si lip] hip i Du, liepu O; 1062 prie DuO; neg ki] negli O; 1063 sužnu Du, sužni O; neg Be; 1064 trpjeti O; 1067 nu] nie O; 1069 istom O; 1071 vriedan DuO; 1072 djelim Be; 1075 liepo Be; hvali sviti] hvalit je DuO; 1077 ni] i ne Be, ma non si dee morir T; 1078 pridrazim] prid drazim Du, sviem drazim O; 1082 ubijte] kolite Du, vodite O.

Ja mu sam krvnica, Parišu ja dah stril,
 a ne ova djevica, Akiža da bi ubil;
 1085 od mene prihude — ništo ova nî kriva —
 osveta da bude: ja ne imam bit živa!
 Inako smiriti Akiža nećete,
 s prikorom živiti i umrit budete;
 moju krv prolijte, Akiže prosi toj,
 1090 djevici prostite ovojzi pravednoj.

UL[ISE]:

Ne tebe staricu ni drugu od svita,
 ma ovuj djevicu Akižov duh pita.

HE[KUBA]:

Nemojte branit, daj, nemojte, molim vas,
 da s kéercem majka ovaj za'edno umre ovi čas,
 1095 neka duh Akiža obieju krv pije,
 taj žeđa nemila jeda se upije.

UL[ISE]:

Dosta će smrt biti od ove djevice,
 nie treba kùpiti smrt na smrt, starice.

HE[KUBA]:

Trieba je svakako da ja umrem s kéercome.

UL[ISE]:

1100 Ja ne znam nikako većega nad mnome.

H[EKUBA]:

[l. 34.^a Be]

Ni brštan neće taj uz dubak svezan bit,
 kako će majka ovaj svû kéercu obhitit;
 ujedno bridak mač bude nas raniti,
 bude se i naš plač ujedno svršiti.

UL[ISE]:

1105 Nećeš toj učinit, poslušna ma boļim
 od tebe budeš bit mudrosti, moći svim.

1085 ništa BeO; nie Be; 1088 umrit] u miru Du; 1091 ne] ni O; drugu] ino O;
 1092 ovu BeO; 1094 zajedno DuO; ovi čas] ončas Du, u oni čas O; 1095 obieju]
 od obieh Be, od dvojih Du; 1098 kùpiti] aggiunger T; 1099 ja *nema* O; 1105 nećeš
 toj] ne se će toj Be, nećeš to Du, ciò non farai T; 1106 a color . . . c' hanno di
 te maggior forza e più senno T.

H[EKUBA]:

Ne budem iz ruka mû kćercu ja pustit!

UL[ISE]:

A moja odluka nikako bez ňe it.

P[OLIKSENA]:

- 1110 Majko mā, ugodi, pusti me neka grem,
neka me već vodi, — blažena smrt kom mrem!
Ti dobro mož znati, svitli gospodine,
ľubi li, jaoh, mati svo'e diete ali ne;
i ti si majku imal, i ľubav drage tve
majke si, mnim, poznal, — umieš sve, poznaš sve.
- 1115 Majka je, prosti joj. Nu, majko, pusti me,
zgar višni hoće ovoj, rvat se nie s ňime;
neka se ispuni uteći što nĭ moć,
jur plačem silit nĭ od zvizda sionu moć.
Što hoć ti na smrt it za mene slobodit?
- 1120 ti živi, ja ću umrit, ti ćeš život moj bit!
Nu, majko, jur nemoj pristavľat jad na jad; [l. 34.^b Be]
pokoňi danak moj došao je meni sad
ki me će slobodit svih tuga. Tĭm nemoj
nemiľa kćerci bit navidiv ňe pokoj.
- 1125 Nĭ toga srditi s nejakom rukom tać
koga je moliti u tuge i u plać,
neprijateľ, s kim je vlas, da ne uplete ruku
u bilľ ovi vlas za veću mû muku.
Pusti me neka grem, da gore ne vidĭm,
- 1130 da suze već ne trem, da lićcem ne blidĭm;
er moja huda ćes hrani me na gore,
protive sve s nebes tjere nas i more.
Za mlieko, majko, sad, koje sisah, drago toj;
za krilo, koje njekad bi slatki moj pokoj;
- 1135 za prsi, u trudu ke me su nosile,
u goju i bludu pak miľo gojile;

1112 svoje DuO; 1113 majku] ľubav O; 1115 prosti joj] prosti 'o' DuO;
1116 ovoj] toj DuO; š ňime DuO; 1117 nie Be; 1118 sionu] silnu O; s kom je Du;
1119 hoć] htje Du; 1120 moj život DuO; 1121 postavľat O; 1122 došo Du; 'e Be;
1127 i 1128 *stoję iza* 1130 O; 1127 uplete] .uplace' Be; 1128 u bili ovi vlas] nu
bi li ovi glas Du, u bili ovi glas O, ch'ei ponga nei canuti crini le forti mani T;
1130 licem DuO; 1132 ćere O; tjeraju Du; 1133 i 1134 koje] ko Du; 1136 i
bludu] u bludu Du, i u bludu O; gojile] dojile O.

- za one celove malahni meni ke
 davahu usti tve, medene i slatke;
 za ljubav velju tuj, ku mi si nosila,
 1140 od kćerce molbe čuj, moja majko mila;
 molbe su te] moje, da bi mi živila, [l. 35.^a Be]
 starosti i tvoje da ne bi mučila.
 Kad budeš živa ti, majko draga moja,
 ti é za me moliti višńega, a za te ja:
 1145 ti — višńi da prosti djevici grieh ovoj,
 a tvojoj starosti da slatki da pokoj;
 da višńi u svoj kril primi mû dušicu,
 a tebi da bi odnil od srca tužicu.
 Sad, majko draga mā, pokońi celov taj
 1150 s groznima suzama tvojojzi kćerci daj;
 prikloni toj ličce pridrago i milo,
 od gorke tužice ko je potamnilo;
 zagrlj rukama nejacim kćercu tvu,
 ku é mrtvu suzama polievat krvavu.
 1155 Pokońi dođe čas ki hoće, majko mā,
 da veće tvoj obraz ne gledam očima.
 Sunčana svitlosti, kom gleda vas saj svit,
 veće tve liposti neću ja moć vidit;
 mlados mā i lipos pod zemļu ima it,
 1160 gđi tamnos i slipos hoće me vik družit;
 već, majko, pozrit ja tve ličce neću moć, — [l. 35.^b Be]
 toj hoće čas moja, toj hoće višńa moć!
 Nu tko mre pravedan, na život ide taj,
 tomu é biti stan sve vike vječni raj.
 1165 Zatoj plač ustavi, a i ja, majko, grem,
 ovi plač krvavi da s ličca već ne trem.
 I veće odhodim, majko mā, zbogom stoj!

H[EKUBA]:

A ja ostah da vodim u robstvu život moj!

1137 malahni] mladahni O; 1138 tve] ove DuO; 1139 velju tuj] veliku O; 1141 molbe O; 1144 a za] za DuO; 1145 grieh DuO; ovoj] ,oui' Be; 1146 a] ,Ja' Be; 1147 višńi] tužnu O; 1150 tvojojzi] ,tuioisi' Be, svojojzi O; da' O; 1151 lice DuO; 1152 ko] ke Du, koje O; 1153 rukami O; nejakim Du; 1154 suzami O; 1157 gledam O; vas] na O; 1158 veće tve] već tvoje Du; neću ja] tej neću Du, neću viek O; 1161 ja nema Be; lice DuO; 1162 hoće toj O; 1165 ostavi O; a i ja majko] ja majko veće O; 1166 lica DuO.

P[OLIKSENA]:

Budi je ovo veselje ko ufah od pira?

HEKUBA:

1170 To je svoje dreselje vječnoga nemira!

P[OLIKSENA]:

Na on svit dalek tja od tebe ja ću it.

H[EKUBA]:

A dokle, vajmeh, ja život ću zli vodit?

P[OLIKSENA]:

Da li, jaoh, mrem sužna svitla kći Prijamova?

H[EKUBA]:

Ja viđu, prem tužna, smrt peset sinova.

P[OLIKSENA]:

1175 Hektoru što ću ja i starcu ćaćku rit?

H[EKUBA]:

Rec' er sam tužnija svih žena na saj svit.

P[OLIKSENA]:

O, prsi, moj bludu, mā hrano medena!

H[EKUBA]:

Ah, kćerce, za hudu nesrjeću rođena!

P[OLIKSENA]:

Zbogom mi ostani, bog ti dao slatki mir!

H[EKUBA]:

1180 Nî mira meni, nî, grli me zli nemir.

1169 i 1170 *nema ih* Be; 1169 ko] ke O; 1170 svoje] sve O; vječnoga] višuega O; 1171 ja od tebe tja O; 1172 a] da O; vodit] slidit Du; 1173 Prijama DuO; 1174 vidim Be; 1175 Ektoru, ćaćku DuO; 1178 nesrjeću Be; 1179 zbogom mi] ,Sbogomi' Be, i zbogom O; slatki] vječni O.

P[OLIKSENA]:

I zbogom, sestrice, Kasandro draga m̄a,
 već pozrit tve lice neću ovim očima.
 Braće, i ti zbogom stoj, Polidoro mili! [l. 36.^a Be]

H[EKUBA]:

1185 Bog će dat i u toj da me smrt ne ucvili, —
 to li me, jaoh, satrt nesreće ištu sve?

P[OLIKSENA]:

Žive, ufam, i u smrt pokrit će oči tve.

H[EKUBA]:

Prî sam ja umrla u tugah tolicih
 nego me je satrla smrt, svrha zala svih.

P[OLIKSENA]:

1190 Vodi me već sada, Ulise, već vodi;
 obraz bih, jaoh, rada pokriti čimgodi,
 er me plač skončava pritužne majke mē,
 ne mi plač smrt dava, jaoh, ne plač koļe me.
 Ne eknimo, Ulise, srdaćeę ovdi stav
 raspada meni se, na majku mû gledav.

1195 Svitlosti sunčana od neba ka s' ures
 i svića i hrana tva lipos živim jes,
 neću te već pozrit, mladahna er ću umrit.

1200 Draga je i mila meni tva spomena,
 er mi si svitila u dobra vrijemeņa,
 kad ne znah žalosti ni nijedne gorkosti.

Već od sad, svitlosti, neć meni svititi,
 već mojoj mladosti tamnost će drug bit,
 pod zemļu ja ću it, srećnim ćeš ti svititi.
 1205 Svitlosti, milo je, čim dođem na grob taj, [l. 36.^b Be]
 gdi će tilo moje ostavit duša ovaj,
 tvu lipos uživat, tve slatko ime zvat.

1181 sestrice] starice DuO; 1184 i *nema* Be; 1185 to] da O; ,start' Be; ištu] jesu Du; 1186 žive] živ je DuO, vive egli T; pokrit će] pokriće Du, zatvoriće O; 1187 prie DuO; 1188 neg DuO; je *nema* Be; smrt svrha zala] smrt svrha ,sla' Be, ođ zala svrha O; 1190 jaoh] ja DuO; 1193 scknimo O; 1196 svića DuO; lipos] svitlos O; 1197 er ću umrit] ,erchiumrit' Be; 1199 vremena Be, bremena O; 1201 odsad] sad Be; svititi] ti svitit Be; 1202 tamnos DuO; drug biti] draga bit Be; 1203 svititi DuO; 1204 greb Be; 1205 gdje, tielo DuO.

H[EKUBA]:

- Jaoh, smrtna udava i smrtni nepokoj
 čujem gdi skončava u meni život moj;
 i pamet, jaoh, čujem, kriposti er već ni,
 1210 od muke svasma prem gdi lipsa u meni.
 O, kéerce, kéerce mā, da li mi, jaoh, pođe,
 a smrtnim tugama u družbi majku ođe?
 Ručicu, ručicu, er umrih, tvu mi da',
 tvu majku staricu pomozi, jaoh, sada.
 1215 Ovako nemila, ka je uzrok tuga svih,
 Helena cvilila, zrcalo da je od svih,
 ke lipos umrla nemiło, vajmeh, tač
 Troju je satrla i dala nam vični plač.

K[OR]:

- Tihi vitri, vitri mili,
 1220 ki činite siđe more
 čestim vali da se bilí,
 tiho kada puhav s gore
 zemļu plodom napuňate,
 brza driva i činite [l. 37.^a Be]
 1225 da se s pticam uticaju,
 ponit mene kud mislite,
 kojoj strani, komu kraju,
 da u robstvu mlados vodim?
 Ali me ćeš u Dorika
 1230 kraja odnit tužnu onamo,
 gdi Fitijo, slavna rika,
 goji, tekué sjemo i tamo,
 plodna poļa naređena?
 Ali, srećo, zoveš mene
 1235 na otok lipi i gizdavi
 gdi cte grāne posvećene
 päomê toli ku svit slavi
 cié poroda od Latone?

1208 u meni život moj] krjeposti tolikoj O; 1210 sasma DuO; 1212 družbu O; 1213 er umrih] ter vajmeh Du; 1215 ovakoj O; 1216 Elena DuO; zrcalo da je od svih *nema* Du; 1217 lipos] milos Be, con caduco fior d'alta bellezza T; 1218 i *nemaju* DuO; 1221 valim Be; 1224 drieva Be; i] vi O; 1225 utjecaju Be; 1230 kraju odniet tužna O; tužnu] sužnu Du; 1231 Pitijo DuO, Phthio T; 1232 ,siemi' Be; 1235 lipi BeO.

- gdi se lovor zelen sveti,
 1240 pod lovorom er se zgodi,
 ki nad nami sada svieti,
 oko od neba da se rodi,
 da se rodi svića noći?
 među čistim djevicami [l. 37.^b Be]
- 1245 da pripivam sve dni moje
 mrežu, zlat vez, luk [s] strilami,
 o, Latona, kćerice tvoje,
 svete Dijane i pričiste?
 Aži mi je more brodit
- 1250 put Palade slavna grada,
 gdi pod svitla kola vodit
 budem brze koñe mlada
 i služeći takoj umrit?
 Aži, tužna mā mladosti,
 1255 očima t' je zagledati
 Titonović strašne kosti,
 kim oholas Jove skрати
 strilom koja ogañ meće?
 Tužni naši svi sinovi,
- 1260 tužne utrobe ke ih nosiše,
 pokoli se na svit ovi
 za tolika zla rodiše,
 za tolike, jaoh, nevoļe!
 Tužni i vi, oci blazi, [l. 38.^a Be]
- 1265 kim razgovor i lip ures
 biehu vaši sinci drazi,
 pokli huda srjeća vas jes
 od njih s plačem odilila.
- 1270 Tužna i Troja, slavni naš grad,
 kad joj grēka sila odoli!
 koja strah bi mnogim njekad,
 sad u dimu leži ðoli
 oborena i sprażena.

1239 lavor O; 1240 lavorom O; 1242 od *nema* O; 1243 svića Be; 1246 mrežu] ‚Vrefciu‘ Be; zlat vez] vez *dođano nad retkom* Be; zlat ures Du, zlat O, l' aurata benda, l' arco, le reti e l' dardo T; 1247 kćerice BeDu; 1253 tako O; 1255 pogledati DuO; 1256 Titonović] Titanovich O, de la prole Titana T, *dakle griješkom mjesto* Titanović[ā]; 1258 oñnem Be; 1259 vaši O; 1260 ke ih] ke Du; 1264 i vi] o vi Be; blagi BeO; 1266 dragi Be; 1267 sreća BeDu; 1268 razdielila Du; 1269 i *nema* O; 1273 sprażena O.

- 1275 Kako slavu svita sega
brieme dava, brieme krati,
kako svrha jes od svega
i nie doli u što ufati,
sve je doli bremenito!
- 1280 Eto, vajmeh, ke njekada
u gospoctvu jesmo bile,
robiñe smo tužne sada
i sad bismo promienile
s najnesrećniem bitje naše.
- 1285 Sada nam je Troju oći [l. 38.^b Be]
i sve naše dobro velje,
a u grčku zemļu poći,
Himenea gdi veselje
budem smrti ja prominit.

U vršenje na svrši činenja drugoga vile dohode u jednomu brocu i gov[o]re:

I. [VILA]:

- 1290 Nereide mi smo vile,
siñe more ke plovemo,
toli u moru ke slovemo,
kih su u pjesneh velje siže,
o, Hekuba, prišli k tebi,
u istoku ka slòviše,
- 1295 kruna vrh svih koja biše,
druga u vlasti kojoj ne bi,
da vidimo što čes huda
i što brieme može učinit,
er vjerovat nije scinit
- 1300 tolicijeh vidjet čuda.
Oto očima sad vidimo [l. 39.^a Be]
što ne bismo vidit ktile

1275 vrieme *oba puta* Be; 1278 vremenito Be; 1280 'Gospodztu' Be; 1283 s naj s nesrećniem Du; 1287 Imenea Du, Kimenea O; 1288 promienit DuO; *mjesto proze i I. [vila] pred 1299 O ima Svrha o[d] drugoga ata — Intramedija: Hereidne, a Du ima samo Svrha ata drugoga, dok 1289—1328 nema nikako, kao što ni T nema ništa što bi im odgovaralo*; 1289 Hereidne O; 1290 siñe more] bistre vode O; 1291 *cijeli stih na ostruganom poļu* Be; 1292 pjesnieh O; 1293 Ekuba O; 1294 slovieše O; 1295 bieše O; 1296 'Druga' sa r nad *retkom* Be; kojoj] 'coi' Be; 1298 vrieme Be; 1299 scinit] scienit Be, cknit O; 1301 *eto* Be; sad] tiem sad O; 1302 ktjeli O.

- i što nismo gledat mniže,
er od tuge sve blidimo.
- 1305 Jaoh, vidimo potlačeno
ličce, u istoku koje sjaše,
suncu koje odsievaše,
potamnjesto i sniženo.
- II. VII.:
- 1310 Je li koja tužna pjesan,
da u pjesneh procvilimo,
grozni plač s nom da dilimo,
da 'e razgovor tužni ki dan?
- Ostavimo sad vesele
naše pjesni i ljubene,
1315 nadpievamo kiem serene;
pojmo pjesni sve dresese.
- Kralicom te njekad znamo
u svem dobru segaj svita,
sad u tughah svieh gledamo.
- 1320 Svud li huda čes dohita?
ne štedi li svietlieh krunu?
- Tko se uzda, sviete, u tebe
i blaženstva i u tvoja,
nade s' izdan sam od sebe,
1325 vodi život bez pokoja
a s bolesti dni dovrši.
- Nitkore razuman ne ima ufati
(1328) u što more uzet dan i brieme što krati.

Svrha.

1303 mnjesto O; 1304 er] što O; 1306 lice O; sjaše] bieše O; 1308 potamnjesto O; II. VII. *pred* 1309 *nema* O; 1310 pjesneh O; 1311 da s nom O; 1312 je O; 1315 kiem] tim Be; sirene Be; 1317—1328 *nema* Be; 1318 svieta O; *poslije* 1328 *svrha* *nema* O.

TRETJI AT.

[l. 39.^b Be]

TALTIBIJO:

1330 Hekuba starica gdi je, žene, zna li ka,
koja bi kraljica od Troje visoka?

K[OR]:

Malo se obrni: kraljica *eto* ta
na zemlji tuj crni gdi leži prostrta.

T[ALTIBIJO]:

1335 O, višnji, što ću rit? gledaš li sva s nebi?
ali se ovi svit sam vlada po sebi?
ter ogañ, ter more, razlika tere smrt
neredno tač more pražit nas, tópit, strt,
ter se mi tvoju moć, nam gluhu, varamo
zovući nam pomoć, ali je što ne znamo?

1340 *Eto* ova ka bieše istočna carica,
ka slavom slovieše vrhu svih kraljica,
sinovmi izvrsnim, bogaetvom i vlasti,
kruna ka biše svim ke živu u časti,
slavnoga Prijama dostojna taj drugá,
eto plačna i sama robiña i sluga

1345 u prahu leži sad združena [s] suzami,
visoki a ne grad oboren s crkvami,
sinovi ubjeni, kćeri odvedene,

[l. 40.^a Be]

ostala a noj ni prilika od žene.

1350 Ja sam star i ktil bih svršiti moje dni
pri neg ka tuga sih moj pokovri.

Pred 1329 Činjenje tretje — Taltibijo Be, Početak tretjega ata — Taltibijo govori Du, Tretji at — Šena prva — Taltibijo sluga od Grka govori O. Atto terzo — Talt[ibio] T; 1329 Ekuba DuO; 1332 tuj *nema* Be; 1333 gledaš] vidiš Du; sve O; 1336 tač] ter Du, da O; pražit] spržit O; nas] nam Du; trt Du; 1337 ter se] tere se Be, tere O; 1340 slavom] slovom Du; 1341 sinovim Du, sinovi O; 1342 bieše DuO; 1346 a ne] gine O; 1347 kćere [?] Du; 1348 a noj] noj Be, u ne O; 1349 ja sam star] jaoh star sam DuO; htíl DuO; 1350 prie DuO; ka] koja Be; sih] zlih Du, ovieh O; moj] mojih O.

Nesrećna starice, ustani za mal čas,
 podvigni glavice, odkrij taj bili vlas,
 u kojoj huda čas čini te viditi
 sve tuge, svu boles, i još si živa ti.

H[EKUBA]:

1355 Vaj, tko će bit ovoj ki brani, jaoh, sada
 ni zemļa ki pokoj pritužni da ne da?
 Ki s' godi, mene sad bolesnu ne vriedaj,
 razgovor neće jad moj gorki ni moj vaj.

T[ALTIBIJO]:

1360 Taltibijo ja sam, sluga vojske ove,
 od strane poslan sam Agamenonove.

H[EKUBA]:

O, dragi, o, mili Taltibijo žuđeni,
 došao jesi li naviestiti meni
 da na grob Akižu i mû krv proliju,
 i da mu nemilu tuj žeđu upiju?
 1365 Ako si prišao s žuđenim glasom tim,
 na brieme s' došao, ja ino ne želim.
 Pođimo, pođimo najbrže, starče moj, [l. 40.^b Be]
 i veće ne cknimo, — mom plaču lik je toj.

T[ALTIBIJO]:

1370 Došao sam, starice, da budem tebe zvat
 da kćerce djevice dođeš tielo ukopat.
 Kraļevi, brata dva, sinovi Atrida,
 i grčka vojska sva k tebi me šļu sada.

H[EKUBA]:

Da li, jaoh, nis' došao da s kćercem i ja umrem,
 da svršim život zao i da suze već ne trem?
 1375 Da li mi živiti nesrećni si/a jes?
 da li, jaoh, umriti ne da mi huda čas?

1353 kojoj] koj Be; te] ti DuO; vidjeti Be; 1355 vaj] jaoh Du; 1356 ze ml
 Du; 1358 ni] i Du; 1360 Agamiemnonove Du; 1362 došō DuO; 1364 tu Be; tuj žeđu
 nemilu jeda mu upiju Du; 1365 prišao] došao O; žuđenim Be; 1366 želim] žudin
 O; 1368 lik Be; 1370 kćere Be; 1373 nies' Be; 1374 da suze] i da suze Be; 1375
 nesrećni Be, nesrećnoj O.

- Da li, jaoh, glasa nî ki bi me utješil,
 neg koji, jaoh meni, veći mi dava cvil?
 Umrie mi, kéerce, ti, mā hvalo jedina,
 1380 ku ktješe izdriti iz krila majčina!
 Ja svasma sirota već ostah pritužna
 na svrsi života robiña i sužna.
 Ma kako ubiste nesrićnu djevicu?
 Aži ju stratiste kakono krvnicu,
 1385 aži bi život svoj uzet toj djevici
 kako se tolikoj dostoji krajići?
 Starče moj, kaž' meni, dobro da radosti [l. 41.^a Be]
 znam ere čuti nî neg gorke žalosti!
- T[ALTIBIJO]:
- O, ženo, išteš ti da ja plač ponavljam,
 1390 a na tve gorkosti da gorkos pristavljam,
 da sree sad moje od dviju plač smuti, —
 smrt kéerce od tvoje, tvoj uzdah priľuti.
 S tolicim suzama bi tva kći žalena,
 u sreu er sama būdí plač spomena;
 1395 ma ako žudiš tač žalosnu čut nie smrt,
 pripravi novi plač, — suze i ja budem trt.
 Bieše se skupila od Grká vojska sva
 na grob silna Akila, kad pride kéerca tva,
 ku Piro uhvati za ruku, i ončas
 1400 uzvede na grob tî, a rusag gleda vas.
 I kad s úom gori bi, er biše ublidila,
 promisli da ne bi tuj niz grob skočila,
 ter so objedvie strane djevici gizdavi
 mladiće izbrane na stražu postavi.
 1405 Čašu on držaše, kamenjem pridrazim
 i zlatom ka sjaše, u ruci, i prid svim
 Akilu silnomu mrtvu grob okropi,
 svomu oeu dragomu zdravicu tuj napi;

1378 daju Du; 1379 mi] li Du; 1381 svasma] sama Du, sasma O; 1383 ne-
 srećnu BeO; 1387 kaži DuO; 1388 ere čuti] er čut meni DuO; 1391 dviju] dvojih
 Du, ovih O; 1392 kéerce od] kéere od Du, od kéerce O; 1393 toliciem Be; 1394
 būdí] bude Du; 1396 suze i ja budem] ja budem suze O; 1397 skupila] spravila
 O; 1398 pride Du; 1401 š úom DuO; bi gori O; bieše DuO; 1402 pomisli DuO;
 tuj] taj Du; 1403 so] s DuO; 1405 s kamenjem O; 1406 i 1407 nema Be; 1406
 i nema O; prid] prida O.

- pak nače: „Posluš svim od vojske ličnik da!“ [l. 41.^b Be]
- 1410 Iz glasa ja ličim, srjed svih ja stav tada,
naviestih vojsci svoj mučanje, mir, posluš.
Tuj ončas na glas moj umuknu svaki duh;
a Piro pušta glas i poče govorit,
na glavi a svim vlas poče se strašno vit:
- 1415 „Oče moj, svitla čas ki s' Grkâ bil na svit,
koga će mōc i vlas vik živit, vik slovit,
er cvit tve mladosti družio 'e s vridnosti!
Pelea slavnoga, sinu oca istini,
primi od sina tvoga ovi dar jedini,
1420 koji si žudio, koga si želan bio.
Nemoj se kratiti iz vičnih tih strana
ovdi k nam sad priti, naša slavo izbrana,
da piješ zdravice od krvi djevice,
koju si ljubio, koju si nekada
- 1425 svim sreem žudio, krvi ke i sada
ja i puk spravljamo da tvoj duh čitâmo.
Pomoćnik žuđeni molimo da si nam,
ostalo er nam ni ufanje neg ti sam,
da ćemo kada mōc na drage stane doć.
- 1430 Tih vitar da' nam sad, Neptunov pokoli [l. 42.^a Be]
satsrmo Troju grad protiv nam oholi,
da drage vidimo ke vidit žudimo.“
Tako on, a puk vas skrušeno sta molit
umiljen Pira glas da bude čuven bit.
- 1435 I ončas mač ize svoj iz zlatne nožnice,
a kinu ruke utoj da drže djevice,
od šta Poliksena staviv se oni čas,
da je od svih čuvena ovaki pušta glas:
„O, Greci, ki naš grad satsrste svasma prem,
1440 znajte er ja volno sad i rado na smrt grem,

1409 pak nače] „a pak našć' Be, poi comandò che . . . imponessi silentio a tutti quant' T, prema Be *trebalo bi čitati* a pak naš posluš svim od vojske ličnik da, *ali to ne daje pravoga smisla*; 1410 sred DuO; 1415 ki] ti Du, ti ki O; grčka DuO; 1417 družio 'e] družiti se DuO; s *nemaju* BeDu; 1419 prim' DuO; sina od tvoga Du; 1421 vičnih] „višćgnih' a *mjesto toga na rubu* [u]ličnih Be, vječnih Du, višćnih O; 1422 „sada' s *isprav.* a *na kraju* Be; slavo] časti Du; 1425 i] a O; 1429 drage] druge O; stane] strane DuO, le dolci paterne alme contrade T; 1431 protiv nam] protivnih O; „hoholi' s *prevučeniim prvim* h Be; 1436 kinu] čini O; 1437 „Polyšćena' Be; stavi se O; 1438 ovakoj Du; 1439 sasma DuO; 1440 jer O; rada Du.

- i od vas jedan sam za milos dar pitam:
da ruke nikoje tjeat me ne budu
i dalek da stoje koji me sad bludu;
dobru je lašne umrit negoli zlu život.
- 1445 Sama ću pod mač ja mē grlo postaviti,
čistoća da moja shrañena bude bit,
ka meni sama jes ostala za ures.
I meni kratak čas prid smrti hip ovi
dopus'te, molim vas, slobodu sada vi
- 1450 da umrem djevica kako sve kraljica; [l. 42.^b Be]
da sramna na on svit među iue kraljice
ne bude duša prit od ove djevice,
sužanstvo er tamno i tamo je sramno.“
Tuj vas puk „Budi joj“ iz glasa veľaše,
- 1455 djevici svak lipoj ugoditi želaše,
i sam se kralj javi i sam kralj odsudi
djevici gizdavi da bude što žudi.
Oko ne ki stahu mladiće izbrane,
i ki ju čuvahu, poslaše sve [s] strane.
- 1460 Kad ona vidi toj, zgar s prsi oni čas
do pupka koret svoj rukama razdri vas;
ukaza tuj miže ne prsi djevica
kakono snig bile i kako ružica.
I sama kleknu, pak k Piru rič obrnu,
- 1465 u srcu a tuj svak žalosno protrnu;
reče mu: „Mlače, ti u prsi ako me
išteš sad raniti, evo ti prsi mē;
ako li hoć glavu usječ mi, evo t' vrat,
na voļu sada tvu evo ti budem stat.“
- 1470 Na rieči medene Piro se vas smuti, [l. 43.^a Be]
žalosti skrovene u srcu očuti;
hoće li, neće li, sta smućen misliti
djevici vrat bili bude li raniti;
misleći i takoj napokon desnica

1441 jedan od vas Du; 1443 koji me sad] ki me ovdí sad Du, ki me sad
ovdi O; 1444 dobro, zlo DuO; 1445 postaviti] podložiti DuO; 1447 sama] sasma
Du, sada O; 1448 hip] lip Be; 1449 sada vi] vi meni O; 1450 umre O; 1453 er
tamo i tamno je i sramno O; 1458 mladići izbrani O; 1459 i ki ju] koje je O;
poslaše] podoše O; strani O; 1460 s prsi] prsi DuO; 1461 do pupka] dopušta O, fino
a l' ombilico T; rukama] oni čas Du, rukami O, con le bianche mani T; 1467 evo]
ovo O; ti] t' DuO; 1468 usječ mi] usjeći O; evo] ovo O; t'] ti DuO; 1469 evo] ovo O.

- 1475 podviže, i tuj ņoj odsieče glavicu.
Velja se krv proli, a pade ņe tilo
 na zemļu, gdi doli vidjet ga bi milo
 gdi pokrit nastoji sramežlive strane,
 kako čas dostoji djevice izbrane.
- 1480 Smrtni mač i kad toj djevici gizdavi
 pikrati život svoj, ončas se svak spravi
 tko grane zelene poda ņu stavļati,
 tko zubļe oĝnene za oĝaņ spravļati.
Mirisi tolici odsvud se nošahu,
- 1485 svi se toj mladici služiiti siļahu;
 tuj nitkor oda svih zaludu ne šaše,
 od skupa tolicih svak se ņom briņaše.
Moreš se pohvalit porodom izvrsnim
 i majka djece rit vridnija među svim;
- 1490 ma, ženo, mogu ja dobro ti sad riti [l. 43.^b Be]
 da si od svih tužnija ke živu na sviti.

K[OR]:

- Nesreća gorko t' nas od[a]svud ueviļa,
 gorko t' nas čas po čas svih tuga nadiļa!
Njeki ĝniv usioni Prijama i dom svoj
- 1495 prem svasma progoni, — zgar zvizde hoće toj.

T[ALTIBIJO]:

- Mramora tvrdi jes, i čovjek nije ti
 ki tvoju huđu čas neće sad žaliti.

K[OR]:

- Zločes je, tužan je, tužan će i vik bit
 tko stavļa ufanje u ovi svit varovit,
- 1500 koji te priblazi blaženstvom bjegućim,
 a pak te porazi nevoļam vječnim svim.

1475 tu O; 1476 tielo DuO; 1477 zemļi Du; gdi] ma DuO; ga] je Du, im O; 1478 sramežlive] smravļive sve O; 1479 i dostoji O; 1480 gizdavi] izbrani Be; 1481 ončas se] onča[s] se Be; svak spravi] on stavi Du, svak pravi O; 1485 mladici] djevici DuO; siļahu] želahu Du, spravļahu O; 1488 možeš DuO; 1489 vridnija] vridna Be, vřjednija Du, vřiedne O; 1490 mogu] ‚nuchiū‘ Be; rieti DuO; 1491 svieti DuO; 1492—1493 nesreća [nesreća O] prihuda, jaoh, tužne, gorko t' nas / satire odsvuda i tlači čas po čas DuO; 1494 ĝniv] ‚ghgniu‘ *poslije prevučenoga* ‚gni‘ Be, gniev Du, grieh O; 1495 sasma DuO; zvizde Be; 1497 sad nema Be; 1500 priblazni O; 1501 pak te] paka Be; svim] tiem O.

Noć hvali svitli dan, dobra smrt život naš;
čovječe, u ovi stan ufati ne imaš.

H[EKUBA]:

- Tolike žalosti mene su obujmil',
1505 mā kćerce, er dosti nî sam plač, nî sam cvil
za moć se istužit i za moć, kćerce mā,
tolika zla združiti s dostojnim suzama.
Kad počnem plakati na hudu moju čas,
ončas me uhvati druga tuga i boles;
1510 i na ti gorki vaj druge, jaoh, žalosti [l. 44.^a Be]
pridođu u hip taj i druge gorkosti,
koje mi, kćerce mā, odahnut ne daju, —
jaoh, svakčas tugama tužice pristaju!
I da se ne bolim tvom smrti sada ja,
1515 ni mogu i ne umim, kćerce draga moja;
također u plač sva da ne idem krozi te,
kripos me uči tva i hvale tvoje te.
Zla zemļa čudo nî kad dobar rod rodi
zgar sunce ku blazni a daž joj ugodi,
1520 ni dobra kad dobar ne bude plod dati
potrebu svoju zgar ka ne more imati.
Ma čovjek koga da narav zla na sviti
ne more nikada negoli zao biti;
tko jednom dobar jes vazda će dobar bit,
1525 ne more prika čas dobru čud prominit;
ali će, pođmo rit, od dobrih života
svitla krv uzrok bit i otác dobrota,
dobrote aži tih uzrok je jedini
meštara nauk svih i njih put istini.
1530 Djeteta uzdvignut zakoni svetima [l. 44.^b Be]
njeki je općen put i dobrim i zliima.

1510 ti] taj DuO; 1513 joh, k tugama Du; 1514 ,tuuom' Be; 1515 ni mogu] ne mogu O; i ne umim] ne vim Be, možda mjesto ja ni vim'; 1516 kroza O; 1517 kripas] vridnom Du, k[r]epos O; me] ne Be, se Du; 1519 zgor Du; a] i DuO; *poslije* 1519 O *ima još ova 2 stiha* Nije se čuditi zla zemļa kad plod da, / koj bude služiti sunce i daž odsv[u]da, *ali to je samo parafraza stihova 1518—1519, koju je umetnuo neki prepisivač*; 1521 ka] kad DuO; 1522 zla narav O; 1523 negoli zao biti] nerli zlo živiti Be, fanciullo iniquo et rio sempre fia tal perfino al giorno estremo T; 1525 može O; 1526 pođimo, dobrieh Be; 1527 svitla] čista Du, svietla O; uzrok] ures O; otác] velja Du, ostat O; 1528 dobrota Be; 1529 svih] svetih Du; 1531 njeki] ,neca' Be; dobriem Be, ma si conosce a prova che al bene e al mal la disciplina giova T.

- Tko bude zakon znat, i dobar će umjet bit
 i umjet će razaznat dobro od zla na saj svit.
 Ma kudie tužna ja, kamo li puta van
- 1535 zade sad svis moja razložec sve zaman?
 Luveni starče moj, pođi mi naprid ti,
 i grčkoj vojsci toj i kraľu navisti
 da tegnut ne bude u mû kéer tkogodi, —
 u mnoštvu svud hude čudi se nahodi,
- 1540 a skupi od ľudi, vladaoca gdi im nî,
 silom srću svudi, i dobar tuj biesni;
 u trjeskah i tih zlih tko gore učini
 boľi je oda svih, razbora er tuj nî.
 Ti, stara služice, malo se sad potrud',
- 1545 morske mi vodice dones' pun jedan sud. —
 Tve čisto tilo toj najprvo suzama
 u vodi pak morskoj da umijem, kéerce m̄a,
 koja neudana udana majci umri,
 svoje djevstvo vjenčana udadbom a ne skri.
- 1550 Pokoñi, kéerce, dar tva majka da ti da; [l. 45.^a Be]
 ma odkud? ku li stvar da nađem ja sada?
 Je li gdi kagodi od druga mojih sih
 ukrila štogodi od dobar tolicih,
 da kéerci djevici uresim tilo toj,
- 1555 kako se kraľici dostoji tolikoj?
 Da li u svih nijedna stvar veľika ni ma/a
 tolicih od dobar nî, vajmeh, osta/a?
 Kad ino, kéerce m̄a, ne more t' majka dat,
 groznima suzama tebe će darovat.
- 1560 Gdi su, jaoh, bogactva i dobra tolika
 našega kraľevstva, gdi li je moć velika?
 Prijame, ki toľi sinovi izvrsnim
 dostojno se oholi i diči, i ima čim,

1533 i *nema* Be; umjet će] umjeće Du, umjen će O; 1534 kudi O; kamo] kuda O; 1535 svies Be; 1536 ľubimi Du, ľubljeni O; napried DuO; 1537 toj] svoj DuO; naviesti DuO; 1539 u] a Du; 1540 vladoca DuO; gdi im] .gdym' Be; 1541 srću svudi] svrću svudi Du, srca sudi O; i] a O; 1542 i *nema* Be; 1543 tu DuO; 1544 se *nema* Be; 1546 tielo DuO; najprvo] najprije O; 1547 éerce O; 1548 koja je neudana majci svojoj sad umri O, de la figliuola mia che maritata e pur senza marito T; 1549 a] ka Be; 1550 dar] i dar Du; 1552 gdje DuO; sih] svih O; 1554 tielo Be; 1556—1559 u Be *idu ovim redom*: 1558, 1559, 1556, 1557; 1557 nie DuO; 1558 može Be; 1560 gdje DuO; 1561 kraľevstva Du; gdje Du, di O; je *nemaju* DuO; 1562 sinovmi Du; 1563 dostojno] dosta Be; se] s' O; i] a DuO.

- 1565 i ja s tobom starica, tva žena i druga,
 njekada kraľica, nesrječna sad sluga,
 gđi je naša oholas, veličanstvo i slava?
 da li se u mal čas u ništo stvori sva?
 Koli smo, jaoh, paľi od dobar tolicih,
 nesrićni ostaľi vrhu svih nesrećnih!
- 1570 Kako, jaoh, nĭ vire u svitu, kako prem [l. 45.^b Be]
 sve vrime satire i ufat nĭ u ćem!
 Svak se u me ogledaj tko slatko veselje
 uŹiva na svit saj ne znava što je dreselje;
 er dobra od svita, gospoctvo, slava i ćas
 1575 stvar su bremenita i od rići nadmen glas.
 Ćestit se svak riti i blaŹen moŹe zvat
 bez tuge na sviti ki bude dni trajat!

T[ALTIBIJO]:

Ako bi mogla ti, boľe bi da sada
 poďemo, er ckniti, starice, nĭ kada.

H[EKUBA]:

- 1580 Jaoh, nesrećna! a ja da grem,
 pokli je trieba da idemo;
 ma nĭ snage, — starće, ja mrem!
 jaoh, ni tamo, jaoh, ni sjemo
 s mjesta mi se nie moć krenut.

T[ALTIBIJO]:

- 1585 Pomoz'te ju, o, vi Źene,
 drŹite ju da ne pade.

H[EKUBA]:

Eto vidiš, starće, mene,
 ja ne mogu doći sade:
 ti rec' kraľu Źto sam rekla.

1565 nesrećna BeO; 1567 ništa DuO; 1569 nesrećni BeO; nesrećnih] ostalih
 Du, nesrećnih O; 1570 nie DuO; u] na O; 1571 vrijeme Du, brieme O; i ufat]
 ufati O; nie DuO; 1573 sviet Be; 1574 er] i O; dobro od svieta DuO; gospoctva
 O; 1575 vremenita Be; nadmen] jedan Be; 1579 nie DuO; 1580 joh Du; 1581 triebi
 O; 1583 jaoh *nema* Be; 1584 mi se nie moć] mi se nie Du, nie se moći O; *pred*
 1585 Talibijo] Kor O, Tal[tibio] T; 1585 pomoz'te] pones'te Du, aiatute T; 1586
 drŹite] uzdrŹ'te DuO.

- K[OR]:
- [l. 46.^a Be]
- 1590 Nebo zgara nam spravlaše
sve nevoļe i žalosti,
hitri Pariš kad idaše,
slidiv voļe od mladosti,
da visoko jelje siče;
- 1595 da korabļu brzu zgradi,
da s' korabļom brodi more,
da Heleni lipi i mladi
dođe na tej svitle dvore
i Helenu da ugrabi;
- 1600 ka zanosi svima oči
rajskim cvitom od liposti,
a sunačce od istoči
ne obsiva svom svitlosti
lipšu, dražu ni slavniju.
- 1605 Jaoh, odovle sve dođoše
gorke tuge ke nas tire,
radosti nas sve odoše,
suzam našim da nī mīrê,
da se u nas svak ogleđa.
- 1610 Ufanja nam nī ostalo, [l. 46.^b Be]
da se naša rados vrati,
jaoh, ni vele, jaoh, ni maļo
da se boles naša skrati
i da ikad odahnemo.
- 1615 Ovo je ogañ ki se zgodi
vidjet u san majci tužnoj;
ovo je rasap ki se rodi
svoj visokoj Troji slavnoj
i kraļevstvu od istoka.
- 1620 A još poče i onada
naših tuga uzrok hudi,

Pred 1590 Kor] Intromedija — Kor novijom rukom Du; 1592 idaše] spravlaše Du; 1593 sliedit O; 1594 sieče DuO; 1595—1599 u Du dodani su drugom rukom; 1595 da korabļe brze gradi Be; 1596 s nema O; korabļam Be; 1597 Heleni lipi] k Eleni liepi DuO; i nemaju BeO; 1598 tej] te Be, ņe O; svitle] svietle Du, liepe O; 1599 Elenu DuO; 1601 rajsciem cvietkom O; 1603 obsieva Be; 1604 ljeþšu Be; 1605 joh [još?] O; 1609 da] i da O; 1610 ufanje DuO, u Du novijom rukom; nie DuO; 1611 rados naša DuO; 1614 ikad] kada O; 1616 tužni O; 1618 svoj visokoj] visokojzi O; slavni O; 1619 kraļevstvu Du; 1620 onda Be; 1621 uzrok tuga Du.

- božicama trema kada,
 bivši pastir, pravdu odsudi
 pravdu s koje poginusmo,
 1625 od liposti davši svu čas
 bludnoj majci od ljubavi,
 a u rat, u krv i u smrt svih nas
 i kraljevstvo svoje stavi,
 postavi nas u plač vječni.
- 1630 Još se neće svi veselit [l. 47.^a Be]
 od protivnih naših hudih,
 tkogodi se će i dreselit
 tamo u grčkih stranah u tih,
 gdi Heurota rika teče.
- 1635 Još će, to znam, ka mladica,
 smrt kunući priku, hudu,
 za drazima derat lica,
 još nevjeste mnoge budu
 cića svojih proplakati;
- 1640 majke mnoge i starice
 za sinovi pridrazima
 bit će prsi, grdit lica.
 Lakša je tuga svim tužnima
 kad imaju druga u tuzi.
- INTRAMEDIIJA VILE:
- 1645 O, Ekuba, gorske vile
 slatkim pjesni utješiti
 žele tvoje grozne cvile;
 eto k tebi ktismo priti,
 tebe tužnu razgovorit,
- 1650 jeda dielak tvojieh tuga
 naše pjesni budu odlišit,
 pjesni, kojim mi [s]red luga
 od mladosti u ovi naš cvit

1622 triema Du; 1627 i u] u Be; 1628 kraljestvo Du; stavi] postavi DuO;
 1631 naših] mnozieh O; 1632 dreselit O; 1634 Eurota DuO; 1635 toj O; 1636
 prieku DuO; 1639 svojih] svijeh O; 1640 starice] udovice O; 1641 sinovmi Du; 1642
 biće DuO; grdit] derat O; 1643 ,laghsca O; *pred* 1640 *mjesto toga natpisa* Be *ima*.
 U vršenje izlaze vile u karu, koji vuku dva lava, razgovarat Hekubu; ono što vile
 govore izgubilo s[e] je. Svrha tretjega činjenja, i *doista* u Be *stihova* 1645—1684
nema, Du *mjesto natpisa* i *tih stihova* *ima samo* Svrha, a T *nema uopće ništa*.

- razgovor smo tužnim sviema.
 1655 Kako pjesni omekšaju
 tvrda srca proč ljubavi,
 tako tuge odlagaju;
 o, Ekuba, tim pripravi
 mjesto u srcu slatkim pjesni.
- 1660 Njekad gore uživahu
 tvoje gizde i ljeposti
 a vile te pripievahu;
 sad su tebe zle gorkosti
 sasma u srcu potlačile.
- 1665 Pjesni slatke dubja vodit
 za sobome jur mogoše,
 sunce ustavit, kami hodit, —
 jeda u pjesnieh biti može
 ki lik tužnu srcu tvomu?
- 1670 Kraľicom te njekad znamo
 u svem dobru sega svita,
 sad u tugah svieh gledamo;
 svud li huda čes dohita
 ne štedi li svietlieh krunu?
- 1675 O, Ekuba, pokli takoj
 naše pjesni utješiti
 ne mogoše grozni plač tvoj
 ni od srca odložiti
 gorke tuge ke te more,
- 1680 a mi ćemo suze roniť
 zajedno s tobom, a cvietjice
 Polišeni ovoj donit,
 tielo mrtve tej djevice
 cvietjem posut, suze plákat!

ČETVRTI AT.

SLUGA:

- 1685 Hekuba starica, jaoh, žene, gdi će bit,
od tuga kraljica ka se sad može rit,
bolesti nemile sve, kojim lika nî,
koju su obujmile pokoñe svoje dni?
Ona se jedina zvat može u tuzi,
1690 tužnija nî ina pod suncem ka suzi.

K[OR]:

Taj jezik prihudi kada će zamuknut
koji nas odsvudi zle tuge čini čut?
kad se će ustavit s tim hudim glasima,
kad li će svrha bit nevoļam našima?

S[LUGA]:

- 1695 Hekubi, jaoh, tužni tužan glas imam dat,
a u zlu moći nî dobru kob nazivat.

K[OR]:

Ah, takoj nije doć, gdi boles zla prosi
razgovor i pomoć, da zao se glas nosi.

S[LUGA]:

- 1700 Koli si tužnija, gospođe, sada ti
neg riči mogu ja mojome izriti!
Tebi je život tvoj već uzet, mrtva s' ti!
što živeš sada, toj zli su dni od smrti:
pade ti ufanje kralja gospodina, [l. 48.^a Be]
a ne osta t' uzdanje ni od grada ni od sina.

Pred 1685 Činjenje četvrto Be, Četvrti at — Šena prva O, Počinje četvrti at Du, *samo* Atto quarto T; sluga] govori sluga O, Ser[vo] T; 1685 Ekuba Du; 1689 može zvat DuO; 1690 nie DuO; 1693 kad će se Be; s *nema* O; 1697 tako DuO; 1698 da zao] a zao Be, zao ODu; glas] glas sam BeDu; 1700 riečmi, mojiema O; 1701 mrtva] smrtna Be, tu sei morta T; 1704 t'] ti DuO; uzdanje] ufanje O.

H[EKUBA]:

- 1705 Ni tuga na saj svit ka nova jes meni,
ni boles mož izrit u meni koja nī!
Ma kudie tielo toj kćerce Poliksene
sad nosiš, jaoh, takoj bez časti, bez cjene?
Niesu li űoj bili oholi Grei ti
1710 častan grob spravili? Što će toj sad riti?
Jeda ju ukopat ne misle? a!i űoj
po smrti ištu dat još koji nepokoj?

S[LUGA]:

- Još ne zna ni more nesrećna poznati
zlo svoje najgore ko ju će skončati:
1715 mni, nosim tielo űoj kćerce Poliksene,
od muke obraz svoj ter svraća od mene.

H[EKUBA]:

- Da tko je? vajmeh ja! koga mi s' donila?
jeda je kći moja Kasandra svršila
dni svoje, űe tilo ter k majci nosiš sad,
1720 űe majka nemilo da očuti i taj jad?!

S[LUGA]:

- Mientuješ žive ti, a mrtva ovoga
ne mariš plakati od srca ki je tvoga.
Oto ga ću odkriti. Poznaš li tko je ovoj, [l. 48.^b Be]
nesrećna majko, ti? Polidor je ovo tvoj.
1725 Ovo nis' čekala prid smrti! huda ćes
oto ti je svu dala očutit zlu boles.

H[EKUBA]:

- Sada, vajmeh, vajmeh, sada,
plaćne oči, proliva'te
rike od suza, ako ikada
1730 uvike se ne utješa'te!

1706 koja nī u meni O; 1707 kudi Du; 1711 misle] umiše Du; 1714 ko ju]
ke ju Du, koje O; 1715 űoj kćerce] k űoj mrtve Du; 1716 svrće DuO; 1717
doniela BeDuO; 1719 tielo Du; 1719—1720 *nema* O; 1722 mariš] moreš O;
1723 *eto* Be; poznaš li tko je ovoj] da poznaš tko j[e] ovoj Be; 1724 nesrećna
BeO; 1726 oto ti je] eto je Du, er ti je O; 1728 proljeva'te Du, prolievajte O;
1729 ikad Be; 1730 uvike] i vieke Du, uvijek O; utješajte O.

- Boles ova, ka od svita
 sve bolesti zle dobiva,
 vječne suze, vajmeh, pita,
 vječni majka da plač liva.
- 1735 Ova gorkos sve gorkosti
 dobi moje; ova žalos,
 skupiv ujedno sve žalosti,
 ubi svasma mene u staros.
- 1740 A odolit gorkoj sići
 tužnoj majci nije moći;
 zadovolno da, jaoh, cvili
 nije snage, nije moći.
- Polidoro, sinko mići, [l. 49.^a Be]
 majci ufanje ki sam bieše,
 1745 gdi je ruža, gdi je ġil bili
 drago lice kim castieše?
 Koja ruka bez milosti
 na te prava srǵbu obrati?
 tko u cvitak tve mladosti
 1750 dni bez griha tvoje skрати?
- Moje djeteece miło, drago,
 da li mrtva tebe gledam
 ki razgovor i sve blago
 ostao bieše majci ti sam?
- 1755 U što majka već ufanje
 da bez tebe, sinko, stavi?
 Ti sam bieše uzdržanje
 kući pałoj i stup pravi.
 Eto svrhu tužna vidih
 1760 od Prijama kući slavnoj!
 što nesrićna prie ne umrih
 neg dočekah zlo tolikoj?
 Da li, sinko, hotje umriti [l. 49.^b Be]
 prije majke drage tvoje?

1732 ‚sfe‘ Be; 1734 vječni] vječno Du, uvijek O; 1737 skupi DuO; 1738 svasma mene] svasma men' [tako s apostrofom] Be, sasma mene Du, mene sasma O; 1740 nī Be; 1741 joh DuO; 1743 simko Be; 1745 gdi je ġil] gdje ġil Du, gdi ġil O; bieli Du; 1746 lice DuO; castieše Du, captieše O; 1748 srǵbu DuO; 1750 griha Be; skрати] strati Be; 1754 ti majci O; 1756 simko Be; 1758 pravi] prvi Du; 1759 svrhu] sva zla O; 1761 nesrećna BeO; 1763 simko Be; umrieti Du, umriet O.

- 1765 Tko će majci oči pokriti
dan pokoni smrti svoje?
Proklet zli nož i desnica
ka ti rani bez milosti
drage prsi, bila lica,
1770 ka cvit satri od liposti.
Ako mariš, višna moći,
gdj na zemlju pogledati,
ne daj zlobi takoj proći,
čini krvnik da grih plati;
1775 čini plačne ove oči
da osvetu vide, čini
plata od griha da svidoči
er jes pravde bič istini.

SLUGA:

- 1780 Tužna ti si, majko, i ti,
pokli ti je u tvu staros
tač nemi^{lo} pogledati
od tve krvi svaku žalos.

HEK[UBA]:

[l. 50.^a Be]

- Si^{la} hoće mē nesreće,
sve što živem unapredak,
1785 da me tire gore smeće,
da mi je gorči svaki danak.

KOR:

- Je li tuga ka na sviti
koja na nas n^â udrila?
i more li žalos biti
1790 ka nas nije obujmila?

HEK[UBA]:

Jaoh, moj sinko dragi, mi^{li},
sinko začet u čas hudi!

1765 pokrit Be; 1769 ličca Du; 1770 liposti] milosti O; 1772 gdje DuO;
1773 zlobe O; 1777 platu O; svjedoči DuO; *pred* 1779 Sluga] Kor Be, Ser[vo] T;
1779 majka Be; 1783 nesreće Du; 1786 .gorci' *ispravljeno na* .garcy' Be, što bi
moglo značiti da se ima čitati gorčiji; 1788 nie DuO; 1789 može O; 1791 i 1792
sinko Be.

tko mi tebe smrtno uevili?
lip cvit toli što oprudi?
1795 Gdje li, kako, kom li smrti
puna zlobe taj desnica
tvoju mlados hotje strti,
hotje ogrdit tvoja lica?

SLU[GA]:

1800 Ja ne znam ništore! mrtva ga tuj nadoh,
nesrećna na more i tužna kad podoh.

HEK[UBA]:

Ali ga val morski tuj bieše vrgao,
aži zao čovjek ki tuj bieše smrt mu dao?

SLU[GA]:

[l. 50.^b Be.]

Morski ga bieše val, poznat se mogaše,
na suh kraj izvrgal, gdi mrtav ležaše.

HEKU[BA]:

1805 Sada, jaoh, jaoh, sada ja moje zlo poznah
vajmeh, još onada kad tužna zao san šňah!
Ni mene prikazan taj noćna varala,
zlo moje i u san tužna sam gledala!

1810 Što po snu ja sumňih, što cvilih neznano,
sve jávi, jaoh, vidih, sve mi bi izdano!
Eto sad očima moj rasap pokoňi
pòglédâm mojima, komu, jaoh, lika ni!

KOR:

Taj krvnik nemili tko ti se viđaše
ki u san vrat bili djetetu koľaše?

HEK[UBA]:

1815 Polines, Polines nevjernik më miło
hrañenje, vajmeh, jes pogubil nemiło.

1795 kom li] kojom DuO; 1797 hotje strti] htje satrti Du, hoće strti O; 1798 hoće O; grdit DuO; tvoja] svitla DuO; 1799 mrtva ga tuj] mrtvoga tu O; 1800 dođoh Du; 1805 ja] a Du, ka O; 1806 onda Be; ,fgnah' Be, snih O; 1807 nie Be; taj noćna varala] strašna sjen strašila O; 1808 u san] u snu Be; tužna] plaćna Du; gledala] vidjela O; 1809 sumňih što cvilih] sumňah što cvilih Du, cvilih ja sumňah O; pred 1813 Kor] Sluga DuO, Cho[ro] T; 1815 nevjernik më miło] nevjerni nemilo DuO; 1816 vajmeh] moje O; nemilo] më miło Du.

KOR:

Nî drugi — on će bit! a sve toj za drago
 njegovo osvojit imanje i blago.

HEKUBA:

- 1820 Jaoh, nî moć izriti krvnika zlobu ovu,
 nije moć podniti krv ovu njegovu,
 kom zalac neharai vjeru i čas ockvrni!
 Tej zviri nemiše, s kim su sve vrlosti, [l. 51.^a Be]
 ne bi, jaoh, tač bile toli bez milosti
 djetetu, kako ovi krvnik pun otrovi.
- 1825 Je li gdje tko vjeran, da vjeru obrani
 prid ovim ki svoj stan za ludeku krv hrani,
 prijatele gdi prima, da im život uzima?
 Kako ti srce da zaklati diete toj,
 koga ti, jaoh, prida u ruke čačko svoj,
- 1830 uzdav se u tebe kako sam u sebe?
 Proklet nož nemiži ki t' prsi otvori,
 moj sinko, i krvnik zli koji te umori,
 kad ktieše život tvoj bit shrana kući svoj.

KOR:

- 1835 Ti si sad oda svih tužnija na sviti;
 ti, ti se od tužnih zrcalo mož riti.
 Ma ovo gre simo Agamenon, slavni
 kralj; zasad mučimo; — što ide nî mani.

AG[AMENON]:

- Što ne ideš ukopat, Hekuba, kćer tvoju?
 Ja ne dam ni ću dat na ņu ruku svoju
 1840 staviti nikomu, ni se je stavila,
 kako s' po vernomu Taltibiju molila.
 Navlaš sam doći ktio da ne ckníš već š ņome,
 veće posle ostavio brinuć se tobome. [l. 51.^b Be]

1817 i 1818 govori u Du Sluga a u O Hekuba, dok ih u T govori Cho[ro]; 1817 on] er O; to Du; 1819—1833 govori daše u Be Kor a u O Hekuba, koja ih i u T govori; 1820 podnieti DuO; 1821 ockvrni] ocrni Du; 1826 ludeku Be; 1827 gdje O; 1829 čako Du; 1832 sinak O; i krvnik nema O; koji] ki Be; 1833 shrana] hrana Du, haran O; pred 1834 Kor] Slu[ga] Be, Ch[oro] T; 1834 sad nemaju BeDu; 1835 ti ti] i ti O; 1836 sjemo DuO; Agamenon Du, pa tako i daše; 1837 zasad] sada O; nie DuO; 1838 Ekuba Du; 1841 vjernomu O; 1842 htio Du; cknim DuO, non so perchē dimori tanto a sepellir T; 1843 brinu se Be.

- 1845 Koliko za ne čas, tim budi pokojna,
imala je razlog vas, kako je dostojna
i kako ktje ne čas i mjesto i vrime,
er veće časti jes podobna prid svime. —
Oh, što će bit ovoj? u naših šatorih
tko ubijen leži toj Trojanâ od vaših?
1850 Kaže ga hašina da nî Grk; toli mlad
tko je od vaših sina ovdi ubijen takoj sad?

HEKUBA:

- (Sama ću u sebi sobome govorit,
er sama pod nebi tužna se mogu rit;
budeš li sada ti, er nî lika inoga,
1855 Hekuba, kleknuti prid kraļa ovoga
i prid nîm pitati od pravde silni mač,
prid nîme iskati ku pomoć u moj plač?
aļi ću mućeći zlu boles mû tajat,
potajno cvileći na višnoj pravdi stat?)

AG[AMENON]:

- 1860 Plaćući kud tamo odnosiš obraz tvoj?
Pogledaj ovamo! Što mućiš? što je toj?

HEKU[BA]:

[l. 52.^a Be]

(Od mene morebit, kako od protivnice,
što će, jaoh, smrt mā bit, svrnut će svo'e lice.)

AG[AMENON]:

- 1865 Nijesam ja prorok da tuđe misli znam:
ne znajući zla uzrok, ku pomoć da ti dam?

HEK[UBA]:

(Ma što nî ufati sve dobro od toga
koji je svim mati, ki prima svakoga?)

AG[AMENON]:

Ako neć da znam ja tvoj skrovni nepokoj,
budi voļa tvoja, ni marim ja znat toj.

1846 htje Du; čas] ,cias' Be; vrieme Du, brieme O; 1851 tako O; 1855 Ekuba DuO; 1862 može Be; 1863 svrnut će svo'e] ,suarutchie suoe' Be, svrnću svo'e Du, svrnću sve O; 1865 znajući] čući DuO; 1866 ma što nî] ma što je Du, zašto ne O; 1869 znat] znati Du, za O.

HEK[UBA]:

- 1870 (Bez vridne pomoći od kraļa tolika
vrha, jaoh, nie doći toj zlobi krvnika;
bez ňega osveta nikada na sviti
od krvi djeteta neće se viditi.
Ma što eknim, ter sad ja ne budem k ňemu prit?
- 1875 Još prid ňim rič moja primļena bude bit.
Nije se pripasti od dobra kraļa, ni:
prida ň ću ja pasti, ňemu odkrit plač grozni;
ňemu ću svu izrit nevoļu mŭ gorku,
još da znam ne izdvorit prid ňime milos ku.) ---
- 1880 Kraļu Agamenone, ako plačne i tužne
kraļevi ne odgone, čuj ove plač sužne.
Za miļa koljena ka grlim sada ja [l. 52.^a Be]
sluga umiļena i robiņa tvoja,
za krunu pomili, kome sjaš, ako ikad,
- 1885 milosti nadili tužnu ovu jednom sad;
za ruku ka brani od Grká svitlu čas
maļu stvar ne brani tužni ovoj tvoja vlas.

AG[AMENON]:

Koja će stvar toj bit ku pitaš takoj ti?
Ako išteš sad izit iz robstva, budi ti!

HEK[UBA]:

- 1890 Ne marim dovika u robstvu stojati,
osvetu krvnika da mi je gledati.

AG[AMENON]:

Ku drugu pomoć ja sad išteš da ti dam?

HEK[UBA]:

Misao ni moja slobodu da pitam.
Vidiš li tielo ovoj koje pláčēm suzama?

AG[AMENON]:

- 1895 Vidim, ma tko je toj, još ne znam, — znaš sama.

1873 vidjeti BeDuO; 1874 prit] it DuO; 1875 tužba će znam moja primļena
prid ňim bit Be; 1878 svu izrit] ja odkrit Be; mŭ] tuj O; 1879 ňim Be; milos]
boles Du; 1880 Agamemnone Du; 1881 plač ove O; 1883 slugu Be; 1888 stvar
toj] taj stvar Du, stvar ta O; 1894 ovoj *nema* Be.

HEK[UBA]:

Zače ga i rodi utroba tužna ova.

AG[AMENON]:

Ovo je kigodi od tvojih sinova?

HEK[UBA]:

Nie nijedan od onih ki su u Troji paži.

AG[AMENON]:

Još koga vrhu tih djeteta ste imaži?

HEK[UBA]:

1900 Za nesrjeću ovoga nad kime plačem sad.

AG[AMENON]:

Gdi shrani ti toga, kad ti u oginu biše grad?

HEK[UBA]:

Prijateļu ćačko svoj posla ga na shranu.

[l. 53.^a Be]

AG[AMENON]:

Jednoga gdi takoj dā od svih na stranu?

HEK[UBA]:

Dā ga ovdī gdi sada mrtva ga gledamo.

AG[AMENON]:

1905 Gdi Polines vlada u ove strane ovamo?

HEK[UBA]:

Za zlato sačuvat, zlato ga izgubi.

AG[AMENON]:

Možeš li istom znat tko diete toj ubi?

HEK[UBA]:

A tko će ini bit neg komu bi pridan?

1897 kogodi O; 1898 ,onyh' Be; 1899 koga] toga Be; tih] ,tyh' Be, kih Du; 1900 nesreću BeO; 1901 gdje, biše DuO; 1902 ćako Du; 1903 jednoga] jeda ga Du, partendolo da tutti T; dā od] oda O; 1905 gdje BeDu; Pulines O; 1907 istom] ,itco' Be, isto Du; diete toj] djeteta Du.

AG[AMENON]:

Cié zlata ockvrnit ktje zločės viru i stan?

HEK[UBA]:

1910 Nî za ino, kad vidi svrhu, jaoh, od Troje.

AG[AMENON]:

Tko nađe, kad li i gdi mrtvo diete tvoje?

HEK[UBA]:

Ova ga je sred žala kraj mora sad našla.

AG[AMENON]:

Jeda ga je iskala? što je ona tuda išla?

HEK[UBA]:

Za Poliksenu umit, bieše išla po more.

AG[AMENON]:

1915 Polines, on će bit, drugi bit ne more.

HEK[UBA]:

Ubiv ga bačiti u more hotje nim.

AG[AMENON]:

Za zlobu sakriti odkrio se zloban svim.
Tebe ti svakoje obujmit žalosti
hotješe u tvoje teške dni starosti.

HEK[UBA]:

1920 Nî tuga ka, jaoh, nî na mene udri/a;
svrha je već meni, sve sam zlo vidi/a! [l. 53.^b Be]

AG[AMENON]:

U tugh ka je taj ka žive tolicih?

HEK[UBA]:

Nisam ja, ma je vaj i tugâ skup od svih
ki žive u meni; a ja sam umrla

1909 htje Du; vjeru Be; 1910 nie DuO; 1911 i gdi] gdi DuO; 1912 ova] ovo Du; 1913 tuda] tuj O; 1916 hoće O; 1917 zlobam O; 1918 ti] mi t' O; 1920 nî tuga] nije te O; 1921 vidjela Du; 1922 ka je taj ka] ko je taj ki O.

- 1925 i vas plač pakljeni sa mnom sam podrla.
 Eto sam toga rad, da čuješ razlog moj,
 prida te pala sad, i prid sud sveti tvoj
 puštaću tužbe mē, samo uši tve mi da';
 ni za n stoj ni za me, s razlogom stoj pravda!
- 1930 Ako imam patiti s razlogom tolik vaj,
 već neću rič riti, vas razlog nemu daj;
 ako li sī moj plač, svitli kraļu izbrani,
 dostoji pravde mač, pravde mač ne brani.
 Od pravde prisveti pomoćnik sad budi,
- 1935 pravedna osveti, krvnika osudi;
 osudi ki tvori toliku zlobu; osud'
 ki biča od zgori ni lueki scieni sud,
 koji dom ockvrni prijateļski nevirom,
 svetu har ocrni pravednom krvi tom;
- 1940 od grada, od stana komu bi našega
 podobna čas dana i ljubav vrh svega,
 u scjeni od prvih prijateļ nam biše, [l. 54.^a Be]
 uz kraļa više svih prid pukom sidiše.
 Eto viđ čim plati napokon dobro toj:
- 1945 sinka mi zaklati ktje krvnik ovakoj;
 ni grobom ne mari darovat nega tim,
 neg, zalac bez hari, u more bači nīm,
 gdi bi se najgore vrle, jaoh, smutilē
 tej zviri od gore i žalos ćutilē.
- 1950 Žene smo pritužne pod vlasti od družih,
 nejake i sužne nevoļā pune svih;
 ma je bog vrhu nas mogući i sioni,
 ki vlada svaku vlas svetima zakoni,
 zakoni uzdrži nebesa velika,
- 1955 na uzdi tim drži doli ovdī čovika.
 U ruke vam na svit pravda je, zakon dan,
 bez vas se sahranit ne more pravedan;
 činite, kim doli dano je vladati,

1927 sveti] svitli O; 1928 tve] tvoje O; 1929 stoj pravda *moglo bi se čitati i* stoji pravda, *kako je Daničić i čitao*; 1932 sī] ,sy' Be, sad O; 1937 luecki Be; 1942 prvih] ,parvyh' Be, pravih O, et fra gli amici il primo luogo tenne T; prijateļa DuO; biše DuO; 1943 uz] u O; više] vrhu Du, više od O; svih] ,fuyh' Be; sidiše] sjedaše DuO: 1944 čiem DuO; 1951 ,punne' s *prvim n nad retkom* Be; svih] ,fuyh' Be; 1953 ki] koji O; 1955 uzdi] zemļi Du; doli ovdī] na uzdi Du, nadasve O; čovjeku Be; 1956 je] je i Du; 1957 shranit Be; može DuO.

- da se prav ne boli i da prav ne pati.
- 1960 Er ako zloba uz vas vladaoce moć steće,
slatki mir, pokoj vas od ljudi uteče;
već drago na saj svit veselje i rados [l. 54.^b Be]
meu ljudmi neće bit, ma dreselje i žalos.
Pravednu sahrana gdi da se bude nač
- 1965 kad pravde izbrana sila se bude zač?
Sad, kraļu svitli moj, milosrdje ako ikad,
ako je grubo ovoj, od mene imaj sad!
Pisalac kako taj razložnim okom tim,
dalek stav, zamiraj kolika zla patim:
- 1970 kraljica njekada, od gospoj gospoja,
nesrećna, jaoh, sada sužna i raba tvoja!
Od sinov tolicih koje sam imala
širota eto od svih tužna sam ostala;
u staros prognana, kad ufah pokoj tih,
- 1975 od svoga, jaoh, stana, u tugah ležim svih. —
Jaoh bjěži, tužna ja, za otit krade se,
mê riči vitar tja prid ovim odnese;
prid ovim ništore, u koga sve ufah,
moj razlog ne more, ne more moj uzdah.
- 1980 Čemu tač, vajmeh ja, pamet je kršiti,
za umjet svakoja pod suncem na sviti,
najljepši a ne umjet zgara dar jedini [l. 55.^a Be]
riči dat razumjet svoj razlog istini?
čemu je toj znati što ni moć ukazat,
- 1985 u sreu imati a ne moć nadvor dat?
Imao bi svak pamet najveće stavļati
za naučit svih umjet razlogom vezati;
razložna rič lipa svića je pameti,
a pamet je taj slipa koj razlog ne svieti.
- 1990 Da li će, jaoh, vesel zli krvnik it takoj,
a tužan i dresel pravedan ovakoj?

1959 da se prav] da se pravda Du; 1961 mir] mir i Be; 1963 među O; ljudi Be; 1964 pravedna, gdje DuO; 1967 imaj] viđ ti Be. ima' O, haggi pietà T; 1968 pisalac] pittor T; 1969 zamiraj] zamieraj Du, razmiraj O; 1970 njekada] Be; 1971 raba] roba Be; 1973 svih] ‚fuyh‘ Be; 1977 vjetar Be; tja] ‚tai‘ Be; 1979 moj razlog] ter joj razlog O; moj uzdah] mojih uzdah Be; 1980 čemu] ‚cemue‘ Be; 1983 rieči Be; svoj] sud i Du; 1986 imal O; 1987 svieh Be; s razlogom O; 1989 taj] ‚tai‘ sitnijim slovima nad retkom, možda drugom rukom Be, nemaju DuO; koj] kojoj Be; sviti Be.

- on sinke uživat, — sirota ja sasvim
 ne pristav prolivat suzice za mojim?
 od svoga on grada viditi svu rados,
 1995 a od moga, jaoh, sada ja vidim svu žalos?
 uživat on svoj stan s radosti, — jaoh, ja đim
 od moga sa svih stran pritužna još vidim?
 za sužnu mene sad kralicu odvode,
 a krvnik hodi rad od moje nezgode?
 2000 Kad dobri razlog moj, o, grčka svitlosti,
 prid tobom ovakoj ne ima kriposti,
 stranputa hoću it a [s] sramom ja sada [l. 55.^b Be]
 i ljubav tej molit ka srce tve vlada.
 Kasandra kći moja, prilipa ke mladost
 2005 noćnoga pokoja bludna je tva rados,
 traje sad sve noći u krilu vlasti tve,
 ljubenom tom moći uza te može sve;
 ne ljubav ispròsi meni sad ku milos,
 ne ljubav ku nosi u sreću tva svitlos.
 2010 Ako odar ljubeni i noćni celovi
 što mogu medeni, tužni se ozovi!
 pomoz' mi, što ljubav dariva slatka taj,
 ljubezljiv, kralju, i prav ukaž' se na moj vaj!
 Bratac je ne ovoj, nad kime trem suze,
 2015 a, kralju, tebi svoj, — nevira zla ga uze!
 Kasandra srcem svim nega je ljubila,
 od mala vrh svih ním vazda se hvalila.
 Ne propus' krvnika, Kasandra prosi toj,
 čin' zloba tolika da plati vas grieh svoj.
 2020 Malo je sam jezik i sam glas i vika
 na toli plač velik, jaoh, na zla tolika;
 čemu ruke i noge, prsti i moj svaki vlas [l. 56.^a Be]
 ne stvore se u mnoge jezike i u glas?
 i sve što je u meni da pušta glas tužan
 2025 prid tvojim koljeni, da moli noć i dan,
 u sreću da milos u tvomu probudi,
 krvnika nemilos da zloga osudi.

1994 vidjeti DuO; 1995 a od] od DuO; 1996 joh DuO; 1998 odvode] oto vode Du; 2002 a] ma DuO; 2003 te Be; 2009 luba[v] Be; 2010 ljubeni] jedini Be; 2013 kralju i prav] i pravdu Du, kralj i prav O; 2014 ovo Be; 2016 je] e Be; 2019 vas *nemaju* BeDu; 2021 tolika] velika O; 2022 prsti] prsi O, queste mani et queste braccia T.

- Smiluj se, o, kruno svih Grka, pomiluj,
 ukaži napuno od kraļa svitlos tuj,
 2030 od tužnih ne brani desnicu, s kom je moć,
 dosada *ku* hrani od pravde za pomoć.
 Ovoj se umoži ka toži skrušena
 obhitiv sad moži tva svitla koljena;
 ne propus' tolika zloba da prode tač
 2035 bez biča velika, — osveti tolik plač!
 Svak dobar brani dobro ima i pomoć,
 zle bičem sliditi od pravde za svu moć.

KOR:

- Pod suncem ka je stvar koja se zgoditi
 neće još ikadar meu ljudmi na sviti?
 2040 i ki će zakon bit nevoļa tvrda taj
 i vrime ki pobit ne bude na svit saj?
 U svetoj ki njekad prijazni živješe, [l. 56.^b Be]
 neprijateli *eto* sad krvni se vidješe;
 a ki se okom zlim gledaše tolikoj,
 2045 *eto* je među tim prisveti mir i goj.

AG[AMENON]:

- Hekuba, srce mē boli se, pravo dim,
 i tobom i time tvojim sinkom nesrećnim,
 i molbe tej tvoje mjesto su imale
 prida mnom, i moje srce su svezale.
 2050 I ktil bih zli krvnik, vjeruj mi, i želim
 da plati grih tolik, ōgleda da je svim,
 s pomoći višnih zgor da pravda mjesto ima,
 da je ki razgovor nevoļam tvojima.
 Ma vojska ne bih rad, smrt nēmu dav, da mni
 2055 za ljubav da se sad Kasandre toj čini;
 Polines er našoj vojsci je prijatelj,
 ubijeni a sin tvoj, kako znaš, neprijatelj;
 i ako ga ļubiš ti, majka si nēgova —

2028 smili DuO; ‚suyh‘ Be; Grka] kraļa Du; 2030 tužnih] sužnieh O; ne] ni Du; 2031 shrani O; 2034 da zloba DuO; 2036 dobre] dobra DuO; 2038 ka je] koja je Du, koje O; 2040 i ki] ili Du; 2041 vrieme Du, brieme O; ke DuO; 2042 njekad] nikad O; 2043 krvni se] krvnike Du, krvnici se O; 2046 Ekuba DuO; 2047 tvojim] tvim Du, tvojiem O; 2050 htill Du; 2054 nēmu dav da mni] nēmu da azmni Du, mu dav da meni O; 2056 vojci Be; 2058 ga *nemaju* DuO.

- 2060 toj vojska gledati ne ima naša ova.
 Ma ovdí mene čuj: ja ti ću prijatelj bit,
 a ti čin', ako tuj što možeš učinit;
 ni pomoć ni moj svijt neću ti braniti, [l. 57.^a Be]
 sve što ti budeš ktit, sve ću i ja toj ktiti,
 2065 da mi istom ne budu taj luctva Grká gdi
 u tolikom sudu zabavit štogodi.

HEK[UBA]:

- Jaoh, kako nitkore pod suncem na sviti
 zvati se ne more slobodan ni riti!
 Tko luctvu, tko zlatu, tko sreći od svita
 robuje za platu; a vjetar obhita
 2070 „zakonom“ tko pravi „svezan je život moj,“
 ter svojom naravi ne vodi život svoj.
 Pokoli toj luctvo od Grká tvojih tih
 drži tve gospoctvo u sumnah tolicih,
 od tebe drugo ja već neću sad iskat
 2075 neg svitlos da tvoja mŕ misao bude znat:
 ja mislim učinit da zloga krvnika
 ne bude takoj it ta zloba velika,
 da plati grijeh svoj, er sunce zgar gledat
 ne ima zlo tolikoj ni zemļa uzdržat.
 2080 Ako bi tužbu ku zločinca od toga
 ti začuo i trjesku, uzdrži svakoga
 ki urvom budu doć i iskat ki budu [l. 57.^b Be]
 s oružjem dat pomoć neverniku hudu.
 Ne kaž' se prijatelj moj, ma pravdi mjesto daj,
 2085 kad platit grijeh svoj uzbude krvnik taj.
 I vjeruj, sve će proč s tvom časti, i sad ti
 vidjećeš što ću moć i što ću umjeti.

2061 čin'] čuj Du; 2062 svjet DuO; 2063 ti] u toj DuO; htjet Du, ktjet O; i ja] ja DuO; htjeti Du, ktjeti O; 2064 luctva Be, luctka O; *za tim stihom u O opet* 2035—2064; 2065 štogodi] gdigodi O; 2067 rieti DuO; 2068 luctku O; 2072 toj luctvo] luctvo to Be; tvojih] ,tuoyh' Be; 2074 već neću sad] sad neću kraju DuO; 2075 svjetlos Be; misal O; 2077 tako Be; velika] tolikaj O; 2078 er] a Du; 2081 ti nema Du; tresku DuO; 2082 urvom] ,vruom' Be, *pa je i u DuO tako ili ,urvom', koje je Daničić čitao vrvom;* i iskat ki] iskati do Be, iskati i O; 2083 nevjerniku BeO; 2084 ma] na DuO; pravdu O; mjesto] razlog Du; da' O; 2085 grijeh] on grijeh O; uzbude] bude zli DuO; ta O.

AG[AMENON]:

Što misliš učinit? ali ćeš oružjem,
starice, nega ubit? ali ćeš jadom kiem,
2090 ali kom pomoći prijateľa? Gđi su ti
koji će sad doći s oružjem služiti ti?

HEK[UBA]:

Žena je trojanskih unutra puno sve.

AG[AMENON]:

Hoćeš rit od grčkih robiňa; što će te?

HEK[UBA]:

Š űimi se ću osvetit od zloga krvnika.

AG[AMENON]:

2095 U ženah gđi će bit srce i moć tolika?

HEK[UBA]:

Mnoštvo je tvrda stvar, najliše kad umie.

AG[AMENON]:

U ženi nikadar ćovječje ruke nie.

HEK[UBA]:

Što veliš? U Egiptu niesu li tej sile
od ľudi i moć tu űih žene slomile?
2100 a u Lemnu ne ktješe sjemena ostavit
muškoga, ma ktješe pod sabľu sve stavit.
Kako će bit ovoj, i ki ću naćin dat, [l. 58.^a Be]
neka je meni u toj svu misao tu imat.
Sad, svitla kruno, ti za milos velju tvu
2105 ćini sad provesti kroz vojsku ženu ovu.
A ti ćeš, o ženo, krvniku momu prit,
himbenu himbeno od moje strane rit:
„Zove te kraľica od Troje nikada.“

2088 ali] jeda DuO; 2089 starica Du; ubit] bit O; ali ćeš jadom kiem] otrovi ali ćiem Be, ali ćeš jadem kiem O; 2090 gdje Be; 2093 grćkih Be, grćkieh O; 2094 űima Du; ću se BeDu; 2097 nikada Be; ćovječje DuO; 2098 niesu li u Egiptu Be; 2099 „slomillć: s prevućenim prvim l Be; 2100 i 2101 htješe DuO; 2102 ovo Be; 2103 to Be; tu] i oći O; 2105 sad] mi DuO; 2106 momu] k momu Du, tomu O; 2107 himbenu himbeno DuO; 2108 njekada DuO.

- 2110 Čin' negova i djeca da dođu s ním sada;
 reci mu: „Posao je tvoj sinova i tvojih
 ne mañi nego svoj.“ Da ne ide, rec', bez nñh.
 Utoj bih, izbrana svitlosti, ktje/a ja
 da bi ukopana bil' s bracem kái moja.
 Naredi toga rad ukopom kćere mē
 2115 da pockne malo sad; učini toj za me,
 da majka obima od suza, jaoh, sada
 nesrećnim svojima pokoñi darak da.

AG[AMENON]:

- Bi[t] ti će što pitaš i kako s' ti ktila;
 ma da je vitar naš, za toj bi prostila.
 2120 Pokoli višñi zgar ne hoće nam poslat
 žuđeni tih vitar, sila nam je ovdí stat
 čekaje od mora korablam dobar put [l. 58.^b Be]
 i milos odzgora — sve budi bogu u skut!
 Razlog je prid svima i koris je od luđi
 2125 da dobar dobro ima a da zla zlo sudi.

SEMIKOR:

- O, kraļevstvo slavne Troje,
 ne budu se veće zvati
 neizmirne síle tvoje,
 ni će veće straha dati
 2130 tim ki sablom svit smetaju.
 Tebe ti su obujmili
 grčke vojske gusti oblaci,
 tvrde mire oborili,
 lipi ures gđi junaci
 2135 suncu oružjem odsievahu.
 Dim iz tebe crni sada,
 što bez suza ne gledamo,
 skriva nebo; s tebe pada

2109 š ním DuO; 2110 ,tuoyh' Be; 2111 mañe DuO; 2112 uto Du; 2113
 bil' ukopana Be; bracem] bracom Du, kraļicom O; 2116 objema, joh DuO; 2117
 nesrećnim Be, nesrećniem O; darak] darov Du; 2118 ćeš Be; htjela Du, ktjela O;
 2119 zato Du; 2123 milos] milo Du; odzgora DuO; 2124 koris je] koris O; 2126
 kraļestvo Du; 2127 zvati] znati Du, . . . chiamo T; 2128 neizmjerne DuO; 2129
 ni će] neće O; strahu Du; 2133 mire tvrde DuO; 2134 liepi Be.

- 2140 po poljeh sjemo i tamo
magla ognjena ka sve prudi.
Veće neće moje oči [l. 59.^a Be]
iz prozora na perivoj,
na zrak sunca od istoči
u prolitje drago u toj,
2145 [s] svojim drazim zelen gledat.
Jaoh, nesrićna! meni već ni
s družicama uživati
lipe šetne, drage pjesni,
u kih odsvud pripivati
2150 čujahomo našu mladost.
Tuga onda smrtna mene
tužnu obujmi, noćno kada
vraćahu se s igre žene,
a ja kose ruse mlada
2155 pletieh zlatom povijaje.
Počinuo bieše jur svak,
moj gospodin mirno spaše
blizu mene tihi sanak,
od protivnik ne sumnaše, —
2160 štiti mu i kopje visi tamo;
er ne bieše već viditi [l. 59.^b Be]
oko mira slavne Troje
protivnike obhoditi
s bojnim kopjem da osvoje
2165 krvi i smrti grad toliki.
Kada eto treska, vika
po gradu se prosu svudi,
svih se [s] strana strašno viká:
„Sad je brieme da se ljudi
2170 silni Grci ukažemo;
sad je brieme! Što činimo?
u rukah je naših Troja;
ako vidjet stan žudimo
i našega svrhu znoja,

2143 sunca] sunčan O; 2145 [s] svojim] s mojim Du; 2146 joh Du; 2148 liepe Be; šetne] žele O; drage] slatke Du; 2149 od kojeh O; 2150 čujahomo] ču-
riahomo O; 2152 tužno O; 2154 ruse] rude O; 2159 protivnih Du; 2160 i nema O;
2161 vidjeti DuO; 2164 s nema O; kopji Du; 2166 tada DuO; 2168 strašna DuO;
vika] srika Du; 2169 i 2171 vrieme Be.

- 2175 u ogañ, u krv sve da ide!⁴
 Ja se od straha u led stvorih,
 u ognju vidjeh gdi sve gori,
 plač se čuje strana od svih,
 noć se mrkla u dan stvori,
- 2180 skočih, ne znāv tužna kamo.
 Prid otar se stanih sveti [l. 60.^a Be]
 od Palade, ku stah molit
 zaman, er, jaoh, Grci kleti
 hotješe mi druga ubit,
- 2185 shraniv tužnu mene za plač.
 Ma kada me odvedoše,
 dalek s mora i kad pozrih
 grad, jaoh, koji požegoše,
 sva se u plač tužna stvorih,
- 2190 malo ne umrih od bolesti.
 Tuj Helenu idoh kleti
 i pastira slavne Ide
 ki me izbavi i ktje izeti
 s moga stana, da ne vide
- 2195 već mē plačne oči Troju,
 da ne vide već veselja,
 da se od plača ne ustave.
 Ńu dosegla zla dreselja,
 stigle ju tuge sve krvave,
 ne vidjela stana svoga!
- 2200

Svrha četvrtoga ata.

Tužba vrh mrtva Polidora. — VILA govori:

Pulidora svitla časti
 od izbrane sve mladosti,
 ki kao cvitak hoće pasti,
 segaj svieta i radosti

2179 u dan mrkla O; 2180 skočiv O; znam Du; 2181 stavih O; 2184 hotješe mi druga] na moje oči htješe mi Du; 2185 shraniv tužnu] druga shraniv Du, shranivši O; 2187 s nema O; 2188 grad ki jaoh O; užegoše DuO; 2191 tu O; Elenu Du; 2192 pastire Be, pastiera O; 2193 htje Du; 2197 ne] viek ne O; 2198 Ńu] gdje O; dosegla] dreselju Du; *poslije* 2200 Svrha ata četvrtoga Du, *mjesto čega* Be na l. 60.^b ima ovo: Na svrsi četvrtoga ata izlazi jedna vila, ter se skube i plače nad Polidorom — što govori, ne nahodi se, i *zbiļa* 2201—2250 s *natpisom* ima samo O, a ni T nema prema Ńima ništa; 2203 kako O; pasti] pusti O.

- 2205 u nebrieme ostaviti,
kad ljepotom tvoja etieše
mlados slavna i gizdava,
kada rados slatka bieše
od svieh vila od dubrava
2210 a veselje mē jedino, —
eto, vajmeh, tuj ružicu
već ne vidim ni tuj svjetlos
ka t' u dragom sjaše licu,
već pogledaj slatku milos
2215 ne znav mene tko me gleda.
Veće smieha neće vidit
moje oči ni mē lice —
meni je lievati, sahnut, blidit —
već plač grozni, već suzice;
2220 već bez tebe život nī mi!
Biele vile od dubrava
ktješe poslat poklisara
mene, ka sam tvoja prava
ľubi; ktješe da bez dara
2225 pokońega tač ne pođeš.
Od cvitjica ova[j] dar ti
i pokońi dar od suza;
kako u život tako i u smrti
od ľubavi jedna uza
2230 naša srca bude stezat.
Spomena [nam] bude biti
srecu našem tve ľubavi:
dočiem svietlo sunce svieti,
među vilam u dubravi
2235 Polidoro će uvijek slovjat.
Celovom će sad pokońiem
tebe vila darovati,
sadrुžena [s] suzam grozńiem
sama tebe hoće imati
2240 vik u tužnu srecu svomu.

2208 kada] kad u O; 2213 ka t'] kad O; 2214 i 2215 *pokvareni su u O*;
2216 vidjet O; 2218 blidit O; 2221 dubrave O; 2225 pokojnoga O (*on i prije
toga uvijek piše grijeskom pokojni mjesto pokońi*); 2227 pokojni O; 2233 dočieme
O; 2236 pokojniem O.

Zbogom, zbogom, sad odhodim,
Polidoro, a s tobome
misi moje sve ohodim,
i [s] suzami i s tugome,
2245 jaoh, bez tebe sam' ostajem.
Već, nesrećna mā mladosti,
vrzi gizde, vrzi igre,
već veselja, već radosti
nie ufat tebi, — već ti ūmrî
2250 s Polidorom svaka rados!

Počine

AT PETI.

POLINESTO:

- O, Prijame dragi moj, Hekuba mila m \bar{a} ,
 ne mogu ličce ovoj neg polit suzama
 kada vas spomenem, najliše, pravo dim,
 u staros tužnu prem gdi tebe sad vidim;
 2255 gdi vidim Troju grad, ne mogu neg cvilit,
 po zemlji gdi je sad, kako gre ovi svit;
 napokon nemila tve kćerce drage smrt
 koga n \bar{i} čini \bar{l} a tej grozne suze trt?
 Kako, jaoh, ništure n \bar{i} kripko na sviti!
 2260 n \bar{i} da se gdi more ufanje staviti,
 ni se je ufati u što tač vara nas,
 ni u dobra stav \bar{l} ati bjeguća našu slas.
 Taj nje \bar{k} ad uživa blaženstva i rados,
 sad suze proliva, druž \bar{i} ga sad žalos.
 2265 Čestit se može rit ne koga svit \bar{l} ubi,
 ma ki umie ne cvilit kad dobra izgubi.
 Čemu je taj rados ke tko se izbavi [l. 61.^a Be]
 gorku mu svu žalos u srcu ostavi?
 Zaman je tuj plakat i hudu čes zvati,
 2270 gdi ne mož lieka dat, a vrieme sve krat \bar{i} .
 Nemoj mi zazriti er niesam prie došal
 za tebe viditi i posle sv \bar{e} ošal;
 u zemlji dalek tja, takoj se je zgod \bar{i} lo,
 ove dni bil sam ja; i čut mi bi mi \bar{l} o,
 2275 kad sluga od strane tvoje mi naviesti

Pred 2251 Be ima samo Či \bar{n} enje peto, a T Atto quinto, O pak iza toga još Šena prva; Polinesto] nema O, Govori Polinesto kra \bar{l} od Tracije Du, Poly[ne \bar{s} to] T; 2251 Hekube Be, Ekuba DuO; 2252 lice DuO; neg] ne DuO; 2255 neg] ne Du; 2259 na rubu na \bar{c} rtana ru \bar{k} a što ka \bar{z} e na ovaj st \bar{i} h Be; nie DuO; krepko Be, krjepko O; 2262 slas] vlas Du; 2263 blaženstvo O; 2264 združ \bar{i} O; 2268 postavi O; 2270 a] jer O; 2271 došao Be; 2272 vidjeti DuO; ošao Be; 2273 takoj] tamo O; je nemaju DuO; 2274 bio Be; 2275 navisti Be.

da budem na strane k tebi doli sljesti.
 Na ne rič ne krsrav sve posle ostavih
 i ončas za ljubav ku t' nosim doći ktih.

HEK[UBA]:

2280 Polinesto, nemoj za zlo mi imati,
 ne mogu obraz tvoj očima gledati.
 Čestitu, blaženu ti me znaš nekada, —
 koliko sniženu gledaš me, jaoh, sada!
 Sram me je ikoga pogledat u oči, —
 2285 promjena od moga obraza svjedoči, —
 a ženska 'e čud nika, kad tugu ku pati,
 ne more človika u oči gledati.

POLIN[ESTO]:

[l. 61.^b Be]

2290 Ja u zlo ništore od tebe ne primam,
 ni činit što more da sumnu ku imam;
 ma ako u čem ja mogu te poslužit,
 na službu moć moja sva da ti bude bit.

HEK[UBA]:

Želim ti ništo odkrit: otajna 'e stvar ka mnim
 tebi će draga bit sinovom i tvojim.
 Poslaćeš toga rad gdje tamo sve [s] strane
 s oružjem tvoje sad viteze izbrane.

POLIN[ESTO]:

2295 Pod'ite vi svi tamo! ovdí sam domome,
 mi potrebu imamo s kralicom ovome.
 Uzdám se u tvoju, Hekuba, prijazan
 kako u glavu moju i kako u moj stan.
 2300 Kralévi, brata dva, u sreću me imaju
 i grčka vojska sva, što sam ja er znaju.
 Možeš mi sad riti; ovdí nî nikoga,
 spravan sam služiti ti od bogactva moga
 nevoji toj tvojoj i tuzi tvojoj toj,
 kako se dostoji prijazni tolikoj.

2276 budem] tebi Du; k tebi] budem Du; dolu O; 2278 ktih Du; 2282 koliko] toliko DuO; joh Du; 2283 sra[m] me Be; 2285 'e] je DuO; njeka BeO; 2286 može Be; čovjeka BeO; 2290 na službi Du; 2291 nješto DuO; 'e] je DuO; 2292 tebi] da ti O; 2293 gdi O; 2295 'Pockte' t. j. poč'te Be; 2297 Ekuba Du, Ekubo O; 2300 er] riet O; 2301 rieti DuO; 2302 sprava]n Be; služiti ti] služiti DuO; 2303 toj tvojoj] toj tvoj Be, tvoj toj O.

HE[KUBA]:

2305 Pravo mi rec' ovoj, sve drugo ostaviv,
 sin Polidoro moj jedihni je li živ,
 iz krila majke ove prijatelju ki tebi [l. 62.^a Be]
 a iz ruke ćakove nauzdano pridano bi?

POLI[NESTO]:

Ziv je i zdrav, mir imaj; budi u toj pokojna.

HEK[UBA]:

2310 Moj dragi, rič je taj tvojih djeła dostojna.

POLI[NESTO]:

Što drugo zatime tva milos znat želi?

HEK[UBA]:

Spomena prid nime od majke sved je li?

POL[INESTO]:

Sad ktieše doć k tebi krijući nauzdano.

HEK[UBA]:

Čuvaš li koje t' bi s ním zlato pridano?

POL[INESTO]:

2315 Čuva se liepo toj, hrani se za nega.

HEK[UBA]:

Šhrani ga, i nemoj poželit tuđega.

POL[INESTO]:

Nikako! i što imam kad bi mi uživat.

HEK[UBA]:

Znaš što ću riti vam i što od vas hoću iskat?

POL[INESTO]:

Ja ne znam; recite.

2305 pravoj prvo DuO; 2308 ćakove Du; pridano] poslan BeO, raccomandato T; 2309 živ je] „jivie“ Be; toj] tom, ali na rubu zamijeneno sa toj Be; 2310 rieč Be; 2312 sved] sve BeO; 2313 htieše Du, ktijaše O; 2314 š ním O; zlato š ním Du; 2316 hrani DuO; poželit] požudit DuO; 2318 iskat] znat, ali na rubu zamijeneno sa iskat Be.

HEK[UBA]:

2320 Da sinka moga tim
srceem vi ljubite kojim ja vas ljubim.

POL[INESTO]:

Što 'e drugo toliko što nam si ktjela rit?

HEK[UBA]:

Zlato vam veliko skrovno hoću odkrit.

POL[INESTO]:

To li hoć da tvomu sinu ja navistim?

HEK[UBA]:

E, toli vernomu prijateļu sve rit smim.

POL[INESTO]:

2325 Djecu ovu zašto kti zvat ovdi ovakoj?

HEK[UBA]:

Cić, ako bi umro ti, neka i oni znaju toj.

POL[INESTO]:

[l. 62.^b Be]

Taj razlog zao nie; dobro taj svjet stoji.

HEK[UBA]:

Znaš crkva svete gdi je Minerve u Troji?

POL[INESTO]:

Zlato je crkvi u toj? nije li ki zlamen?

HEK[UBA]:

2330 Naći ćeš tuj u noj vrh zemle crn kamen.

POL[INESTO]:

Da što bi već ktiža? hoć li što drugo rit?

HEK[UBA]:

Zlato sam donila što ti ću dat hranit.

2320 vi] tiem O; 2321 'e] je DuO; htjela Du; 2322 skroveno DuO; 2323 sinu ja] sinko Be; naviestim DuO; 2325 htje Du, ktje O; zašto] da što. DuO; 2328 gdi je svete Be; sveta Du; 'Troy' Be; 2329 u crkvi u toj? da nie li O; 2331 htjela Du, ktjela O; hoć li] i hoć O; 2332 doniela DuO.

POL[INESTO]:

Jeda je pri tebi? ali s' toj skrila gdi?

HEK[UBA]:

Skrila sam, da ne bi našao tkogodi.

POL[INESTO]:

2335 Gdje? jeda u grčkih šatorih ali indje?

HEK[UBA]:

Stan je ovdí pose od svih žena, toj zlato gdi je.

POL[INESTO]:

Sumñiti od koga sad ovdí nie meni?

HEK[UBA]:

2340 U unutra nijednoga od Grká, kraļu, nî;
uljezi, nî sumñit, er Grei s' spravļaju
odovle brzo it, sam vjetar čekaju.
Zlato ovoj da t' pridam pak brieme bit neće,
u tebe er se uzdam samoga odveće;
[s] sinovmi neka tî, prijateļu naš pravi,
budeš se vratiti gdi mi sina ostavi.

SEMIKOR:

2345 Još niesi morebit platio griehe tve;
ma nećeš vele eknit, ujedno é platit sve;
upao si u more, krvniče, gdi pomoć [l. 63.^a Be]
nie t' ufat da more odkud ti sada doć.
Budeš se izbavit zle duše ovi dan,
2350 život ćeš ostavit, koga nis' dostojan;
er pravda što ľubi, i višni ľube toj;
tko vara, sam gubi prid sobom razlog svoj.
Nevira i huda lakomos tuđega
ne more od suda uteći višnega.

2333 to Du; 2336 pose *nema* Be; od svih žena toj zlato] svih Polines, žena, toj O; 2337 sumñiti Du; koga] Grka O; nie meni] meni nî Du, jes meni O; 2339 sumñit O; s' *nemaju* BeDu; 2340 brže Du; 2341 ovo BeO; vrieme Be; 2344 gdje Du; mi] nam Du; *pred* 2345 Semikor] Kor DuO, *dok* T *griješkom nema ništa*; 2345 možebit Be; 2346 é] ćeš O; 2348 nie t'] nie Du, nie ti O; odkud ti] ,odkuti' Be; da t' more odkudi O; 2350 ostavit] oprostit O; 2351 i višni ľube] višni zgar ľubi O; 2353—2356 u Du *idu ovim redom*: 2355, 2356, 2353, 2354; 2353 nevjera Be; 2354 od suda] ,od ľuuda' Be, *koje može biti* od suda i odsvuda.

- 2355 Da vira pogine, kojom je človik lip,
od svete istine svijet bi ostao slip.
U zlu nî uzdanja velika ni mala;
tva su zla ufanja svrh glave tve pała,
kako će ukazat višni sud u tebi,
2360 tvom zlobom nauk dat svim ľudem pod nebi.
Ženska će ruka tvoj zli život uzeti,
a pravda hoće toj, ka razlog svoj sveti.

POL[INESTO]:

Vajmeh, ja slip ostah, slip ne vim kuda it!
da li se ženam dah ovako ogrdit?

SEMIKOR:

- 2365 Ču li, mā sestrice, krvnika zloga plač?

POL[INESTO]:

Jaoh, moja dječice, da li vas koļu tač?

SEMIKOR:

[l. 63.^b Be]

Velika 'e njeka stvar unutra učinena.

POLI[NESTO]:

Neć mi uteć nikadar, nakazni svih žena!
Sve ću ovo oborit, budem te nać, zlice!
2370 Djecu mi još ubit! Gdje si, mā desnice?

SEMIKOR:

Uh, nut gdi obtječe s oružjem, tužna ja!
u tapat svud sieće! Sestrice, da', moja,
kraljici da našoj budemo pomoći,
er, draga, ovakoj nî razlog nu oći.

2355 vjera DuO; čovjek BeO; 2356 svijet] život O; ostô DuO; 2358 tva] sva Du, sita O; tve] zlim *na rubu zamijeñeno sa tve* Be, zlim DuO; 2359 kako] tako DuO; ‚fuud‘ Be; *pred* 2363 *uz* Pol[inesto] *na rubu još* Polines, o[vdi] viknu iz[a glasa] Be, *samo* Poly[nešto] T; 2363 kuda] nikud O; 2364 ovakoj] O; 2365 ću li mā] čuste li DuO; *pred* 2367 Semikor] Kor O, Sem[ichoro] T; 2367 'e njeka] njeka je Du, njeka O; unutra] unutra je O; 2368 nakazna O; 2369 zlico Be; 2370 si mā desnice] si mā desnico Be, ste mā dječico O; 2371 nut] nu Be; gdje DuO; obtiče O; 2372 svud] sve O; 2374 nie DuO.

[HEKUBA]:

- 2375 Obori, ne krati vré po tleh stanom svim,
neć sunce gledati očima već tvojim;
ne budeš sinove već vidit svê male
s razlogom žene ove koje t' su zaklale.

[SE]MIKOR:

- 2380 Jeda si dobila na stanu, gospo, tvom
krvnika nemiła kom lipom osvetom?

[H]EK[UBA]:

- Sad ga ćeš viditi, u tapat pipaje
gdi će slip iziti ku od nas iskaje;
dva sina negova mrtva ćeš još vidit,
od žena družba ova ka mu je ktjela ubit.
- 2385 Krvnika nemila dostojnu osvetu
eto sam vidila i pravde moć svetu.
Ma ðvo nadvor gre u srǒbi i u gnievu vas, [l. 64.^b Be]
krv s oči slipih tre, s oružjem gre put nas;
vrlosti krvnika boļe se je uklonit
- 2390 s kim je moć velika; sjemo ću [s] strane it.

POLINES:

- Vajmeh meni, slip ovakoj
kudi da grem, vajmeh, kudi?
Ljezem, ni znam kud li ovoj
pipam tužan, jak zvir svudi
početveronože hode.
- 2395 Da mi je koju uhvatiti,
da mi je koju mađionicá
zubi izjesti, svu razdriti,
da poznaju što desnica
umie ova silna moja,
- 2400 koja ište, pipa sada
teј trojanske zle krvnice.

Pred 2375 u Be samo na obrezanom rubu Hekuba utekši [nadv]or [s] ženami [govo]ri, *samo* Hec[uba] T; 2375 vrz' DuO; 2376 već tvojim] neć tvojim DuO; 2377 ke] ni DuO; svê] tve DuO; 2378 koje t'] ke ti DuO; *pred* 2379 [Se]mikor] Ženski kor O, Sem[ichoro] T; 2380 liepom Be; 2381 sad ga] sada O; vidjeti BeDuO; 2384 htjela Du, ktjel' O; 2386 vidjela BelDuO; 2387 ovo] evo O; srěbi Du; i *nema* O; gnievu] ogañ Du, ograñu O; 2388 s očiju slip O; 2389 je *nemaju* DuO; 2391 vajme O; 2397 mađionicu Be; 2398 zubmi Du, zubim O; 2401 pipa i O.

- Vaj nesrječan! kada, kada
 upasti će prokletice
 2405 u mē nokte, kada, vajmeh?
 Kudi bježe? gdi se kriju? [l. 64.^b Be]
 Ne mogu li dostignuti
 koju od njih lutu zmiju,
 2410 da krvnica ka očuti
 što je ovakom igrom igrat?
 Svitlo sunce, osvitliti
 da mi hoćeš slipi vid moj,
 krvave oči izliečiti,
 2415 da mi je nazrit svitli zrak tvoj,
 čim bih zlice dostignuo!
 Ma muč', muči, kradom ćutim
 od zlih žena hod mučevići.
 Vajmeh, ne znam kud se putim,
 2420 brieme opipom grem gubeći,
 a tko slipu neće uteći?
 Hoće li mi zlice ove
 pasti u ruke, da napitām
 njih zla mesa zle vukove,
 na osveti da ih pitām
 2425 što mi od djece učiniše?
 Jaoh, nesričan kudi hodim, [l. 65.^a Be]
 ostavivši sinke moje
 svjerepicam kletim ovim
 i bez straže i bez koje
 2430 u potrebu njih pomoći,
 ostavivši razjedenim
 psicam vrlim sinke drage,
 gladnim gorskim, vajmeh, i tim
 zlim vukovom jańce blage,
 2435 nedostojnu zlim jestojsku.
 Gdje da stanem? kudi tužan
 da obrnem slipi stupaj?

2403 nesrečan BeO; 2405 mē] moje O; 2406 kudie Be; 2410 ovakom] ovom O; 2411 svietlo DuO; 2413 krvave oči] krv ovu s oči O; 2415 čim] kim O; 2416 ma] da Du; muči] muće Be; 2418 ajme, uputim O; 2419 opipom] pipom O; 2422 ruku, 'napittam' s *prvim t nad retkom* Be; 2423 zle] tej DuO; 2425 mi] m' [tako s *apostrofo*m] Be; 2426 nesrečan Be, nesrječan O; kuda Du; 2428 sirjepicam Du, sjerepicam O; 2434 jagance Be.

2440 Kako drivo u škol, u stan
u ovi udrih na plač i vaj,
zao stražanin djece moje.

KOR:

2445 Eto tužan mož viditi
tvom nevoľom i žalosti
zlobnu koli je grubo biti;
ni tuj neće tve gorkosti
svršit, ma zlo gore čekaj.

POLINESTO:

[l. 65.^b Be]

2450 O, o, slavni vitezovi
od Tracije slavna časti,
ozov'te se na glas ovi,
od oružja s kim su vlasti,
bojnim kopjim ki slovete.

2455 O, o, vojske grčke, i vas
prijateľe zovem sada;
o, kraljevi, čujte moj glas,
o, o, tiekom, ako ikada,
skoč'te, skoč'te na mŭ pomoć.

2460 Vaj, čuje li tko mŭ viku?
nitko li mi neće pomoć
u potrebu u veliku?
nie tko, jaoh, u mŭ pomoć?
Pogubiše žene mene!

2465 žene sužne rasčiniše
slavna kraľa od Tracije,
osliepiše, sinke ubiše,
gluhu pomoć a vapije,
nie tko tužnu da se ozove.

Velika je moja tuga, [l. 66.^a Be]
na potrebu, vajmeh, sad nŭ

2438 drievo Be, drievu O; 2439 i vaj] i na vaj Be; 2441 vidjeti DuO; 2442 s tvom O; 2445 maj] za BeDuO; *pred* 2446 Polinesto *nema* Be, Poly[nesto] T; 2446 oh oh O; 2447 ‚Tratie‘ BeDu; slavna] vridna Du; 2450 kopjem O; 2451 o o] o vi Be, oh oh O; 2454 o o] skoč'te Be, oh oh O; ikad Be; 2459 nie tko jaoh u] je li tko jaoh na Du, je li jaoh koji u O; 2462 ‚Tratie‘ BeDu; 2465 nie tko] nitko O; 2467 potrebu vajmeh sad] potrebi sad mi jaoh Du, potrebi vajmeh kad O.

- srčan prijatelj, verna sluga,
 da pomože tužnu meni,
 2470 tužnu vrhu svih pritužnih!
 Gdje da sada svrnem stupaj,
 kad je umrla pomoć meni?
 k višnim gori svitli u raj
 a!i u propas k vječnoj sjeni?
 2475 Tvrda zemlja, a raj visok.

KOR:

Tko veća zla pati neg more podniti,
 zao život kad skрати, svak mu ima prostiti.

AG[AMENON]:

- Taj vika velika ovdí me dovela,
 a trjeska tolika koga bi ne smela?
 2480 A Eko nî spála, kći gorske jame, nî,
 svud se je ozvala na toli glas strašni.
 Da niesu još síle trojanske sve pale,
 vike bi tej bile od smeće ne male.

POLI[NESTO]:

- O, Agamenone moj, kom te čuh, pravo dim,
 2485 glas ončas poznah tvoj. Vidiš li što patim?!

AG[AMENON]:

- Polinesto, ti li s' toj? a što to sada bi?
 nesrječan, tko takoj tebe sad pogubi?
 tko krvi taj lica ogrdi u zao hip? [l. 66.^b Be]
 koja taj desnica čini te da si slip?
 2490 tko to!i nemio bi, ki t' djecu ktje zaklat,
 prem srčan proč tebi hotje se ukazat?

POLI[NESTO]:

Hekuba pogubi, ubi me s robiňam,
 i veće neg ubi: ti, kraľu, vidiš sam.

2468 vjerna O; 2470 vrhu svih pritužnih] vrh svih i nesrećnu O; 2471 gdi O; 2472 umrla] mrtva DuO; 2473 u rajú Be; 2476 veće O; 2479 treska DuO; 2480—2481 *nema* Be a *ima* T che a molte miglia fa risonar Echo; 2481 tolik O; 2484 kom] kad Du; 2486 ti li s'] ti si O; a] oh O; 2487 nesrećan BeO; tko] što DuO; 2488 ta DuO; zô Du; 2489 ta Du; čini te] učini O; 2490 htje Du; 2491 hoće O; 2492 Ekuba DuO.

AG[AMENON]:

2495 Što veliš na ovoj, Hekuba? ide li t'
od ruke tolikoj što vidim učinit?

POL[INESTO]:

Jaoh meni! tuj li je? posluž' mi, ako ikad,
do ruka daj mi je krvnicu malo sad,
da mi se napiti ne krvi, da tilo
ne budem razdriti u sto kus nemilo.

AG[AMENON]:

2500 Oh, što se toj čini?

POL[INESTO]:

Do ruka daj mi ju,
prijatelju jedini, jadovnu zlu zmiju.

AG[AMENON]:

Pridobud' sam sebe, i vrlos i nesvies
odagni od tebe, er pravda ovdi jes;
svak reci razlog svoj, a ja ću suditi.
2505 Ti prvo reci tvoj, ona će pak riti.

POL[INESTO]:

Ja ću rit! Bieše ostao od Prijama sin jedan,
koga otac bieše dao na shranu u moj stan,
na ime Polidoro, Hekube sin, koji [l. 67.^a Be]
skroveno u moj dvor ktijahu da stoji.
2510 Ja biv se ogledao u rasap od Troje,
da ne bih sumnu dao od vire vam moje,
diete ovo ubih ja. Jesam li s razlogom,
svitlost će čut tvoja i sviesti svome tom.
Veća se naprieda vazda ima staviti,
2515 a mudar svak gleda gdi što ima iziti.
Tegnu me strah taki, da ne bi diete ovoj,

2494 ovo Be; Ekuba Du; 2495 tolikoj] sad ovo Be; 2496 tu BeO; 2497 ruke Be; 2500 oh] o Du; 2503 ovdi pravda O; 2505 prvo reci] reci razlog Be, reci pravo O; 2506 rit *nema* Du; 2508 Polidor Du, Pulidoro O; Ekube DuO; 2509 skrovno Be; htijahu Du; 2510 biv se] bivši Du; ugledao O; 2511 vjere Be; 2512 ubih] zaklah DuO; 2513 svitlost] svjetlost Be, svitlos DuO; sviesti svome tom] s dobrom sviesti svom DuO; 2514—2515 *nema* Be, a ni T *nema ništa što bi im odgovaralo*; 2515 veće O; vazda] uzda O.

- kad bude pojaki, dao mislit Greciji svoj,
 oporaviv si/e trojanske ve/ike,
 ke bi vam pak bile od smeće tolike,
 2520 potegle koje bi Grke opet u Troju,
 štedili ter ne bi državu ni moju.
 Većekrat tuđe zlo primi se susjeda,
 a mudar misli to na dalek ki gleda.
 Toj mi sad vidimo, i Troje dio tugá
 2525 övo mi patimo; zlo nije bez druga.
 Hekuba i takoj smrt sina kad začu,
 s varkom 'e ovakoj u onu polaču
 [s] sinovmi činila da dođem k nojzi sam,
 kako da bi otkrila ke skrovno zlato nam,
 2530 i riečmi slatkima uvela hinbeno [l. 67.^b Be]
 da mene s ovima rasčini svršeno.
 Gdje mene posade tuj na sag, i mene
 i s desna obgrade i s liva zle žene;
 ljubav mi kazahu hinbenom rieči nih,
 2535 a vèze gledahu haĭinâ od mojih.
 Za vidjet ostalo svlačit me idoše
 i ma/ø poma/ø iz haĭin svukoše;
 a moje sinove ľubeći svaka nih
 odnieše zmije ove s oči, jaoh, ćačkovih!
 2540 I meni dočime razgovor davahu,
 tim sinkom mojime grlo, jaoh, koľahu,
 pak k meni udriše, sinovom na pomoć
 kad mene vidiše gdi tijah tužan doć:
 jedne me držahu odsvuda rukami,
 2545 a druge derahu mē oči iglami;
 i što se već siľah sinovom pomoć dat,
 sve s ĩimi već gubľah, ni mogoh se odrvat.
 Toj tvoriv idoše, a slipa, jaoh, mene

2517 ‚Gretij‘ Be; 2519 pak vam Du; bile] ‚bille‘ *ispravljeno na* ‚bile‘ Be;
 2520 potegli O; 2521 ter] er O; ni] i Du; 2522 tuđe] čije Du, kada O; 2524 to
 O; 2525 ovo] oni i O; 2526 Ekuba DuO; tako Be; 2527 varkom 'e] varkome Du,
 varkom O; ovako Be; onu] ovu DuO; 2530 rieči, uvede O; himbeno DuO; 2531
 ovima] očima O; rasčini] rastavi O; 2533 lieva DuO; 2534 ljubav mi] ‚Gliubau‘ Be;
 himbenom Du, himbeno O; 2335 vèze gledahu] sve [ve O] se zgledahu DuO,
 mostrando stupir del ricco et bello lavor de la mia veste T; 2539 jaoh *nema* Be;
 ‚ocy‘ Be, očiju O; 2542 k meni] mene DuO; 2543 kad mene] kako me O; vidješe
 BeDuO; 2546 i što] joste O; 2547 š ĩimi DuO; mogoh se] mogah DuO; 2548
 slipa Be.

- nesrećna odoše krvnice tej žene.
 2550 Hitih se za nima, ma zaman, kako slip [l. 68.^a Be]
 da nokti ovima sve razdrem u taj hip,
 i kako zvir skakah zle psice ištući
 i kako lovac plah udarah po kući.
 Sve ovo tebe rad, o kraļu, samoga
 2555 ubivši patim sad neprijateļa tvoga,
 budući ugasio živoga oĝna plam,
 napokon ki bi bio s štete svim Grkom vam.
 Na svrhu ma za doć razloga mojih sih,
 zlo rit se neće moć od žena ujedno svih,
 2560 koliko se ima rit, ļutije er zmiје
 ne hrani od njih svit ni zviri gorćije.
 I za dug ne bit sad, ako tko zlo od njih
 govori ili ikad govoril je od starih,
 sve ja sad govorim, ni se izrit može sve
 2565 jezikom najgorim, koliko su one zle;
 er zemļa ni more ne uzdrži sjemena,
 uzdržat ni more gorega od žena.
 Obćenstvo a toj njih svjedoći svakomu,
 a dobar ja vrh svih svjedok ću bit tomu.

KOR:

[l. 68.^b Be]

- 2570 Zao jezik ne umije nego zlo govorit,
 a zao se sam bije, kada mni družih bit.
 Žene su krive sve ujedno ostale,
 er te su zlobe tve dostojno izdale.
 Ženâ je svud vridnih kakono i ļudī,
 2575 uz dobre jes i zlih, dio svega jes svudi.

HEK[UBA]:

O, kraļu, ja ne mnim dobroća da se ima
 ukazat riećmi lipim neg diļi dobrima;
 nu dobro tko tvori i dobro diļuje,
 da dobro govori, dobro ga siluje,

2549 nesrećna BeO; tej žene] himbene Du; 2550 hitih se] ‚Hitise‘ Be; kako] koko Be; 2551 noktīm, razderem Be; 2555 sad] ja Be; 2557 s *nemaju* BeO; 2558 sih] svih O; 2559 riet Be, rieć O; ‚suyh‘ Be; 2561 zvieri BeO; 2563 il' a *ćijeli stih osim* starih *napisan na ostruganom mjestu* Be; 2564 može izrit DuO; 2568 općenstvo Du; to Be; 2572 su] t' su Du; 2576 mnim] umiem O; da se] da s' [da,'] Be; 2577 riećim O; dobrima] lipima Du, dobriema O; 2578 nu] a Du.

- 2580 a ričmi pokriti ki zlobe umiju
 njih hinbe na sviti napokon se odkriju.
 Uresom nije moć od rieči oernit
 razloga svitlu moć i pravdu oekvrnit.
 Ki riči lipome, ne dīli, ištu čas
- 2585 napokon lažome odkriju grub obraz.
 Hinbome nikada nī dugo itkor stao,
 kako ni ti sada za tve zlo ki s' pao.
 Većeokrat tko vara privaren ostane,
 a hoće toj zgara dobrotu ki brane.
- 2590 Koliko tebe rad budi ovo početak,
 ostalo rieću sad i da me čuje svak.
 Što veliš od truda da s' Grke slobodil,
 tva zloba što huda sinka je moga ubil',
 čovječe bez hari, komu daš razumit?
- 2595 gdje mogu barbari prijatelji Grkom bit?
 I ako s' njih ljubio, kako si, o taman,
 prijateļa tvoga ubio, oekvrniv viru i stan?
 ali se bojeći cić nega da ne bi
 vrativ se plieneci sharali što tebi?
- 2600 ali ku rogbinu hoteći sklopiti,
 dobru čas i istinu hotio si pobiti?
 ali je ljubav ka od tvoga nemila
 rodjaka tolika na toj te stavila?
 I tu li é toliku zlobu [ti] naslonit
- 2605 čovičkom jeziku koju nī moć izrit?!
 Ako ćeš rit uprav, lakomos tvoja bi
 i od zlata zla ljubav ka sinka moga ubi;
 i odgovor na ovoj što ima bit da ti,
 za grčkoj vojsci toj prijatelj se kazati,
- 2610 ne ubi ga onada na nogah kad Troja
 stojaše i kada slovieše moć svoja,
 visoki kad taj grad miri se brañaše,

2580 a ričmi pokriti ki] svih ričmi ki kriti njih Du; umjeju O; 2581 njih] zle Du; himbe DuO; se *nema* O; 2582 nije] i ni O; 2583 i] ni Du; pravdu oekvrnit na *ostruganom mjestu* Be; 2584 dīli] ,dielli' Be, djeli O; 2585 lažome] ,cias come' Be; 2586 himbome DuO; nie Du; itkor] ništor Du, nitkor O; 2587 ki s'] ki si BeO; 2590—2629 *nema* Be, *jer je među l. 68 i 69 istrgnut jedan list*; 2590 bud' O; 2591 reću O; 2595 s Grkom O; 2596 o taman] oto man O; 2597 oekvrnio O; 2598 ali] to li Du; 2600 rogbinu] rođbinu [?] Du, robiūu O; 2601 i *nema* O; 2603 te] se O; 2604 i tu li é] na što ćeš O; naslonit] nastanit O; 2606 ako] ako li Du; 2609 za] sad O; toj svoj O; 2612 kad taj] dar naš O; mirim O; brañaše] bañaše Du.

- viteško oružje kad na njih svitlaše,
 kad Prijam živ bieše i kopjem vrh inih
 2615 kad Ektor slovieše, vitezov kruna svih,
 kad bi ti sve za har toj Grci imali
 od zlata i sadar držani ostali?
 U rukah tvojih je bio, u kući u tvojoj
 2620 toliko živio koliko u svojoj;
 mogao si i živa u ruke dat ga njih.
 Ma brieme odkriva napokon zlobe svih!
 Kada si ugledao da nas nî već na svit,
 prijateļu smrt si dao za zlato osvojiti;
 u dimu kad Troja odsvud se viđaše,
 2625 desnica zla tvoja sinka mi koļaše,
 u tvoj dom na shranu ki bieše utekao,
 na vjeru izbranu ki t' se bieše dao.
 Uz ovoj jošte čuj, er hoću odkriti
 sasma tvu zlobu tuj ku ne mož pokriti.
 2630 Diete ovoj kad si ubio za prijateljstvo od ovih, [l. 69.^a Be]
 koji je razlog bio tajati to od njih?
 zač zlato, sam koje veliš da na mañe
 nie došlo ni je tvoje, ne doni prida ñe?
 koje bi u velike potrebe njih bilo
 2635 od hari tolake i u vrieme služilo,
 u zemļi kad tuđoj daleče od svojih
 bijahu trudni boj potrebni dōbār svih.
 Ni sad se ne ozivaš za dat ga, neg takoj
 mūkom se otimaš; ma t' neće proći toj.
 2640 Da budeš shranio mo'e diete, zlatom s tim,
 kako bi razlog bio, imao bi čas prid svim.
 Prijateļa dreselje pravoga odkriva,
 na slatko veselje a svak se oziva.
 I kad bi od zlata potrebu imao,
 2645 už ñega bogata ubog se ne bi zvao,
 ñegovo prijateljstvo da budeš imao ti,

2613 na njih] nad ñim O; svitlaše] se svitlaše Du, se svietlaše O; 2614 i nema O; 2615 slovijaše Du; 2630 za prijateljstvo od ovih] ne tajat to od njih Be; 2631 razlog je svaki bio za prijateljstvo od ovih Be; 2632 zač] i BeO; 2633 doni] odnit DuO; nie došlo ni je tvoje ne doni] er došlo sad nije donio nis' Be; 2634 njih] ñim O; 2635 hari] časti O; i nema, brieme O; služilo] ñim služilo Be; 2636 tuđoj] tvojoj O; 2638 sad se] ,satsse' Be; 2639 proć takoj O; 2640 hranio O; moje DuO; s tim] tim Du; 2641 bio] htio Du; 2645 už ñega] ,Vxgnega' Be, uz ñega DuO; 2646—2647 dodano novjom rukom Du; 2646 imao ti] umiti Du, umio ti O.

- bilo bi bogactvo tve velje na sviti.
 Prijateļa sad toga ne imaš, er ga ubi,
 a srca rad svoga i zlato izgubi;
 2650 a sam si ògleda ostao svim na svit, —
 ni čeka' ni gleda' već čovik da ćeš bit. —
 O, kraļu, a sada ako ku pomoć ti [l. 69.^b Be]
 krvniku zlomu dā, zao se ćeš odkriti,
 er nećeš ni virna ni dobra pomilit,
 2655 negoli nevirna, gorega svih na svit;
 i rit ću tako ja, i na zlo ne uzmi toj,
 da je ćud zla tvoja dav zlu pomoć takoj.
- KOR:
 O, kako dobrota i riči dobre ima,
 a od zla života u zlo se sve prima;
 2660 a razlog od riči vazda ures lip družī,
 a koji lisiči ni rič mu ne služi.
- AG[AMENON]:
 Nie mao trud meni, istinu za riti,
 a s mañe moć mi nī tuđa zla suditi;
 ma nije moja ćud, ni časno da je mnim,
 2665 prida se primit sud a pak se vrēi nīm.
 Polinesto, za uprav i sudit i riti,
 za našu nis' ljubav diete ovo ubio ti,
 ni koris za koju od Grkâ tolīku,
 negoli za tvoju lakomos velikū;
 2670 da t' zlato ostane u kući, gledao nis'
 prijazni izbrane i da si časti čīs.
 Meu vami morebit malahan grieh je toj, [l. 70.^a Be]
 prijateļa svoga ubit na stanu ovakoj;
 meu nami grubša stvar pod suncem na saj svit
 2675 ne more nikadar ni čut se ni vidit.
 Kako bih ja sada, ne osudiv taki grih,
 prikora ikada utekao ļudi svih?

2647 bogastvo Du; 2648 toga] tvoga O; 2649 rad] rod Be, sad O; svoga] tvoga Du; 2650—2651 *nema* Be, *dok im u T odgovara* et haī, sicome provi, acerbamente perduto nel guadagno de' tuoi danni; 2650 na svieti O; 2653 zao se ćeš] zao ćeš se Du, sad tie se O; 2654 vjerna DuO; 2655 nevjerna DuO; 2656 rit ću] ,rechiu' Be, rieću O; takoj O; 2657 ćud] i ćud Du; dav zlu pomoć] davši zlu proć Du, davši zlu poć O; 2658 o kako] ovako Be, o come T; rieči Be; 2660—2661 *griješkom iza* 2667 Be; 2660 rieči Be; 2661 ni rič mu] na rieč mu Be, ni riečni O; 2664 da je] da ja Be; 2666 rieti DuO; 2667 nies' Be; 2671 si] s' ti O; 2672 među O; 2674 stvar *nemaju* DuO; 2676—2677 *nema* Be, *čemu u T odgovara* et di ciò mi verria biasmo et vergogna.

- Ma pokli grubo ti učinit hotio si,
što nećeš sad pati, što s' iskao našao si.
- POL[INESTO]:
- 2680 Jaoh, da li od žene robiñe bih dobit,
i gorim od mene da li éu nauk bit?
- AG[AMENON]:
- Sudi te zlo tvoje, koje te dostiglo.
- POL[INESTO]:
- Jaoh, sinci, jaoh, moje oči, jaoh, velje zlo!
- HEK[UBA]:
- 2685 Ti plačeš za tvojim; a scieniš da ja sad
ne cvilim za mojim i ne žvem gorki jad?
- POL[INESTO]:
- Jošte me hoć dražit, krvnice zla moja?!
- HEK[UBA]:
- Neću li rada bit takoj te gledav ja?
- POL[INESTO]:
- Morebit neć tada kad mđra siona moć . . .
- HEK[UBA]:
- To neću nikada u grčke strane doć?
- POL[INESTO]:
- 2690 bude te[be] proždrit i tu ćeš svršit put.
- HEK[UBA]:
- Iz driva tko će bit ki me će istisknut?
- POL[INESTO]:
- Sama ćeš ti takoj na tve zlo natrtat.
- HEK[UBA]:
- Reci mi razum tvoj, jeda éu krila imat?
- POLINESTO: [l. 70.^b Be]
- U psa se é satvorit s neznaniem očima.
- HEK[UBA]:
- 2695 Tko prorok hotje bit taciziem glasima?
- POL[INESTO]:
- Dionizijo od naših proroka, ki je znao.

2683 jao [*drugi put*] Be; 2684 a scieniš] scieniš li DuO; 2685 ne žvem] ćutim DuO; 2687 li] ti O; tako O; 2688 mora] moja DuO, alhor che 'l mar et l'onda T; 2689 nikada] ikada Du, nikadar O; 2690 proždriti Du, proždrietí O; 2691 driva] drien' Be, drieva O; ki] koji O; 2692 tako Be; tve] svoje O; natrtat] nasrnut O; 2,694 stvorit Be; neznanim O; 2695 hoće, takimi O; 2696 naših BeO; je] te O.

HEK[UBA]:

Od tuga tvojih tih ni t' što prorokovao?

POL[INESTO]:

Ne, er me hinba tva ne bi imala ovakoj.

HEK[UBA]:

Živa ću al' mrtva u more pasti toj?

POL[INESTO]:

2700 Mrtva, i tve ime na grob će staviti.

HEK[UBA]:

Imenom kojime tako ću sloviti?

POL[INESTO]:

Od psa nesrećnoga mrnara biljeg svih.

HEK[UBA]:

Ne hajem ja toga, kad se od tebe osvetih.

POL[INESTO]:

I tvoja umriće Kasandra draga kći.

HEK[UBA]:

2705 Vrh tebe toj sve će zlo pasti i doći.

POL[INESTO]:

Žena će ovoga u ijedu nu ubit.

HEK[UBA]:

Tindara kći toga vik neće učiniti!

POL[INESTO]:

I nega nemižo još bude zaklati.

HEK[UBA]:

Tebi se toj zbililo, a zasad toj paži!

POL[INESTO]:

2710 Kolite i bijte, — neće uteć od toga!

AG[AMENON]:

Gdi ste vi? dvignite s očiju mi ovoga!

POL[INESTO]:

Nie t' drago čut ovaj?

2697 tvojih BeO; ni] nie Be, je li O; 2698 hinba DuO; 2699 ali DuO; 2701 tako] kako Du; 2702 biljeg] ,bilieh' Be, biće Du, di Can sepolchro a marinari segno T; 2704 umriće Du, umrieti će O; draga] mila DuO; 2706 žene DuO; ijedu] ,ijedu' Be; nu] nih DuO, l' aspra di costui moglie occideralla T; 2707 Tindara] Pindara DuO; vik neće] nig[d]a neće' O; 2709 a] i DuO; 2711 dignite Du; oči Be.

AGA[MENON]:

Usta mu sklopite!

POL[INESTO]:

Što nećeš, bude toj!

AGAMENON:

Zapovied činite!

- 2715 Na otok brže ki pus da je sada dan: [l. 71.^a Be]
nie zalac ovaki inoga dostojan.
Nesrična ženo ti, pod' veće, ukopaj
tvoje mrtvo dvoje dieti i veće ne krsmaj.
Vi ine žene, dim, na šator podite,
s gospodinom vašim za it se spravite.
- 2720 Tih vitar eto ti puha nam, — ckniti nî —
ki nas će odniti na naš stan žuđeni.
Bog će dat da ćemo od truda tolicih,
kad doma dođemo, uživat pokoj tih,
i stvari da budu ispravne tej tamo,
- 2725 gdi tolikom trudu svrhu imat ufamo.

KOR:

- Nesrične, podite, na driva pod'te taj,
već družít ne mnite negoľi plač i vaj,
sužanstva zlo brjeme noseći život vas
zločinci s vašime ki sužne vode vas,
- 2730 gdi ćete patiti svakoje gorkosti,
napokon svršiti s plačem dni mladosti.
Hoće toj siona moć uredbe tvrde zgar, [l. 71.^b Be]
kojojzi nije moć uteći nikadar.

Svrha.

2713 nećeš] hoćeš DuO; bude] budi BeDuO, *t. j. biće ono što ne želiš*; u BeDu *cijeli stih* 2713 *govori Polinesto, dok su u T prve riječi Agamemnonove Fate voi ciò quanto si può più presto T; pošlje* 2713 Be *ima napomenu* Ovdi sluge Agamenonove Polinesta uhite; *pošlje* 2715 Be *ima opet napomenu* Ovdi ga veće sluge odvedu; 2716 nesrećna Be; 2717 tvoje] tve O; ne] na Be; 2718 dim] tim Be; šatore Be; 2719 s *nemaju* DuO; it] ite Be; 2724 te Du; 2725 tolikomu Be; ufat imamo O; 2726 nesrećne BeO; na driva pod'te taj] podite na put Be, na drieva poj'te O; 2727 ne mnite] nemojte BeO; 2728 noseći] vodeći Be; 2729 s *nemaju* BeO; sužne O; 2730 gdi] koli O; 2732 to O; 2733 kojojzi Be; *pošlje* 2733 *Svrha* od trađedije Hekube Du, *Svrha* Ekube trađedije O, *samo* Il fine T.

Comedia poijima odurdo mivoro pri kapam
u unichny od kompjent pomat duxiru

Jan dudy nis dudy nos mjezo mivoro gowoty
 noch i pritilo gachsett sicut litem us mmaximem deobroue kitem u litem
 a posabra u glem on any stary pik glem duxeme, stare mlade u hxi imalt
 pik skrom mye stano mstoy arat is daleka gleda rat pogub a glem krom
 raly uscto uscu tri godim avkose sporne nuete putu unichy posuete se
 iechamie doude u any uscu certity grad i odmoit negroman i avko
 sady uam seto umity spumim demiste saborauily kakouam plaju fuz
 gche sudite ucas glemom ouamo obarnuh i ukasah prilucima ana
 groyi bur hote i opotim staryly uselenie deobroue od seta plaju imste
 i uzualistrom i platu imah, seto katame stany namie kxi gle usike koj
 sasu imam ono schimse sicut sacelbro Ciny sad buduchimie vaitra
 opotr kum digno sriechom unichom u, ouo vrie me od po klade od luy
 oiam me procs tako da usg koim godi lie pom st uay neobaj plim ma pri nedy
 um seto odmoit negroman i ukaxem hoch u diam ad kret u da nsp kee
 koj doste odem hly strana medan ciuuek m mudax m tryx mudax me srau
 od seta esu skalt od mudarara usda upoma Ciudile i upoma ndpaso
 uale sekret dostoiari doudy m snate plememty i ueriedni deobroue
 Ciny i snate prkad se, istri gachet odus odiehly onca se upetih,
 pit m dia uelichy gche ush ceapghie xiabe, mivimury isikomgo uue
 otok obarnuh put malih m dia, gche pigma leony Ciouugim mly xdrabouy
 bor bio otile otynuh noji krom uim mclermy gche uelichy pri kob
 avam paxu i dare ods lita balotamy nazingim igrami gche od xaba kant
 uspire bixat kako megum uamy ods lita u stare mcler gche na prieda
 procs ma m by reeno estomacs naprieda nemore procs rekoxy m dazntamo sta
 re i idia ida ustare mcler mtko nemore poos goworechy uprie Cibe u bedeno
 more koise me more brodit i uale uicna sima kora gelatima od xiccih
 glemy Ciny asclougu stranu uelichy da foruxte sume i paglucito leto
 dan bet nochy meda me taci mxiu Ciuueku pristapit ana semyh oolau
 vachy me plad pladet irekoxy m ponegromanly samu ate sira me mo xa se
 procs kako u to Ciny otuonih mcler libra od negromanly scteh itini abip
 u cas ugle dach se u mclerly staryly fuy nguh priay xuat ueselo i vrie me
 ad pulerit gchiga normeta stuctna sima i gche ruxi i rali ko m u quatu
 nedo gora goru te hoto i gche sume sis fuy uochi to tihy dan sima od
 zore dbratoy i od istoy dazare ascitla suida daruza nekri uase kako
 ouuch mca uam m sicut sicut hze nabulo mu profora nasuak Ciny
 kaxo a bora kon rumemany i bishim ruxamy rasty i me die gba se sacy
 um odvasich kni glem u a slatky xiaber od mclerly ptyd sas ucy
 strana uicno uereke Ciny aosta u glem u uad bistre stuctna kxi uca
 sumel tekachy uicna brava solenon traca on i gche mca deobroue daim
 a bogati pagha me sateuonim dazare m slatko lipi vrie uochi m gcler ko
 mcler

Tabla 1: list 51.a rukopisa A (v. str. 255).

à l'chuna, nò bisognaria tradore; et simil' impresa p molte
cause; bisogna eseguire l'inverno p tutto Genno; Onde g'ha
sia contenta di darmi qualche risposta p mezzo del Vinta
accio, sua Ecc: risolvendoy a favorre la nra domanda io
possa tornare a tempo in g'he bande p sumministrare a quanto
bisogna; et se p avventura nò le potressa g'ito anno tentare
della impresa; la stia sopita fin che le potressa tempo da
eseguire la; A ogni suo voler ci acquettaximo; Col pregno dio
semp, p la sua salute, p il Principe, et p la Principessa, et p
tutta la sua felice famiglia, Dio presto le' faccia veder del
suo Principe et la Principessa Reo la Corona a Dio, et alli soi po
poli, che ppetualm^{te} goda co ogni felicità impare il suo et
maggior stato, et la Beneditione de Dio, la quale in clude
tuttj li benj; in Firenze adi 2 di Luglio del LXVI.

Di Vra Ecc: humiliss^o ser.^{re}

MARCO DONSA Ragusco;

Tabla 2: svršetak i potpis prvoga Držićeva pisma (v. str. CXLII).

zlatnih dukata.¹⁾ Iz ovih dokumenata o D-ćevim dugovima saznajemo dakle da je on još do 30. VIII. 1548 bio „clericus“, najkasnije 18. V. 1549 postao „diaconus“ a prije 20. V. 1552 „presbyter“; kad je dakle postao svećenikom, bilo mu je sasvim sigurno preko 40 godina! Veselomu Dum Marinu nije se žurilo da obuče popovsku mantiju, ali možda su tomu nešto smetali i njegovi dugovi, za koje bi se moglo čak misliti da su opet zavisjeli ne samo o njegovoj veseloj čudi nego možda i o veselom životu! Kao svećenik D. nije dalje napredovao, ali su zato napredovali njegovi dugovi: nešto malo preko godinu danâ pošto ga prvi put nalazimo kao svećenika, naime 12. IX. 1553, opet prodaje nešto vina s Koločepa (biće s posjeda njegove opatije) nešto svomu sinovcu Mariju, sinu brata Vlaha, možda za otplatu duga od prošle godine, a nešto Marinu Naješkoviću, i to za prehranu što je od nega dobio do toga dana,²⁾ po čemu se vidi da D., bar do toga dana, nije živio ni s jednim od svoje braće. Opet je 26. VH. 1559, za dug što nije mogao da isplati, ustupio Ivu Naješkoviću za 2 godine prihode zemalâ svojega „beneficija“ na Koločepu i zemalâ na Šipanu;³⁾ po tome što se za one zemlje na Koločepu kaže da pripadaju njegovu „beneficiju“, mislim da se ne radi o zemljama što mu je mati ostavila nego o zemljama opatije Sv. Petra, odakle bi slijedilo da je D., bar do te godine, a po svoj prilici do svoje

¹⁾ „Ego presbiter Marinus Mar. de Darsa confiteor quod super me et omnia bona mea obligo me dare et solvere Blasio Mar. de Darsa fratri meo ducatos auri ducentum quinquaginta sub pena X^m pro cento. Renunniando . Iudex s. Bernardus Gab. de Cerva et Nicolaus Pasqualis Primi testis. Die XX maj 1552.“ (*Diversa Cancell.*, kn. 137 [g. 1552—1553], l. 3.^b); kasnije je ova izjava prevučena drugim mastilom — sigurno kad je D. isplatio dug. — Ispisao prof. J. Tadić.

²⁾ „Die XII septembris 1553 — Venerabilis presbiter Marinus de Darsa sponte titulo et venditionis nomine dedit, vendidit tradidit et transtulit Mario Bla. de Darsa presenti et acceptanti unam vegetem vini de Calamotta que est quingiorum quinquaginta . . . — Item dedit, tradidit et transtulit atque renunciavit Marino Nat. de Nale unam vegetem vini de Calamotta quingiorum quinquaginta . . . pro eo quod ipse Marinus habere debet a prefato venerabili presbitero Marino pro alimentis et nutrimentis sibi factis usque in presentem diem . . .“ (*Diversa Cancell.*, kn. 130 [g. 1553—1554], l. 137). — Ispisao isti.

³⁾ *Diversa Cancell.* 1559. — Ve(nerabi)lis pbr Marinus de Darsa sponte dixit et confessus fuit habuisse et recepisse [a] Joane Bart. de Nale ducatos auri nonaginta duos gr(ossos) viginti, quos ei mutuavit amore et gratia pro pastina(n)do possessione(m) sui beneficij in Calamotta et pro cultivando possessione(m) Zuppane, quas pecunias dixit expendisse in dicto pastino et cultivatione et no(n) habet unde possit restituere dictas pecunias nisi de infrascr. 1^s redditibus et intratis. ideo omni meliori modo, dedit, tradidit, cessit et renu(n)ciavit dicto Joani presenti et acceptanti omnes et singulas intratas ipsius ve(nerabi)lis pbr Marini colligendas tum super possessionem Zuppane qua(m) super possessiones Calamotte in anis duobus, v(idelicet) de anno presenti et proxime futuro de 1560, ad predictas intratas annor(um) duor. habendum, tenendum, possidendum et de eis faciendu(m) uti de re propria ad plenu(m). — *Ibid.*, l. 63.^b; ispisao isti.

smrti, zadržao onaj dvostruki beneficij što je dobio g. 1526 (v. str. XLVIII). Osobito je pak zlo prošla baština što mu je od matere ostala; on je nije smio nikako otuđiti, ali smo već vidjeli da ju je 20. V. 1552, malo dana poslije ņene smrti, založio bratu Vlahu i da mu ju je opet 13. VIII. 1561 sekvestrovao Givo Gundulić; opet ju je 5. XI. 1561 ustupio po drugi put bratu Vlahu, opet sigurno zbog dugova, jer je 14.^{oga} istoga mjeseca prihod od $\frac{1}{4}$ miraza pokojne mu matere preuzeo jedan ņegov vjerovnik.¹⁾ — Posljedna je vijest o D-ću što nam daje Genealogija Držića — da je umro u Mlecima 2. V. 1567 i da je bio tamo pokopan u crkvi sv. Ivana i sv. Pavla (u mlet. dijalektu *Zanipolo*); kako je D. dospio u Mletke — je li se, svakako poslije g. 1561, tamo preselio, ili ga je smrt tamo za kraćeg boravka ili na putu zatekla, to se ne može znati.²⁾

38.bis — Tek se baš sada, kada se slaže ovaj uvod k novomu izdanu D-ćevih djela, saznaje da je D. godinu danâ prije svoje smrti pokušao da provede neku dosta krupnu političku akciju, to jest da s pomoću toskanskoga vojvode Kozma I promijeni vladu u Dubrovniku. O kakvom političkom radu D-ćevu dosada nismo imali ni najdalega pojma, pa već stoga vrlo su važna ņegova pisma³⁾ što nam o tome svjedoče, a imaju za nas i tu specijalnu važnost da su cjelinom pisana D-ćevom rukom, tako da su ta pisma i najstariji autograf jednog našeg kniževnika a u isto doba i jedini iz XVI. vijeka, s čega se i objavljuju u cjelini u Prilogu 5, a pri kraju kniže na t. 2 iznosi se reprodukcija posljednih redaka teksta i potpisa 1.^{oga} pisma. D-ćevo je pismo prilično lijepo, pravilno a nagnuto na desno, te je vrlo slično pismu u rukopisu ņegovih komedija (isp. pri kraju reprodukciju na t. 1), ali nije isto; svakako i time se potvrđuje da je taj rukopis pisan u sredini XVI. vijeka. Tih je pisama bilo 5, ali prvo se nije sačuvalo, ili se nije još našlo; nego baš to prvo pismo, po svoj prilici, ne bi nam mnogo rasvijetlilo D-ćevu akciju, osim što bismo možda iz ņega vidjeli što

1) Jagićev *Arhiv* XXI, 493—494.

2) Uprava mletačkoga Državnoga arhiva javila mi je da se nijesu sačuvali nekrolozi crkve u kojoj je D. bio pokopan, a baš za g. 1567 fali i nekrolog sanitetskoga magistrata; nije se našla ni ņegova oporuka u arhivu iste crkve, niti u crkvi kakav natpis nad ņegovim (nepoznatim) grobom.

3) Pisma je našao koncem januara g. 1930 u Državnom arhivu u Firenci gosp. Jean Dayre, profesor Francuskoga instituta u Firenci, koji se bavi našom političkom i literarnom historijom, te je bio tako ljubazan da mi svoj prijepis ustupi, da ga mogu upotrijebiti za ovo izdanje, na čemu treba da smo mu vanredno i iskreno zahvalni. Pisma su nađena pošto je cijeli moj uvod napisan a dobrim dijelom i složen, pa se zato u ņemu prije ne spominu.